

KAZINCZY FERENCZ ÖSSZES MŰVEI.

HARMADIK OSZTÁLY.

KAZINCZY FERENCZ LEVELEZÉSE.

KAZINCZY FERENCZ
ÖSSZES MŰVEI.

HARMADIK OSZTÁLY

LEVELEZÉS.

I. KÖTET.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

BUDAPEST, 1890.

KAZINCZY FERENCZ
LEVELEZÉSE.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

IRODALOMTÖRTÉNETI BIZOTTSÁGA MEGBIZÁSÁBÓL

KÖZZÉTESZI

DR. VÁCZY JÁNOS

ELSŐ KÖTET

1763—1789.

BUDAPEST, 1890.

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA KIADÁSA.

686/1.

+

1919

ELŐSZÓ.

E kötettel Kazinczy Ferencz összes műveinek, illetőleg levelezésének első kötetét veszi a magyar nemzet.

Kazinczy összes műveinek s ezek között nagyfontosságú levelezésének kiadása már rég idő óta, a nagy férfiú elhunytá óta foglalkoztatja a m. tud. Akadémiát. Kazinczy özvegye még 1831-ben felajánlá boldogúlt férjének összes kéziratait kiadásra s beküldé azoknak címjegyzékét az Akadémiába. A címjegyzék átvizsgálása Toldy Ferencz, Bajza József és Szemere Pál akad. rendes tagokra bízott, hogy a használhatókat, a mennyire a pusztá czím után megítélhetni, jegyezzék ki. Szemerét betegsége akadályozá a munkában s így a kiadás iránti terv készítését Toldy Ferencz és Bajza József vállalták magukra s már a következő, 1832-ik év április 9-kén tartott «kis gyűlés»-nek beszámoltak megbízatásukról. Abból a szempontból indulván ki, hogy a m. tud. Akadémia a «nyelvet úgy tekinti, mint alapját és talpkövéét azon nagy alkotmánynak, mely *nemzeti literatura* névvel neveztetik s melynek fundamentumaiból leendő felépítése, a lehető legnagyobb ragyogásig vitele azon fő és utolsó cél, miért a tudós társaság összeállott»: arra kérték az Akadémiát, hogy a kiadásba Kazinczynak minden közrebocsátható dolgozata egyiránt fölvetéssék részint azért, mert a már régebben megjelent művei szétszórva vannak a különböző folyóiratok (mint a Hazai és Külföldi Tudósítások, Magyar Museum, Orpheus, Minerva, Erdélyi Museum, Tudományos Gyűjtemény, Élet és Literatura stb.) hasábjain; részint pedig azért, mivel a már megjelenteket az újonnan kiadandókkal összegyűjtve «látni és

birhatni bizonyosan kedves volna nemcsak a jelen, de a jövő generációnak is.»

Az Akadémia elfogadta elvben a kiadás eszméjét s 1833. nov. 15-kén tartott negyedik nagygyűlésén abban állapodott meg, hogy Kazinczy eredeti munkái *teljesen*, a fordítások közül pedig csak a még *meg nem jelentek* adásának ki a tudós társaság költségén, úgy hogy 1834-től kezdve évenként egy-egy kötet lásson napvilágot. Elhatározta továbbá, hogy a kiadás Kazinczynak eredeti verses dolgozataival induljon meg s a szerkesztést Toldy és Bajza vállalják el.

A tudós társaságtól megbízott szerkesztők terve szerint két osztályra vala osztandó Kazinczy kiadandó műveinek gazdag sorozata.

Az első osztályba tartoztak volna az eredeti műveken kívül a még kiadatlan fordítások is; a másodikba pedig a levelek, a melyeket Kazinczy bizalmasabb s meghittebb irodalmi barátaihoz írt. — Toldy és Bajza aligha gondoltak Kazinczy minden összegyűjthető levelének kiadására, valószínűleg csak azokra a levelezésekre, a melyeket hosszabb ideig folytatott egyik-másik irodalmi férfúval s a melyek magukban véve némi önálló egésznek képeznek s elvitathatatlan irodalmi becsük van. Legalább a második osztályból megjelent három kötet, melyek közül a két első a Kis Jánoshoz, a harmadik pedig a Szentgyörgyi József debreczeni orvoshoz írott leveleket tartalmazza, erre enged következtetnünk.

Az így tervezett kiadás első osztályának első kötete: *Kazinczy Ferencz eredeti poétai munkái*, 1836-ban jelent meg, a második pedig: *Kazinczy Ferencz utazásai*, 1839-ben. Ezeket követé a második osztálynak imént említett három kötete 1842-től 1847-ig. S evel az ez előtt több, mint fél-századdal megkezdett vállalat véget ért. Nem a tudós társaság jó akaratán, még kevésbbé a szerkesztők buzgalmán múlt a kiadás félbeszakítása, hanem az elegendő pénzalap hiányán, melyet a bekövetkezett mozgalmas idők s az ezeket követő gyászos évek alatt pótolni teljes lehetetlenség volt.

A veszélyben forgó nemzetiség megmentésére irányzott hazafias küzdelmek majdnem egészen fölemésztették

hazánk anyagi és szellemi erejét egyaránt. Ily tetemes anyagi áldozattal járó vállalat újra kezdésére gondolni sem lehetett még akkor sem, mikor ismét egy jobb kor hajnala kezdett hazánk egén derengeni.

Azonban a Kazinczy születésének századik évfordulója 1859-ben újra fölkelte a nemzet figyelmét Kazinczy emléke s műveinek kiadása iránt is. Az ekkor tartott országos ünnepélyek megmutatták, hogy nemzetünk folyvást szilárdul ragaszkodik ősi jogaihoz, önállásához, nemzetiségéhez s hogy a szenvedésben megedzve élni és küzdeni tud továbbra is, hogy semmit ne kockáztasson s veszélyeztessen, a mi őseinktől drága örökségül maradt reánk. De az önbizalom elszánt hangjaiba belevegyült a legégetőbb fájdalom szülte gúny hangja is, a melynek Gyulai adott kifejezést a Kolozsvárott rendezett ünnepélyen a Kazinczyról tartott emlékbeszédében, mikor így szólt: «Akadémiánk iránt a részvét újra ébredni kezd, de eljön-e egyhamar az idő, midőn e nemzeti nagy intézetünk anyagi körülményei lehetővé tesznek némi derekasabb munkásságot; nagyobb körű hatást? S hogy tovább ne menjek, a kit épen ünneplünk, a kit ezer ajak dicsőít, kinek márványszobrát a nemzet tapsai közt ma koszorúzza meg Akadémiánk — oh szégyen — íme *Kazinczynek összes munkái még ma sincsenek összegyűjtve egy hozzá méltó kiadásban!*»

E rég érzett hiányt pótolni hazafias feladatának tekinté az Akadémia, de a mult időknek jobbára kénytelen mulasztásait helyrehozni csak lassankint lehetett. Az 1859-ki felbuzdulás s a Kazinczy emléke iránt első rangú íróinktől fölkelte kegyeletes részvét hatása alatt, az elnyomatás és gyász napjaihoz mérten, eléggé lelkesen viselte magát nemzetünk. A gróf Dessewffy Emilnek ez alkalomból tett indítványa, hogy nyelvünk, irodalmunk s egész újabbkori műveltségünk halhatatlan vezér-bajnokának maradandó emléket állítsanak: egyhangú helyesléssel fogadtatott s a közadakozás eredménye közel ötvenezer forint lett, mely mint «Kazinczy-alap» önállólag kezeltetett. Ámde a «Kazinczy-alapra» felügyelő bizottságnak még most sem lehetett feladata a nagy reformátor műveinek akár egészen újra indítandó, akár folytatólagos kiadása, mert ennél akkor még sürgősebb leendő

is mutatkozott, az t. i., hogy Kazinczy «utódai közül azok, kik szegénységgel küzködnek, fölsegíttessenek», s hogy Széphalom, a hol Kazinczy örök álmát aluszsza, «idegen kéztől megmentve biztosíttassék és fönnálljon, mint a nemzet hálájának emléke.»

Igy történt, hogy a Kazinczy összes műveinek kiadása mind tovább és tovább huzódott a szükséges pénzalap hiánya miatt. Már Bajza és Toldy főntebb említett jelentésükben kiemelték, hogy «ha a tudós társaság Kazinczy dolgozásainak most (1832-ben) csak egy *válogatott* kiadását fogja rendelni, nehezen érendjük meg azt valaha, hogy minden munkáinak egy tökéletes gyűjteményét birhassuk, mint a külföld birja elhunyt jelesebb íróiét; mert hazánkban a több kötetekből álló munkák nem szoktak második kiadást érni.» De nemzetünknek az Akadémia iránt mutatott derekasabb részvéte lehetővé tette e már rég szünetelni kényszerült tervnek újra fölkarolását.

A «Kazinczy-alap» jövedelmét már a hetvenes évektől fogva nem emészté föl teljesen a széphalmi birtok rendben tartása, sem a segélyezés: azért az Akadémia igazgató tanácsa 1882. okt. 8-án tartott ülésében először Kazinczy Ferencz életrajzának megírását vélte a legégetőbb szükségnek, a melylyel az Akadémia Kazinczy emlékének áldozhat, s fölkerlte az I. osztályt, hogy az életrajz megírása és kiadása tárgyában részletes javaslatot készítsen. Az I. osztály tekintetbe vevén, hogy a Kazinczy életrajza más úton, más alaphól, (pl. a Lukács-alaphól) is megiratható: a «Kazinczy-alap» fölöslegét oly célra kívánta fordítani, mely, «szintén Kazinczy irodalmi emlékét szolgálná, de a mely más úton bajosan volna valósítható». Óhajtandónak mondá t. i. Kazinczy kiadatlan munkáinak közrebocsátását; tehát körülbelül ott venni föl a kiadás elejtett fonalát, a hol az 1848—49-ki mozgalmas évek azt megakasztották. Ilyenekül jelöltetett ki Kazinczy *önéletrajza*, *naplója*, ki nem adott *levelezése*, *eredeti költeményeinek teljes és kritikai kiadása*; bevezető életrajzzal és jegyzetekkel. Az összes művek teljes kiadását még ez úttal nem tervezheté, nem levén tudomása a rendelkezésére bocsátható pénzalap erejéről.

Csak 1884-ben mutatkozott lehetőség arra nézve, hogy Kazinczynak nemcsak kiadatlan, de kiadott munkáit s összes levelezését is egy, a nagynevű íróhoz méltó teljes kiadásban bocsássa közre az Akadémia.

Az I. osztály a terv készítését és foganatosítását az Irodalomtörténeti-Bizottságnak tette feladatává oly formán, hogy Gyulai Pál akad. rendes és ig. tag felügyelete mellett dr. Nagy Sándor, a M. N. Múzeum könyvtárának ifjú, de annál buzgóbb hivatalnoka, gyűjtse össze Kazinczy minden kiadott és kéziratban levő műveit s levelezését, s mihelyt az előleges munkálatok annyira haladnak, hogy a kiadás megkezdhető: indítsa meg a vállalatot a levelezéssel. Nagy Sándor, a kiváló tehetségű irodalomtörténet-bűvár, páratlan szorgalommal s a leglelkesebb ügybuzgalommal kívánt e kiténtető megbízatásnak megfelelni. Mintegy három év alatt átbúvárolta a fővárosi nyilvános könyvtárak, főképp az Akadémia, a M. N. Múzeum könyvtárának s a Szemere-tárnak gazdag kézirat-anyagát, valamint az egyes folyóiratokban, szépirodalmi s politikai lapokban közzétett levelek tekintélyes sorozatát, úgy, hogy a voltaképi kiadás immár a közel jövőben megkezdhetőnek látszott.

Azonban az ekként összegyűjtött anyag, jóllehet a levelek száma közel járt a négyezerhez, még meglehetősen hiányos volt. Nagy Sándor az egyes levelekről készített regestákat az Irodalomtörténeti-Bizottságnak 1885. őszén tartott gyűlésében bemutatván s elmondván, hogy gyűjtésének eredménye még koránsem elégséges a kiadás megkezdéséhez: arra kérte az Irodalomtörténeti-Bizottságot, hogy nyilvános felszólítást intézzen a magyar irodalom barátaihoz a lapokban, hogy a kikenél vagy Kazinczytól vagy hozzá bármily ügyben s bármily nyelven írt levél található, küldenék be a m. tud. Akadémia főtítkári hivatalához lemásolásra.

Az Irodalomtörténeti-Bizottság a nélkül is szándékolt nyílt kérelmet intézni a nemzeti irodalom és közművelődés minden barátjához, annál is inkább, mert a Kazinczy levelezésének összegyűjtésével egyidejűleg Horvát István levelezésének összegyűjtését is foganatosítani kívánta. Így jelent meg az összes lapok és folyóiratok hasábjain Szász Károlynak, mint elnöknek és Szilády Áronnak, mint előadónak az

Irodalomtörténeti-Bizottság nevében aláírt *nyílt kérelme*, a mely «a nemzeti irodalom és tudományosság két elsőrendű munkása», Kazinczy és Horvát emléke megújításának céljából tolmácsolá a főntebb érintett óhajtást.

Fájdalom, azonban, e lelkes fölhívásnak alig lett valami sikere.

Nagy Sándor e közben minden úton-módon törekedett a már összegyűjtött gazdag anyagot szaporítani, sőt már hozzá is fogott a legrégibb levelek másolásához, mikor az 1886. évi jún. 20-án bekövetkezett véletlen halála véget vetett az oly szépen kezdett s méltán nagy reményekre jogosító ifjú életének. Hadd tegyük ez alkalommal is sírjára elismerésünknek egy zöld ágát: megérdemli ő, a ki éjt nap-pallá tett, hogy a nemzetünk és minden idők egyik legnagyobb irodalmi reformatorának szellemi kincseit mennél gazdagabb gyűjteményben bocsássa nyilvánosságra.

A Nagy Sándor halála után legközelebb, 1886. évi szeptemberben összegyűlt Irodalomtörténeti-Bizottság Kazinczy összes műveinek kiadására nézve, miután Gyulai Pál a kiadás felügyeletéről lemondott: többé-kevésbé módosított tervet állapított meg s ennek kivitelére saját kebléből egy albizottságot választott. Ugyanekkor az Irodalomtörténeti-Bizottság alulírottat bízta meg a Kazinczy levelezésének folytatólagos gyűjtésével, másolásával és rendezésével.

Igy alakult meg a Kazinczy-bizottság, melynek elnöke Zichy Antal, akadémiai tiszteleti, tagjai pedig Beöthy Zsolt rendes, ennek a bizottságból 1889-ben történt kilépése után, Ballagi Aladár lev., Heinrich Gusztáv lev. tagok és alulírott, a bizottság jegyzője.

Még az Irodalomtörténeti-Bizottság megállapította a kiadás módozatainak általánosabb és főbb szempontjait.

Kazinczy művei ugyanis három osztályra oszthatók. Az első osztályba Kazinczynak eredeti (verses és prózai) dolgozatait, a másodikba fordításait s a harmadikba levelezését sorozzuk. A főntebb említett irodalomtörténeti-bizottsági ülés az eredeti művek kiadásával Beöthy Zsoltot, a fordításokéval Heinrich Gusztávot s a levelezés munkálatainak tovább folytatásával, illetőleg a másolással s a levelezés szerkesztésével alulírottat bízta meg oly formán, hogy mun-

kálatait a Kazinczy-bizottság folytonos felügyelete, útmutatása, tanácsa mellett végezze.

Ugyancsak az Irodalomtörténeti-Bizottság állapította meg azt is, hogy Kazinczy minden munkái, így a levelezés is, az *eredeti orthographiával* tételnek közzé.

E határozatokhoz tartván magát az albizottság, fokozottabb működését az 1887. jún. 8-án tartott értekezlettel kezdé meg. De megalakulásától kezdve egész eddig nemcsak a levelezés, hanem a kéziratban fenmaradt egyéb, eredeti vagy fordított, művek összegyűjtése is foglalkoztatá, a mely utóbbiakat a budapesti nyilvános könyvtárakban s a Szemere-tárban még az 1886. évben lajstromozta. Az albizottság első értekezlete már nemcsak a gyűjtés minden lehető módzatainak érvényesítését határozá el, hanem a másolások megkezdését, illetőleg folytatását is. Alulírottnak feladatává tétetett, hogy a gyűjtés, rendezés és másolás munkálatairól minden két hónapban, az akadémiai összes ülés után tartandó bizottsági értekezleten számoljon be.

A Kazinczy-bizottság ekként teljes buzgósággal s a vállalat ügye iránti meleg érdeklődéssel látott a kiadás előkészítéséhez. A budapesti könyvtárak közül az akadémiaiit újra át kelle búvárolnom részint mivel a régi gyűjtés még nem vala teljes és kielégítő eredményű, részint, mert újabb irodalmi hagyatékok is jutottak a könyvtár birtokába. Ez újabb kutatásnak körülbelül nyolczszáz eddig kiadatlan s jobbadán ismeretlen levél lett az eredménye. Másfelől a budapesti reform. főiskola Ráday-könyvtárának átkutatására is megkapván Szász Károly ref. püspöktől az engedélyt: Kazinczynak Ráday Gedenhoz írt legnevezetesebb levelei jutalmazták fáradságomat.

Ezen fölül tapasztalván a bizottság, hogy az említett nyílt kérelemnek alig lett valami sikere: más útakhoz folyamodott a levelezésnek mennél teljesebbé tétele végett. Elhátározta, hogy a magyar irodalom és tudományosság mindazon barátait, a kik talán maig is kegyelettel őriznek czélunkhoz tartozó irodalmi ereklyéket, vagy Kazinczytól, vagy hozzá írt leveleket: egyenkint fogja írásban felszólítani e leveleknek az akadémiai főtítkári hivatalba való beküldésére, hol a bizottság azokat haladéktalanul lemásoltatja.

E határozat érvényesítésének már sokkal több eredménye lett. Azok, kikhez a Kazinczy-bizottság ily célú hazafias kérelemmel fordult: vagy igyekeztek annak eleget tenni, ha módjukban volt, vagy ha tudomással bírtak ily irodalmi ereklyék hollétéről, jóakarató utasításokkal válaszoltak. Szabad legyen megemlítenünk, hogy eddig a következőkhöz intéztünk írásbeli kérelmet: Ajtay K. Albert, Becske Bálint, Berzeviczy Albert, Chyzer Kornél, gr. Csáky Albin, gr. Dessewffy Aurél, Fejes István, Graven Lajos, gr. Haller György, gr. Haller Jenő, Karsay Sándor, Kis Lajos, Kraynik Imre, Kőváry László, dr. Offenheimer Gyula, b. Prónay István, Sárközy Titusz, Szinnyei Gerzson, gr. Teleki József, br. Vay Miklós, Walther Géza, b. Wesselényi Miklós urakhoz, özv. Katsóh Lajosné asszonyhoz, ezenkívül az egri érseki és a debreczeni főiskola könyvtárához. Mai napig főt. Karsay Sándor (2 darab), Kis Lajos (édes atyjához, Kis Jánoshoz írt összes leveleit Kazinczynak), Kraynik Imre, (2 db) b. Prónay István (25 db), Sárközy Titusz (32 db eredeti levelet nemcsak másolásra engedett át, de örökösen is az akadémiai könyvtárnak ajándékozta), Walther Géza, (30 db), b. Wesselényi Miklós úr (73 db), özv. Katsóh Lajosné (1 db), a debreczeni főiskola könyvtára, (a birtokában levő összes leveleket); — továbbá Gyulai Pál (az Aranka Györgyhöz intézett), Beöthy Zsolt (4 db), Ballagi Aladár (1 db) Erdélyi Pál (11 db) s Zádor Gyula úr 22 db levelet küldöttek be lemásolásra.

Oly helyekre pedig, a hol a bizottság véleménye szerint maig is nagyobb számmal található felhasználható anyag: a Kazinczy-bizottság alulírottat személyesen is a helyszínére küldé. Így szereztük meg Kazinczynak a Cserey Farkashoz írt s a kolozsvári múzeum-egylet tulajdonát képező rendkívül értékes leveleit, (a melyeknek másolatát Horváth Döme úr már régebben a bizottságnak ajándékozta;) így szereztük meg a dr. Offenheimer Gyula kassai közjegyző úr birtokában levő 15 db., ezenfölül a Zemplénmegye levéltárában, valamint a sátoralja-újhelyi ref. egyház levéltárában őrzött 20—25 db levelet lemásolásra. Ez utóbbiakat nt. Fejes István úr volt szíves összegyűjtve rendelkezésünkre bocsátani.

Még egy módhoz folyamodott a bizottság a gyűjtés teljesebbé tétele végett. Egyik (1889. szept.) ülésén elhatározta, hogy a győri, soproni, sárospataki, veszprémi és kassai közlönyökben nyílt kérelmet intéz a vidék lakosságához, remélve, hogy talán ez úton sikerül nyomába jutnunk a még lappangó leveleknek. Törekvésünk csak egy helyen talált lelkes támogatásra, de olyanra, a melyet ezúttal hallgatással nem mellőzhetünk. Főtiszt. Halbik Cziprián pannonhalmi könyvtárnok úr ugyanis az őrizetére bízott gazdag levéltárnak célunkra tartozó összes anyagát, majd 200 levelet, az eredetihez hű másolatban küldötte az akadémiai főtitkári hivatalhoz.

Fogadják a törekvésünket előmozdító úgy a most felsorolt nemes keblű irodalom-barátok, mint Szász Károly, Majláth Béla, Csontos János, Fejérpataky László, Hunfalvy Pál, P. Thewrewk Emil, Jakab Elek, Szinnyei József s Erdélyi Pál urak, kik kutatásainkban hazafias készséggel támogattak, vagy a jegyzetekhez némi adatokat szolgáltatnak, a nyilvánosság előtt e helyen is a bizottság legmélyebb köszönetét.

A Kazinczy-bizottság — mint az imént előadottakból látható — minden lehető eszközt felhasználta, hogy a kiadandó levelezést mennél teljesebbé tegye. Alig dicsekedhetünk vele, hogy gyűjteményünk így is igazán teljes volna. Kazinczy levelezését teljesen összegyűjteni, majdnem oly lehetetlen, mint bármely nyelvnek teljes szótárát megírni. Azt azonban jó lélekkel elmondhatjuk, hogy törekvésünkön s buzgalmonkon épen nem múlt a hiányok pótlása s nem múlik ezután sem, főképp ha a magyar tudományosság és közműveltség őszinte barátai az eddiginél még nagyobb mértékben segítik a Kazinczy irodalmi emlékének megörökítésére tett fáradozásainkat.

Lehetnek, sőt hiszszük, hogy még nem egy helytt lappanganak felhasználható levélbeli adatok: de az éveken át gyűjtött s felszaporodott anyag immár oly tekintélyes, hogy a Kazinczy-bizottság elérkezettnek látta az időt az egész vállalat III. osztályának, a levelezés kiadásának megkezdésére.

Első pillanatra talán különösnek tűnik fel, hogy egy nagy író összes műveinek kiadása a levelezéssel kezdődik.

De a Kazinczy sok oldalú, széles munkássága eredményeinek közzétételét nézve, mi sincs ennél természetesebb. Ha az egész kiadás méltó akar lenni a nagy ember halhatatlan érdemeihez s nemzetünkre tett páratlan hatásához: eredeti és fordított műveit, egy-egy tárgyról írott különféle dolgozatait a saját leveleiben található útmutatások után lehet és kell csak kritikailag összeszerkeszteni és tudományos értékre igényt tartó bevezetésekben, jegyzetekben megvilágítani. Ez pedig csupán a számos helyről összehordott anyagnak közzététele után válik lehetségessé. A Kazinczy-bizottság nem szándékozik ugyan bevárni a levelezés teljes kiadását, hogy csak ez után indítsa meg az eredeti és fordított művek közzétételét: de egyfelől a levelezésnek, mint a magyar irodalomtörténet rendkívül fontos anyagának, gazdag forrásának nyilvánosságra jutását legsürgetősebbnek véli, másfelől pedig a szükséges felvilágosító jegyzetek megtételére a levelezésnek legalább az 1810-ig terjedő részét szándékozik bevárni, hogy azután az első és második osztály kiadása párhuzamosan haladhasson a harmadik osztályéval.

A fentebbiekben röviden vázolja a Kazinczy-bizottság működését megalakulásától egész mostanáig: szükséges még a kiadás belső természetéről egyet-mást elmondanunk, vagyis ama szempontokról megemlékeznünk, a melyeket az Irodalomtörténeti-Bizottság irányadókül jelölt ki számunkra.

Mivel Kazinczy összes műveinek, de főképp levelezésének első sorban *tudományos érdeke* van: a bizottság a közzétételnél a lehető legnagyobb hűségre törekedett nemcsak a tartalmat, de a külső formát illetőleg is. Az itt kiadott leveleket *az eredetieknek hű másaiul* kívánja tekintetni s ez okból az eredetinek sem kifejezésein, sem orthographiáján nem változtatott semmit, sőt még az írásjegyeket is megtartotta, a hol csak lehetett. Jól tudjuk, hogy ez az eljárás a hasonló források kiadásában manapság nem igen divatos: de a Kazinczy munkái nyelvünk és irodalmunk történetének egyik legtanulságosabb korában keletkeztek; abban a korban, mikor a magyar nyelv lételének jogaiért, az ízléstől nemesített, a művészi — ha szinte idegenszerű — szépségéért küzdöttek írónk, azok, kik a

Kazinczy zászlaja alá sorakoztak. Ezeknek az ósdiakkal, a régi, az alanti, sokszor a pórias felé járó, a minden újítástól visszarettenő táborral vívott küzdelmökre minden, még oly csekélynek látszó orthographiai sajátság is tanulságos lehet az irodalomtörténet adatainak kutatója előtt. Ez okból ragaszkodott a bizottság az *ingadozó orthographiához* úgy, a mint az a levelekből látható és pedig *lehetőleg mindenben*. Olvasóink előtt bizonyára, hogy csak egy példát hozunk fel, különösnek tetszik, hogy a Horváth Ádámnak és Földi Jánosnak Kazinczyhoz intézett leveleiben sok helyen a pont után is kis betűvel, máskor meg a vessző után is nagy betűvel kezdődik a szó, ha nem tulajdonnév is az; vagy például Horváth többnek tartja a vesszőt a pontnál; a pontosvesszőt meg épen oly helyeken is használja, a hol két szót kell egymáshoz kapcsolni, az és kötőszó stb. előtt. Minderre szolgáljon felvilágosításul a főntebb említett szempont, hogy a Kazinczy-bizottság a lehető *legnagyobb hűségre törekedett*, mivel e kiadással helyettesíteni kívánja az eredetieket, nyelvtörténetünknek e rendkívül nevezetes forrásait. Vagy a Kazinczy László leveleinek magyarba oltott némezsége, mely az orthographia minden valamire való szabályait lábbal tapodja — szintén különösnek tűnhetik fel olvasóink előtt; de a milyen különös, épen olyan jellemző is lehet egy vagy más szempontból ama kor tanulmányozói, kutatói előtt. A formalismusnak abban a korában, melyben e levelek keletkeztek, külsőségekben keresték a lényegét s ezt a Kazinczy-bizottság nem csak azért nem tartotta az egész vállalat tudományos érdekéhez illetlennek megváltoztatni, mert már az Irodalomtörténeti-Bizottság zsinórmértékül tűzte elébe e szempontot, de azért is, mert a nagy bizottság felfogásában teljesen osztozott s osztozik jelenleg is.

A mi a levelek csoportosítását illeti: e tekintetben *α pontos chronologiai rendhez* tartottuk magunkat a szerkesztésben, ez levén a kiadás tudományos érdekének leginkább megfelelő; de különben ily roppant gazdag adathalmaz elrendezésében bajos is lett volna más iránymutatót találnunk a történeti egymásutánon kívül. Ha a bizottság még ezután jutna oly levelek nyomába, a melyek már a

szoros időrendbe bele nem volnának illeszthetők, azokat pótlék gyanánt fogjuk az egyes kötetek végén közölni.

A kötetek végéhez felvilágosító jegyzeteket csatolunk. E jegyzetekben nem kívánunk az irodalomtörténetből különben is ismeretes tényekre kiterjeszkedni, csak azon adatok földerítésére, a melyek nélkül a levél egyáltalában nem volna érthető. Főleg a leveleknek egymásra való vonatkozását tartottuk szükségesnek megjelölni, hogy a kutató maga előtt lássa egyszerre az egy kérdésre tartozó leveleket.

Végül annak kijelentése után, hogy bár az elvi szempontok az egész bizottság felfogásán alapúlnak, azok alkalmazásáért mind a szövegben, mind a jegyzetekben, alulírott viseli a felelősséget; kedves kötelességemnek tartom a Kazinczy-bizottság minden tagjának, főképen pedig Heinrich Gusztáv egyetemi tanár úrnak hálás köszönetemet nyilvánítani azon lekötelező, készséges segítségért, a melylyel fáradságos munkámban oly sokszor, oly jóakaratólag s oly sikeresen támogatott.

Budapesten, 1890 május 1-jén.

Dr. Váczy János.

KAZINCZY FERENCZ ÖSSZES MŰVEL.

HARMADIK OSZTÁLY.

KAZINCZY FERENCZ LEVELEZÉSE.

I. KÖTET.

1.

Kazinczy — szüleinek.

Édes kedves Atyám Uram és Aszszony Anyám!

Tsókolván szülei kezeit nekem is irt levelekben róllam lett meg emlékezésétt Legénységemhez képest köszönöm, kérvén Istenemet hogy énnékem mindenekben kedvek töltésére való szolgálatomra, Szülei Parantsolatyoknak tellyesítésére, nevedésemmel tehetséget adgyon, az alatt is szülei kegyességekben és többek között birsalma sajt adásbeli gratiájokban is magamat örökösön ajánlván, gyermek kedves Dienes eötsémet és pogátsa sütő Julis Hugotskámát minden jóknak kívánásával köszöntvén maradok

Kedves Atyám Uramnak

és Aszszonyom Anyámnak

Ér-Semjény, 16. Februarii 1763.

Legénységemhez képest alkalmaztató

Fia 's szolgája¹

Kazintzi Ferus.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 173. sz.]

2.

Kazinczy — atyjának.

Spectabilis Domine Parens!

Ex Gratia Deo benevalemus, iam habuimus Examen nostrum, Ego scribo in haec Epistola meam Orationem, ego deprecor Dominum Parentem vt non possum scribere, Seruus humillimus et filius.

[Toldy F. «Kazinczy és kora» című művéből. I: VII. 1.]

¹ 'S szolgája: Bossányi pótléka.

3.

Szatthmári Király György — Kazinczynak [?]

Spectabilis ac Perillustris Domine,
mihi Singulariter Colendissime!

Valamelly szives fájdalommal értettem, Istenben böldegül kimúlt Néhai Kazinczi József Ur szomorú halálát, azonnal elmémben ötlöttek jó indulatú el maradott Kedves Gyermekei, 's azoknak tsökkenni láttatott Sorsok, de vigasztalásúl állott előmbe, mind jó gondviselő Nagy Atyok, mind különös példájú Édes Anyok, 's ezeknek fen tartásával, az el maradott szegény Gyermekek körül, magát kijelentett Isteni Gondviselés; Vagyok is olly tellyes reménséggel, hogy mig az Ur Isten ezeket fenn tartya, addig az elmaradott Árvák is futásra készült erejekben tsonkülást nem fognak szenvedni, én pedig, a' mi én reám néz, minden erőmmel, és tehetségemmel azon Lenni meg nem szünöm, hogy irántok való szives hajlandóságomat, minden tülem ki telhető módon tellyesítsem; Qui etiam . . . imatissimis favoribus commendatus persevero.

Spectabilis ac Perillustris Dominationis Vestrae
Hangáts Die 15-a Men. Aprilis 1774.

Servus Obsequentissimus

Georgius Király de Szatthmár mp.

Kazinczy e levélre a következőket jegyezte:

Cott. Borsod. Tab. Judr. Assessor et nuncius in Comitibus Regni, omnibus bonis probatus, Fuit simul Supremus Curator Ecclesiarum Helv. Confess. Evangelicarum Districtus Cis-Tibiscani et Collegii Sáros-Patak, cuius historiam primus omnium ex antiquis scriptis contexuit.

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: rendezetlen.]

4.

Beleznay Miklós — Kazinczy Ferencz- és Dénesnek.

Kedves Eötsém Uramék!

Nevem Napjához tett idvezléseket Eötsém Uraméknak kedvessen vettem: akár mikor hozzám küldött Levelek nekem nagy vigasztalá-

somra szolgál: nem kételkedvén semmit a' felől, hogy reménységemet bé-tellegesíteni tellyes igyekezettel erőlködnek:

Mellyhez képest a' szorgalmatos tanulást, és a' jó bölcsességnek Kezdetét, az Isteni félelmet továbbra-is Commendálom, és állondóul maradok Kedves Eötsém Uraméknak

Pilis 28-a Decembr. 1774.

igaz jött kívánójok

Beleznay Miklós.

Csak az aláírás sajátkezű.

[Eredetije a m. tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 188. sz.]

5.

Kazinczy — anyjának.

Tekéntetes Nemes és Nemzetes

Nagy-Ugróczy

Bossányi Susánna Asszonynak.

Néhai

Tekéntetes Nemzetes és Vitézlő

Kazinczy

Kazinczy József Ur'

Elmaradott'

Kegyes Özvegyének.

Nekem

Érdemem felett-való drága Nagy Jó

Aszszonyom Anyámnak

ezen fordításomat

alázatos fiúi tisztelettel

ajánlom, áldozom, szentelem.

Ajánló levél

Érdemem felett-való Drága Nagy Jó

Aszszonyom Anyám!

Fiúi kötelességem azt hozza magával, hogy második szülöttemet, nem másnak. hanem Aszszonyom Anyámnak áldozzam-fel. Első szülöttemet, a tavaly általam ki-adatott Hazánk állapotjának le-ábrázolását, Tekéntetes Nemzetes és Vitézlő *Bossányi Ferenz* Urnak,

nékem érdemem felett-való drága Nagy Uram Bátyámnak szenteltem. Aszszonyom Anyám már az, a kit Néhai örök emlékezetre méltó *Kazinczy József* Uram Atyám tőlünk meg-sirathatatlan halála után illet, valamint más fiúi tiszteletésben, ugy ezen fordításomnak ajánlásában-is az elsőség.

Ez ugyan elég csekély tiszteletemnek meg-mutatása: mivel egy gyermeknek az ő szülőjéhez-való tiszteleti, nem áll az Aszszonyom Anyámnak érdemes neve' ezen munkácskám' második levelére-való le-nyomtattatásban, az nem annyira az Aszszonyom Anyám tiszteletire, mint ezen munkácskámnak nagyobbra-való becsültetésére szolgálván. De tudom azt, hogy sem Aszszonyom Anyám, sem pedig ezen fordításom okos olvasói, nem azt, hanem az én igaz tiszteletemet fogják ebben tekinteni. Azért kérem alázatosan Aszszonyom Anyámat, méltóztassék meg-engedni, hogy tiszteletemre érdemes neve nyomtattása által, ezen fordításom, olvasói előtt nagyobb kedvességet találjon.

Ezzel magamat tapasztaltt kegyes Anyai Gráziájában ajánlom, s' alázatos fiúi tisztelettel vagyok és maradok

Érdemem felett-való Drága

Aszszonyom Anyámnak

S. Patakon 16. Febr. 1776.

Alázatos szolgája

Engedelmes Fia

Kazinczy Ferencz.

[Másolata a m. t. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 214. sz.]

6.

Belezna y Miklós — Kazinczynak.

Kedves Eötsém Uram!

A mint szíves köszöntését s rollam való meg emlékezését kedvessen vettem; ugy egész örömmel szemléltem a közjóra vágyodo, és éppen Ifjúi idejét megelőző Igyekezetinek második Remekjét: látván ebbül mind szorgalmatosságát, mind nagyobbakra való propensióját, mind különösen azt is, hogy a Német nyelvben avagy csak eddig vett elő menetelét, édes Nemzete hasznára fordítani kívánta. Nevelni fogja ebbéli örömömet, ha továbbra is azon lészen, hogy felöle eddig volt reménségemet tellesittse; Tudományát pedig ez után is ugy folytattya, hogy az légyen Isten dicsősségére, a köz jónak

hasznára, valóságos szembe lünő előmozdítására. Melly iránt egész reménységgel lévén vagyok

Kedves Eötsém Uramnak

Pilis 29-a X-br. 1776.

szives jó akarója .

Beleznay Miklós.

Csak a névalírás sajátkezű. A levél 4-ik lapján Kazinczy jegyzete :

Gen. Beleznay.

FK. 29. Xbr. 1776. m.

[Eredetije a m. tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 188. sz.]

7.

Beleznay Miklós — Kazinczy Ferencz- és Dénesnek [?]

Kedves Eöcsém Uraimék!

Köszönöm, hogy rollam meg emlékeztek, és engem olly szives készséggel köszöntöttek, edgyszer 's mind a Tudományokban való előmelekrül bizonyossá tettek. Kedvessen vettem ugyan ezt is, de nagyobb consolatiomra lett volna, ha a' mint ohajtották, személy szerént tették volna apprecatiojokat. Bizonyosok is lehetnek a' felől, hogy a midőn csak tanulástul való ürességek engedi, Házammal mindenkor kedves Vendégeim lesznek; olly hajlandósággal lévén mindnyájok iránt, hogy tőlem kitelhetőken szolgálattokra lehessek. A' ki vagyok

Kedves Eöcsém Uraiméknak

Pilis 29-a Xbr. 1776.

Szives jót kívánójok

Beleznay Miklós mp.

A levélnek csak aláírása való Beleznaytól, a többi idegen kéz írása.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 188. sz.]

8.

Beleznay Miklósné Podmaniczky Anna — Kazinczynak.

Kedves Eöcsém Uram!

Mjui idejéhez képest, a közjóra született Nemes elméjének Remek munkáját annyival kedvesebben vettem; mivel azelőtt Német nyelven kezemen megfordulván, olvastam is. Örvendek munkás igyekezetin,

más részről pedig köszönöm azon Munkátskának velem való közlését: szívesen ohajtván, hogy a' minden bölcsességnek Sáfára, Testének állapottyával edjűtt, nevellye, öregbittse a' köz jóra tzelező ebbeli Tudományát, Nagy Attyának, édes Szülő Anyjának sőt mindnyájunknak tellyes örömjünkre. A' kiis vagyok

Kedves Eöcsém Uramnak
Pilis 29-a Xbris 1776.

jót kívánóné

Podmaniczky Anna Maria.*

Csak az aláírás sajátkezű. A levél 4-dik lapján Kazinczy jegyzése:

D. A. M. Podmaniytzky.

KF. Pilis 29. Xbr. 1776. 1.

[Eredetiye a m. tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 188. sz.]

9.

Bessenyei — Kazinczynak.

Bizodalmas drága Nagy Jó Uram!

Sáros Patakról 10^a Decembr. 1776 hozzám felküldeni méltóztatott Levelét épen ma 11^a Febr. vészem. Fájjalom, hogy annak minden sorjában hozzám meg-mutatott valóságos emberi szívének nemes indulataira, bár ártatlanul is, ily későn felelhetek. Az olyan különös kedvezésre méltó tulajdonságok, melyeket az Urnak inkább Isteni gondviselés 's természet adtak, mint kevés esztendeiben még el-kövefett szorgalmatossága által azokat meg-szerezhetette volna, nem tsak engemet, kit az emberiség mindenkoron megilletődésre hoz, de a vad természetű embereket is, magokhoz vonzó szeretetre kényszerítik. Tehát az olyan Ifjak mint az Ur, nemes munkáiknak elő mozdítására Isten 's természet által szabadokká tétetvén, szabadságot azokra egy oly gyenge halandó társaktól, mint én vagyok, önnön elsősegek vagy Praerogatívájoknak sérelme nélkül nem kérhetnek. Valamit az Ur munkámnak fordításába el-követett, igen is helyben hagyom, és attól sem tartok, hogy magyarsága kellemetes ne lenne, mit előttem hozzám küldött Levele bizonyit. Hiv tiszteletét, melyel, mint írja, munkámhoz viseltetik, egész indulattal köszönöm, és kesergem aztat, hogy ily Nemes tiszteletnek azokban oly érdemetlen és tsekély tárgya talál-

* «Gener. Beleznay Miklósné.» Kazinczy F. jegyzése.

latott: még is azon személyéhez való szeretetre kér az Ur, hogy véle minden munkáimat közölni ne terheltessem; mely eránta való kötelességemet minden magát arra elő adandó alkalmatosságban annyival serényeb indúlattal fogok el-követni, hogy erre az Urat, mint annak okát, valósággal érdemesnek lenni itélem, kinek Levelében minden sorját a' betsület, tisztesség, s felső dolgokra való nemesi vágyodások rajzolták. Illyen meg esmertető jelei szoktak az igaz emberiségnek lenni, mellyek a' gyenge ifjúságot is erköltsi tulajdonságaikra való nézve közöttünk tanátsos és kellemetes öregséggé tészik. Ne szűnnyön meg az Úr szívének hajlandóságai után menni. és az emberi viselt dolgoknak ahoz a ditsőségéhez közelíteni, melyre szemeit tsak nem bőltsőiből láttatik vetni. Erre törekedjen, bátor szívvvel meg kívánván minden viszontagságokat haladni. valamellyek magokat Nemes igyekezetének ellene szegezhetik, hogy magát az ily férjfiti hartz által is azon tiszteletre s szeretetre mindenkor érdemesebbé tehesse, mellyel maradok

az Úrnak

Béts 11* Febr. 1777.

igaz köteles szolgálja

Bessenyei György.

P. S. A számomra fel ajánlott Exemplárokból, bőveb szivességét az Urnak köszönnén, tsak egyet kérek ki magamnak.

Szilágyi Márton Tiszteletes Professor Uramat, több T. előljároi-val együt az Urnak igaz hozzájok hajlandó szivességgel köszöntöm.

[Eredetije a m. tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 188. sz.]

10.

Baróti Szabó Dávid — Kazinczynak.

Nemes, Nemzetes Kazinczi Ferentz Úrfihoz.

Könyvedet, és leveled vettem. Leveledre levéllel

Szolgálók: könyvért könyvet örömmel adok.

Drága nagy Úrfi! nagyobb szép ditsőséged erőmnél:

Méltó ditsírest nem tudok adni Reád.

Illy fiatal korban illy dolgokat füzni? Te Tölled

Majd ezután mit nem várhat az édes Haza?

Tartson az Ég Nyelvünknek elé vitelére sokaig:

És, mellyet kíván e teher, adjon erőt!

Egy kívánságom még van: bétöltöd-e? 's hogy nem?

Mit fogadál, mikoron szembe, beszédbe jövénk?

Hogy követóm lészesz: 's ilyen mértékre szedendesz

Verseket, ígíred: már kötelezve le vagy.

Ámde mit emlegetek? Téged minek intelek erre?

Lám leveled tsinos verssel ajánlja magát.

Megvallom. De talán gerebet más vetni fog ebben:

'S másra vagyon kedved tolladat adni talán?

Félbe ne hagyj, kérlek. Többet gyaropíthatod illyképp

Nyelvünk: Nevedet sokkal előbbre vihedd.

Tisztelvén Sáros Patakot, magam' ezzel ajánlom:

Másszor is írni fogok, másszor is írni ha fogsz.

Kassán 1778-dikban. Bójt más Havának 8-dik napján.

Szabó Dávid.

[Eredetiye a m. tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 188. sz.]

11.

Carlowitzky János — Kazinczyna.

Spectabilis ac Generosissime Domine

Domine ac Patrone longe Gratosissime!

Summo dolore me affecit aduersissima Spei meae fama, quod ferat, Spectabilem Dominum cum morbo conflictari. Auertat id totum miraculosus noster medicus Dominus noster Jesus Christus! Si enim Spectabilis Dominus ad beatae Dominae Consortis dolorosissimum desiderium adiectum pati deberet morbum, praesertim periculosum, crux illa esset et grauissima et nimis multiplicata, ac tentatio insuperabilis. Enimvero quo maiorem crucem Deus ad nos explorandos permittit, eo est praesentius eius auxilium. Neque enim tentari permittit supra, quam ferre possumus, sed facit, vt superare possimus. 1. Cor. X. 13. Praeterea omnia mala ab eo permissa ad patientiam christianam et fidem nostram explorandam tendunt, vt tanto pluris bona coelestia nobis reposita aestimemus. Ebr. XII. 1—II. 1. Pet. I. 3—9. ac reliqua vita, quam Deus prolongauit, eo ardentius illum in terra glorificemus. Precor igitur ardentissime Deum, vt ille Spectabilem Dominum meliore valetudine donare dignetur.

Ad mandatum Spectabilis Domini Generosissimum nostrum Andream Saarossy data venia dimisi adiunxique ad latus e . . .

nobilem iuuenem Josephum Czekus, nepotem celeberrimi quondam Georgii Farkas Osgyanensis Praeceptoris. Quoniam biennio Zmeskaium domi educavit: non dubito quin sit officium temporaneum diligenter facturus.

Precor felicissimam vindemiam, sed maxime insto, dignetur Spectabilis Dominus, ea feliciter peracta, non modo Herulu . . . remittere quam citissime, sed etiam ad nos in persona sua ascendere, atque valetudinem perfectissimam apud nos recuperare. Certe et medicos experientissimos habemus atque optimas medicinas et permutatio aerae plurimum iuuare solet medicinas. Non dubito, quin nimius aestus, qui toto Julio et medio Augusti dominabatur causa sit aegritudinis non solum Spectabilis Domini, sed etiam plurimorum aliorum.

Magna est gratia Spectabilis Domini, quod gratiose meminisse alumnaei nostri dignatur. Sed testimonium meum, sint quaeso istae litterae ad Spectabilem Dominum humiliter scriptae, quod et egeamus panis ac leguminum et nobilissimus Czekus meo nomine id facere iussus sit, apud huiatem Sanctum Patronatum nostrae in dies, diuina gratia, crescentis scholae. Nam testimonium publicum et formulare debuisset sua subscriptione firmare Spectabilis Dominus Gabriel Pechy et Spectabilis Dominus Samuel Pulszky, quod in tanta celeritate nullo modo fieri potuit. Enixissime igitur J. Patronatui alumnaeum commendo.

Nostri Generosissimi Boronkay res suas excitate et serio agunt. Quod ego Spectabilibus Dominis Parentibus gratulor impense et reueritus plurimum benedictionibus diuinis non modo affluere, sed etiam felicissime uti precor.

Ceterum Summae Dei Nostri gratiae Spectabilem Dominum commendo, mihi vero altos Fauores continuari humillime peto ac perseuerabo

Spectabilis Domini

Epperieshini d. 18. Sept. 1778.

officiosissimus Seruus

Joan. Carlowszky.

A névalírás után Kazinczy e szókat írta:

«Rector Scholae Eperjesiensis.»

[Eredetije a Múzeum könyvtárában.]

12.

Baróti Szabó Dávid — Kazinczynak.

Kedves Ötsém Uram!

Felettebb örvendek azon, hogy már egyszer kívánságát pontra tellyesíthetem; és elmésen, módoson koholt verseit kezeihez vissza-szolgáltathatom. Nem egy ízben olvastam keresztül azokat; 's mivel a' Poesist tündökleni benne tapasztalnám a' tiszta ajakból eredett Magyarsággal egygyütt, örvendettem nagyon: de egyszersem mintegy nehezteltem is, hogy az említett versek nem a' Deáki nyomdokon járnának. Más újdoni rámára vonattatván azoknak értelmei mennyivel szaparitanák meg díszeket! De íme az utolsó levél ezen óhajtasomnak is eleget tesz: Olvasom nagy örömmel az Alagrában való munkalkodást: tapasztalom ennek meg tetszett ízet Híres Nevezetes Sáros Patakon, a' hol leginkább kívántam. Hála Istennek! remélhetjük Nyelvünknek szerentsés előmenetelét. Bár nékem is fiatalabb koromban gyűjtött volna valaki gyertyát! talán iparkodásim által magam is a' teheren legalább valamit könnyebíthettem volna. De pótolgassuk, a' mit el múltattunk. Az idén Isten segéjtségéből Vanier. Paraszti Majorságát is az ő mértékén Magyar ajakra veszem. Bóldog Ötsém Uram, kinek virágzó Ifjúsága a' jó alkalmatosságot mindjárt üstökin érte. Egy kevés jégtörés után gyakorlatossága mennyit nem vihet végbe életének következendő esztendeiben! mellyeknek folyamatai Kazintzy Ferentz Poetának hogy örvendetesek legyenek, szívémből kívánom. Előbbeni levelére hogy mind eddig el nem érkezett a' válasz, bocsánatot kérek. Ezt az által küldendő verseivel akarván öszve kaptsolni, mind ez ideig hátra marasztott az alkalmatosságnak szük mivolta: akkor ide haza nem lévén, midőn el érkezett a' levél. Nem tsak terhemre nem lesznek levelei Kedves Ötsém Uramnak; hanem inkább különös vigasságomra: 's hogy mennél sűrűbbek legyenek, ki is kérem. Most, mivel az alkalmatosság sietése, és az üdő rövidsége az hosszasb írástól meg gátol, ezekkel magamat sietve ajánlom
Kassán 3. Jan. 1779.

Kedves Ötsém Uramnak Igaz Jóakarója

Szabó Dávid.

A' Sáros Pataki Erdemes Professor Uraimekat alázatosan tisztetem.

K. F. jegyzése a levél 4-dik lapján:

FK. Dávid Szabó. 1779. 3-a Jan. 9.

[Eredetije a m. tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 188. sz.]

13.

Fábri Gergely — Kazinczyna.

Spectabilis ac Generose Domine.

Domine mihi peculiariter Colendissime.

... on est cur de Andrea sollicita sit Spectabilis ac Generosa Dominatio Vestra, apud nos enim quae Dei gratia est, hucdum pax viget, nullis adversis rumoribus perturbata, et spem haud minus fundatam habemus, eam nobis per Clementiam Dei, et providentissimam curam Augustissimi in futurum quoque conservatum iri. Quod si autem praeter opinionem quidquam accidere et imminere posse periculosi audiretur imposterum, idem ego absque omni mora Spectabili ac Generosae Dominationi Vestrae perscribere nullus intermitam. Atque in hoc statu studia nostra imperturbate pertractantur continuanturque.

De debito illo meo hoc unum iterum iterumque Perillustrem Dominam Sororem rogo et obtestor, vt assignationem ad Spectabilem Dominum Gabrielem Pechy directam, manibus Spectabilis ac Generosae Dominationis Vestrae quo mihi quantocius mitti possit consignare ne dedignaretur. Cum enim adventus Suae Dominationis ad nos dubi[us] sit, hac autem ratione meae necessitati et certo, et quam optime consuli possit, hinc dignetur Ipsa quoque Spectabilis ac Generosa Dominatio Vestra gratiose in eo esse, vt et Illa onere expungendi debiti, et ego onere toties scriptitandi tandem aliquando libermur, id quod dum mihi pollicerer distincta cum venera[tione] jugiter persisto

Spectabilis ac Generosae

Dominationis Vestrae

Eperjes 16. Febr. 1779.

humillimus Servus

Gregorius Fabri Sup . . . .

[A levél egyik széléből egy kevés le van szakítva.]

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: 335. Quart. Hung.]

14.

Baróti Szabó Dávid — Kazinczynak.

Kedves Ferentzem!

Hozzám küldött tsinos, elmés verseidre mit feleljek? egyedül a világi szerelemnek tüzetkséit, mellyekkel a végek felé gerjedeznek, ha kiveszem, meg nem magyarázhatom, melly nagy örömömre voltak. Örvendek néked, hogy a sok köröm rágás és fej vakarás a tollat kezedből ugyantsak ki nem ejthette. Meg győzted szerentsésen, a mint magad is jelented, az első nehézséget; s' útát irtottál magadnak, hogy ez után könnyebb szerrel meszszebbre léphess, és a Magyar világgal nevedet üdövel megismértesd. Örvendek édes Hazánkknak is, a melly e fiatal korodtól, s' ahoz csatolt szorgalmasságotól nyelve díszinek elő mozdítására magát sokkal biztatja. Ezen két ösztön meg fogja, tudom, tölled azt nyerni, hogy attól, a mihez fogtál, semmi némű akadály kedvedet el ne vonja. Nints talán az a kints, a mellyért adnám, ha életemnek zengéit mindjárt ezen gyakorlatosságra fogtam volna. Pótolgatom azért, a mennyire lehet, a mit az el múltt üdök el ragadtak. Jövő esztendőre, ha lsten éltet, Vanier a *Paraszi Majorságról* irtt tizen hat könyveiben Magyar ajakon hatosba szedett versekkel fog kezem között szóllani. Hallád verseidről tett ítletemet, a mellynek veled való közlését kívántad. Bé fejezhetném már a levelet; és mivel már magad szárnyaidra keltél, nem gondolnám, hogy segítségemre nagy szükséged légyen. Mindazonáltal ha a versezésben szorosban akarsz ítletemhez ragaszkodni, tsak arra emlékeztetek, a mit az Hang Mérséklésben jegyzettem fel az a betü felől. A mennyire lehet, hosszas mértéken járjon. Én ugyan, kiváltképp mostanában, tsak hébe hóba, akkor is tsak nem az el kerülhetlen szorultság miatt rövidítem meg. De ebben sem akarok le nyugözni. A jó, és jobb között tellyes-séggel ki tiltsa meg a választást?

Egy szó tagból avagy egy Szillabából állónak ki törlésit mindjárt a versnek elein nem állítják helyesnek lenni.

Ajáksnak eleit (mivel a *j* betüre nem hajtunk) miért nem volna szabad röviddé is tenni a Magyarban? Tudod, hogy a Görög vagy Deák eredetü szók a mi nyelvünken jegyzéseket néha változtathatják.

Tsak a magánhangzó előtt, és *újulnak* utolsó résziben ugyan az előtt nemde rövid? avval ugyan mentheted magad, hogy az elsöt, úgy mint egy szó tagból állót, talán közép mértékre is vehetni szo-

rúltságban, a' második vég részinek pedig az új hegy kedvezhet. És valóban nem is volna tellyességgel kopasz ezen mentség; kivált képpen ha ezen kis szabadság (eztet az aról is értvén) a' verset könnyebbíti, s' gyakran értelmének szebb ki tételére szolgál. Mindazáltal jobb kivált eleinten, szorosb úton járnunk: nagyobb számra fel vervén verseinket, szabadosbak lehetünk. Mindezekből tsak azt veszed észre, hogy olyast verseidben nem találok, a' mit bizonyos fogyatkozásnak itilhetnék: sőt ha az említett kevés ellen vetéseket számba nem veszem, igen is dít sírem. Rajta azért kedves Ferentzem: folytasd a' szerentsésen el kezdett versezést; és ha mit majd majd készíteni fogsz újra, gerjeszd fel annak velem közlésével bennem megint az örömet.

Kassán 7. Apr. 1779.

Igaz jó Akaród

Szabó David.

El nem titkolám azokat, a' miben valamelly meg jobbithatást itültem az Hangnak szorosabb Mérséklése szerént: azért ugyan azon értelmeket megtartván, a' töllem kívántt rámára is az Héksametert hatosnak, a Pentametert pedig Ötösnek nevezete alatt így vonhatni:

1. Ötös. A Tavasz im' bé jó, s' jó vele minden öröm.
2. — Már lágyúl: Patakok zajganak; olvad az hó.
4. — Ujra ki kezd hegy, völgy, újra fakadni liget.
6. hatos. A *Béliza* helyett tenni lehetne: Béliza.
8. — Vagy pedig az gyönyörű vígságról s' a' t. *az új hegy kedvéért.*

10. hatos. Őt te magasztaljad, dít sírjek etcetera.

10. ötös. Hektort lantjaikon mások egekbe vigyék.

Amfitrioniadest látod magad is nehéz kimenetelűnek a' vers végin: és vallyon ez, a' mint talán te akarnád, a' több elő számláltt Vitézeknek társaságában fogott e Trója alatt fegyvert?

11. hatos. Mások nyelveiken legyen sat.

11. ötös. Őszve lepett bajnok Mérion, izmos Ajáks.

Utól. ötös. Hajtsa e' szép lélek tsak szavaimra fülét.

Ezen igazítás ugyan fülre szebben nem ejti a' verset; hanem igazabb mértékben járattja.

K. F. jegyzése a levél 4-ik lapján:

David Szabó. FK. 1779. 7-a Apr V.

15.

Koppi Károly — Kazinczynak.

Francisco Kazinczy Juveni ornatissimo Carolus Koppi S. D.

Elegantia tuarum Litterarum multum delector, quod et humanissime eas exarasti, et Idiomatis Patrii peritiam non mediocrem prae te feras. Gratulor tibi, tuisque, qui hanc curam propriam vobis feceritis purioris Sermonis hungarici conservandi.

Iturum me ad vos, cum specimina progressionum Vestrarum daturi eratis, libens spondendi, atque, quin promissis stem, impediri me aegre fero, nosti adventum ad nos Illustrissimi Űrményii, qui si aut prius veniret, quam vestrorum Tentaminum Tempus incidat, aut certo quodam tempore tardius, venirem tamen, et jucundissimo vestrorum Moderatorum contubernio perfruerer. Nunc tam adventus quam mora apud nos in incertis posita sunt, erit nihilominus, ut data quavis opportunitate, ad vos veniam. Tu interea, Viros praestantissimos, et Doctissimos Artium apud vos Professores meo nomine, humanissime fac salutes, meaque ut amice utantur opera, roges. Vale. Scribebam 24. Junii 1779. Cassoviae.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 188. sz.]

16.

Baróti Szabó Dávid — Kazinczynak.

Kedves drága Ötsém!

Az általküldött verseket kedvesen vettem. Köszönöm róllam meg emlékezésedet. Újra leköteleztél, hogy viszont te tölled csekély fáradságomat semmi ki telhető dologban ne sajnáljam. Vajha az el intézett napra is Sáros Patakon, melly tiz esztendőnél tovább terjedett munkálkodásodnak már ditsőséges mezeje, megjelenhetném, 's eddig virágzó szép elmédnek bő gyümöltseit nyilvánban tapasztalhatnám! de ezen szerentse sem engem' nem biztat, sem a' Főtisztelendő Directorunkat, a' ki téged' kiváltképpen tisztel, az Iskolabéli sok foglalatosságok miatt. Azért mennél nagyobbra betsüljük hozzánk való szívességedet, annál inkább kérünk a botsánat adásra.

Révainak is majd meg köszönöm, hogy szép munkájának közlésével meg tisztelt. Veled együtt magam is úgy vélem, hogy Nyelvünknek 's Hazánknak nagy ékességére váland, ha a' fel tett tárgyat ezután

is úzni fogja. Nekem ugyan szájam ízit utolsó versezéseiben tsak-nem mindenütt el találta. A' miben véle meg nem *eggyezsz*, magam is *helybe* hagyom. Kivált a' mi az elsőt illeti; 's azon szóval mostanában másképpen soha sem élek. A' másodíknak is első íze az Erdélyieknél, sőt sok Magyarországiaknál is hosszú mértéken jár; de mivel némelly Vármegyékben, kivált a' Duna mellyéke felé, rövideden ejtődik ki, a' közönséges mértékűek közé számlálhatjuk, az *l* betűt már magánosan irván, már kettőztetvén. A' szóknak öszve foglalásiban sem akarok tartani Révaival, hogy a' görögök módjok szerint a' Magyarban is több szóból egyet faragjak. Látod rövideden a' tett kérdésedre ítletemet. Már a' Paraszti Majorságnak első részei azaz nyöltz könyvből álló fele a' satuból majd ki száll. A' mint veszem észre Fő Tiszt. Molnár Úrnak Budai Directornak leveleiből, a' kinek vólt Revisióra adva, nem fog Kudartzot vallani. Dolgaidnak szerentsés kimenetelit szivemből kívánom, 's maradok Kassán Sarlós Bóldog Aszszony' havának [= júl.] 3-dik napján. 1779.

Igaz jó Akaród

Szabó Dávid.

K. F. jegyzései a levél 4 ik lapján :

3-a. Jan. 1779.

D[avid] Sz[abó] F[rancisco] K[azinczy].

Epist[olae] combuss[ae] 13. Aug. 1782.

D[omina] M[ater ?]	20.
Dion[ysius Kazinczy, frater]	8.
Jul[ianna Kazinczy, soror]	6.
Lad[islaus Kazinczy, frater]	10.
Török	4.
Szilvási	2.
St[ephanus] Bartzay	3.
Clara [Kazinczy, soror]	1.
E[mericus] Pechy	1.
D. Ari [Avi ?]	1.

Kivül :

À Monsieur Monsieur François Kazinczy pres [. . . .] à Sáros Patak.

Zárlatán piros viaszpecsét nyomai.

[Eredetije a m. t. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 188. sz.]

17.

Hajnalkőy János — Kazinczynak.

Monsieur!

Je Vous renvoye le Livre françois: que vous m'avez donné a lire. Je l'ai lu deux fois, et j'en ai profité. C'est un Livre tres magnifique, si l'on excepte pourtant son aversion pour la Religion Chretienne, et pour la Royauté. En vous remerciant sincerement pour le plaisir, que vous m'avez fait, j'attends les occasions de vous pouvoir servir. Je suis

Monsieur

a Torna 29 du May 1780.

Votre

Tres humble Serviteur

Jean Hajnalkőy.

Kivül:

Monsieur Monsieur de Kazinczy p[er.....] a Caschau.
Zárlatán piros viaszpecsét.

K. F. jegyzése a levél 4-dik lapján:

62. Auriga Torn... 29. May V.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 187. sz.]

18.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Vinkovcze d. 18. Febr. 1782.

Angyalom!

Irtam már én mindnyájotoknak sorba Levelet, de nem abból az princiumból, mintha akármely írásom is nem mindnyájotoknak szollana, hanem hogy az 4 erős xrokat köztetek egyeránt el oszam. és így valamelyitekef igen sok hozzátok küldött és küldendő Leveleimmel meg ne rontsam: de noha te legtöbbet panaszkodol: látom mégis, hogy te vagy a leg gazdagabb, mert már neked második Leveledet köszönöm. Meg ne ütközzél bennem, hogy Katona sőt Huszár létevre Theologiaból beszéllek, mert a mint már írtam, itt én majd nem egész szent vagyok. Azt mondják az Theologusok, hogy legnagyobb büntetésre méltó akor az ember, mikor éppen akkor vétkezik,

mikor az vétek rütságáról gondolkozik, és bizonyos lévén arról, hogy te ezt tudod, arról is akarlak tudósítani, hogy per Corollarium igen nagyon vétkeztél, mikor az kurta Levelekről engemet igen rövideden intesz. De jöttek intések és feleletek és jött most éppen egy a Petro, a mely ugyan szívre ható lett volna, ha alkalmatosságot adtam volna reá, én ezt megköszöntem, jött tsak ugyan annak a végén valami reflexio, az én erköltstelenségemre azért, hogy az innet leg először Töröknek írott Levelembe azt írtam, hogy ő ha vala[mi] módon dolgaim folyamatya felől contrarium dolgokat fog levelemben ez után olvasni, mint a mit most olvas, arra azt ne mondja, a mit a Ferencz Atyám Uram Milecznél töltött patvaristaságáról. De mivel ő az erköltstelenséget a két Statusnak öszve hasonlításából húzta: a volt rá a felelet, hogy az én kurta eszem szerént a leg nagyobb Statust is Conferalhatjuk a leg kissebbel in duratione, a mely mind a kettő múlandó. De esett tanátsot is adni, hogy az Barátimnak és Előjáróimnak írott Leveléimet a botránkoztatás eltávoztatására igen jó lesz különböző principiumokból magyarázni vagy éppen nem olvasni. Esett onnan hazúlról is az Huszárság ellen levelet olvasni, de consumatum est, és az ember Levelét igen jó meg érteni. Továbbá esett az Nagy Atyám Uram Levelében Olvasni, Darvas Imre Uram nem tsak Vinkoveczára való kiséretedet, hanem magával való el viteledet is magára válalván, — ugyan mi lehet az oka, hogy olyan hoszú és általad esméretlen útra magadba eresztett? erről való bőv tudósítasodat elvárom. Hát Vinkovtznán mit tsinálunk, — rövideden: fel kellünk 6 óra után és az rendelt Lokaj által adjustiroztatván, minekutánna az Gróff előtt az imádságos könyvet le teszük, megyünk pipázni egy nagy, leg alább 3 Fertály óráig tartó, török pipából, úgy hogy épen 9 Órakkor jövök be az Praeceptortól, akkor ha volt írás, arról az Generális eddig rendelést tett és azt írtuk 10[ig]; a mely az Mathematicus órája, de ez után az Exercirosó idők jelen lévén 9—11-ig. Az Exercirosást tanulom, 12-kor igen derék Magyar ebédhez ülök és ott mindég igen jól lakom; az asztaltól fel kelvén, megint Exercirozni kell menni, a szokott dosist előre ki szíván, onnan haza jövén, 6tig megyek visitet tenni, hatkor pedig rendszerént jövök vissza és a Gróffinénál Kártyázás lévén, magam is vagy nyerek vagy vesztek, de mindég keveset. Kártyázunk 8-ig, akkor vatsorához ülünk és onnan fel kelvén, megyek újra pipázni, a honnat haza jövén, az Lokaj itt vár már magával, egy ezüst gyertya tartó és egy Butelya vizet egy pohárral edjütt porcellan tányéron az Asztalra le tévén, s minek utánna leveletkeztet s meg tudja, hány

órákkor akarok fel kelni, jó étzakát kíván s megyen aludni. De én még ez után is Delectálhatom magam, az Groff odal szobájában a tüzelő mellet olvasgatván. Ezen kívül van még lovaglás, szánkázás s egyéb apertinentiák. De valyon nem méltó örömöm volt e nekem tegnap előtt, mikor a Generalis engemet az Commandirozónak hathatósan, mint a Groffné Atyafiát recomendált, és tsak ugyan mesziről halgatni, hogy a Groffné Ó Excellenciájával Báró Mathesennel róllam beszélgetvén, az azt mondotta : Nagy Gondom lesz reá. De az is szép ám, a mely tisztességet egy Commendasnak adnak, mert ezt mihint tsak magát akar mi nemű okból mutatya, az Vachtra az egész Vacht egy tisztel edjütt ki rukkol, és mind addig, míg magát látatya, valami Mars allat áll. Bárczi Pesta nem lehet Katona, sajnálom, hanem jobb is neki ott Marist b...ogatni, mint ilyen Generalis mellett magát Continentiába tartani.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 231. sz.]

19.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Kedveseim!

A Csoma Uram első vejinek, úgymint Kazinczy Dienes Úrfinak l. f. sz a s. . . . ,¹ mert a *potest*. Anyira nints ujság azon a sivatag Regmeczen hogy az szép fejer faciest be nem foghatya, hát némelyikünknek* hogy ese meg a lakodalma? ez a kérdés be fog egy fogást, kivált ha még szépityük és fejerityük. — S tsak ugyan ne írjak fél válról, de hát ha nem tudok másképpen? hanem tsak ugyan tudok, ha van: Quis quid ubi Quibus Auxiliisom. És így Én Kazinczy László vagyok Vinkovczán az M[. . . . .] G[. . . . .] és Generalis Wartensleben Úr Udvarába, vagyok pedig az Gradiskai Regimentbe inscribáltatott Cadet és egyszersmind Candidatus Z. . . . . T. . . . . Fizetsem nints, ruhám van német, tudnillik egy fejer bőr, és egy francia kék posztó nadrágom, egy fejer kaputrokom és egy fejer uniformisom, mind a kettő rósa szín aufslaggal és sárga gombokkal, ezekhez való Lájbli, stibli, Kalap, Nyakra valóval edjütt, az inasomat Gyurkának hívják, k. . vám nints. Török már nekem írt, de tudom nektek is, ő

¹ Nem közölhető.

* «Katinak, a' szoba lyánynak, a' kit akkor szintén az üldözésig útáltunk holmi vádaskodásai miatt.» Kazinczy F. jegyzése.

Bétsbe b—k. Soha szebbet nem szólt száj, mint a Kazinczy Péter szakátsa, Sándor is akarna (az az házasodni) de... Én tsak azt várom, hogy Miklós fel jöjön Semjénből, hadd mondja szemébe. *Azt hallom, hogy Bátyám Uram Sógorommá akarna lenni.* Ezt nem tudom, ha jól értem é, de ha jól értem, még az is hozzá való *enye be sunda** Péchy Gyurinak sok szerentsét kívánok Hantsushoz. Mit íratott velem a Grófné: esett kérdezni legelőször? Valami processualis dolgokat, de tsak ugyan hogy híjába való ne maradjon a kérdés, nem azt írom meg, mit íratott a Grófné, hanem mit mondott a Gróff leg első reggel? Ezt Hogy minden dolgait tudjam, mondja meg: szokott é minden estve és reggel imátkozni? melyre én adfirmative felelvén, azután annak hasznait beszéllete és belém verte, — de sok féle dolgokhoz hasonlityák az embert; én pedig az Borsod vármegyei Notarius Heliotropiumához leg jobban hasonlítom, az okost tudnillik, a ki arra forog, a merre a Nap van. A honnan midőn a Grófné mondotta, hogy lóháton megyek az Űnepekre Korogyra, nem volt semmi könnyebb, mint ezekkel a szókkal: ha Nagyságtok Gratiájokban bizodalمام nem volna, gyalog is el mennék, egy kis sz . . . hízelkedést tsinálni. Már ezután írhatnám még azt is, hogy Húsvét első napján a hideg ki lelt, és hogy a miat még most is bágyot vagyok; de mivel tudom, hogy ez többet rám most nem jön, el halgatom. — Maradok 4-a Apr. 1782.

Kivül:

à Monsieur Monsieur François de Kazinczy von Eszek per Buda
Cachau à Eperjes.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 231. sz.]

20.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek [?]

Vinkovcze 13. Apr. 1782.

Kedveseim!

Most még jobban mint mászor akár mikor vagyok abba az állapotba, a melybe tsak azért irok, hogy irjak, és hogy nektek oly

* «Miklós mint még kis gyerek, Semjénbe az ebéd mellett Ferencz mellett ülven 's észre vévén hogy a' dupéja el van az akkori módi szerént nyírva (mellyet a' Nagy Atyánk esmért természeti gántsolódása miatt titkolni akartam), így szállította meg: Ejnye, én tsak most látom, hogy el van a' Bátyám Uram dupéja nyírva, *be sunda!* A' Nagy Atyám secundálta, még pedig egy kis epével.» Kazinczy F. jegyzése.

boszuságot ne szerezzek, mint a milyet ti nekem tsináltok, midőn tegnap előtt egy heti restségteket látom. — Örültem mindég, hogy utamat nem tudakoztátok, mind annak leírását éppen ilyen időre akartam hagyni, most azért hogy a papiros telyen, lássátok. Nyoltzadik Januarii indultam el Rédéről Darvással és az Bay Patvaristájával és hálásra mentünk az Aszódi Vendég fogadóba, a honnat másnap délre Gödöllőre, a hol az Udvart láttam, és beszéltem az Groff Bajai Tisztartójával, a ki leg először adta azt a tanátsot, hogy a Dunának Pest felől való részén jöjek, az Marsutat is le irván. Innet 9-a Pestre értünk. Decima az Assignationmat jártam, melyért is először, a Dunán még egy kis zaj levén, tsak Levelemet küldöttem az Provincialis Commissariushoz, de tőlle semmit sem kapván, kéntelen voltam magam Budára által menni, és azt sok járásom után ki venni. Ez idő alatt Darvas haza ment, az Bay Urnak Patvaristája pedig részemre egy szekereest fogadott, a ki Dömsödig vigyen, a kivel is 11-a meg indultam, és még azon nap Dömsödre el értem. Pesten Párnasákot venni akartam, de az igen drága levén, szerettem volna nálla nélkül el lenni, de nem lehetett, és így tsak ugyan 11-a utamba Tassonba hozzá való posztót vettem, de az Dömsödi szabó hozzá nem értvén, nevetetetek volna, hogy még a szükség jó szabóvá is tudot tenni. Dömsödön annak az betsületes Nemes embernek, a kivel Pestről jöttem, az Apjánál voltam, és tsak ugyan véle meg alkudván, szekeresemmé lett egészen Bajáig, a melyből akkor nem kis örömem volt, hogy leg első magános tetemben is, volt magamat kivel mulatni. El indultam hát 12-a dél után Dömsödről és mentem hálni Duna-Vetsére Tass mellett, de olyan szerentsétlen voltam, hogy igen későn tudtam meg, hogy az az a Tass, a melybe Bemats Sigmondné lakik és így ötöt el kerültem. Duna-Vetsén az senatustol anyival is jobban tractaltatván, mivel a Groffné ott bir. 13. ebédre Patajra mentem, de itt is késő tudtam meg hogy Gorzon a Pap, mert meg tiszteltem volna, de tsak ugyan volt itt is delectatiom nézni egy tisztos Öreg Atya Birot, a ki még Nagy Atyám Urammal Szárazzal emlékezik. Ezekben az időkben még nagy szerentsém volt az akkor[i] ujságban levő Tolerantia, mivel arrol való beszélgetésemért, a Populus senatustol mindenüt magamra nagy betsületet huztam, — innen ejtzakára Kalotsa mellett Hajósra, a hol tanáltam egy éltes eskütre, a ki azt a helységet épen akkor visitalta és mivel papista volt, szörnyen boszankodott hogy épen akkor kellett neki az Dispensatio iránt ki adott Ő Felsége parantsolatját publicálni. Kalotsa felől akarnátok úgy é valamit tudni? Ebbe semmi

szépség nints, ki vévén azt az épületet, a melyet az Érsek most épitet, és a melyről az Eskütt azt mondja, hogy a mint foly az hir, nehezen megyen tökéletességre. 14-a Hajósrol meg indulván, onnan valami egy mérföldnyire az tsupa rétségtől, melyen eddig jöttünk, meg szabadultam és a természetnek nem kis tsudáját láttam, mikor ott a föld mint valami Bástya etzere fel emelkedett, felyül pedig nagy sikság látszatot. 10 óra tájba értem Nádudvarra, a honnan ismét 2 órakkor *Bajára*. Erről méltán el lehet mondani mint Tokajrol, hogy nagy Emporium, mivel ez az egész Rátsságnak Metropolisa. Birja Grasal-kovits az egész Dominiumot. Itt ha a Dunától nem féltém volna, mulathattam volna, mivel Pestről egy Comissiom volt, a melyet az ide való (a mint mondják) szép népnek magamat auflrohltam volna: de így másra bízván, el mult, és mivel innét már Forsponthon kellett mennem az Assignatióm sokszori nézése és az én sokszori káromkodásom után, utolyára elő állott a szekér és itt láttam leg először hogy magam vagyok, azért is a két ráztót először meg itatván, hirtelen ezen statiot el végeztem és ismét új forspontra ülven még ezen a napon Bezdánra, a Duna szélire értem, úgy hogy 14-a nem többet, tsak 10 országos mérföldet haladtam. 15-a Bezdánrul úgy el indulván, hogy ott semmit sem ettem, már több 30 órai koplalásom után, mivel nem volt, az Batinai révre fél órányi menésem után értem és ott a Dunán szerentsésen által rándulván, ott beszédbe akadtam egy Halasi Kunra, a ki eppen Eszékre jött a Vásárra. Ezzel meg esmerkedvén, a szekereire ültem és vele jöttem Eszéken tul egy órányira. Ezzel elég mulatságom volt, de ha igen sok esmerőse nem lett volna, költségem is, mert a Bort anyira itta, hogy a lovai a leg kissebb kortsmára is meg állottak. Lovai roszak voltak, de ha nagyon ütötem, el mentek, ütötem pedig, mert részegen melletem ülven, mindig parantsolt, hogy üssem. Az Istenbe nagy bizodalma volt, a honnet mindég ezt kiáltotta teli torokkal: Isten velünk, ki ellenünk. 16. Eszékre jöven és ott ismét alkalmatosságot fogadván, úgy jöttem 17. 10 órakkor Vinkovczára s most itt vagyok. Az Inep első Napján az egész Udvar volt innét 4 órányira levő Eklesiába Korogyon, és én is a Praeceptorral ló hátón, de ez az Nap részemről szerentsétlen volt, mind azért, hogy ekkor lelt ki a hideg, mely már el hagyott, mind pedig, hogy talám a rosz Nyergeléstől a Generalis Paripájának egy kitsint meg nyomtam a hátát, de már ez is meg gyógyult. Tegnap előtt attam Censurat a Tántzbol, másképpen volt ugyan, de nem sok exceptio, de a b az A. Cadanza még eddig erőm felett vagon, hanem már ebbe az holnapba első

foglalatoságom lesz, hogy Tactust tanuljak. — Már valami 3 hét mulva a Grófné el indul és az Békés Vármegyei Instellatióra készül, a hová bizonyosan nem megyek; a Gróffal pedig későbben megyek é Gyömrőre vagy nem, még nem tudom. Exercirozni egy keveset tudok, de bizvást el lehet rá mondani, hogy kitsiny, aber nem sok, mert nem oly könnyen adják. Bárczay István Urfit köszöntöm, sok tsókos bálokat kívánok, szeretném látni az irását, ha olyan é még, mint volt, de caetero már ez más fél Arcus, ha tetszik jó, ha nem tetszik, irjatok jobbat. Töröknek Bétsből két levelét vettem, nektek maradok holtig, sőt holtom utánnig az, a kinek esmertek. Még Vinkoveczán létembe nem sirtam, de ma lehetetlen volt örömben nem sirni, midön a Grófné, minek előtte parantsolná, hogy Leveleket irjak számára, ezeket mondta: Öcsém Uram ott minden szükségeit egész bizodalommal jelentse, tudom hogy nehezen esik szüleitől mesze lenni, de tartson engemet Anya hejet való Anyának, én pedig meg akarom mutatni, hogy mint Fijamnak nem tsak szóval de tselekedettel is Anya legyek, azt igen nagy szerentsémnek tartván mindég mikor, Öcsém Uramnak szolgálhatok. Az Békés Vármegyei Instellatio lesz 14. May. Kintseim élyetek, szeressetek, irjatok.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 231. sz.]

21.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek [?]

Vinkoveczán, 3. May 1782.

Kedveseim!

Égek értetek! de ennek bizonyítása nem szükség. A ti magatok szivetek teszen tanubizonyiságot az én szeretetemről, mint én magamban tekintvén szívességeitek felől bizonyos vagyok. Akár vig, akár szomoru leveleiteket olvasom, egy végre: az-az, az örömrre szaladok. És éppen innet jön, hogy leveleitekben irott szomoru ujságokat a kezek előttem kedvessé tették, ugy hogy noha meg van engedve, nem is sohajtozom. — Parantsolatom van, hogy ugy irjak, mintha Leveleteket nem is láttam volna. Engedelmeskedem: de tudom, hogy meg engeditek, hogy éppen nem panaszolkodásképpen, sed per modum Historiae elő adjam, hogy az tudva levő dolog iránt, onat hazulrol az el mult Postán vettem levelet, de ne gondolyátok, hogy az azal a stílussal lett volna, melyet Leveleitekből olvasok, az honat én is rajta meg

nem illetődtem, hanem hoc pacto Respondi (a mint eszembe jut). Levelét Aszonyom Anyámnak vettem, melyből alkalmatosságom adódott nem anyira A[sszonyom] A[nyám] elsőbb Levelemen való megbusulásán, mint ezen levelemnek későbbben való kezében menetelin szomorkodnom: mivel telyes reménységem vagyon, hogy ha A[sszonyom] A[nyámat] először is (tudtomra ugyan) mindég előttem tartott alázatos engedelmességre emlekeztetem; annak utánna Levelemet (más végből azt nem is irhatván) tsupán az A[sszonyom] A[nyá]m érdemetlen törődésének el tórlésére irottnak lenni alázatos Lelki ismerettel jelentem. A[sszonyom] A[nyá]m is rollam eddig méltó haragját leveszi. Ez nem tudom hogy fog tetzeni; de ez akár hogy tetszik is, nekem az elég, hogy ti éltek, és kedves Testvéretek is élesztitek. — A mit Török Uram után a Bárczy Ferencz Uram mondásáról olvasok, azt könyü nevetni, de neki nem tudom, hogy fog tetzeni, ha Pestának sok leveleit Eszékéről olvasni fogja. Török a maga Casusat írja, *igazat akarok szólni*. In prudente homine miror in providentia. Ő már nem szerethette volna ugy T[örök]nét, Törökné nevü Özvegy Asszonyt¹ publice nem tsókolná, vagy Dienes Atyám Uram, ha tsak publice nem eresztgeti a nyelveket, már talám nem is b---k.² Ha Professor mondotta is, de igazán volt mondva Konyátinak. Si non caute. A Dienes Atyám Uram Levelének első Punctumára Minelliusi notákat tehetnék, de azt ha eszébe jut, maga is ki találya. De ökemének, hogy hunczfutabb egy Regiment Gyalogság nints, *az a második Korsos czikelyből igaz marad*. A Groffné 30. Apr. indult Gyömrő felé Gyulára. A Groff 30. indult a Regimentek Visitationjára. Most Pünkösdig már Compania közt exercirozom. Májusnak a végin a Groffal edjüt Gyömrőre fel megyek, még pedig magam megyek az Adjutant nélkül, et sic tichlop to majd jól élek a Generalis mellet' Logerrel. Aszonyámnak már irtam, hogy Juniusba az Logerre titeket küldjön le, ezt pedig ugy irtam, hogy egyszersmind meg jelentettem, hogy tudom, hogy a Régmechiekhez szerentsém nem lehet, azt is tudokra adván, hogy ha ugy fog tetzeni, ezen holnapnak 18-dik talyán Álmosdon a Groffnéhoz szerentséjek lehet. Már most nem tudom, nem lesz e szándéka titeket is le vinni, és igy kérlek jövődő Leveleimről jó rendelést tegyetek, engem pedig tudositsatok, még pedig nem tsak Eperjesről, hanem Lugasrol is vagy akármely Oláh kunyhóból.

¹ Ez s az előtte való három szó, úgy látszik, Kazinczy Ferencz jegyzése a «T[örök]nét» szó alá.

² Az eredetiben is így van.

Ha Bárczy Pesta propter Kazinczianos excludaltatott, a Justot irhat e, és mit ir.

A Ti betsületeteket Török Bárczán hogy temette el? Felöllem Semjénbe, másutt is hogy fú a' szél.

A Leányok hogy vannak.

Eperjessen mi ujság.

Jósi mit tsinál. Mit lehet reményleni a két ifiu atyafiságából.

Májusnak 1-ső Napján nállatok esett e hó?

Borbély Gábort az én Levelem hol tanálhatya xc.

Az Bellicumtól mind eddig semi felelet nem jött, a melyet tudom ti is ugy vártok, mint a Nagy Leány a Farsangot, de wart ee pisl. Juniusba ha az Isten együve szerezhethet benünket, majd ki lotsogjuk magunkat, Most pedig a leg szebb Eperjessi *Leánynak* vagyok. Akarjátok tudni, miért van ez ¹ be motskolva? Mert most vettem észre hogy Caute. Vinkovczán d. 3. May. 1782.²

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. 4r. Lev. 231. sz.]

22.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek [?]

Dresden 1782. 8. May.

Kedvesem!

Talán régen neu is irtam már neked ugy é? Nem ditsekedem vele, de bizony meg lehetösen roszul voltam a mult napokban, ugy hogy meg nem itélhetz: azonba ime ki pótolom a mit el mulattam, mert leg alább aranyozott szélű papirosra irok, az holyan neked az Imádságos könyvedbe sints, a melyet a' mult nyáron Patakon erővel a nyakadba vevénk. Méltán is, mert olyan tsinos Városba mulatok most egyéb aránt is, hogy tisztesség-betsület, de szebetske Bétsnél, noha kisebb: mert mind szélesebbek mind tsinossabbak az Utzái, mind nevetőssebbek az épületi: a Gárnison pedig olyan benne, hogy minden Legény tsak nem zum Küssen, láttam én másutt is Granatirosokat, de tsak hijába mert... Itt a köz Ember is mind

¹ Kazinczy László levelében a «Leánynak» szót, a mint tintával ki volt írva, kezével átdörzsölte. Erre céloz a «bemocskolás»-sal.

² Az aláírás hiányzik, valamint a cím is. És így nem lehet eldönteni, kihez volt intézve e levél, De a Kazinczy Ferenczhez írottak közt van chronologiai rendben.

Paszomántos kalapot hord; azonban az al tiszték mind szolgálhatnak puskával és rá érnek mind Frisirosni is a fejeket. Bétsbe, Prágába, sőt tsak a kisebb városokba is ennek előtte reá szokván arra, hogy minden tizedik lépésen egy két Templom is akadjon előmbe, soha sem tudtam, mi lel itt, mikor alig találtam Templomra is, mert itt mind a Papistak mind a Lutheranusok meg érik egy egy Templommal (noha ez utolsók tsak ugyan építenek most még egyet ujjat) igaz, hogy meg is érhetik, mert a mi van megint ugyan meg van hagyva, nyoltz Contignatiokra vagynak benne a karok, szörnyü roppant az épület. Prágáról nem írok neked semmit, mert nem igen halhatz meg a nélkül, hogy oda ne kerüly, tsak a Templomrol jut eszembe, hogy a mikor ott meg fordulsz, a sz. János Templomot a Burgba meg nézni el ne mulasd. Hidatska is olyan van itt az Elbe vizén, hogy tsak van mit látni rajta, abba különbözik a Prágaitól, hogy azok helyet a sz. képek helyet, a melyek azon nagy bövséggel és szép készülettal látatnak, itt minden 30 lépésnyire egy egy lámpás van mind a két felől. Melyik hasznosab, itt nem szabad Disputalni. — Ma jártam az itt való Fegyveres házba. Nem lehet ugyan hasonlítani a Bétsihez, a mi egyszer Fegyveres ház; de bizony sok szép, sok régi, sok mesterséges fegyver, és nagy készület vagyon itt is, azonban pedig nem tartják fel véle magokat; mert a mint oda mentem, el kéredzett ugyan egy Kapitány töilem először meldirozni, de nyomon vissza jött, és küldött vélem egy Hadnagyot, a ki mindent sorba mutogatott. Egyéb iránt is höflich itt az egész világ, a mint hogy némely részbe kénytelen is véle, mert a mint be jöttem a Városba, s meg álván a Kapuba a Posta Kotsis, meg tudakozták honnan jövök, meddig mulatok itt és hova szállok: olyan Logirungs-Zetelt adtak az ot levő Haupt Wachtan a kezembe, a melybe reá volt parantsolva a Gazdára az hova szállandó valék, signanter in der Goldenen Krone, hogy eszébe tartsa, hogy vendég van nálla, s ahoz képest annak betsületesen gondját viselye s a t[öbbsi]. Ha valaha itt jársz, és sok pénzed van, fogod keresni Hotel de Gologne, oder Hotel de Baviere, s meg tapasztalod mitsoda magnifice látnak: ezen a két helyen szoktak szálva lenni minden fő rendek, még a Követeket is ki nem vévén, a kiknek egyéb aránt magok alkalmatosságok itten nintsen. Látam már svajtzer Gárdát is itten, nem hijába hires az, mert meg érdemli. — A mely Academicusok Tigurombol mennek haza, ha kérdi töllök oda haza a Magyar: hát látott é kend Tengert Tiszt Uram? ezt felelik: Tengert nem láttam, de láttam olyan nagy tót, mint a Tenger. S a Tigurumi

tó ez, nagyobb talám valamivel a Balatonnál. Én még Tengert ugyan nem láttam, de láttam olyan [hajót], a mely ugy jár, mint a Tengeren. Mert az Elbe vizén a nagy hajóknak Vitorlájok van, 's az által a viz elle- nébe egész terhet visznek rajtok, minden lóval való huzatás nélkül. Igy hordják p. o. a köveket Leitmericzre a most épülő Theresians- stadt Várhoz, a hol Hadnagy Vayhoz egy napra bé térvén, láttam hogy dolgozik egy vár körül 12,000 ember, s örültem neked, hogy valami módon az Ingenieur Chorba nem esett mened, mert ott meg ölt volna az a sok Strapatia, a melyet ott azok a Tisztek ki állanak, a Regementnél pedig tsupa urak vagytok. — Holnap Lipsia felé indu- lok, és holnap után oda érek, de ott se igyekezvén sokat mulatni, nem mondhatom meg még is hová várhatnám Leveledet, azért tsak várakozzunk még, hiszen nékem az nehezebb, nem neked. Ha Magyar Országra mostanába találsz írni, ird meg a javát ennek, a mit itt találsz, és ha találsz, soha sem láttál olyan oltsót mint itt az Ing és a könyv. Van itt a Gyönyörű Bibliopoliumokon kívül vagy három Antiquarius, a kinek nagy boltja levén, az ajtajára van írva, hogy ott mind venni, mind el adni, mind zálogba hagyni lehet könyvet, 's ha ki meg szorul, vagy meg unya a könyvet, tsak viszi oda 's mindég tele dugva áll hát a bolt könyvel, a melybe be menvén, 10—15—20 polt[urán] olyanokat vevék, hogy ha Magyar Országra tehetem, egy egy Arany lesz mindeniknek az ára. Csak ugyan el értem hát a végem a miért ide jöttem. Sok jót kíván neked, az a ki marad

Wie gewöhnlich.¹

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában : M. Irod. 4r. Lev. 231. sz.]

23.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Titel, ultima May. 1782.²

Kedvesem!

Hogy az Exercirosásom el mult, azt abból, hogy már Istennek hála a Pünkösdi Innepi napok el multak, tudhatjátok, hogy pedig az

¹ Ez a levél aligha Kazinczy Ferenczhez volt intézve. Legalább, a mi a levél vége felé olvasható, mindaz inkább arra mutat, hogy talán Kazinczy Dénes- hez, vagy más valakihez volt írva, vagy pedig az összes testvéreihez. Azonban ez is a Kazinczy Ferenczhez írottak közt van chronologiai rendben, s így már a teljesség kedvéért is föl kellett vennünk.

² A datum Kazinczy Ferencz írása.

a Groffnak nem kívánsága ellen mult el most töllem, értitek. — Sok egy hejbe való ülés után milyen jól essék az utazás, minden tudja, én pedig 4 holnapi heverésem után, a mint azt esett irnom, experia-
lom, mert 24. May meg indulván reggel 3 Órakkor: 12-öd fél óráig jó 5 statiot halattunk Martinuaig az Péter-Várdai Regementbe. Ezt az Helységet a Generalis még Obrist-Lieutenant korába építette, de el is lehet felőle mondani, hogy helybe áll. Van benne 200 házon felyül valami oly rendel, hogy noha az épületek nem czifrák, még is az Helység *jeles*; itt délután egy Battallion Exercirozván, annak vizsgálói voltunk és még ezen az napon Mitroviczra az Regement stabszába mentünk: 25-dikén egy svadron Grenicz Huszár ki rukkolt, mely az Próba exercitiumot el végezvén, helyébe egy Battallion állott, ezt is meg vizsgálván, minek utánna meg itt ebédeltünk Rumán, az Groff Piatsovics helységen in Comitatu Sirmiensi keresztül ejtzakára Kolubinczára mentünk, holott volt alkalmatosságom Báró Sturmot az Zemléni Comendansot meg esmerni. 26. Dél előtt egy Divisio Huszárságot meg vizsgálván, déli után oda egy órányi földre egy Battallion vizsgálására mentünk, melyen keresztül esvén még ezen nap Banovczára mentünk. Itt a Gróftól el kérezvén 27. Reggel egy Regementünkből való Kapitányát, a ki tsak ugyan az Regementünkből való Majorral Gróf Piacovicsal az Titeli Exercitium nézésére jött, Zemlinre mentem, de ekkor, mivel délre vissza kellett menünk, még Belgradot tsak mesziről láttam, hanem dél után az Groff Vadászni menvén, újra az Kapitányal Zemlinre be mentünk és először a contumatiát, az az azt az helyet, melyben a Török országból jövők 3 hétig az Pestis el távoztatásáért záratatnak, meg nézvén: a comendans engedelmével az Dunán, mely már itt a Tiszával és Szávával egy, keresztül mentünk és közlrol szemléltük azt az erősséget, melynek ti mesziről hirit halyátok. Belgrad mint valami Tronus egy szegeletbe kies magos dombon vagy inkább hegyen áll, minden felől in modum Peninsulae vizzel körül vévén, az Vár ép kimondhatatlan sok nagy ágyukkal meg erősítve. Ki szállottunk, noha nem szabad az Török földre az kávé ház mellet, és az Törökökel edjüt kávéztunk, Pipáztunk. Nem hihető dolog, milyen emberséggel viseltettek hozzánk, majd 2 ölnyi Pipáikat szánkba adták, a kávé, de szokások szerént nád méz nélkül, belénk töltötték, az földre le terített szönyegeikre ültettek. Innet vissza menvén Bánovczára, 28-dikán Stankamentre az Duna mellé ebédre mentünk, és itt öszve akadtunk az Regementünkből való Obesterrel, Gvozdanovichal és az felyül említett Rumai Piachovicsal. Innét dél után

halyóra ültünk és az Batallionbol való Tsaikisták által az Parade hajón sok ágyuzás allat ide hozatunk. Ellönkbe jött az egész Batalion és Haojikon álló Ágyuikkal ugyan apró fegyverből való tüzelésekkel bennünket meg köszöntvén, minyájan be szállottunk. 29-a Reggel azon köteleséget produkalta a Batallion, melyet hivnak Pionirseknek; t. i. szekereikre felrakot és kötözött hidhoz tartozó szerszámokat 7 minutum allat mind le szedték, mind pedig 4 ölnyi Canalisra, le rakták, NB. 12 ember, a melyet tsak ugyan 4 minutum alatt ismét fel szakasztottak és az szekerre, melyet háboru alkalmatossággal 6 ló huz, fel raktak. Dél után ismét második kötelességeket, melyet Tsaikistáknak hivnak, producalták; t. i. különböző halyoik vannak, 1-o doppelte 10 ágyuval, 100 emberel, ganze 6 ágyu 50 ember, halbe 4 ágyu, 32 ember, ezen kívül az Patruil tsajken. Ezek az Vizen való ütközetet produkálták, ennek vége lévén, be rukkoltak és újra ejtzaka 10 óra után harmadik kötelességeket, melyet Pontonirseknek hivnak, produkálták, t. i. az szekerekre fel köttöt hajókat és az egész hidhoz tartozó szerszámokat le szedvén, az egész Tiszán setét ejtzaka 2 óra alatt oly hidat vertek, melyen mi mindjárt akkor az kedves Magyar földre in specie az Temesvári Banatusba által mentünk. 30-a Reggel második kötelességeket néztük, dél után pihentünk, de ismét ejtzaka tsudálkozással néztük, az egész hidat más fél óra alatt mitsoda sebességgel szakasztoták el és ismét szekereikre fel rakták. Ezekből látványtok, hogy most nagy Experientiam van, mert az igaz, hogy amit itt látunk, az egész Európába, sőt az egész Világon egy helyen látni nem lehet. De különb helyeken is ezt sehol ily ki irhatatlan sebességgel sehol sem tsinályák.

Ha a mint Gondolom, nem igen sokára véletek lehetek, bővebben beszéllek, mert van mit. Mi innet haza menvén, megyünk Eszékre, mivel a Comandirozo a Graniczon lévő Várak Visitatiojára menvén, az Generalis fogja folytatni a Commandot. Már előbbeni levelem irásával, hogy Eszékre minden Promotio le jött, tuttam, de gondolván, hogy ezen Levelem irásáig az Brigadahoz is le érkezik, felöle semmit sem irtam, már most várjunk még egy vagy két postát: akkor szerentsés vagy szerentsétlen resolutiom felől bizonyossá teszlek. Itt még vagy három nap mulatunk. Mivel az Major Obrist-Lieutenant lévén, az Commandot az Generalis által magához veszi. Julisék nekem nem írnak, nem tudom miért, legallább ti felőlök irjatok. Élyetek annak hiv szeretetiben, a ki ezt Titelről az Tsaikisták Stahjokbol Magyar Ország

in specie az Temesvári Vármegyék mellől írja. Ugy, a Romai Sántzot láttam.

Ultima May.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 231. sz.]

24.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Kedveseim!

Da der zum Fähnrich des mit Ultima May 1780 als Unter Lieutenant zum Garnison Regiment übersetzten Fähnrichs Schönfeld in Vorschlag gebrachte Cadet Kazinczy nur 18 Jahr alt ist, und erst 5 Monathe dient, so muss sich derselbe vermög ausdrücken H[..... R[..... Rätlichen Befehl der Beförderung zum Officier annoch durch merere und längere Dienstleistung würdig zu machen. und von dem Dienst, dann der Gräniz Verfassung die mehre Kentniss zu erwerben sehen, daher in die Fähnrich-Stelle, vielmehr einer der heuden, bei der Banath Militar Mappirung als Cadeten angestellten Zwillings Brüder von Gall, welche noch unterm 9ten 7-bris 1780 auf aller Höchsten Befehl, der verstorbenen Kaiserin Königin Höchtseeligen angedenkens, bis sich zu ihrer Unterbringung Als Officier bey einem Gräniz Regiment die Gelegenheit ergeben wird, zur gedachten Mappirung in das Banath als Cadeten abgeschicket worden sind, einzusetzen kommet. Ebből bölesen értitek, hogy épen nem az Generalis Ur oka vagy alkalmatossága hogy ezen szerencsétlen sorokat velem edjütt olvassátok, jól lehet oka, mert éppen parancsolatjából tselekszem, hogy így szórul szóra, a mint hozzánk jött, elötökben terjesztem, hogy bizonyos legyek arról, hogy ti is az ő Kegyességéről meg győzetetve vagytok. Ez ugy é nállatok nem várt portéka, de itt sem ugy, hogy az Generalis első jelentésére az Obesteremnek hinni sem akarta, mig ezen parantsolatból bizonyossá tétetett. Legelső jelentése tsupa szomorúságból álott, egyszerismind igérvén további gratiáját. Már most nints egyéb mód, hanem egy keveset várni, ugy tartom, megint el jön az a szerentsés óra, melybe Slavoniába is Katonának hihatnak. NB. itt a Katona anyit teszen, mint Húszár, mert tsak ugyan mindég jobb egy két esztendő t heverni és egyszerre Hadnagyá lenni. mintha az Zászló Tartóságot hirtelen meg kapom is, az Hadnagyság után sok esztendő kig várni. Még most bizonyost nem írok, meg látjuk,

mit hoznak a napok. Azonban a Katonaság titokba maradjon, mert nem szeretném, ha a sok változás néhol háboruságot szerezne. Szeretnék ugy é tudni, mitsoda állapotba tett engem az; felyül irt parantsolatnak első hallása. Az Generalis midön egy alkalmatossággal a Kis Aszonynak az Asztalnál nagy kedve volt szokása ellen, azt a kérdést tette fel: Ki tartya meg legjobban az Udvarába az Aequilibriumot in Humore, és ugy találta hogy én, mivel engem soha még se igen szomorunak, se igen vignak lenni nem látott, melyért akkor betsült is, de még most tudom, hogy jobban betsül, látván hogy ez az nem kis szerentsétlenség is, benem semmi mutatiót nem tett. Mi ebbe az holnapba hogy fel megyünk bizonyos, de hanyadik[án] indulunk, az még nem tudatik. — Titelről irott Levelemet vettétek, az ennél vigabb volt és most is nem magamért, hanem értetek kívántam volna jobal szolgálni.

Vinkoveczán 6-a Juny 1782.

Kivül:

A Monsieur Monsieur François de Kazinczy von Eszeg, per Buda,
Cachau à Eperjes.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 231. sz.]

25.

Miller János Márton — Kazinczynyak.

Ulm, den 6 Juli 1782.

Mein Theurer Herr von Kazincky!

Ich habe freylich sehr lange auf Ihre gütige und mir sehr schätzbare Zuschrift geschwiegen, und wundre mich nicht, dass Sie darüber ungeduldig, oder wenigstens unruhig wurden, wie ich aus Ihrem an Herrn Assprung geschriebenen Brief ersah. Er war vor zween Tagen bey mir, und hinterbrachte mir Ihren Auftrag, welches er nicht früher thun konnte, da er am Ende der vorigen Woche erst von einer Reise nach der Schweiz zurückkam. Ich bitte Sie aber, mein Theurer, mein längeres Schweigen ja nicht einem Mangel an Achtung, oder einer strafbaren Nachlässigkeit, oder gar einer Gleichgültigkeit gegen die mir, von Ihnen überschriebenen gütigen Gesinnungen und Nachrichten zuzuschreiben.

Ich verzögerte meine Antwort nur desswegen, weil ich von Tag zu Tag auf die gemeldete Hieherkunft Ihres Freundes Töröck, bishen

aber immer vergeblich, wartete. Vielleicht macht Er nun seine Reise gar nicht über Ulm, und ich zögere nicht länger, Ihnen meinen Dank und meine liebevolle Hochachtung schriftlich zuzusenden.

Ich wurde gewiss sehr über die Liebe gerührt, die ein, im fernem Ungarn lebender Edler mir wegen meines Siegwarts schenkt. Nie hätte ich geglaubt, auch in Ihrem Vaterlande gekannt zu seyn und gelesen zu werden. Wie freu ich mich, Ihnen durch das, was ich aus meinem Herzen schrieb, Freude und süsse Wehmuth erweckt zu haben! Wie noch mehr freue ich mich, wenn ich Sie auch in der Liebe zur Religion, zu allem Guten und zur Natur bestärkt habe! Ich danke Gott, wieder einen Edeln mehr zu kennen, den ich mir durch meine Schriften zum Freund gewann! Bleiben Sie mein Freund! Glauben Sie, dass alle, im Siegwart geäusserte gute Gesinnungen nicht nur erborgte, sondern meine eigne waren und noch sind, und dass ich bisher im Besitz und durch den Besitz derselben immer glücklich war! Suchen Sie es auch, durch Ausübung der Religion und Tugend immer mehr zu werden, damit ich mit fester Ueberzeugung die Hofnung nähren kann, deren Erfüllung mir doch wohl in diesem Leben nie gewährt wird, auch Sie einst in jener bessern Welt an mein Herz zu drücken. Gewiss werden Ihnen da einst Gessner und ich mit Dank und Liebe begegnen.

Es freut mich sehr, dass Sie meinen Siegwart in Ihre Vaterländische Sprache übersetzen wollen, und wird mich um so mehr freuen, wenn ich hoffen darf, auch andern Ihrer braven Landsleute eben das Vergnügen zu machen, das ich, nach Ihrer Versicherung, Ihnen und Ihrer Geliebten gemacht habe, und auch in manchem edeln Sohn und mancher edeln Tochter Ungarns gute Empfindungen zu erwecken oder zu unterhalten. Möchte Siegwart in Ungarn nicht so sehr missverstanden und missbraucht werden, wie in meinem Vaterlande! O Freund! Ich darf glauben, dass diese Geschichte in Deutschland manches Gute gestiftet hat; Aber ich weiss auch, leyder! dass dadurch, gewiss gegen alle meine Absicht, manches Schädliche gestiftet, oder wenigstens herausgesaugt worden ist. Mancher Jüngling und manches Mädchen bildete sich ein, ich habe in Siegwarts Person ein *Muster* aufstellen wollen, wie man leben und lieben soll, habe lehren wollen, Jünglinge und Mädchen seyen nur auf der Welt, um zu lieben, einander Süssigkeiten vorzusagen, sich zu vergöttern und mit Hintansetzung alles Fleisses und aller Berufspflichten, müssig zu gehen, zu seuffzen, und in den Mond zu blicken. Das glaubten manche junge

Leute: Und dann warfen manche Recensenten, die diesen Missbrauch sahen, mir vor, das hab ich durch den Siegwart lehren und bewürken *wollen*. Ich hörte das, schwieg dazu, weil mein Herz mich von dieser Beschuldigung lossprach; aber heimlich that es mir doch wehe, dass man auch gute Absichten so verkennen und verdrehen kann.

Um ähnlichen Missdeutungen in Ihrem Vaterlande vorzubauen, bitt ich Sie, mein edler Freund, in einem Vorbericht, den Sie Ihrer Uebersetzung voranschicken, zu sagen: Siegwart soll kein *Muster* für junge Leute seyn; sondern nach meiner Absicht, weiter nichts, als ein treues Gemälde von den Wirkungen der Liebe in einem jungen, empfindungsvollen Herzen, von dem Guten, wozu sie das Herz erhöhen, aber auch von den *Verirrungen*, wozu sie das Herz verleiten *könne*. Bitten Sie alle Jünglinge und Mädchen Ihres Vaterlandes in meinem Namen, das **wohl zu beherzigen**, was P[ater] Anton im dritten Band (der neuen Leipziger Ausgabe von 1777 S. 925. 926. 927—929. von den Worten an: Aber doch gab es ihm, mit der, ihm gewöhnlichen Offenherzigkeit folgender Erinnerungen . . . bis: Und du, Gott im Himmel, den ich so beleidigt habe, ach verzeyh mir auch!) sagt. Bitten Sie alle Ihre Leser und Leserinnen, das als einen Theil der **Hauptmoral**, die ich durch die Geschichte lehren wollte, anzusehen! Nicht wahr, das thun Sie, mein Lieber? Und mit aller Wärme Ihres guten Herzens?

Ich habe noch andre Dinge geschrieben. Zu gleicher Zeit mit dem Siegwart liess ich hier in Ulm drucken: Briefwechsel dreyer akademischer Freunde 2 Theile, ein Buch, das hauptsächlich zum Nutzen und zur Warnung für Jünglinge, die auf Akademien ziehen, geschrieben ist; und in dieser Rücksicht ist mir das Buch sehr lieb. Besonders lieb ist mir: Geschichte Karls von Burgheim und Emiliens von Rosenau. Leipzig. 4 Bände, weil ich darinnen meinen Verstand so viel sprechen liess, als mein Herz. Das Buch wurde in Deutschland auch mit Beyfall gelesen und aufgenommen, aber nicht mit so hinreissendem, wie Siegwart. Die Ursache liegt in dem vorhin gesagten, und weil die Klosteridee im Siegwart mehr Neues und Anzügliches hatte. In den Beobachtungen zur Aufklärung des Verstandes und Besserung des Herzens stehen von mir drey kleinere Geschichten. Auch liess ich in Leipzig 2 Bände Predigten für das Landvolk drucken. Und nun kommen hier bald meine Gedichte heraus.

Eine Zeit her schrieb ich nichts mehr, weil mir mein zwey-

faches Amt Geschäfte genug macht, und ich auch des ewigen Verdrehens und missverstanden Werdens mühe bin.

Ich bitte Sie, mir nicht nur ferner Ihre theure Liebe zu schenken, sondern mir auch manchmal zu schreiben; besonders, was für Wirkungen Siegwart in Ungarn macht.

Ihr Assprung lässt sich Ihnen bestens empfehlen.

Bleiben Sie Gott und der Tugend treu! Gott segne Sie und Ihre fromme Liebe! Ich bin mit einem Hochachtungs und Liebevollen Herzen

Ihr

J[ohann] M[artin] Miller

Pfarrer in Jungingen und Professor der griechischen Sprache am Gymnasium zu Ulm.

[Eredetiye a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 211. sz.]

26.

Baróti Szabó Dávid — Kazinczyna.

Szerelmes Ötsém!

Meg-lehetősen ¹ zeng füleidben Kobzom? örülök:

Tetszvé, munkámnak bére fizetve le-van.

Szegre ne függeszszem, szabadol: meg-elégli kilentz nyár:

A' Szüz Múzsáknak számok is úgy-e kilentz?

Játszodtunk eleget, vígan, kedvetlen, erővel:

Már a' vers-szerzést más Magyarokra hagyom.

Lassanként fogy erőm, el-hagy a' szín, tsontra szorúlok

'S bőrre; le-dug gyászos sírba ma hólnap halál.

Élj Te szerentsésen: szívességedbe rekeszsz-bé,

Én szívembe miképp' zárva, Kazintzy, Te vagy.

[Kassa] 16. July. 1782.

Igaz jó akaród

Szabó Dávid.

A levél elejére fölül Kazinczy ezt jegyezte:

Baróti Szabó Dávid, Kassai Exjesuita 's Rhetoriae Professor hozzám Kazinczy Ferenczhez. Sign. Ér-Semlyén, Januar 6. 1803.

[Eredetiye a Múzeum könyvtárában: Quart. Hung. 964. sz.]

¹ B. Szabó a hosszú *ő, ú* betűket tudvalevőleg így írta: *ö, ü*.

27.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

17. Júl. 1782.¹

Kedveseim!

Régen Levelem nem olvastátok, de meg engedtek, hogy én is meg engedjek. El mult Juniusnak 10-dik napja olta mindég várt kedves kezetek irásában eddig tsalatatva maradtam. — Tudom, ti is tsudálkozva nézitek szokatlan restségemet. — Faluba lakom, nem tudom mikor lesz módom az küldésre, előre nem gondolkozhatom, és ha meg kell vallani halgatástokból mi sül ki, várom. --- Puky István Uramtól Örömmel értettem tegnap Szirákon oda való szándéktokat, és reggeli készüléteket, az ti határtok iránt való kivánságom által sok féle elmémben ki gondolt okokkal akartam magamnak bizodalmassá tenni, utolyára pedig egész el maradástokat látván, meg állapotdam, egyedül állapototokat sajnálván, kik is azon ritka szomorú sollemnitason elő adott szép alkalmatosságot, mely szerént sok esmeretlen Urakkal és Kis Aszonyokkal tehetétek volna esméretségeteket, ily nagy continanzal tudtátok mesziröl halgatni. Hogy ment tehát véghez a Solemnitas? Mi 15-a estvére oda értünk, és vélünk együtt igen sokan: valamenyi Báró, Consiliarius, Aulae Familiaris Prónay van, az Öreg Ráday, Generalis Beleznayné, Podmanyitzki házak, sok Darvassok, de a mi több Radványszky Carolina is. Elég az ahhoz, hogy a sokaság nagy volt. 16-a reggel 9 órákor egy sátor alá, a mely alatt már akkor a Test fekete Bársonyal ezüst betűkkel megrakva és bé vonva volt, mentünk. Holott is kurta Aria éneklés után az Superintendens egy magyar Praedicationa fogott, melynek egész fundamentoma az meg holtnak gazdagságának, Vejének, Leányának és Unokáinak ditséreti volt; ez pedig tartott 3 órákig, ez után tartatott egy Tót Praedicationa is, de ebbe mi volt, nem érhettem; ennek vége lévén, először is az Nemességnek az eleje az Testet fel vette és azt az udvarból ki vitte, a hol egy fekete Posztóval bé vont Parucs ajára tetetett és az szomorú felek kíséreti mellett a Templom mellet maga parantso-latya szerént ásatott 3 öles mélységben, melyben már egy kő koporsó leeresztve volt, botsátatott, az honnat mentünk az Templomba és ott újra egy hoszu Parentatio halgatása után 3 óra után az Castélyba értünk, holott is osztán egész nap egy nihány főbb Urassággal meg maradtunk.

¹ A datum Kazinczy F. írása.

Darvas Imrét láttam az Aszonymal edjűt és ha élek, szándékozom 29. nálla lenni és onnat az körül belől levő jó esmerőseim tisztele-tire lenni. Benneteket mikor láthatlak, nem tudom, gondolom az Sz. István napi Terminusra, ha nem elébb, fel jöttök; ha ez meg lesz: kívánságomnak egy része bé telik. Az Gróffné Augustusnak végi felé szándékozik Álmosdi jószágát, az Groffal meg látni, el megyek e oda, bizonyosan nem tudom, hanem bizonyosan gondolom. Szeretnétek tudni foglalatosságimat. Ez most egyébbül nem áll, hanem hogy szün-telen a Gróffnak a Latere levén, parantsolatit követessem, ezen kívül életem vadászatból, Pusztáknak nézésére való Lovaglásokból áll. Van módóm még most is, talám még jobban az Groff és Groffné kegyes-ségeit tapasztalnom, és tapasztalásom által tselekednem, hogy ti, kik Leveleimből eről bizonyosok vagytok, kedves testvéretek távol létét örömelebb szenveditek, a ki is néktek minyájakoknak marad

Gyömrő d. 17. July. 1782.

Hűséges.

Könyű a más szemébe meg látni a tövistet, de nehéz a magun-kéba a Gerendát, a kis Aszonyok Vármegyéjekben tsoportosson járó Leveleinkből eleget láthatnak 's tartsák mindeniket magokénak, mert én nem teszek külömbséget *néha* se Pál közt se Anna közt. Tudom, hogy úgy gondolkoznak, hogy már egyszer szeretném látni, de meg tsalatatnak, mert láttam én Radvánszky Carolinát,¹ arra pedig a Gróff is meg engedi, hogy szivessen nézzen az Ember. Patakon, a mint hallom, éltek examennel, prosit. Ugy szeretném, ha meg mondanák Aszonyámnak alázatos Tiszteletem mellett, hogy méltóztatná a Groff és Groffné gratiaját egy Levélben meg köszönni. Egyébb eránt nints jobb a jónak, kurvanya a fatyunak.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 231. sz.]

28.

Kazinczy — Gesznernek.

Alschó Regmetz in Ober Ungarn,
den 19ten October, 1782.

Schon ist es lang, Verehrungswürdigster Gessner, dass ich an Sie zu schreiben mir fest vornahm: aber trotz aller Versicherungen

¹ E név fölé Kazinczy F. saját kezével ezt írta: «Most B. Podmanitzky László özvegye».

meines Herzens, dass Sie mein Schreiben nie ungütig annehmen werden, überfiel mich stets unüberwindliche Schüchternheit, ein Zeichen meiner Hochachtung: meine Hand zitterte, bis ihr die Feder entsank. Ich wundere mich über meinen jetzigen Zustand, da ich mich so gestärkt fühle. — O empfangen Sie Ihren Freund, Ihren zährtlichsten Verehrer mit offenem Arm, mit offenem Herzen.

Seit den letzten Jahren meiner Kindheit horchte ich dem süßen Gesang der Schäfer-Muse zu. — Ich las alle Eklogen, die ich nur fand; aber stets eckelte mich der affektirte Putz des Petr. Francius und derer, die Oporin gesammelt hat —

Meine Lieblingsdichter waren Virgil, und die Griechen. Die Vorsehung schenkte mir zu der Zeit einen würdigen Freund, Herrn Szatthmáry, jetzt Pastor in Namény. Beyde empfanden wir das einfältig-schöne in ihren Gesängen. — Wie oft geschah es, dass wir in unsren leeren Stunden in reizende Gegenden hinausspazierten; da fieng er seinen Formosum Vastor, ich aber meinen Forte sub argutâ etc. zwey Stücke, denen wir den Vorzug vor den andern geben, herzusagen.

Entzückt stunden wir still, da wir auf eine schöne Stelle kamen; so wie junge Hirten da sie der göttlichen Nachtsängerin in dunklen Büschen nachlauschen.

So bildete Freundschaft und edle Liebe zur Dichtung mein Herz, bis ich vor drey Jahren den Theokrit der Deutschen zu kennen anfieng. Entzückt durch seine lieblichen Gesänge bewunderte ich den Nachahmer, den Übertreffer seiner Vorgänger. Da las ich nichts als ihn; ich fieng dem Theokrit, und besonders dem Virgil untreu zu werden. Er ward mein Freund, mein Begleiter, meine tägliche Gesellschaft.

Je mehr ich ihn las, desto mehr loderte die Flamme der Nacheiferung in meinem Herzen auf. Ich lernte Stellen, die mir mehr gefielen, Wort zu Wort, und bald darauf fieng ich seine Idyllen zu übersetzen. Ich sah einen gewünschten Fortgang meiner Bemühungen, feilte stets und verbesserte etwas daran, und jetzt ist nichts anders übrig, als dass ich meine Uebersetzung noch einmal mit dem Originale und der Franz. des Herrn Huber durchsehe, es zur Revision Herrn Superintendent von Szilágyi übergebe, und es im künftigen Jahr bey dem Trattner mit seinen Vignetten drucken lasse.

Dieser Vorsatz hat mich angetrieben, Hochzuverehrender Herr, an Sie zu schreiben: und der Dank, den mein Herz Ihnen schuldig

ist. Ja, mein edlester Freund, Sie haben mich Tugend, Unschuld, und höhere Empfindungen gelehrt, und mein Herz, in denen Jahren, die vor unerfahrene Jünglinge so sehr gefährlich sind. — Sie und Miller, verwahrt, gebildet, und erzogen.

Mein Freund Herr Török in Bern wird Ihnen mein Bild getreuer geben, als ich es selbst hätte thun können. Ich habe ihn schon lang darum gebeten, befehlen Sie ihm nur Sie zu besuchen.

Ich will auf Ihre gütigste Antwort in Pesth gegen das Ende Januarii harren. Würdigen Sie mich dieses Schatzes, — ja würdigen Sie mich Ihrer Liebe. Ich verbleibe mit der rastlosesten Sehnsucht Sie zu verdienen

Ihr

wahrer Verehrer

Franz von Kazinczy m. p.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 146. sz.]

29.

Kazinczy — Szirmay Antalnak.

Spectabilis ac generose Domine, mihi humillime colendissime, Spect. Dnus V. Judex Curiae Carolus Dobay, contracta ex immoderato esu hesterno die apud Sp. Dn. Gányi, colica subita apoplexia tactus, hodie mortuus est. Cras omni pro certo, (nisi aliquid interverit) inhumabitur. Sua excell. C. Ant. Jankovits in 7 Viratu sedem 10-a Febr. primum occupavit. Juramentum ei praelegit Episcopus Szerdahellyi. — De vacante Directoratus et Protho-Notarii officio incerta sunt, quae per ora vulgi errant. Dn. Petrus Balogh non ita pridem Viennam hinc profectus est, ut fine suo potiri quaeat.

C. Joannes Sztáray a multo jam tempore hic moratur. Sp. Dnus Jósa, ut etiam Dni Berhely, qui 9-a p[rae]sentis huc tantum appulerunt, reditum, intractabilitate itineris, in feliciora, ut ajunt, tempora differre coguntur.

Cl. Cornides, Secretarius C. Jos. Teleky, qui in compilandis anecdotis ad Historiam Hungariae pertinentibus, sedulo occupatur, nuper dierum de Dnatione Vra Spbli longius mecum sermonem habuit. Multum dolet se cum Dntne Vra Spectbli notitiam contrahere non potuisse, quod in ore Eruditorum tantum dici puto, quam in amicitiam coaluisse. Brevi ad Spectblem D. Vram cras dabit. Me interea

etiam monuit, ut celato suo nomine Spblem D. Vram orarem, ut Suscriptionem Vexilli Rákóczyáni, quod ante adhuc aliquot annos in Templo Patakiensi pependit, mecum communicare dignaretur. Audivit ex me illud adhuc exstare.

Brevitatem meam, una et temeritatem, qua Spblem D. Vram a majoribus avocare sustinui, immundas praeterea meas literas, dignetur Spblis D. Vra aequi bonique consulere; meque ultro etiam gratis atque favoribus complecti, quibus enixissime commendatus, tenerrimo cum venerationis sensu, persevero

Spblis D. Vrae

Pesthini d. 12-a febr. 1783.

humillimus servus

Franciscus Kazinczy.

[Megjelent a «Figyelő» 1883. evf. XIV. k. 148. 149. l.]

30.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Vinkovcz[e] 1ső Apr. 1783.

Kedves Ferentzem!

Vettem 2-dik Mart. Leveledet, mikor Pestről haza értem, a hol is te a 18-a usque 22-um nem voltál, pedig a mint irod, Regmeczről 10-dik indulni akartál. A régi semjéni Levelekről semmit, feleltem én arra de még választ nem kaptam. De most mit tsinál. Ir a Gróffnak egy Deák Levelet, a melybe azt kérdi: mit tsinálja[na]k a Lovaimmal, 2-szor recommendál, a Gróff veszi a Levelet és nem értvén, Gra[ti]arum Actoriának gondolya, néki áll az Adjutantnak, azt már talám motskolni is kezdette, hogy nékem valamit szóllott, én Pestről tegnap haza érkezem, az Adjutant, a ki legg jobb emberem, kérdi, hogy irhattam azt haza, hogy Hadnagyá lettem, ennél ki mentettem magam, kivált látván az nékem írott Leveléből a Copiáját a Grófénak, bé megyek a Gróffhoz és a Groff is kérdőre vesz, mind addig, mig a Levelet nem magyarázom, s a Ló kérés Consensusából lévén, mind néki, mind az Adjutantnak. Igy tolláltam a már nagy Confusiót, s ládd a Nyughatatlanság mire viszi a Népet, hiszen még meg nem öregedtem a Cadetságba, minek terhelik hát azt, a kit tudnak, hogy mindent tselekszik, a mit csak tselekedhetik. Már tőled is félek, mert írja Asz[onyá]m: néked is parantsolta hogy instály, Asz[onyá]mon

nem tsudálkozom, mivel tudom javamot akarja véle, de reménylem te által láttad, hogy a nem szükséges itt, pedig félek hogy azt mondják: Pap sákja vagyok. Dienessel beszéltem; te jól tudod, milyen nehéz nekem hogy véled nem, ő meg mondja mibe vagyok, de el hidd: azt is bánom, a mit néki mondtam, mert félek, hogy mind éngem, mind a legg jobb emberemet lotts fetsnek mondják. Azt irod magad is, hadjuk el ezt a Materiát, jól tetted, magam is már belé untam és soha enyire nem voltam, de jó az Izrael Istene.

Boldog Isten! Nota ad subductas lineas.

Az Asz[onyá]m Leveléből látom, mintha apprehensio volna a te Lovadon tett tréfámon, sed tu es sapiens és ez elég.

Julis, Miklós szegények, Klári szánt szándékkal betegek, *tudom* meggyógyitya az isten, a subducált linea¹ kívánság, hogy valaki meg ne ütközzön. Aszonyám jobban van, örülök, de hozzá irandó Levelemben jobban kimutatom.

Denique te Pesten nem voltál, ez által szerentsém nagyon veszet, te is sajnálad; sic fata tulere.

Most, te Poeta lévén, ha akarod, ide irom azt, a mit a Halassi Mester* munkájából kaptam: először egy Pásit nevü szép Leányról.

Be gyönyörü Pásit, be sok sziv és ajak ásít,
Hogy le heverje gyepét, birja jeles közepét.
Óh ékes Pásit, haladod sok rosa nyitását,
Boldog az Oh egyedül, rád ki gyepelni le dül.

2-szor Torma nevüre.

A ki ilyet tisztit, örömet véghez viszi tisztit:
Mert reszel oly tetemet, nem teker ott se szemet.

Igy ludimus et tristamur.

Dienesről még keveset emlékeztem, emlékeztem Pesten, de itt is soha nem felejttem, tudom olvasni fogja.

A Leányokat tsókolom, neked maradok,
A Lovakat recomendálom, tsak el ne romoljanak.

¹ Az eredetiben a *tudom* alá van húzva, innen a célzás.

* «Ez a Halasi Mester utóbb Doctor Földi János vala. Lásd a Kutenbergi Levelét 1790. Augustus.» Kazinczy F. jegyzése.

NB. Ezt a Levelet úgy olvasd, mintha beszélnék, mert ebbe se stylus, se nexus, mivel időm nints.

Kivül:

À Monsieur Monsieur François de Kazinczy de Eszeg per Buda Tokaj
Ujhely, à Regmecz.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 231. sz.]

31.

Wégh János — Kazinczynak.

Libische d. 7-a Juny. 1783.

Édes Tekintetes Uram,

Érdemem felett való Kegyes Pátrónus Vram!

Hogy ilyen sokára halasztottam csekély Levelem által, a' magam, Társaim, és az itt lévő dolgok felől való köteles tudósításon, méltóztasson a' Tekintetes Úr nem annak tulajdonítani, mintha tartozó kötelességemről el felejtkeztem volna, vagy azt az indulatot, melly bennem volt mindég, ezen földnek meszsziége el-oltotta volna: épen nem, hanem az időtől vártam, hogy lehessen mit írni. — Sokra telne, ha egész utazásunkat leírnám, tsak a' mit méltónak itélek, arról tészek, sok öszve halmozott dolgaim között is rövid tudósítást.

Pilisen Méltóságos Beleznay Obristleutinandnál volt az a' szerentsém, hogy mult Husvétkor leg elsőben ő Nagysága Templomában mutattam bé Istennek Papságomnak első 'sengéjét, az Uri Sz. Vatsorát Ő Nagyságának, és Udvari Cselédinek kiszolgáltatván. Az édes Atyámtól 2-da May váltam el, akiis Budára küldvén, ott több Társaimmal öszve találkoztam, Budáról 4-ta ki indulván, 8-va értünk Posenban, onnet 9-a Bétsbe, itt jelen voltunk Vasárnap a mi Templomunkba a' német Predikaczion, a' melly Templom az Udvarral tsak nem által ellenbe esik, mintegy hajintásnyira, a' Textus volt Matth. XI: 30. Csak el tsudálkoztam mikor láttam, minő nagy Kavallérok, és czifra Dámák jelennek meg, és nem is hittem volna, hogy részünkről valók, hanemha bėjövetelekkor fel álva és szemeiknek eltakarásával láttam volna őket imádkozni, a' köz nép is igen számos volt: Pap kettő volt jelen, a kiket Belgiumbol valóknak mondának lenni. Bétsbe leg nagyobb szerentsétlenségünk az, hogy Ő Felsége akkor ott-hon nem volt, ott mindnyájan egész Német ruhába öltözvén, 18-va ki indultunk, meg fogadván egy Prágai Land kocsis 50 Német forintért

Krovnáig. Austriából más fél nap alatt értünk Morvában, az holott is két szép Városon: ugymint Znaimon, és Iglau mentünk keresztül. Iglaunál az Ország utjából ki tértünk, és mindjárt értük a Cseh Országi Graniczot és szinte Krovnáig, sovány földön, járatlan és veszedelmes utakon mentünk a' Német Csehek között, a' kik még setétségben ülnek. Bellyebb Krovna felé találtunk éjtszakai Szállásra menni egy Lutherana Vendégfogadósnehoz, aki minek utánna kitanulta volna, hogy mi minémü járatbeli emberek legyünk, igen keservesen sírt és azt mondotta, hogy ők is olyanok akartak lenni, mint a' mint hallyák mi felőlünk; de a Lutheranus Pap rájok kötötte magát; e pedig a Berzéli volt Pap. . . már, azt mondja, hogy meg mondották néki, hogy többé Ostyával nem áldoznak t. . . , ígerte is, hogy különösen fog készíteni olyan el nyujtott lepény forma tésztát, m. . . . . a' 'Sidók Páschája, és a' mellyet el fog nékik koczkásan metélni. Majd meglátja. . . . . u[gy]m[ond] mitsodás lesz Az is meg jegyzésre méltó, hogy Tiszt. Kovács Vram felől el [hi]tették a' Népet a' Lutheranus Papok, hogy Ő Kegyelme is Lutheranus. — Krovnára értünk 22-a May, itt az örömünk igen nagy volt, hogy még is Kedves Hazánkbeli T. Kovátsné Aszszonyommal beszélhattunk; maga Tiszt. Kováts Uram akkor volt Magyar Országba némely ügyes bajos dolgai iránt, és a' mint mondották, még vagy 15 Papoknak elhozásáért. Krovnáról tsak hamar el ragadták tőlünk a Loschi. . . ak T. Molnár Péter Uramat, mi értünk pedig a' Velliniek el jöven Krovnáról 24el elindultunk és éjtszakára értünk Schemticzbe T. Csider Uramhoz, az. . . már a Templomunknak falai nagyobb részint fel vannak emelve; Innét vasárnap el indulván, jobb kézre hagytuk Pardubeczet, az hol az Arianusok fészke vo[lt], délre értünk Kolinba, Csaslaut, és *Horét* bal kézre hagytuk, az hol volt a' leg nagyobb persecutio, és az hol sokan meg is ölettek. Kolinból dél után jókor el ért[ünk] Vellinbe, és a' nép mintegy fél mértföldnyire előnkbe jött, és mindjárt azt a tisztességet tették, hogy a' leg öregebb embert ültették a' lóra, a' kit ketten is tartottak, hogy le ne essen, a' többi tisztas Csehek oldalrol, hátrol kísértek, a' volt a' szerentsés, a ki csak kézzel illethette is a' szekerünket, az a' nap csak köszöntéssel, és kéz csókolással mult el, a' mellyet meg kellett nékiek engedni, elsőben az ör[e]gek jöven rendel be hozzánk, azután az Ifjak, gyermekek, Aszszonyok, Leányok. Más nap hir adódott a' Liszszaiaknak, Libiseieknek, és Vlimucuziaknak, a kik értünk Szerdán eljöttek, és ugyan azon nap el vitték tőlünk a' Liszszaiak Szalai József Uramat, a'

Vlimuziak Kováts András Uramat, minthogy ezen Helyek nem meszsze esnek Vellintől; én pedig Áldozó Csőtörtökön indultam, és estve felé értem régen várt 's ohajtott czélomra. Az időnek alkalmatlansága okozta, hogy széllyel lakó Atyánkfiái mind öszve nem gyűlhettek, mind az által szép számmal lévén még is, tehetségekhez képest illendő becsülettel, szeretettel, kéz csokolással, sirással fogadtak, és rendeltek Szállást az Pápista Templommal által ellenbe, egy Ziska nevű embernél, addig míg tisztességes Házat fognak építeni. Ez a Falu épen az Elbe víze mellett vagyon, Groff Viešnyik Dominiumában, a' Caurzumi Circulusban, Prágán felöl négy órányi földre; a' Grófom Prágában lakik, és a Guberniumnak Praesese. Másnap 30-dik May mindjárt reggel, két érdemes Halgatóimmal mentünk elsőben a' Dominium Directorához, aki a' Vármegye passusát meg olvasván, el bocsátott magától, és tudósítást tett Prágában a' Groffnak felőlem levele által, ezt el hagyván mentem egyenesen Prágába Groff Viešnyik Excellenciájához és szándékomat néki jelentvén, nem egészen láttatott kedve szerint lenni a' dolognak, hogy Dominiumában lakjon Reform. Predicator; mind az által a' dolognak folytatását, a' népnek Conscriptioját, és a fizetésbeli állapotoknak Consignatioját bizván a' Directorára jó reménységgel el bocsátott. Ezután mentünk a' Circulus Kapitányjához, ugyan Prágában, (aki olyan mint nálunk a' Fő Ispány, és parantsol Gróff Uramnak is) ez egész barátsággal 's becsülettel fogadott, és Halgatóimat intette hogy fogvatkozásom ne legyen, és hogy kiki mit szánt el a' fizetésbe, írásba adja bé, hogy meg ne másolhassa, énnékem is adott instructiot, hogy magamra vigyázzak, mert u[gy] m[ond] hamis ez a' Cseh Nemzet. A' Secretariussa le pariáltatván a' Vármegyétől és Püspök Uramtól adott Testimonialisaimat, ígérte a' Kapitány, hogy minél hamarébb dolgunkat promoveálja a' Guberniumra, és várjuk a' Decretumot. — Prágába Kováts András Urammal szerentséből együvé találkoztam egy Nikodemushoz hasonló éjtszakai Tanitványnál, aki is velem egy forma dologban fáradozott, mind a' kettőnknek egy Kapitányunk van a' Caurzumi Circulusban. A' mi az Halgatóimat illeti, ezek felette számosok, kik nagyobb részint három Dominiumokban laknak, u. m. Obrsistrj, Lobkoviczj és Pakomiersiczki Dominiumokban, ez az utolsó a' Császári Dominiumok közzül való. Valamerre fordulok, mindenféle 2, 's három mértföldnyire lakó Halgatóimat számlálhatom. Tsak az igen nagy kár, hogy felette széllyel laknak. A' mater Ekklésia nem Libicze, hanem *Libische*; van itten Libicze is, van Libenicze, van

Libicze nevü Falu is, az honnan a' Libiczeiek Vellinből kétszer erővel tsak el nem vittek. Egy Város vagyon itt közel túl az Elbén, Mielnyik, az honnan egy Halgatóm azt hozá hírül, hogy a' Plebanusnál 24 személyek tartják most az Exament, ugyan ott a' Kapucziusoknál 40 személyek, a' kik ki álván a' 6 hetet, kezem alá fognak tartozni.

A' mi a' földnek természetét illeti: Kromát[?] el hagyván, mindení[k] igen jó föld, kies, buzája, gabonája, fája, rétje — etc. bővön van, épen ennek az falunak az határja, és itt egy darabon az Elbe körül homokos föld v[an], ahozképest az életek is ritkásabbak, de ez nem meszsze tart. Már a' mig Istennek úgy tetszik, kész vagyok az Isten Népével szükséget is szenyvedni. A' Német nyelvemnek tsak azt az hasznát vehetem, hogy a' Dominalis Tisztekkel beszélhetek, akik inkább beszélnek németül, mi[nt] Deákul. ezenkívül a' Városokban is a' becsületesebb emberek németek; egyéb aránt a' Prágai Papok is Cseh nyelven szolgálnak.

Még azt utólyára meg jegyzem, hogy a' Grófunk felette bigót ember, aki azt mondta ezen embereinek, hogy ő veszszen el mindjárt, ha ők kapnak vallásokhoz való Papot; az ide járó Plebanus pedig azt mondta, hogy ha talán jön is: tsak holmi obsitos Huszár fog lenni; most pedig mikor látják, hogy betsületes ruhába járunk, azt akarják el hitetni halgatóinkal, hogy mi Jesuiták közzül valók vagyunk, a' minthogy midőn a' Directornál, és a Grófnál egész Papi ruhámban palástosan meg jelentem, egyik sem tudta: ha[ra]gudjon é rám, betsüllyön é, vagy mitsoda Compositióba szedje magát. — Ezután történendő dolgaimat, Isten egésséget is békességet adván, kötelelességem szerint közlöm a' Tekintetes Urakkal. A' Tekintetes Aszszonyt, mint Kegyes Patrona Aszszonyomat Vri Kedves szerelmeseivel az Isten kegyelmes Gondviselésébe ajánlom. Köszöntöm a' Kis Aszszonyékat mindnyájokat, ugy szintén az Urfiakat is minden szives jó kívánásával. Én pedig Vagyok

A Tekintetes Vrnak, mint Nagyra betsülendő

Pátrónus Vramnak

mindenkori hív szolgája

Wégh János mp.

Nem álhatom meg, hogy meg ne emlékezzek Tek. Tussai Márton Uramrol, és Tiszteletes Uramról, a kit igen szivesen köszöntök.

Egy Vellini Öregnek zelusát nem álhatom, hogy meg ne írjam:

ez el kérte a Szeremlei Uram Magyar csizmáját és az ígérte, hogy ujj stibblit fog érte csináltatni, hogy hadd halhasson, és . . . temetethessen ő el az ő régen ohajtott kedves Papjának ruhájában, míg él, pedig tsak . . . nagyobb Innepekben huzza fel, akkor is tsak a templomba megy benne; én is itt tartogatom az enyimet, de még az enyimért senki sem ígért semmit, igen, magam viselem el majd a télen, a . . .¹

[Eredetije a Múzeum könyvtárában : 964. sz. Quart Hung.]

32.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Ujj Gradiska 1-ső Sept. 1783.

Kedves Ferentzem!

Ugy é már régen nem vetted Leveletem. de meg engedj, ide érkezésemmel irtam volt Aszonyámnak, a mely szállott neked is, a stációmon alig mulathattam egy nihány napot, mindjárt ide Comandiroztattam Exercirozni, egy egész Holnapig, a mely most 9-dik[én] fog végeződni, ez alatt pedig a legg főbb lehetetlenség volt tsak valamit is tsinálni mind eddig, a mikor most az eső egy kis időt tsinál. Vettem én azt a Leveledet, a melybe a Podm[aniczky] Lisi halálára írott verseidet megküldötted még ez előtt egy Holnappal, de az óta se te, sem mások nem irtak. — Szeretnéd tudni *Come sto*. De erre, ki a szerentsémet esmeri, egyebet nem felelhet, az *Grandemente bene*-nál. Hogy Quartéjom jó van, azt megirtam. A Kapitányom igen jó és olvasott ember. Nem tsak az quartéjom, hanem az egész Regiment Numerója igen szép helyütt áll, mivel ez a környék még az Varannó tályikánnál is szebb, noha ahoz hasonlít. Mielta itt vagyok, minden Stabalis Tisztek hozzám szivességeket jelentik. Az Obesternél ebédre, Gróff Major Pijatsovitsnál [Pejachovich] Ebédre és vatsorára Frey Kostom van, az honnét nem tsak az, hogy nem költök ezekre, de ezen felyül az nagyobakkal való társaságban is nyereségem van. Az Obester igen különösen néz reám, és ha valami szükségem volna, tudom segítene. Ujj Zabig 8 Kilát adott költsön. Gróff Pejatosovich az leg jobb ember. Ide jövetelemmel először félttem, hogy ennek a Gróf-

¹ A kipontozott részek megfelelő helyei a kézirat széléből le vannak kopva.

néja nem igen jó szemmel fog reám nézni, mivel az Generalisnéval nem jól vannak, de ebben is szerentsémre meg tsalatattam, mivel ez is szivességét hozzám mutatya, ugy hogy már ezeknél is tsak nem otthon vagyok. Az Exercitium után egyenessen hozzájok megyek, és a Gróffal Schachozom, mivel ő is ezt a játékot nagyon szereti, sokszor addig, mig megint ki kell rukkolnom. — A Próbánk most lesz 9-dikén, a mikor az Generalis ide fog jönni, ha az 4-ed Napi hideg, a melybe egy néhány hetektől fogva van, megengedi. Azután, a mint felyebb is irám, ismét a Statiómra megyek, a melynek a kedvességét le irni most nem vagyok *dispositus*, de egyszer versekbe meg küldöm, hanem rólla tsak azt irom, hogy ott Magánosság van, de nem olyan, mint a Pusztán, mivel anyira, mint tölled a serház, már társaságba lehetek. *Mollia secure peragimus otia.* — A Lovaim igen jó állapotba vannak, szénám van elég; de mivel későn jött egy kitsint, többbe került mint mászor, 16 forintnál egy néhány krajtzárral többet kellett fizetnem. Még zabom nints, de mihint az Ujjat ki nyomtatyák, lesz elég; tsak az a bajom, hogy Aszonyám az elsőbb Levelemre mindjárt Pénzt nem küldött; addig már kevés lesz az Erszényembe, azért is kérlek, kérjed Aszonyámat hogy mindjárt tegyen egy néhány Aranyról rendelést, mivel, a mint irám, nem soká leg felyebb ennek az holnapnak a végeig érem bé az pénzemmél, pedig ebből Abrakra nem telik. Tegnap kellett egy Paszomántos Kalapért 16 frtot fizetni, pedig nem egészen ujj, de itt semmit sem kap az ember, ha nem ha maga Bétsből hozatya. *Apropo[s]*. Tseléd dolgába soha el nem élhetek, hanemha oda haza valamit gondoltok, ez a mostani Lovászom a minap el hagyott, de megkapattam, és jól az ülepire rakatván, már most ismét szolgál. (NB. a Kapitányom kosztyával nem elégedett meg.) Nékem az a gondolatom, hogy ott valami olyan Legényt, a ki Lovat tisztítani és abrakolni tud, valami szakátshoz adnátok, hogy tanulna valamit kavarni, a ki is jövő nyáron a Gróffné alkalmatosságán hozzám le jönne. Most ennek Kost Geldet adok, minden holnapra 3 forintot; kevesebbet nem igen fizetek, e 9 forint. Már most ha fel teszem, hogy minden holnapnak többet felénél, sőt egész $\frac{3}{4}$ Esztendőt, ha akarom, ingyen itt a Stabalis Tiszteknél ehetem, mivel a statiómról mindég ide lovagolok 8 Minutum alatt, NB. sebessen, nem hiszem, hogy anyiba kerüljön, mivel itt minden oltsó. Másképpen is pedig ez a Kapitány medig marad itt, nem tudhatni, ha pedig utánna valami Rátz jön, annál a sok büt miatt enni nem lehet. A fejobb irtak szerént, és a mint másoktól is ki tanultam, kettőnket 6 forinton igen ki tarthat-

nók, és így 3 forint maradna, a mely megérdemlené hogy az ember az ételéről egy keveset gondolkozna. És így ezek szerént igen nagyon kérek, hogy ebben, ha lehet, segíts. — A Grófné még is Gyömrőn van és megint beteg. Marist Taros Péter már mint magáét éli A *Háboruról*. Mi itt semmi bizonyost nem tudunk. Magazinumok mindenütt rakatnak. A szánkákat a Vár megyék készítik. A mint halyuk, az Oeconomica Comissióba az Infanteristáknak is a hideg ellen Reith Hosent készítenek. A Várakba erőssen dolgoznak. A Vármegyék hulmi parantsolatokat kapnak, a melyben az ide jövő Armádáról van szó. Egy szóval készülnek, de semmit nem tsinálnak. Kérdés hát: mind ezekből mi lesz? Itt ugy beszélük, hogy kevés idő mulva, mi Unverhofft bé rukkolunk, az Armáda pedig hirtelen utánunk takarodik. *Videremo*. Dienesnek vettem 1 Levelét. — A Jányokat tsókolom a kis Fraterekkel edjütt. Tenéked pedig holtig vagyok

Kazinczy

Z[ászló] T[artó].

Töröknek semmi Levelét nem veszem. Irj felölle valamit. Farkast Delivel köszöntsd. Denique cunctos qui me amant. Delinek mutasd meg ezt a mit ide irok.

A Pestisről semmit se higj.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 231. sz.]

33.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Ressetare és nem Resserati, 25-dik 8bris 1783.

Kedves Ferentzem!

Hát tsak akkor írtál másnak is, mikor a Levél írásra üstökön ragadott a szükség? ergo ubi nota pernicitas? — — Hogy Gyömrőn voltál, azt tudtam, de hogy Pesten és ott körül belől jártál, azt a többek között Bártzay Pestától is tudom, azt pedig, hogy nem tudom, mit kerestél eo sensu, a hogy Istenben boldogúl ki múlt Szentesi János Uram Pénzt nem mindenütt kereshetett, egészen ki tanáltad, a pedig nem egészen bizonyos, hogy a tsupán a te dolgod volna. — Elvesztetted az Inasodat, — — de azt még akkor, vagy tsak hamar az után (nem in prima furia mondom) el kellett volna igazság szerént vesztened, mikor Gyürki Úrnál anyira meg részegedvén, a fel

dülésünk után olyan szépen felelgetett hozzám, mert az ugyan igaz, hogy ha nem a Te embered lett volna, nagyon rosszúl járt volna. Jut é eszedbe milyen szép frontot tsinált a — — — — mikor utánnunk jöven és a Gróffné mentéjét hozván, azt a Legényt, a ki a Világ halattára, az adósságát kérte rajta, jól pofon vágta. Nem jut eszembe, mikor nyeltem olyan pirulákat. *Só jukába, más helyibe.* Az enyém miólta a Kalpagos Ülepét meg pulidereztettem, ugyan viseli ám magát. Köszönt hát engem a Boszius Marquerja, de van neki esze, hogy tsak a rosz Billiardozókat köszönti. — De a Válasz adásba, menyünk tsak az ujságokra. Ad 1-um: meg mondhatod nevemmel, hogy bűnös lelkétől meg válva, egész mesterségével nem ért anyit, mint a kis Ló. Ad 2-um: A Gróff Wartensleben halálán való létének refutatiojára elég az hír mondónak a Neve, a Gróffnéval ismét Gyömrőre ment és úgy tartom most 20-a minyájjan visszaérkeztek. A 3-um: Gróff Telekiről nem tudok semit. Ad 4-um Szirmayné meghólt. Ad 5-um: Hogy a Török Tsászárt megetették volna nem igaz: hanem hogy az köz Török Nép az Diván és az Török Tsászár akaratyá ellen háborút kíván: azt itt is bizonyosnak mondják, a melyért néha Constantinapolyba nem kis zenebona esik, és kivált az mi és Czárné követyeik veszedelembé forognak. Ad 6-um: Gróff Nádasdy az el múlt héten vólt itt Gradiskán, ezt az részt és az Gradiskai Várat nézni, még két Generalissal. Hát te akarsz é ujságot hallani? Dienesnek Levelét ma vettem, a melybe írja, hogy *Siberiába nints ujság.* — A jövendő Háboruról még mindig beszélünk, eleséget eleget hordanak, de bizonyost semit sem irhatok, békesség köztünk nagy van, hanem tsak a Pestistől félünk. Én éppen az el mult héten voltam először a Cordonra Patroillirozni, a hol most unter Ehre, Leib und Reputation a Tiszteknek aludni nem szabad. De mit kell hát tsinálni? Imé hogy tudjad, és azokat a kik mászor regimentek fel szabdalásáról hazudnak, hazugságba hagyhassad. — Köztünk és a Törökök közt a Granitz a Sava, a mely a Tiszánál jóval nagyobb; a mi részünkön mindenütt a Viz mellett anyira, a menyire a vizen látni lehet, van építve egy Strása ház, ezt itt Csardaknak hijják, minden ilyen Csardakba van 3, 4, 5, 6, 7. ember, a kik éjjel nappal vigyázni tartoznak, most pedig miólta a Pestis hire van, minden Csardak között egy kunyhó van tsinálva, a melybe 3 Ember van. Tehát a Tisztek Comandiroztatnak, hogy a Strásákra és az több Patroillirozó köz Legényekre vigyázzanak, hogy azok kötelességeket tselekedjék. Ha tehát Kazinczy András B[átyám] Uram kérdéndi: mire nékem a Ló, R[espondeas]: hogy minden ejtzaka,

mikor a Patrollra Commandiroztatom, 4 órát fel, és 4 órát le ne kellessen gyalogolni. NB. Ugyan ránczba szedém az el múlt héten a Legényeket, mert tudom, hogy egy sem fogja közölnök kivánni, hogy Patrollirozó Tisztve legyek, a többek közt kérdem egy Gefreytertől, ha el küldötte é a Patrolt, a mejre ő felelvén, hogy el küldötte, az mellette levő Strásáktól meg tudtam, hogy az ő Csardakjától még senki sem ment Patrollirozni, azért is hirtelen vissza mentem, a kik engemet nem várván. minyájan a tüznél ültek és halván hogy a nyakokon vagyok, kettő hirtelen a Padra bút, de sok mesterséggel, minek utánna a Puskák számával megmutatám a Freyternek, hogy minden Legénynek jelen kell lenni, a kettőt is elő adta. A melyért másnap, a Capite kezdvén minyájan 25-öt kaptak.

Kedves Kazinczy Dienes Uram! Ugyan kevélyen irá azt az Dienes Napját a Levelére, pedig tudom vette már azt az Levelemet, a melyben Aggratuláltam Frater Imre Urnak. Már te most az Új helyi szüreten is keresztül estél és iszod a jó édes bort. — — —¹ NB. Tudom Ferentz ir hamar Töröknek, kérem, kérjje meg, ha kevélységből vagy tsak Makrantzosságból nem akar é írni. A Trium Puellas, Jósit és Miklóst sokszor tsókolom.

Kazinczy
Z. T.

NB. Az én számolásom szerént most Deni Regmeczen van, mert tsak 24-dikén megy itélni.

A Nállad felejtet Tuss meg érdemli, hogy azon nállam igen nagy kedvességbe levő 2 képet, kivált a kitsinyét nekem még egyszer megküld, tsak hogy a Kalapnak az hátulyát az én Gustusom szerént had, mert én ugy jobban szeretem.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 231. sz.]

34.

Kazinczy — Gesznernek.

Hochzuverehrender Herr,

Im vergangenen Jahre machte mich mein Stolz, von Ihnen gekannt, und die fehlgeschlagene Hoffnung, geliebt zu seyn, das mir

¹ A következő mondat olvashatatlanul ki van törölve.

Ihr sanftes gutes Herz zu versprechen schien, verwegen genug an Sie zu schreiben, und zu melden, dass ich die Ungrische Übersetzung Ihrer Idyllen bald herausgeben werde. Dies nahm ich mir fest vor; aber meine häufigen Geschäfte und die Menge unerwarteter Zufälle hinderten mich an der Ausführung meines Vornehmens; und ich hatte nicht Musse sie so auszuführen, wie es immer nöthig war, und ich es wünschte.

Erst dieser Tage übersah ich meine Übersetzung mit der Franz. des Huber; und jetzt will ich nicht zögern (so bald ich auch die neuern Idyllen mit der Diderotischen übersehen werde) sie unter die Presse zu schicken.

Eh ich aber damit erscheine, bitte ich sehr eine nicht nur vor mich, sondern auch alle diese gebohrne Deutsche, die ich befragte, dunkle Stelle zu erklären. Diese ist im Lycas und Milon: — «Nie entsteht mir ein liebliches Lied, wenn mich der Mondschein entzückt, oder des Morgens Rosenfarbe —» Huber setzt: — «Mes Chansons ne sont jamais plus belles, que lorsque le Clair de la Lune, ou l'éclat vermeil de l'Aurore ravissent mes sens.» Ich gestehe dass mir der wahre Sinn dieser Stelle unbegreiflich ist, und aus dieser Ursach will ich die Ausgabe meiner Übersetzung so lang verschieben, bis ich Ihre gütigste Antwort, die mir darinn Licht geben wird, nicht erlehe.

• Zugleich bitte ich Sie, Verehrungswürdigster Herr, mir gütigst Nachricht zu ertheilen, in welche Sprachen sie schon übersetzt sind? — dass sie dieses Jahr in Lissabon unter dem Titel: Pastorales di Gessnero, erschienen sind, ist mir bewust. Nur dieses wünschte ich noch sehr zu wissen, ob der Portugiesische, oder vielleicht andere Übersetzer, die neuern Idyllen, nicht — wie ich es zu thun gesinnt bin, — den 8 Stücken vorgesetzt hat, die ich nach Hubern Poèmes Champêtres — Mezei Poémák — benennen werde.

Den Numerus, die Harmonie des Chors trachtete ich Ihnen, obgleich Sie auch hier unnachahmlich sind, nachzusingen. Vielleicht werden Kenner darinn den Vorzug meiner Übersetzung vor der Franz. geben. — Nehmen Sie es nicht ungütig, edlester Geszner, wenn ich Sie bitte, die beygelegten Stellen durch einen von denen in Zürich studierenden Ungarn, vorlesen zu lassen, u. mir dann Ihr freyes Urtheil mitzuthemen.

Beym Schlusse habe ich noch eine Bitte, wofern es nicht Verwegenheit ist, damit ungelegen zu seyn. Aber Ihr sanftes Herz, voll

edler Güte, ist mir Bürge dafür. — Melden Sie meinen wärmsten Dank und zärtliche Hochachtung H. Diacon Lavater, u. H. Pfarrer Gessner, für die gütigste Beantwortung meines Briefes. An H. Pfarrer Gessner will ich, sobald ich die nöthigen sicheren Nachrichten von meinen Freunden erhalte, schreiben.

Entschuldigen Sie meine Ungelegenheit, u. schreiben Sie sie jenem heissen Wunsch, von Ihnen nicht ungeliebt zu seyn, — u. der wahren Achtung zu, die ich gegen Sie unaussprechlich hege.

Alsó-Regmetz, bey Tokaj
den 29ten Novbrs 1783.

von Kazinczy.

Stellen aus Gessners Idyllen.

Milon. Idyll. 2. — Milon du Hirt auf den Felsen etc. etc.

«Milon te kösziklán lakó Pásztor! — így szólla — inkább szeretlek mint a' jüh a' zanótot, inkább mint a madár az éneket. «Vezess engem a' kunyhódba; édesebb tsókod a' méznél, nem susog «szebben a' Patak.»

Damon, Phyllis. Idyll. 9. Dem müden Schnitter etc. etc.

«Az el fáradt Aratónak | Nints olly kedves a' fris ital | Mint «a' Szerelmesnek a' Tsók. | Sokkal kedvesebben szóll az | Mint mikor «a' híves Tsermely | A' meg-rekcentt nagy melegben | Homályos «árnyék alatt foly.»

Der zerbrochene Krug. Idyll. 10. Er ist zerbr. — Schön war etc. etc.

«El-törtt, el-törtt a' szép Korsó; inhol vagyon a' Tseréjje. Szép «vólt az én korsóm | Hajlékomnak a' tzimere. 'S ha erdei Isten «mentt-el Házam előtt | így szállítottam meg: | Jere, igyál. Nézd «ezt a' szép Korsót. Jupiternek, a' legnagyobb vendégségben | sintsen «szebb Korsója.»

Phyllis, Chloe. Idyll. 18. Froh bin ich etc. etc.

«Örülök ha az Est' hajnal | süt a' dombon reám. | De, édes «Phyllisem, | még jobban örülök, | ha te mosolygasz rám. | Nem «mégyen olyan örömmel | haza az arató | Mikor az utolsó kévét |

¹ Az itt következő magyarázatok külön papírra írva mellékletül voltak elküldve a fentebbi levélhez.

«Viszi meg-rakott Tsűribe | mint én, mikor tsökod után | térek kuny-
«hóm felé.»

Erf. des Saytensp. Id. 20. Ihr kleinen frohen Sänger etc. etc.

«Parányi víg éneklök, | millyen kedvesen zeng éneketek, | a
«magas fák tetejéről | s az alatsony bokron | O bár csak én «fogad-
«hatnám | illyen szép hangokkal | a' fel-jövő Napot. Tanitsatok
«meg ezekre: | úgy örvendezésemet | véletek éneklem én is
«fényes sugárinak.»

Zum Schluss sey mir erlaubt, Ihnen Verehrungswürdigster Herr,
vorzulegen, wie ich die erste Idyll, an Daphnen, anfieng:

«Nem a' vérrel bé fetskendezett bátor Bajnokot, nem

Nicht den blut bespritzten kühnen Helden, nicht

«az ütközet puszta helyét éneklé a' víg Músa; | mezei

das öde Schlachtfeld singt die frohe Muse | mit ihrer

«könnyű sípjával, rettegve szalad ő a' fegyver tsattogás elől.

ländlichen leichten Flöte, flieht sie zitternd das Waffen-Getös.

Ich habe nicht Muth genug, anstatt dein Ungrischen Waffen-
Getös ein jedes Gewühl zu setzen, weil es das zuschlagen des Schilds
u. der Säbel sehr glücklich ausdrückt. Kann es bleiben, oder nicht?

[Eredetije a m. tud Akadémia könyvtárában; M. Irod. Lev. 4r. 146 sz.]

35.

Geszner — Kazinczynak.

à Monsieur de Kazinczy, à Alsó-Regmetz, près de Tokaj.

Zürich, den 24. Decembr. 1783.

Hochzuverehrender Herr!

Ich glaube in Ihrem Briefe Spuren zu finden, dass meine Ant-
wort auf Ihren ersten nicht in Ihre Hände gekommen sey. Sie sagen
von fehlgeschlagener Hofnung von mir geliebt zu seyn. Ich sagte
Ihnen, wie sehr ich Ihre Freundschaft schätze, und wie sehr es mir
schmeichelhaft sey, durch Sie einer Nation bekannt zu werden, die
ich so sehr hochachte. Wie sehr ist es mir Leid bey Ihnen so lange
im Verdacht der Gleichgültigkeit gewesen zu seyn. Ja, mein Herr!
ich weiss die Liebe eines Mannes zu schätzen, der mir dieselbe auf
eine so edle Art versichert; und eine Ehre, die vielleicht noch keinem

unsrer Dichter wiederfahren ist. Meine Gedichte müssen einen wahren Werth haben, da Sie, der seinen Geschmack bey den besten Mustern des Alterthums gebildet hat, Ihrer Nation ein würdiges Geschenk damit zu machen glauben.

Die Undeutlichkeit der Stelle in *Lycas und Milon* kommt von dem Wort *entsteht*, nie fehlt — nie mangelt mir — oder der beym Schimmer des Mondes und bey des Morgens Rosenfarbe bin ich immer zu lieblichen Liedern begeistert.

Von den Übersetzungen meiner Schriften will ich Ihnen sagen, was ich weiss. Nicht alle sind zu meinen Händen gekommen, und nicht alle Übersetzer hatten für mich die Freundschaft, die Sie haben. Sie kennen die Französische Übersetzung aller meiner Schriften von *HUBER*; noch ist eine französische Übersetzung der *Idyllen* in Versen heraus: und noch ein Band freyer Übersetzungen der meisten *Idyllen* und vom *Tod Abels* in Versen. Zwo verschiedene Übersetzungen vom *Tod Abels* und von den *Idyllen* sind im Englischen. Eine Übersetzung in Versen und eine in Prosa des *Tod Abels*, und eine des *Daphnis* und der *Idyllen* sind im *Holländischen*. Verschiedenes ist ins Russische und ins Dänische übersetzt. Ich kenne drey Italiaenische Übersetzungen des *Tod Abels*, und viere von den *Idyllen*; die Portugiesische Übersetzung kenne ich nur aus der allgemeinen deutschen Bibliothek.

Sie thun sehr wohl, dass Sie die Gedichte, denen Huber den Titel *Poèmes Champêtres* gab, auch unter einen besondern Titel bringen. Sie sind als Hirtengedichte ganz schief beurtheilet worden, denn sie sind es nicht. Sie sind zwar meistens laendliche Gemälde: aber die Personen die da reden oder handeln sind keine Hirten.

Einen Ihrer Landsleute habe ich bereits zu mir bitten lassen; er kam, aber er fand mich nicht zu Hause. Ich erwarte ihn wieder mit Ungeduld um die Stellen lesen zu hören, die sie mir zugesandt haben.

Herr Diacon Lavater und Herr Pfarrer Gessner. — — — Mit den lebhaftesten Empfindungen von Hochachtung und der ergebensten Freundschaft hab ich die Ehre zu seyn

Dero

gehorsamster Diener
S. Gessner.

36.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Vinkovcze 25-dik xbr. 1783.

Kedves Ferenczem!

Már nem is mentegetem magam, hanem tsak azt mondom, a mit az én kedves Nándlim*: *nem tselekszem többet*. Azt, hogy a 28-a praeteriti itt vagyok, tsak Dienestől tudhatod. A' Generalis Urnak halálos betegségét 25-a praeteriti hallván, 2 Nap alatt a statiomról ide lovagoltam (NB. ez által a Szürkének, a ki másképp igen jó állapotba van, az első Lábainak nem sokat használtam) és itt az Generalist igen rossz állapotba találtam. Doctor Szombaty éppen előttem érkezett, a kitt a Grófné Stafetán hivatott, és az ő Okossága által a Generalis szerentsésen fel is szabadult. A Doctor éppen 3 hetet töltött itt helybe, és az ide való nép közt nyert is magának olyan betsületet, a melyben van mit irigyelni. A mi engemet illet. én hogy véle lehettem, igen örülök, és a Generalissal, a mint maga sokszor mondja, a Sz. Dávid Hárfás könyvéből ditséretét szüntelen éneklek. Azon soraidat, a melyet a Dienes Eperjesről küldött Levelébe irtál, már jó ideje hogy vettem. — A Generalis Parantsojja, hogy tudakozzam meg tőled e punctumokat: 1-ször Török most hol van. 2-szor Mikor akar lejönni Magyarországra. 3-szor nints e valahova kötelezve. A melyekre való feleletedbe arra kérlek, hogy Leveledet ugy ird. hogy azt in natura a Grófnak megküldhessem, vagy a mely még jobb lesz: irj egyenesen a Grófnak, vagy -nének. In hoc puncto Töröknek ide zárok egy Czédulát, a melyet néki mindjárt megküld, hogy előre tudja magát mihez tartani. Én nékie mint Kedvesemnek szerentséjén (ha annak lehet mondani) munkálkodtam, és reménylem, hogy ha egyéb részben nem lenne is, abban még is lesz, hogy ő az ő Kedves Latziját többet tsókolhatja. Irjál te is néki és ird meg in specie azt, milyen gyönyörűség legyen olyan gyermekekkel, mint ezek, a Groff Udvarába lenni. — A Generalis gazdaságáról beszélgetvén velem, Ispánynak Commendáltam nékie Jantsit, de nem tudtam megmondani bizonyosan, hol van, azért erről is tudósithatod. Ebben a részben is nem reménylem, hogy hibáztam volna, mivel ötet mind

* «Ferdinándli (a' Generalis Wartensleben fija).» Kazinczy F. jegyzése.

olyan embernek esmerem, a ki kivált jó Lelkiismeretiről ditsértethetik, mind pedig a Gróffné Gyömrői szántásból és szálló mivélésből álló gazdaságának folytatására elégséges lehet, ez által pedig nékie is egy kitsint élete könyebíthetik. — Én még Ujj Esztendő Napig itt leszek, az után pedig ismét a Staiomra megyek : azért a jövő Leveledet tsak Resselaréra küld. — Aszonyom Anyámat alázatosan tisztelem és kívánom, hogy mind a Karátsonyi Innepeken, mind pedig az jövő Ujj Esztendőn szerentsésen által esett légyen, egyszersmind pedig még többeket szívének és szívemnek kívánása szerént számlálhasson. — Ezen felyül jelentsd meg még a Cassámnak rosz Statusát is és ebben a részben való Gratiáját nevemmel kérjed. Julist, Klárit, Susit és a kitsinyeket tsókold igen sokszor, te pedig ély és *Szeress*. NB. De nem Nánit* értem.

[Eredetije a m. tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 231. sz.]

37.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Resselare 18-dik January 1784.

Kedves Ferenczem !

Vinkoveczáról 16-dik[án] megérkezvén, itt találtam azon Leveledet, a melyet 6 Aranyal Cassán a Postára tettél, a melyet is köszönök. A Generalis hozzám különös kegyességgel vólt, a melynek látása aligha egy kis Ambitiót is nem szerezne bennem, hanem ha tudnám még a Catechesisből, hogy a kedvünk szerént való Dolgokért az Istennek hálákat kell adnunk. El butszúzasomkor adott a Lovászomnak Ujj Mentét, Lajblit, Nadrágot, Tsismát, Tsákót, nekem egy Nyereg takarót, a Gróffné 1 Abroszt, 6 Asztal keszkenőt, és egy Óra lánczot, és így magad gondold el, nem méltó okom van é a nagy Örömré, midőn Ő Nagyságoknak hozzám ezen szivességeket tapasztalom. Ezen felyül minek utánna elbútsuztam, még magához hivatott, parantsolván, hogy magamat a Német Stylusba gyakorolyam, ezt tévén hozzá : *ich weiss schon warum*, mely szerént reménylem, hogy ha magamat ebbe perficiálhatom, Adjutánságába mehetek, a melyet ha meg nyerhetnék, nem tserélnék az Almási Jóságával. NB. A Páriz Pápaít vettem, és mivel felőlle nem irtál, magam sem tudom, hogy jutottam hozzá,

* «Steinmetz Náni-t, most Keczer György Ur hitvesét.» Kazinczy F. jegyzése.

mivel a Grófné rólla elfelejtkezett, a honnat tanúld meg, hogy mindről tudósíts. Éppen ilyen Casusba vagyok egy kis tsupor szembe való orvossággal, a melyet a Fejér ruháimmal edjütt vettem Regmeczről, és éppen olyan állapotba, a mikor a hó miá szükségem volna reá, de mivel melette irást nem kaptam, örömet nem szeretnék meg vakúlni. Eről is tudósíts. A Grófné Töröknek szolló Levelét, a melybe már Vocatioját jelentí, vetted, és reményilem, azt néki el is küldötted: én előre tsak azzal a kedves gondolkozással töltöm időmet, hogy ha részemről a fejebb irt dolog meg eshetik, milyen gyönyörűséggel fogom én ő vele sok időmet tölteni. Azon Copertába irtam én néked a Portio fizetésről is valamit, a melyet ha még felőlle nem halottál, nehezen érthetél: imé annak bővebb szomorú magyarázatját. — Ő Felsege Olaszországba menvén, a Német és Cseh Cancellariára parantsolat képpen ki adta, hogy azok az allatok lévő Uraságokra 40 pro 100, vagy hogy a számba meg ne tsalatassál, Negyven pro Cento adót vessenek, a Német és Cseh Cancellaria pedig a Magyar Cancellariat tudakozza, ha valyon nem akarják e ők is ezt tselekedni, ha ő felsege a mindenféle Mauth, és vám fizetést tollája. Ebben van tehát mind- eddig a mi nyomorúlt állapotunk, a mely punctumban már szomorú Leveleket olvastam, ugyan mi leszen minyájunkból, ha ez által Ő Felsege még a falatunkat is szájunkból ki kapja. Sed novit Deus, qui sunt sui. Ha te ebben a Materiában valamit tudsz: irj, még pedig hamar: én, gondolhatod, ezen tsupa valóságot hol vettem. NB. in tali Ma[teri]a caute. Vinkovczai mulatásomba, elgondolhatod, nem kis gyönyörűségem volt; itt az időm egy kevésbé nehezebben foly, de a magánossághoz majd hozzá szokván, elgondolhatod, hogy ezt is könnyebben szenvedem. Julist tsókold, ő aligha nékem egy Levéllel nem adósom. Klárit, Susit, és a Kitsinyeket köszöntöm. Korponai, a mint hallom, el megyen, ird meg, ki leszen mellettek. Dienesnek még Levelét várom és az után mindjárt felelek, addig, ha meglátod, communicáld velle ezen Levelemet. Melyel is midőn Leveledet óhajtva várom: ezerszer meg ezerszer, és ismét ezerszer tsókollak.

P. S. Szabónak Levelét vettem az Ujj Praeceptortól, a ki circa 10-am hujus érkezett, köszöncsd őtet is sokszor; írja meg, mint elégzik meg Patakkal, gondolom, hogy mikor őtet először látáttok, nem tudott nektek Vinkovczáról eleget hazudni. Élj és szeress.

Apropo[s] tudakozod: Commendálom-é néked a Házasságot, a melyre a 40 pro 100 bőven meg felel.

[Eredetije a m. tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 231. sz.]

38.

Kazinczy — gróf Károlyi Antalnak.

Kegyelmes Uram!

Most esik értésemre, hogy Fiscalis Némethi Uramnak Excellentiád itten fekvő Jászágiból való el menetele után, azon üresen maradt Statioira Pósa és Rátkay névű ide való Prókátorok ásitoznak, és Excellentiádnak érette már alázatos esedezéseket bé is nyújtották. — Engedje-meg Excellentiád nékem azt a vakmerőséget, hogy ezen alázatos Levelemben, azokat, a mellyeket Excellentiád ezen Jászágától való távol léte miatt talán még eddig nem tudhatott, alázatosan elő-beszéllhessem.

Nem szóllok se Pósa, se Rátkai ellen semmi personalis passióból; 's igazabban tisztelem Excellentiádnak Fő-Személyét, mintsem hogy az elibe gonoszúl költött dologgal merjek közelíteni. — Pósa István alacsony sorsú, és (a' mint tartatik) nem is Nemes szüléktől vévén eredetét, azonn mesterkedett hogy előmehessen. Sok ideig Privatusok causait folytatván, egygyik Principalisának közben vetése által anynyira mentt, hogy a' Mélt. Fő Ispány által Surr. V. Fiscalisnak tétett. — Ezen kívül másutt se tehetvén szert valamelly possessoriumra, Datzó József Urammal, (a' ki maga Erdélybe' lakván, ide való tsekély Portiójának administratióját alkalmatlannak tartotta) Plenipotentiáriussá tétette magát, azután pedig szomszédjainak praemonitiója nélkül azon Jászágát apprehendálta. Ezt azért jelentem, hogy ki tessék titkos fufanksága, ugymint a' ki magát Arendatornak nem engedí neveztetni, azomban azt se vallja meg hogy tsak hypothecarius. Ezt a' Jászágot Rátkával egygyütt bírja. Itélje meg Excellentiád, ha nem vólt é eként oka, hogy magát és Rátkait recommendáltassa? Nem venne é nagy hasznót, ha Radványhoz közel lakván, az Excellentiád erdejei szolgálatjára lehetne? Nem lehetne é félni a' Rolly Urammal való barátságos egygyet értéstől, ha majd ez a' Jászágot Excellentiádnak ki fogja bocsátani?

E lévén valóságos ábrázatja a' dolognak, ha Excellentiád nem új embert méltóztatik küldeni, hanem itt már esmerettest választ, én Excellentiád kegyességébe Kotzok Istvánt bátorokodnám ajánlani, a' ki mind az Eperjesi Distr. Táblán, mind egynehány Vármegyékben ditséretesen viselte magát. Ez környékünkben semmi Connexioban nintsen

senkivel, és tanultt, hív, és jó ember. Vallására nézve kálvinista. — Ha Excellentiád véle fog parantsolni, én néki Szepes Vármegyébe írok, és reménylem idővel is nem fogok pirúlni.

Ajánlom magamat hatalmas Protectiójába Excellentiádnak, és maradok azzal a' tisztelettel, mellyel egy hív Hazafi illy nagy Oszlop eránt tartozik

Excellentiádnak

Alsó-Regmetzen, Tokaj mellett d. 15. Febr. 1784.

alázatos szolgálja

Kazinczy Ferentz.

[Eredetiye a gróf Károlyi-család budapesti levéltárában.]

39.

Benkő József — Kazinczynak.

Tekintetes Ur!

Bőjt-elő Havának tizenhatodikán költ kellemetes Levelét az Úrnak, Bőjt-másnak negyedikén vettem különös tisztelettel, mondhatom örömmel is: mert hogy ne örvendenék egész szívből, olyan kegyes jóindulatokon, a' minéműeket az a' Levél hozzám hozott? és méltatlan személyemnek olyan ki-választatásán, melyről ugyan az bizonyosság előttem? De örömemnek nem volt annyi ereje, szintén mostanig tartott súlyos betegségem miatt, hogy magának szárnyul vehesse ezen Válasz-Levelemet; melyet most is oly gyengélkedés között írok, hogy róla botsánatot kérni köteleztetem, a' mint szívesen kérek is! Nyerek é?

Ha erről nyertem: mindjárt más botsánatot kérésemre is okot szolgáltatok. Tudni illik leg-elsőben is perlek az Úrral. Miért nem méltóztatott az Úr érdemes Neve mellé tenni azt is Levelében, minémű Rendbéli Férfiu volna? és mi Hivatalban? Tudom ugyan én, hogy azon a' tájékon virágzik egy *Kazinczy* nevű Uri Familia, és el-hítem nem tsak a' Névből, hanem a' Levélnek Nemes születést illatozó folyamatjából is, hogy az Ur annak a' Vérnek részesse. Ha jól emlékezem, a' Magyar Hirmondótól hallottam egy *Kazinczy* Urat Zemplén Vármegyéből, ki valami tisztességgel meg-ajándékozott a' Felső Cs. Udvartól. Beszéli egy S. Pataki deákból lett szomszéd Pap is ennek a' Familiának érdemes voltát. Talám azért nem helytelenül

szóllítottam az Urat *Tekintetesnek*. Azonban emelkedő örömmel értem (s bizony csak alig, ha mástól is nem értettem volt: de most a megszáradt agyvelőm nem engedi jól emlékezni) az Urnak gyönyörű munkákban való foglalatosságát. A Böltességnek Kűtfeje áraszon azokra kívánatos elé-meneteleket!

A' mi illeti a *Hedera Poeticát*, készen vagyok annak neve a' Székelyeknél, kik igaz Magyar Nyelvel szoktunk születetni. *Repkény-fa* nálunk az ő neve, úgy tetszik, az egyéb fákra való fel-folyásától avagy repülésétől. Nem tudtam ezt a' Nevet sem akkor, mikor *Téli Bokréta* nevű *Botanica Prédikációm* (mellyből egynek útát igyekezem keresni az Úrhoz való juttatására) kinyomtatták: sem mikor Főtiszt. *Mólnár János* Apátur ösztönös kérésére dolgoztam a *Botanica Nomenclaturát*, melyet az az Ur a' *Magyar Könyv-Házban* ki-adott. Hallottam először, mintegy két esztendővel, Csiki Székelyektől; de nem vettem bé mindjárt, vélvén hogy csak valami szegéletbélir szó: azután bé kellett vennem, ki tanúlván, hogy Székely földünkön mindenfelé ismeretes nevezet: de mind azáltal nem minden embernél. Hogy is volna? holott egyéb plánták aránt is közönséges az, hogy közülök egy falunak nagyobb része alig tud szóval nevezni húszat, másfelől egy vén Aszszony tud kétszázat is.

Nálunk *Borostyánnak*, de bizony inkább *Boroszlánnak* a' *Syringa* nevű tsemetét nevezi a kösség: talán, hogy a' *Bornak osztánja, osztója*: minthogy tavasszal szokták virágoson a' bor-tzégerekre sok helyeken kötni, aggatni. Szabó Dávid a' *Báj-fű* nevet vette Pápai *Dictionarium*ából — de nem fű ez. Másutt Pápai a *Borostyánt Hederának*, a' *Borostyán-fát* Laurusnak írta. A' *Pax Corporis*ban a' *Laurus baccát* *Bab-érnek* nevezi; talám hogy *bab* forma, és *ír* azaz, *fűszer*. — Meg-hittem, hogy a' *Borostyán* volna Magyar Országban az *Hedera* igazában, mint a' *Laurus*: mert e' nem terem önként a' Magyar Hazában; igen pedig az *Hedera*; és így honn születettebb szó lehet, a' *Hederának* Borostyán nevezete.

Az Úr Hederájának igazi fűvészi neve: *Hedera Helix*. De ennek 3 külömbsege van, t. i. 1) mikor ifjú, vagy a' melly tartományban (mint Erdélyben is) soha nagyot nem is nő, nevezetik: *Hedera humi repens*. 2) mikor nagyobb nő s leveleit változtatja: *Hedera major sterilis*. 3) mikor egészen meg-nőtt: *Hedera arborea*; s tégyük ide a' 4-diket: mikor vénségre hajol, és leveleit hoszszukókerek (*ovata*) formára változtatja, *Hedera poetica*.

Beteges kézzel, és így fogyatkozással s hejánossággal írt Leve-

lehet, és méltatlan személyemet kegyességébe ajánlván, maradok, a'
mint vagyok, tisztelettel

Tekintetes Urnak

Közép-Ajtán 1784. 15. Apr.

alázatos szolgája

Benkő József s. k.

Közép-Ajtai Pap.

A' *Tsalogány* név nekem nagyon tetszik. Többet ílyet! Ha az
Ur nekem inni méltóztatik akármiben. örömmel fogadom.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 187 sz.]

40.

Geysér G. — Kazinczyna.

Leipzig den 14. Jul. 1784.

Hochzuverehrender Herr!

Die 6 historischen Platten für den Siegwart habe gleich anfänglich nicht für meine Rechnung, sondern für den Verleger dieses Romanes, welcher bey mir den Stich so wie bey Herrn Chodowiecki die Zeichnungen dazu bestellt hatte, gefertigt. Ich habe also über diese Platten, nachdem ich die Bezahlung dafür erhalten, nie etwas weiter darüber disponiren können. Auch bin ich sogar ausser Stand Ihnen vorietzt auch nur mit einem einzigen Abdrucke von diesen Platten dienen zu können; denn da diese Blätter das Glück hatten vom hiesigen Publico sehr günstig aufgenommen u. beurtheilt zu werden, so waren die guten Abdrücke in sehr kurtzer Zeit vergriffen, u. man kann solche ietzt, wenn sie von Sammlern u. Liebhabern gesucht werden, nicht anders, als zufällig u. etwa in Auctionen erhalten.

Der Preiss für den Stich einer solchen Platte ist 4 Louis d'or, u. für eine dergleichen Zeichnung bey Herrn Chodowiecki wird gewöhnlich 3 Louis d'or bezahlt. Eine Vignette kostet nach Be-

schaffenheit der Mühsamkeit, die damit verbunden ist, 2 bis 3 Louis d'or.

Mit schuldigster Hochachtung habe ich die Ehre zu verharren
dero ergebenster Diener

G. Geysler.

Kivül:

à Monsieur Monsieur Fr. Kazinczy à Regmetz par Wienne, Tokay.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 176. sz.]

41.

Czirjék Mihály — Kazinczynak.

Felső-Regmetzről haza érkezeteddel lett érzékeny szíved jeleit örömmel olvastam; köszönetöl ajánlom változhatatlan barátságomat, melyre drága érdemidnek külömben is méltó igaza vagyón. Kapitány Bárótzinak általadtam szép munkád reám bizot részét; öröm, gyönyörűség és hízkeldestől ment ditséreték közt olvasta Juhászi Énekeidet, és minthogy az édes ha mással közöltetik, annál kedveseb. Bartsai Fő-strásamester Urral és Dantzkai Pajtásommal (kik nyelvünknek érzékeny esmerőji) egy nehányszor idő kedves mulatásúl ismét felolvasta. Talált ugyan némely szókban tehető változást, le is akarók küldeni a megjobbított szók tábláját, de minthogy mind munkád szépségére nézve, mind pedig abban lappangó lelked árnyékát megselydítették, nagy örömmel irhatom, hogy ezen érdemes személyek beléd szerettek, és haljad óhajtàssal teljes végezéseket:

Soha ne fáradozz külső országi betükért, mert itten is megtalálattik mind a szép betűi és rézremetzés, sőt oltsóbban, hogysen külső vidéken. A mennyivel pedig itten kevesebbet fizetz, azt fordítsd Bétsi utadra. Szed öszve szép darabjaidat, és sies karjaim közzé, hogy mint vőfé bémutathassalak. Ne idegenítsen el ezen utadtól sem távol léted, sem városunk pénzt emésztő fénye: azt mind fejlülmülhattya a mértékletesség. A kérdet *Álom* származot Bárótzii kapitánytól, a másik pedig egy Győrben lakozó Aszonyságtól, de neve esmeretlen. Végezésedről óhajtom gyors tudósításodat. Tisztelem érdemeseidet. Élji szerentsésen.

Költ Bétsben N. B. Asszony havának 20-dik napján MDCCLXXXIV. Esztendőben.

[Eredetije a m. tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 188. sz.]

42.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Gyömrő 23-dik 8br. 1784.

Kedves Ferenczem!

Leveledet a Postán szorgalmatosan kerestetem, de semmit sem kapok. Az én Budáról hevenyébe írott Leveletem, reménylem, vetted és örültél. Ha már rá veheted magad, hogy írj, Leveledet Vinkovczára utasítsd, ha reményelheted, hogy azt leg fejjebb usque 10-am futuri ottan meg kaphatom, mivel az után a Regementemnél leszek. Nagy óhajással kívánok felölled bizonyost hallani, de még itt a Restauratio felől semmit sem hallunk.

A Tsászár, hogy itt járt, tudod, de tudom többet is kívánnál dtuni. A Conscriptio dolgába anyit tudok, hogy az ide való V. Ispánt elő hivatván, azt mondotta volna nékie — nicht war Herr Vice Ispany bey der letzthin gehaltenen Congregation waren viele *nem lehet*; nicht war! und es wird doch meg lehet. Sie sind ein junger V Ispany, Sie können nicht meine Gesinnungen, ich will den Land nicht praejudiciren. Azt mondják közönségessen, hogy nagyon haragszik. Igaznak mondják azt is, hogy a Hollandusok ellen való Manifestumot Hatvanba dolgozta volna ki, a melyet onnét mindjárt el is küldött, a pedig bizonyos, hogy Tseh Országból 6 Regimentnek, és az Eszterházy Huszár Regementnek az Ordere a Hollandiába való Marschirozásra meg van.

A nevetséges, a mi a Fejér Farkason történt. A Császár Budán lévén: vissza érkezésére magának Bestelliroztatott quartéjt, a melyet az után még Egerbe létébe meg változtatott, a Fejér Farkas ezt meg halván, mindjárt Stafétát fogadott és az által a Tsászárnak Instantiát küldött, a melyet a Császár éppen az utyába vette; hogy a Stafetát meg látta, nem tudván, mire való, meg állott, a melyet is látván, hogy a Dominus Farkas Instantiája, nagyon meg boszankodott és azt ott helybe öszve szagadta. A Budai Dicasteriumokra azt mondotta, hogy 84 helyet 85-öt kellett volna néki írni.

Török itt volt: tsudálni lehet az alhatatlanságát. Miskolezról úgy indult, hogy itt marad, *az Anya nagyon sirt* és így nem maradhat. A Ráday Vocatioját, a mely estve mondottam, reá állott, más nap reggel rólla le mondott. Gyöngyösről le mondott, Comáromba háza-

sodni ment. Proh quid hoc monstri est! A Sógornak tegnap vettük levelét. a sem jön. Aszonyámat alázatossan tisztelem, mindnyájan élyetek.

Kazinczy

Z[ászló] T[artó.]

Kívül:

À Monsieur Monsieur Francois de Kazinczy de Bude per Tokaj
Ujhely à Regmecz.

«Hibásan írja a' dolgot. Az így történt:

Minister Herczeg Kaunicz ellenzette a' Schelde vizén való kievezést, mellyet a' Császár azért parancsolt, hogy háborúba keveredhesen a' Hollandussal. Jósef nem akart elállani erőszakos lépésétől. Kaunicz azzal az előadással tartóztatta, hogy a' Hollandusok nem fogják csendesen nézni a' Tractátusok megtörését 's rá fognak löni a' kivező hajókra. Jósef azt felelte reá, hogy nem fognak rá löni merni. — A' hosszas ellenkezés sem használt semmit, 's Kaunicz azt kérte ki, hogy ha rá lönek, légyen neki szabad Ő Felségét emlékeztetni arra a' mit jövendőt.

A Császár Egerből Pestre ment vissza Lengyel Országi útjából, 's Hatvanban veszi a' Kaunicz levelét, melly ezen kevés szóból állott:

Ew. Majestät!

Die Hollaender haben geschossen.

Ew. Majest.

allerunterth.

Kaunicz.

Még ezen levelen mérgeledött, midőn a' Fejér Farkas Instantiája a' staféta által nyújtatott kezébe.» Kazinczy F. jegyzése.

[Eredetije a m. tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 231. sz.]

43.

Kazinezy László — Kazinezy Ferencznek.

Gradiska 23-dik 9br. 1784.

Kedves Ferenczem!

A Pataki szüretéről írott Leveledet mai napon veszem. Én Győrőről 5-dikén indultam a Grófnéval, és 11-dikén értem Vinkovezára, onnat pedig ide 19-dikén. Mostan itt 10 Napra vagyunk Commandi-

rozva Exercirozni, a mely ki telvén, ismét à Ressayre. — A Hollandus háborúnak tudom nállatok is lesz hire, itten egy Frey-Chor erigáltatik, a melynek a Commendansa lesz az én Pejachovichom. Ennek a Chornak a Mundurja és Munitioja lesz a következő: Veres Süveg, olyan, mint a tiéd, kurta haj, meztelen Nyak, nagy bajusz, barna ráz Gunyázt veres hajtókéval, fejér lajbli, barna Magyar Nadrág, veres Öv, botskor. 1 Pistoly, 1 török kés, 1 nagy régi török vagy Magyar kard, és a Musketa. Itt a körül lévő minden Regimentek adnak 100 embert, verbuválnak 100, a mely in Summa mint egy 2622 emberre fog menni a Tisztekkal s egyebekkel együtt. A Tiszteket a Regimentek adják, de mivel minden Chargeból az Öregebbek Commandiroztatnak (nézd a Fatumot), én ki maradtam, de hogy el mehessek, minden módon igyekezem. Az Obrist Lieutenantom szeretné, ha mehetnék. Most Pétervárára ment a Generalishoz, általa irtam oda levelet, mint egy 2 hét mulva veszed a resolutiót. Ugy é nagy szerentse volna anyi Országokat ingyen látni; hát ha még azt is hozzá teszem, hogy Buda felé marchirozunk. Horváth Országból 2000 Ember már régen el ment. Vederemo — — — A Conscriptióról, kérlek, engem Umständlich tudósíts, még pedig nem csak arról, hogy nállatok, hanem másutt is mi történt. Igaz é a mit az Ujságok irnak? Neked és Pestának Agratulálok, ha meg látod: köszöntsd, még pedig nagyon. Hát a Zemplényi Notariusság mibe van. Dienesnek hírét sem hallom. Csurilovich a minap, mikor a Tsászárral Pesten vólt, ott soká mulatván, a Generalis azt gondolta, hogy a Tsászárral ment el, magam is felőlle nem sokára ezt hiszem. Aszonyámat tisztelem, a Regmezieket tsókolom. A kis kutyát ha kan, Spadilnak, ha nyőstén, Regasnak nevezheted. Ély, kíványa kedvesed

Kazinczy.

P. S. A Gyalogokon kívül Huszár Chor is erigáltatik, mint egy 600 Emberből álló.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 231. sz.]

44.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Ressetare 14-dik xbr. 1784.

Kedves Ferenczem!

Hát igaz é, a mit hirelnék? ez az első kérdésem, hogy tudnillik nállatok mindenütt Conscribálnak. Már régen várom Leveledet, és a halgatásodtól nem kevésbé félek. Még Horváth Országba nem mehetnek semmire. Reményelem, hogy mig ezen Leveletem veszed, én a tiedet vehetem, de ha reménységem megtsalna, kérlek, minde-
nekről tudósíts. Igérttem, hogy 2 hét mulva meg tudod, mibe lesz a Frey-Chorhoz való menetelem. Ergo — Gróff Pejachovich a Pétervári utyába vette azon parancsolatot, hogy ő hejette egy Brentano nevezetű Obester fogja a Chort Commandirozni, és így mivel maga nem ment, át sem atta a Generalisznak leveletem, ettől tehát el maradtam, de talám rá segít az Isten, hogy még több is Maschirozzon, vagy pedig ezek is itt maradjanak.

In nota Ca[merat]a az el mult Holnapnak 28-dik Napján irtam, mind Darvasnak, mind pedig Rádaynak, a válaszokat mihint meg kapom, neked is tudtadra adom. Wie divertiren Sie sich? talám ezt is szeretné tudni. Minden nap estve, vagy néha reggel is be rándulok a Stabhoz, és ott az Obesternél, Pejachovichnál s egyebeknél, tölletek való távol lételem felejtenei igyekezem. Egy ponderosa Materiát majd el is felejték tudtadra adni. Nállatok létembe azt mondom, hogy a Kapitányom a Kostért semmit sem veszen, valyon meg gondolhatod é hát, milyen Constitutióba voltam, mikor a számvetés után parato Aere 25 frtot kelle le tennem; azomba tsak ugyan igen betsületes ember a Kapitányom, mert egy Ebédétől és Vatsorától tsak 10 xrt veszen. Aszonyámat tisztellem, minyábotokat tsókollak. Dienes hol van, ird meg. Nem tudom meg mondani, mikor hallottam hírét. Ély
K.

Andris él, köszönti az Apját, Anyát és az egész Udvar.

Kivül:

À Monsieur Monsieur François de Kazinczy, Notaire de Comitát d' Abauj à Ujhely, de Neü Gradiska per Tokaj.

P. S. A Horváth Orzági Vármegyék a Conscriptiót simpliciter nem admitálják. A Slavoniak közzül Posegába már actu Conscribálnak.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 231. sz.]

45.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Neu Gradiska, 18-dik xbr. 1784.

Kedves Ferenczem!

Ujhelyből 9-dik xbr. írott leveledet ma vettem. A Conscriptio Historiaját már itt is halottam, de Leveledből a soknál többet értek. El értük azt az időt, a melyről bizvást mondhatjuk: nem szeretyük ezeket. Jövő Leveledben még többeket várok. A Horváth Országiak még mind eddig magokat jól sutenirozzák, most nem sokára ők is Executiot kapnak a Banalis Regementekből. Tsupán tsak Agram, *Latine Zagrabia*, hadta magát önként conscribáltatni, a hol is a Conscriptorok legelőször egy Poharneke nevezetű Zászló tartó házán akarták kezdeni a sort, ez magát magnanimiter Opponálta, de az Obesterétől Arestomba küldetvén, az erőnek ellent nem áthatott. Vivat. — Posega Vármegye, gondold meg, mindjárt az első parantsolatra azt felelte, hogy ők önként admittályák, hanem tsak arra kéri Ő Felségit, hogy a Vármegye Tisztyeinek Diurnumot engedjen: *Auri sacra fames, quid non mortalia pectora cogis.*

Hát a Német Nyelv mibe van? a minap a Consiliumról ide egy Deák Rescriptum jöven, igen meg örültem. A Háborúról itt még annál többet, a mit irtam, nem tudunk, hanem ha igaz, a mit az Ujságírók irnak, hogy a Francia a Hollandusnak segítséget ad, ugy bizonyos, hogy mi is nem sokára marschirozunk. Groff Pejachovich Februariusnak elején Horváth Országba szándékozván, már meg ígertem, hogy véle edjütt oda megyek, de mivel addig az Erszényem igen meg fog laposodni, kérek, akár hogy és akár mint nekem egy néhány Aranyat küldjél. Ha a pénz szűki Czelomba meg nem hátráltat, reménylem, ezen utammal a Tavaszi Budai utamat meg nyerhetem, anyival is inkább, mivel addig Darvastól lehetetlen, hogy Választ ne vegyek, a melyet a tarsolyomba tévén (stilo Törökiano) a tüzes Pejachovich és Draskovich segítsége által magam is gondolom, hogy piramisos Pixist kereshetek. Ergo per omnia tibi et mihi chara, ha költsön is, mindjárt ezen Levelem vételével leg alább is 5 Aranyat küldjél. — Töröktől nem régen vettem Levelet. Pétervárához 4 Órányira Torsán Paposkodik, abba a helységbe, a melybe Ráday *vocálta*. Álapotyáról semmit sem ir. Dienesnek semmi Levelét sem vehetem,

igaz, hogy én sem irok, mond meg neki, hogy én még nem tudom, meg érkezet é már Bétsből, és hogy még egy Bétsi Levelemre válaszal adós. Mindnyájotoknak boldog inneplést, sok új Esztendőket kíván kedvesed

Kazinczy.

P. S. Aszonyámat tisztelem. Nota illa causa mibe van?

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 231. sz.]

46.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Ressettare 20-dik Jan. 1785.

Kedves Ferenczem!

A múlt Holnapba hozzád küldött Leveletem, reménylem, már eddig vetted. abba siuts pedig kétségem, hogy ha tsak lehetséges volt, arra a pénzel edjütt válaszoltál, a melyet én ohajtva várok. Pejachevich 10 nap mulva indul, az alatt a számadásom szerint a pénzt vehetem. De ha mindjárt módod nem lett volna, kérlek, mennél előbb küldj, mivel ha meg nem érkezik a Leveled, költsön fogok valakitől venni, a melyet vissza érkezésemmel meg kellene fizetni. — Sem Darvasnak, sem Rádainak válaszokat nem vehetem, mi lehet az oka, nem tudom, úgy tartom, jó volna, ha te instantanee irnál és őket a válaszra emlékeztetnéd. Pettauernek szóllottam, de hogy e valamit árthatna, nehezen hiszem, mivel ő rendkívül jó emberem. Aprobavit immo etiam solus instruxit.

Én az én 2 Átalag Boromat éppen tegnap vettem, az egyik Átalagot halbiroztam, és felét a [Ka]pitányomnak, felét pedig az Obesternek adtam, a Másik Pejachovichnak 30 Butelliát, és még másoknak 10-et adtam, a többit pedig magam számomra tartom. Pejachevich adott Comissiot, hogy számára egy Átalagot hozassak. Ugy tartom, igen jó lesz, ha te nékem erre a Levelemre válaszolsz, úgy hogy azt néki meg mutathassam, és irod. hogy számára olyat kaptál, a ki 2 Átalagot 22 Aranyért Pestre le küld, de egyet 12 Arany alatt nem küldhet, mivel a fuvarozás igen sokba kerül, e szerint úgy tartom, hogy egy néhány Aranykát prosperálhatnánk. Egyszer-smind, ha olyan tsinos Magyar Fiut kaphatnál, a ki 1-o Magyarul jól tud, 2-o ábrázatyába nem rút, 3-o ha lehet Papista, ird meg:

Pejachovich eztet a Fiához le hozatná, hogy azok ex Discursu Magyarúl tanulyanak. Ha valaki találkozik, a Fizetését meg írom, de addig is assecuralhatom, hogy ha magát jól fogja viselni, igen jó dolga lesz, és hogy idővel vagy a Katonaságba, vagy pedig a Pejachovich jószágába szerentséjét teheti. Holmi ujságok tudósítását igen igen köszönöm. A Mária Képihez sok szerentsét. Virtuti nihil invitum, tsak jó reménységgel rajta. In hoc puncto minden Leveledben tudósíts. Ha a Zemplén Vár Megyei Archivariusságot meg kapod, mindjárt tudósíts. Aszonyámnak irjak. Kérlek, kérj hejjettem engedelmet, a mit néked írok, azt mindnyájotoknak írom, Levelemben pedig Aszonyámat mindég 's most is tisztelem. És így Philosophice gondolkozván, hogy nem írok, nem hiba. Nagy Atyám Uramat 's az Aszonyt hasonlóképpen tisztelem — hát ott mit szólnak? Dienesnek apodictice vagy mond meg, vagy ird meg, hogy úgy látzik, mintha ő egy ujj próbája volna a változandóságnak, a mely egy olyan szivben, mint az övé, eddig volt, meg botsáthatatlan hiba volna. Honores mutant mores, ő pedig Honorarius. Péchyt nagyon köszöntöm, volt néki egy könyve az Európai Fejedelmek processusáról, ha ezt nékem valami móddal le küldhetnéd, igen szeretném. Julist 's a többi Apróságot tsókolom mond meg néki, hogy hevertébe már ő is irhatna egyszer. Ha Kaszára mégy: a Szógát* köszöntsd, ő már ex duplici respectu Szóga. Hogy Török Torsán papsokodik, tudod, még válaszát nem vettem. Ély és irj.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 231. sz.]

47.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Zágrábba 23-dik Febr. 1785.

Kedves Ferenczem!

Tudom, hogy már régen várod ezen Leveletem, de megengedj, mivel a sok utazás, visita, bál et caetera miatt mind eddig nem irhatam. Ide még ezen Holnapnak 3-dik Napján érkeztem, a mint tudom, jól emlékezel, még ez a Farsangba volt, hogy tehát a Bállokhoz szerentsém volt, el képzelheted, tsak kár, hogy abba nem a leg nagyobb

* «Szóga — Bárczay István.» Kazinczy F. jegyzése.

kedvemet találok : mind azon által részemről elég vólt, hogy azoknak alkalmatosságokkal igen sokakkal meg esmerkedhettem. Ide érkezésemmel még itt volt Groff Széchenyi, a Locumtenens, homo secundum Cor — — — — a ki hozzám különös kegyességgel vólt, most mintegy egy hete, hogy Bécsbe fel hivatott, propter Instructionem, a melyet az új Dicasteriumoknak Praesessei ottan kapni fognak. Hogy Gróff Teleky a Váradí Circulust kapja, azt már ti is tudjátok. Groff Szécsényi itt marad. A Farsang farkára Varasdinba mentünk, itt lakik még az én Groff Pejachovichné Anya, az előtt Groff Draskovichné, az után pedig Groff Nádasdiné ; el gondolhatod, milyen örööm vólt annak a Magyarok híres Vitézének tsak Grófnéját, 's régi lakó helyét látni. Itt volt még módóm meg esmerkedni Gr. Erdődy Jánossal, a Feld M[eister] L[ieutenant] Gr. Erdődi Jánossal, a Generalissal és Fő Ispányal, és Lászlóval a Fő Ispányal, ez az utolsó híres Musikus és sok Musikusokat is tart, Groff Draskovich Ferenczel, és még több főbb és alacsonyabb rendűekkel. Gr. Draskovich Jánost tsak egyszer és kevés ideig láttam. Groff Széchenyiné, Major Knesovich és egy néhány Canonok éppen ma mentek innét Keresztenczből vissza Zágrábba ; itt mulattak három nap ; hogy ezt az időt vigan töltöttük, el gondolhatod. Sed ad rem. Groff Pejachovichnak a dolgot proponáltam. Ő az Meisternek proponálta, a felelet ez : hogy egyébképpen semmi akadályt nem tenének, hanem mivel éppen most kaptak parancsolatot, hogy senkit bé ne vegyenek, hanem ha három Bruder írásba Attestályák, hogy a bé vételre érdemes. Groff Pejachovich egyet ad, kettőért, mondtam, hogy Báró Rádainak és Darvas Ferencznek írjanak, addig pedig úgy tartom, nem lesz haszon nélkül, ha te is nékem egy párt egy Levélbe bé zársz, és le küldesz. Ha az attestatumimat meg kaphatom, Groff Pejachovich meg ígérte, hogy engem ismét ide hoz és mindeneiket el végez, addig pedig Patientia. Egy Canonok a többek között ide azért jött, hogy vélem belsőképpen meg esmerkedjen, nem tudom, de magamnak úgy hizelkedem, hogy vélem meg elégedett. — A többek között a Providentia különösen fel segített ; az előtt egy néhány nappal, hogy ide jöttem, egy Grevenianus Tiszt a Deres Lovamért 70 frtot adott, és így módóm volt magamat, úgy a mint a Nagy világba illik és szükséges, Equipiroznom, hanem már most Lóról kell gondolkoznom, az öreget kérni nem kérem, hanem azt a Projectumot tsináltam, hogy Kátsándit kérem a Fejér farku paripájáért. NB. nem ingyen, hanem illő áráért, azért is ide zárok hozzá egy Levelet, a melyet admanuály és — —, azután énsem mennél

előbb tudósíts. úgy tartom, a jövő Nyáron módomban lesz azt valami alkalmatossággal beszerezni. Nem tudom, előbb kérésedet teljesítetted-e, vagy nem, ha haza érhetek, meg látom, pedig ha Kátsándinak fizetnem kell, szükségem lesz rá. Julist köszöntöm, Julianna napján az egészségéért majd meg részegedtem. Aszonyámat Tisztelen, hogy magának nem irtam, te ki mentesz. Igen sokakról várom tudósításodat, a többek között a *Mária képiról*,* a melybe jó Successust kíván a te kedvesed

Kazinczy.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 231. sz.]

48.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Ressettare 5-dik Aprilis 1785.

Kedves Ferenczem!

Soká várván várt Leveledet, mai Napon Kobásról a Patrullról való megérkezésemmel vettem. A mint ebből látom, a Horváth Országi Levelemet vetted, és így állapotom miibe van, tudod. — En Keresztenezről a múlt Holnapnak 7-dik Napján érkeztem meg. Groff Pejachovich Rádaynak írt, mitsoda választ vett, nem tudhatom, mert még meg nem érkezett, de mára bizonyossan várjuk, és így a jövő héten tudósítlak. Pettauer itt van, néki jelentettem és hogy a Tarsolyomba Testimonialist ad, scitur per se, hogy pedig ezen az idegen országban harmadik nintsen, a bizonyos, mert az én Pejachovichom mondja. De hiszen még Török is itt van, a Nevemet nem viseli. — Nem gondolhatod el kedveském, milyen inpatienter szenvedem, hogy ezen Sz. Czelomba kívánságom szerint nem gyarapodhatok. De engedd meg, hogy Communi utor proverbio *Per spinas ad rosas*. De sokkal több vagyon még hátra, mint a menyit el hagytam, és imé ellőttem el titkolni nem akarom, quod tu etiam Fatorum iniquitatem mirari possis. Horváth Országba egyébképpen nem mehetek, hanem csak Groff Pejachovichal. Ő pedig meg is ígerte, hogy tsupán érettem, egy nap velem edjött fel megyen, más nap ott mulatunk, harmadik nap visza

* «Kácsándy Susi, most Gróf Gyulai Fer. özvegye.» Kazinczy F. jegyzése.

jövünk. De tudnod kell, hogy az Obesterem véle roszul van és ő általa a Generalis is, most hogy fel mentem, az Obester adott ugyan két hétre szabadságot, de nem jó szivell, hogy pedig a Pejachovichnak elég nem vólt, el gondolhatod, és így az ötödik hétbe érkezhettem haza, meg érkezésemmel az Obester nagyon le motskolt; féltem, hogy a haragja tovább is fog tartani, és hogy a Generalisnak be vádol, és így meg előztem és magam meg irtam Pétervárára. Más nap az Obesterhez menvén, láttam, hogy nem haragszik, mert NB. e valóságos jó Uram. A Generalistol tegnap vettem Levelét, NB. az Obester kezéből, a melynek a Copiáját azért is ide írom, hogy ebből jobban láthassad, hogy nem haragszik, hanem csak tanít. Én a Generalist kértem vólt, hogy az Obesternek melettem írjon, az első Periodus erre czéloz. — So bereit ich zwar bin E. W. jederzeit zu dienen, so kann mich dermahlen bey dero Herrn Obristen in Nichten verwenden, weil nicht allein ich, sondern hoffentlich Sie selbst einsehen und erkennen werden, dass Sie die besondere Nachsicht dieses würdigen Mannes in der That müszbraucht haben. — Statt dieser getiechenen (?) Reise, wodurch Sie sich nicht allein den Unwillen Ihres Vorgesetzten zugezogen, sondern vermutlich auch Ihren Beutel geschmällert haben, und noch was mehr ist sehr wenig werden an Gott gedacht, und allem Anschein nach seine Gebote werden übertreten haben: wäre es viel dienlicher, schicksamer, meiner Gräffin und mir Angenehmer gewesen, wenn Sie mit dem Rechnungs-Führer, ohne mindeste Unkosten, zu die Ostern wären Anhero gekommen. Dieser Vorfall schildert einen jungen Menschen mit hellen Farben ab, der viel Liebe zu Welt, und desto weniger zu Gott hat. Da ich Ihnen *warhaft geneigt, und ergeben* bin, so rathe Ihnen als wahrer Freund aufrichtigsten, diesen zum Zeitligen und Ewigen Verderben führenden Weg zu verlassen, und denjenigen einzuschlagen, wodurch Sie Gott und Menschen wohlgefallen; der ich mit aller Ergebenheit verharre. — Kedveském, ez a levél meg érdemli, hogy meg tartassék. Tudja az Isten, hogy hibás nem vagyok, de ezen kívül én is tudom azt, hogy akár hova mentem volna is, csak nem Pejachovichhoz, semmit sem szollának. A mi tehát a vége ezeknek az, hogy így lévén az állapot, már velle Zágrábba menni nem merek, és így mit tegyek, nem tudom. Vederemo.

Dienesnek nem rég vettem Levelét, de a mely azokba a Punctumokba, a melyeket kivántam volna exhauriálva tudni, éppen olyan homályos, mint a tied. — Hogy lett vége 10. p[rae]sentis a Comediá-

nak? * Mi az, minthogy *meg van*, legyenek? Ravaszágal öszve köttött nem tudom mi? mind olyan terminusok, a melyeket lehetetlen Historica Explicatio nélkül meg érteni, és így mihint ezt olvasod, végy pennát és egy egész Arkus papirost, és kezd így — *Kezdetben* — Dienes azt írja, hogy kappot Insinuatoriát, bár tsak a párját nekem meg küldötte volna, mert még az oly marháat nem esmerem. Denique ha szereti, szopja, de az ötsének békét hagyjon a B. A. A.** mert meg hidd, hogy jó ki menetele nem lesz.*** B— a Lutranus Papi hitit. *Susi alig ha nem Nupturial*. Gondold meg, ha én neked tsak enyit irnék, nem kevesebb volna é a semminél. Te Fő Ispányokról írsz. Hát hiszen a Vármegyék el töröltetnek, Széchenyi még Zágrábba létembe Bécsbe ment, hogy a Commissariusi hivatalához a többekkel edjütt Instructiot kapjon. — A M[ária] képét vissza köszöntöm, boldog Successust kívánok az Abauji Notarius Urnak.

Most a Török Granyitzon váltottam három darabb Török monetat. a Nagyobbik 15 xr, a 2 kisebb egy egy Potra, a melyet ide zárok.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 231. sz.]

49.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Vinkovcze, 22-dik May 1785.

Kedves Ferenczem!

Már nem messze vagyok attól a szomorú időtől, a melyben életemről kételkednem kellett, hijába számlálom nem a Napokat, hanem a heteket, hijába biztatom magamat, hogy ha most nem is, de a jövő Postán felölletek bizonyossan hallok. — Én Gradiskáról 17-dikén indultam és már egy néhány napja, hogy itt múlatok, a kis vastag Csurilovichot itt találtam, és innét holnap jókor indulunk edjütt a Generalishoz és a mi Törökünkhöz Pétervárára, onnét Gradiskára a jövő holnap közepinél elébb nem indulhatok, és így ha irtál volna is most későn, addig Leveledet nem vehetem. *O Elend, o Elend*. Mi a múlt Holnapnak 24-dik Napján kezünk Exercirozni,

* «10. Mart. a' Julis lakodalma.»

** «B—m az Anyja.»

*** «A' Julis Ura a' maga Öcsét Klárinak készítette.» Kazinczy F. jegyzései.

a Probánk most 15-dikén volt, 16-dikán Groff Pejachovich egy Baalt adott, a melybe hogy igen vigan vóltunk, könyen elgondolhatod.

Darvasnak és Rádaynak, a mint tudod, még a múlt őszel irtam, de nagy szomorúságomra, még mind eddig is semmi választ nem kaphattam. Groff Pejachevich is irt felőlem Rádaynak, de még ő néki sem válaszolt, a mit tehát tölled a Barátságunkra kérek, az az, hogy akármi uton és módon is meg tudd, mi lehet az oka hoszú halgatásoknak; de kérek, hogy kérésemre el ne felejtkezz. Equid ut audisti (nam te aliena tenebat — Tetra) nostros Casus Cor tibi triste fuit, de hálá Istennek, azon Levellemel, a melyet arra a tudva levő Levélre hirtelen válaszoltam, omnia in pristinum fulgorem restituta, most pedig éppen azért megyek tiszteletekre, hogy aztat még jobban is megerősitsem. — Hát a Necessarius mit tsinál, hogy élnek és mint vannak, erről tudósítani el ne felejts. Aszonjom Anyámat Alázatosan tisztelem; kérek, kérjed nevemmel, hogy számomra valami kevés költséget küldeni méloztasson, még egyébképpen nem alkalmatlankodtam vólna, de ez az útam, tudom, hogy legg alább is 30 frtba fog kerülni, mivel Pétervárához éppen 28 Mértföldnyire vagyok, és a forspontot jó pénzel fizetem. Apropos Te Pejachovichnak nem irtál, el hidd, hogy sok okom van, hogy haragudjam, de még az egyszer tsak megbékéllek. Dienest köszöntsd, — még ő is igen nehezen érdemli, hogy olyan jó Barátya legyék, mint magam. Mindnyájan élyetek.

Kazinczy.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában; M. Irod. Lev. 4r. 231. sz.]

50.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Peterwardein 2-dik Juny 1785.

Kedvesem!

Már eddig, tudom, hogy vetted azon Levelemet, a melyet Vin-kovczáról irtam, és így hogy itt vagyok, nem Ujság. A Groffot és Groffnét, a kitsinyekkel edjütt mind frissen találtam, a mi pedig engemet illet, úgy vagyok, mint az előtt. Török itt van, eleget hazudunk felőletek, és örömmel emlegetyük a múlt idöket. A többek közt még ő sem kevésbé neheztel az Urakra, hogy oly sok leveleire felelni

nem akarnak. Ó Vasárnaponkint Németül tanitya az igét, azt pedig hogy oly folyvást tanithassa, nem hiszem, hogy hihetnéd. A Groff és Groffné ötet különösen szeretik, és véle egészen megelégesznek, úgy hogy még magam is kevélykedem, mikor Ó Nagyságok köszönik, hogy ily jó emberre igazítottam. Generalis Genei éppen most kezdi a Slavoniai új Systemisirungot, de ebbe tenéked csak egy tudni való van, a melyről Novemberig bizonyosan nem tudósíthatlak, és így addig patientia, ugyis ideje már egyszer, hogy én is valami Ambiguumot írjak. A Vinkovczai Levelembé kértelek volt, hogy Asszonyámat nevémmel kérjed, hogy számomra valami költséget küldeni méltóztasson, erre ismét emlékeztetek, még pedig úgy, hogy ime a Napokat is ki számlálom: ezt a Levelet 15-kig bizonyosan megkapod, és így a Beschwerener Brief 30-dikig Ressayarén lehet, ha most vagy 30 forintot küldetek, nem hiszem, hogy Hadnagykoromig többre szükségem legyen. A Testvérimet tsókold és Ély szerentsésen.

Kedvesed

K.

P. S. Hulmi Magyar Országi Ujságokról tudósíts; én innet 6-a vel 7-a indulok vissza. NB. ismét kérlek, hogy pénzt küldj, mert noha még van vagy 20 forint, de ki számláltam, hogy mig Ressayaréra érek, nem lesz 4, mert az ide 14 Statio, a melyet jó pénzel fizetek.

Kívül:

À Monsieur Monsieur François de Kazinczy Notaire de Comitat Abauj-Ujhely en Hongrois, de Peterwardein, per Bude, Tokaj.

[Eredetijé a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 231. sz.]

51.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Neu Gradiska 10-dik July 85.

Kedves Ferenczem!

Péter váráról lett megérkezéseimmel itt talált Leveledre írott Válaszomat, reményilem már eddig vetted, most hogy annál hamarabb írjal, ismét írok. — Dienesnek éppen most vevém Levelét, a

melyben szerentséjéről tudósít, a meg érdemi, hogy néki minyájjan örülyünk. A mint irám, hogy ha magad is reményelheted, hogy Groff Teleky Sámuel által valahol applicaltathatol, én a Generalisné által köveket fogok hasogatatni, a melyről tudositásodat ohajtva várom. A Leveledet Groff Pejachevichnek által adtam, véled szeretne megismerkedni, egy kis, sőt sok várakozással kell lennem, mig czéloamat elérhetem. Én most itt a Strássán vagyok, és tsak 3-mad napja, hogy Pejachevichel a Fördöböl megérkeztem, a hol igen vigan voltunk. — Nekem volna néked valami irni valóm, de azt még továbbra halasztom, 2 Holnap mulva bizonyosan meghallod. Kedveském, nem tudom, küldöttél é már számomra valami költséget, pedig el hidd, hogy régi ideje, hogy olyan szükségibe a Mammonak nem voltam, mint most, tsak egyenesen [[fordulj]] Aszonyámhoz, és kérd nevemmel, hogy küldeni méltóztasson, mivel másként desperálok, de mindig a jobbat reményelvén, úgy tartom, hogy terhelt Leveled eddig már utba lesz. Ély szerentsésen, kíványa a téged holtig szerető

László.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. ár. 231. sz.]

52.

Báróczy — Kazinczynak.

Az esméretes szent számban boldogság!

Vettem, kedves Atyámfia, leveledet. Bokros foglalatosság, a levél iráshoz természeti idegenységem, és a feredőben egy holnapig tartó mulatásom légyenek késő válaszomnak mentségére.

Vigasztalásomra szolgál, egy érdemes ifiuban, Geszner Pásztori énekeinek fordítottjában, esméretlen Atyámfiát fel találni.

Mint heves irásodból látom, Isteni tűz melegitti ereidet. Különös adománnya az Egeknek! Fordítsad magadnak, barátaidnak, hazádnak hasznára vett ajándékokat. Légy ébresztő példája az el zsibbadt Magyar ifuságnak. Légy második Prometheus; lelkesítsd meg az elevenség nélkül heverő testeket: de, ellenben, magad se merüly el egyedül tsak Geszner írásaiban. A méhek sokféle virágokból gyűjtik az édes mézet, melynek a különböző izeknek edgyesülése adgya kellemetességét; kedvetlen lenne az inynek, tsak egy virágnak izét

érzeni benne. Engedgyed ugy égni hozzám való indulatodat, mint tégedet szeret

Béts 57 $\begin{matrix} 15 \\ \times \\ \text{VII.} \end{matrix}$ 85

igaz Atyádfia

Bárótzsi.

Kivül :

À Monsieur Monsieur François de Kazintzy Directeur des Etudes dans le Canton de Cassau par Rosenberg à Cassau En Hongrie, de Vienne.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 188. sz.]

53.

Kazinczy — B. Id. Ráday Gedeonnak.

Nagyságos Uram!

Minekelőtte köz-helyen jelennék-meg a' Geszner Idylliuminak Magyar fordításával, szükségesnek látom, hogy meg-ítélésére olly Bírót válasszszak, a' ki hibáit érzékeny fülekkel s szemekkel érezze, és a' ki azokat nékem egész szabadsággal tudtomra adja. Nagyságodonn kívül nem esmerek senkit, a' ki kívánságomat tellyesíthetné; valamint más részről nintsen senki, a' kinek inkább kívánnám hallani javallását, 's innen eredett az a' bátorságom, hogy azon Tudósításomnak, a' melyet ezen fordításnak elibe akarok tétetni, a' Nagyságod nevét homlokára függesztettem. Szenyvedje meg azt Nagyságod, 's ne tekintse hibáim el-ítéléseinek únalmasságát, nem annyira alázatos kérésemre, mint attól a' hazafiúi nemes indúlattól ösztönöztetvén, hogy e' szerint valaha motskok nélkül fog fordítást olvashatni Hazánk.

Én erős hiedelemmel hiszem, hogy Nagyságod kérésem vak-merőségét jóra fogja magyarázni, és hogy engemet azonn grátziaiba, melyet erántam mutatni méltóztatott, továbbá is meg-tart. Ki a' leg-forróbb tisztelettel maradok.

Nagyságodnak

Kassán 13-a Octobr. 1785.

alázatos szolgája

Kazinczy Ferentz mpr.

A borítékon : ¹

À Monsieur Monsieur Gedeon Baron de Ráday etc. etc. p. Pesth à Péczel.

[Eredetije a budapesti ref. főiskola Ráday-könyvtárában.]

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét.

54.

Kazinczy — B. Orczynak.

Mások, a' kiknek szerentséje vala a' még bődögabb időkbⁿ ülni a' kormányon; a' kiket az együ^{tt}-evezés mindennapivá tett 's szorossabb barátságra kaptolt azzal a' felejthetetlen Hajós-Mesterrel, a' ki, a' nyári meleg estve tsendességében, tsillagos éjtszakát 's kiderült reggelt reménylvén, ki-szállott a' hajóból, 's annak igazgatását ember-kort értt fijára bizta,* mások, mondom, barátságos bizodalommal látogatják ezt a' szent Öreget: én a' ki tsak ki-szállásával vettem a' lapátot erőtlen kezembe,** a' kinek tsak arra való ideje sem vólt, hogy fiatal hevét mutassa, azt nem mertem eddig. Mostan ugrom-ki egy kis ladikba, hogy hírt vihessek kedves Igazgatómnak, mi történt leg-közelebb hajónkkal. Ez a' ki-szaladásom, ez a' hír-vitelem légyen jele, melly igazán tisztelem őt; 's mint forr háládatos szívem az eránt, kinek felöllem vetett reményje ültetett az evező-padhoz.¹ — — —

[Megjelent az »Orpheus«, 1790. I. k. 138—139. lapján.]

55.

B. Orczy — Kazinczynak.

Válasz.²

Eörss, 5dik Novemberben 1785.

Azon vén Hajós, ki szinte egy esztendő előtt repedezett hajójából kiszállván, még tsendes időben, békés révparton száratgatta penyészes tzeletzuláját, 's el-ázott, meg-avúltt keteputájából ki-választ-

* «B. Orczy Lőrincz Abaújvári Fő-Ispányságát 1784-ben letette, 's helyjébe fiját B. Orczy Lászlót ültette.» — Kazinczy F. jegyzése.

** «Kazinczy 1784-ben Octob. 13-dikán az öreg Orczy által Abaújvármegyének Vice-Notáriusává; 25-dikén pedig az ifjú Orczy által Törvény Tábla Bíróvá tétetett.» — Kazinczy F. jegyzése.

¹ A levél vége hiányzik, valamint kelte s a helye is. (1784. oct. 1785. nov. közt.)

² Kazinczynak hozzá írt 54. szám alatti levelére.

ván még féliben haszna vehető entzenbentzit, le-szedte (a')¹ széltől szaggatott vitorlákat 's meg-égette (a') szú-ette lapátokat árbotz fájával együtt, olly reménységgel, hogy (a') nálánál izmosabb, erőssebb hajós-Kapitány meg-újítván hajóját, (az) új révészekkel, kiket (a') vén Hajós válogatott,* Kamtsatka felé, hol még egy böldog Nemzet tündöklő thronuson imádja az Igazságot, el-eredvén, szerentsés szelekkel meg-tér, 's meg-hozza azt a' drága gyöngyöt, mellyből (az) Európai Nemzetek a' köz böldogságot készítik, — azon vén Hajós minden reménységében meg-tsalattatott. Az új Kormányos hajótörést szenvedett, 's más Kapitánynak adatott-által a' kormány. Ez tsajkákra ültette Révész-társait, 's nem függ (a') habokat támasztó szelektől: hajójának sorsát nem bírza vászon lepedőkre, maga erőss karjával kormányt tartván; társaival egyenlő zuhanással bé-mártván az evezőket, húzatja merevedett inakkal hegyes orrú tsajkáját, és sebessen vezérli oda, a' hol a' hatalmasoktól el-nyomatott, vagy le-tapodott Igazság segítséget kér. — —

Nem tsuda tehát ha mind az Őreg, mind az Ifjabb Kormányosokról el-felejtkezett azon Vidék, hol 20. esztendeig dolgoztunk, sokak' mindenek böldogításán; Ez ám az emberek' sorsa! Társok, Barátok. Véreik el-felejtkeznek rólunk. Ezen kis jó Barát, kinek irok, első az Abaújbármegyei el-hagyott Társaim közzül, ki írásával meg-betsült. Élj böldogúl, kedves Kazinczym, és hiteds-el magaddal, hogy valamikor írásoddal engemet meg-keresel, kedves léssesz, és ezen jószívűségedet, mellyet tapasztalva ismérek, nagyra betsülvén, nemes erköltű személyjedet mindenkor betsülni fogom, 's ha miben szerentsédnek elő-mozdításában szolgálhatok, el-nem múlatom.

B. Orczy Lőrincz.

P. S. Hát mint vagyon Kelcz Úr? mint Zombory és a' többiek? ** Vallyon a' Teuto nyelvén tudnak é torzsolkodni? Tsak el-hiszem tsendesek most a' Gyűlések! Ditez moi, mon cher Kazinczy,

¹ A zárjel közti névelőket Kazinczy iktatta a szövegbe.

* «Érti az Abaújbármegyei Tisztválasztó székét, mellyet el-bútsúzásakor az öreg Orczy tartott.» — Kazinczy F. jegyzése.

** «Consil. Fületinczi Kelcz Antal Úr Abaújbármegyének 1786-dikig érdemes és közönségesen szeretett Első Vice-Ispányja; Zombory Zsigmond Úr 1784-diktől második Vice-Ispány.» — Kazinczy F. jegyzése.

Comment vonts les affaires publiques? s' il y a entre le Magistrat l'harmonie requise? — — — Ecrivez moi quelque fois, et faites moi partes des nouvelles de Haut-hongrie. Comment s' est fait la Restauration du Comitát de Zemplin? — Votre Correspondance me seroit toute fois chere. Adieu!

[Megjelent az «Orpheus»-ban, 1790. I. k. 140—143. lapjain.]

56.

Kazinczy — B. Id. Ráday Gedeonnak.

Nagyságos Uram!

Hozzá akarván fogni a' Geszner Idylliuminak Magyarúl való ki-botsátásához, melyet az el múlt szüret előtt Nagyságodnak revisio végett bátorzkodtam által küldeni, alázatosan kérem Nagyságodat, hogy azt valamely ide jövő bizonyos alkalmatosság által kezemhez juttatni méltóztasson. Biztatom véle magamat hogy igyekezetem felől való ítéletét Nagyságodnak, és a' meg-változtatandó helyek megjegyzéseit meg-fogom akkor érteni. Melyet midőn nem tsak kérek, hanem reménylek is, kegyességébe ajánlva igaz tisztelettel maradok

Nagyságodnak

Kassán 2dik xbr.
785.

alázatos szolgája

Kazinczy Ferentz mpr.

A borítékon :¹

De Cassovie

à Monsieur Monsieur le Baron de Ráday etc. etc.
à Pesth.

[Eredetije a budapesti ref. főiskola Ráday-könyvtárában.]

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét.

57.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Kedves Ferenczem!

A 29-dikre írott versekre a leg első punctum az Agratulatio lenne, de te erre azt mondod, das versteht sich von selbst. — A mi az én egészségemet illeti, hogy már egészen helyre állottam, azt mind Gyömrőről írott Levelemből, mind pedig Török Palitól fogod tudni. Én ide tegnap előtt érkeztem, Péterváráról pedig 1-a hujus indultam; már ide érkezésem előtt vette a mi kedves Pejachevichünk a Ráday levelét, a melyből mindent ki tudott, de még vele olyan magánossan nem beszélhettem, a hogy Szent Barátságunk kíványa. Vinkovczán Auffiroltam magam az Obester Csernellnél, a ki azt felelte: mich freuet fasst von Hertzen, ich muss Ihnen gestehen, dass ich Sie längst dazu predestinirt hab, und war just Willens Ihnen dazu leiten. Ő tölle érzettem legg bővebb mértékben azt az barátságot, a mely mindnyájunknak kötelessége. Kérdezte, hogy mely Gradusba vagyok, a melyet meg tudván, azt mondja, hogy sajnájja, hogy fejebb nem vagyok. Es hätte mir mehr Anvertraut. Eszéken, a mely ide 14. Vinkovczához pedig 4 Mértföld, azt mongya, hogy igen jó és — L = □¹ — van. Ebbe ígerte, hogy a T'élen rajta lesz, hogy kívánságomba fejebb vezérel. — Unter uns darf keine Heucheley existiren. Ő azon igyekezik, hogy mi itt a három Regementbe valamit formályunk, *segít az Ur.* Gyömrőről 16-dikán értem Pétervárára. Tölle Gyömrőre való érkezésemmel ott találtam a Gróffné Levelét, a melybe parancsolta, hogy az oda való Tisztartót Expediájjam. — Expediáltam. Pétervárára való érkezésemmel (tudod a Pétervári dolgokat) a Gróffnéval sok bajom volt. Accedalt az is, hogy nem tudom, mitsoda lots fetstől valamit halott P—nérol. Denique die Ehrlichkeit dauert am längsten. Mindenen túl vagyok, a Gróffné most is olyan jó hozám, mint az előtt; most Bétsből egy Bestellunggot számomra, és főtől talpig fog Uniformirozni, a mely leg alább is 50 forintyába belé fog kerülni. A Gróff mindég az, a ki volt. Már a sok fatalitások által anyira mentem, hogy fel tettem magamba, hogy néktek soha addig semmit sem irok, mig a Hoff Kriegs Rath Rescriptumát nem látom. Ez in Similibus a leg utolsó et quidem solum pro te et Dionisio.

¹ Ez a jel «□» Kazinczy F. jegyzése.

Hogy K— Grófftól el indulok, azt kérdi: Der Wiewielte Fähnrich sind sie bey dem Regiment. Der 10-te. — Möchten Sie Ihren Uniform nicht ändern. — Ja mit meinem Vortheil. Adieu. Mert NB. az itt levő Avangementból per Systemata hujus Austriaci Seculi semmi sem lesz. Vederemo. — A 29-dikre írott versek Speculativus Embernek a szeméit homályossan világosítják. Ha Te azokat hasonló Speculatióval olvasnád, és nékem reá nótákat írnál secundum Normam Minellii, nem volna bolondság. Denique egy Schmidtfeldt nevű Generalistól a minap az iffiu Gróff Hadiknénál egy igen szép Declaratiót tanultam, a melyet veled azért Communicálok, hogyha szükséged lesz reá, kövesd. NB. az említett Generalis egy igen olvasott, különösen vig, tüzes, és jó Nyelvű Ember. Futakon Wartensleben, Schmidtfeldt és Hadikné ülnek egy Asztalnál, és egykor egy darabig egymásnak halgatva a szemekbe néznek. Schmidtfeldt fel ugrik a székéről, a Gróffnénak keményen a szemébe néz, a két kezével az Asztalt szoritván, mert a Positurát is szeretném le írni, s így fakad ki: Holl mich der Teufel, die Gräffin ist die Schönste Person, die ich je gesehen hab. Und Wenn ich ein Mann von 20 Jahren wäre, ich thäte nichts als verschmachten, in ohnmacht fallen und Sterben. Ich sehet aus blas. — Aber nicht, wie die von der 4 Tägigen Fieber ausgeмерgelte. Ich würde blas wie es uns, unser Lieber Ovidius lehren. — Nicht war Gräffin, Sie Können die Blase. Nein, so ein schönes Kind wie sie Kann das unmöglich nicht können. — Ugy é szép. De olyan tüzesen kell olvasni, mint ő, a hogy mondotta. Én nekem vólt szerencsém más uttal a Gróffnéval magánossan egy kis időt lenni, tudni való, hogy Schmidtfeldet repetáltam. — Tsókold Theréznek és Susinak kezeit, mond meg: itt is van egy tisztelőjük. Szerentsit és téged mit dem Kuss des — László.

Gradiska 7-a decembris 85.

Török tsak ugyan alig ha nem B. Megvallom, hogy kevésbe múlt, hogy véle vagy kétzer öszve nem veszem. Tudod, hogy a Gróffnénak egy kis Suspiciója van. Sokat vexálvan a többek között, Tiedé jön a szóba, a melyet nékem meg fog hozatni a Gróffné ezen alkalmatossággall; a Gróffné engem mind P—nével, mind pedig olyan dolgokkal vexálván s az nem hogy pártomat vagy a Neutralitást fogta volna, hanem egyszer ezt mondja: Sie haben eine Theoretische Theologie, aber Practische wahrhaftig keine. — Tüzes ember a Te Latzid, ha ott bántják, a hol érzi. Hören Sie: Schpass ist Spass,

wenn Sie mich aber so umständlich attaquiren, so erhält mich von der nähmlichen Grobheit, nur der Ort, und diese Gelassenheit, welche Sie als practicus selbst bewundern werden, wenn Sie Ihren Worten nachdenken. A Generalis látta, hogy decontenancirozva vagyok. — O der Herr Török versteht es nur in Generalibus. Denique idegenek is vóltak és néztek.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 231. sz.]

58.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Kedvesem!

Elsőbb Levelembe írtam, a mint jut eszembe, hogy a télen Eszékre szándékozom. Hogy tehát ott valami Difficultast ne talályak, kérlek, hogy mindjárt ezen Czédulám vétele után, a Miskoltzi Uraktól egy iráskát végy, a melyell suo tempore elől álhaásak. Pejachevichel már beszéltem, de még sem ugy, a mint kívánnám, ő téged köszöntet. A Kapitányom hasonlóképpen. Ély szerentséssen! NB. azokat a Magyar Verseket, tsak ugy olvasd, mint a hogy én a Jósiét — gatyáját el f—a. 57 ¹⁰ 85.
XII.

Jablanáczra egy Inscriptio, a melyet még tavaly az Patrollirozó Tiszteknek a Quartélyokra ragasztottam.

Aut videt, aut metuit locus hic, quem non videt, Hostem,

Cessat iners rigido terra relicta situ.

Hostis equo pollens, longequae volante sagitta,

Vicinam late depopulatur humum.

Non hic Pampinea dulcis latet uva sub umbra;

Nec cumulant altos fervida musta lacus.

Poma negat regio. Nec haberet Acontius, in quo

Scriberet hic Dominae verba legenda suae.

Aspicere est nudos, sine fronde, sine arbore, campos,

Heu! loca felici non adeunda viro!

Ergo tam late pateat cum maximus Orbis,

Haec est in poenam terra reperta meam.

Ov. Trist. L. III. Eleg. X.

Ovidii Amorum Lib. II. Elegia 4-a.

Nints bizonyos egy kép, melytől égetessek,
 Több van száz Okomnál, hogy mindig szeressek.
 Ha valamely személy, szemét földre veti,
 Alatsony szemével szívemet égeti.
 A másik kikapó. Szabad tekintete
 Megfogott. Virgoncz lesz ágyi viselete.
 Ha vad jön előmbe, gondolom akarja,
 Tsak hogy kívánságát ravaszúl takarja.
 A Tudóst szeretem olvasott eszéért,
 Az együgyüt pedig együgyűiségeért,
 Találkozik a ki ditséri versemet.
 Ő szeret: érdemli hát szeretetemet.
 Amaz verseimet gyalázza motskossan:
 Had! Had! tsak foghatnám tzombját magánossan.¹
 Hetykén lép — hát kíván. Amaz parasztossan,
 De ha mellé fekszem, majd mozog tsinossan.
 Ez énekel szépen — Kivánnék szájára
 Lopott tsókot hanni kedves ajakára.
 Ez Hárfán szerelmes, szomorú éneket
 Vér, hogy ne szeretném e tanult kezeket.
 A tánczol. O tanult lépéssel járó szüz,
 Legkisebb mozgásod a leg hathatóbb tűz.
 Tetzesz! mert magas vagy hosszú termeteddel,
 Ágyamban melettem kényen heverhetel.
 Te kitsiny vagy, de friss. Már szerelmesem vagy,
 Kivánságomra jó a kitsiny és a nagy.
 Nem Czifra — a Czifra czélomba mit használ.
 A Czifrán a szemem gyönyörködést tanál.
 A szőke az enyém, a pirost szeretem,
 A Barna Leánykát soha meg nem vetem.
 A szőke haj tetzik, Tetzik a barna is:
 Veres — De veres vólt a Hajnal haja is.

¹ E két sort Kazinczy Ferencz így javította ki:

Amaz verseimet gyalázza *kevélyen*,

Had! Had! tsak *nyulhatnék tzombjaihoz mélyen*.

Iffiu, akár vén, vérem tüzesíti,

Ezt az ész, Azt pedig a test ékesíti.

Egy szóval a Leány akár milyen légyen:

Szeretem s kívánom, hogy ágyába végyen.

Fordítatott a Török Granitzon Jablanáczon 6-dik 10-bris 1784. szomorú időnek töltésére.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

59.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Jablanác 30-dik xbr. 1785.

Kedves Ferenczem!

Onnét hazulról még 19dikén meg indultam, itten pedig 20-diktól fogva számlálom a szomorú órákat. Azokból az Ovidius Verseiből, a melyeket a minap egy Levelembé néked le irtam, gondolhatod el, hogy ez mitsoda hely. Sokat halhatod, hogy némelyek, midőn azt akarják meghatározni, mitsoda életnek a módja a leg boldogabb? Igen sokan Philosophice a Magánosságba keresik Boldogságokat; azokat én mind ide kívánnám, hozhatnának ide magokkal könyveket, minden eleséget, de még is bizonyos vagyok benne, hogy t . . . . . két s három Nap elteltével . . . . . tagadnák a Magánosságot, és boldogságokat abba keresnék, a melybe bizonyosan meg is találnák, das ist in einer kleinen gut geschlossenen Compagnie. Homo est Animal Sociale — nem érzi azt senki úgy, mint a ki Jablanáczon egy végtibe 11 napot mulat. — Az innepek közelgetésével, nem az Innepeknek Czélja, a melyel reménylem, hogy nem tsak a Farkas és Deli tanítványai in Rithmis, hanem talám még Horváth Ferencz vagy pedig a Timár is, minek utánna őket a teli Kantsó még ékesebben szöllőké tette, próbálták a békességes türeseedet, nem a Farkas Uram Örvendetes hir mondásának nem halhatása; mind ezekről midőn . . . . . gessen, de igen igen . . . . . tüzelőnél együtt beszélgetnénk, gondolatimat halottad és approbáltad: hanem annak emlékezeti, hogy az ilyen közönséges Napokon inkább szoktátok a barátságának édességét érezni, ez volt az oka, hogy szerencsédnek mesziről örvendeztem, a magamén szánakoztam. Ezen magánosságomnak

könyebbitése végett, innét a Szomszéd Banalis Regimentbe, ide 4 Mértföldnyire Jessenovaczra, egy Kapitányhoz mentem. Éppen a Második Napján az Innepnek értem oda, a Kapitánynál ebédelvén, ebéd után sétálni mentünk, de csak a háza előtt levő Piatzra. Őszsze gyültek ottan a Városnak . . . . . [haja]don és már férjhez adott iffu Nimphái, a kik közt vagy hattal bizvást et Cum Gustu lehetne Venusnak áldozni. Ezek a Nimphák tehát a bé vett szokás szerént, egy karikába álván, éneklések mellett tánczolták a Kolo tánczot, és örvendeztek a Boxichnak, a mellett, hogy odalt a Férfiak a telt Kantsókból emlegették a Napnak szentségét. Mi a Kapitányall és a Plebánussal, a ki a Világosabbak közzül való, ezeknek vigasságokba estig gyönyörködtünk. Ismét a Plebánushoz menvén, 10 Óráig Lombrat játszottunk. Vatsorához ülvén, az oda való Stupidus Schül-Lehrerell, a ki az itókát igen . . . . . egész éj fél után . . . . .¹

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

60.

B. Id. Ráday Gedeon — Kazinczynak.

Egész bizodalommal való Jó Uram!

Különösen kedvesen vettem, hogy az Ur velem közleni méltóztatott Geszner Munkáinak valósággal szép fordítását, mely eránt minden hízelkedés nélkül írhatom, hogy még felette kevés fordításaink vannak, a' mellyeket ehhez hasonlíthatnék. Ugyan is sok helyeken fordításnak sem vélné az Olvasó, hanem eredeti munkának tarthatná, mint ezt nevezetesebben a' második könyvről mondhatom. Nagyra becstülöm azonban, hogy az Ur arra alkalmatosnak ítelt engem lenni, hogy fordítását megvizsgálván, arról ítéletemet is adjam; sőt a' mi nagyobb, még az a' szabadságom is légyen, hogy ha úgy itélem, néhol változtathassam is a' kimondásnak módját. Az Urnak ezen hozzám való bizodalma (ha magamat nem ismerném) felfuvalkodást is okozhatna bennem, holott meg kell vallanom, hogy magam is nehezen tudtam volna ezen fordítást ilyen jól végben vinni. Mindazonáltal csakugyan élni kívánván azon szabadsággal, a' mellyre az Ur engemet méltóztatott, ezen okból nem csak elolvastam az Ur fordítá-

¹ A levél többi része hiányzik. A kipontozott helyeken a levél megfelelő alsó sarka le van szakadva.

sát : de még eddig, a' hol valamely változást szükségesnek tarthatnák, kettőnél többet nem vettem észre. Eggyet a' Geszner előljáró beszédeben, a' hol ámbár semmi hiba nincs, sem a' kimondásnak módjában, sem az Olvasóra nézve az értelemben, de talán az Idyllium-szerző czéljához közelebb járúlna, ha abban kevés változás tétetődne; vagyon pedig ez azon a' helyen, a' hol Theocritust legméltóbbnak itéli az illy vers nemében való követésre. Az második hely, az hol a' változást még az mostan előhozottnál is szükségesebbnek gondolnám, vagyon az első Könyvnek azon Idylliumában, melly *szerencsétlen szerelemnek* neveztetik. Itt is ha csak a' szónak egymás után való folyamatját tekintem, semmi hibát nem találok; hanem már itt Gesznernek czélja ellen talán még az Olvasó is bal és idegen magyarázatra vehetne magának alkalmatosságot, mint ezt levelem végzésével világosabban fogom előadni. A' mi az Úr levelének azon részét illeti, mellyben könyvének jó móddal való vissza küldését kívánja, minthogy még eddig arra alkalmatosságom nem volt, azt nem is tellyesíthettem, hanem itt legjobbnak vélném, ha az Úr annak visszavitelét első adandó alkalmatossággal ottan a' tájon lakók közül valakire bízna, a' kinek bizvást kezibe adhatnám. Akkor a' könyvhöz ragasztandó újabb levelemben (ha reá érkezem) talán az eránt is hővebben elő adnám gondolatimat, miben kellessék valamely könyvnek idegen nyelvhől magyar nyelvre való fordításában, hogy az jól menjen véghez, vígyázással lenni, és mit kellessék abban elkerülni. Ez eránt való gondolatim ámbár Irásaim töredékei közt már megvagyának : de még eddig azokat nem érkeztem rendbe szedni, és így nem is merem egész teljességgel az Urat eránta biztatni, hogy akkor is, mikor a' könyvet vissza küldöm, eztet is hozzá tehessem. Azonban boldog új esztendőnek szíves kívánása mellett állhatatosan maradok

Az Urnak

Péczel 3. Jan. 1786.

Igaz köteles szolgálja

B. Idősbb Ráday Gedeon m. k.

P. S. Geszner az ítéletem szerint változandó Tzikkelyt így fordítja : *Wüsstest du, wie süß es ist einen jungen Gatten zu haben.* Ennek csupa ártatlan értelme vágyon. Ugyan is *Gatte* a' Németeknél egyebet nem teszen, hanem *társat, párt*; sőt gyakran, ha mindjárt hozzá nincs téve *Ehegatte* : Házastársat is; mint itt is ezen utolsó

értelemben veszi az Autor. Ezt a szót *Gatte* az Ur fordította himnek, melly (kivált minthogy leányzóról beszél), idegen magyarázatot okozhatna az Olvasóban, mintha azt mondaná: *Melley boldog lány az, a' ki fiatal hímre tehet szert*. Azért is én ezt így fordítanám: O ha tudnád, melly gyönyörűség legyen az, a' kinek magához hasonló fiatal házastársa van. — Én itt is a *magához hasonlót* azért tettem hozzá, hogy valamelly fajtalan gondolatú a' fiatal házas társat vénnek ellenébe ne tegye, hanem legyen értelme: Par pari gaudet.

Az Originalist cserébe adtam Nagy Gábor Urnak Debreczenbe.
Ér-Semlyén, 1803. Jan. 24d.¹

ELSŐ LEVÉL.

Péczel, Január 3d. 1786.

Meg van elégedve a' Gessner' Idylliumainak fordításával, mellynek Manuscriptumát hozzá a' végig-tekintés, sőt megigazítás végett hozzá leküldöttem.

Két helyet mutat-ki, hol igazítani lehetne: 1) a' (Gesznér Praefatiojában, hol Theocritusz felől van szó; 2) azon Idylliumban, mellynek czímje: A' szerencsétlen szerelem.

Legjobb lesz, ha Kassáról valaki Pestre mégyen, 's arra bízom a' Kézírás általvétételét. — Írásai közt meg van a' maga ideája a' fordítás *törvényei felől*.

Utol-írás. Nem *hím* (*Gatte*), hanem *házas-társ* — hogy valamelly fajtalan gondolatú a' *fiatal* házas-társat ellenébe ne tegye a' vénnek.

[Kazinczy F. másolata: A m. tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 191. sz.]

61.

Kazinczy — B. Id. Ráday Gedeonnak.

Nagyságos Uram!

Az a' munkám, a' mellybe nékem a' Gesznér' Idylliuminak Magyarrá tétele került, és a' melly hat esztendő alatt sok éjjeli óráimat hagyta álmatlanul, reménységemen felül van meg-jutalmazva!

¹ A vonal alatti pár szó Kazinczy F. utójegyzése; mely után ugyan e levélnek kivonata következik, szintén Kazinczytól.

Imé! annak a' keze teszi homlokomra a' repkény koszorút, a' kitől azt egyedül óhajtottam el nyerni! 's már most féltékenység nélkül, sőt erős bizodalommal jelenek meg Hazám előtt, mert Nagyságodnak javallásával bírok; e' pedig igaz érdem!

Vakmerő kívánság ugyan, de mit nem mer az a' kinek ennyi engedtetett? — ha reményleni merném, hogy Nagyságod a' Magyar fordításra néző törvényeit Idylliumimhoz ragasztanom meg-engedné, 's az által munkámnak nagyobb érdemet juttatna, kevélyebben jelenék meg a' sok servum pecus fordítók előtt, mint Geszner, midőn Frantzia és Németh Ország a' Diderot meséit az ő újabb Idylliumival vette leg-először!

A' Kézírásom vissza küldésébe leg alkalmasabbnak gondolnám Weingand Könyvárrost. Ő leg-hamarább is kezemhez küldhetné.

Én hálákat, forró hálákat adok az Istennek azért a' szerentséért, hogy igyekezetemet ilyen nagy jutalommal jutalmazta meg. Szenyvedjen meg Nagyságod igaz tisztelői számában, és tegyen alkalmasabbá vezérlése által, hogy Hazámnak hasznára lehessen. Ki is a leg forróbb tisztelettel maradok

Nagyságodnak

Kassán, 12. Jan. 786.

alázatos szolgája

Kazinczy Ferentz

T. Abatújvár és Torna Vármegyék V. Notariusus.

[Eredetije a budapesti ref. főiskola Ráday-könyvtárában.]

62.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Ressettare 15-dik Jan. —86.

Kedves Ferenczem!

A leg utolsó Leveledet 8-a xbris datáltad Kassán, és így már most nem hamar expostulálok. Leg utolsó Leveletem, a melyet Jablanáczról irtam, nem tudom, vetted e; az előtt 2tött irtam, mind ezek válasz nélkül vagynak, másképp egy már nem Honorariustól nem tsuda, ha késő válaszol, kivált ha az fejeér tselédnél is Actualitásba van. — Denique ma irtam én azt Dienesnek Hores . . . . . füles —

Reménylem, hogy te is olvastad már ő Felségének azt az parantsolatját, a mely a Bécsi ujságba belé van iktatva Nro 102. de Latomis. Itt mi ma hármunk közt barátságossan arról gondolkoztunk, hogy a □ mit fognak tsinálni. Gróff Pejachevich fog irni Báró Burchárdnak, a ki Eszéken □ Meister. Én pedig neked, tudósits azért mennél elébb, hogy tik ott körül mit tsináltok, és mibe vagytok. Denique tsak ugyan igaz az, hogy az a leg nagyobb Kaukler . . . . . annyi . . . . . betsületes Embert Kauklerré tud tenni, ha ugyan a Kauklerey szem tény vesztést teszen.

Mi itt a Farsangból tsak anyit Profitirozunk, a menyit töllünk ki telhetik.

Fruantur alii, non moror, nec sum invidus,
 Nam se se excruciat, qui beatis invidet.
 Ma többet nem tudok. Ély szerentséssen.

László mp.¹

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

63.

B. Id. Ráday Gedeon — Kazinczynak.

Egész bizodalommal való Jó Uram!

Vettem az Urnak Levelemre való válaszsát, melyben méltóztatik irni, hogy az tudva lévő Manuscriptumot Weingand Uram által szolgáltatnám Kassára. Én magam részéről, majd még jobbnak tartanám, ha azt Landerer Uram kezében adnám; ugyanis ugy reménylem, hogy talám ugyan Landerer Uram is fogja aztat ki nyomtattatni Kassai Typographiájába: De már akar mellyikétül külgem a' kettő közül, az iránt bizonyossá tehetem az Urat, hogy az jövő Pesti Jósef vásárorok, kézben adom közülök valamelyikének; ha pedig az alatt azon Vásári alkalmatossággal, igenessen Kassáruul jönne ide valaki, a kire az Ur még bizonyosabban reá bizhatná, és az magát előttem jelentené, leg jobban szeretném attül megküldeni; mert magam

¹ A levél alsó és felső részéből egy darab le van szakadva. A kipontozott helyek e hiányt jelölik.

is bálnám, ha ezen szép Manuscriptum vagy el tévelyedne, vagy az Úr kezéhez későn jutna.

En már most másodszer olvasom által ezen munkát, és most is olyannak találom, amint első Levelemben írtam; aminthogy ezen második olvasásomban nem is folyamodtam az Originalishez egyébkor, hanem egyedül akkor, az midőn vagy az Sensusot nem egészen értettem, vagy pedig gondolhattam, hogy talám az Originalisba másféle kimondás módgyával van kiteve a dolog. De felette keveset találtam, amely valóságos változást érdemlene; az minthogy ott is, a hol én talám más szókkal éltem volna, minthogy az Úrét szintén olyan jónak ítéltém, tsak meg is hagytam: eszerint tsak egyedül azok iránt tettem fel jedgyéseimet, az mellyeket, más olvasók kedvéért, nagyobb világosságra gondoltam hozni: és ezek, mindöszve is nem sokból állanak: mellyeket is különös Papiroson (az paginákat és Lineákat nótázván) meg fogok az Urnak a Manuscriptummal edgyütt küldeni. Bátorokodom azomban az Urnak egy kérésemmel alkalmatlankodni, melly ebből áll; még boldogult feleségem életében ajándékozta nekünk bizonyos Kassán nyomtatott versekben lévő munkátskáját Erdődy Lajos Uram, mellyben is bizonyos Szepes Vármegyei kertet (ha jól jut eszembe) vagy talám Abaúj Vármegyeit írt le: Ezen munkátska tülem el idegenedett, vagy költsön adás által, nem jutván az után eszemben, kinek adtam, vagy talám még illetlenebb elidegenítettés által: Kérem azért az Urat, méltóztassék azt számomra meg szerzeni vagy az Kassai Typographiában, minthogy ott nyomtatott; vagy ha már ott elfogytanak volna az Exemplárok, talám másoktól is (kik az illyeneken nem annyira kapnak) meg lehetne szerzeni; akar mellyik uton szerződgyön meg, én ha többetskét kellene is érte adnom, az árát örömet meg küldöm. Sőt még ezen kívül Kassán ki[jött] valamely Magyar munkája Pater Kaprinainak is in 8-o, mellyben az Úr Vatsorája dolgában az Vallásuk bélieket kívánnyá meg tzáfolni. A munkátska szép Magyarsággal, és Chatholikusoknál nem szokott moderatióval van írva: már én ezt kétszer szerzettem meg Kassán, de mind a kétszer az szerint tévelyedett el, valamint az Erdődy Uram munkája: ezen könyvetskének is meg szerzését bizodalmassan merészlem ajánlani az Urnak: azomban ki kérem azt is, sőt igen kedvesen veszem, ha az Úr a Kassai Typographiában ki jött Könyveknek Catalogussát nem terheltetik adandó alkalmatosság által számomra meg küldeni, ha mindgyárt az, mint az előtt szokásban volt, Kalendáriumban volna is ki nyomtatva. Az kívánt könyveknek árait meg

tudván, ha azok meg szerződhetnek, az jövő Vásári alkalmatossággal köszönettel meg fogom küldeni. Azomban egész tisztelettel maradok

Az Urnak

Pesth. 28. Febr. 1786.

Igaz köteles Szolgája

B. Id. Ráday Gedeon m. k.

P. S. Minthogy levelemben, némelly könyvek iránt alkalmatlankodni bátorkodtam, még egy iránt kérem ki, ebben hozzám mutató Jóakarattját: Ez Jesuita Spangár munkája, jött ki Kassán 1738-ban in 4-to magyarul, sub Titulo: Magyar Bibliotheca.

A levélnek csak alá- és utóírása a Ráday kézírása, maga a levél idegen kézé. A levél kezdetére, a megszólítás fölé Kazinczy ezt írta: percepi die 7-a Mart. 1786.

Ugyane levélnek Kazinczytól készített kivonata itt következik:

MÁSODIK LEVÉL.

Pest, Febr. 28. d. 1786.

Jobbnak látná, ha Gesznerem' Manuscriptumát nem Weingandnak, hanem Landerernek adná-által, ki hihetőleg azt Kassán nyomtatni fogja; még jobbnak, ha valaki a' Pesti Józsefnapi vásárra egyenesen Kassáról menne Pestre 's általvenné.

Erdődy Lajos valamely Szepes, vagy talán Abaujvári kertet Verseken írt-le. Egy exemplárral Rádayt még felesége idejében megajándékozta valaki. Azt kiadta másnak, 's elveszett, vagy elidegenítették. Igyekeztem megszerzeni.

Úgy a' Kaprinay Magyar nyelven írt 's in 8-o kiadott Munkáját az Ur vacsorája eránt való értelem' dolgában, 's a' Kassai Typographia Catalogusát.

'S a' Spangár Munkáját: Magyar Bibliotheca. Kassán, 1738.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 191. sz.]

sőt ha neki irsz, az is jó lesz, mivel ez által a betsületek veszedel-
 lembe forog. Ély szerentséssen
 testvéred

László mp.¹

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

65.

Kazinczy — B. Id. Ráday Gedeonnak.

Nagyságos Uram!

Mai napon vett Levelére Nagyságodnak a' Landerer itt lévő Typographiájában fel-kerestetem a' parantsolt könyveket, 's imé szerentsém van kettőjökkel udvarlanom: Spangárral és Kaprinaival. A factor az Erdődy Lajos Uram verse felől nem tud semmit, valamint más részről Catalogust nem adhatott, mert 1777-dik ólta nem nyomtatódott, 's a' mint mondja, magának sints több két exemplárnál, melyre el-mulhatatlan szüksége van. Talám kapok egyet a' Professoroknál az Académiába, 's akkor minden késedelem nélkül fogok véle szolgálni.

Gróf Barkóczy Ferentz meg-igérte, hogy a' Geszneremet el fogja hozni, 's minthogy se bizonyosabb, se sietőbb módot ennél nem tudok, kérem alázatosan Nagyságodat, méltóztasson azt kezéhez adni, de engedje meg Nagyságod azt, hogy egyúttal a' Magyar fordítás módjáról írott Törvényeit is kérhessem Nagyságodnak. Nyughatatlanul várom azt, hogy a' Haza kezemből vehesse; reménylven, hogy ezt Nagyságod ellenzeni nem fogja.

Én változhatatlan igaz tisztelettel maradok

Nagyságodnak

Kassán 7. Mart. 786.

alázatos szolgája

Kazinczy Ferentz mk.

Kivül:

À Monsieur Monsieur le Baron de Ráday etc. etc. à Pesth.

[Eredetije a Szemeretár I. kötetében.]

¹ A levél aljából egy darab le van szakadva; e hiányt a kipontozott helyek mutatják.

66.

B. Id. Ráday Gedeon — Kazinczynak.

Egész bizodalommal való Jó Uram!

Üzenvén hozzáam Jósa Uram azon Manuscriptum iránt, hogy az Ur, annak vissza-vitelét reá bizta volna: mellyhez képest kívántam is aztat pecsét alatt kezéhez adni. Kevés reflexióimat is, mellyek egy Arkust sem tesznek, még pedig az hozzájok adott okokkal edgyütt, az Manuscriptum mellé adnectaltam. Már az Uron fog állani, mellyiket fogja azok közül méltónak tartani a' bé-vételre. Ha Kassán vagy akar hol fog ki-nyomtatódni a' munka, tanátslom, hogy az Ur jó Correctort rendeljen melléje: mert azok a' németül fel tett reflexióji az Urnak nem lesznek elegendők, ha azokra tsupán a' Könyv-nyomtató fog vigyázni, kár volna pedig, ha ezen szép fordittás sok nyomtatásbeli hibákkal jönne ki. Emlékezem ugyan reá, hogy tettem volt az iránt ígéretet, hogy fel fognám tenni az iránt való gondolatimat: mire kellessék főbb képpen a' jó fordittásban vigyázni, de megvallom, hogy annak rendi szerént való ki munkálódására nem érkeztem. Reményilem, fogta az Ur venni eddig azon Leveletem, mellyben magam kértem azt ki, hogy még jobban fogom szeretni, ha az Könyvet nem Weigand vagy Landerer Uram által küldöm meg, hanem különösen arra kérettetett Uri ember által: ezen Levelemben bátorkodtam az Urat bizonyos könyvetskéknek meg szerzésére kérni, mellyek vagy Landerer Uram, vagy az Academia Typographiájában találatnak, és hogy azokat Landerer Uram Auszugelje mellett nékem kezemhez szolgáltatná, és én is itt, ő Kegyelmének a' pénzt köszönettel meg adom, minthogy úgyis már magánakis itten Pesten szollottam az felől; és így arra az Ur inkább tsak emlékeztetni fogja Kassán lévő Embereit Landerer Uramnak. Ezek között nevezetesebben a *Spangár Magyar Bibliothekáját*, és az Erdődy Lajos Uram bizonyos kertrül írott és Kassán kinyomtatott Verseit recommendálnám. Azomban minden illendőséggel maradok

Az Urnak

Pest 21-a Marty 1786.

Igaz köteles Szolgája

B. Id. Ráday Gedeon s. k.

A levélnek csak aláírása való Rádaytól, a többi idegen kéz írása. Ugyancsak e levélnek a Kazinczy készítette kivonata itt következik :

HARMADIK LEVÉL.

Pest, Mart. 21d. 1786.

A' Geszner' Idyll[iumainak] M[anu]s[criptum]át küldi Józsa által. Bizzam jó Correctorra a' Nyomtatás gondjait. Nem érkezett kidolgozni a' fordítások' theoriáját. Megújítja kérését a' könyvek megszerzése eránt.

Observatioim¹ a Fordításban.

Az Előljáró beszédben.

- pag. 1. lín. 4. Loco.* Kedvessebb Situatióban: *Kellemetesebb és meg nyugottabb állapotban bennünket* etc.
- pag. 2. l. 1. loco.* Azoktul a Jobbágyi köteleességektül: *Minden mostani erőltetett köteleességektül.*
- p. 3. l. 11. loco.* Theocritusnak adtam az elsőséget: *Theocritust tartottam leg méltóbnak ezen versek nemében az követésre.*
- Ibid. l. 18— usque 21.* Ezen Periodust talán az Autor czéllýához képest így lehetne ki tenni: *Festegetéssei nem olyan képzelődésbül származnak, melly inkábbára a' vizsgáláshoz nem szokot szem előtt is esméretes környül állásokat szeret egy másra tetézni.*
- ibid. l. 23.* Az Frantziáknál azt az Szót: *Naivité:* Így gondolnám emollálni, és az Magyar olvasóknál érthetőbbé tenni: *Pásztorinak azt az természeti ártatlansággal egyelitetel nyájás szóllásnak módgyát,* mellyet a Frantziák *Naivité-nek hívnak, adta Szájokba:* Illyen Naivité van *pag. 29. linea 16. egész az Idyllium végéig.*
- p. 5. l. 11.* Minthogy az javallással nem az meg lett, hanem az meg leendő dolgokban szoktunk élni, azért az helyett ezt teném: *Közönséges kéz tsattogtatást nyerhessenek.* Ez a Szó ki teszi azt a deák Szót: *Applausus* és az Német *Beyfalt.*

¹ A Ráday levelének melléklete, Rádaynak saját kezével írva.

Az első Idylliumból Dafnéhoz.

- pag. 2. l. 23.* loco; Vig tréfáru: *Vig nyájaskodásrúl.* NB. Ezt az Szót: *Schertz* nem teszi ki nálunk ez az szó: *Tréfa* mindenkor.
- p. 4. l. 20.* loco; Fejére: *Tetejére.* NB. Mert ámbár az Németben is *Haupt* van, de mégis a Tető nálunk érthetőbb az kösziklánál.
- p. 7. l. 3. et 8. loco.* Hozott a Szerentse Mycon: *Isten hozott, Mycon.* Ugyanis ez nálunk szokottabb. NB. hanem az 47-dik *pag. lín. 11.* meg maradhat a *Szerentse* név, mert oda éppen az illik, történetbül lévén az öszve találkozás.
- p. 8. l. 20.* loco; Szavú sípot: *hangú sípot.* Ez jobban ki magyarázza az Autor tzéllját: Mindazáltal az Idyllium végén meg maradhat ez az szó, *szavú,* minthogy már fellyebb meg van világosítva.
- p. 10. l. 16.* loco; *miként keresztezik fel.* NB. Minthogy ez nem elég világossan érthető, én így tanácslanám tenni: *Miként mennek keresztül a fekete tövisk sövények, a fejérségen.*
- p. 11. l. 2.* loco; Bika: *Tulok.* Minthogy ezt bé fogni nálunk jobban szokás, és az németek ezt is *Stier*-nek hívják.
- p. 22. l. 13.* Én itten nagyobb meg világosítás kedvéért közibe teném ez Szók után, *Erős tölást kezdett,* még ezen szókat: *Mit kész karóbül a fa töve körül fonní.*
- p. 32. l. 14.* loco; melly a szájához ért: *Melley a szájához* legg közelebb volt: az második helyen meg maradhatnak az *első szók* is.
- p. 33. l. 14.* Meg vallom, hogy ezt az Szót: *Amorine* sem a németbe, sem a Magyarba nem értem; ugyanis ezek nem a *Gratziák,* a Venus késérői: gondolom azért, hogy alkalmasint ki tenné az Autor tzéllját, ha így íródna: *a szelid Delphíneket a szerelmetességek nyargalták.*
- p. 37. l. 22.* loco; karikáiban tűnt el: *karikás buborékjaiban* el tűnt. Így meg világosítva világosabb értelme; ugyanis a[zok] a Vizben valamit vetnek, az tsinált buborékoktul az ábrázat nem látható.¹
- p. 47. l. 15.* post. Nem késtem volna: így gondolnám ki tenni az

¹ Ez után három sor olvashatatlanúl ki van törölve.

- Autor tzéllját: *Nem késtem volna oly sokáig az hajlokod körül lobogó lángot venni vezéremnek.*
- Ibid. lin. 21.* Én ezt az periodust így tenném ki: *Egy szép lámpást adok néked, melyet agyagból az én Mesterséges Atyám maga formált*; ugyanis jobbnak tartom, ha az agyagról nem elől, hanem hátrább lesz emlékezet.
- p. 48. l. 26.* loco; a legg szerelmesebb Leány: *Az legg érzékenyebben szerető Leány*: NB. Az első rossz értelemben is vétehetődné, melyet méltó el kerülni.
- p. 51. l. 13.* loco; foltos: *Fóltokkal tarkázott teheneit.*
- p. 57. l. 2.* Ezután; Fáimtul vegyemé meg: utánna kel tenni: *aranyon a gyümölcst.*
- p. 64. l. 18.* loco; Nagy bátyámtul: *A legg idősb Bátyámtul*; von einem ältesten Bruder.
- p. 73. l. 20.* loco; Jóval azután: *Még azután sokkal későbbre adódott melléjek a Sip is, mert Marsyas vitte bé azt az Erdei Istenek közzé, melyet Minerva, annak találója, midőn az Isten Asszonyok azért tsúfolnák, haragjában a homokba le vetett.* NB. Ez, úgy tartom, az Autornak igaz értelme, mely még az Originalisban is egy kitsint obscure vagon fel téve.
- p. 75. l. 6.* loco; a fogolyt: *A rabot.* NB. Hogy ezen madár, valóságos fogolynak ne gondoltassék; ugyanis a fogoly nem énekel, ennek pedig az tulajdonittatik.¹
- p. 80. l. 4.* Ugy tetszik, talám világosabban volna így: *'S bámult rajta, mint feküdt gombolyag formán, el dülve félig* etc.
- p. 81. l. 14.* loco; Himje; *a kinek magához hasonló iffjú Párja van.* NB. Ezen változtatás okait már egy levelemben² meg írtam, melyet itt nem repetálok.
- p. Ibid. l. 16.* loco; Sikolt: *Üvölt.* Szintén ugy[anazon] loco; sikoltottam: *Üvöltöttem.* NB. A Sikoltás soha sem öröme jele. A bagolynak pedig ugyis *üvöltés* tulajdonittatik.
- p. 84. l. 9.* talám itt hozzá lehetne tenni: *Menny útdra,* mely még jobban ki teszi az el igazítást: lehetne így is tenni: *Takarodgy.*

¹ Itt ismét közel 4 sor olvasatlanul át van húzgalva.

² L. 1786. jan. 3-án Péczelen kelt 60. szám alatti levelét.

Az Második Könyvben: Az Oszai Reggel.

- pag. 105. l. 13.* loco; Rendes: *Kellemetes gyermeket.*
- p. 116. l. 11.* loco; Kárpit: *mint valamelly ezüst lepel.* NB. Ugyanis az Kárpit soha sints valaminek felette, hanem mellette.
- p. 120. l. 4.* loco; Fütügytek; minthogy ez comica Expressio, talám jobb lesz: *Fügöttének.*
- Ibid. l. 6.* loco; Koporsó Zsámolybul és *A Forrás egy Sir oszlop Zsámolyábúl tsorgot ki, s azt virágos folyóka, sugár Repkény és fel nyuló téli zöld szótték bé.* NB. Az Koporsó = *Sarg* és nem *Grabmahl*; ugy az *Epheu*-is nem Komló.
- p. 130. l. 28.* loco; 's ha el mosolyodna s el tüzesedne: 's *gyenge mosolyodássa között el pírúlna.*
- p. 171. lin. 5.* loco; Két száz Pántzélós Vitéz is volt köztök: 'S *majd két száz vitéz igen tenger hadi készülletben vótt köztök.* Risztung nem pántzél jelent, hanem egész hadi-készületett.
- p. 171. lin. 12.* loco; Ezeresünk; *Vezérünk* vagy pedig *Fő Kapitányunk.*
- p. 173. l. 22.* loco; Igaz: *emberséges ember.*
- p. 176. l. 12.* Itt hozzá lehetne tenni: *Mint az ember gyűlölő Timon homlokán.* Ugyanis itten az Autor az *Lucianus Timonnyára* tzelez, és nem valamelly tsupa Pásztorra, azért magais a Németben oda tette ezt a Characterét: Menschenfeindliche Stier.
- p. 180. l. 6.* loco; Vig tréfa; *az vidám nyájaskodás.*
- p. 191. l. 2.* loco; Nyíl forma törsöködöt: *Nyíl igenességű derekadat.* Ugyanis a Törsök az allya a Fának.
- Ibid. l. 5.* loco; Futsz: *tsörgedezel.*
- p. 193. l. 21.* loco; Hogy néki nem kellene lenni lepkének: *Hogy néki töbnek kellene lenni, mint lepkének.*
- p. 194. l. 7.* Talám az Hyacinthus helyet más nevet lehetne tenni, hogy az olvasó a virággal ne confundálja, úgy mint *Alexis*; *Dienes*; *Demeter*; *Mopsus*; *Amyntas*, valamint alább az Henrietta helyet *Amália* tevődöt.¹

¹ Itt egy sor olvashatatlanul ki van törölve.

p. 200 l. 12. Meg kell vallanom, hogy ezt az Szót: *Fólnagy*, nem értem, minthogy soha sem hallottam: Azt tartom mindazáltal, hogy Geszner azzal az szóval: *Landman*, semmit egyebet nem akart jelenteni, hanem *Föld Mivelőt*, már az, akar a Szántó föld, akar a Szőlő, akar a kert körül forgolódgyon; ugyanis, hogy itten Tisztet nem ért, még tettzik abbúl, hogy füstös Kalyibát tulajdonit neki: Meg lehetne azért ezen szót: *Föld mivelő* tartani.

pag. 199. l. 28. loco; Száraz Harpax: *Szikkatt Harpax*, mert ez még jobban ki ábrázollya a Fösvény Embert.

pag. 207. l. 7. Szeretném, ha nekünk Magyaroknak szónk volna, mellyel ezt a Szót: *Freundin*, értelmessen ki tehetnénk: Itten az Autor vagy az Szeretőjét vagy talám az Házás Társát érti: minthogy pedig a Kedves Barátné, sem edgyikét, sem a másikat ki nem fejezi, talám az kedves helyet lehetne tenni: *Szeretetre méltó Barátném*: Vagy pedig, ha Feleségét értette itt, lehetne tenni: *Te pedig Édes Házás Társ*. Ugyanis valamellyek azután következnek az 10-dik rendtül fogva, majd inkább illenek az Feleségre, mint az Szeretőre: Nevezetesebben ezen szók: *Hogy azt az vidéket, a hol lakoztok* etc. és *Hátra maradott kedvesekhez* etc. Nekem azért majd nagyobb kedvem volna ezen utolsó meg tartásában, mert annak az értelme is ártatlanabb volna.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 191. sz.]

67.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Vinkovcze, 16dik Apr. 1786.

Kedves Ferenczem!

Leveledet, meg vallo, hogy igen régen vettem, de arra sok egyet más miá még későbben akartam felelni, sőt még eztet is, nem úgy, mint feleletet, hanem tsak, mint egy olyan tudósítást irom, a melyből azt tanulhatod ki, hogy a Te kedves Barátod él, és hogy az *szegény*; még pedig anyira szegény, hogy kéntelen ezen Levele által, Te általad Aszonyámat újra kérni, hogy üres erszénye nehezen vár-

ván változását,¹ . . . . . másunnan nem is reményelhetvén, ergo Aszonyámtól kéri, várja, és reményli. Még a Generalisné itt van, és itt is lesz vagy 5 nap; addig magam is itt mulatok, azután pedig a Gradiska. Onnat várd tehát azt az Levelemet, a melybe sok lesz. Aszonyámat tiszteld, Testvérimet tsókold. Ély szerentséssen, ugy a hogy érdebled

László mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

68.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Vinkovcze 21dik Apr. 1786.

Kedves Ferenczem!

Ujra kéntelen vagyok próbálni a hidegnek keménységét. Tsak negyed napja, hogy a hideg leg először ki lelt, és már tegnap kötelességét anyira continuálta, hogy még az itten levő mindenféle hideghez hozzá szokott emberek is, mindnyájjan tsudálkoznak rajta. Három órától fogva egészen nyoltzig szüntelen gyötrött. Ma egy kevésse jobban [érezem] magamat, orvossággal élek, ... nintsen, és így reménylem, hogy nem sokára helyre állok.

Az Aszonyámnak szólló Levelemből fogod látni, hogy a Gróffné mitsoda nyavajába van, és hogy mihint fel szabadul, mindjárt egyenessen Bécsbe megyen, és hogy én, ő Nagyságát oda fel fogom kísérni, egyszersmind azt is, hogy pénzre van szükségem. Ergo, ha ma ide valamit küldöttetek volna, az igen jó, mert el nem vész, de Bécsbe nagyobb szükség lesz, sőt igen nagy lesz, azért is, a mit Aszonyám adni fog, azt egy Adress alatt² . . . . . a Generalisnak, a ki azt fel érkezésemmel kezemhez fogja adni. De nota bene, a dolog siető. Ujságom nints, tölled várok. Ély szerentséssen

László mp.

[Eredetije a m. t. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

¹ Itt a levél aljából egy kis darab kiszakítva levén, egy vagy két szó olvashatallan.

² A kipontozott helyek megfelelő része az eredetihől ki van szakítva.

69.

B. Id. Ráday Gedeon — Kazineczynak.

Egész bizodalommal való Nagy Jó Uram!

Még 26-a Mártý irott Levelét az Urnak, tsak ma : ugy mint 26-a Aprilis vettem, és azonnal elküldöttem Trattner Uram bolyába; ott azt mondták, hogy azon Paquetumot, még ez előtt két héttel már elküldötték volna; az nevét ugyan, kinek adták által, nem tudgyák, hanem hogy az. Semsey Úr házánál vólt volna szálva. Az mi Geszner fordittását illeti, én azt még Martiusban Jósa Uram kezéhez adtam, kiis emberét hozzám küldvén, azt izente, hogy az Úr reá bízta volna annak haza vitélét. Bánnám, ha egész eddig is az, kezéhez nem jutott volna az Urnak. Az munkát magát azon okból küldöttem ¹ petsét alatt, hogy abban magam reflexiótis különös papiroson hozzá ragasztottam, nem akarván, hogy azokat minden ember olvassa; e mellett különös Levelemetis adtam melléje. Másik Levelében az Urnak, olyan rendelését láttam, hogy az fellyebb említett munkát Gróf Barkótzí Ferentz Úrtól küldgyem meg, de már az még az előtt az fellyebb irottak szerént Jósa Ur kezéhez adatott. Puki András Uram igenis kezemhez küldötte az Spangár és Kaprinai munkáit, hanem kérem az Urat (minthogy az iránt Levelében nem emlékezik) méltóztassék meg írni az Árokat, és azt itt kellesséke le tennem, vagy Kassára küldenem. Ami Spangár munkáját illeti, nekem az a' régibb Editiókból eddigis meg vólt, hanem az *Magyar Bibliothecája* hibázott, mellyről ámbár a Titulusában emlékezik, de az mostani megküldöttek közöttis nintsen meg, és a' mint másoktól hallo, tsupán azon Titulus alatt : Magyar Bibliotheca szokott árultatni; az közönséges Titulussában pedig a' könyvnek annak az végén, tsak mint toldalék említettik : ezen okból énis az Urhoz tett kérésemben tsak Magyar Bibliotheca név alatt adtam elő. Hihető, azért ritkább az többinél, hogy azon inkább kapván, több Vévői vóltanak, magát pedig az Magyar Chronicát ottan hagyták, és így az exemplárok amannak híjával maradtanak. Erdődy Lajos Úr munkája iránt, mellyet bizonyos kertről irt, meg lehet, hogy hibázhattam, és talám az nem Kassán (mint Levelemben irtam), hanem inkább Károlylyba nyomtatódott ki. Ujjobban is azért kérem az Urat, hogy mindezt, mind

¹ E szó után a *meg* ki van húzva

Spangár Magyar Bibliothécáját, ha még található, méltóztassék számomra meg szerzeni. Az küldött Magyar Chronicátis örömet megtartom, mivel látom, hogy vagy benne szaporítás, melly az legelső editióban nints. Azomban minden illendőséggel maradok

Az Urnak

Pesth. 26. Apr. 1786.

Igaz köteles Szolgája

B. Id. Ráday Gedeon s. k.

P. S. Spangár az maga Bibliothécáját az Zwitteringerével comparállya annyibül, hogy valamit az, a' Deák Magyar országot illető könyvekrül irt; úgy ez az Magyar nyelven ki jöttéket számlálva elő: Errül pedig sem az Régi Editióban, sem az mostan meg küldöttben (ha az egy Titulussának végén való Említést ki veszem) az egész könyvben nintsen szóis; ezen Magyar Bibliothécát bőven recenseállyák *Rotharides* in *Lineamentis Historiae Literari Hungariae*, és Wallaszki az mostan legg közelebb ki jött új munkájában: Sött maga Spangár, az Magyar Chronicája Titulussának alsó részén így ír felőle: *Magyar bibliothécával, az az: a' Magyar Sz. Korona alatt lévő Országokból származandó Irókrül szerzet, és irt Könyveknek Laistromával, ezen Kronicát terjesztette, szaporította, és az Magyarok tanúságára ki bocsátotta. P. Spangár András Jesuita.*

Csak az alá- és utóírás a Ráday saját keze írása. E levélről Kazinczy a következő kivonatot készítette:

NEGYEDIK LEVÉL.

Pest, April 26. 1786.

Trattner bizonyos pakétet elkülde már. Geszneremet Jósának adta, 's nem adható többet Gróf Barkóczy Ferencznek.

Puky András által vette Spangárt és Kaprinait Spangárnak általam küldött Munkáját már bírta. *Magyar Bibliothécája* hibázott — (e' szóval a' fehlen értelemben él; ezt a' Nyelv-rontás ellen panaszolkodók nem tűrik.) —

Az Erdődy Lajos Versei talán nem Kassán nyomtattattak, hanem Károlyban. Ezt és a' Spangár M[agyar] B[iblio]th[ecájá]t ismét ajánlja. — Erről az Utóírásban.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 191. sz.]

70.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Vinkovcze 19dik May 1786.

Kedves Ferenczem!

Tsak igen igen rövid Levelet. Éppen tegnap kértem két holnapra szabadságot; addig míg hozzátok érek, keress olyan jó Doctort, a ki a harmadikra Atestatumot fog adni, hogy beteg vagyok; a pedig könnyen meg lehet, hogy beteg leszek, tsak olyanokat keress Kassán, a kik az Epéjét az Embernek ugy fel tudják kavarni, mint a Vinkovczyiak. Török István nem tsak az, hogy nem ember, hanem a baromnál is alább való, mert azt, a ki a maga Barátyát otsmányul meg¹. . . . .
 . . . a ki annak háta megé olya . . . . . melyek, ha a Providentia nem volna, örökös kárára lennének, lehetetlen, hogy embernek tartsuk. Nem. Gazzabb ember nintsen nállánál. Az emberiség, die Menschlichkeit, nem engedi, hogy számat meg nyissam, pedig szólni tsak tudnék. Ha Kassán leszünk, nem tudom tüzelőnél é, ott beszélünk egymással, de előre vomitoriumot veszek, mert egyéb képpen bizonyosan ki lél a hideg. A tegnapi recidivámnak egyenessen ő az oka. Kintsem, mi 21dikén indulunk Bécsbe; — az Istenért is pénzt, pénzt, pénzt! egyébképpen nem tudom, mi lesz belöllem. NB. a Generalis Adresse alatt. Ély szerentséssen

László mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

71.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Eszék 23dik May 86.

Kedves Ferenczem!

És így már el is indulánk. De még tsak magam, a Gróffnét holnap várom. — A Boszusság az hidegemet vagy olyanná, vagy

¹ A kipontozott helyek megfelelő részei ki vannak szakítva a levélből.

olyanabbá teszi, mint az Őszeli vólt. Bár tsak már Kassán vólnék. De már egy kitsint vigabban is. — Van egy ujj könyvem, Gewidmet der Freundschaft; ennek első faciessén sicuti sequitur :

Chere Solitude! qui' m' apprend a reconnaitre le
 Vrai bonheur
 Toute abandonne a mon Esprit tranquille, J'ai la
 Douceur
 D' envisager les Merites recelés, et d'en trouver chez Vous,
 Lesquelles M'obligeront, de Vous etre eternelement par tout
 Votre affectionée Amie
 C. B. P. nee C. de Draskov.

8 nap allatt veszed ezt a Levelet; az Istenért Pénzt, Pénzt, Pénzt. — Az Obesteremnek Bécsből egy Kotsit hozok, azt ugyan hozatok, menvén, Gyömrön hagyom. Secundum Calculum. 18dik Juny Kassán lehetek. Salvo errore Calculi.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

72.

Kazinezy László — Kazinezy Ferencznek.

Földvár 29-dik July 1786.

Kedves Ferenczem!

Tölletek való el válásom milyen Schweremuthba ejthetett: azt magad el gondolhatod. Ezen állapotomba már ide jókor reggelre el verekedhettem, és még ma anyit szándékozok menni, hogy holnap fél nap Vinkovezára érhessek. Onnét is mindjárt tudósítlak, jóllehet nem tudom, Levelem Kassán találhat é? Újságul irhatom, hogy Törököt Bécsbe nem találod. A Generalisné, miolta el jöttem, 3 Leányát eresztette el, még pedig mind megverve, a közzül az egyik beszél az Bécsi Égi háborúkat. Én tsak a Generalist sajnálom, szegény ő leg boldogtalanabb a világon. — Ergo ad rem Törököt öszve gaz emberezte és meg mondotta néki, hogy minden órába mehet. Én sajnálom, ő szeretet volna Bécsbe lakni. — Köszöntsd, és tsókold a Kassaiakat, mond meg Náninak,* hogy a Pántlikáját Strimphli kötő

* B. Dóri Náni.

hejett már sok ezerszer meg tsókoltam, de azért az igaz Strimpbli kötőhöz is számot tartok. A kedves szülő Anyám kezeit tsokolom, az ellenségem ellen viaskodom. Szegény Özvegy feleségem* igen nehézé teszi előttem az éjtzakákat, szomorúan néztem vissza Forró-ról azokra a Hegyekre, a melyek közt lakik: Mond meg néki, hogy azt izenem, hogy el ne felejtсен. Viel geliebte Schwägerin, liebste Janette,** ich küsse Sie mit der wärmsten Empfindung, erinnern Sie sich ihres [Auf]richtigsten. — Klärit is . . . . . el ne felejtkezzen a Commissiomról. Te ély szerentséssen.

László.

Kivül: ¹

À Monsieur Monsieur François de Kazinczy à Caschau per Offen.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 231. sz.]

73.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Ressettare 24-dik Aug. 1786.

Kedves Ferenczem!

Már ennek az Holnapnak is közelget a végi, és így Bécsből való megérkezéseddel ezen Levelemet éppen jókor veheted. Még én Töletek lett szomorú elválásom ólfa, egyitek keze irását sem láttam, de a tiéd, úgy tartom, hogy utba lesz. Bécsi és Kassai Ujságot sokat várok tölled, 's reménylem, kapok is. Tölled és tsak hamar azoktól a Hegyeiktől, a melyek között te és ti barátotokról emlékeztek, sírva butsut vévén, mindenütt szerentséssen és hamar utaztam. 30-dikán estve Vinkovczára értem, de az Obesteremet othon nem találhatván, reá ott egy hétig várakoztam, onnet pedig ide 8-dikán szerentséssen megérkeztem. — Jam seges est, ubi Troja fuit. Tsak azt mondom már én az az előtt oly kedves Gradiskára. Mindenfelé, a merre tekintek, elég okom adódik arra, hogy sirjak; szomoruan tekintek arra az épületre, a melybe én oly sok boldog órákat éltem, könyveimmal

* «Nem tudom, ki ez az özv. feleség»

** «Jeanette Comtesse Frank». Mind Kazinczy F. jegyzései.

¹ Zárlatán fekete viaszpecséttel.

áztatom a Quartélyom előtt annak a Körtvély fának az árnyékát, a melynek látása mindenkor szent lesz előttem. — Kedvesem, ez az Élet fojása, igaz az örökké, a mit Klári irt a könyvembe. Szegény Susie, hogy kérdezte ő én töllem, ha szép é?! Irtam innét mind a ketőjöknek és úgy tartom, hogy nem sokára kaphatok választ. A Gróff maga tsak most irt egy Pajtásomnak, felüllem tudakozódik és állandó barátságáról assecural.

Tsak hamar meg érkezésemmel az egész Regement Erdejének visitatiójára, mint Praeses Commandiroztattam, a mely Commissióba egész 14 napot töltöttem. Szomorú óráimba ez mégis egy kevésé mulatott. Az egész Ritt közel tehetett 30 mértföldet, mivel mindenütt kerülni kellett, mindenütt kaptam ingyen egy Lovat, és a mellett olyan szerentsés voltam, hogy mindenütt jót kaptam. Az egyik részi a Regiment Erdeljének a Száva mellett mély helyen fekszik, olyan formán, mint a Jánvári erdő; ez magába igen szép, de mivel a fák magassak, mint egy egy Torony és egyenesek, mint a Gyertya, nékem meg valom, mulatságomra voltak. A másrészi a Regementnek tsupa hegy s völgy; itt olyan Comode utazni, mint én, a leg nagyobb gyönyörűség. A fák hasonló szépek, mint a Száva mellett, a vidék pedig valósággal Romantisch. Most a leg szebb Prospectusok, a melyekről Török vagy Horváth Országba mélyen be láhattunk, majd mély árnyékos völgyek, a melyekbe mindég a legg szebb forások és tsorgó patakok fojtak, a türhető kő sziklák között, majd a leg szebb hejjen fekvő szálló hegyek, a melyek közt már mindenütt találtunk érrett szilvát, itt szép rétek, amott a mély meredek mulatatták szemünket. Be sokszor emlékeztem rólad, minden ujj vidék el mondatta vélem: Héj, ha az én kedves Ferenczem itt volna. A többek közt a legnagyobb Hegyek közt van egy Pistrángos patak, ezt én előre tudván, itt Rast-tagot rendeltem. Két magos és meredek hegy közt a völgybe, mindenütt kövek, de nem, irtóztató kősziklák közt, sűrű magos erdőbe mentünk a Hegyre föl a patak mellett, a mely csupa köveken ugrál le a Hegyek közzül. Három órát mentünk, mig azt az helyet el értük, a hol a Pisztrángokat fogják; itt egy emberrel főzettem, négyen pedig fel felé mentünk a hálóval. A leg szebb viz ugrások közt igen vigan töltöttük a halászatot, 16 Pisztrángot fogtunk, édessebbek voltak a méznél. Ó ha az én Ferenczem itt lett volna! Tsak tegnap a hegyek között el tévedvén, egy Provincialis faluba értünk; ritkán látnak ezek emberséges Embert (illo sensu), de azért igen boldogok. — Már 11 óra felé lévén az idő, a Lovaink meg fáradtak, egyenesen a Biróhoz

mentünk. Nem kérdezte ez, hogy van é valamire szükségünk, minek előtte körül néztük volna magunkat, már az Asztalon volt a Cziczvara, (egy Tejfelből, Lisztből, és Tojásból tsinált Nationalis étel) mig ezt ettük, a pergelt Káposzta készen lett, volt Bor hozzá, volt, a kinek kellett, Pályinka, utoljára túró, Super omnia vultus accessere boni. — Soha sem olvastam a Philemon és Baucis Historiáját édesebben, mint ennek a jó embernek a Szilvásába.

Valósággal az ember boldogsága csak magától az embertől függ; a Providentia mindég eleget ad arra, hogy meg elégedjünk. Imé ezt a 14 Napot boldogul el töltvén, 15-dikén véled beszélgetvén, ismét boldog vagyok. Tsókold helyettem a Kassaiakat, Tsókold Therézt, Susit, Jeanettet, mond meg nekik, hogy az erdők és Hegyek közt sokszor töltöttem vélek időmet. Az Anyámat kérdezd: ha kész lész é hamar az Erszény. Tsókold a Nánit; a Strimphli kötöt még sem kaptam meg. Az én kedves feleségemet senki sem sajnálja jobban, mint én, hogy ő Özvegy. Gott segne Euch alle. Ferit köszöntsd. Gróff Törököt és —nét tisztelem. Éjj szerentséssen.

László.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 231. sz.]

74.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Kobáss 4dik 7br. 1786.

Kedves Ferenczem!

Nem tudom Homályos, sápat, vagy haloványnak mondjam é azt az Holdat, a mely a tegnapi éjtzakát oly gyönyörűséggé tette. Örült ennek sok utazó, sok szerelmeseknek könyvei édesebben tsorogtak, az éneklőknek énekei jobban hangzottak, az elme világosabb volt ennek világánál, az érzékenység érzékenyebb. Olyan volt ez, mint a mi kedves Therézünk Vendégfogadója. Emlegette ő ennek világánál a Mária képével Hand in Hand az ő B. Ferenczét, emlegetett talám téged is, emlegetett talám engem is. Emlegeted te őket, emlékeztél róllam is. Emlegetelek én mindnyájotokat — Valósággal nem érdemlik ezen rövid életnek hijábalóságai, hogy azokért az ember szabadságát fel áldozza — Ez az Summája azoknak a gondolkozásoknak, a melyeknek az édes álom éppen jökor véget vetett. Nem az az

hízelkedés elégíti meg az én szívemet, hogy majd valaha százaknak parantsolok, hanem az — hogy talám valaha ismét élhetek azokkal, a kik nélkül életem a leg magosabb poltzon is tsak hijába valóság — Ha visza gondolkozom — nem a vólt nekem a leg kedvesebb szempillantásom, a melybe kardomra, és kalapomra Aranyat és fekete selymet akasztottak, hanem az, a melyben titeket ismét ölelhetelek. Nem a Paszomántot — a ti veletek való barátságos élést, ezt, és tsak ezt egyedül várom én.

Currite veloci tardissima tempora cursu,

Et citius metas accelerate meas. Ez az én Tage Buchómnak már 4dik esztendőől fogva a procumbit humi bos-a — Láthatlanul folynak az órák, imé már el múlt egy Holnapja, hogy utolyára tsó-koltalak, el jön még a 2dik, 3dik és a többi is, egy darabig a reménység fog bennünket táplálni, utoljára tsak ugyan fog a Gondviselés módót benne találni, hogy a kik egy mást anyira szeretik, azok egy mást ölelhessék is. Ezen kedves időnek békétében¹ várása mellett az egy mással való Levelezésünk, nem tökéletes, de tsak ugyan nagy vigasztalásunk.

Már két Leveledet vettem, az egyiket Kassáról, a másikat Bécsből. Sok circumstantiák vagynak, a melyek az ilyen lépést el múlhatatlanná teszik: azt irád a Kassai Leveledbe, egészen egy értelemben vagyok veled — de valósággal szánakozásra méltók azok, a kik ilyen circumstantiák alatt vagynak. — Én kívánom és telyes szívből kívánom, hogy ő szerentsés légyen. Most Popenak némely darabjai vannak a kezem alatt, olvasd in 2ten Th. Januarium et Majam. Tsókold ötöt hejtem és áld meg a leg szentebb áldással. Már eddig Bécsből is meg érkeztél, és talám utba lesz az a Leveled, a mely rakva lesz Bécsi történeteiddel; ezt, meg vallom, békételesen várom.

Én 1-a 7bris jöttem ide, és talám az egész Holnapot itt töltöm. Itt a tudva levő Plebanusnál vagyok. Sokszor mulatom magam a Superstitioval; de meg vallom, hogy sokszor szöknöm is kell, mint az Assan Zachariastól. Most egy Könyv Áros volt Gradiskán, ettől Hallert, Klopstockot, Stolberget, Wielandnak ujj verseit meg szerzettem, és most magamat vélek mulatom. Sokszor el olvastam már Hallernek a Dorisát, sokszor emlékeztem mellette az én kedves ellenségemről, és a te jól tevődről. Gott segne Sie. Klárit tsókold, Levelét várom,

¹ E szó világosan így van írva, de tollhiba, *békességben* helyett.

Einsiedlivel tsak had mulassa ő magát, és légyen szerentsés. Náni, nem tudom, meg érkezett e már, emlékeztess ötöt róllam. Az Ordens-Bandját várom, most a Pántlikáját tsokolom helyette. Hát az én kis feleségem mit tsinál, mulatya é jól magát Ferivel, emlékezik é róllam? Gróff Törököt és —nét, a Vicsipánynéval edjütt tisztelem. Ély szerentséssen és irj hamar a tégedet óhajtó kettős testvérednek

László mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

75.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Kobas 15dik 7bris 1786.

Kedves Ferenczem !

Augustusnak utolsó napján irott kedves Leveledet vettem. — Egész részt veszek örömdbe — Sok féle képpen segített rajtad a Gondviselés — nem kell a szegénységgel küszködnöd — másokon segíthetz, Nyugodalmas szolgálatod van — és talám ez által további kívánságaidnak egy darabig határt teszel. Ó bártsak soká érezhetnéd ezen hivatalodban való meg elégedésedet, és magadat a fejobb való kívánságokkal ne epezstened. Das ware Mittel vortzukommen, ist ruhig auch günstige Gelegenheit zu warten. Dienes kann dir nie fehlen. Ezen említett Leveled is, úgy tartom, Bécsből jött. Igen szeretném tudni a Bécsi történeteidet, a többek között, Török hogy és hol van? Ferdinánd és Wartenslebenné mit tsinál? Az Bécsi □ felöl való experienciádat in extenso várom. Generalis Wartenslebent nem hiszem, hogy láttad volna. Én, a mint irám, talám még a holnap végeig itt leszek, vagy is nyomorgok a sok melancholizatiók között, a melyekkel a fejem ebbe az Országba való érkezésem olta jobban, mint az előtt, teli van. Az Aszony[anyámna]k irtam vólt valami pénz iránt, mivel itt a Regimentem, vagy is a Comissarius 50¹ egy néhány forintot le húzott a gagieből, a mely most egészen koldússá tett.

¹ E szám 80-nak is olvasható ; vagy elsőbb írt 50-et s kijavította 80-ra, vagy megfordítva ; a mint azonban a következő levélből kitetszik, mégis az 50 az elfogadható.

A jó Obesterem sem igen tudakozza, mit költöttem a Kotsijára, ha a 4dik Lovat neki számlálom, többet teszen 24 forintnál — ez is oda van. Azért is említsd az Aszonynak ismét kérésemet, mivel már actu adós kezdek lenni, pedig még ehez a Mesterséghez nem tudok. A Kassaiakat tsókold. Ély Szerencsészen

László mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

76.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Ressetare 22 7bris 1786.

Kedves Ferenczem!

Soha még nagyobb boszuságom nem vólt, mint ma — Minek utánna már 50 egy néhány forintomat le huzták, most Kobásról lett vissza érkezésemmel a Rechnungs-Führerünk jelenti, hogy a b.--a. A Hof-Buchdruckerey a tavalyi 13 Héti¹ szabadságomért ismét 13 forintot kíván. Tudod é, mitsoda 13 Heti szabadság ez? Miskoltzról jelen létedbe beteg koromba a Doctor Atestatioját Wartenslebennek meg küldvén, ő mindjárt Urlaubot adott 3 Holnapra, tudnillik pro 9bri Xbri et Januario. NB. az addig való szabadságom nem formális Urlaub, hanem csak privatus engedelem volt. De a mint tudni való, én már 9bris az elején itthon voltam,² mivel én erről az valóságos szabadságról semmit sem tudtam. Már nem csak ez a ménkü Boszuságom, hogy a 13 frtot le huzzák, hanem azon fejl, és leg feletébb való képpen, hogy én azt a b-- három holnapot nállad és nállatok nem töltöttem. — Így ugyan soha még nem jártam, de nem is járok. Már most szóllani a 13 frtért nem merek, mert egyéb képpen Wartensleben jönne a Verantwortungba, hogy, hogy mert anyi időre privatus engedelmet adni. De már most nézzed a bajom. 1-o : Le huzták olyan summa Pénzemet. 2-o: A Kapitányomat a Kostomért ki fizettem. 3-o : 15 forint ára szénát vettem. 4.: 5 forint ára zabot még kell 10 forint; 5-o : 24 forintot már

¹ Előbb *Holnapi* volt írva, s e szó fölé van újra kiigazítva *Hétire*.

² E szó után a következő szavak ki vannak húzva: *Már ez a ménkü boszu . . .*

kölsön vettem, 10 forintot meg most veszek az Utam Visitációjára — 6-o et in infinitum mihez kapjak, nem tudom. Azért és az Istenért és akár hogy mennél előbb 10 Aranyat küldjete, mert egyéb képpen a Nyomoruságnál nyomorultabb vagyok. Kobásson 3szor ki lelt volt a hideg, de a bajomba azt hamar el vesztettem. Itt ismér az egész élő világ, szerentsés vagyok, hogy itthon nem voltam, mikor a Tisztek a Méréshez Comandiroztattak, most azért vagyunk mindég szolgálatba. Leveledet óhajtva várom. Klárit és a Kassaikat tsókold. Pénzt, pénzt, pénzt!

László mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

77.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Ressetare 12dik Oct. 1786.

Kedves Ferenczem!

Utolsó Levelembé azt irám volt, hogy már a hideg el hagyott de meg tsaltam magam, nem hagyott el, hanem tsak a harmad Napiból, negyed Napivá változott. Az olta ismét duplex tertianává lett, ugy, hogy már most két nap lel egy más után, és tsak egy nap vagyok nálla nélkül. Ez már közel a tavalyi állapotomba tett. De tsak ugyan több erőm van még, mint tavaly Miskoltzon. Még eddig semmi Curával nem élek, mivel nints arra való ember, a kitől tsak bor követ is mernék venni. Anyiba még is szerentsés vagyok, hogy a Kapitányomnál jó beteges Kostom van. A -betegségemhez járul még, a mint előbbeni Leveleimből tudod, a szegénységgel és Nyomorusággal való küszködésem. Mindenre kérlek henneteket, a mi előttek szent, szányatok meg, még pedig mennél előbb. Számlálom a Posta napokat : az elsőbb Leveleimre Octobernek a közepéig, erre pedig 9-bernek az elején választ kaphatok. Kérjed Aszonyámat szómmal, és tseleked, hogy mennél előbb pénzt kapjak. A kötsönhöz nem szoktam, a mit már kértem, az majd hamar el fogy, többet, ha meg veszek, sem kérek, el adni valóm semmi sints. Ergo per omnia sancta quanto citius.

Már most az út Visitációról is egy keveset. Egészen a Dráva mellett Barcsig, a mely helység Somogy Vármegyébe esik, kellett az

utakat Visítálnom, az pedig ide igen igen jó 13 Méröldnyire esik. 1-a Oct. reggel indultam innet igen rút időbe, mentem pedig Pakraczra, az ide 2 statió. Az Pakraczi uj Orosz Püspököt éppen ezen nap Instellalta Csernell. Ebéden és ebéd után estig ott voltam. Estve bál volt, de azt ki nem álhattam, mivel a hideg lett. Más nap Zengwall nevű fő Szolga Birónál mulattam tsak ugyan Pakratzon. Ez téged ismer és tudakozódott felőled. Ő Sáros Vármegyei fi, Jankovichnál egy darabig Secretarius vólt, és ő általa lett itt Szolga biróvá. Pakráctól fogva ő vele tettem az utamat, mivel a Vármegye részéről ő volt comman-dirozva. 3-a per Daruvár, hol a Gróff Jankovich ujj Kastélya van egészen a Váradí residentia fornájára, Verőczeitig, [ott] lakik a mi kedves Peachevichünknek az Atya. 4-a Reggel Bartsra és délre ismét visza. A Gróftól visitet adván, dél után Daruvárra. 5-a Pakracz. 6-a Resselare. Meg érkezésemmel egy Berichtet tsináltam, a melyre azt mondotta az Obesterem, hogy meg olvashatja a Hofkriegs Rath is. Kedvesem, majd el jön már Esztendeje, hogy te engemet magadnak kettős testvéreddé tettél, ezt a napot beteges koromban is meg szentelem. Ély szerentséssen és tudván, hogy szükségbe vagyok, men-nél elébb segits.

László mp.

[Eredeti je a m. tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

78.

Kazinczy — Baróti Szabó Dávidhoz.

Szabó Dávidhoz

midőn egy idegen munkát közle velem.

Catullusnak hasonlatosságára.

Kassán októb. 16d. 1786.

Mint bánthattalak én meg úgy, Barátom!

Hogy te engemet ezzel a' tsömörlést

Indító tsevegéssel öldököljél?

Testét lepje-meg a' gonosz pokol-vár;

A tsorgó fakadékok; a' бүdös rüh;

És a' tsontokat hasgató podágra,

Mint a' gombolyagot, huzza öszve újját,
 Ezzel tégedet a' ki gazdagított,
 Illy istentelen átkozott darabbal!
 Áh nem láttad é, hogy szegény Kazinczyd
 El-vész mérgibe', majd ha olvasandja?
 Várj, várj, nem viszed ezt el. Öszve gyűjtöm
 A' sok Kónyit, a' nem magyar Zechentert,
 'S nyomtat Landerer a' mit hónaponként
 'S majd ha öszve szedem, Barátom! őket:
 Érdemlett jutalom fog érni érte.
 Várd bizvást: az-alatt oszolj előllem,
 Akár merre vezet szemed' világa,
 Otsmány Vers, pökedelme Nemzetemnek.

[Eredetije a Szemeretár I. kötetében.]

79.

Vay József — Kazinczynak.

Kedves Öcsém Uram!

Bécsből hozzám bocsájtott levelére mind eddig azért nem feleltem, hogy semmi bizonyosf nem tuttam. Most már úgy látom, oda evolvállják magokat a dolgok, hogy az első Notáriusnak vagy Secretáriusnak 700 forint fizetése leszen, (mellyet azonban csak sub Rosa jelentek) Rangja, mint eddig, post S. V. Comitum ante Judium. Ez, látni való, hogy kivált Kállóban több, mint Kassán 600. Prospectus is nagyobb van ad altiora. Itéllye meg tehát Öcsém Uram, mellyik tetszik jobban, és a' nélkül, hogy legkisebbet is mozdullyon mostani Statiojából, első Póstával, hogy én cum 1. Novembris vehessem, adja tuttomra végső Resolutióját, Kállóban dirigálandó levelével, a hova is én cum ultima hujus vissza mégyek. Ha tetszik ez a' Statio kedves Öcsém Uramnak, én ugy tartom, hasznosabb, 's elő mentesebb lesz, de valamíg nem resolváltatik, mind addig légyen hallgatással, és semmit ne változtasson mostani Píánumában. Én pedig újra is válaszáat kikérvén, vagyok állandóul

Kedves Öcsém Uramnak

Miskolez 25-a Octob. 1786.

hív Szolgája 's barátja

Vay József.

P. S. Az én Kedves G. Törököm' köszöntöm atyafiságosan, ilyen tanácsával Öcsém Uram.

Kívül:

Monsieur Monsieur François de Kazintzy, Seigneur de Regmetz
Inspecteur des Ecoles dans le District de Cassau present à Cassau.

[Eredetije a m. tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 175. sz.]

80.

B. Orczy Lőrincz — Kazinczynak.

Tarna-Eőrss 1-a 9br. 1786.

Szokott kortézsia nélkül küldöm leveletem, és ez nagy hiba volt az Antivilágban, mindazáltal most bocsánandó véték: mivel nekem tudtomra nem adatott, mi hivatalban lépett azon kis barátocskám, kinek szerencséjü előmenetelén mindenkor örvendeztem. Elvárom tehát arról való tudósítását, s akkor helyrehozom, mit elmúltam. Valljon nem a pesti új táblához kapcsolta-é Felséges Urunk kegyelme? Ha úgy, teljes léssen örömem! Szánom valóban a felföldet, hogy amaz veszett farkas,* ki már sok jó embert megmárt, ismét előljött, és a mi rosszabb, egy vad bikát** fogadott társaságában. E két állat valóban nagy pusztulást tehet a juhnyájban, főképpen ha a pásztor félénk és szunyáta. Leskődött az egyik énutánam is, de az országutján nem mert reám ütni, tudván, töltött fegyverrel járok, a hol veszedelem vagyok.

Azombann igaz a' Poëta mondása: Nagy erőss Tölgi fákat döntöget forgó Szél, de attúl hajló fűz és gienge nád nem fél. Valljon meddig tartt hazánkban az árulók becse? valahol járok, kelek, mindenütt látom e' nemzetséget fenn viseltt fejjel, értz homlokkal sétálni. Királyi városok Biráj közé ugyan annyira be csaptak, hoga alig találkozik egi, kit Számvetésbe nem küldöttek. A mintt látom, e' tévelygő Tygris tejenn nevelt oroszlyán kölykök most a Kormányonn ülő Nagyok ellen agiarkodnak: Kullognak s-lest hánynak, mintt ejthessék tőrbenn Praedájokat, fenik fogokat azok ellenn, kiknek hatalom a kezekben; s-mivel Tűzet hintettek hamu alá, valóbann vigyázva lép-

* Zeleznik.

** Pallásti Ignátz. — Kazinczy F. jegyzései.

jenek a' Tiszt Viselők: Tör, hurok, lépes vesző, farkas verem között járván, Argos szemü légien, ki a veszedelmet el kerülheti. Mindazáltal Recte faciendo (v.-um?), hivatalyát hiven betöltő Igasság szerető Polgárnak még el nem múltt Betse és tandem justa Causa triumphat.

El múlik reménlem ezenn Égj háboru Hazánk felől, s-a' zápor után fel derül szép napunk. Igen kezdj a' Felsőség ösmerni ezenu árulók seregit, és már zárja a rézseket, mellyenn mászkáltak titkos sekresttjéjékenn; valóban ugi nézem magánosságombann az forgó dolgokat: szünik a' szél vész, világ Tengerin csendesednek a' habok; és a' Gondviselő Felsőg Boldogságunkra való eszközöket tellyes erővel szerzi; Adgyunk már valamit a' Muzsáknak is, Péczely Hanriassa magyarúl kijött, most kezemenn forog s-giönyörködöm, melly jól fordította Voltair munkáját, van annyi tüz e Scythiai magiarázatban, mintt francziában. hát az én Szabó Dávidomnak mit sügnak a' kilencz Szüzek? minap küldé egi nyaláb verset, ha ösmerős? kérem köszönnye meg nevemmel, vagyok

Jó Baráttya

B. Orczy.

Kivül:¹

A Monsieur Monsieur François de Kazintzy par Szerencs à Cassau.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 188. sz.]

81.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Ressetare 3dik Nov. 1786.

Kedves Ferenczem!

Meg ne ijedj, midőn Levelemet olvasod, — hogy 16. Septembertől fogva az hideg mindég gyötör, aztat tudtad, de hogy már anyira mentem, hogy az Ágyból is alig kelhetek fel, azt ezen levelem jelenti. Talám talám még is segít a gondviselés és a természet. Ha az időtől nem félnek, egyenessen szabadsággal hozzátok mennék, de ojjanak, a ki mindétig fekszik, nehéz a Novemberi utazás. Doctor Szombatynak már ez előtt két héttel irtam, az ő válaszát mindenap

¹ Zárlatán piros viaszpecsét.

várom és reménylem, hogy az ö Praescriptioja, mint ez előtt, úgy most is használni fog. Ha az én kérésem nállatok valamit tett volna, és a mint reménylettem, már régen pénzt kaptam volna, talám a Pogegai Doctor is segíthetne — Hej, kedvesem, nem gondolhatjátok ti azt el, milyen nehéz dolog idegen földön, idegen emberek között, ahozz még pénz nélkül betegeskedni. Kedvesem, mindenre a mi előtted szent, kérlek, tseleked, hogy mennél elébb pénzt kapjak. Jelentsd tiszteletem mellett Aszonyámnak nyavajámat, és kérd, hogy mennél elébb pénzt kapjak. — Ne hadjátok, a mint a Német mondja, az Embert verderben —

Therest és Susit köszönts — Janettről egészen el felejtkeztél. Válaszodat óhajtva várom. Ély szerentséssen.

László mp.

[Eredetije a m. t. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

82.

Trattner — Kazinczynak.

Hoch Edelgeborn

Hochzuverehrender Herr!

Euer Hoch Edelgeborn Schreiben von 27t. 8bris habe samt Beylagen erhalten, und laut Innlagen A. B. C. D. werden sie sowohl die Schrift, Papier, als auch die Preise, wie hoch eine jede Gattung zu stehen kommt, ersehen; Es beruhet daherr bey Ihnen, was sie für ein Muster wählen wollen, ich werde nicht ermangeln, Sie nach Verlangen bedienen zu lassen.

Vier Bogen von dererley Schriften die Wochen zu liefern, ist schwer zu praestiren, Correcture aber gar nach Kaschau zu schicken, ist ein unmögliches Begehren, denn bey der Buchdruckerey sind ganz andere Verfassungen, als bey der Feder, denn der Bogen, der Heut gesezt wird, der muss den anderen Tag corrigirt, und den dritten Tag gedruckt werden; und auf solche Art muss der Sezer wenigstens auf 3 Bogen Schriften geben, und sodann darf er niemahl weder auf den Corrector noch Drucker warten, und auf dererley Art werden die Arbeiten in der Buchdruckerey betrieben, Correcturen aber gar

in entlegene Länder zu schicken, geht bey der Buchdruckerey nicht an; Indessen beharre mit aller Hochachtung

Euer Hoch Edelgeboren

Wienn den 14t. 9bris 786.

Ergebenster Diener

Ritter von Trattner mp.

A levél alján: ¹

Titl. F. v. Kazinczky in

Kaschau.

[Eredetije a Múzeum könyvtárában; 991. Fol. Hung.]

83.

B. Id. Ráday Gedeon — Kazinczynak.

Egész bizodalommal való Jó Uram!

Hogy érdemes Levelére az Urnak későbbetskén válaszolok, annak méltóztassék tulajdonítani, hogy az Levél az Fiam kezéhez ment, 's minthogy mindaketten Gedeonok vagyunk 's nem lévén az Tituluson meg különböztetve közzülünk, kinek szöllő legyen az, az Fiam a magáé helyett fel nyitotta. Az alatt magamnakis Győrre lévén utam. 's onnan való haza jöve telemmel Pétzelen is mulatván; az Fiamnak részszerént nem vólt módgya a Levelet kezemhez küldeni, részszerént annak meg küldését (mikor már Pesten vóltam is) mint maga meg vallotta, el felejtette, és tsak midőn Budán meg látogattam, akkor adta kezemhez.

Allig tudom szóval ki tenni, melly kedves vólt előttem azon Levél, és abban meg küldött Duplás ajándék. Valójában nagy köszönettel tartozom magamis Tisztelendő Szabó Dávid Urnak, hogy az Urat több ilyen munkáknak az Deák mérték szerént való ki munkálódására nógattya és serkengeti; és vétkesnek itélném magamatis, ha én is az Urat ezen tzélnak futásában meg nem erősíteném; de mégis leg vétkesebbnek tartanám magát, ha szavunkat nem fogadná. Ha pedig méltónak itél az Ur, hogy tanátsomat bé vegye, tanácslanám, hogy leg nevezetessebben az Ódákra, Énekekre és Pásztori Dalokra

¹ Csak az aláírás Trattneré, a levél idegen kézzel van írva.

adná magát, nem értem ugyan ezt olly szorossan, hogy ollykor ollykor Hatosokat, és Ötösöketis elő ne vegyen.

Hogy ha azért amaz elsőket láttatom különösebben javallani, az tsak azért lett, hogy az Urnak ezekhez tapasztalom nagyobb hajlandóságát. Ámbár esmeretlen vagyok, de igen kedvessen fogom venni, ha az Ur Tisztelendő Szabó Dávid[ot] nevemmel köszönteni nem terheltetik. Kihez, hogy valóságos Tisztelettel viseltetem, nem tsak Vanière fordítása, és egyéb szép munkái, adtak nékem arra alkalmatosságot, hanem, hogy sok dolgokban,¹ gondolkozásaink módgyábanis meg edgyezünk. Illyen az, hogy nevezett Tisztelendő Ur edgyik előljáró beszédgye szerént nem szenvedheti azt, hogy az Hexameterek és Pentaméterek, az Vers közepén és végén, öszve hangoztassanak. Ez Vers írás módgyának T. Szabó Dávid Ur sem nagyobb ellensége, mint én vagyok : mint ezt maga az Ur tapasztalhatta azon Verseimből, mellyeket az iránt magának Gyöngyösinek irtam, és az Úrral is Pesten létemben közlöttem. Mostan ezen Verseim Pétzelen vagynak, 's talám ha itt lettek volna, bátorzkodtam volna azokat, mint egy a költsönnek vissza adása képében meg küldeni, 's történhetik, hogy ezentülis meg küldöm, tsak hogy ezen esetben azon kérem az Urat, hogy az Nevem még most el halgattassék, minthogy még Gyöngyösinek magának sem küldöttem meg azokat : egyébbként nem ellenzem, ha Tisztelendő Szabó Dávid Úrral közöltetni fognakis ; de másokkal tsak az fellyebb jelentett meg határozás mellett. Azomban álhatatossan maradok

Az Urnak

Pesth. 23. Nov. 1786.

Igaz köteles Szolgája

B. Id. Ráday Gedeon s. k.

P. S. Ha azon el kezdett Jambusok egészlen el végeződnek : kedvessen veszem, ha velem párban közleni méltóztatik.

¹ E szó nem tisztán olvasható.

A levél idegen kéz írása, csak az aláírás Rádayé. Ugyan e levélnek a Kazinczy készítette kivonata itt következik :

ÖTÖDIK LEVÉL.

Pesten, Novemb. 23d. 1786.

Válasza késedelmének okai. Györött volt, 's leveletem a' fija, Gedeon, Budán felnyitotta, nem lévén az adressen megjegyzeve, mellyik Gedeonhoz szöll.

Örömmel fogadta levelembé zárt duplás ajándékomat — a' mint látszik, a' Szabó Dávidhoz írt Hendecasyllabusokat: (*Mint bánthattalak én meg úgy, barátom...*¹ és talán még egy más metricus próbamat) — 's köszöni Szabó Dávidnak, hogy engem illyek írására buzdit. Ráday kivált azt óhajtja, hogy Ódákat, Énekeket, Pásztori Dalokat 's hexametert, 's distichont merjek.

Köszönti az általa eddig levelekből nem ismért Szabót, bizonyossá teszi tisztelete felől Vaniérje 's egyéb dolgozásai miatt. Megjegyeznek ízléseik a' Leoninus versek utalásában. Midőn Pesten valék, felolvasta nekem Gyöngyösihez írt Verseit, 's talán megküldené viszont ajándéku, ha kezénél volnának. Közölhetem Szabóval, de hallgassam-el nevét, mert még nem küldé meg Gyöngyösinek.

Ha elvégzem az elkezdett jámbusokat, küldjem-meg neki. — A' duplás ajándék tehát a' Szabóhoz írt hendecasyllabus volt és fél árkusnyi nyomtatásban minden czimlap nélkül ezen Verseim :

- 1.
- 2.
- 3.

A levél külsején :

À Monsieur Monsieur François de Kazinczy a present à Caschau.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 191. sz.]

¹ Kazinczynak Szabóhoz írt s a 78. szám alatt közölt költői levele, mely nyomtatásban is fenmaradt.

84.

Kazinczy — Dobos Jánosnak.

Bizodalmas Kedves Dobos Uram!

Valamiben tsak elő menetelire lehetek kedves fiának, ígérem, hogy abban elmúlatni semmit sem fogok. Jöhet akár mikor, de legfellyebb Februariusba, mert akkor lesz vége az első Oskolai fél esztendőnek, 's akkor kell újra hozzá fogni a' tanuláshoz. Addig ha nem jön is, nem veszt vele semmit. Ha pedig bé jön, magam különösen fogom ajánlani a' Professorának. A' nyúlat vettem 's köszönöm kedveskedését: e' mellett pedig kérem Péter Bátyám Uramnak tisztelem mellett jelteni, hogy Pestről el-érkezett a' portzellán, 's a' ferslagért 2. f. 30 xrt fizettem. Ajánlom magamat további barátságába 's maradok

Kassán 5. Jan. 1787.

igaz szívű szolgája:

Kazinczy Ferentz.

Kívül:¹

À Monsieur Monsieur de Dobos à Lasztócz.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában.]

85.

Kazinczy — Kovachich Márton Györgynek.

Sehr Ehrwürdiger Bruder!

Maurer Freundschaft und Eifer für die gute Sache trieben auch mich etwas zur Beförderung Ihres Merkurs beizutragen. Ich schliesse also die Namen etwelcher Subscribenten bey; und werde daran seyn, dass ich mit der Zeit noch mehrere verschaffen könne.

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét s alatta Dobos unokájának, Dobos Kálmán századosnak e jegyzete:

«Kazinczy Ferencz levele, idősb Dobos Jánosnak írva, hogy a' fiát, Jánost, Kassára az oskolába küldheti, ő fogja ajánlani, mellynek folytán később Pestre is felvitte oskolába.»

Sollte etwas von dem Personale des National Institutes oder was dergl[eichen] in dieses Werk eingedruckt werden: so werde ich es für Pflicht betrachten Sie von allen, was in meinem Districto merkwürdiges vorkommt, zu berichten.

Ich umarme Sie mit wahrer Hochachtung und Bruderliebe und bin

Ihr

ganz ergebener ☉ Verwandter

20. I. 1787.

Franz v. Kazinczy
gewesenes Mitglied der tugend-
haften Cosmopol.

A lap alján Kovachich M. Gy. jegyzése:

Budae pere[epi] 28. Jan. 1787. R[esponsi] 17. Apr.

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: 43 III. Quart. Lat.]

86.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Kobáss 20:1. 1787.

Kedves Ferenczem!

Már régen várván várt kezéd irását, tsak tegnap vettem. Ennek olvasása, tudod, hogy elég volt arra, hogy egyébképpen mord tekintetemet meg vidámitsa. A minap egy hejütt Abelárdba tekintvén, éppen arra a Levélre fordítottam, a melybe ő a Gemeiner Mannl szerentsé-
sebbnek találja, mint die Leuthe aus den Stand, azért, mivel ez sokkal többet és érzékenyebben érez, mint az. — Abba az állapotba, a melybe ő azt az Levelet írta, habet rectum — de ezen érzékenység nélkül valyon érezhetnök é mi azt az édességet, a melyet Level-
zéseinkbe találunk. Hogy én az hidegemet mindjárt az esztendőnek az elején el vesztettem, azt az Klárinak írott utolsó Levelemből te is már régen fogod tudni és örülsz; — ötlet akkor arról is tudósítottam, hogy 10diktől 20dikig itt fogok Patrollirozni. Iten napjaimat meg lehetössen töltöttem. Az ide való Plébánusnak big Konyháját, rész szerént meg únván, rész szerént pedig tölle félvén, onnét hazulról magamat mindennel providealtam, és itt az Oskola Mesternél szállot-
tam, a ki vélcm egy idejü, és hasonló képpen nótelen gazda — ez

a több Oskola Mesterektől egészen ki fajzott — Az Olvasásban gyönyörködik, Aufgeklärt, jó Characterü, és a Barátsággra alkalmas, egy szóval meg érdemlené, hogy Atyánkfia lenne — Ezzel in Stiller Einsamkeit sok jó órákat tsináltam magamnak. A többek között ez alatt a 10 Nap alatt érezni kezdettem, hogy igen jó, ha az Embernek maga konyhája van, kivált ha a konyha jó — az enyémmel pedig akár ki is meg elégedhetett volna, igaz ugyan, hogy a 10 napom közel 2 sárgába került. — Már most egészen helyre állottam, úgy hogy mind azok, a kiknek mondom, hogy tsak 20 Napja, hogy az Hidegemet el vesztettem, lehetetlennek talályák. Erről az Oskola mesterről egy Caballistica ¹ . . . . .

[Eredetije a m. tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

87.

B. Id. Ráday Gedeon — Kazinczynak.

Egész bizodalommal való Jó Uram!

Az Magyar Sans Soucit, mellyet az Ur az Oskolák látogatása alkalmatosságával méltóztatott számomra meg szerzeni, különös köszönettel vettem. Hogy mellette írt levelére az Urnak mindgyárt nem válaszoltam, az vólt leg főbb oka, hogy akkor utazván az Ur, nem tudtam leveletem hová igazítani, jobban szerettem azért Kassára való meg térését meg várni. Az levélhez adnectált Versekét gyönyörködve olvastam, és magamis meg erősitem az Urat azon szándékában, hogy minálunk Magyaroknál az illetén Verseknek nemét nagyobb tökéletességre vinni ne sajnállya, minthogy még ilyen Poétáink, a' kik nyomtatásba ki-jöttek volna, majd alig vagynak. Irta az Ur aztis levelében, hogy az Geszner Eclogáinak fordittását, már szándékozna ki nyomtatatni: talám azon ki nyomtatásnak leg jobb helye volna Kassa, minthogy az Urnak vagy maga szeme előtt vólna, az nyomtatásban eshető hibáknak Árkusonként való meg-igazítása, vagy pedig azt ottan valamelly ösmerőssére bízhatná. Ha pedig az Ur itten Pesten vagy Trattnernél, vagy Landerernél akarná ki nyomtatatni,

¹ A levél többi része hiányzik.

ittenis arra alkalmas Correctort fogunk találni. Azomban minden illendőséggel álhatatossan maradok

Az Urnak

Pesth. 2-da Martii 1787.

Igaz köteles Szolgája

B. Id. Ráday Gedeon s. k.

A levélnek csak az aláírása Rádayé, a többi idegen kéz írása. — Ugyan e levélnek a Kazinczy készítette kivonata itt következik :

HATODIK LEVÉL.

Pest, Marty. 2d. 1787.

A' Magyar Sans soucit köszöni. (Gróf Sztáray Mihály a' maga szeretőjének Gróf Csáky Istvánné szül. Erdődy nek¹ Lőcse mellett fekvő 's Sans souci nevet viselő kertjét francia nyelven 's prózában írta-le; németre fordította . . . ;² magyarra Erdődy Lajos, ki Fejértón Szabolcsban lakott, s Főszolgabirája volt az 1785 előtt Sztáraynak Fő Ispánsága alatt álló Vármegyének. Deákra egy Pap³ . . . . . ut eszembe első sora : Delicias⁴ canimus, nemorumque quietem. . . . .

Gyönyörködve olvasta levelem mellé zárt Verseimet. Buzdít.

Gessnert jónak látná, hogy Kassán nyomtassák: de Correctort Pesten is találnak.

[Eredetije a m. t. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 191. sz.]

88.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Ressetare 3dik Marty. 1787.

Kedves Ferenczem!

Uram, Kenessey Uram! pénzbe áll a dolog — ilyen höltsen szólott hajdanába Bártzay Sámuel. — Nekem is van egy Projectu-

¹ Az eredetiben is üresen van hagyva.

² Szintén üresen hagyott hely.

³ Üresen hagyott hely.

⁴ Üresen hagyott hely.

mom, de Uram, Inspector Uram, pénzbe áll a dolog — még pedig nem igen kevésbe. — Az ide accludalt Schemából láthatod, hogy 116 forintra van szükséged, mert az az 50 ft, a melyet én az Ultra szánonk, igen könnyen el fog folyni az Kortsmákra. Mindazonáltal, ha módját láthatnád, hogy anyi pénzt öszve szerezhethnél, vagy ha még Bártzy Ferit, vagy akár kit mást 50 ftal magadhoz bolondithatnál: biztathatlak, hogy nem kevés gyönyörűséggel töltenéd nállunk és itt körül idődet, az Experientia pedig anyi pénzt meg érdemel. Én ugy is jövő Májusba kéntelen vagyok ha[za] menni, mivel, ha az idén ismét semmi valóságos Curával nem élek, jaj nekem. Ma, mikor ezt írom, nem 3dik, hanem 6dik van, mivel az olta a Pajtásommal Mecichell Pogeg[ában] voltam, tegnap és tegnap előtt a hideg ismét retenetessen ki gyötört. — A mint látom, igen apropo vágattam tavaly nállatok a koporsót a Petsét nyomómra, mivel arra, a mint az egészségem egy darab időtől fogva mutatya, talám hamarébb lesz szükségem, mint az előtt gondoltam volna — O Elendes Leben — die Sonne gehet auf und bringt mir keine Hoffnung — meine an Freuden leere Tag fliessen in einer langen Nacht dahin — Mich verlasset eine Gelassenheit, die von Könnern bey mir so oft gemerket und belobet war, ich werde Müss vergnügt, und Unzufrieden und zwar in höchsten Grade — Warhaftig von Aeltern bloss — und fremd für jedermann. Gróff Draskovich, szegény meg holt, ötet leg alább minden betsületes ember szánya. Tehát Májusba kéntelen vagyok haza és egyszersmind valamelyik savanyu Vizre menni — Ez által az uti költséged kevesedik, és egyszersmind az Ut vigabb lesz. — Mindazonáltal tsak ugyan sokba kerül, mert 120 frt nem tréfa bolondság — Azonba te magad tudod az erszényed állapotját, az Experientiat, tudom, hogy szereted, e pedig nem kitsiny volna. Látnád Eszéket, Diakovárt, Posegát, Glinát, Petrinyát, Carelstadot, azt az ujj utat Fiuméra, a melyről azok, a kik látták, eleget szóllani nem tudnak. — Az ut mellet igen sok természet tsudáját láthatni, olyan Bär-langot, mint az Akteleki, Viz Ugrást, egész Folyó Viznek egyszeribe való el tűnését — Fiuménál a Tengert, az kereskedő és hadi Hajókat — Agramot, a Grentzer és St. Georger Regementeken keresztül — Gradiskát, Vinkovezát, Pétervárá, Semlint, Belgrádot, Pantsovát, Temesvárt, Aradot etc. etc. Ez meg érdemli a költséget, tsak az a kérdés, ha van é pecunia. — Azért kedveském, igen óhajtva fogom várni Leveledet, mivel ha kedved lesz utazni, előre kell a Szabadságom iránt dolgoznom. Nagy Panasgom van ellened, több két

holnapjánál, hogy Leveledet nem vettem, pedig a mi kedves Dienesünk sem ír¹ . . . .

Ebbe a kietlen Országba az egész Consolatiom a ti Leveletek, és azt is olyan ritkán kaphatom -- Most kérlek per Omnia Sacra, hogy hamar felejj -- anyival is inkább, mivel pénzre rettenetes szükségem van, ugy, hogy ime ki számlálom az időt. — ezt a levelet 24dikén voszed, és 10dik Aprilisban a Válasz Cum B[anco] Cedulís itt lesz. De Augyalkám, az Istenért, hogy itt legyen, mert meg vallom, pénz nélkül nem tudok lenni — addig még el huzom, mivel az most folyó holnapi Gagimmal van még 23 frtom, de ez igen kevés — Tsókold az Aszonyám kezeit alázatossan. Kassán köszönts mindeneket. Légy most leg alább Gazdag, hogy Májusba itt tsókolhassalak. Ély szerentséssen

László mp.

Entwurf über eine Reise in den sich annäherenden Monath Majo.

	Statio		
Kassáról Árok szállásig	10 ¹ / ₂	ft.	xr.
Kun Főlegyházaig	4.		
Halasisig	2.		
Bezdnánig	5.		
Eszékig	2.		
Diakovárig	2.		
Gradiskáig	5.		
Kostaniczaig	5.		
Glináig	3.		
Carelstadig	3.		
Summa	41 ¹ / ₂	41. ft.	30.
Fiuméig	6.		
Visza	6.		

Postán 12 Statio, 2 Lóval számlálom: 24. ft. —

¹ Ama gyűjtemény végén, a melyben Kazinczy Lászlónak e levelei fennmaradtak, egy fél levél (2 lap) olvasható, a mely minden valószínűség szerint ennek a levélnek a folytatása s csak tévedésből került a kötet legvégére s itt következik.

	Statio		
Carelstadból Agramig	4	ft.	xr.
Gradiskáig	9		
Vinkovczáig	7		
Péterváraig	7		
Zemlénig	4		
Pantsován Temesváron, Aradon által	20	Váradig	51.
	51 Statio 116 ft. 30. xr.		

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

89.

Kazinczy László --- Kazinczy Ferencznek.

Ressettare 8dik Marty 1787.

Kedves Ferenczem!

Boszankodom az egész Világra — A kik ma dél oltá láttak, a szememből ki olvasták a boszuságomat — Ezen a kietlen földön, minden társaság és barátság nélkül, mint egy számkí vetésbe, ahozz még szüntelen a betegséggel küszködve, távol lévő Barátimtól el hagyatva — O vita ingrata e maledetta! Több más fél holnapjánál, hogy Leveleteket óhajtva várom — In dem Elenden Leben kann man auf nichts eine sichere Rechnung machen, es ist alles ein Schein, eine Eitelkeit, ein *Nichts*. Örömmel bontottam fel ma veit Leveledet, minden érzékenységeim ujj erőt vetek Levelednek olvasására. De mit találtam más fél holnapí halgatásod után benne? Ein sehr kalt-blütiger Brief — es mangelt stark an deiner sonst so sehr sichtbaren Zärtlichkeit — Ne gondold kedvesem, hogy a Con-tomnak vissza küldése indította volna fel véretem — Aber in der That das ist ein kalter Brief — Az én itt lévő egyetlen egy Barátom, Mecich, azt mondja, hogy beteges koromba, senki semmit kedvemre nem tsinálhat, es ist mit ihm nicht auszukommen — meg lehet, aber ich bin höchst Unzufrieden — Te is, mikor Leveledet irtad, haragut-tál, azt látom, és az egy kevésse vigasztal. De lehetetlen, hogy érezzed azt a gyönyöröséget, a melyet én érzek, mikor neked írok, mert egyebbképpen más fél holnapí halgatásod után másképpen írál — Te sem irsz, Dienes sem ír, Klári sem ír — O vita ingrata e maledetta! Meg engedj az írásom módjának, jobban szeretlek, mint sem

gondolhatnád — Aber ich bin höchst Unzufrieden. 20dik p[rae]teriti történt fatalitásomat nagyon sajnálom, ebből is újra látom, hogy in Summa az egész Világnak egy formán méretetik, kit a paputs szorit, kit a tsisma. A Phlegmádnak örülök — Ezen a Postán veszel még egy Levelet töllem, abból láthatod, menyire óhajtom a jövő Májusnak közelgetését, menyire várom válaszodat, kivált ha azt irod, hogy *jósz*. Angyalkám, leg alább Glinán, de nem tsak ott — az egész uton el felejthetetlen napokat élnék — De mit mondok, talám éppen Glina az oka, hogy oly Unzufrieden vagyok — O Gott, von so glücklichen Tügen in dieses Elend — Májusba hozzátok szándékozom, előre érzem azt az Gyönyörüséget, a mely még oly távol van, tsak ez, ez egyedül tartya még benne a párát. Kedveseim, nállatok nélkül nints Lélek bennem, minden körülöttem pusztaság — Te tudom, hogy szeretesz, szeretetedben kevélykedem, engedj meg, forró barátodnak, irj — Leveledet óhajtvá várom, tsókoly és köszönts mindeneket. Ély igen boldogul, és szerentséssen.

László mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

90.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Ressetare 27dik Marty. 1787.

Kedves Ferenczem!

Az Istennek nyomorultabb teremtése nállamnál nem igen sok van. Tiz nap ismét egészséges voltam — a múlt Pénteken itt Regiments Visitációnk volt, az egész Companiánknál tsak magam voltam, és így kéntelen voltam ausrukkolni. — Reggel 6 órától fogva 10ig egy Uniformisba. a szél és a hideg egészen keresztül járt, dél után ismét ki lelt a hideg, tegnap volt a 4ed napja, és így tegnap ismét. Az Andrisomat is éppen akkor lelte ki, és ő is a 4ed napiba nyög. És így az Ispotály ismét készen vár. Már meg vallom, meg untam. Nehezen várom a 22dik Májust. Az az igen betsületes, jó és egyenes Ember, a ki a télen velem együtt betegeskedett, és a kinél én oly nyomorultan feküdtem, a múlt Pénteken holt meg — Ez az ember valósággal meg érdemlené, hogy Plinius Panegyricust írna reá, az egész környéken nintsen senki, a ki nem sajnállaná. — Az egész tartománynak szánakozását meg érdemlette. — Diese höchste Recht-

schaffenheit, die ich noch nirgends bemerket habe — O már nyugszik — ki tudja, mi meddig vonhatyuk. Elsőbb Levelemből láttad, hogy Berdiánéra kell mennem, még Husvétig itt együtt maradok a Kapitányommal, de az után el válunk. — Ismét egy igen egyenes barátot, és valóságos tanáts adót vesztek el. Kedvesem, igen várom tudósításodat. Aszonyámat pénz iránt kértem, 12 Garas az egész Casám, igaz, hogy holnap 12 frtot kapok, de ez igen nagy tsekélység mostani változásomba — Per omnia Sancta kérlek, mennél előbb pénzt és akár honnét küldj, mivel most telyeséggel pénz nélkül nem lehetek. Jösz é vagy nem jösz: jókor tudósíts, az Urlaub kérésemet tsak addig halasztom. Dienesnek ma vettem Levelét — Köszönts és tsókoly mindeneket. Ély igen igen szerentséssen, és felejj igen igen hamar

László mp.

[Eredetije a m. t. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

91.

Gróf Eszterházy Károly — Kazinczynak.

Bizodalmas Assessor és Inspector Ur!

Vettem Kegyelmednek Levelét az Hejcei Catholica és Reformata oskoláknak öszve kaptsolása iránt költ Felséges Hely Tartó-Tanáts parantsolatyanak Mássával egygyütt; én ugyan valamint a Királyi Parantsolatokat mind magam telyesíteni, mind embereim által telyesítettetni akarom, úgy a fellyebb irt dolognak telyesítte végett is kész vagyok részemről szükséges rendeléseket tenni Hejcei Tisztlemnél; eddig is szabad volt reformátusoknak gyermekeit Catholica Iskolába küldeni, azért nem tudom, mit kíván abban a dologban Tisztemtül, kérem azért Kegyelmedet még világossabban. Külömben maga láthattya Kegyelmed, hogy fent nevezett Tisztstemnek szükséges parantsolatokat nem adhatok; jó akarattyában ajánlott maradok

Kegyelmednek

Egerben 29. Martz: 1787.

Kész köteles szolgája

Gr. Eszterházy Károly
Egri Püspök.

[Eredetije a m. t. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 188. sz.]

92.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Berdiane 3dik April 1787.

Kedves Ferenczem!

Most anyi a dolgunk, hogy azt sem tudjuk, hol áll a fejünk — Az ujj Systema tegnap előtt kezdődött. Der Soldaten-Stand ist von den Landes Inwohnern abgesondert — Jene formiren 1 Regiment von 2 Batallions, jedes zu 12 Compagnien. Diese aber nähmlich die Landes Inwohner oder die Unenroillirten formiren 2 Cantons, jedes per 2 Compagnien. Die Soldaten stehen unter den Obristen, die Unenroillirten aber unter den Cantons C[omman]danten, welche Stelle hier der 1te Major, vermög Vorschrift aber der Obrist Lieutenant besetzen müsse. Das Cantons C[omman]do ist von dem Regiments Commando independent und machet so zu sagen die Politische Stelle. Der Obriste hat also nicht nur mit den Cantons C[omman]danten, sondern auch mit[den] gesamten zu den Cantons eingetheilten Offiziers nicht zu Befehlen, ob zwar solche im Stande des Regiments geführet werden und den Rang mit und gleich haben. Dieses wird machen in kurzem Processe über Processe — die Offiziers bey den Feld Batallions haben nichts, als die Soldaten, Stand und Dienst zu besorgen, so wie die Cantonisten mit diesem Fach nichts zu thun haben. Die Feld Batalions Exercieren alle Jahr 14 Tag, im Fruh Jahr, und 14 im Herbst in Laager. Ausser dieser Zeit ist der Soldat Beurlaubt, und bearbeitet zu Hause sein Feld, und hat über dieses nur die Cordons und Staabs Wacht zu besetzen. So wie die Offiziers auch nur diese Dienste zu besorgen haben werden, ausser dem sind wir auch jeder in seinem Quartier völlig Unbrauchbaar, weil der Gemeine Mann vermög System ausser dieser Zeit zu nichts angehalten werden darf. 11dikén rukolunk a Lagerba, és a General Commandonak parantsolatya szerént ott 26dikig Exercirozunk. A Cantont most adjuk által azoknak a Tiszteknék, a kik ahhoz Commandiroztattak, ettől mentse meg az Isten minden Keresztént: hála Istennek, ich bin nicht dazu. Az Exercirozás után szabad emberek leszünk, és én szabadon utazhatok, ha az igaz, hogy te 15dik Juny Pesten leszel: ott öleljük egy mást, és együtt utazunk Kassára. A Lovaimat tegnap előtt adtam el 40 fton¹ és már

¹ Itt valami jel van, a mely a levél írójánál ft-ot szokott jelenteni.

most egy darabig nem küszködöm a szegénységgel, de Banco Czédula nélkül utra nem indulhatok, és így kérésem telyesítésére újra kérek.

Kedvesem, alig várom, hogy a Miskolczi vagy is Emödi Hegyeket ismét láthassam; ha az Forrói Toronyra a Telki Bányi Hegyekre emlékezem, újra él bennem a Lélek — O Sehnsucht Zärtlicher Seelen. Az Andrisom nehezen számlálja a Napokat, és azt mondja, hogy öt Nap bizonyossan haza érünk — Leveledet óhajtvá várom.

Ély szerentséssen

László mp.

Al Hadnagy.

P. S. A Kassaiakat tiszteld, tsókold, öleld. Hamar, igen hamar tudósíts.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

93.

Kazinczy¹ — Gróf Eszterházy Károlynak.

A' hejzei oskoláknak összekapcsolását először azon kell kezdenem, hogy mind a' két felekezetet tegyem biztosokká a' felől, hogy az illyes összekapcsolás mellett a' religio mind egy mind más részről ugyanazzal a' szabadsággal taníttathatik, mint a' különös oskolákban taníttatott; a' világi tudományok pedig kálv. gyerekeknek cath. tanító által 's cath. gyerekeknek kálv. tanító által minden vallásbeli megsértődés nélkül taníttathatik. Ez ugyan világos igazság, de Szepesvármegye után eléggé megtanított, milyen nehéz a' protestánsoknak szivekből a' megrögzött praejudiciumot 's hitetlenkedést kiirtani még akkor is, midőn a' felől az igazság felől általam tökéletesen meggyőztettek.

Ebben tehát Excellentiádnak tisztjei 's maga Tiszt. plébánus ur abban lehetnek segítségemre, ha az összekapcsolást a' hejzei kálv. lakosokkal kívánatossá tenni igyekeznek, *s időt engednek nekik, hogy egy két órányi tanácskozás után reá álljanak; mert én hamarabb hiszem, hogy ők ez eránt idegenséget mutatnak, mintsem, hogy rajta

¹ «A megszólítás hiányzik; a többi levelekből kitűnik, hogy az egrí érsekhez, gr. Eszterházy Károlyhoz volt ez is intézve.» A másoló megjegyzése.

örüljenek, kivált ha már t. Abaujvármegye által ezen parancsolat elérkezése felől tudósítottak 's előljárójoknak (kiknek nagyobb része vallása eránt kelletlenül több buzgósággal viseltetik) tanácsát vették.

Igy osztán a' contractus megkészítésére lépek, bátorkodván reményleni, hogy Exc. az oskoláknak dotatiójában jobbjáyaival földesúri kegyelmességét éreztetni fogja. Ez meglevén, gondoskodnom kell a' felől, hogy valakit L. Directorrá tegyek. Itt az a' parancsolatom, hogy összekapcsolt oskolákban ne papok, hanem világiak viseljék a' directorságot; de Szepes és Gömör vármegyékben eggynehány helyen bátorkodtam elállani ettől a' rendeléstől s a' communitas kívánságokra mind a két felekezetnek lelki tanítóját egyenlő tekintettel 's hatalommal neveztem annak. Tapasztaltam, hogy ennek a' legjobb fogantja vagyon, alkalmaztatni fogom mindazáltal Exc. parancsolatjához Hejczén magamat, akár ott levő tisz. plébánus urat fogja kívánni, melly esetben még egy idegen protestánst kell annak tennem; akár csak egy világi cath. urat, magamra vállalván ez iránt a' felsőségemnél a' megfelelő terhét, ha vádoltatni talállok.

Én reménységet nyujtok magamnak, hogy még ebben a' hónapban ezt elvégezvén, májusban alázatos udvarlásomat megtennem szerencsém lesz Exc. előtt, a' ki hathatós kegyelmeibe ajánlott igaz tisztelettel maradtam

Kassán apr. 7. 1787.

[Eredetije az egri érseki könyvtárban.]

94.

Gróf Eszterházy Károly — Kazinczynak.

Bizodalmas Inspector Uram!

Vévén Kegyelmednek bővebb tudósítását az Hejczei Iskoláknak öszve kaptsolása iránt, úgy tartom, aztat oly értelemben kelletik venni, hogy a két féle religion lévő ifúság a religio dolgaiban nem ezen Nationalis Iskolákban, hanem ahol illik, fog taníttatni, és tsak egyedül a világi tudományoknak tanítása lészen együtt azon említett Iskolákban, tudni illik egy Mester által, ki ekkoráig is az Kántori hivatal mellett taníttani szokta a gyermekeket, és a kinek e szolgáltyáért, az Iskola Házon kívül, mellyet magam építtettem, elégséges dotatiója vagyon mind az földekben és rétekben, mind pedig esztendő-

béli fizetésiben, úgy annyira, hogy ha ez után a Protestánsok is szinte annyit fognak ennek fizetni gyermekeiknek tanításáért, mint a Páapisták mostan fizetni szoktak, ennél bővebb dotációnak szükségét éppen nem látom; hogy pedig ezen Iskoláknak öszve kaptolására mind a két Religióón lévő lakosok reá állyanak, aztat ítéletem szerint más senki könnyebben véghez nem viheti, mint maga Kegyelmed ex officio, az ez iránt érkezett Felsőges Királyi Parantsolatrúl őket tudósíttván, és azt nékiek volta képpen meg magyarázván. Mi illeti a Localis Directorságot, illyennek nevezhet Kegyelmed, kit akar, a mint instructiója tartya; azt azonban jelenenem kellettik, hogy az ott való Tisztemnek több s nagyobb foglalatossági légyenek, mint sem ezek mellett a Localis Directori hivatait el viselhesse; Végtére azt is ki kérem magamnak Kegyelmedtül, hogy ha ez iránt valamely Contractusra fogna lépni ott való jobbágyaimmal, minek előtte ez tökéletesen el végeztessék, vagy effectusban mennyék, előbb vélem, mint Földes Urral, annak conceptussát közleni ne terheltesen, ki Kegyelmedet valamikor házámhoz jövend, szivessen fogom látni. Többére jó akarattyában ajánlott, maradok

Kegyelmednek

Egerben 11-a April 1787.

Köteles kész szolgálja

Gr. Eszterházy Károly
Egri Püspök.

Az első lap alján:

Cassoviensi Scholarum Nationalium Inspectori.

[Eredetije a m. t. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 188. sz.]

95.

Kazinczy László — Kazinczy Ferenczek.

Ressetare 13dik Apr. 1787.

Kedves Ferenczem!

Sok szomorú tudósításaim után már egyszer örvendj — Már régen várván várt Avancementünk tsak most resolvatatott a Commandirozó által. — Vitéz Hadnagy Uram szaladj mindjárt azokhoz, a kiket gondolod, hogy örülni fognak, és hirdesd ezen jó Ujságot. Soha sem hittem volna, hogy olyan jól essék az embernek a Had-

nagyá való létel. — Aszonyámat tiszteld és kérj engedelmet, hogy neked irtam; ezt éj fél után irtam, a Patrolról tsak most érkeztem vissza, a posta pedig holnap reggel megyen. Nem hihettem, hogy vissza érkezésemmel Leveledet itt ne talályam — a reménység ismét meg tsalt — Az én Pro Memoriam wegen den Urlaub készen van, és azt holnap fogom a Regimentnek által adni — Jösz é vagy nem jösz, tudósits. Berdiánéra holnap után hurczoloskodom, holnap már itthon a magam asztalomnál eszem. O Miseria! gondold el, az egész Cassám 63 xrból áll, nehezen hiszem, hogy az Istennek szegényebb Hadnagya legyen. Per omnia Sancta kérlek, küldj mennél elébb Banco Czedulát, mert másképp meg üt a guta — Ily sok változásaim között, pénz nélkül, a magam Asztalánál! — Május végivel kéntelen vagyok Bécsbe menni, tudod, hogy Wartensleben meg ígérte, hogy mindjárt Ober Lieutenanttá promoveál, azt is tudod pedig, hogy a Nagy Urak hamar el felejtkeznek, de azért bizvást jöhecz — Fiuméből Gráczon keresztül Bécsbe. Kedvesem, örülj és válaszoly egyszer's mind hamar. 60 forinttal Bécsset meg járom, ha itt a Lovaimat el adom, dieses aber verstehet sich — Kedvesem, hamar pénzt, igen kér, igen igen kér a hidegtől ismét meg szabadult

Kedves Testvéred

Kazinczy mp.
Hadnagy.

A levél 4-dik lapján :

Freude — — — !!!

v. Kazinczy
Unter Lieut.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

96.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Berdiáne 18dik Apr. 1787.

Kedves Ferenczem!

Már bé volt petsételve az Aszonyámnak irott Levelem, mikor kedves 7dik Aprilisbe datált Leveledet vettem — Ujra élek a Leveled 's kedves kezéd írásod látása után. Ide 14dikén jöttem, és itt az Andri-sommal vesződöm; — de hála Istennek az egészségem egy kevésse

ismét meg fordulván, semmi panaszom nintsen, hust könnyű főzni. — Ad rem — Én tehát reménylettem, hogy te értem jössz, de azt előre tudván, hogy pénzbe áll a dolog — tsak kevésbé. — Már most még nem vagyok bizonyos: megyek é Bécsbe, vagy egyenesen haza, mivel, a mint veszem észre, pénzem nem lesz. — Elsőbb Levelemből láthatod, hogy már most is költsön pénzel élek. NB. ez az első költsön pénz és ez is tsak a Gagim Anticipatiója, ezzel igen kevés ideig érem bé magamat, és meg kell vallanom, hogy igen nehezen gondolkozok a következő Napra. — O Elendes Schicksall. Tehát a Bécsi utból nehezen lesz valami, jóllehet igen jó volna Gróff Wartensleben-nel az ígéretet vagy meg újítani, vagy telyesítésbe hozni — Már az Obesteremnek beszéltem az Urlaubom iránt, és azt bizonyosan meg is kapom — 22dik May lesz a Mustránk és így 23dikán indulok — Az idő olyan rövid, hogy a Nagy Aszonynak írott vagy irandó¹ Levelemre választ nem is reménylheték, mivel tudom, hogy azzal nem igen sietnének, tehát mein Bester, egyedül tsak te vagy, a kit kérhetlek, hogy keress és találj módot benne, hogy ezen Levelem vétele után az első postánn 40 ftot kaphassak. A Rechnungom ez: A Lovaimat 40 forinton el adhatom, Májussi Gagim 12 forint, mostani pénzem 7, mind öszve 99 ft, ebből a Felcsernek 20, Májusnak 23dik Napjáig 35 ft minden napi költségemre, a Lagert belé számlálván — Suma 55 és így utra marad 44 ftom, a melyell Kaszára könnyen fel mehetek. Tsak arra kérek tehát, hogy mennél előbb válaszoly, és pénzt, akár hol veszed, bizonyosan küldj. — Sok beszélni valóm [van]veled, igen óhajtom, hogy ölelhesselek. — A Világot minden nap jobban jobban ismeri, és jobban jobban utálya az egy kevésbé világos szemmel néző ember. Ich bin Unzufrieden, aber Standhaft. Az egészséges gyökereken álló széles tölgyfát semmi meg nem mozdíthatya, Mit Föhlung aber ohne Stoltz gesagt — Te ezt soha meg nem magyarázhatod, és így ne is törd az eszed rajta; Májusnak a végén magamtól meg hallhatod, ha kedvem lesz meg magyarázni. Generalis Schmidt Fer. meg értené, de te nem. Summa summarum, hogy pénzt küldj — Foly szerentséssen, és várj vig kedvell

Hadnagy Kazinczy nyp.

Valyon mi gondja lehet Gróf Teleky ó Exciájának K — — n —éra²—, én telyességgel által nem láthatom — Jól teszed, hogy

¹ Ez s az előtte való szó utólag van a szöveg közé iktatva.

² Az eredetiben is így van.

Dienest tsak szánod, de csak azért szánd, hogy a sok hasonlók között, tsak rajta akad meg a Kegyelmes Urak 's et caetera szájok — Generalis Wartenslebenné most esztendeje sokszor ki leletett a hideg-gel a hasonló hijába valóság által — de a Generalis böltsebb, mint a Kegyelem, in furore — vel 1-ma furia.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

97.

Kovachich Márton György — Kazinczynak.

Sehr Ehrwürdiger Liebster Bruder!

Ihr werthes Schreiben vom 20. d. J. erhielt ich den 28. mit dem Brudergefühle so Ihnen zu gut bekannt ist. Ich danke Ihnen mein E[hr] W[ürdiger] B[ruder] für Ihr Wohlwollen und die Mühe. Zu lange habe ich die Antwort verschoben, nicht nur, weil ich unglaublich von allen Seiten beschäftigt bin, sondern weil ich manche Umstände täglich erwartete, und wenigstens das erste Heft zugleich senden wollte. Eben heute liess ich sowohl die Fortsetzung des ersten, als den Anfang des zweiten Jahrgangs einpacken und sende es meinem Vetter J. Klohammer, einem Piaristen Priester, den ich zu Ihnen adressire mit der Weisung, er solle Ihrem Rath folgen und sich darnach richten. Die überschickten Namen der Pränumeranten weiss ich nicht, ob sie für den ersten oder zweiten Jahrgang pränumeriren, es mag eines von beyden seyn, so werden die Exemplare immer sammt der Fortsetzung beym Klohammer zu bekommen seyn. Da ich mit meinem Merkure alle Lehrinstitute zum gemeinschaftlichen Gebrauch versehen habe, so sandte ich meinem Vetter ein Verzeichniss jener, die im Kaschauer Districke die Exemplare bekommen sollen mit dem Ersuchen, er möchte sie nach und nach bey Gelegenheit den betreffenden Lokal Directoren zusenden, ich bitte seyn Sie ihm dabey, so viel möglich mit That und Rath behilflich. Alles wird mir allerdings willkommen seyn, was in meinen Plan gehört und Sie mir berichten wollen, besonders wünschte ich eine genaue Nachricht von den Protestantischen Schulen, wie ich von den Katholischen und dem Debrecziner Kollegium geliefert habe, ich habe noch zwei Hefte des ersten Jahrgangs hiezu frey, nemlich das X. und XI. Das XII. wird vielleicht nur Register enthalten, im zwei-

ten Jahrgange, worin die Geschichte in einer ununterbrochenen Zeitfolge geliefert wird und die sich vermutlich auch in den dritten Jahrgang erstrecken wird, kann ich zwar nichts anders einrücken, ich sammle aber sorgfältig alle Nachrichten, um sie nachzuliefern, sobald ich das laufende Jahr mit der Geschichte nachholen werde; auch kurtze Biographien der Schulobern und vaterländischer Schriftsteller wären mir sehr angenehm. Ihren Nationalschulendistrikt, wenn Ihnen sonst so viel Musse übrig bleibt, könnten Sie sehr genau beschreiben und in einem vortheilhaften Lichte stellen, welches in meinem Merkure eine Stelle besetzen würde. Die wenigsten Leser sehen noch nicht ein, warum ich manche geringfügig scheinende Nachrichten liefere, und daher sprechen manche hämisch davon, allein ich kann versichern, dass sie selbst höheren Orts für sehr zweckmässig erkannt werden, und ihren Nutzen stiften. In der Folge wird sich's erst aufklären, was man jetzt zu sehen glaubt.

Schenken Sie mir ferner Ihre Freundschaft, ich umarme Sie mit wahrer Hochachtung der Tugend und Br[uder]liebe, der ich bin

Ofen 57 $\begin{matrix} 18 \\ > < \\ \text{IV.} \end{matrix}$ 87

Ihr ergebenster

M. G. Kovachich
zur I. Unsch.

[Eredeti je a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 187. sz.]

98.

Rát Mátyás — Kazineczynak.

Tekéntetes Uram!

Ha babonás ember volnék, nem igen biztatnám magamat azzal, hogy ezen levelem 's ezzel együtt küldött rakás nyomtatásom annyival inkább az egyikben jelentett bizodalمام Uraságod előtt kedvet találjon. Mert imé, midőn híre nélkül bátorkodtam volna Uraságodat az hirdetett Szó-tár Váltóinak Számba-vevői között megnevezni; a Betű-Rakó az utolsó igazításbann szörnyüképpen el-hibáza az Úrnak előttem mindenkor emlékezetben lévő betses Nevét. Mellyet is az-után veres téntával kellett ki-mázolnom. De fogadom, hogy a másod rendbéli nyomtatásbann, melly még talám kívántatni fog, igazán ki-lészen az téve. Tsak az a köz jó, s kívált Nemzetünknek

elő-menetele eránt való buzgóság, és a jeles iz-érzés s tudomány, melyet Uraságodban tapasztaltam, — az biztat engem, hogy azon történetet rosszszra mutató jelnek ne tartsam.

Kérem-is, hogy bátorságomat jó nevenn venni, az ide-foglalt hír-adásokat Kassán, Patakonn s egyebütt, a hol lehet, és gondolja, hogy szükséges, el-osztogatni, és, ideje telvén, foganatos vagy foganatlan-vóltáról, vagy maga vagy más által engemet tudósítani méltóztassék.

Ha né-talám abbann megtalálna ütközni Tisztelt Uraságod, hogy felettebb szabadon eresztettem néhol a tollamat; jelentem, hogy a Bétsi Censura mindazt helyénn hagyta.

Azért teljes bizodalommal reményilem az Urnak ebbéli nem magam hasznára, hanem egyedül tsak Hazánknak segítségére intézett dolgomban való munkálkodását; melyet-is azon tisztelettel fogok venni, a mellyel vagyok

Tisztelt Uraságodnak

Győrben Pümkösthava [= május] 9n. 1787.

kész szolgája

Rát Mátyás m. k.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 188. sz.]

99.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Ressettare 19dik May 1787.

Kedves Ferenczem!

Ebben a nyomorult Világban minden a Változandóság alá van vetettve — De talám még sints semmi anyira Változandó, mint a Katonai élet, de ugy is lázlik, mintha ennek a Statusnak leg nagyobb szüksége volna reá. Éppen most vólt a Kapitányomnak valami kis baja, a Majorunk ezt a vigasztalást adta néki: Es dauert alles nur kurze Zeit. — Az én életem folyásába is most nem kis változás esik. Gyermekei koromtól fogva mind eddig még nem vóltam kéntelen arra gondolkozni, hogy mit eszem, Ein jeder Tag hat für sich gesorgt, ki vévén azt, hogy a mint tudod, a szegény Atyánk parantsolatyából az Oskolába egy más után gazdaszonykodtunk, ki hitte vólna akkor, hogy ez használni fog. — De most igen kevés idő múlva a magam

Abroszomhoz fogom törülni a számat. — Tegnap jött ki a Regementünknek parantsolatya, a melybe az ujj Systema szerént Transferaltattunk. Eddig itt a Kapitányomnál mindég kész Ebédhez és Vatsorához ültem, ez után *Berdianén*, ide fél órányira, ha főzők, eszem, egyébképpen koplalhatok, a menyit tetzik. És így én Berdianéra Transferaltattam, ez az helység $\frac{1}{4}$ órányira van az Ország utyától, ide fél órányira, a Stabhoz egy Óra. A Quartély a legg jobb Ober Lieutenant Quartély a Regementnél, kőből 3 szoba, Kamara, Konyha, Pitvar; már előre nevetek, ha el gondolom magamnak, hogy fogok egyes egyedül ebbe a szép Quartélyba kongani. Az én Andrisom tegnap estve azt az jó tanátsot adta, hogy Gazdaszonyt tartsak, de ennél sokkal jobb volna a Feleség, mert a Quartély valósággal nem nőtelen Zászló tartónak való. Denique Aprilisnek a közepén ott leszek; mit fogok tsinálni, nem tudom, de azt tudom, hogy a fejem igen nagyon fő — Az egész Consolatióm abból áll, hogy Es dauert alles nur auf kurze Zeit — mert egyébképpen szeretném azt az időmbe lévő, és világgal esmeretes Iffiu embert látni, a ki az ilyen magános életbe desperatióba ne esne. Berdianén egyes egyedül — ein fataler Gedanke. Nem tudom, elsőbb Leveleimre mit fogsz válaszolni, és a Fiumiai utról mit gondolsz. De azt tudom, hogy mi 12dik May Lagerba Rukolunk, 22dikig Mustránk lesz, legg fejebb 25dikig sem Ressetarén, sem Berdianén, sem sehol a Gradiskai Regementben nem leszek, ha tudnillik az Isten életünknek és egészségünknek kedvezend. Kedvesem, igen hizelkedem magamnak azzal a reménységgel, hogy fősvény nem lesz és jösz, a Mustránkat és Lagerünket itt láthatnád, — Berdianén pedig egész Mesterségemet öszve szedném, hogy jól distrahálhassalak. Klárinak mond meg, hogy készülyön, nállánál nem talállok jobb gazdaszonyt, ha nem ha Prinyi Nánit; igaz, hogy ez legg jobb volna, mert az ember bizonyos volna benne, hogy nem koplalna — De Klári is jó, kivált ha a patkó szegből egy egész tractamentet tud tsinálni. Mert NB. az ilyen Mesterségre Berdianén nagy szükség lesz. Aszonyámnak tsak a napokban irtam pénz iránt. Eine Haupt Sache, igen kérlek, hogy a felelet mennél elébb vételére segits. Tiszteld az Aszonyt és jelentsd ujj életemnek módját.

László mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

100.

Rát Mátyás — Kazinczynak.

Győrben Sz. Iván hava [jún.] 9n. 1787.

Kedves Hazám Fia!

Bizonytalan ki-menetelü dologra már-is sokat költöttem. Ez az oka, hogy gazdáskodni igyekezvén, e' mellé másnak szálló Levelet bátorkodtam szerkeztetni: Melly hogy igazán kézhez adódjék, arra való gondolkodására kérem Kegyelmedet. (Engedje-meg, hogy Magyarossan szálljak.)

Törekedésemnek jóvá-hagyását, és annak véghez-mehetése végett tett ajánlását nagyra betsülöm s köszönöm. Bizonyos dolog, hogy különben nem lehet semmi belőle, hanem ha az ígért könyvet előre sokan meg-vejéndik. Mert én vásárookra nem járhatok vele; a Könyvárosok és Kötők pedig afféle könyveknek árúztatását, a mellyeket az Irók magok nyomtattattak, 25 vagy 30 pro Centért-is alig vállalják magokra; de úgy sem bátorságos azt reájok bizni, mivel alattomban utánna nyomtattják és a magokét adogatják, mihelyt jó keletit látják, sőt ha ezt nem tselekednék-is, soha sem győznék utánna jární s s törvénykezni, hogy pénzemet kezemhez vehessem.

Siegartot tsak láttam, s imitt amott olvasván, katzagásra fakadtam. Hogy hogy lehet, hogy ez a fordítás kél, holott a Magyarok néha szer felett-is finnyássak? Kegyelmed fordítása felől minden jót reménylek. Arra az egyre mindazáltal bátorkodom kérni, hogy esmeretes, kivált Úri nevekre ne fordítsa a Német nevezeteket, a mellyek, hiszem, mind úgy vagynak alkalmaztatva, hogy senkinek tsúfsága ne következessék belőle. Hozzájárul, hogy a Német birodalom sok országo kból áll, mellyeknek egyike a másikat bátrabban rakhatja; a Magyarok hazája ellenben tsak egy ország.

Sokan bámúlnak rajta, hogy Hir-adásaim olly merészen íratódtak. De én el-hitettem magammal, hogy a mit a Censura helyénn hagyott, azt a F[elséges] Udvar sem ellenzi. Azért nem érhettem, mit akar vele egy Jó-akaróm, a ki már másod ízben jelenti, hogy nagyon félti nem tsak szándékomat, ha nem személyemet-is. A mit utóbb Betsből írt, emlékezetes voltáért béfejezésül ide írom. «Tartanak itt-is mindazoktúl, a mellyektől én tartok, hanem azon külöbséggel, hogy itt azt állítják, hogy meg nem tiltják ugyan az Urnak szándékját, h[ane]m ha látják, hogy szerentsés lépéssel indul dolgában, tehát

valami nagyobb polezra fogják az Urat fel tenni, a mellyenn most fejében főzött munkáját meg unattassák az Urral. L'avantage en est donc toujours du Coté de V[otre] S[eigneur], avantage, si rare dans la Literature, ou l'abaissement est toujours la taille de Ceux, qui y entreprennent quelque chose considerable. . . . Les Messieurs de Pays bas manqueront donc du bonheur que n[ou]s attendons de nos Conscriptions, nos F'assions [?] et nos denombrements. C'est la declaration de l'Empereur, qui les laisse dans leurs anciennes Confusions, pendant qu'il en tire tous ses autres sujets favoris. Mais comme V[otre] S[eigneur] savez, qu'il y a des gens, qui ne comprennent ou n'acceptent pas le bonheur qu'on leur prépare, il me semble qu'il y aura aussi quelqu' uns de nos pays qui souhaitent l'abandonne du Pays bas plutot, qui' être heureux à la nouvelle façon.»

Minden jót kíván Kegyelmednek

igaz tisztelője

Rát Mátyás m. k.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 188. sz.]

101.

Molnár János — Kazinczynak.

Szeretetre méltó, kedves, Tekéntetes Uram!

Szívem nagy örömével vöttem és olvastam T. Inspector Uramnak reménytelenül érkezett levelét; 's Generális Vicarius Urammal azonnal közlöttem azt a' részét, melly az ő úri személyéhez vala legfőképpen tartozandó. Holott pedig én, úgy mint akkori Káptalon-béli Deputatus vevén a' levelet, szinte a' kótyavetye-táblánál ültem, mellynél sok úri személyek jelenlétekkor boldogult Püspökünknek maradék vagyoni közre-bocsáttattak. A' levélben lévő képet alig mutatóm meg, az aszszonyosságok között eltűnt. Most sem értem, mire tzéloz a' titka. Az Atel vagy Etelkhán, szerentse ha nem Etel vagy Volga mellyül támadott Attila. De minek vesződöm az ilyen hímirás tzupfolásával, talán valamelyik jó barátom majd előmbe taszintya azt az új Brunsvik históriáját. A' mi a' T. Úr drága levele bekkenőjit illeti, az valóban, a' mit a' Feszületről benne olvasok. Ha arra a' gondolatra 's elszánt akaratra az én versem adott alkalmatosságot, mikép' magyarázzam-ki

lelkem' örvendetes indulatyát? Igazán 's tellyes szívből írá'm, hogy a' ki azon függött, *kedvese lelkemnek*. Szinte ma olvasám ismét újjonnan, a' miket Sz. Pál az Efézus-beliekhez arról az én kedvesemről írva hagyott, 's örö'mre, szeretetre, reménységre buzgón indulok, valahányszor arról emlékezem. Veszem észre, hogy Te is, édes jó Barátom. Ott vagyon tudniillik a' közönséges keresztyénségnek tellyes kintse, oda tart minden egyéb. . . .

Minthogy pedig a' Magyar Literaturán az Úr igen kap, és méltán azt maga-is ékesitti, bátorkodom ide írni ahoz tartozandó egy pár üres órámi versetskéjimet: talán azok-is aféle igyekezethez tartozandók. Azokat még Szabó Uram nem látta. Él-é, hal-é, megmaradt-é?

Az ártalmas könyvekről.

Ah! nincs a' Mahomet-szerü Pogányban,
A' mellynél szabad a' gonosz fekélység,
Olly rutság, minemü ragadt azokra,
Kik Volternek utánna fel-dühödtek,
Vagy Rousseaut követik. Venus kezéből
Vött vak tör hegyivel rohanva törvén
Istentől adatott Hitünk 's Reményünk
Ellen, 's a' tsunyaság homálya közzül
Nem vetvén szemet az igaz valóra.

A' Mulandóságról.

Mindenek eltűnnek, fel, alá kerekednek, enyésznek.
Ó! mi gyakran roszból roszszabbra, nagyobbra kitsinyből
Fordulnak, s visszont ismét alatsonyra magasról.
A' mi szük, elterjed: 's ellenben a' minek a' nagy
Tágos hely-is szük volt, kartsúra szorittatik; így a'
Füst addig nyújtózik az ég tetejének hegyére,
Mig tellyességgel sok ezer kis részre nem oszlik.
Hol van már Ninive, Babylon s Egyiptusi Thebe?
Memphis, Cartágó, Peru vára, Corintus, Aténe?
Hol van régi ditsösséges Rómának hatalma?
Forgandó minden: Croesust a' tűzre tetette
A' Persák Fejedelme; de mint járt Persia véle?

Azt Görögök tapodák. Görög ország Római nyűgbe;
 Róma pedig Gottus, Lombárd és Vandalus, Hunnus
 Prédájára került. Magyarország Bétsig hatott-el:
 Béts hamar erre Magyar Koronát teve Hertzegi főre.
 A' Spanyolon sok ezer hold fogytig Mór iga zörgött.
 A' török és az orosz, láttyuk, milly nagyra kitsinyből
 Meszszünnen mi közel jött szomszédságba felénk is.
 Péter halász három gunyhóból in-mire vitte
 Azt a' várt, mellyet tsúdál Európa szöpögve?
 Ellenben az orosz tapodójit, Volga királyit
 Már hol szemléljük? Kásán Prékoppal hatahmas
 Trónus alatt heverész; járommá vált koronájok.
 Ó forgandóság! mi tanátsot nyújtasz ezekkel!
 A' szép rósaszin, a' nagy öröm, friss, izmos egézség
 Változik; a' kints gyűl, de fogy is: végekre peregnék
 A' napok és órák, méltóság, pompa, ditsősség:
 Vagy nem volt nálunk? 's nagyheába keresve kerestük;
 Vagy készül tőlünk; vagy szinte rugaszkodik immár.
 Forgandó minden; mint a' köd, minden enyészik.
 Itten nintsen hazánk. Ó! tartsuk tellyes erővel
 Lelkiünknek szemeit, gondunkat, készületünket
 A' meg-ígért jóhoz, 's állandó, holdog igazhoz.

Magamat a' T. Úrnak szivességebe ajánlom, maradván
 Szepes 7. Aug. 1787.

A' T. Úrnak

alázatos szolgája

M. J.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 188. sz.]

102.

Vay József — Kazinczynak.

Kedves Uram Öcsém!

A' közöltünk levő barátság jussán tanácsomból tanulások további folytatása, 's kivált a' Német nyelvre nézve Kassára menő két ifiat, úgy mint néhai jó emlékezetű Doctorunk, Jánosy György Uram fiját, úgy ennek Praceptorát, Uti Jánost, ki hosszas időkig Gyermekeim

mellett lakván, most ugyan csak akaratommal, hogy Németül megtanulhasson, mégyen, és a' kinek mind jó erkölcese, mind szorgalmatossága előttem esméretes, Kedves Öcsém Uram favoriban, és vezérlése alá ajánlom.

Igyekezzen kedves Öcsém Uram, ha magát, mint reménlem, ugy fogja viselni, az elsőt, Édes Attya meritumára nézve is, ki soká hasznosan szolgálván, házát csak igen középszer állapotban hagyta, valami Stipendiumra segiteni suo tempore, a' másiknak pedig int[erea] Diaetalis Stipendiosus helyet szerzeni, melly beneficiumra, ugy tartom, minden módon qualificatus. Engem pedig méltóztasson tovább is tartani

hív barátjának 's szolgájának

N. Kálló, 26a Aug. 1787.

Vay József.

Kivül:¹

Monsieur Monsieur François de Kazinczy Inspecteur Royal des Ecoles
Nationales present. . . .
à Cassau.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 175. sz.]

103.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Berdiane 4dik Sept. 1787.

Kedves Ferenczem!

Éppen most érkezem ide ezek a Pusztá falak közé — Azonkívül, hogy Romantisch akarnék irni, le szálottam a Kotsimról, a Kertembe mentem, és ott környül nézvéen egy felől a Bosniai, más felől pedig a Horváth Országi, előttem anyira meg únt, hegyeket, már a könyűbe borúlt szemeim éppen azon a részen állapodtak meg, a melybe téged és több kedvesimet sirva hagytalak el, erre a kedves részre szomorúan nézvéen, sirva áldottam az Istent az érzett bődögságért, és sirva könyörögtem, hogy ezt az előttem leg nagyobb bődögságot többször² érezhessem. Nagy dolog, kedvesem, nehezebb dolog,

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét.

² Először e szó helyén *ujra* volt írva, a melyet azonban a levélíró áthúzott.

mint sem gondolhatnád, nállatok nélkül el lennem — Már most Gyömrőről és Budáról. Gyömrőre 11dikén értem; nem gondolhatod el, milyen kedvesen fogadtattam mind a Gróff, mind pedig a Gróffné által — A Gróff a Testvéreinel ezen szókkal Aufriolt: Ich führe auch hier auf meinen dritten Sohn, den ich schon über ein Jahr nicht gesehen hab — Más nap reggel a Gróffnénak így aggratulált: Ich komme mit meinen 3 Söhnen, die etc. etc. Erről a Napról in Vorbey gehen: ebédnél a Gróff Wartensleben Ferdinánd Generalis Münsterbe a Poharat für das Wohl des Vaterlandes köszönte. Éngem már ekkor a hazának jó termése természetemen fejül is tüzesített, mutattam, hogy Patriota vagyok, és az említett Gróff előtt nagy betsületet kaptam. A mint Klárinak és Aszonyámnak meg jövendöltem, úgy történt — Érkezésem után mindjárt mind a Gróff, mind a Gróffné kezdettek panaszkodni, de a Gróff most magát Testvéreivel mulatván, kevesebbet, mint mászor — A Gróff Testvére, Károly, Obester a Hollandusoknál szenvedhetetlen Goromba volt a Gróffnéhoz — Majd minden nap tűz volt a Háznál, én mindég kötelességemet tettem. 22dikén én a Gróffnéval Budára mentem a fürdőbe. 28dikán a Grófok a **vására** jöttek Pestre, és egyszermind a Gróffnéhoz ebédre. A Gróffné szerentséltenségünkre dél előtt Rádaynéhoz ment, ott szokás szerént panaszkodott. — Rádayné, mint a ki soha semmit meg nem szenvedett, a Gróffnét fel ülteti, a ki is az Ebédnél szenvedhetetlenül stikollozott;¹ a Grófok mindnyájan meg boszankodnak, dél után butsúznak és jelentik, hogy mind a hárman más nap indulnak Bécsbe. A Gróff még estve általam három izenetet teszen a Gróffnéhoz, a melyek közt a leg nagyobb a vólt, hogy a két fiut is el viszi magával; én mindent el követek, hogy békességet tsinálhassak. Az izenet adásba egyenessen meg mondom, hogy in 1-a furia beszél, és hogy ha meg engedi, hozzá reggel jövök — Ezek között is hozzám mindég jó szívvvel maradt. Reggel Gyömrőre ki mennek, és másnap, az az 30-a estve ex improviso őket a Postánál kapom éppen, mikor a Lovakat fogatták. Itt a Gróff hozzám igen hideg ábrázatot mutatott, de még nem tudom: haragszik é rám, vagy tsak Szomorú volt — Itt accludálom néked is azt az Leveletem,² a melyet néki Bécsbe irtam. Így láthatod kedvesem, hogy én is Unschuldig a Wäschbe jöttem, mi lesz a végi, nem tudom, de részemről ros

¹ Ez tollhiba: *sikoltozott* helyett.

² Ez ideig ismeretlen, a levél mellett nincs.

nem lehet — Für mich stehet Rechtschaffenheit, die mich nie mit Muthwillen verlassen soll. A Gróffné el jövetelemmel egy 10 frtos dohány satskót ajándékozott — Ély szerentséssen

László mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

104.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Lager Platz: Neu Gradiska
den 21ten 7br. 1787.

Bester Frantz! Endlich scheinen die Zeiten sich zu nähern, in welchen ein Kriegs Mann seine eigentlich Rechtschaffenheit an Tage legen kann. Es ist meist gestern der Befehl von General C[omman]do gekommen, dass unser Regiment sich Marsch fertig halten, die Compagnien auf den Kriegs Fuss Completiret werden sollten, und denen Offiziers, die gratis Monath Gage gleich verabreicht werden müsste. — Der Krieg gegen den Türken ist declarirt, und nun ist alles in Bewegung. Die Armee soll der Kriegs Praesident Hadik commandiren. Wann aber wir eigentlich uns in Marsch setzen sollen, hanget noch von den 1ten Befehl ab — Ich beurtheile mit vieler Freude hier die Gesichter, aber ohne alle Ruhmredigkeit kann ich sagen, dass ich sehr Froh bin, mir noch imer ein kaltes Blut eine Contonance zu fühlen. Wer weiss die Vorschrift Gottes — unterdess man thut seine Pflichten rechtschaffen und Tapfer, das andere bleibet bey dem Schiksal — Wer weiss, ob ich dich, ob ich euch alle noch einmal sehe — Ihr solt aber bey meiner Erblickung nie Schamroth werden.

Mein Schatz, auf Befehl des Regiments habe gleich 2 Pferde kaufen müssen, das eine um 50, das andere aber um 40 ft. Der weilen bis wir uns in Marsch setzen, wird mir das Geld geborgt, mit dem Marsche aber muss solches baar erleget werden, ausser dem werde noch gegen 50 ft andere Expensen machen müssen, und ohne Vorath an Geld kann ich auch nicht bleiben. Aus dieser Ursache habe dem Denis unter heutigen dato geschrieben, dass er mir gleich 30 Ducaten schicken soll. Dieses siehest du leicht ein, dass zu einem Ausmarsch mir nicht genug seye; ich bitte dich also um alles, was dir lieb ist,

wenn es nur auf eine Arth möglich ist, auch von euer Seite Aus-
helfen. Du kriegst auf der Post für Banco Zetteln recepisse -- und
wenn es so nicht gehen sollte, so muss du das in eine Kaiserliche
Casse zahlen, und mir die Quittung schiken, dass ich das Geld bey
der hiesigen Cassa erheben kann. Ich bitte aber dich mit ganzer
Brüderlichen Zuversicht, sonst weisst du, dass ich in Elend stecke --
Meine bagage lasse ich ganz hier -- Grüsse mir die Klari Grüsse
Sie 1000mahl ich werde ihr bald schreiben - Adieu Bester, dein
László mp.

P. S. Deinen an mich adressirenden Brief, adressire in einem
Copert an das löbliche Cantons C[omma]ndo

in Neu Gradiska.

p[er] Eszék.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. Sr. 2. sz.]

105.

Gróf Eszterházy Károly -- Kazinczynak.

Bizodalmas Inspector Úr!

Vettem Kegyelmednek levelét, az abban zárt Hejtzei Reformá-
tusok contractuális levelével egygyütt, melly iránt e két consideratióm
vayon: először ugyan, hogy azon Reformátusok oskolájoknak fel-
állításához és Tanító Mestereknek fizetéséhez képest sokkal többre
ajánlották, 's kötelezték magokat, mint sem erejek, vagy vagyonok,
's birtokok engedi, mert most is nem csak az Uraságnak szokott
adózással, hanem a Tanító Mesternek is, és az helység béli Plébánus
is össze vétvén e folyó esztendő több el múltt esztendőkkal, 92
köből élettél, kész pénzben pedig 146 R[hénes] forintokkal tartoznak,
s ki tudgya, ha más adósságok nintsen e, a mint könnyen el lehet
hinni? ha tehát méltó tekintetben vétetik, hogy ezen restantjokon
kívül, minden esztendőben kötelessek adózni Ó Felségének, Várme-
gyének, Uraságnak, Plébánusnak, Iskola Mesternek, valóban kételkedni
nem lehet, hogy az hozzá bé hozattatandó Tanító Mesternek ajánlott,
és 217 R[hénes] forintokból álló fizetés erejek 's tehetségek felett
való. Másodszor azt veszem észre a fellyebb említett levelből, hogy

ők a Tanító Mestertől nem csak azt kívánnyák, hogy nékiek prédikállyon, és könyörgést tartson, hanem hogy nálók az holtakat is temesse, és így következő képpen, a volna szándékok és tzellyok, hogy a Tanító Mesterbül Predikátort tévén, idővel különös Tanítót hozzanak bé magokhoz, amint már az efféle szándékokat némellyek, hallom, hogy elég világossan ki jelentették, ámbár a Felsőleges Hely Tartó Tanács két rend béli parantsolatlya szerint Tanító úgy engedtetik nékiek, hogy az csak predikállyon, és Könyörgéseket tartson, a többiben pedig affiliálva legyenek a Vilmányi Predikátorhoz, és ennek tartozzanak fizetni: E két reflexiomon kívül újra jelentem Kegyelmednek, hogy én Hejtzén tisztességes iskola házat építettvén, és a Tanítói Mesternek is fél ház helyet ki szabván, részemről már, úgy gondolom, eleget tettem, úgy hogy mit várhat, 's mit kívánhat ezeken kívül Kegyelmed tőlem, nem tudhatom; Azért is jó akarattyában ajánlott, vagyok

Kegyelmednek

Egerben 11-ik 8-br. 1787.

Kész szolgája

G. Eszterházy Károly

E[gri] P[üspök].

Az első lap alján:

Inspectori Scholarum Nationalium per Districtum Cassoviensem.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 188. sz.]

106.

Gróf Eszterházy Károly — Kazinczynak.

Bizodalmas Inspector Úr!

Kívánhatnám ugyan azon Feő-Rendeléseknek vélem való közöl-tetését, mellynek ereivel én arra kötelesnek lenni tartatom, hogy a Hétzei Református jobbágyaimnak számára építendő Oskolának helyet mutassak ki, mert én eddig csak az Oratorium iránt vettem; de ezen kérdést most félre tévén, legközelebb hozzám bocsátott Levelére Kegyelmednek csak azt adom válaszul, hogy én ezt Önnön magával meg nem tudom egyeztetni: Az elein jelenti kegyelmed, hogy Hétzén a

közös Oskola fel-áltásának sürgetése iránt vett rendelést, amint ezt a Levelébe zárt párból magam is látom; a végin pedig azt kívánnya tőlem, hogy a Protestánsok által fel álitandó Oskolyának helyét mutassam ki: hogy lesz ezen Iskola közös, és egyszersmind különös? Vagy mi szükség lehet az Oskola helyre, ha már készen áll az Oskola, mellynek közösnek kell lenni? Ez nékem világos ellenkezésnek lenni láztatik. Azért ennek világosítását el várom. Egyébaránt Jó akarattýában ajánlott maradok

Kegyelmednek

Egerben 23-ik Octobr. 1787.

Kész, köteles szólgája

G. Eszterházy Károly
E[gri] P[üspök].

Az első lap alján:

Francisco Kazinczy Nationalium Scholarum Inspectori.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 188. sz.]

107.

Baróti Szabó Dávid — Kazinczynak.

T. Kazinczy Ferencz Barátomhoz!

Tegnap előtt jöttél, 's már viszketsz útra Kazinczy?

Tudja mikor látlak Tégedet újra megint?

Dér, fagy, havak, szelek, hol vagytok, vagy zápor egekből

Mért nem omolsz, 's töltést 's hidakat el nem emelsz?

Mit mondok? Szél, dér, fagy, havak távozzatok; álljon

Híd 's töltés; záport földre ne döntsön az ég:

Bár nem igen rég jött, tsak menjen az útra Kazinczy:

Útjában legszebb verseket írni szokott.

1787. 9bris.

Szabó Dávid.

[Eredetije a m. t. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 188. sz.]

108.

Gróf Eszterházy Károly — Kazinczynak.

Bizodalmas Inspector Ur!

A minek meg kellett lenni, az ellen semmi ellenvetésem nem lehet; miért meg parantsolom mái napon Hejtzei Tisztetnek, hogy a midőn Kegyelmed Hejtzére való által menetelével a' catholica felekezettel tractálni fog: ő is meg jelennyen és Kegyelmed jelen létében ki nézvén Tanító lakásának és az oskolának az helyet, nékem árrúl projectumot tegyen: engedgye Isten, hogy haszon légyen ezekből, de én nem reménlem; egyéb aránt jó akarattyában ajánlott, maradok

Kegyelmednek

Eger 6-a 9bris 1787.

Kész, köteles szolgája

G. Eszterházy Károly
Egri Püspök.

A lap alján:

Domino Francisco Kazinczy Scholarum Nationalium per Districtum
Cassoviensem Inspectori.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 188. sz.]

109.

Molnár János — Kazinczynak.

Tekéntetes Uram és Kedvesem!

Vettem az Alcaeus és Catullus rendü Ódákat avagy Éneket. Két Gyöngyösinek és Baróti Dávidnak eszével, nyelvével és tollával birjon, a' ki azokat, a' mik ottan szépek, felségesek, dicsérettel felérje. Engem az utolsó dall mély gondolatokba meritett; a' ködlő, tsillámló tűz, melly merő lidértz-láng, a' tsaló tsillogás, kémlelés, kandikálás, nékem úgy tettszik! az himezett szók alatt sok valóságot foglal magában. A' szíves emlékezetet nagy alázatossággal köszönöm, 's azon fogok

lenni, hogy illy barátságos kedveskedésnek megfeleljek. F. T. Vicarius Uram nagy örömmel vette az üdvözlést, és viszont tiszteli a' T. Urat. Én ezen alkalmatossággal alázatosan arra kérem a' T. Urat: méltóztassék véghez vinni: hogy az Úr Director és Prof. Urak előtt akadémika ne légyen Fridmanszky Józsefnek, ki terhes nyavalyája miatt, a' mint az orvos-bizonyosság jelenti, eddig a' philosophia folytatására meg nem jelenhetett; 's tsak most vántzorog elé. Ezt kéreti nagy bizodalommal általam F. T. Vicárius Uram is: Kinek atyafiától vezetetik vissza. Ezt megnyervén, új lángot vet barátságunk tüze. Magamat alázatosan ajánlván maradok

Szepes 14. nov. 1787.

T. K. Inspector Uramnak
alázatos szolgája

Molnár János.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 188. sz.]

110.

B. Id. Ráday Gedeon — Kazinczynak.

Teljes bizodalommal való Jó Uram!

Különös köszönettel vettem azon Verseknek meg küldését, mellyeket érdemes levelében rekeszteni méltóztatott. Mellyek között, ámbár mindeniki jól van ki munkálódva, különössebben az elsőt nagyra betsüllöm, mind válogatott szavaiért, mind pediglen fűben* tűnő kedves és könnyen folyó hangjáért. A mi Zrinyi Miklós Syrénáját illeti, igyekeztem ugyan azt meg venni, de minthogy azt éppen 6 pf. 50 xrig verték fel, annyit érette igérni annyival inkább sokallottam, hogy magamnak ezen Munkája Zrinyinek két exemplárban vagyon meg, mellyek közül edgyikével, ha kedveskedhetem, szerentsémnek fogom tartani, és ha iránta az Ur, valamely rendelést tesz, annak kezében adom, az kire az kézhez való vétel fog bizattatni. Azomban álhata-tossan maradok

Az Urnak

Pesth 1787. 2-da Dec.

Igaz köteles Szolgája:

B. Id. Ráday Gedeon s. k.

* *Fűben* helyett.

A levél idegen kézzel van írva, csak az aláírás Rádayé. — Ugyane levélnek a Kazinczytól készült kivonata itt következik:

HETEDIK LEVÉL.

Pest, Decemb. 2d. 1787.

Meg van elégedve a' küldött versekkel, mind a' válogatott szók mind a' kedves folyamat miatt.

Kértem volt hogy a' tartandó Auction vétesse-meg nekem Zri-nyit. 6 fra 50 xrra verték-fel. Nem vétette-meg tehát. De neki két exemplárban van meg, 's az egyikkel kedveskedik.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 191. sz.]

111.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Uj Gradiskán 14-dik Xb. 87. [?]

Kedves Ferenczem!

Meg botsás — Igen nagyon érzem azt az nyughatatlanságot, a melyet miattam érzesz. Már két Leveledre nem válaszoltam — Oka nem vagyok — A múlt Hólnapnak 26-dik Napján éppen, a mikor a Verlags Quitt[ungo]dat vettem, Commandiroztattam a Regimentemtől Pétervárára a Comandirozóhoz. El menetelemkor, noha itt minden titokba foj, még is tuttam, hogy Curiri képpen akarnak valahová küldeni. — Pétervárára 30-dikán érkeztem. Ott 1-a hujus a Najsatzon levő Granadirosok és a körül fekvő Regimentek sind in Vorsirten Mars gesetzt worden Belgrad felé, még Pétervárán minden titokba volt, de én már tudtam, hogy mi Belgrádot akarjuk meg lopni — és hogy én osztán nem tudom, hova fogok a jó hirrel szaladni — Szomorú dolog, mikor a leg jobb rendelések ki tanulhatatlan okokból így füstbe mennek, mint ez az Belgradi Attac. 2-dikán reggel kilencz óra tájba ojan marschal, a melyen a Katonaság egy huzonba 8 Mért-földet Marschirozott, Bajnovczára, Semlinhez 2 Órányira értek — Generalis Alvinczy, a kire a dolog bizva volt, a Népet ott várta — A parantsolatokat mindeneknek, a kiknek leg kisebb dolgok lett volna a Várba, irásba ki adta, azon kívül a tiszteket szóval is Instruálta.

Annak utánna minden Batallionnak el olvasta a Császár billietyét, a melybe a Tsászár a Katonaságnak 400 ezer Aranyat ígért, ha magokat jól viselik és minden tisztnek avancementet. Két száz török Jobágy volt a részünkön, a kik a miéinket be vezették volna, a Várba pedig több 500-nál, a kik velünk együtt dolgoztak volna. — A katonaság 65 akó Bort ki ivott, 5 órakor estve hajókra rakattak, és Belgrád alá indultak. Mind öszve volt 4 Granadiros Batallion, és 4 Regiment. — Négy Granadiros Batallion, és 4 Batallion a Fuselirekből 9 és 10 óra tájba szerentsésen Belgrád alá értek; 4 Batallion a nagy ködbe éjtzaka el tévedt. Belgrádba a részünkön lévők tsalárd-ságal 3 kaput meg nyitottak, 400 szél puskánk volt, azokból az ujj puskákból, a melyből mindenik egy huzonba 24 Golyóbist lő — Két Pétervári Tiszt Belgrádba patrollirozott, és látta, hogy a Törökök mély álomba vannak — A 8 Batallion igen könnyen meg vehette volna a Várat — de 3 órakor reggel a retirada parantsoltatott, még Viradtig a Törökök semmit sem tudtak, hogy 9 ezer ember volt a kapujuk alatt, de már tudják. — Szomoru történet mind azok részéről, a kik fejér köntöst hordoznak. — Várjuk a Tsászár végezését, alig ha a Generalisok szerentsétlenné nem lesznek — A Régi Görögök idejekben actum esset de ipsis — Re infecta én is vissza jöttem — Itt az Aus Marschot minden szempillantásba várjuk — Még eddig nyugodalomba vagyunk — Tsókold Klárit, tiszteld Aszonyámat — Ély szerentsésen

László mp.

Von allen diesen ein Stillschweigen.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

112.

Kazinczy — Kovachich Márton Györgynek.

Sehr Ehrwürdiger Br[uder]!

Hier überreiche ich Ihnen zwey Stücke, die Sie vielleicht in Ihre periodische Schrift einschalten könnten. Mein Maurer Wort ist Ihnen Bürge für ihre Authenticitaet. Das erstere ist die Überschrift der funebralen Fabne des Fürsten Georg Rákóczy des II-ten, die noch vor etwelchen Jahren in der Cathedral Kirche zu Sáros Patak aufgehängt

zu sehen war; die man aber wegen der veranstalteten Reparation der Kirche herabnahm, und die man nachdem das Gut cameralisch ist, nicht mehr aufhängen will Die Fahne war carmesin roth farbenes blumichtes seidenes Zeug, und hang vor dem Orgel-Chor in dieser Form: Nun wird sie in der Sacristey zusammengerollt aufbewahrt.

Das zweyte Stück enthält die Innschriften der alten Reform[irten] Kirche zu Nyír-Bátor im Zaboltser Comitat. Ich habe sie sorgfältig abgeschrieben. Auch die Zeichnungen sind von mir; dem Original vollkommen ähnlich. Das eine, wo man die Lateinischen Verse liest, ist ein Grab-Stein aus gemeinem weissen Stein. Das andere ist aus rothen Marmor, in der Mitte durchaus entzwey gebrochen, doch noch ganz kennbar.

Sie haben von mir einst die Übersicht meiner National Schulen verlangt. Die würde ich Ihnen mit vieler Freude übergeschickt haben, allein ich wartete erst die Ernennung meiner Schulvisitatoren und Cancellisten ab. Jetzt würde gewiss die ganze National Schulen Inspection meines Districtes ein sehr trauriges Personale ausmachen, wo ich als Ober Aufseher von dem 4-ten Theile Ungarns ohne einen Vice, ja ohne einen Actuaire, ohne Cancellisten manipulire, da doch mein Amt eins der ansehnlichern Stationen ist. Erlauben Sie mir also, dass ich damit etwas zögere. Ich will Sie selbst darum ersuchen.

Ich gedenke hier auch eine periodische Ungarische Schrift auszugeben, dass nichts anders, als die Sammlung von kleinen Ungarischen Belletrie betreffenden Schriften einiger Freunden seyn soll. Dabei ist es bei mir u. meinen Mitarbeitern nicht auf ein Gewinnst gerechnet. Wir wollen einander ansteuern [?] u. eine kleine Aemulation erwecken. Übersetzungen aus den Klassischen Werken andrer Nationen haben hier den Vorzug, u. die Recensionen von Ungarischen Büchern. Dies sollen unvollkommene Versuche seyn, wenn Sie nur einen erwünschten Erfolg nach sich zu ziehen im Stande wären.

Ihre Warnung für die Mode Schriften hat sehr viele Freunde Ihnen erworben. So ist Graf Török, so ist der Abt Molnár, Domherr zu Zips, aber aus verschiedenen Gesichtspuncten. Ich würde auch mich nennen, wenn ich den Gedanken vertragen könnte, dass ich nur durch diese Schrift Ihr Freund geworden bin. Ich will Ihrem Beyspiele folgen, u. desto kräftiger muss ich damit wirken, weil ich ein Protestant bin, denn im ersten Hefte unsres erwähnten Ungari-

schen Werkes will ich unter andern die Recension einer Ungarischen Brochure: *Die Reise des Dings ins Fegfeuer* einschalten, welchem sein elender Verfasser oder vielleicht Übersetzer eine formale pasquille angehängt hat, wider den Siebenbürgischen Assessor Aranyka, der Catholisch geworden ist. — Sie kennen meine Grundsätze mein Bruder, oder vermuthen es wenigstens, denn ich bin ein von allen Religions Partheyen entfernter Christ, der einen jeden glauben lässt was sein Gewissen für Wahrheit erkannt; dessen Richtschnur ist: Dictamini conscientiae etiam si illa erronea sit, cedendum est und will gewiss mit aller Wärme meiner Überzeugung reden, und die Verläumdungen der Calvinischen Zeloten nicht achten, deren viele mich für irreligiös halten. Die Wahrheitsliebe ist doch eine herrliche Sache, u. sie versüsst uns das bittere der Verläumdung.

Auch beygeschlossene Theses verdienen vielleicht einen Platz in Ihrem Merkur. — Der Professor Szent Györgyi ist ein sehr gelehrter, sehr Wahrheitsliebender Mann, ohne Hartnäckigkeit fertig die Wahrheit anzunehmen sie mag dort wo sie immer will, gefunden seyn; und stets bereit sie zu bekennen, wenn gleich die Theologen in Bereitschaft stehn ihn mit Steinern niederzuwerfen, u. dabey doch gewiss ein Christ — ein Christ aus Überzeugung. — Nie kann man einen liebenswürdigern Mann auf dem Catheder hören als dieser ist. Er überfließt von tiefer Gelehrsamkeit u. wenn er aufmerksame Zuhörer vor sich hat, so weicht er von seinem Werke ab, u. geräth in eine Explication — in eine Socratische Plauderey, ohne sich von dem Wesentlichen in unwesentliche Umstände zu verlieren. — O mein [Bruder]! wie Schade ist es, dass dieser Mann zu Patak lebt! dass sein Wirkungskreis so wenige und so hungrige Zuhörer hat, denn die zu Patak studirende Jugend kämpft mit Armuth u. verlegt sich weil sie sozusagen ein Seminarium Clericorum Reformat[um] ist, meistens auf die (unnütze, unchristliche) dogmatische und polemische Volumina. Selbst ich gab mich 4. gantze Jahre mit diesen gelehrten (Thorheiten) ab. Mein Hofmeister forderte von mir, dass ich stets in der Theologie seye, denn sonst könnte mich der Wunsch in ein öffentliches Amt zu kommen leicht zu der (Veränderung meiner Confession) bringen; ich folgte ihm, las Tag u. Nacht im Pictet, Rissenius, Vitringa, und tödtete die schönsten Tage mit unnützen Beschäftigungen, mit Vernachlässigung weniger entbehrlicher und zweckmässiger Wissenschaften. Acht Jahre sind schon vorbey, seitdem ich diese Logomachien vergesse, u. ausschwitze. U. doch bin ich glücklicher, als wenn man mir

die Werke eines Zweiflers in die Hände gegeben hätte, u. mein Leben nun nichts, als ein ewiger Scepticismus geworden wäre.

Nun eile ich Sie brüderlich zu umarmen, u. Sie zu versichern, dass ich alle Kräfte anwenden will die Zahl Ihrer Praenumeranten zu vermehren. Setzen Sie ein gränzenloses Vertrauen auf mich, u. schenken Sie mir Ihre Freundschaft.

Kaschau, 57 $\frac{17}{XII}$. 87.

Bruder Orpheus.

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: 43. Q. L.]

113.

Kovachich Márton György — Kazinczyna.

Würdigster Bruder!

Ihre löbliche Unternehmung macht Ihnen sogleich bey dem ersten Gedanke Ehre, und mich hat die Nachricht in eine süsse Wonne versetzt. Ich weiss nicht, ob ich noch den Plan und die Ankündigung von Ihnen zu erst erwarten solle, um die fröliche Nachricht auch den Lesern meines Merkurs mit zu theilen, oder ob ich sie aus Ihren schätzbaren Schreiben entwerfen soll, wo ich einige mir ungemeyn angenehme Angaben, und darunter auch von dem würdigen Sz. Györgyi, die ich mich nicht enthalten kann in meinen Merkur bey nächster Gelegenheit einzuschalten, angetroffen habe. Ich möchte daran nicht zweifeln, dass Sie Ihr Werk mit Einverständniss des Freyherrn von Rada, den älteren unternehmen werden, und wenn Sie darauf nicht gedacht hätten, so bitte ich Sie es zu thun, weil er auch dergleichen Gedanken hatte, wie er mir dieselben diesen Sommer eröffnet hat. Sie mögen mir nun was Mehreres berichten oder nicht, so werde ich nächstens die Nachricht in den Merkur einrücken, und sollte auch die Unternehmung verhindert werden, so bleibt Ihnen das Eigenthum des Gedanken zugesichert. Ich hoffe, dass P[ater] Klohammer Piarist die Exemplare des Merkurs für die Schulinstitute gratuito

bereits abgegeben hat, kann auch nicht begreifen, warum es nicht längst geschehen ist. Das Werk geht etwas langweiliger, als ich wollte, weil keine Unterstützung da ist, und ich muss nur so langsam fortfahren, als es meine Kräfte erlauben mir die Kosten zu machen. Die Geschichte des Pataker Kollegiums wird hoffentlich Niemanden beleidigen, ich habe wenigstens meinerseits alle Gelegenheit dazu vermeiden wollen, man kann aber freylich nicht immer wissen, was noch zu sagen oder noch zu verschweigen ist, weil dieses oft von Ortsumständen hängt. Ein §. ist ganz verdrückt und fehlerhaft, der aber verbessert werden soll. Ich werde gerne bis zu seiner Zeit die Beschreibung Ihres Bezirks erwarten, wenn mich meine Hoffnung nicht täuscht, welches ich zu befürchten keine Ursache habe, wünschte aber desto eher, weil man sterblich ist, und sich auch die Umstände leicht verändern, auch Sie mein Fr[eund] leicht eine andere Station erhalten dürften. Der Herr v. Lakich hat mich veranlasst Ihnen sogleich zu schreiben, ich empfehle Ihnen seine Freundschaft, das ist ein ganzer Mann. Für die Beyträge danke Ihnen unendlich, ich werde sie im ersten Hefte meiner Sammlung Kleiner Schriften benutzen, und bitte Sie sowohl für sich, als Ihre Freunde um dergleichen Beyträge, die dem geehrten Publicum sehr angenehm seyn werden. Leben Sie wohl und gönnen Sie dem Ihre Freundschaft, der Sie im Geiste mit aller brüderlichen Wärme umarmt.

Ofen d. 29. Dec. 1787.

M[artin] G[eorg] K[ovachich.]

Kivál:¹

À Monsieur Monsieur Fr[ançois] de Kazinczy tres honorée à Cassau.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 187. sz.]

114.

B. Id. Ráday Gedeon — Kazinczynak.

Pest 4-a Januar 1788.

Egész bizodalommal való Nagy Jó Uram!

Pétzelre ki rándulván az Ünnepekre, bé hoztam magammal Zrinyi Ádriai Syrenáját, olly véggel, hogy azt Piarista Koros Imre

¹ Zárlatán piros viaszpecsét.

Uram kezéhez szolgáltatassam. Irja az Úr, hogy Zrinyi olvasására az én dítséretemből vágy: nem tagadom én azt, hogy én ezt az Versszerzőt felette nagyra betsülöm, és majd minden Poétáinknak eleibe teszem: Ugy reménylem, hogy edgyet fog ebben velem itélni minden, valaki ezen eleve való ítélletételektől meg szabadúlhatott, hogy 1-o: meg ne ütközzön a' Rythmusokba, mert ezekre kevesebbet vigyázott Zrinyi, mintsem az válogatott szókra, és az dolognak eleven ki rajzolására. 2-o: Meg ne ütközzön abbanis az olvasó, hogy ő 12 Syllabájú Verseiben nem tartotta meg az hatodik Syllabán az Hemistichiumot mindenkor, hanem azt olykor az hetedik, sőt néha más Syllabákra is vitte által: Ugyanis úgy láttzik, hogy ő ezt nem hibából tselekedte, hanem szán szándékkal, részszerént, hogy az által az affectust nagyobb mértékben adgya ki, részszerént; hogy az Verseiben nagyobb Varietas légyen, és így az Monotoniának el kerülése által, a' Versnek szépségeis nevedegyen. Tanátslanám azért, hogy az, ki Zrinyit olvassa, azt ne a' szokott Hemistichiumok szerént, hanem commák szerént olvassa; eleinte ugyan még hozzá nem szokik, (eddig másként lévén szoktatva) tsudálatosnak fog láttzani ezen olvasás, de végtére szépséget fog benne találni.

Irja az Úr, hogy hallya, hogy Kónyi János ezen Zrinyi munkájával valamit tsinált volna, és szánni láttatik az Úr a' szegény Zrinyit: bizonyos az, hogy Zrinyit jobbá nem tette; de ha ezen dologban magam értelmét kell kiadni, én az Kónyi munkáját nem tellyességgel vetem meg; ugyanis sok versei abban valósággal szerentsésssek, sőt némellyekben azok közül, nem tsak a' dolgot magát, hanem Zrinyi tüzét és elevenségétis kitette. Ezen okból úgy tettik nékem, hogy Bessenyei Uram rövidtséget tett neki, midőn a' Filosofussában a' Versei közül a' leg rosszabbakat ki-választotta, és tsúfság képpen hozta elő: noha ezen magam ítéleti szeréntis alávaló Verseire nézveis ki-menthető volna Kónyi azért, hogy ő neki azokra a' mi hires Gyöngyösink adott alkalmatosságot, akinekis szokása volt a' szókkal gyakran jádttzani, és így szegény Kónyi ettül meg tsalattatván, igen szépnek tartotta ezen szóbeli játékjait; az minthogy többire nem tsak ő, hanem majd minden Poétáink, a' kik négy sorú és 12. Syllabájú Verseiben írnak, Gyöngyösit inkább hibájiban, mintsem érdemes tökéletességeiben követik: ha én Kónyiról meg gondolom, hogy ő valamit eddig tett, azt mind nem tudományának, hanem egyedül maga szorgalmatosságának, és természeti ajándékinak kell-tulajdonítani, nem tsak

könnyen el nézhetem hibáit, de némelly helyeken tsudálhatomis ötet. Munkái között leg természetesebben folyónak tartom a Magyar Democritusát, melly nem az Deák Democritusnak fordítása, hanem való-ságos Magyar eredetbeli munkája: Vagynak ugyan benne némelly tsintalanabb történetekis elő beszélve, 's még tsintalanabbúl elő adva, mellyet ámbár egészen helybe nem hagyok, de még sem tagadhatom azt, hogy az ilyen apró historiátskáknak elő adásában, még pedig *Naive* elő adásában, egész addig jobb Elő Beszélőnk nintsen, és ha valamivel többet tanult volna, Madyar Fontainet, vagy Rábenert¹ várhattunk volna belőle.

T. Péczeli Uram Henriássát ami illeti, aztat ugyan az origina-lishoz hasonlítani ámbár nem lehet, de mégis úgy itélném, hogy akar melly én nállam esmeretes fordításhoz hasonlitható, sőt az Deák és Német fordítást fellyülis halladgya. Már a' mi Youngot nézi: nekem Young soha sem vólt Auctorom, és olvasását semmi némű fordítás-ban nem szerettem; mert ámbár magam sem vagyok igen vig, de az ő szomorú, és mindenkor az felyhők közt járó homályos epe sárját nem szenvedhetem, és olvasásában egészen el-fáradok; sőt talám, ha az Angliai nyelvet tudnámis, még aztat sem olvashatnám, ha tsak abban a' Verseknek ne talám szépsége meg nem békéltetne az Auctorral.

Tudakozza az Úr, mit tartok az mostani új szó koholókról; igen rövid a' felelet: semmit sem. Vólt hire, hogy valamelly új Magyar Dictionarium, vagyis Igés Könyv akarna ki-jönni; én meg vallom, annak mostani Világra való jövetelét nem kívánhatom, valameddig mi Magyarok abból a' mi mostani új szókat tsináló betegségünk-ből nem gyógyulunk: Ugyanis mit használtak eddig? 's bővítették é nyelvünket azon mostan ki gondolt új szóknak Monstrumjai? Nem vagyok én ugyan azon értelemben, hogy új szókat teremteni ne lehessen, ha ujabban folyamatban hozzuk *vagy* az ez előtt 200 esztendő-vel szokásban lévő 's már feledékenységben ment szollások módgyát, *vagy* pedig az Magyar nyelvnek Analogiájával meg edgyező új szókat faragunk, *vagy* ismét az más nyelvekből már bé vitteket és ösme-retteket meg Magyarosittjuk, *vagy* pedig még az be nem vitteknak, Magyar végző hangot adunk; de mindezekkel, a' mostani szó ujitók

¹ E szó alá Kazinczy ezt jegyezte: «Gellértet akara írni Ráber helyett, tolla botlott.»

módgya éppen ellenkező. Ezzel bődög új esztendőnek kívánása mellett álhatatosan maradok

Az Urnak

Igaz köteles Szolgája

B. Id. Ráday Gedeon s. k.

P. S. Az Kónyi Zrinyiitis, kezéhez fogom küldeni Koros Uramnak

A levél idegen kézzel van írva, csak az aláírás s a levél oldal szélén levő utóírás való Rádaytól.

Ugyane levélnek Kazinczytól készült kivonata itt következik :

NYÖLCZADIK LEVÉL.

Pest, Január. 4d. 1788.

Zrinyit behozta Péczelről, 's küldi Piarista Koros Imre Ur által Ó Zrinyit majdnem mind[en] Poétáinknak elébe teszi. Zr[inyi] kevesebbet vigyázott a' rimekre, mint a' válogatott szókra, és a' dolog eleven kirajzolására. A' caesurát nem őrzötte majd az indulat heve, majd a' Monotonia elkerülése miatt. Zrinyit nem a' hemistichiumok hanem commák szerint kell olvasni.

Ráday nem egészen gáncsolja Kónyit azért, a' mit Zrinyivel csinált. Némelly versei szerentsések, 's a' dolgot 's a' Zr[inyi] tüzét. és elevenségét kitették. Bessenyei a' maga Filozofusában Kónyinak legrosszabb Verseit hordja-fel. A' szójátékra Kónyit a' Gyöngyösi példája csábította, mint majd nem minden négysoros strophüistáinkat, kik ötet hibájiban követik inkább, mint tökéletességeiben. Kónyinak, ki mindent szorgalmának köszönhet, nem tanulásának, könnyen el lehet nézni hibájit, sőt csudálnunk is lehet. Legjobb munkája a' *Democritus*. Jobb Előbeszélőnk mindeddig nincs.

A' Péczeli Henriása jobb, mint a' Henriás német és deák fordításai. Young nekem (ugymond) soha sem volt olvasásom. Kifáraszt. Talán úgy sem olvashatnám, ha tudnék Ánglusul.

Az új szók' koholásáról semmit sem tart. (Már akkor Barczafalvi Szabó üzte a' maga dolgait.)

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 191. sz.]

115.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Kedves Ferenczem!

Már harmad napja, hogy mi itt együtt vagyunk — 2 nap alatt nem itt leszünk — Ély szerentséssen! tsókollak a leg szentebb tsókal — Mit Freuden sehe ich der Stunde entgegen, wo meine Bestimmung sich entwikeln muss — Klárit tsókold és a kitsinyeket. Mihint a tűz el múl, újra irok — Most öllelek.

Uj Gradiskán 20dik January 1788.

László mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

116.

Kazinczy — Kovachich Márton Györgynek.

Verehrungswürdigster!

Ganz gewiss wird schon der H[err] Consiliarius von Lakits Ihnen mein an Sie erlassenes Schreiben übergeben haben. Wären sie weniger nachsichtig, weniger mein Freund, so würde ich immer roth, so oft ich an das unglückliche Schreiben denke, so elend eingeschmiert ist alles daran. Und doch hoffe ich ganz gewiss, dass es Ihnen angenehm gewesen seyn mag, denn es enthielt Materialien, die für die auswärtige Dilettanten der Litteratur interessant seyn müssen. Ich wünsche Glück dazu, u. wünsche dies als Patriot. Ungarns Söhne werden noch sehr schiel beurtheilt, welches nicht eben ganz unrecht ist; obwohl es noch bekannt werden muss, dass man uns, so wie wir sind, gewiss nicht kennt. In der allgemeinen Aufklärung etc. sind wir zwar weit zurück: aber wir haben einzelne Männer vorzuweisen, die einer jeden Nation Ehre machen könnten. Hiezu nehme man noch den ganz eigenen Schlag, das Biedere, Treuherzige, unsre Gastfreundschaft, (die aber in den Gegenden, die eine exotische Cultur u. Civilisation bekommen haben, nicht mehr zu suchen ist) den uneigennützigsten Character, und den schönen noch nicht ganz ausgestorben, aber gröstentheils weiblich ausgearteten Helden Geist.

Wie oft wandelt mich der Geist meiner Ahnen an, um etwas

zu machen, das den Ungrischen Spiritus aufrechthalten könnte! Da verfall' ich auf Plane, deren Ausführung ich wegen gehäuften Geschäften nicht bewirken kann. Ich arbeite als *Beamter*, das ist ich führe die gedrängte Manipulation, ich schreibe Instructionen an meine Lehrer, die bald herauskommen sollen, dann die Charlatanerie von *Methodenbuch Methode* erweckt in meinem denkenden Kopfe Schwindsucht; — als Ungrischer Litterator bald an den *Parnasse*, bald an *Hamlet*, bald an den *Briefen Adolphs* (einem Werke im Geschmack des Werthers), die ich wegen den kräftigen Styl, bloß als eine stark colorirte schattigte Mahlerey zum Übersetzen wählte — als . . . und als . . . bald als der Ungrische Valerius Maximus durch Aufzeichnung Ungrischer merkwürdiger Anekdoten. Und so stört u. hemmt ein Vornehmen das andre.

In diesem Briefe habe ich Sie nur, mein verehrter Fr[eund]! zu bitten, dass wenn Sie die Anzeige von dem Ungrischen Parnasse machen wollen, Sie meinen Namen, in soweit er meinen Mitarbeitern vor die Sonne treten wollte, schonen. Zwar kann ich Sie versichern, dass die Erfindung mein ist, so wie die Vorrede mich zum Verfasser u. Ausarbeiter zugleich hat: aber ich suche nicht hindurch meinen Namen zu verewigen. Wegen den vortrefflichen Prof. Szabó könnte ich dies zwar suchen, denn nur ein gewisser Batsányi, Cancellist bey der Kaschauer Kameral Administration, Elève des P[ater] Horányi, ist, der sich hiedurch beleidigt fände; obwohl er bey der Berathschlagung dies Werk herauszugeben gar nicht gegenwärtig war: allein in ähnlichen Fällen muss man *Eintracht* zu erhalten suchen, u. eben darum bitte ich Sie bey der Ankündigung meinen Namen so wenig Verdienst, als es nur immer möglich ist, zu zuschreiben. — Dass dies Werk eines theils mir seinen Ursprung zu verdanken hat, das die Vorrede meine Arbeit ist, können Sie zwar sagen, doch so dass Sie meinem Freunde H[errn] Pr[ofessor] Szabó die verdiente Gerechtigkeit erweisen, u. wegen dem jungen Menschen besorgt seyen, ne rumpantur ilia Codro.

Ich kann Sie auf meine Ehre versichern, dass ich in dem Entschluss dies Werk herauszugeben nie Gedanken auf ein Ausposaunen gemacht habe. Auch wäre mir der Gedanke diese Bitte an Sie zu machen nie eingefallen, wenn er selber nicht zu mir gekommen wäre, u. aus mir nicht unter der Hand hätte herausnehmen wollen, was ich denn an Sie geschrieben habe; da merkte ich aber seine Finesse u. versicherte ihn, dass er nichts zu befürchten habe. Und gestand er

mir, dass er aus gleichem Besorgniss an Professor Koppi geschrieb[en] habe, Sie zu informiren; ja, nachdem hier durch etwelche Professoren, die sich durch die Faction wieder den Grafen Török gebrandmarkt haben, publice gemacht worden ist, dass ich M. . . bin, so bekannte er mir, dass er befürchte Sie wären es auch, u. so würden Sie aus ☉ Anhänglichkeit gegen mich partheiisch. — Weil ich einmal im Begrif alles zu erzählen bin, so bekenne ich es, dass ich mich mit dem Batsányi nicht vergleichen lasse. Stand u. Alter kommen zwar in keine Erwägung, da man aus der uneigennützigsten Absicht die Sprache zu cultiviren in eine Gesellschaft sich geschmelzt; aber der Unterschied, den uns Geburt, Character, Ansehn u. Alter giebt, hört zwischen den Mitgliedern doch nicht auf.

Das wollte ich Sie aber doch bitten, dass Sie in der Ihnen durch Tertina zugeschickten biographie des Prof. Szabó, da er meine Apologie vorbringt, die seine Lästerey zum Schweigen zu bringen vermögend war, meinen Namen zu nennen nicht vergessen. Ich bin stolz auf die Freundschaft meines Szabó, der nicht nur Dichter sondern auch ein von Vaterlandsliebe so enthusiastisch glühender Ungar ist, als ich; und ich erinnere mich mit Seelen-Wonne der schönen That, da ich seinen gekränk[en] Namen von der Verleumdung rettete; da ich seine gestörte Ruhe ihm, wie ein tröstender Schutzengel, herstellte.

Adieu! Ich bin ewig

Ihr

Sie verehrender Br[uder]

O[rpheus].

Kaschau 29. Jan. 1788.

[Eredetije a Múzeum könyvtárában : 43. Q. L.]

117.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Uj Gradiskán 12dik Febr. 1788.

Kedves Ferenczem!

Ich fühle stark, dass ich dir lang nicht geschrieben habe. Meg engedj Kedvesem, a sok felé való kóborlás az oka ily hoszan tartó halgatásomnak. 1-ő hujus mentem Pétervárára, onnét ma érkezem

visza. A Török Háború 9dikén publicáltatott, und eben den Tag haben alle Feindseligkeiten den Anfang genommen. Utamba 17 Mért-földnyire halottam a Gradiskai Ágyuzást. — Lelkem, derekabb legényeket nem gondolhacsz, mint a Grádiskai Törökök : ma már a 4dik napja, hogy éjjel nappal az Golyóbis alatt, mint meg anyi Menykö alatt, Standhaft vagynak. Minden ágyúikat öszve löttük, én ma magam ott voltam, és láttam azt az erbärmliche Wüstereit — A kő falak már le vannak omolva — Egyik ház a másik után ég — a forstatokba, de a Várba a tüzet mindjárt el ótyák — Dieses freye Volk tretet an die Bomben, und löschet dass Feuer, bey dem erschrecklichen Sprung des Kugels — Más nemzetség lehetetlen, hogy enyire menyen. Unsere Herren möchten Blut und Galle speuen, anyira boszankodnak. Magokat a Casamatákba vonták és onnét nevetik a mi Menyköveinket — Nichts als Bomben, und glühende Kugeln werden geschossen — und man richt doch nichts aus — Mi lesz a végi, nem tudjuk — Sturm laufen dass wird Blut kosten, geschehen muss es aber — Török Dubiczán a mieink igen szerentsétlenek voltak — Még 9dikén egy Batallion von die 2te Banater, Obrist Lieutenant Knesevich allatt erre az kővel bé kerített kis városra ment — A Törökök azt mondták, hogy meg adják magokat, az Obrist Lieutenant a kapun be Marchiroz, wie die 1te Compagnie hieneinkomt, spären Sie das Thor zu und säbeln Sie alle zusammen, bis auf einen Fähnrich und 4 Gemeine — 4 Kapitány, 5 Subalternus — és több 250 Embernél veszett el ennél az Ostromnál. — Traurig, sehr traurig — Ich kenne Sie sonst alle — Az én Comp[agniem] itt van a Sáva mellett két faluba, én ma megyek a Compagniamhoz. Mi nekünk igen jó dolgunk van, ohne aller Gefahr sind wir an dem Stroh, weil alle Türkische Fahrzeuge Abgenommen sind. A Commandirozónk még ebbe a Hónapba ide jön, és itt fog commandirozni 20 ezer embert — Belgrád alatt mit tsinálnak, nem tudom, mihint valamit hallok, tudósítalak — Szluha köszönt — Odvajer azt mondja, hogy du bist kein Militair Freundt — Én ölellek és tsókollak a leg szentebb tsókkal. Die Vorsehung wird bestimmen, wie es deinem Freunde gehen soll. Adieu, ich küsse dich.

László mp.

118.

B. Id. Ráday Gedeon — Kazinczynak.

Pest, 15a Febr. 1788.

Egész bizodalommal való Nagy Jó Uram!

Nagy örömmel vettem az Úr leg közelebb írott levelét, melyből még nagyobb örömmel értettem, hogy a' Magyar nyelv előmenetelére valamely Tudós Társaságot kívánnának az Urak fel állítani, kik közé, hogy énis magamat adnám, méltóztatik az Ur ösztönözni. Én valamint ezen hozzám való bizodalombokat különösen nagyra bötülöm, úgy ha érdemesnek tartatom, nemis kívánom magamat szükségtelenül vonogatni, melyet annál szivesebben tselekedhetem, minthogy ha az Úrnak ezen levelét nem vettem volna, mégis magam szándékoztam valamely tsak nem hasonló Gyűjtemény iránt mostan jövő Jósefnapi vásárkor Posonyi Typographus Landerer Urammal végezni: nem tagadhatom ugyan azt, hogy az én Gyűjteményeimnek elrendelése valamivel az Urakétól különbözöbb ne lett légyen, de minthogy tsak ugyan az föbb tzelra nézve meg edgyez, valójában szeretem, hogy az Uraktól ebben meg előztettem, mert így az Társaság által az én magános fáradtságom könnyebbedik: Azomban, hogy önként való bé állásomat annyival inkább bizonyítsam, az Második darabba magamis fogom valamely munkátskámát küldeni. Térek az Úr levelének azon részére, melyben a ki-nyomatásnak módgyarúl emlékezik, és azt írja az Úr, hogy azt Cassán (híhető az Akadémiai munkákra nézve) allig lehetne ki nyomtattatni, és így láttzik az Úr Pestrül gondolkozni. Itten én, aki a' ki nyomtatásra való költséget magára válalná, mást nem reménylhetek a Posonyi Landereren és Weigandon kívül; de úgy tartom, hogy ezekis szeretnék előszször meg próbálni, mennyi előre való fizetőjük volna, de még ennekis az lenne a' leg nagyobb ösztöne, ha az ebben munkálódó Társasnak száma már még több ösmert, és nevezetes emberekből szaporodhatna. Reménylem, hogy az két Mél[tósá]gos Teleki Urak, Jósef és Adám, ha igenessen a' Társaságban nem allanánakis, de munkájokat bé adni nem sajnállanak; szintén ez a' reménységem van Méltóságos Báró Ortzzy Úr erántis. Leg föbb képpen pedig Méltóságos Fő Cancellarius Urat eö Excellentiáját kellene az első ki adás ajánló levelével meg keresni, és talám abban azonis kérni, hogy ne sajnállaná az

Társasság Protectorságát magára vállalni: Merem mondani, ha ilyen nagy díszszel ditsekedhetne a' Társaság, mind Typographust, mind elég praenumeránsokat lehetne találni, az költséget magára vállalónak. Ha ugyan tsak a' ki-nyomatás Pesten találna lenni, tudok itt egy érdemes Medicinát tanuló Ifjat, Földi János Uramat, a ki örömet magára fogná vállalni a' nyomtatásban szükséges correctiót.

Már izentem Koros Imre Uramnak, hogy ha Cassára alkalmaztossága lészen, kezéhez küldöm az Zrinyi Syrénáját, még melléje adván a' Kónyi talám az Urnál még meg nem lévő munkáját is. Mostan pedig ezen levelemben vissza küldöm az Úr igen helyes praefatióját. Azomban álhatatossan maradok

Az Urnak

Igaz köteles Szolgája

B. Id. Ráday Gedeon s. k.

P. S. Azon levelemhez, mellyet az meg küldendő Zrinyihez fogok ragasztani, hozzá teszem az már levelemben említett Gyűjteményeimnek egész plánumátis: és ámbár már (mialta az Úr levelét vettem) ezen szándékomról le tettem, de talám tsak ugyan ezen túlis lehet valami hasznát venni azon Plánumomnak, az munkátskák el rendelésében. A' Posonyi Landererrel a' jövő Vásárkor, Weigandal pedig addigis fogok szállani; ha ezek fel nem válnának a' költséget, lehetne meg próbálni ide való Typographust, Lethnertis; sőt a' Bétsi Trattnernek is nagyon itten Typographiája.

Az egész levél idegen kéz írása, csak az aláírás Rádayé. — Ugyan e levélen még a következő sorok olvashatók:

«Ezen nevezetet* azért fogadtuk bé, mivel a Poesison kívül többféle tudományokra vagyon ki terjedése, 's más hires nemzetektől is az illyféle munkákban homlokírásúl vétetett fel.»

Ez a' harmadfél sor írás Baróti Szabó Dávid Exjesuita 's Kassai Professzor barátomnak kezével van írva. Tisztelje a' háládatos maradék emlékezetét, ha ezt itt meglátni fogja.

Irtam ezt Ér-Semjénben 12. Júl. 1802.

Kazinczy Ferencz.

* Valószínű, hogy a *Múzeum*-ot érti.

Ugyancsak a Ráday levelének Kazinczytól készült kivonata itt következik :

KILENCZEDIK LEVÉL.

Pest, Február. 15d. 1788.

Örvend a' hírnek, hogy quasi Tudós Társaság áll-fel Kassán, és hogy ahhoz ő is meghívattatik. Annál örömebb fogadja-el a' meghívást, minthogy maga szándékozott a' közelítő József napi Vásárkor végezni Landererrel egygy hasonló Gyűjtemény kiadása eránt. Az övé különbözött volna ugyan valamiben ettől a' mienktől, de szereti, hogy általunk megelőztetett. A' 2dik Darabba maga is küld valamit. Ha a' miénknek Pesten kellene nyomtattatni, ő Landereren és Weigandon kívül nem ismer egyebet, a' ki ennek kiadását magára vállalná. Ezek meg szeretnék próbálni, kapnak e előre való fizeteket. Segélené a' dolgot, ha több és nevezetes emberek állanának a' mostani társakhoz. Jó volna, ha Gróf Teleki József és Ádám ha a' Társaságba nem állanának is, munkájikat el nem vonnák. Generalis Orczy eránt is reményli ezt. Legjobb volna Gróff Pálffy Károly Cancelláriust megkérni, hogy fogadja-el ¹ a' Társaság Protectoróságát. Ha ezt megnyerhetnénk, inkább találnánk Typographust és Előfizetőt. Ha Pesten nyomtattatnék, Dr. Földi János kész lesz megtenni a' Correctori szolgálatokat.

Visszaküldi az én *igen helyes Praefatiómat*.

Küldi az ő szándékozott Gyűjteménye' Plánumát, talán vehetjük valami hasznát. Landererrel és Weiganddal szólni fog. Meg lehetne próbálni Lethnertet is, és a' Bécsi Trattnert, kiknek itt van typographiájok.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 191. sz.]

¹ Itt először e két szó állt: *az ajánlást* ; de Kazinczy áthúzta.

119.

Kazinczy — Barkassy Ádámnak.

Tisztelendő Úr, nekem Nagy jó Uram!

Hozzám ezen hónap 7dikén utasított Levelére kívánom jelenteni, hogy azon feleletére a' Nemes Ecclesiának, a' mellybenn töllem a' 31-a 8br. subscribáltt Punctumoknak világos Confirmatióját kívánta, én a' dolgot el-indítottam, de a' munkának a' Felsőleges Helytartó Tanátsnál öszve-gyűlni szokott sokasága miatt, vagy talám azért is, hogy az onnan a' Fels. Bécsi Udvari Litteraria Commissióhoz küldődött-fel, rá még választ nem kaptam; de ezen késedelmen nem is tsudálkozom, minthogy némellyike, kivált ha a' dolog fontos, fél esztendeig is válasz nélkül vagyon. Közelebről rövideden elég legyen tsak azt mondanom, hogy én az Urnál Ord. Notar. és Loc. Director Horváth Péter Urnál olly rendeléseket tettem ugyan, hogy az Oskolák cum initio semestris hujus öszve-kaptassanak, és a' szoba ahoz alkalmaztasson; azonban capacitáltván a' felől, hogy noha említett Localis Director Úr ezen rendelésnek tökéletességre hajtásábann egész igyekezettel dolgozott, de a' téli idő akadályá 's magának a' Reform. Ecclesiának addig való halasztása, míg Punctumainak Confirmatoriája el-érkezik, az Oskolának mostani öszve kaptolása helyett azt javasolják, hogy az tsak cum 1-a 7br. mennyen effectusba, meg-nyúgotam ezenn, 's az Urnak is elimbe tett kérdésére mostanában egyebet nem felelhetek. Hogy Vida Uram ugyan azon Cassából fizettessen, a' mellyből a' három Catholicus Professor fizettetik, és szint abba a' tekintetbe tétettessen, a' mellybenn azok vagynak, már kezemnél vagyon a' rendelés; de az tsak az Oskola effectiva egyyüvé-kaptolásának idejétől kezdődik. E' szerint usq. 1-am 7br. Vida Uramat mostani Statiójábann gondolnám meg-hagyatandónak.

Ajánlom magamat az Urnak barátságába 's maradok
Alsó-Regmetz. 20-a Febr. 1788.

Tisztelendő Urnak lekötelezett hív szolgája

Kazinczy Ferentz mpr.

Kivül: ¹

Adm. Reverendo ac Clarissimo Dño Adamo Barkassy, Ecclesiae Helv.
Conf. add. Oppidi Privileg. Jász Berény V. D. Ministro.

Jász-Berény. ex offo in negotio Schol. Nation.

[Eredetije Fejérpataky László birtokában volt.]

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét.

120.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Dollina 6dik Marty 1788.

Kedves Ferenczem!

Mindig vártam, hogy valami ujságot irhassak, de el hidd, hogy itt az Ujság sokkal kevesebb, mint nállatok. Mi itt a Sáva mellett ülünk, és vigyázunk. A mult Holnapnak közepétől fogva tsak 20 Törököt láttunk, a kik a tulsó parton ojjan békével lovagoltak, mint a Debreczeni vásárba — Az én régi Kapitányom a minap egy Levelébe azt írja: der ganze Türken Krieg ist noch so rätzelhaft, dass ihm kein Oedipe aufzulesen vermag. Nekünk meg van tiltva akár mi praetextus alatt is a Török földre lépni. Gradiskát még mindig ágyuzzák, de meg venni nem készülnek — A Tüz, kedvesem, az ellenség ellen igen kevés. Ugy lázlik, hogy a mi Ministereink a Metamorphoseonból igen jól meg tanulták — hogy — in Audaces non est audacia tuta. Belgrádról semmit sem hallunk — Dubicza még mindig a Töröké, egy szóval: még részünkről nem ditsekedhetünk —

Eddig a háboruról — most tovább. — Ugyan kedvesem, mi hátráltat meg ilyen soká a Levél irásban? ha anyira bizonyos nem volnék az hozzám tartó szeretetedről: el hidd, hogy a hidegülestől félnek — Nem jut eszembe, kezed irását mikor láttam, vigasztald azzal, sokszor kérlek, a te kettős testvéredet —

A Kassaikat — Gróff Törököt és —nét köszönts, 's tiszteld — Irj valamit S¹—ről is, a télen, a mint vettem, öszve vesztetek volt — de a szép ki kelet, úzi a telet, 's gyászos fergetegét et caetera Cenci — Dienesről egyebet nem tudok, hanem, hogy 2dik Febr. azt ígérte, hogy 16 Aranyat küld, a melyet igen óhajtva várom — de ő specialiter rest— Klárit tsókold, innét már neki is irtam. Bárczy Ferit köszönts, az Alvinczianusoktól tudakoztam, hogy van, Plankét legg jobban esmeri. — Ély szerentséssen, és irj hamar

László mp.

[Eredetije a m. tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

¹ Talán *Susi*-ről?

121.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Orubicza 14dik Marty 1788.

Kedves Ferenczem!

Ki mondhatatlan volt örömöm a te kis kék Leveletskédenn — Tehát egészen el vagy készülve annak hallásához, hogy én nem élek — Én édesem, ell hidd, hogy igen örömet nézném vérem orvosolhatatlan folyását, ha szivem hozzátok való barátságát el felejtkezhetné — De reménylem még mindég, hogy ott Miskolczon túl nem utolszor tsókoltalak — Kedvesem, a mi kedves Klárink már kezett fogott, vagy talán már Göncz Ruszkán is van — Gott segne Sie — Sie hat ein sehr liebes, empfindungsvolles Hertz — Tsókold, Lelkem, helytetem, és helytetem adjad reá az én szives áldásomat — Te, a mint veszem észre, Czenczi miatt nem igen jól vagy disponálva — A múlt Levelembé tréfáltam vólt — a szép ki kelet et caetera — De most egy kitsint Philisophice — Azt tudom, hogy tudod, hogy én a Bigotok közzé telyeséggel nem számláltathatom, de azt álhatatossan hiszem, hogy minden, a mi történik, azoknak javokra történik, a kik lelki ismeretekbe tiszták — Ez a principium tselekeszi, hogy én igen sok történeteken Gleichgültig vagyok, a melyeken mások a fejeket öszve törnék — (ide számláld a Gróff Wartenslebennel való casusomat) — Nyugott szivvel nézzed te is, kérlek, a Czenczivel való változást, és álhatatossan hidd el, hogy ez a változás soha károdra nem lesz. Bester, du bist nicht zur Flichtigkeit — und ich versichere die, dass du mit einer Flichtigen nie bedienet seyn würde, und wenn Sie die Schätze des Cresus hätte — Én hármunkról úgy gondolkozom, hogy mi soha boldogabak nem leszünk, mintha magánossan halunk meg — Te már majd hamar által lépsz azon az időn, a melyen még késő nem volna — Dienesnek 70 Esztendős koraig mindég hamar lesz — A két kitsinyek közzül, a kit akartok, házassítatok hamar — Ez az én itéletem — és egyszersmind a te Consolatiód —

Olvastam a Jankovitsal történt Historiát. Egy Cadét a mult háborúba a Grevenianusok közzül, igen derekasan viselte magát, de utolyára a sok plezur után meg fogatatott, egy öreg Strása Mester a Burkusok közzül meg veregette a vállát — braw Herr Cadet, aber

zu Hitzig — Kedvesem, öllelek a Vorpostról; ugy é a Levelém egy kitsint Kaltblütig — de én a hideg vért igen szeretem — Gróff Törököt, —nét tisztelem, tsókollak a leg szentebb tsókkal.

László mp.

Ugyan e levélhez van mellékelve külön kis papiroson egy utóiratféle, a mely — mint látszik — borítékul szolgált, mert a másik oldalára a cím van felírva. Tartalma itt következik:

Még febr. az elején a háború declaratiójakkor, jött Török Gradiskáról által egy Magyar Legény, a ki most egy Tisztánál szolgál, ez az én Andrisommal öszve találkozott, ki¹ erőssen esküszik, hogy ő az a Miska, a ki Egerbe Kukta korába Tiszta Páltól el szökött, János Gazdának a Testvére, az Öreg Kertésznek a Fia, volt még egy Kati nevű Testvére. Regmeczen mindent esmér. Horváth Ferenczet is esmeri. Nagy avanturie, de igen jó Lovász Mester. Most hozzám szegődött, és nállam marad a háborúba, az után haza viszem. Tsókollak, kedvesem, a leg szentebb tsókkal.

A kelet és megszólítás közé ezt írta K. L.:

NB. Én itt vagyok egy 1/2 Companiával Commandirozva, mivel a Törökök készülnek ezt a falut fel égetni.

Kivül:

À Monsieur Monsieur de Kazinczy Inspecteur des Ecoles Normaux
 Dans le Districte de et à
 p. Offen Cachau in Abaujvarer Comitát.

[Eredetije a m. t Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

122.

Révai Miklós — Kazineczynak.

Kazintzi Ferentznek Révai Miklós mondja üdvözlését.

Írtam Simai Kristófnak, Kedves Barátomnak, a' kinél le tevődnek Kassán Gyűjteményemnek néhány Darabjai, hogy azokból nevem-

¹ Először *így* volt írva, s ez van kiigazítva *ki*-re.

mel neked is kedveskedjék, kivált az enyémmel. Olvasd, kérlek, szorgalmasabban meg fontolva, és félre nem ragadtatván az egyenes útból ki tsapó indulatodtól, ítélj meg magad még egyszer, ha igazán követhetted e Katullt abbann a' Szabóként költ szegény Versetské-
 benn, melylyel engem akartál vagdalni. Ugyan el találtad, hogy hová kellett leg először is küldened. Rajnis, azért, hogy Jesuita köntöst viselt valaha, még sem hasonlott úgy el a' józan ítélettől, hogy, bár társa kedvéért láttassék meg kéreltetni, ennek nyilvánságos hibáit magasztalja, mást pedig, ki igazat mondott, kivált azért, hogy idegen renden lévő, annyival is buzgóbban meg hazudtoljon. Ilyly gyávaság nem fér az ő egyenes szívéhez. Mit nyertél tehát heveskedéssel? Szánakodtunk rajtad, hogy te is ebbe a' perbe keveredve gyalázatot vallasz, mint ha te is olyly íze veszett vólnál, kinek azonbann mind a' nemes születés, mind a' szerentsésebb nevelés, az után az is, a' mi ezzel együtt jár, hogy több ékes nyelveken is szóllasz, bizony sokkal finomabb ízlést adhattott. A' mit én Szabóról bátran ki mondottam, mind magunk közt előbb, mind nyilván az utánn, azt a' két Haza is mind helybenn hagyja. Maga szerencsétlensége, hogy úgy bele veszett abba a' keserű tormába. Lássá, én már többé nem perlek, mert véle az ember okosan nem beszélhet. Olyly boldogtalan, hogy nem tsak másokat nem ért, de még magát sem. Az én vádolásomnak, vagy is inkább intésemnek igen rövid a' summája: hogy Szabó a' Magyar nyelvet rontja, annak természetes rendi ellen el szórván egymástól a' szavakat, kivált az egybe foglaltató részetskéket. Erre kellene egyenesen felelni, nem pedig félre tsapni, más mibe kapkodni, a' miről én még egy szót se szólottam. Hálá Istennek! nem tsak Erdély szül Magyarokat. És ha olyanokat szül, milylen Szabó Verseibenn, bizonyára boldogtalan Haza. De Szabó, valahányszor azzal kérkedik, hogy ő Erdélyi, gyalázza Erdélyt, és hazudik azt állítván, hogy úgy beszélnek Erdélybenn, mint ő szóll Verseibenn. Bár nem is jártuk meg Erdélyt minden szegletébenn, de még is szóllottunk számtalan Erdélyiekkel, sokaknak olvastuk, olvassuk is könyveiket, sokakkal leveleket is váltunk, de még nem akadtunk vagy egyre is, a' ki úgy szóllana, mint Szabó, nem tudom, hol tanulta nyelvén beszélget magával. 'S el vagyunk hitetve, hogy ha él még Barátom Édes Anyja, és így hallaná őtet szóllani, az is jól pofon tsapdosná érte, mert ő bizony másként tanította. Az én perem tsak ennyiből álló. Prosodiámmal még én senkit sem kínáltam meg, de, hálá Istennek, Szabóéra sem szorúltam. Én is tudtam magamnak új útat törni példa nélkül tsak egyedül

nyelvünk belső tulajdonára vigyázzván az utánn a' kevés szókból álló jegyzés utánn, melylyet Molnár hagyott. Vajha tsak Rajnist meg ne támadta volna Szabó, vagy legalább jobban értette volna olyly nyilván való írását! Attól várhat most inkább valamit, a' min eleget rágódhatik. Hijábann írt Mólnár, 's annak kérelmére Nagy János, hijábann Józsa Gergely: mindenre az a' felelet: *quod scripsi, manet scriptum*. De te szelidebb természetű vagy, hogy sem ebbe a' perbe avatkozz. Nekem is, meg vallom igazán, elég nehezen esik, hogy vagy enynyi lángot is vetett köztünk ez a' szikra. Én jó szándékból intetem előbb magunk között, ha nem akart okólni, magára vessen, kivált, hogy ő kezdett előbb nyilván vagdalkozni, prés alól hamar színre botsátván zürzavar írását, melylyből tsak a' tetszik ki, hogy a jó jámbor sem azt nem érti, kit meg akar tzáfolni, sem magát. Mi már el tekélttük magunkat a' dolgot tsak abbann hagyni. Úgy is neme-sebb tárgyaink vagynak, oda kellene inkább szánnunk hivatalainktól üres időnket, hogy sem hasztalan perlekedésre vesztegetnünk. Érte légy, mint személyed érdeme kívánja, hogy ize veszett nevet ne ragaszszon reád valamelyly hirtelenkedés, vagy félre hajló indulat. Tartson az Isten jó erőbenn, és olyly szerentsés állapotban, hogy elég ürességed teljék azokra, a' mikbenn kezdettél fáradozni. Azok neved magasztalására fognak szolgálni, Hazánknak is hasznára válni.

Győrött. Szent György' havának [= apr.] 2. napján 1788.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 188. sz.]

123.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Orubicza 10dik April 1788.

Kedves Ferenczem!

Nem gondolhatod el, mitsoda öröme van Barátodnak, mikor petsétedet látja. Most ezzel azon kívül, hogy a tied volt, még más gyönyörűségem is volt. A Levelet postáról egy köz katona hozta, még pedig nem a mi Compagniánkból, és azt a Káplárnak által adta, kevés idő mulva elő tanál és jelenti, hogy nekem egy Levelet hozott, év fél, hogy szomorú ujság ne legyék benne. mivel fekete petséttel van be petsételve. Angyalom, ennek együgyü peroratiójába érzékenyül érzette a te Laczid, hogy ő Ember, és az Emberiség kötelességeit mindenekben követni igyekezik. Milyen nagy jutalom az énnékem,

hogy engem az én alattam valók szeretnek. Kedvesem, ha sokan alkalmasok volnának ennek az örömmek érzésére, menyivel boldogabb volna a világ —! Erre az apropra hozom elő, hogy az én Kapitányom egy igen igen Goromba ember, köz Katonábúl tudatlanúl minden érdem nélkül léppet erre az szép hivatalra. Pedig a Katonánál lehatt legg jobban látni, hogy igen jó principium volt az a Magyaroknál, hogy a főbb Tisztségekre csak a Nemesek juthattak. Ez az egész Companiánál szenvedhetetlen, éngem pedig ell hidd, hogy mindnyájan, mint Atyokat úgy néznek, egy kitsint méltán is, mivel ha én nem vólnék, még embertelenebbül bánná vellek az a goromba. A múlt Holnapba egy kis zenebonánk volt, ich habe aber das Feld behauptet, und nun muss er schweigen. Te tudod, hogy én is tudok *hitzig* lenni. Az olta nyugalomba vagyok anyival is inkább, mivel a mint már tudósítottalak,¹ én itt magam vagyok egy 1/2 Companiával detachirozva.

...utilius bellum putent esse minari quam gerere. Alig ha nem e lesz a mostani Háborúnak a devise. A Törökök igen készülnek bennünket fel égetni, és éppen itt, a hol én vagyok. Minden könnyű volna, de népünk nints itt ebbe a faluba, alig vagyunk 300 — pedig az tudva van, hogy a Törökök mindég nagy sereggel jönnek. Mi lesz belöllünk, eventus docebit — Azt el hidd, hogy én még eddig álmomba sem félttem. Kedvesem, igen jól irtad, hogy a meg nem ijedni tudó Lélek az, a mit ig[az] vitézségnek nevezünk — Fogod é valaha nevetem a Vitézek közzött in hoc sensu olvasni, nem tudom, (ez a szerentse dolga) de, hogy Barátod miatt ortzád soha pirulni nem fog, arról bizonyos lehetz. A mit Miskoltzról irsz, gyönyörűséggel olvastam, tudod te, hogy a Theréz Gálszéchi Tisztartóné ábrázatya elég volt az én Consolatiomra. Gróff Törököt és —nét tiszteld, emlékezz sokszor a téged forróan ölelő barátodról.

László mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

¹ 1788. márcz. 14-kén kelt s 121. szám alatt közölt levelében.

124.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Dollina den 5ten May 1788.

Bester Bruder! Hier übermache ich dir einen Brief von einem guten Freund, der dir die umständliche Nachricht giebt von der neuen Dubiczer affaire. Hiezu komt noch, dass der Fürst Lichtenstein 2 Compagnien hat geschickt um in der Gegend von Kozara zu recognosciren: die eine Compagnie ist ganz, von der anderen aber der Hauptmann mit 9 Mann geblieben. Die Türken sollen völlig Wüthend gewesen seyn. Wie blinde und betaubte sind¹ sie über die Spanischen Reiter wek — Die ersten haben sich gespist, und haben denen hinteren zur Fachinen gedient. Unsere sind von dem Wahl Platz Meister geblieben, und haben an denen Türkischen Pferden sehr schöne Beute gemacht, um 2 H ² hat man die schönsten Pferde haben können. Unsere haben noch die Todte so wohl von und als auch von die Türken begraben, und die Türken stehen auch nicht mehr unter Dubicza. Jetzt erwartet man trouppen und Seine Majestät selbst, um diesen fatalen Orth einmahl ein Ende zu machen. Vor 14 Tagen ist Schabacz mit 17 Canonen, und so vier Fahnen erobert worden — Von uns sind 6 Man todt, und 11 plessirt, Von die Türken hat man ausser die Todten 9 Hundert gefangen gemacht. Die Eroberung haben die Canonen bewürket, und darum ist es nicht zu wundern, dass von uns so wenig geblieben. Der Keyser war auch zugegen. Der Feldzeugmeister Rubroi soll plesirt seyn. Ein Batallion von D'Alton hat schon das Gewehr gestrekt gehabt, und hätte der ganzen Armee eine Schande zugezogen, wenn nicht Eszterházy zur Hilfe gekommen wäre — Bey Dubicza hat 1 Corp. von Greven unserer Vaterland Ehre gemacht, es sind unter selben 4 Pferd Wekgeschossen werden, und er ist mit 11 plesuren davon gekommen, überhaupt hat das Grevenische Regiment sich trefflich gehalten. Tudom, hogy ez után inkább megyen a Török a fejer haczukára, mint a zöld Mentére. So viel von den Neuigkeiten. Wir sind hier ruhig und können auch nicht Marchiren bis das Chor d'Arme nicht ankommt.

¹ Először *haben* volt írva, de a levélirő kihuzta.

² Ez a jel aranyat jelent.

Bruder, ich brenne vor Begierde schon einmahl einen Platz zu sehen, der mit Türkischen Cörpern, wie mit Kévé angefüllt wäre. Wer weiss, ob ich dich mehr umarmen werde. Ich glaube ja — und wer glaubt, der wird Seelig. Kedvesem, meg engedj, hogy Németül irtam, azokat a technicus terminusokat lehetetlen a Nyelvünkön hamar és jól megmagyarázni. Gróff Törököt, — né tiszteled, Klárit tsókold, és irjal menél elébb.

László mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

125.

Kazinczy — gróf Eszterházy Károlynak.

Főméltóságú, Nagyságos és Főtisztelendő gróf
Egri püspök és főispán Úr!

Kegyelmes Uram!

A' hejzei közös oskolának felállítása iránt újabb rendelése érkezvén kezemhez a' Fels. Helytartó Királyi Tanácsnak, szokott alázatos tiszteletem szerint, közlöm azt alázatosan Excellentiáddal. Ennek végében az említett Fels. Tanács engemet a' reám bizottaknak munkásabb teljesítésére unszol és azért, hogy az ott levő catholicus lakosokat a' megkivántattaknak nyujtására magistratualis hatalommal mindjárt nem szoritottam, megfelel; de készebbnek érzem mégis magamat az ilyen érzékeny sujtásoknak szenvedéseire, mintsem, hogy eddig tapasztaltott egyenességemet az erőszakkal való éléssel kétségbe hozattassam, különösen pedig és kiváltképen Excellentiádnak alkalmatosságot adjak annak gyanítására, hogy hazafiúi tiszteletem nem a' legszentebb 's megmásolhatatlanabb.

Én Hejzére ennek a' hónapnak végénél elébb nem mehetek, addig szepesi oskoláim rendbe hozásával egészen el levén foglalva; addig tiszt. hejzei Plebános Úr 's Excellentiádnak ott levő tisztje vehetik parancsolatját az iránt, hogy mennyire ereszkedjenek a' tanító fizetésbeli segedelem meghatározásában, nem különben az iránt is, ha Excellentiád a' készenlevő oskolai épületet méltóztatik é ezen közös oskolának engedni vagy másutt parancsolja kimutattatni a' helyet, a' hol annak épülni kell. Melly utolsóbb esetre mindazáltal félő, hogy az

oskolai épület felállításával a' lakosoknak könnyítésével maga az uraság cassája ne terheltesen.

Én ajánlom magamat Excellentiádnak hathatós kegyelmeibe 's a' leghívebb tisztelettel maradok

Excellentiádnak

Kassán 8-a Maj. 1788.

legalázatosabb szolgálja

Kazinczy Ferencz sk.

[Eredetije az egri érseki könyvtárban.]

126.

Molnár János — Kazinczynak.

Tekéntetes Uram, Királyi Inspector Uram!

Nagyra betsüllöm a' Tekéntetes Urnak hozzám hajlott, 's meggyökerezett Szeretetét, bizodalját, 's abból eredendő Kivánságát. Értvén érdemes leveléből annak tárgyát, és tulajdonit, által-ballagtam Vitalis Vicarius Urhoz. Kezébe nyujtám mind a' két papirozt; 's holott hivatalyához, tehetségéhez, hatalmához tartozandó az egész dolog, kéréim, sürgetém, hogy a' Tekéntetes Urnak fel-tett szándékát, segítse, és tellyesítse bé. Magánál marasztá az egész tudósittást, és hozzáfogott a' dologhoz: de azt bizonyítván egyetemben, hogy idő kell ahoz, míg az értekezésnek minden ága-bogán által-esik. Azomban mihelyest végét éri igyekezetének, tellyes tudósittással fog a' T. Urnak szolgálni. Addig pedig méltóztassék egy' kis békességés-tűrő várakozással lenni. A máji napi, attól az időtől-fogva, az első posta. Hogy tehát meg-mutassam serénykedésemet, a' választ függőben nem hagyám.

A' mi a' Magyar Museumot illeti, 'Εοργε, 'Εοπραττεν. Ha az első Szakaszból (vagy-is inkább, holott oda palota illik) ha az első Szobájából ki-maradtam, reményilem, meg-nyilik másodszer a' pitvar. Ha merem a' T. Úr által Szabó Prof. Uramat tisztelni, kérem méltóztassék meg-jelenteni üdvözlésemmel együtt, hogy most nints mit írnom,

hanem, hogy szándékomat reá bizom. Maradok a' T. Urnak, tellyes tisztelettel

Szepes 10. Maj. 788.

Alázatos szolgája

Molnár J. mp.

Kazinczy a megszólítás alá ezt írta :

Hozzám Kazinczy Ferenczhez. Ér-Semlyén, 23. Jan. 1803.

A levél aljára pedig ezt :

Molnár János, Szepesi Kánonok ; Szapora könyvgyártó !

[Eredetije a Múzeum könyvtárában : 964. sz. Qu. H.]

127.

Szentgyörgyi István — Kazinczynak.

Tekintetes Inspector Ur!

A tudvalévő restantia dolgában én, ha lehet, segítek, a' magam Angariajának fel-vételének halasztásával: de ezt is igen meszsze nem reménlem, hogy mehessen, mert én tavaly rossz fa-házat vévén, most kő-ház építéshez fogtam.

A' *Magyar Museum* mibül áll, 's mire tzeloz, a' meg-tudását tsak el-várom addig, mig *szereintsém leszen* az Vrhoz, de bővebbet kívánnék, mint eddig vóltt, hogy többet beszélhetnék.

A' mit Kovatsits Vr felölem ki-nyomtattatott az hátulsó kék papiroson, még azt nem láttam. Nem tudom, ki lehet az Hernád-mellyéki Tudósító. Judicio vel affectu errat, azonkívül a' mit az igazság-szeretetirül mond felölem, de jó indulatjaért köszönettel tartozom. Azt pedig a' mit egy Toldalékban, a Pataki Collegium állapotjának leírásában, felölem is, nevezetesen a Theologia Naturalisom felöl, maga szeme 's itélet-tétele után mond Kovatsits Vr, már jó ideje, hogy láttam, 's azt a' ditséretet ki-vévén, hogy én Cyprianust, a' ki Püspök vóltt, (a' régi Püspököknek rend-szerint való titulusával illetvén) Sanctus-nak mondtam, ezt, mondom, kivévén, vagy, ezért való ditséretet, a' betsületes Crisist, mély magát a' munkát illeti, köszönettel és gyönyörűséggel vettem, mert énnékem is ἡδιστον ἄσμα vagy pedig ἀκουμα ἐστιν ὁ ἐπαινος : ha az Vr addig ki nem találná, mit tesznek e' szók,

mig szerentsém lesz, meg-mondom akkor, addig is pedig Vri favoriban ajánlott, maradok méltó tisztelettel

Tekintetes Nagy Jó Vrnak
az Vrnak

S. Patakon. 11 May 1788.

alázatos szolgája

Sz. Györgyi István mk.

[Errül] a' tzedula formárúl engedelmet kérek.

Kivül :¹

Spectabili Domino Francisco Kazintzy de Eadem, titul. Domino mihi peculiariter colendissimo. Cassoviae.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 187. sz.]

128.

Gróf Eszterházy Károly — Kazinczynak.

Bizodalmas Inspector Ur!

Vettem Kegyelmedtül e Folyó holnapnak 8-dikán hozzám bocsáttott levelét, az oda rekesztett, 's a' fölséges helytartó Királyi tanátsnak az Hejtzei közös Oskolák éránt érkezett parantsolatnak párjával együtt. De én megvallom, hogy már most magam sem látom, mitsoda parantsolatot adgyak, vagy adhassak ott való Tisztemnek? Én mit adtam eddig az papista Mesternek, azt Kegyelmed maga tudgya; és mitsoda Oskola házat építettem, maga látta, ennél többet mit lehesen kívánni, által nem láthatom; az Reformatusok gyermekeit soha attul az oskolátul el nem tiltottam, most sem tiltom; De hogy vilá-gossan irjak, én, mivel erről soha resolutio nékem nem küldetett, most sem tudom, mi légyen az közös Oskola? miben állyon ennek igaz mivolta, minémüek tulajdonsági? és mire való? Azt látom, és tapasztalom, hogy az által szaporodik a szegény embereknek költsége, és hogy talán többet is ígértek némellyek, hogy sem tudnak Fizetni. Azért én azt tartom, hogy Hejczére éppen nem is illik az az közös oskola, mind azon által akkor fogok tudni még jobb ítéletet

¹ Zárlatán piros viaszpecsét.

tenni, ha Kegyelmedtől vettem ennek az közös Oskolának igaz le
rajzolását. Többire maradok —

Kegyelmednek

Gyöngyössön Májusnak 14dikén 1788.

köteles Kész szolgája

G. Eszterházy Károly
Egri Püspök.

Az első lap alján :

Perillustrissimo Francisco Kazinczy.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 188. sz.]

129.

Kazinczy — B. Id. Ráday Gedeonnak.

Nagyságos Uram !

El-készült végtére az én Gesznerem is, melyet esztendőnél
tovább tartott kezei között Landerer. Nem tudom mitsoda szeren-
tsétlenségből a' Bárótyz Tisztelőihez tett ajánlásom ki-maradott a'
nyomatásból, és azt én magam se vettem elébb észre, hanem csak
akkor, mikor már némely exemplárokkal másoknak kedveskedtem is.
De csak-ugyan nem panaszkodhatik Bárótyz, mert rólla a' Nagysá-
godhoz írott és a' fordításnak elibe tett Levelemben dítséretesen
emlékezem.

Én ezt a' nyomtatást nem nézhetem boszankodás nélkül. Teli
vagyon hibákkal, és ezenn felül a' Landerer emberei olly motskosan
nyomtatták, hogy sok exemplárokat el-kellene hányni. — Azonn
lészek tehát, hogy mintegy esztendő múlva tsínosabban és sok igaz-
gátás által jobbá téve botsáthassam-ki.

Most egy más munkám vagyon készen nyomtatás alá. Esméri
reményem Nagyságod azt a' kis Románt, a' melyet Sonnenfelsének
is mondanak lenni: *Adolphs gesammlete Briefe*. — Ez a' Göthe
Wertherének példája szerint van írva. A' Festegetések benne pathet-
ticusok. Én ezt le-fordítottam, 's Magyarra tettem; azaz, a' személyeket
és a' történetet Budára hoztam által; Adolph nállam *Bácsmegyei*,
Sophie *Surányi Mantzi* 's a' t. A' történet ez : Bácsmegyei Surányi
Mantzival szerelemben és csak nem jegyben van : Szentpétery Secre-
tariussá lesz a' L[ocum] t[enentia]le Consiliumnál, meg esmerkedik

Mantzival, meg kéri a' szüléitől, 's ezek a' Lyányt hozzá adják. Bács-megyei ezenn annyira el-tsügged, hogy minekutánna egykor véletlenül vélek öszve-akad, beteggé lesz, 's meg-hal. Ohajtanám, hogy minekelőtte ez a' munkám közre megy, az a' szerentséje lehessen, a' melly vólt Geszneremnek, hogy Nagyságod revideálhassa. Első alkalmatossággal le-küldöm már 12. árkusnyira tisztán le-íratott darab-ját, 's alázatosan kérem Nagyságodat, méltóztasson Trattnerrel szállani munkába vétele eránt. — Mintegy 17. árkusra mengyen mind öszve-séggel, 's én semmi exemplárt nem kívánok, sőt 50.-t tölle meg-veszek.

A' *Museum* nevezete nékem tellyességgel nem tetszett. Engedtem mind az által Társaimnak. Adják az Egek, hogy igyekezeteinknek bóldog végét láthassuk.

Koros Imre Uram se Zrínyit nem küldi, se a' Nagyságod megígért munkáit. Nyughatatlanul várom mind a' két darabot, hogy a' második Nyalábba belé iktattathasson, és Társasságunk Nagyságodnak nevével ditsekedhessen. — Ajánlom magamat Nagyságodnak sokszori kegyességeibe 's maradok

Kassán 19. Maji
788.

alázatos tisztelője

Kazinczy mpr.

A horfítékon :¹

A Monsieur Monsieur le Baron de Ráday etc. etc. à Pesth.

[Eredetije a budapesti ref. főiskola Ráday-könyvtárában.]

130.

B. Id. Ráday Gedeon — Kazinczynak.

Bizodalmas Nagy Jó Uram!

Örömmel értettem, hogy már tsak ugyan ki-jöttek nyomtatásban a' Gessner magyarra fordított munkátskái, 's minthogy mentül elébb szerettem volna látni, mindgyárt tudakozódtam iránta a' Landerer Pesti Typographiájában, ha már küldettek é kezéhez exemplárok, de még ő nála nem találtattanak.

¹ A levél zárlatán ép fekete pecsét.

Adolf levelei még eddig előttem esmeretlenek voltak, hanem most itt meg vettem a' Német Originalist : felőle való Judiciumomat más levelemre hallasztom.

A' szándékban lévő Gyűjteményeknek új neve, mely szerint Museumnak neveztetik, itéletem szerint meg maradhat : ugyanis Német Országbanis, hasonló Museum név alatt jó ki egy bizonyos kedves és érdemes Gyűjteményes munka, mely már alkalmas Tomusokból áll, és a' tzellyára nézve az Urak tzellyához nagyon hasonlitt. Wielandis hasonló Gyűjteményeket ad ki Deutscher Mercur név alatt, mellyis már, ha jól jut eszembe, 50. kötésnélis többre szaporodott, minthogy minden holnapban 12. kötéske jön ki, a' mely négy különös titulus alatt négy rendes kötetben szokott köttetetni. Én mind a' két munkát hordatom magamnak, és mondhatom, hogy a' munkátskák ki válogatására való nézve praeferálni lehet mind a' Múzeumot, mind a Mercuriust az Bremai Beytragoknak. Eszerént méltónak itélném az kezemhez küldetett Bevezetésben felőlök emlékezetett tenni, ottan az hol a' Bremai Beytragok emlittetnek.

Hogy Koros Uram az Urnak az Zrinyi munkáját meg nem küldötte, annak talám valamennyire magamis oka vagyok : mert meg izentem ugyan Koros Uramnak, hogy mivel bizonyos kis Paquetumotskát, 's nevezetessen Zrinyit kívánnám az Urnak meg küldeni, kedvessen venném azért, hogy ha alkalmatossága adattatik, engemet az iránt tudósítani ne sajnálna ; de tsak ugyan Zrinyit magát akkor kezéhez nem küldöttem. Azt az edgyet bánom, hogy a' mikor Pál fiam * Eperjesre ment, akkor Zrinyit kezében adni el-felejtettem, mely mindennél leg jobb alkalmatosság lett volna. Most már a' mostani Vásár alkalmatosságával, mind újra izenek Koros Uramnak, mind magam Kassára menő alkalmatosságot kerestetek, és ha találtatik : nem tsak Zrinyit, magát, hanem a' Kónyi majmozásáti is meg fogom küldeni. Magam munkájiból most semmitsem küldhetek, mert már több hat hetinél, hogy szüntelen az ágyat nyomom, és nintsen módom, hogy valamit azok közül ki-kereshessek : meddig kell még így nyomorganom, egyedül az Isten tudgya.

Batsányi Uramnak válaszoltam ugyan már két levelére, de ígéretem szerint még egy válaszszal tartozom ; most útolsó levelének némelly tzikkelyei közül egyikre tsak azt válaszolom : Hogy a' Prussiai

* E szó után Kazinczy ezt jegyezte : *Nem fija, hanem unokája.*

Király éppen Malherbe iránt itélettételében hibázott, Boileauinak Malherbe iránt való értelmét nem elég világosan adván elő: mert ha versificateuron tsak vers koholót, vagy Vers kovátsot ért, ugy az Judiciumában felette hibáz: ha pedig azt érti rajta, hogy Malherbe volt az leg első, a' ki a' Frantziákat nem tsak jó, hanem szép és ékes hangú verseket irni tanította, úgy az ő itélet tétele az Boileau[é]-val meg edgyez: melly utolsó (noha Malherbe 100. esztendővel élt előtte) tsudálozik azon, hogy nem hogy hire Malherbenek valamennyire meg tsökkenne, sőt inkább napról napra nevedkedne: a' mostani élők Frantzia Országban hasonló értelemben vagynak Malherbe iránt, kik még most is (az egyetlen egy Jean Baptiste Rousseaut ki-vévén) az Ódakra nézve Malherbénél jobb Poétát nem tartanak, kinek is Elogiumát, egy leg közelebb ki jött Frantzia Auctorból ide adnectálom. Azomban álhatatossan maradok

Az Urnak

Pesth 2-a Juny 788.

Igaz köteles Szolgája

B. Id. Ráday Gedeon m. p.

A levél idegen kéz írása, csak az aláírás Rádayé. A melléklet tartalma itt következik:

M A L H E R B E.

Malherbe est le premier de nos Poëtes, qui ait fait sentir que la langue françoise pouvoit s'élever à la majesté de l'Ode. La netteté de ses idées, le tous heureux de ses phrases, la vérité de ses descriptions, la justesse et le choix de ses comparaisons, l'ingenieux emploi qu'il fait de la Fable, la varieté de ses figures, et sur-tout ces suspensions nombreuses qui font le principal mérite de notre Poëte lyrique, lui ont acquis une place distinguee sur notre Parnasse.

Ezen Malherbe iránt való jegyzéseimet, kérem méltóztassék Batsányi Uramnak válaszom gyanánt közleni. A Frantzia citatiot vettem egy Könyvből, melynek neve: Nouvelle Bibliotheque D'un Homme de Gout. De még ennél nagyobb ditséretekkel emlékezik Malherberül Boileau az l'Art Poetiquebe; sőt minden Auctorok a' kiket én olvastam, és az Frantzia Poétákrúl írtnak, mind egyiránt meg edgyeznek Malherbe ditséretiben. Énnékem magamnakis meg

vagnak munkái, és az Odákra nézve magamis igen betsüllöm, mellyekben igen nagy Spiritus és Enthusiasmus van.

Már levelem végzése után küldöttem újra Koros Uramhoz, kiis azzal mentette magát, hogy eddig Zrinyi iránt azért nem izent hozzám, hogy alkalmatossága az Cassára való küldésre nem adatott: hanem ugy reményli, hogy az mostani Vásár alatt fog kaphatni, sőt várís, minthogy az Urtól az iránt magais vett levelet. Én egyéb ként magamis el nem mulatom, hogy alkalmatosságot ne keressek.

Az üresen maradt lapra Kazinczy lefordította a föntebbi francia idézetet, a mint itt következik:

Az előbbi Frantzia sorok ezt tészik:

Malherbe a leg első a' mi Poétáink között, a' ki meg mutatta azt, hogy a' Frantzia Nyelv alkalmatos arra, hogy az Óda sublímításáig emelkedhessék. Ideáinak tsinos tisztasága, phrásisainak szerentsés fordulásai, descriptióinak¹ igaz volta, hasonlatosságainak ki választása és accomodatiója, a' Fabulákkal való ingeniosa élés, és azok a' számos suspensiók, a' mellyek a' leg nagyobb érdemei a' mi (t. i.: ennek) Poétáinknak, néki egy magos helyt szerettek a' mi Parnasszusunkon.

A föntebbi levélnek Kazinczytól készült kivonata itt következik:

TIZEDIK LEVÉL.

Pest, 1788. Június 2dikán.

Örömmel értette, hogy a Geszner Idylljei megjelentek. Még Landerernél Pesten nem leheté kapni.

Adolf Leveleit (ezekből van fordítva Bácsmegyeim) nem ismerte Megvette, 's adni fogja róla értelmét.

Időszaki Irásunk' neve az én tanácsom szerint *Kassai Parnasszus* lett volna. Batsányi azt javaslá, hogy nevezzük *Magyar Museumnak*. Ráday javalja ezt, mert ez emlékeztet a' Német Múzeumra. Wieland Német Mercuriust ad. Ráday mind ezt, mind azt hordatja. Ezek többek, mint a' Brémai Beytrágok. Emlitetni óhajtja tehát Praefatióinkban.

¹ E szó előtt egy más szó olvashatatlanul át van húzva.

Zrinyit még sem vettem volt. Bánja, hogy Pál unokájának nem adta által, mikor ez Eperjesre ment, mint Assessora a' District[ualis] Táblának

Hat hét oltá az ágyat nyomja.

Batsányinak válaszolt két levelére, de most csak azt jegyzi-meg leveleinek egyik czikkelyére, hogy a' Prussziai Király vétett, midőn a' Boileau ítéletét Malherbe felől hibásan adta-elő.

Batsányi még ekkor nem olvasott francziául; de ő azért mindent tudott. Itt azt jegyzem-meg, hogy anglusúl kezdvén tanulni, ő akarta tanítani anglus Nyelvmasterét. Ez is vette a' sátorfát, 's ott hagyta a' tanitót.¹

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 191. sz.]

131.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Orubicza 2dik Juny 1788.

Kedves Ferenczem!

17 May irott rövid, de igen kedves Leveledet tegnap vettem. Te is, úgy tartom, hogy ez előtt valami 10 nappal irott Levelemet már vetted. — Itt az egész világ Frey Chort állít, úgy, hogy már magamnak is a fejembe jött a Frey Chorról való gondolkozás, és most már nagy reménységem van, hogy 2 hét allatt az Unterböl Ober lesz, de ez nem elég. — Ezen Levelem vétele után siess András Bátyánkhoz és ott fontolyátok meg a projectumomat, a mely tsak abból ál, hogy nem volna é mód Miskolczon, Patakon, Szathmáron, Kállón, Károlyba, és Debreczenbe kevés idő alatt 160 Embert azzal az Conditióval Verbuválni, hogy én mindeniknek 5 ft Handgeldet adnék, és hogy mit dem gemachten Frieden alle auf freyen Fuss gestellet werden. A Mundurt, ki dolgoznám, hogy a Zemplén Vármegye Hajdújinak a formájára adódnék. Ha te és András Bátyánk a dólgot jónak találnák, én Bewilligung-ot vennék a General Comandótól, és Augustusnak a végüig, mint Kapitány, a Compániámmal itt lehet-

¹ Tollhiba bizonyosan: *tanuló* helyett.

nék — Az 5 ft. Handgeldet a Tsászár adja, és a Mundurt is és talám meg engedődnék, hogy egy Tisztet én magam válaszak — Br— ez nem tréfa, fontold meg jól a dolgot, és mindjárt az Levelem vétele után válaszoly, a többit bizd rám. Nekem nagy reménységem van, hogy az említett Conditiókkal, és az említett 6 Magyar Városba kevés idő alatt öszve szerezhethném az 160 Embert — Nekem a tréfa, igaz hogy 200 Aranyba közel állana, de azt a Kapitány gagiból könnyű volna ki fizetni. A többek közt próbáltasd meg Órivel, hogy a Collegiomból megnyit kaphatnék, mert én onnét 20ra tsinálok Rechnungot. — Kedvesem, a Kapitányságomnál nagyobb örömöm volna abba, hogy az alattam valók igen Zufriedenek vólnának.

A mit az R¹— kértél: ide zárom,² a válaszd reá, kérlek, ausführlich legyék. Az Aszony kezeit tsókold, Klárit köszöntöm: mond meg néki, hogy vett Levelére még hamar nem válaszolok. G. Törököt tisztelem, a Grófnéval együtt; te légy igen boldog.

László mp.

Válaszd 24dikig itt lehet.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. Sr. 2. sz.]

132.

B. Id. Ráday Gedeon — Kazinczynak.

Bizodalmas Nagy Jó-Uram!

Reménylem előbbeni leveleimet fogta venni az Ur; már most kezéhez küldöttem Koros Uramnak mind Zrinyi munkáját magát, mind az Kónyi uj Zrinyijét: ezt fordittásnak mondani nem lehet, mert Zrinyinek minden Poëtica inventióit ki hadgya, azon kívül egyebeketis sokat ki hágy; néhol pedig olyanokat told hozzá, mellyek Zrinyibe nintsenek. Ezen öként való változásokat tsak a' Könyvek kevesebb számais az uj Zrinyibe meg bizonyítottá: kivált a' Kónyi utolsó könyve ugy láttzik, hogy tsupán maga munkája, és alább valóis a' többinél. Ezen két darab Könyvetek, Koros Uram amint nekem izené, igenes-

¹ Az eredetiben is így van, azonban a vonás után egy szó erősen, egész az olvashatatlanságig ki van húzva.

² A levél mellett semmi melléklet nincs.

sen a' Tekintetes Aszszony az Ur édes Aszszony Anyja kezéhez küldötte, és így reménylem, hogy az kézhez küldésben nem lesz hiba.

Nagy örömet hozott nékem Berzeviczy Ur, midőn Gessner Idylliumit az Ur fordittásából kezemben adta. Már az olta egészen által olvastam: hanem nem tudom hibázok é benne, vagy tsak nem jut jól eszemben, mintha az Első Könyvben vólnának némely ujonnan fordított Idylliumok, az mellyek az akkor kezemhez küldött Manuscriptumban nem vóltanak. Magam munkátskájiból most semmitsem küldhettem, hanem ha az Isten meg szabaditt, hogy Ágyamat el hagyhatom, némely Verseimet meg fogom küldhetni. Azok között leszen az, mellyet az Rythmusos Distic[h]onok ellen írtam; úgy Virgiliusból bizonyos fordittás Hexameterekkel, mind az Ecclógáiból, mind az Aeneissébül, nem külömben bizonyos rövid Epicum Poëma, a Virgilius Culexének nagyságában; talám akkor még többetis küldhetek részszerént fordittásokat, részszerént magam munkátskáit: mert egész Juliust és Augustust Pétzelen fogom tölteni, az hol ezekhez több időm lesz.

Amirül leg főbbképpen kellett vólna írnom, arról majd el felejtkeztem. Trattner betűinek egy része már el érkezett, a többiis, amint reményli, még ez héten el fog érkezni; és így igéri, hogy annak érkezése után mingyárt hozzá fog a' nyomtatáshoz: Egyebekre nézve amik még ezen dolgot illethetik, provocalom magamat Batsányi Uramnak írott leveleimre; és tsak azt az edgyet teszem még hozzá, hogy Földi Uram (kit Batsányi Uramis ösmér) továbbis magára vállalja a' nyomtatásbeli correctorságot, de tsak ugyan ezen kívül magamis minden Árkust meg vizsgálok. Ugyan Földi Uram hozta hírül aztis nékem, hogy általa lett izenetemre Trattner az Adolf leveleinek ki-nyomatásatis magára vállalja, az Ur által tett conditiók mellett, az minthogy e szerént azt könnyenis magára vállalhattya. Midőn ezekről tudósittani az Urat kötelességemnek tartottam: álhatatosan maradok

Az Urnak

Pesten die $\frac{12\text{-a}}{788}$ Juny

Igaz köteles Szolgája

B. Id. Ráday Gedeon m. p.

A levél maga idegen kézzel van írva, csak az aláírás Rádayé.

Ugyan e levélnek Kazinczytól készült kivonata itt következik :

TIZENEGYEDIK LEVÉL.

Pesten, 1788. Június 12d.

Végre Zrinyi útban van. Ítéletei a' Kónyi Zrinyije felől. Berzeviczy Gergely által vette Gesznert. Ugy hiszi, hogy az első Könyvben újra dolgoztam volna némelly Idylleket.

Ha ágyát elhagyhatja, felküldi

1. Verseit a' Leoninusok ellen.

2. Virgilnek némelly fordításait hexameterekben.

3. Bizonyos Epicumot a' Virgil Culexe nagyságában etc. Júliust és Augustust Péczelen fogja tölteni. Ott több ideje lesz illyekhez.

Trattnerhez már érkeztek betük, 's még fognak. Földi magára vállalta a' Correctorság terheit. Ráday is minden árkust meg fog tekinteni.

Trattner az Adolf leveleit nyomtatni kész.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 191. sz.]

133.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Orubicza 13dik Juny 1788.

Kedves Ferenczem!

Most itt minden tsak ennek a nyomorúlt háborúnak a nyomorúságával töri az eszét. Die Haupt Armee bey Semlin sitzt unthätig und erwartet die Ankunft des Vezirs, der schon in Viddin seyn soll. Die Armee von dem Fürsten Lichtenstein bey Dubicza bestehend aus 20 etlichen tausend Mann, schaut kalt-blütig den gegenüber stehenden Feind an, der bey Türkisch Dubicza sich schon bis 18 Tausend Man versammelt hat — Der Bassa von Travnik ist mit 6 tausend Mann bey Bányaluka und drohet uns hier einen Überfall zu machen, wir sind hier nicht im Stand ihm etwas entgegen zu setzen, sondern fangen schon bey Zeiten an auf eine gute Retirade zu denken. Vor 10 Tügen bey einem blinden Lerm waren schon die N[eu] Gradiskaner Cassen nebst der Artillerie reserve zur Retirade March fertig, zum Glück sind aber die Türken so dumm, dass sie die rechte Gelegenheit nicht zu benützen wissen, und noch zum grösseren Glück haben

wir hier vor unser die Sau, welche freylich hart zu übersetzen ist, Der Mangel an Lebens Mitteln ist in der Turkey sehr gross, und dieses wird ihnen vielleicht noch den ersten Muth geben bey uns sich auszufüttern. Unterdessen bleiben wir hier an den Vorposten, überzeugt von der Stärke des Strohms, der die Gräntze macht mit kaltem Blut, und viel gelassener als alle rükwärts liegenden trouppen oder Orte. Der Princz Francz ist hier vor 8 Tāgen passirt und befindet sich jetzo bey der Dubiczzer Armee. Das sind dir die Neuigkeiten. Eddig már régen vetted azt az Levelemet, a melyben Frey Chorról irtam, kérlek, hogy ezt tréfāra ne véld, hanem András Bātyānkal jól meg fontold. — Ha az végezés az én Rechtschaffenheitomat Gróff Wartenslebennel olyan contrair nem fordította volna, most leg alább in Charactere ilyen projectumok nélkül is respectu mei Characteris sze-rentsés lehetnék — De te tudod, hogy én bizonyos vagyok abba, hogy mind az valamit, a végezés magával hoz, boldogságomat nagyobitya. Ich bin also zufrieden, und du mit mir — Sokszor boszankodom, hogy Leveledet oly ritkán veszem, és az okát restségednek ki nem találhatom, éngem a Levél irásban nem a sok munka, hanem a Zerstreung hátráltat. Groff Törököt — né tiszted, Klárit tsókold. Ély telyes meg elégedéssel

László mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

134.

B. Prónay László — Kazinczyna.

Tekintetes Ur!

Mi tagadás; remegve nyulok tollamhoz. Szentelt Magyarok, magyarul kék felelnem; küllön bizodalmat, érdemesen köszönöm; dicsőségre mért létemet, fényesen ellólatnom! ha kisebb nem volnék, mind ezen szeretet tulajdonságok be vételére. De mit is várhat az Ur egy Tótos Vallásu, és születésü embertül egyebet; hanem onant, honant eredet Magyaros indulat mellett is, a tehetetlenségnel, mulasztott vágyódást. És ugyan ezen iparkodó buzgóságú tapsolással fogattam én az Ur Magyar remek munkáit. Bizonyosságom lelkem ösmörete, azoknak édes olvasása el ragatatásomban, több enyhülést érzettem roskat testemben is, mint a holyat a feredő és Orvoságok nékem

most nyújthatnak. Áldom én az Urban, Nemzetünk Gondviselését, a ki épen Nevünk. nyelvünk hanyatlásával, azt végső el enyészettül, illy gyökeres Hazafi fel ébraztásával, hatalmasan fent tartya. És ki tudja, nem remélhetjük é mink is azon derültebb idóket, a melyre most a Németek váratlanul virattak. Hajdan a Rómaiaktul el tapotattván, a Francziáktul soká nyomatattván, nyelvek egyedül, akkor, homályba élő *Barden* Vers Szerzőkben, tartatott még pihegésében. Most el jön az idó s az Óra, melyben ezen nagyra kelt Nemzet, nyelvének ereit régi Poetáiban keresi, sött találya, s azon fogva véghetetlenül emelli. Erősen el vagyok én arrúl hitve, hogy a Magyar nyelv végső el mulásának czélya még nem jelent be: mert soha sem érte el azon magaságát vagy ki terjedését, a mely után mindenek öszve omlani szoktanak e mulandó Világban. Méltán és biztosan igyekeznek tehát, nyájas erejü nyelvünk gyarapodásán azok, a kik azzal velősen birnak. Tisztelendő Rat által ígért pompás Lexicon e végre igen szolgált volna. Örökös kár, hogy azon bécses szándéka nem tellyesedhetettik! A Magyar nyelvnek felséges voltát s a nemzet fő tekintetit, Jelentő iratában mindenek fellett már is meg mutatta! mit lehetett volna tehát várni magábúl a derék Munkábúl. Így sokszor a jó szándék, füstben megyen ki pótolhatatlanul. Táplályon mindazáltal az édes reménség benünket. Én leg alább, egy fanaticus becsülője vagyok e Haza nyelvnek, s mind azoknak, a kik azt a végső felejtékenségtől oltalmazák. Ezek között mai naptul fogvást, főkép az Urnak nevét tisztelni fogom, és ugy örökös hivségü készséggel maradok

a Tekéntetes Urnak

Ribári Feredőben 13-a Junii 1788.

tökéletes Szolgája

B. Prónay László.

Tiszt. Professor Szabó Urat is különösen tisztelem. Mézes folyamata Verseinek, igen hódító.

Negyedenként ki bocsájtandó diszes Munkáit az Uraknak, nagy köszönettel fogom venni: csak méltóztassanak árát előre tuttomra adatni.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 188. sz.]

135.

Kazinczy — B. Id. Ráday Gedeonnak.

Nagyságos Uram!

Szepesi Oskoláim miatt én egy darab időre Kassát elhagytam, és ott nem hamarabb leszek ismét, hanem a' jövő hónapnak 3dikán. E' szerint nem tudom Társaim mit tsinálnak a' Nagysádnak megküldendő darabjainkkal. Reménylem mindazáltal, hogy azt Prof. d'Este által le-küldötték, minthogy a' mennyire tudom a' Manuscriptum mind hármunk részéről készen vagyon. Nagyon meg-tsenedesedne nyughatatlanságom, ha Nagyságod Földi Uramat, (kit külömben a' Gradiskai Regimentben szolgáló Hadnagy Testvér Ötsém által némely verseiből esmerek) nevemben arra kérni méltóztatna, hogy a' Musaeum Praefatióját már le-nyomtatva nékem által-küldeni ne sajnálja; mely könnyen meg-eshetne akkor, midőn kívánságom szerint a' Nyomtató Bács-megyeimnek első Proba árkusát a' jövő hónap elején hozzám küldi. Nékem ennek meg-tekintésére okom vagyon, mert akkor se lévén Kassán, mikor az a' Nyomtatás-végett le-küldődött, meg-történhetik, hogy előttem esméretlen változtatások is mehettek belé.

Óhajtanám tudni, mit itél Nagyságod az: én Recensiom felől, melly talám utolsó darab az első fogásbann? Nékem úgy látszik, hogy Gelej Uram meg fog nyughatni rajta; Leg-alább nem panaszkodhatik, hogy személyét leg-kissebbenn is illettem.

Ezen útamra a' Dugonits Etelkáját hoztam-el magammal; a' kotsiba azzal töltöm időmet. És ennek a' könyvnek látásán elejéntén nagyon meg-örültem, hazafiúi el-ragadtatást 's tsak Öseink előtt esmeretes felséges együgyűséget 's Magyar tüzet reménylven: ah, de mint szomorodtam-el, midőn a' leg-izetlenebb galanteriát a leg-alatsonyabb popularitást 's gyermeki affectatiót, *hogy Magyar vagyok*, találtam benne. Én is tsak-nem a' szenyedhetetlenségig, tsak-nem a' más Nemzetek meg-bántásáig kevélykedem abbann, hogy Magyar vagyok: de még is Etelkát olvasván, sok helyekenn mint egy el-szégyenlettem magamat, látván azt, hogy Pajtás Uram magát miként teszi nevetségessé a' Magyar névnek illetlen 's ok nélkül való emlegetéseivel. — El-hallgatom azt, hogy a' könyv, ha úgy tekintjük tsak, mint Románt, tsak-nem az Argirus és Stílfrid Classisába való. — Nevetségés a' szók' derivatióibann és faragásibann is. Én Augustusba okvetetlen

Nagyságodhoz megyek, még pedig, hogy leg-alább egy hetet Nagyságodnál töltsék. Engedje meg ezt Nagyságod nékem, tégye drágábbá életemet ezzel.

Molnár Szepesi Kánonok a Gesznerem felől sokat tart. Hízelkedés nélkül szóllok itt, mert szólhatnék é Nagyságod előtt az igazság' meg-sértésével? — Ez a' munkám, a' helyett, hogy ezt az Urat nékem szorossabb Barátommá tette volna, meg-hidegítette erántam. Ez tökéletes igazság. Nem győzte eléggé ditsérni, 's hangja azt mutatta, hogy szája szívével meg-eggyez; de azt vetette utánna, hogy *fél töllem*. — Miért? — Mert mindnyájunkat meg-szégyenítesz, felele.

Nagyságos Uram, én jól érzem mennyi fogyatkozása van ennek a' fordításomnak. Ennek érzése tselekedte, hogy újabb ki-adás felől gondoskodjam. De gyönyörűség még is azt hallani, hogy *tetszünk*. Nagyságod volt első, a' ki engemet írva biztatott jó véggel. Gróf Teleky szemben ditsérte meg munkámat. Most Molnár is adja javallását; a' Testvér Ötsém pedig, a' Nagy Váradi Commissio Secretariussa, azt írja, hogy Várad közönségesen gyönyörködve olvas. Ezenn felül, én is így kiáltok-fel mikor Dugonitsot, Révait 's másokat látok: Anch' io sono Pittore: — de előre kell néznünk, előre, hogy mennyire van még a' tárgy. A' mit a' leg-munkásabb szorgalom tehet, azt én meg-teszem; és biztat is a' reménység, hogy valaha nevemet nem fogja szégyenleni a' Haza. Ó segítsen Nagyságod igyekezetimben, mutassa ki hibáimat, fogyatkozásaimat, igazítson helyre, s' neveljen bennem egy kedves hazafit. Nagyságod elébb száll nállamnál a' sírba, de hágy maga után valakit, a' ki kövére könnyekkel áztatott koszorúkat füg-gesszen.

Késmárk 21-a Jun. 788.

Kazinczy mp.

A borítékon:¹

De Cassovie.

à Monsieur Monsieur le Baron de Ráday à Pesth.

[Eredetije a budapesti ref. főiskola Ráday-könyvtárában.]

¹ A boríték zárlatán ép fekete pecsét.

136.

B. Id. Ráday Gedeon — Kazinczynak.

Bizodalmas Nagy Jó Uram!

Kivánván két rendbeli Uri leveleire válaszolnom, leg elsőbenis azt kívántam az Urnak tudtára adnom, hogy nem tsak az *Museum*-ban való be vezetés, hanem az *Museum* első darabjának egész részeis el érkezett; sőt az Bevezetésnek nyomtatásához igéreti szerént éppen mai napon fogott Trattner Uram: Hanem abban vagyon scrupulussa, hogy ő magát arra nem ajánlotta, hogy azon Museumhoz tartozandó Elöljáró beszédet két titulus, ugymint *Tudosittás* és *Bevezetés* neve alatt adgya ki; ugyanis ugymond, ha az Tudosittás Bacsányi Uram levele szerént, tsak el fog osztogatódni, abban ő kárt fog vallani, minthogy arra tett költsége, papirossa és a' nyomtatásban el tölt ideje mind el fogna veszni, minthogy ezen tudósittások, az nyomtatott exemplárokkal edgyütt el nem fognak adódhatni: Hogy azért az munka ki-nyomtatásában hátramaradás ne légyen, addig is, míg ezen scrupulussaira az Urak felelhetnek, azt izentem Földi Uramtul Trattner Uramnak, hogy azon Museum elől járó beszédgyét tsak a' *Bevezetés* neve alatt nyomtassa-ki mostan, minthogy az, ugyan tsak ezen név alatt fog az *Museumhoz* ragasztatódni. Ha ezen dologban tulajdon magam opinioját ki-kell adnom, meg kell vallanom, hogy tudósittás képében az egész *Bevezetést* (melly egy néhány Árkusból áll) ki nyomtattatni magamis sokallom: ugyanis az illetén ki adandó munkákról való tudósittások többire tsak egy negyedrészt 's leg fellyebb fél árkusból szoktak állani, és igen ritkán esik meg, hogy azok egy Árkusra terjedgyenek. Ha az ilyen tudósittás tsak egy negyedrészt vagy fél árkusból fog állani, azt a' Magyar Novellisták általis el lehet osztogattatni, és így az által jobbanis el hiresedik a' munkátska, ha Novellákban accludáltatik, mellyet akar a' Budai, akar a Pesti Novellistáknál el lehetne érni, ha a' Bétsit vagy Pozsonyit meszszellenék az Urak: Ezt az rövid Tudosittást úgy tartom Trattneris örömetst ki-nyomtatná, minthogy az által több vevőket reménylene, hogy ha azért ezen projectumom fog az Uraknak tettzeni, méltóztassanak azon rövid Tudosittáskának stilussát meg küldeni, mellyben tsak a' szükséges-sebbeknek, és múlhatatlanabbaknak, a' Museum tzéljához képest, minden hoszszas deductio nélkül kellene tétetődni.

A Szemida és Csidi fordításátis vettem négy Árkusokban : de nem tudom, hogy eshetet ezen négy árkusnak öszvezavarodása, mert az két utolsó árkus Siegwárthból való és az Custosokis, ha az két első árkust ki-veszem, egymással meg nem edgyeznek, hanem közikbe még valamelly árkusoknak kellett volna jönni. Ezt tsak azért jelentem levelemben, hogy nem tudhatom, hogy ha ez történetből esett é vagy kész akarva ; még eddig időm el-olvasásához nem vólt, minthogy sok levél irásaim is vóltanak, és Pétzelreis szándékozom.

Nagyon örvendek mind Báró Prónay, mind Szepesi Cónonok Molnár Ur applaususain a' Geszner fordítása iránt.

Még levelemnek első Punctumában kellett volna meg írnom, hogy az Adolf, vagyis inkább Bátsmegyei leveleis edgyütt fognak mindgyárt most a' Museummal edgyütt kinyomtatódni ; aztis meg izentem Földi Uramtól Trattner Uramnak, hogy mind az Museumnak, mind az Adolfnak első egy árkusait küldené fel az Urhoz.

A' Robinson recensióját olvastam ugyan, és azon olvasásból a' Reflexiókatis helyben hagyom, de mivel időm nem volt az munkával öszve vetni, valóságos ítéletemet iránta nem adhatom.

Faludi versei az Authornak magának megjobbittásából valamennyire jobbskán jötenek ki a' második editioban, kivált az éneketskéivel most inkább vagyok contentus. A' Tragediája ítéletem szerént el maradhatott volna, ha azt, mint remek munkát úgy adták ki.

A' Dugonits Etelkájában magam részéről azt tartom leg nagyobb hibának, hogy sok helyeken sok igen culinaris beszédnek módgyai, sött olykor culinaris szitkokis mentenek belé ; holott némelly helyeken stílusában tsak nem a' Poëtica Prosáig fel emelkedik, és elő adásában majd nem az Carmen Epicumnak módgyát kívánna olykor követni. Ezen egyenetlen stílus akar mitsoda munkánakis igen nagy kárára szokott esni : túrhető volna, ha ezen Culinaris szók tsak közönséges embereknek adatnának szájokba, és ugyan közönséges embereknek mondatnának. Ezekhez képest azért az az ítéletem, hogy Etelkát alkalmasint meg lehetne azzal javítani, ha ahoz semmi sem adattatnék ugyan, de belőle vagy harmada el vétettetnék, és a' dolgok úgy köttetnének azután öszve egymással. Nem tagadhatom, hogy az végével sem elégszem meg egészszzen, és jobban szerettem volna, ha Etelka valóságos sebet, noha nem halálost, kapott volna, mert a' mint most van, a' sok hosszasz szánakozások után. (nékem úgy tettik ;) hogy az mikor meg tudatik, hogy semmi sebet nem kapott, és az

tsak olyan későn tudatik meg, végtére Burlesque válik belőle. Én ezen ítélet tételmet tsak az Urnak írom, mert senkivel sem akarok öszve háborodni, énis.

Az Ur levelének azon része, mindenek felett leg jobban meg örvendeztetett, mellyben ajánlja magát, hogy az jövő Augustusban Pétzelen engemet meg látogatni méltóztatna, melly ígérítit az Urnak nem tsak különös örömmel vettem, hanem edgyszersmind kiis kérem magamnak, hogy az Ur én nálam nem tsak egy hetet mulatni, hanem még azt megis tóldani ne sajnálja. Azomban áihatatossan maradok

Az Urnak

Pesth 8. Julii 1788.

Igaz köteles Szolgája

B. Id. Ráday Gedeon m. p.

P. S. Ha az Pétzélre való jövetellel nem biztatott volna az Ur, talán ezen levelemet el sem végezhettem volna: annyit akartam bele írni, de már most mind azokat azon reménység alatt tsak Pétzélre hagyom.

Azt irtam az levelemben, hogy Trattner ma hozzá kezd a' tudva lévő nyomtatáshoz, de a' mint azután Földi Uramtól relatiot kaptam, igéri ugyan, hogy még ez héten hozzá fog kezdeni, de aztis tsak immel ámmal: Félek rajta, hogy mind ezt az levelemben fellyebb meg irt scrupulussa ne okozza.

Azon levelemben tanátslott Uj Tudósittáskát még jobb volna az Posonyi és Bétsi Novellisták által el hiresittetni, minthogy az Magyar Novellákat több magyarok hordattták, Budán pedig és Pesten tsak Német novellák jönnek ki.

A levél maga idegen kézzel van írva, csak az aláírás s keltezés Rádayé.

Ugyan e levélnek Kazinczytól készült kivonata itt következik:

TIZENKETTEDIK LEVÉL.

Pest 1788. Jul. 8d.

A' Museum Manuscriptuma elérkezett, sőt Trattner ma hozzá fogott nyomtatásához. A' Tudósítást sokalja Trattner. Vélekedése: mit kellene tenni vele.

Szemidát és Csidlit vette De hibás a' küldés. Siegartból vala köztte holmi.

Orvend, hogy Báró Prónay és Kánonok Molnár javalják a' Geszner fordítását.

Trattner Adolfot vagy Bácsmegeyeit együtt akarja kiadni a' Muzeummal.

Robinson Recenziója.

Faludi Versei jobban jöttek ki másodsor magának Faludinak igazításai után. Most inkább van megelégedve Ráday az Énekeivel. A' Tragédia elmaradhatott volna.

Ítélete Etelka felől.

Vár magához Augustusban 's ne csak egy hétig mulassak ott.

Trattner nem fogott hozzá a' Museumhoz. Csak biztatja Földit.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 191 sz.]

137.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Orubicza 14dik July 1788.

Kedves Ferenczem!

Már régóta furdal a Lelki isméret, hogy néked olyan régen nem irtam, de ebbe a rettenetes meleg időbe, magad által látod, milyen nehéz legyen a levél írás. — Itt Gradiskánál ezelőtt 14 Nappal az Frey Chor által 50 Török esett el, és a mint hallatik, közel 80 plezirozva vagynak. — A mieink közzül 6 maradt és 11 pleziroztatott. Tsudálatra méltó volt ennél az kis actiónál is a Törökök Vakmerősége Um Freyheit und Vaterland —

Egy Leveledet, melybe Sz. Györgyiről irtál, a minap vettem, de még a múlt Holnapnak az elejin hozzád írott Levelemre a Választ várom. — Klári már régen maga irt, hogy ő Gyűrüt váltott. — Leveleire nem tudom, válaszoltam é, vagy nem, te ötet, édesem, tsókold. — Mi ez előtt egy héttel rukkoltunk a falu mellet Logerbe, leg nagyobb szerentsénk az, hogy itt szekér szín elég van, a mely alatt még is a napnak egész erejétől el búhatunk. — A minap egy kis alteratiót érzettem, ma már a negyed napja, de még mindég magam jól érzem,

talám nem lesz consequentiája. Gróff Törököt és —nét tiszteld -
Aszonyám kezeit tsókold, nékem mennél előbb irj.

László mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

138.

Gróf Eszterházy Károly — Kazinczyna.

Bizodalmas Inspector Uram!

Köszönettel vészem Kegyelmedtől utóbbi Levelemre adott hossz-
szas válaszát, és a' Közös-Iskolák mivoltának magyarázattját, annyi-
val inkább, hogy ezt nem kevés munkával, és Fáradsággal öszve
szedve lenni megismérem; emlékeztetem mindazonáltal Kegyelmedet
azon kérésemre, melyet mind Levelemben, mind pedig Kassán való
létemben B. Vétsey Administrátor Ur jelenlétében szóval tettem,
melyhez tartván mostanábanis magamat, ámbár Kegyelmednek sza-
vait kétségben venni nem akarom, de mégis, hogy bővebben meg-
érthessem Ő Felségének a' Közös Iskolákról való Kegyes szándékát,
és akarattját, az erről szóló Parancsolatnak valósságos párját Kegyel-
medtől el várom, ki egyéb iránt jó akarattjában ajánlott, vagyok

Kegyelmednek

Egerben die 18-a July 1788.

Kész szolgája

G. Eszterházy Károly

E[gri] P[üspök.]

A lap alján :

Domino Inspectori Kazinczy.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 188. sz.]

139.

B. Id. Ráday Gedeon — Kazinczynak.

Egész bizodalommal való Nagy Jó Uram!

Az Ur 30-a Juny dátált, Regmetzről irt, 's Tokai Postára adott levelét hiba nélkül vettem; de abbúl észre veszem, hogy az Urnak még akkor Pestről irt 's Kassára igazított levelemet nem kellett venni, minthogy az Ur abban tett némelly kérdéseimre nem felelt: Minek előtte azért az Ur mostan említett levelére válaszolnék, fellyebb említett levelemben irt tsak azon leg sietőbb kérdésemet reiterálok; hogy tudniillik Trattner az Magyar Museum előljáró beszédének kettős Tittulusában scrupulisal, hogy az némelly Exemplárokban *Tudósittásnak*, némellyekben pedig *Bevezetésnek* neveztessek; mivel ő, ugymond, olly hoszsu tudósittásra nem alkudott, és azon költsége 's munkája, ha az el osztattatik és nem bonificáltatik, el vész. Én ezen esetben, hogy az nyomtatás hátra maradást ne szenvedgyen, azt izentem néki Földi Uramtul, hogy addigis (még az Uraktúl ez iránt informatiót vennék) az Előljáró Beszédet, tsak Bevezetés neve alatt nyomtatná, minthogy azon név fog az valóságos Exemplárokbanis meg maradni. Egyebeket, a' mellyekről azon Pesti levelemben irtam, reiterálni szükségesnek nem tartom, mint hogy olly reménységgel vagyok, hogy azon levelem nem fog ott el vészni.

Vagyon még más kérdéseis Trattnernek, (mellyről azon levelemben emlékezni el felejtettem) hogy tudniillik azon fordittásnak, mellyet az Ur Klopstockból fordított, a' Német textussátis hozzá nyomtassa é vagy nem: Mert nékem az Ur *Társai* azt irták (hogyha az Urnakis meg edgyezett akarattyával fog eshetni) azon német textus ki maradna az nyomtatásból, mivel úgymond tsak szükségtelenül bővittené a' Könyvet: sőt azon bizodalombokból, hogy az Uris az én ez iránt való opiniomat helyben fogja hagyni, engemet bíráltak [!] meg annak ki-maradása, vagy ben maradása iránt; de én ebben magamat az Ur meg edgyezése nélkül avatni nem akarom: kérem azért, méltóztassék mind ezen kérdés iránt, mind az fellyebb irt előbbeni iránt, engemet mentül hamarébb tudósítani, minthogy Trattner mind a' két kérdést Földi Uram által igen sürgetteti, amint leg közelebb is, kivált az utolsó iránt, hozzám Pétzetre ki izent.

Térek már az Ur utolsó levelére való válasz adásra: Örvendek rajta, hogy az én Zrinyim az Ur előttis kedves; azt pedig köszönöm,

hogy azon versetskéit, mellyekre Zrinyi alkalmatosságot adott, nekem meg küldeni méltóztatott, és az iránt való itéletemet kérdezi. Az versek az Urnak szokása szerént, elég elevenek és valamint Zrinyiben azon Mechmet Basa éneke, ugy ezek a' szívnek sorsán és boldogságán való meg nyugovását elegendőképpen ki teszik, és így a' tzélnak, a miért irattattak, meg felelnek. Az versekben magokban azért, úgy az gondolatokban semmi változtatni valót nem találok, hanem az mi az ilyen forma versek tsinállásának módgyát, és fábrikáját illeti, az iránt opiniomat és tanátsomat akkor fogom ki adhatni bővebben, ha az Urat ígéreti szerént Pétzeli házamnál tisztelhetem, az minthogy mostanis újra ki kérem magamnak, hogy az iránt Augustusban az Úr leveléhez képest, reménységem meg ne tsaljon.

Hogy azomban énis ezen levelemet az Urhoz üressen ne botsás-sam, imé adnectálom ahoz ugyan azon Mechmet Basa énekének általam lett más formában való öntését, úgymint az, melly a' szokott énekekhez jobban hasonlitt. Ezen most meg küldött Ének inseráltatni fog azon munkámban, a-mellyben Zrinyi verseit Prosában öltöztetem. Azomban álhatatossan maradok

Az Urnak

Pétzel die 28-a July 788.

Igaz köteles Szolgája

B. Id. Ráday Gedeon m. p.

P. S. Ezen levelemet itten Pétzelen irtam ugyan, de minthogy ma estvére Pestre szándékozom, tsak ottan fogom holnap Postára adatni.

Hogy Pestre be jöttem, tudakozódtam a' nyomtatásról, de még nints több ki-nyomtatva két árkusnál, azok közzülis a' második még tsak most van az Correcturán. Illyen késedelmes Trattner a' nyomtatásban, ne talám az levelemben irt okokra nézve.

Mechmet Éneke.

1-6. Valál szerencse mindég hivem,

Miért tennék panaszt reád?

Te mivedd az, hogy nem bús szívem,

'S hogy mindennap vidámb mát ad:

Ha mindég így lesz, mint igired,
 Hazuggá tészed azt az híred,
 A' mellyel tsúfol e' világ,
 Hogy kedved alhatatlanság.

2-o. Tavaszkor viditsz zöld erdővel,
 Holott a' vig fülemülek
 Változtatott reszkettelővel
 Süvítik, hogy társok övék :
 A völgyek közt a' szép források,
 Majd balkan tsörgők, majd lármássok
 Zörgő követsel; s ha fel kél,
 Nem zúg, tsak lengedez a' szél.

3. Te tőlem meg nem irigyletted
 Az én szerelmes Edgyemet ;
 Sőt szívét érzékenybé titted
 Mint voltis hozzám : Innen lett,
 Hogy míg szeretni meg nem szűnik,
 A jó kedv tőlem el nem tűnik ;
 'S mind addig az, bővülni fog :
 Amíg erembe vér mozog.

4. Cyprus árnyék közt nyugtatsz nyárba,
 'S ollykor, szellős helyt fel-vonom,
 (Magam meg unván bent a' várba)
 Szép kéztől lözzött sátorom :
 Vár már ott készen főtt ebédem,
 Szomjuság oltót nyújt tselédem,
 Van Serbét, friss tej, Ráspia,
 Van fagyalt, van megy-kotsonya.

5. Midőn az Ősz borzatt szárnyával,
 Dér tsipetten hozzánk bó jó,
 Citrom, 's Narants, 's Gránát almával,
 Jó vóltodbúl szép kertem bó,
 'S az erdőn ollykor ha vadászok,
 Vagy kedvem tőltvén, madarászok :
 Konyhámra prédát annyit adsz,
 Hogy magnakis majd allig hagysz.

6. De még a' leg kegyetlenb Télbe,
 Midőn ki ki panaszra kél,
 Vig kedvem én, nem mettzem félbe,
 'S nem rémitt fergeteg, se szél :
 Most jó barátimmal beszéllek
 Nyert hartzokrúl; most ismét vélek
 Szám tsak enyelgő tréfát üz;
 Azomba süt ránk nyájas tűz.
7. Sokak felett szeret Sultánom,
 A' nép közt minden rend betstül:
 Én senki kintsét nem kívánom,
 Mert nagy értékem gyúltón gyül:
 A' szépek közt, (bár irigy lássa)
 Nints szép szerelmesemnek mássa.
 Van hartzhoz készült jó lovam,
 S Éles kard őrzi oldalam.
8. De békóval vagy hozzám zárva,
 Szerentse! másként eddig te
 El szöktél volna szárnyon járva,
 'S föld színig nyomtál volna le.
 De mint madár, melly tsügg a' lépen,
 Nem fejtődzhettz ki semmiképpen,
 'S nem félhetlek, hogy el szalagy,
 Mert lábamhoz békózva vagy.

Igy énekle a' Gyermekek: De amaz Nagy Szigeti Bán meg halván a' Póroktól Mehmet jövetelét, nem kérkedik e' világnak könnyen el tűnhető javaival: Nagy elméjét annál fontosb gondok foglalták el. etc. etc.

Az Munkámnak kezdete pedig, mellyet még ama' Nagy Maria Theresia idejében kezdettem ugyan, de foglalatosságim miatt tsak az három első Részt végezhettem el; E szerint vagyon:¹

¹ E három sort Ráday saját kezével úgy látszik, a levél megírása után írta.

Elöl Járó Verseik.

Én, ki jádzodozám iffjantan a' szerelemnek
 Édes verseivel; 's könnyörületlen Violámnak
 Büszke keménységét ostromlám énekeimbe:
 Hartzokat éneklek most már hangosb hadi versel,
 'S oly maga szánta vitézt, ki az ellene gyült Törököknek
 Roppant táborait bé merte várni Szigethez,
 'S nem rémité meg nagy híre amaz Sulimánnak,
 Az kinek Europa hadait rettegve tsudálta.

Éneked így kezdéd Zrinyi! mellyben nagy Ősödnek
 Nagy emlékezetét örökös versekbe le festéd:
 Hajdani nagy Bajnok! ne nehezteley érte, ha mostan
 Mérészlem Rythmusaitul meg fosztani munkád:
 Sött inkább, ha talám szép gondolatid kifejezni
 Annak kelleteként nem tudnám, engedelemmel
 Légy hozzám, kérlek, 's nézd el könnyörülve hibáim.

Oh Thrésa! TE kinek nem övedzi köz erdei Laurus
 Homlokodat; mert az hervadni szokott; hanem a TE
 Fogytig zöld koszorúd van kötve nagy Érdemeidből:
 Nagy Thrésa! TE legyél kezdett munkámba vezérlóm,
 'S azt jól alkotnom TE segits; 's ha szunnyadoz elmém,
 Éleszd fel aluvó tüzemet nagy Tetteid által,
 'S Addigis énekeim meg halgatni TE ne sajnáld.

ELSŐ ÉNEK.

Az Nagy Mindenható az földre tekintvén, annak minden lakosait egy szem fordulásból meg vizsgálá etc. etc.

Mind a levél, mind e melléklet, kivéve a föntebbi három sort s az aláírást, idegen kézzel van írva.

Ugyan e levélnek Kazinczytól készült kivonata itt következik:

TIZENHARMADIK LEVÉL.

Péczel, 1788. Jul. 28d.

Ismét a Museum Bevezetése felől.

A' Klopstocki darab fordítása mellé tegyék e az Originált?

Örvend, hogy tetszik Zrinyi. Köszöni, hogy közlém vele azon

dalomat, melyre a' Zrinyi Mechmete buzdíta. Az én verseim szokásom szerint elég elevenek. Az illy forma versek csinálásának módjáról, technicájáról, Péczelen fog velem szóllani. Itt küldi a' Mechmet énekét, a' hogy azt maga dolgozta újra.

Az volt szándéka, hogy a' Zriniászt prózába önti által.

A' Museumból még csak 2 árkus jelent meg.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 191. sz.]

140.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Orubicza 29dik July 1788.

Kedves Ferenczem!

Egy kitsint nevettem utolsó Leveleden, a melybe előre félni látzatol attól, hogy az Ujságokba az Nevemet az le vágta közt találod. — Ebben a punctumban egészen a végezésre kell magunkat vetni. Dubiczánál a napokba az Generalis Pubenhoffen Adjutantya, Ober-Lieutenant Telner tsak 3 Huszárral és egy Scharfschitzel veszette el a fejét. — So gehet es im Kriege — András Bátyánk azt mondja, hogy *szép álom*, de el hidd, hogy még szebb valóság vólna; én tsak azt várom, hogy az Obesteremmel öszve jöhessenek, az után a dolgot mindjárt proponálom — *Glückt so Glückt*. Klári már eddig talám Göncz Ruszkán is van, nagyon irigylem az állapotodat abban a részben, hogy örömökben részt vehettél, és egészségekért, 's szerentséjéért — Hé! hort hamar! kértél — Az ő jó szive igen sok jót érdemel — A Susi férjhe menésében nem sok Contentumom van, ich sehe die Sache an, als einen Zünder von so vielen Zwistigkeiten, Wünsche, dass ich mich irre, aber leider es wird nicht geschehen. In Ihr bin ich mehr betrogen, als ich je in etwas betrogen war — Ihr Hertz hatte ich hoch geschätzt, und ich bin schon völlig überführt, dass sie unwürdig war — Ihr Eigen-Nutz, Bruder denke auf mich, was das für üble Folgen machen kann, und gewiss machen wird — O Seelig die wir noch eine sehr kleine Zahl unter 8ten, und gleich, mit gleichen Trieben und Empfindungen beseelet finden. Itt olvasod egy rátz Notának az értelmét, a melyet igen Simpel Pásztori énekbe kéne formálni és véllem Communicálni — Egy hegy alatt, az árnyékban, egy forrás mellett őrizte Ferkó Juhait — Egy Leányka kérdi tőlle : miért

sir — Hogyne sirnék, mikor az én Atyám az Anyámal, én pedig ilyen iffiu magam hálok — Ne sirj: jöjj estve hozzám és hály velem, de mikor a Sövényen által jösz, ne lármáz, az ablak alatt ne susogj, az Ajtónál ne zörgess, a Pitvarba ne kopogj — Estve mindjárt hozzá indúl: a Karó¹ alatta le törik, az ablak nyilva[?]² az küszöbön meg botlik, a pitvarba egy vizes vedret fel düt, a veder a Fazekakat öszve töri; történik, hogy egy Öreg a tűz mellett fekszik, azon keresztül esik, az Öreget a tűzbe taszítja, a kinek a szakálla meg gyul, ótani akarja, a házat meg gyutya, 's így el szökik. Alles sehr einfälltig. Adieu, ich küsse dich

László mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

141.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Neu Gradiska 27dik Aug. 1788.

Kedves Ferenczem!

Ez előtt 14 nappal ment Generalis De Vens Dubicza alá reggel még viratta előtt. Akor a Törökök Lagerjkebe igen nagy vér ontás lett volna, ha egy véletlen el sült puska a Törököt fel nem ébresztette volna. Az Lichtenstein által tsinált sánczokat és 7 Sátort nyertünk, a mellett 200 Török esett el a tsetipatinál. Az után egy darabig mindég lövöldöztetett a Generalis a Várra. Aber die Türken haben sich Mannlich gehalten, und ihren Nest unerhört vertheidiget — Mitlerweilen sind 2 merkwürdige Actionen geschehen, die erste in Anwesenheit des Laudons mit unseren kleinen Verlust, und die zweite gleich nach dessen Ankunft, wobey gegen 1500 von den Türken geblieben. Sie haben wollen durch brechen, und denen in der Festung Luft machen. Den 26ten haben Sie sich mit denen Conditiones wie Schabacz ergeben. 160 Gesunde und 80 Kranke sind unsere Gefangene worden, diese werden morgen hier passiren. Wir haben starke

¹ E szó helyett előbb *Sövény* volt írva, de ezt a levélíró kihúzta.

² E szó olvashatatlan, először *alatt* volt írva, de ezt áthúzta a levélíró s fölé írta ez olvashatatlan szót, a mely legtöbb valószínűséggel *nyilvá*-nak olvasandó.

Hoffnung nach dieser Einnahme bald marchiren zu müssen, den Befehl haben wir schon kriegt uns march fertig zu halten.

Kedves Ferenczem, nem tudom mire vélni oly soká tartó halgatásodat, nints mód benne, hogy okot adhattam volna valami kis ranconterre. Kérek : irj és ird meg az okát is restségednek, én postáruul postára vártam, hogy válaszolhassak, de már ezt valóba meg untam — Ély szerentséssen, öllelek

László mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

142.

Kazinczy — B. Id. Ráday Gedeonnak.

Nagy Méltóságú Báró,
híven tisztelt Uram!

Azok a' levelek is azt mutatják, a' mellyeket én vészek Erdélyből, hogy az *én Gesznerem* a' Museum 1-ő darabjában kedvességgel fogadtatott. — Ez a' tekintet, és az, hogy én a' 3dik darabra úgy is igen keveset adtam, arra bírtak, hogy Gesznernek egy rövid darabját ide zárni bátorkodjam azon alázatos esedezéssel, hogy azt a' Méltóságos Báró az éppen nyomtatás alatt lévő 3dik darabba belé iktattatni méltóztasson; ha bár az leg-utól esik is. Reményilem, hogy azok, a' kik *az Ejtszakával* meg-elégedtek, ezt nem fogják érdemetlennek tartani a' Museum később darabjába is. Egyébaránt azon esedezem, hogy ha valami okon ki talál maradni, azt a' maga valóságában vissza kapjam, mert többször le-írva sehol sints. — Kész már az első Hajós, Eraszt, és Daphnis is tsak nem félig. — Az Aranyka Ur munkáit vagy Batsányi Társ, — vagy valami Vásárosiak hozhatnák-el. Ajánlom magamat tapasztaltt kegyességeibe 's maradok egész hív tisztelettel

A' Méltóságos Bárónak

[1788.]

alázatos szolgája

Kazinczy Fer. mp.

[Eredetije a budapesti ref. főiskola Ráday-könyvtárában.]

143.

Kazinczy — Gróf Eszterházy Károlynak.

Főméltóságú Nagyságos és Főtisztelendő gr. Főispán
és Egri Püspök!

Kegyelmes Uram!

Bécsből lett visszaérkezésemmel ily későn van szerencsém Excellentiádnak Egerből még Juliusnak 18-án hozzám bocsátani méltóztatott levelére ¹ alázatos válaszat béküldenem. Parancsolá abban Excellentiád, hogy ő *Felségének a' közös Iskolákról való kegyes szándékát és akaratját, az erről szóló parancsolatnak valóságos párját* Excellentiádnak nyújtsam bé; de minthogy előbbeni hosszú alázatos levelemben a' Fejedelemnek ezen dolog felől való szándékát és akaratját tökéletesen kimeríteni igyekeztem, nem érzek egyebet tehetségemben, hanem hogy a' Fels. Helytartó Királyi Magyar Tanácsnak 1785-ben octobernek 4-én 28427. szegletszám alatt hirdetett normativum rendelését közöljem, alázatosan jelentvén, hogy ezen Rendelésen kívül semmi egyéb kezemben nincsen, a' mivel Excellentiádnak előbbi parancsolatját, most, vagy újabb kívánására teljesíthessem.

E' szerint úgy itélvén, hogy a' fen forgó dolog már egészen ki vagyon nyomozva s azt érezvén, hogy én ezen dolognak esztendőnél tovább tartott folytatása alatt is, minden mozdulásimban Excellentiád eránt mind azt a' szinesség nélkül való tiszteletet, melylyel hazámfiái Excellentiád eránt vonattatnak és azt az egyenességet, melyet a' közdolgoknak folytatása a' kötelességeket érző és teljesíteni kívánó tisztviselőktől megkíván, szemeim előtt tartottam: erős bizodalommal hízkelkedem magamnak, hogy Excellentiád engem még mostan is, midőn a' héjczei közös oskolának felállítását, a' nékem adott felsőbb parancsolatokhoz képest utoljára sürgetem, erántam mutatott kegyelmeiben megtartani méltóztatik és héjczei tisztjének parancsolatokat ad, a' mellyek szerint én a' reám bízott dolognak óhajtott felállítását a' Felsőségnek bémutathassam. Mellyekbe a' midőn magamat újab-

¹ L. a 138. szám alatt közlött levelet.

ban alázatosan ajánlom, változhatatlan igaz tisztelettel és hűséggel
maradok

Excellentiádnak

Kassán szept. 3. 1788.

legalázatosabb szolgálója.

[Eredetije az egri érseki könyvtárban.]

144.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Alt Gradiskán 8dik 7br. 1788.

Kedves Ferenczem!

Egészen meg borzad a természetem, ha reá emlékezem, hogy már 6 hét olta Leveledet nem vettem — Ok nélkül, tudom, nem történik. Első Leveledet a legnagyobb alteratio között fogom fel bontani — O ha abba ismét olvashatnám, hogy szeretz, és boldogul élsz — !!!

Orubiczáról, a hol már majd rosdát is kaptunk, tsak ez előtt 4 nappal jöttünk ide. Ennek a Holnapnak első Ejtzakáján ment által a Sáván itt közel Obester Gvozdanovich 3000 Emberrel um das hinter der Türkischen Festung stehende Türkische Laager zu überfallen, und er hat auch das Glück gehabt ihnen unvermerkt auf 300 Schritt auf den Hals zu kommen. Die Türken haben sich mit Flucht gerettet. Der Obriste hat das ganze Laager erbeutet, und solches in Brand gestekt — Die Türken haben sich aber gesammelt und unser Quarré attackirt, wobey sie ihren Bascha Scharanlia mit mehreren Verlohren. Der eigentliche Verlust von den Türken ist unbekant, wir haben 2 Verlohren. Während dieser Zeit ist auch eine Schief Brücken hier ober der Festung geschlagen worden, wozu man jetzt einen Starken Bruck Schantz macht. Unser Schwaches Chor liegt dabey im Laager — Wir aber das ist 1 Division von uns hier in Garnison. Man war willens die Festung zu attackiren, seit vorgestern aber kommen sehr viele zum Sucurs, man weiss also nicht was der Mitrovsky thun wird. Laudon für seine Person wird hier täglich erwartet. Seine Arme ist aber auch unthätig. G[eneral] Wartensleben hat den Gross Vezir geschlagen, die näheren Umstände sind aber mir nicht

bekant — 400 von den in Dubicza gefangenen Türken, sind den 1ten über N[eu] Gradiska passirt — So viel von den Neuigkeiten.

Kedvesem, kérlek az egekre, válaszoly mennél elébb — és ne engedd a te barátodat tovább is kétségbe élni — Öllelek és tsókollak
László mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

145.

Gróf Eszterházy Károly — Kazinczynak.

Bizodalmas Inspector Uram!

Valamint Kegyelmed azzal hízelkedik magának, hogy mind-ekkoráig hívataltéli dolgainak vélem való folytatásában minden szinesség nélkül való Egyenességet tartott, ugy illendőnek tartom magam is, hogy Kegyelmedhez hasonló Egyenességemet mutassam, melyhez képest egyenessen ki kel mondanom, 's meg vallanom, hogy én a' mostan vélem közlött F. Helytartó-Tanátsnak Parantsolattyából sem érthetem, és ki nem vehetem, mellyik Czikkellyében gyökerezi azt, amit Héczén akar behozni, hatsak bővebben Kegyelmed nem capacitál, akár Kegyelmed ezt Együgyűségemnek, akár tudatlanságomnak tulajdonítsa. Jó akarattjában ajánlott maradok

Kegyelmednek

Agerben [!] 12. 7-bris 1788.

Kész akaró Szolgája

G. Eszterházy Károly
E[gri] P[üspök.]

A lap alján:

Domino Francisco Kazinczy.

Kivül:¹

Perillustri Domino Francisco Kazinczy Scholarum Nationalium in
Districtu Cassoviensi Inspectori. Cassoviae.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 188. sz.]

¹ Zárlatán piros viaszpecsét.

146.

B. Id. Ráday Gedeon — Kazinczynak.

Bizodalmas Nagy Jó Uram!

Amint Pétzéről Pestre lett bé érkezésemmel Földi Uramtól érttettem, az tudvalévó Gyűjteménynek két Árkusa már újonnan ki-nyomtattatott, a' kívánt változásokkal; hanem egy citatio az én tanátsomból mostis ki-maradott. Azon citatio pedig ebből áll, (mert a citált Könyv Auctora mostan eszemben nem jut) az hol az mondatik, hogy az Német nyelv sokat köszönhet az Bremai Beytragoknak: itten az dolog maga, úgymint a' Beitragrúl való emlékezés meg maradott, hanem egyedül a citált Auctor nevét hagyattam ki még az előbbeni árkusban két okokból. 1-o: Mivel szégyen volna minékünk tsak 788. ki jött Könyvből aztat ki-tanúlnunk, minémü nagy hasznot tettek a' Brémai Beitragok Német Országban. 2-o: Azon citált könyvetske nem vólt méltó a' citáltatásra, ugyanis mindenütt majd nem hemseg a' sok hiba benne, mellyet példakkalis meg tudnék mutatni. Ezen Könyvnek a' titulussa engemetis meg tsalt, de minekutánna forgatni kezdettem, láttam az Auctornak gyengességét az Német Litteratúrában, és abban ejtett sok hibáit: A' második részetskéje a' Könyvnek, mégis valamennyire haszonvehetőbb az elsőnél, mert itt a' Német Auctornak egy tsuportban lehet szemlélni munkáinak titulussait; de itt is sok munka nem az igaz Auctorának, hanem idegennek tulajdonittatik: egy szóval ezen munkátska igen aló való. Ha kellett volna citálnunk, valamely hiressebb nevet citálhattunk volna, úgymint Eschenburgot, kiis az Németek úgy neveztetett kies-Tudományairól leg jobban irt egy kis compendiumotskát, és őis emlékezik abban a' Brémai Beitragokról. Az több változásokat az újonnan ki-nyomtatott Árkusokban magamis helyben hagyom, még aztatis, az hol magam, midőn az Nótában a' Német Mercuriusról, és Museumról emlékeztem, deák szót találtam elegyíteni, noha azt Magyarúlis ki-tehettem volna; de meg vallom, az ezen hibából esett, hogy tsak az dolgot magát tettem ki hirtelen, és mikor azt nyomtatásra adtam, el-felejtkeztem azon deák szót magyarúl ki-tenni.

Tisztelendő Szabó Dávid Urat, (kinekis még válaszszaal tartozom) ne sajnállya az Ur nevémmel tisztelni, és meg mondani, hogy az midőn némely verseimet az jövendő Gyűjteményben meg küldöm,

akkor azokhoz válaszmatis adnectáлом, de ezen utolsót, nem olly véggel, hogy azis ki-nyomtattassék.

Midőn az Ur Bétsből való haza jövele alkalmatosságával Pesten meg látogatott, és az Bétsben lévő Dürer Képei iránt szóllott, akkor tudakozódásomra, meg mondotta ugyan az Ur azon Kép irónak nevét, ki Pétzelenis vólt, de minthogy mind vezeték, mind kereszt nevérol el-felejtkeztem: kedvessen veszem, ha az iránt engemet tudósittani méltóztatik, minthogy némelly Képeknek le copiáztatása iránt kívánék néki írni. Azomban minden illendőséggel maradok

Az Urnak

Pest die 22-a Sept. 788.

Igaz köteles Szolgája

B. Id. Ráday Gedeon m.p.

A levél idegen kéz írása, csak az aláírás Rádayé. Ugyan e levélnek a Kazinczytól készült kivonata itt következik :

TIZENNEGYEDIK LEVÉL.

Pest, 1788. Sept. 22d.

A' Muséum 2 árkuša újra ki van nyomtatva, a' kívánt változásokkal. Kihagyata Ráday egy citatiót, mert szégyen volna nekünk egy 1788ban kijött könyvből tudnunk, melly haszna volt a' Bremai Beytragoknak. 2. Ez a' citált könyv tele van hibával, 's nem méltó citáltatni. — Az egyéb változtatásokat Ráday is javalja, igen azt is, hogy a' mit ő egy Nótában deák szóval tett-ki, mi magyarul tevénk-ki.

Szabó Dávidnak válaszolni fog.

Mi a' neve azon Képirónak a' kivel Péczelen nála valék?

Klimesch Tamás.

Ez festette-le Rádayt, veres crayonban, mellyet osztán rézbe metszettettem.

[Eredetije a m. t. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 191. sz.]

147.

Kazinczy Gróf Eszterházy Károlynak.

Főméltóságú, Nagyságos és Főisztelenő Gróf! Egri Püspök
és Vőispán Úr!

Kegyelmes Uram!

Egerből e' folyó hónap 12-én hozzám bocsátott utóbbi levelét Excellenciának szokott tisztelttel ugyan, de fájdalommal vettem, mert érzem azt, hogy tiszteltem és egyenességem semmi lépésével nem érdemelte meg Excellenciának azt az indulatját, a' melyet előttem ez a' levél fűt.

A' júliusnak 18-án költ levélnek értelme az vala, hogy minoktatánna a' közös iskolák kiváltanak magyarázatját beküldöttem, hogy Excellenciád ő Felségének a' közös iskolákról való szándékát és akaratját hővében megérthesse, az arról szóló parancsolatnak valóságos parját küldjem meg.

Én ezt így értettem, hogy mivel előbbeni levelem nem a' Hejzén felállítandó közös iskoláról, hanem a' közös iskolák kiváltáról szólt, Excellenciád tőlem nem azt a' rendelést kívánja, a' melyben én a' hejezei közös iskola felállítását gyökerezem, hanem azt, a' mely azokról szól, a' melyeket én a' közös iskolák kiváltásáról mondtam és innen esett, hogy én az 1785-ben oct. 4ei 28427 szeglet szám alatt kiadott normatívumot küldöttem be Excellenciának. Azonban Excellenciának egyenesen ellenkező parancsolatjúl vévén az utóbbi levélben, hogy a' szándékomat ezzel is bizonyítsam, nem kések Excellenciának ezt a' két világos rendelést is előbe terjesztani, a' mely az ilyen iskolának, nevezetesen Hejzén való felállítását világos szókkal parancsolja és így a' melyekben én a' közös iskolának Hejzén való felállítását gyökerezem, sub A.) et B.)

Egyezzermindé pedig ekkoraig teljesíteni igyekezett egyenességem szerint jelentem alázatosan, hogy csakhamar utóbbi levelemmel immár lett elindulás után, kezembhez az a' Fels. Rendelés érkezett, hogy adjam okát, miként és mi okból halad a' hejezei közös iskola parancsolt felállítása oly hosszús időre, melyre mit válaszoltam: C.) betű alatt alázatosan ide rekesztett, Mált. gr. Török Lajos úrhoz, mint ezen tudománybeli megye nagyobb iskolák főgazgatójékhoz intézett hiva-

talos válaszlásom elibe terjesztheti Excellentiádnak. Én újabban hizelkedem azzal magamnak, hogy engemet Excellentiád tapasztalt kegyelmeibe megtartani méltóztatik, legalább enyhíteni fogná az ellenkezőn támadott szomorodásomat annak érzése, hogy kedvetlenségét valóban meg nem érdemlém.

Esedezvén előbbeni kegyelmeiben való további megtartásomért a' leghivebb tisztelettel maradok

Excellentiádnak
Kassán Sept. 23-án 1788.

legalázatosabb szolgája.

A borftéken :

Excellentissimo, Illustrissimo ac Reverendissimo Domino Domino Carolo e Comitibus Eszterházy de Galantha. Perpetuo in Frakno et Episcopo Agr. Comitatum Heves et Szolnok articulariter unitarum supremo ac perpetuo Comiti Sacrae Cae ex Regiae Apost. Mattis Consiliario Actuali status. Intimo etc. etc. Domino Protectori Benignissimo, Agriae
Ex Offo.¹

[Eredetije az egri érseki könyvtárban.]

148.

Kazinczy — B. Id. Ráday Gedeonnak.

Nagyságos Uram!

A' Nagyságod tegnapi Levelére tsak magam személyemben felelek, mert Szabóhoz lehetetlen vala tegnap óta mennem, annyira elfoglal hivatalbeli munkám, mind tegnap, mind ma posta napom lévén; — Batsányiból pedig most nem lehet egyéb szót a' sírásnál 's jajoknál hallani, mert Kedvese halálán van. — — — De mind a' kettőnek nevében írhatom, hogy a' Nagyságod változtatásával meg fognak elégedni.

Szabó nyughatatlanul várja a' Nagyságod segedelmeit, azt fogja tartani Ersatznak a' Nagyságod személyes látása helyett, mellyhez nem volt szerentséje. Engemet leg-inkább interessál a' Magyar Poeták-ról el-kezdett jegyzés, mert abban annyira járatlan vagyok, hogy

¹ A levél mellől minden melléklet hiányzik.

még nevekről se esmérem a' régiebbeket. Tsak azért esedezem Nagyságodnak, hogy a' második Darabra méltóztasson némely darabokat küldeni.

Én miolta Bétsből meg-jöttem, tsak két ízben nyúltam a' Litteraturához. Egyik alkalmatossággal Secundusból végzettem el az ide zártt Elegiámat; másszor pedig a' Messziából fordítottam 4. levelet. Sokat jut az eszembe a' mit Pétzelen olvastam Basedovról, hogy mit mondott Klopstocknak, homályos mélsége felől. — Alig ha én is azt nem mondom annak, a' ki meg nem ért. Bár ugyan annyi jussal mondhatnám azt, mint Klopstock. — Már volt egy helyt, de a' 4dik könyvében, szükségem a' Nagyságod el-titkolt *Virtusára*. Ohajtanám hogy minél előbb élne véle Nagyságod, hadd élhetnék Nagyságod után véle én is.

Az én Képirom *Thomas Klimess à Vienne auf der Klein Schuller Strasse*, in der Nachbarschaft vom grünen Baum, vagy *beym H. Knauer, Doctor der Chyrgie*.

Ez a' Knauer Morvai fi, mint Klimess, 's ex patriotismo et amore erga picturam néki szabad szállást ad. — Parantsoljon véle Nagyságod; ő szerentséjének fogja tartani, ha miben szolgálhat. Kiváltképpen javaslanám a' Knauer birtokában lévő Dürer originalis festésének árrát meg-tudakoztatni. Egynehány aranyért meg-lehetne venni; 's sokkal betsesebb vólna az maga, mint akármelly copia.

A' Nagysád képe szobámat ékesíti. Batsányi azt mondja hogy igen szerentsésen van találva Nagysád, 's Szabó örül láthatásán. --- Ajánlom magamat tapasztaltt kegyességeibe 's maradok a' leghívebb tisztelettel

Nagyságodnak

Kassán 27. $\frac{7br.}{788.}$

alázatos szolgája

Kazinczy Fer. mpr.

A' Lillám' szája.

Secundusból.

Mint a' hajnal' ezüst harmat-tsepjébe feresztett

Rósa, mikor büszkén nyitja piros kebelét :

Ollyan az én kedves Lillám' szátskája ; midőn még

Éjjeli tsókomnak nedvivel ázva vagyon.

Alla pedig 's ortzája fejér : Nem tartja különben
 Vér szín szegfőjét Albia gyenge kezed.
 Így zsendül a' nyár elején a' kerti tseresznye
 Áginak hószínű ritka virági között.
 Angyalom ! ah mért kell innét haza tsúszni, mikor te
 Rám a' leg-forróbb tsókokat hintegeted.
 O tartsd-meg, kérlek, szátskádnak mostani színét,
 Míglen az alkonyodott éjtszaka vissza hozand.
 Jaj, de ha majd addig másnak szedi tsókjait, ajkad
 Ortzáimnak epedtt színire fesse magát.

[Eredetije a budapesti ref. főiskola Ráday könyvtárában.]

149.

Kazinczy — Névtelennek.

Illustrissime Domine Praeses, Consiliarie Aulice!
 Domine Gratosissime!

Alacri animo amplector occasionem, qua mihi ingenuae erga
 Illustrissimam Dominationem Vestram venerationis testimonium edere
 licet; etenim Denominatus in locum defuncti Rudnyánszky Eperjesinum
 redit Cliens Illustrissimae Dominationis Vestrae Morgenbesser. Fuisset
 hoc, etiamsi positus jam in Schola hac meritis pro Cathedra obtentá
 se apud me insinuasset: at eximia Illustrissimae Dominationis Vestrae
 Protectio fecit, ut non exspectato aliorum Concursu denominatus fuerit.

Hoc anno prodierunt tandem in lucem publicam transposita
 per me in Hungaricum Gessneri Idyllia, opusculum venustissimum,
 sed erroribus typographicis ita scatens, ut mihi de noviori ejus edi-
 tione cogitandum sit. Cum sciam Illustrissimam Dominationem Ves-
 tram talibus oblectari; his diebus dum nempe mihi in Comitatum
 Scepusiensem ex obligatione officii transvolandum erit, unum exemplar
 hujus Illustrissimae Dominationis Vestrae offerre sustinebo. Adnecto
 nunc Odam meam gustus Graeci, Venerem Baccho confundere soliti.
 Caeterum potentibus gratus devotus, omni cum veneratione persisto

Illustrissimae Dominationis Vestrae
 Cassoviae, die 28-a Septembris 1788.

Servus humillimus

Franc. Kazinczy mp.

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: a rendezetlenek között.]

150.

Földi János. — Kazinczynak.

Pesth 1788-dik 2-ik October.

Tekintetes Úr!

E' mái napon vettem tellyes belső gyönyörűséggel, hozzám küldött Levelét; és e' mái Napon válaszolok reá, nem kevesebb gyönyörűségemre.

Elsőben is tehát a' Museumról: E'ről minden tudni való dolgokat, ez előtt tsak negyed Nappal, 29-ikén Septembernek, bőven megírtam Batsányi Barátomnak, ki, nem kételkedem, hogy közleni fogja azokat a' Tekintetes Úrral is, azért azokat olly bőven újra le nem írom; hanem, tsak azokat fogom elő-hozni, a mellyeket újra jelenthetek felőlle. Tehát, azon Napon erőssen állította Trattner, hogy a'kor Nap a' Titulus ki-nyomtatódik, és így egészen vége leszsz 's mégis e' mái Napon sintsz vége. Ma újra nála létemben ismét fogadta, hogy már e' mái napon dél után el végezteti bizonyossan. Meg felel e szavának, nem tudom. Ő igen rest ember, ha én siettetem, sürgettem, meg-éri azzal: Ja! ő neki sok dolgai vagynak! A' Legényje pedig ezzel fog-ki: tsak ugyan nints itt még a' következő Negyed, és így, mivel a'ban egy végbe nem dolgozhatik; ő neki a' Gazdája más dolgot ad.

A' Méltóságos Bárá Ráday Úrral közlöttem Levelemet. Kértem Tőle Munkákat, és serkentettem Magyar Poétáinkról öszve-szedett Jegyzéseinek el-végzésére. Az elsőre magát ajánlotta, hogy fog adni valamit; a' másodikra azt mondotta, hogy az többől áll, mint-sem most hamar el-lehetne végezni. Ha tsupán tsak Neveket akarna öszve-szedni, igen is el-lehetne végezni, de az tsekélység vólna. Amúgy több idő kell reá. Még is sürgettem, hogy a'ból a' mi készen van, leg-alább adjon valamit. — — Ezt az Úrat igen is sürgetni kell; mert idős ember. — Az élete el-jár, — egygy halál, 's vége leszsz minden igyekezetének, holott pedig sok Munkái vagynak félben, én tudom, — — és pedig olly Munkák, mellyeknek végbe-hajtására másnak olly módja nintsen, leg-alább kevésnek lehetne az a' szerentséje több fáradsággal is.

Én magamat a' mi illet: hogy Töllem is segedelmet vár a' Tekintetes Ur; azon szerentsémet nagyra betsüllöm; 's alázatos fő-

hajtással köszönöm. Igérttem vala igen is a' Tekintetes Urnak, hogy ezen Társaságról némelly örvendező Verseket fogok írni: de megenged talám most a'ban a' Tekintetes Ur, meg-enged az egész Társaság, hogy mostani legszorgosabb állapotomnak környülállási miatt ezen magam előtt is kívánatos szándékomat nem tellyesíthettem. Most készülök Doctori súlyos Examenre, mellynek már 10, 12 Nap alatt meg-kell esni, fogadom, hogy ezen által esvén, ezután, egy részét időmnek 's tehetségemnek az e' félélkre fogom szentelni, és leszsz talám valaha az a' szerentsém, hogy e' tzelban is mutathatok valamit. Addig is, ha most azon Lakodalmi Verseimnek bé-tételét a' Tekintetes Ur 's az egész Társaság helyben hagyja, ám légyen, még pedig nem tsak azon Titulusbeli kevés változtatással a' mellyet le-ira a' Tekintetes Ur, hanem, ha tetszik, még rövidebbre vészem a Titulust, így: *Barátja Sz. Miklósi Professor Kozmai Sámuelnek, Földi János.* vagy: *Barátja Földi János,* vagy mivel talám már a'nak ki-jöveletekor Doctor leszek; egy D.é elébe, így: *Doctor Földi János,* eleibe tévén ezt: *Lakodalmi Vers.* Ha ezen jobbitásom tetszik: a' vége felé is szeretném ezeket változtatni: Engedj! engedj olykor *vidám* Vénusodnak, e' helyett: *nyájas,* mivel előttem amaz szebben hangzik, és nem olly közönséges szó, illik is ellenébe a' *szoros fenyítékűnek.* és még: Oszzátok egymással ez élet' terheit, Oszzátok *ez élet'* gyönyörűségeit. Mivel ha a' vers kötelékéből ki veszszük ezen verseket, így épebb a' fojó beszéd, 's egészebb a' Comma.

A' Virgiliusi fordíttásomról nem emlékezik a Tekintetes Ur; talám nem állotta-ki az ítéletet? ha nem: hadd maradjon. Még egy néhány darabotskát küldök, 's bizok most ítéletére a' Tekintetes Urnak. Ezekből is a' mi a' Próbát kiálja, méltóztasson választani. 1-ső *Katullnak V-ik Éneke, ugyan'anyi számú 's lábú Verseken.* Így:

Éljünk Lesbia Lelkem, és szeressünk,

És a' mord Öregek, komor beszédit,

Egy fél pénzre betsüljük öszveséggel.

Lám a' Nap le-megyén, 's meg újra fel-jő:

Nékünk egyszer enyész' rövid világunk,

'S hoszzú éjjet örökre kell alumnunk.

Tsókolj engem ezerszer, újra százszor!...Adj tsókot nekem ezeret,

[újra százat,

Majd adj még ezeret, 's meg újra százat,.....Osztán adj ezeret 's

Majd még más ezeret 's meg újra százat....Osztán más ezeret....

Majd így ha* sok ezerre pótolándjuk. . . . . Osztán majd ha sok
[ezreket veéndek:

Téveszszük mi is öszve, hogy ne tudjuk,
Vagy hogy meg ne sokallja más irígy szem,
Számát tudva mi e'nyi tsókjainknak.

Ezen Versekben e' *-gal jegyzett szóban vagyon hiba tsak: *ha*.
E' féle igen sok vagyon a' Báró Ráday Ó Nagysága Verseiben, ki a'
Néhai Losontzi Istvánnak ezen hibás Reguláját követi: *Voces mono-*
syllabae breves, et finales terminationes breves, possunt esse
communes. Én ugyan e' Regulának sem Pártfogója, sem követője
nem vagyok: de e' két szavainkat: *Ha, De*: szeretném ha felvennék
Communišeknek, Exceptióval, ezt pedig azért, 1-ör: mert ezek a' két
szók olyanok, mellyeknek számtalan sokszor, a' beszédnek, Periodus-
nak, Punctumnak, Inductiónak, Versnek etc. eleinn kell állani.
Már pedig több vers van, a' mellyben elől hoszszú szó-tag (syllaba)
kivántatik, mint rövid, és így ezen szókkal felette sokszor vagy nem
élhetünk a' magok helyén; el kell kerülnünk; vagy igen fertelmesül
más szó után kell helyeztetnünk, mellyre hozhatnék példákat, ha rövid
nem akarnék lenni. 2-or: E' Communišek tétellel sem hiba, sem
motsok, sem szokatlanság nem esnék szavainkon; mert a.) olly helye-
ken, mint le-írák, t. i. a' beszéd elein, ezeket a' köz beszédben is
egygy kevéssé meg-húzzuk, nem *Accentu*, hanem *intensione*. b.) A'
Görögöknek és kivált Deákoknak is elég Exceptiójok vagyon az illy
Analogica quantitásokban. Mind azon által ezt sem sürgetem a'nyira,
ne hogy a' ki-vétellel, a' rosszsz Regulának mentséget, ki-fogást, 's
menedék-helyet szolgáltatassak. Ugyan azért, én e' Versemnek jobbitá-
sát is ide írák oldalaslag: *Osztán majd ha sokakra pótolándjuk*
etc. tsak hogy e'ben azt sajnálom, hogy az *ezer* nintsen benne. Ha
valaki jobban tanátolsná, szeretném. Mert egyebekben az egész Munka
ugyan szorosán ejtett fordítás. E' szót pedig: *mi, nos*, hogy rövidnek
teszem, Tisztelendő Szabó Dávid Úr ellen, hibának nem tartom etc.
— — — De majd ki-rekednek a' Versek. Tehát 2-ik: *Katull*
LXVII-ik Versének követése. Trokhaikusokban.

Senkihez Juliska férjhez Én kivülem nem mehet,
Senkit ő, azt mondja, Én felettem nem szeret.
Sőt ha ő azt látni fogja Hogy kivüle mást veszek,
Én tovább nem élek, úgymond, Én azonnal el-veszek.

Mondja ám: de egy Leányt ha Hév szerelme úgy fakaszt,
Szelre, vagy sebes Dunára, 's Téli hóra írjuk azt.

Ez nem a'nyira fordítás, mint inkább követés (Imitatio) Trochaeusokban a' Deák szabadsággal, hol a' páros lábokban, t. i. 2-dik, 4-ik és 6-ik lábokban, a' hosszú láb (Spondaeus) is néha el-mehet.

3-ik: *Horácz III-ik Könyvének XII-ik Éneke* ugyan a'nyi számú 's lábú versekben.

Nyomorúság, sem enyelgő szerelemmel,
Se bajod' jó borítallal ki nem üzni,
Vagy Atyád' Nyelve kudarczára meg-ijjedve remegni.
Neked a' Vénusi Gyermekek kosaradról,
Neked orsód' 's fonaladról Neobúle
Liparé* Hebrus, ama nyalka Legény, el-veszi gondod'.
Derekassabb Lovas ő Bellerofonnál,
Sem ökölrel, se futással nem előz más,
Ha be-kentt vállait egyszer Tiberisben mosogatta.
Tud az a' síkra ki-üzött, seregestől
Szaladó szarvasokat jól le-nyilazni,
'S Az erős Vad-kanokat gyors, ligeteből ki-keríteni.

* Itt is e' szóban: Liparéi Diphthongust tsináltam. Kérdésben vagon, t. i. vallyon van e minékünk Magyaroknak Diphthongusunk? Némellyek az előtt Diphthongusoknak tették az *ö* és *ü* etc. magánhangzókat. De már talám mind ezek meg-győzettek, hogy azok nem Diphthongusok (mellyre én okokat is tudnék fel-hozni, ha már most hosszas nem vólnék). Tisztelendő Rajnis Ur ismét Diphthongusoknak teszi ezeket: *aj, áj, ej, éj* 'sat. De azok sem Diphthongusok, mint ezt is meg-tudnám mutatni. Minthogy Diphthongus egyedül az olyan két magán hangzóból lehet, melly valamikor egészen és meg-külömböztetve két különös magán hangzó valamely Nyelvben: tehát, én azt tartom, hogy ha nekünk tsak ugyan leszsz vagy lehet Diphthongusunk, azon szóokban és magán hangzóokban lehet, mellyekkel, mint igaz Diphthongusokkal már igen szépen éltt egy Nevezetes Magyar Poetánk, Gr. Kohári István (Judex Curiae) mellyekben *ea* és *ei* vagon. Ő ezen szókat: *ream, reád, reá* etc. Leány etc. egy syllabáknak veszi mindenkor, úgy ezt háromnak: *eleibe* etc.** e' sze-

** «Tudnék sok példát belőle felhozni.» Földi J. jegyzése a lap szélén.

rént itt is a' Liparói lehetne Diphtongus. De minthogy ennek is elébb kellene Régulában lenni, mint Versben: most még ám legyen így: *Liparé Hebrus, ama nyalka legény* etc., mivel idögen Neveken változtathatunk. Vagy így is lehetne talám: *Liparei gyönyörű Hebrus, egész' el-veszi gondod'*, de ez rosszabb két okokért.

Ezen utolsó rendbeli Versek ritkaságáért és szépségéért kedveltem meg, 's fordítottam, mivel ezen két rövid 's két hosszú szótagoknak egymást váltogatása igen szépen esik. Az a' baj, hogy mind e' három példám szerelmes Materia. Hogy mind ilyen ne legyen: hozhatok még egyet elő, a' még Magyarban ritkább Versek' nevei között. Ez *Hatolli Vers, egygy gyenge szülött' temetésére 1781-ben*, mely a' tavalyi XXXI-ik Műsában is ki-irattatott:

Ah! mely szomorú ez az Óra,
 Zokogó seregünk bizonyítja!
 Mert bús Libitínai szóra
 El-epedt ajakit kiki nyitja.
 Eggy gyenge virág el-enyészik,
 Mikoronn alig érte nyitását,
 Meg-emésztő férge tenyészik,
 'S Nem hagyja tovább maradását.
 Eggy gyenge tüzetske, jelesen
 Tsillámlva, szemünkbe tsapódék:
 De ki-lobbant lángja sebessen
 El-aludt, 's hamuval be-vonódék.
 Jaj! víg örömünk elejében
 El-enyészett gyenge virágunk!
 Jaj! zöld tavaszi levelébcn
 Le-nyesett, 's el-esett jeles águnk!
 Jaj! mely hamar el-mene tőlünk
 Szép hajnala drága Napunknak!
 Hamar el-viteték mi előlünk.
 Kit igen szereténk mi magunknak!
 De szemünk vizeit hamujára
 Tsak ugyan meg-eredve ne hintse.
 Lám gyermeki gyenge korára
 Oda ment, hova Jésusa, kintse.

Atya adta kezébe Atyának :
 Bizonyos leszsz gondviselése.
 Illó, hogy az édes Anyának
 Szűnjék szeme zápor-esése.

Vgyan a' tavalyi Decemberi egyik Músában vagyon két sorú Verseken egy Munkám, *Buda' vissza-vételének Századja*. Ez is mind Materiájáért, mint *Seculare Carmen*, mind ki-dolgozásáért nékem magamnak igen tetszik. Méltóztasson meg-tekinteni a' Tekintetes Ur, mivel itten már le nem irhatom, és mind ezekből a' mi fog-tettszeni, válaszszon a' Museumba való bé-vételre, a' míg másszor újjakkal szolgálhatnék. — Horváth János Barátom alázatosan tiszteli a' Tekintetes Urat. Én pedig midőn a' Tekintetes Urnak szívességébe 's barátságába magamat alázatosan ajánlanám, örökös tisztelettel vagyok

A' Tekintetes Vrnak
 leg-kissebb szolgálja

Földi János mk.

U. I. Katull' Verseit Lesbiához további gondolattal tsak ugyan helyre hozám, és így nyugszom meg rajta: Adj tsókot nekem ezret, újra százat, Osztán még ezeret, 's meg újra százat, Osztán más ezeret, 's meg etc. Osztán majd ha sok ezreket veendőnk, Tév[eszszük] etc. Mind ezen Verseknek pedig a' Titulussaiban lehet változtatni.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 187. sz.]

151.

Horváth Ádám — Kazinczynak.

Kazinczi Ferencz Urnak

a' Kassai tudomány-béli Megye Nemzeti Oskoláji Királyi Igazgatójának
 Horváth Ádám.

Szántodi Remeteségemből, (melly Füredi lakó Házamra a' Balatonon által néz) írom hozzád ezen első Levelemet; a' hol Gazdaságbeli sok foglalatosságim igen kevés időt engednek, szívem szerette Musámnak áldoznom, de a' hol egyszersmind bőven hazugságba hagyhatom Stollíust, annyiban, a' mennyiben azt írja in *Historia Lite-*

aria: «Lohensteimi opinio est: paupertatem plerumque excellentis Poëtae signum esse ideo, quod Parnassus neque Auri, neque Argenti fodinis sit insuetus; ego tamen otium dixerim; qui enim nil, nisi Carmina pangunt reverâ otiantur. Sunt certe plerique Poëtarum ad vitae Commoditatem nimis proni, quippe qui magis imaginationis, quam rationis ductum sequuntur, atque adeo cum cicadis inter canendum esurire malunt, quam utiliore vivendi rationem ingredi, et cum formica laboribus se exercere: — Meg-dítsérem magamat előtted Kedves Barátom; de legyen ez a' dítséret, vagy is az én Gazdai szorgalmatosságom, előre-való mentség aról, ha levelemből ki tettző jelei szívemnek, nem tesznek eleget barátságos Leveled érdemének, mellyel engem' szégyenemre meg előztél. — Szégyenemre, de egy-szersmind olyan tellyes örömömre, hogy, ha foglalatosságim enged-nék is Levelemet jó rendbe szedni: az öröm miatt azt sem tudom, minn kezdjem?

Nem ártott ezen én örömömnek semmit is, a' Te igaz ítélet-tételed, és Magyar szó-ki-mondásod, a' *Holmír*ről; mert azt magam is érzem a' mint gyanítod, hogy el-árulja hajdani oskolai poromat. A' mint hogy ritka is van abba olyan, a' mit tsak ennyire-meg-ért ésszel írtam vólna is, a' millyennel most birni érzem magamat. Úgy tettzik, leg újjabb munkám a' Holmiben, az, a' mi a' 84dik lapon kezdődik; olvasd meg; és talám az az egy igaz meg menti Sodomát a' túztól, a' mire ítélted. Hunniásomból hogy egész, és a' mennyire lehet, rendes vitézi vers kerüljön, a' mit itt el-hibáztam, igyekezem a' második darabban helyre hozni. Régen fő már a' fejem, hogy annak rendjét el-találjam; lesem az üres órákat, hogy iránta Szerdahelyi Úrnak egy Levelet írhasak, mellyet már meg-ígértem. ha Levelem meg-készül, hozzád is meg-küldöm, ki kérvén ítélet tételedet. — harmadik munkámról halgatsz. — Ez hát mondom, nem kissebbíti örömömet; vajha ki-terjeszhetném elődbe szívemet; hadd látnád, mint repdes azon; hogy Társaságtokból Szabótól választ, Tőled pedig Levelet nyert, az a' gyenge Poëta, a' ki bizony tsak Hazája' 's nyelve' szeretéseért is erősödést érdemel, és tóletek költsönös barátságot. — Hogy pedig ne gondold (mert talám gondolhatnád mivel Prókátor-voltom is tudodra vagyon) mintha a' mostani tsapodár világ' Ψευδοπροδοσιαja tselekedné bennem, hogy ismértségeden való örömömet annyira nagyítom: legyen bizonyysága szívem örömének az a' Levél, mellyet ez előtt egy héttel (mert Leveledet tsak ma vettem) Földinek írtam, «hogy a' *Híjjába tsillogsznak* három utólsóbb versei minden

íz érzéseimet úgy magoknak foglalták, hogy nem győzők be-telni velek. aludjon mind éjjel-nappal az, a' kit ez a' vers est-hajnalkor be nem-tölt gyönyörűségekkel.» Igaz hát az én örömöm és méltó; mikor a' Kassai Társaságnak Tagjai, a' kiket tellyes erővel betsülők, barátságokat ajánlják.

Való: hogy én az idegen nyelveket nem szőllok. meg-vallom büszkeségemet; hogy ez előtt két-három esztendővel, tsak meg-vetésből nem igyekeztem tanulásokon. a' Francziát és Anglust gyermek koromban kapkodtam; a' Németen tsak azért is, hogy kényszeríttem, nem igen kaptam; és holmi éh gyomrot mutató újjabb német szerzemények nagyon meg-utáltatták velem, — azt pedig tapasztalom, meg-engedj bátorságomnak, hogy az újjabb időben élő Magyar Írók igen sokat el-vesztettek 's vesztenek a' Magyar nyelv' Természeti szépségiből, mikor az idegen nyelvekenn írt derék munkákat vagy követvén vagy fordítván, az azoktól költsönözött ki-mondásokat a' Nemzeti szépségek közé elegyítik. — Méltán gyanakszol magad felől is; ilyen a' mostani Leveledben ez: *Te az idegen nyelveket nem szőllok.* — De ne essél felőlem kétségbe, mert még van mind kedvem, mind időm meg-tanúlni. Sőt a' jövő esztendő elejére ajánlottam is magamat Gróff Széchenyi¹ unszolására, hogy Bétsbe megyek, és egész erővel reá adom magamat. Az erőszak, és a' szegénység mit nem tehet? Az időm pedig noha már elég sok, de tsak ugyan nem több huszon nyólcz esztendőnél; a' többit is miért sajnálnám kedves hazám hasznának fel-áldozni. — A' Görög nyelvet, ha kedvem szerént való helyen lakhatnám; nagyra vihetném. De nálunk a' Tanuló embernek nyomorúság a' dolga a' Könyv' Tár nem léte miatt. Gyermek koromban a' Xenophon Ephesiacajit fordítottam; de a' Debreczeni korlátban kötve levén eleven vérűségem, el kellett hagynom, 's tsak nem úgy járék miatta, mint Názó.

Társaságtokba kívánkoznom tudom, hogy szabados dolog; nem kívánkozni pedig vétek. de ara még gyengének vallom magamat, hogy kívánságomat be-jelentsem. Ajánlásodat nagyra betsülöm, de addig is elég betsület az nekem, hogy Barátságokat meg-nyerhettem. Társaságtokban vagyok, mikor veletek távolyról barátságosan beszélhetek. Valóságos jele nemes Lelkűségteknek, hogy a' Társokat nem keresitek, hanem a' ki keres, és méltónak ítéltetik, be fogadjátok. én pedig

¹ Az eredetiben *Szetsényi* olvasható, mi bizonyára tollhiba.

Eléggé 's tellyes erőben ditsekedem magamnak,
 Hogy korpából költ füstjei tsekély áldozatomnak,
 Mellyeket Músám' oltárán a' Bakonba gerjesztek,
 A' Helikon tetejéhez olly közel el-érkeztek.
 Hogy azok, már a Cassai Társoknál is el-kelnek,
 Hol hárman Arabiai jó szagokkal füstölnek.

Legyen az a' szerentsém ezután is, hogy barátságos Leveleid' olvasása közben örülhessek nememnek, 's halhassam a' vágott nyelvű Philomélát fülemüle zengésekkel értelmessen énekelgetni: fogadom, hogy a' mint bárdolatlan nyelvem hangjai engedendik, vissza ekhozom: 's leveledre adós nem maradok. Költ Szántodonn 6. Octobr. 1788.

* * *

Mivel foglalatosságaim is sokak, a' Postára járás is innen késedelmes; addig késett ez a' Levelem, hogy tegnap előtt meg-érkezett Szabó Úrnak is Levele (még pedig örömöm kétszeresítésére Szerdahelyi Úrnak két Deák könyvetskéivel együtt, mellyeket Pestről ajándékba küldött, mellyeknek egyike alkalmatosságot ad, hogy Szabó Úrhoz küldendő válaszatot meg-hosszabbítsam) a kinek írandó válaszatot együtt fog már most indúlni ezzel a' Levelemmel. — Egyéb aránt mivel szokott lakásom Füredenn vagyon, ezután is barátságos Leveleiteket oda utasítani méltóztatatok.

Szántód 14. Octobr. 1788.

meg engedj Barátom! hogy levelem takaróján nem tudlak illendően nevezni, ne sajnáld tudtomra adni: miképp irjam máskor?¹

[Eredetiye a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 8r. 185. sz.]

152.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Alt Gradiska 14dik 8br. 1788.

Kedves Ferenczem!

Mindjárt Bécsből lett meg érkezésed után irott Leveledet már régen utamba, a másikat pedig most meg érkezésemmel vettem. Még a

¹ Horváth és Földi a hosszú ő ű hangokat ö ű-vel írják.

múlt Hólnapnak 23dikán voltam commandirozva 75 Törökkel Eszékre — és ez az oka, hogy oly késón irok. Ezekkel tett utamba meg erősítettem abba, hogy ők nem olyan Barbarusok, a milyeknek mi festyük — Die Redlichkeit, Freundschaft, Subordination, und das Heiligthum des gegebenen Wortes sind ihnen gewiss mehr eigen als uns — Sirtak, mikor el hagytam — Hogy Novi a miénk, azzal már eddig, míg ezt az leveletem veszed, minden ujságok teli lesznek. Der Widerstand war unaussprählich tapfer — Der erste Sturm ist mit unseren ziemlichen Verlust zurückgeschlagen worden, wobey das 2te Banater Regiment sich ihren Ahnen unwürdig gemacht hat — die Freywilligen waren schon in der Festung, diese wollten aber auf keine Arth nach — Nach dieser übel ausgefallenen Unternehmung hat der Feld Marschal keinen Sturm mehr wagen wollen, sondern hat sich in etlichen Tügen darauf auf die Brech logirt, und die Bomben und Granaten mit Händen in die Casamaten werfen lassen, von 9 Uhr in der Früh bis 3 Nachmittag haben sie sich immer gewehrt — Der Laudon hat aber ihnen in dieser Zeit gedrohet, das wenn sie sich noch länger wehren wollten, er keinen verschohnen wird, auf diese Arth haben sie sich also auf die Nacht ergeben, der Feld Marschall hat ihnen Ihre Habschaften so viel, als ein jeder tragen kan gelassen. Die Weiber und Kinder bis auf 1500 Seelen zurück geschickt, 490 dienstbaare aber zum Gefangenen gemacht — 40 Canonen nebst 150 Ct Munition, und an Frucht sehr viel ist den Kayserlichen zugefallen — Die Festung soll mehr regulair seyn, als die anderen Türkischen Schlösser — Unter den Gefangenen ist ein Bascha mit 2 Ross Schweif von Duvnik. Den Kapiten lobt ein jeder — sie sollen alle gut gekleidet seyn, sind gestern in N[eu] Gradiska angekommen, gehen über Eszek nach Szegedin, wo es die Mühe lohnet sie zu besuchen. Der Laudon ist gestern hier gewesen — Wurdiger Alter, ein Glück des Himmels — Kedvessem, láttad volna, mitsoda örömmel fogatta ezt az jó Öreget a tiszt és a köz Ember, a szemünkbe lehetett olvasni az örömet. Itt azt nézte: ob noch heuer Türkisch Gradiska eingenommen werden könnte, mir scheint aber, es wird nichts daraus — Verschiedenes ist ihm vorgeschlagen worden — den Obristen Jeney, den der Andras kent, sagt er: H. Obriste man muss nicht zu hitzig seyn — Ich bin zu alt dazu um hitzig zu seyn, der Wille wäre aber bey mir gut — der Wille ist auch bey mir gut — Ich kenne die lumpen näster, Leider — Heut Marchir von unseren Laager alles ab, und wie glaub

ich, morgen auf den Cordon. Der Laudon bleibt in N[eu] Gradiska mit dem Mitrovszky, was weiter geschiehet, weiss man nicht —

Még elsőbb leveledbe irtál volt valamit a Vicespányi Character-ről. Ad vocem *Judás*: azt igen kívánnám tudni, ha van é benne egy kis valóság — Éppen tegnap érkezett a hir, hogy a mi Obesterünk Generalissá lett. — Alig ha a mostani Kapitányomat el nem veszttem, a Majorságot néki igen kívánom, de ugy még jobban kívánnám, ha nállunk maradhatna, er ist ein seelen guter Mann — A Nagy Arme-ről én sokat irhatnék, de te azt másoktól halhatod — Generalis Wartenslebenné beszélt é valamit a Budai Historiáról; nekem a minap egy ezüst poharat küldött, de azt még nem kaptam. Klári már Aszony, de ő nekem nem ír, kérlek, szid ki hejtettem igen nagyon. — Susi is Aszony, ha szereti, nyajja, ő betsületes ember, én nem bánom. — Hát te mikor leszel Férj? a mint látom soha sem. — D'Estét köszöntsd és tsókold. Az esmeretes Aszony Batallions Chyrurgusné. — A Mig-leczi pap gaz ember, ha nem hiszi mond meg neki, hogy én montam, és hogy ich es ihm auch Schriftlich geben will — der Huntzfüte hätte vermög seiner Plicht Ihr und nicht Ihm sagen sollen. Gróff Törököt és —nét Tiszteld, Magad pedig ne restelkedj, és irj igen sokat — Az Aszonynak mond meg, hogy pénzre van szükségem — Ély szere-ntséssen

László mp.

Mi már inet Orubiczára rukkoltunk volt, de ismét itt vagyunk. Die Festung wird in Kurtzem belagert, in Kurtzem mehr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

153.

Kazinczy — B. Id. Ráday Gedeonnak.

Nagyságos Uram!

Rakott kézzel jövök Nagyságod elibe, mert ez a' hónap nekem termékenyebb volt az egész esztendőnél. Nagyságod izlelje gyümöltsei-met! mert én ezt valóban nem olly véggel közlöm, hogy tsak közöl-tessenek; hanem, hogy Nagyságodnak útmutatását vegyem, kivált a' cadentziás darabjaiban; mert azt a' mit Nagysád Pétzelen méltózta-tott mondani, nem értem-még tökéletesen.

Ha folytatom é tovább Youngot? nem tudom. Tegnap neki hevültem, és azt a' mit itt belőlle közlök, mintegy három óra alatt fordítottam. Véghetetlen e' közt és a' Tiszt. Pétzeli Uramé között a' különbség. Annnyival bátrabban mondom én ezt, mivel Pétzeli Uram a' magáét frantziából fordította; én pedig az Ébertéből, segítségre vonván a' mennyire vonhatom az Anglust is. Nem hiszem, hogy egy éjtszakánál továbbra megyek, annyival inkább, mivel a' Messziáson dolgozom.

Én még nem láttam a' Museumot. Nagyságodnak okait a' változtatásban jóvá hagyják Szabó és Batsányi Uraimék, sőt köszönnyük. Már most igyekezni kellene a' 2dik darab kieresztésén.

Földi Uram nékem a' minap egy kedves Levelet küldé. Bátor-kodom kérni Nagyságodat, hogy méltóztasson meg-mondani, hogy Verseit én valóba jóknak találok. A' Virgilius darabja nem szenyvedett meg vetést. De mind ezekről magá[na]k bővebben írok. Ajánlom magamat kegyességeibe 's hív tisztelettel maradok

Nagyságodnak

Kassán 8br. $\frac{15d.}{788.}$

alázatos szolgája

Kazinczy Fer. mpr.

A félénk Leány.

Gróff Stolbergnek ugyan ennyi sorú 's Syllabájú éneke szerint.

1.

A' Nap le-száll;
'S fénye homály
Ködjévé váll;
'S most nem mutat
A' hold útát.

2.

Kemény a' tél;
'S a' zúzos szél
Gyors szárnyra kél;
'S a' vízomlás
Árkokat ás.

II.

Legény! Lyánykád
Sírva kiált;
Szorítsd hozzád;
Nézd, mint remeg:
Jer', tsókold-még.

4.

Igy tipegvén,
Kedves Legény!
Nem félek én;
Tsak szerelem,
Te légy velem.

Anakreonnak éneke: Ἡ γῆ μελαινα πινει.

A' barna föld iszik, 's azt
 Viszontag a' fa issza.
 A' tenger a' folyókat;
 A' tenger' habj'it a' Nap;
 A' Nap-világot a' Höld;
 Hát engemet, Barátim,
 Miért nem hagytok innya?

A' meg-tsallt Öreg.

Catullusnak hasonlatosságára.

Üss' a' kő dudogó Napádat, édes
 Erzsím, hadd haragudjon, hadd eméssze
 Dünnyögésivel hecticás tüdőjét.
 Ne gondolj vele, mit lotsog felöllünk,
 Ha Vendégeivel guzsalynak ülvén
 Minket 's másokat izre porra nyelvel.
 Tsússz hozzám tsak-azért is; ő moroghat!
 'S nyomd bátran ajakomra gyenge szátskád.
 Adj egy tsókot, hamar! — meg' eggyet; — újra
 (Nem lát most — hamar) eggyet — ah ne rettegj,
 Nyomd jobban, szaporázd; 's ne kapd-el ajkad!
 Adj százat, hamar; — ezret; — újra százat,
 Ismét más ezeret; meg újra százat;
 Adjál harmadik ezret; újra százat;
 Add számláltalan; — hogy se mi ne tudjuk
 Számban tartani, mennyi tsókot adtál,
 Se sutjára szorúltt Napád ne győzze
 Édes vétkeidet rovásra rónni.

Édes aggodás.

1.

Haszontalan keresem
 El-távozott kedvesem!
 Meg-vetette kérésemet,
 'S ah! árván hagyott engemet!

2.

Ha másszor menni kelle,
 Reszkető tekintete
 'S egy kéz-szorítás mondotta:
 Az el-válás mint kínzotta.

3.

De most bútsút hidegen
 Veve, mint az idegen;
 'S el-tsüggedt szívem érzette
 Bánatomat mint nevette.

4.

Nézd tsak, nézd tsak Kegyetlen,
 Könyvem mint foly szünetlen!
 'S emelkedő bús meljembül
 Sohajtásom miként repül.

5.

Tudom hogy ha ezt látnád,
 Kedvesedet meg-szánád,
 Hozzája vissza repülnél
 'S hív ölébe sírva dűlnél!

6.

S ortzájának árjait
 Száraztanak tsókjaid.
 De hasadj-meg szegény szív,
 Többet ő hozzád nem hív.

Töredék a' Young Síralmainak első éjjeléből.

14. 8br. 788.

Lágy álom! édes enyhítője a'
 Meg-fáradtt Természetnek — jaj ez is
 Tsak ahhoz tér (mint a' romlott Világ)
 Kit a' szerentse kedvell! a' nyögés
 Elől gyors szárnyakon tovább repül;
 'S oly szem-hajakra száll-le, mellyeket
 Az inség könnye meg nem áztatott.
 Most (mint egyébkor) téplődő 's rövid
 Álomból ébredék-fel. — Bóldogok,
 Kik többé fel nem ébrednek! — De még
 Ez a' sohajtás is haszontalan
 Ha álmok holygatják a' Sirokat.
 Fel ébredék, 's az álomnak dühös
 Ugyéből* térek-vissza, hol alélt
 'S el-tsüggedtt Lelkem el-vesztvén az Ész
 Kormányját, képzellett inségi közt
 Egy habról újabb habra tévedett.
 Megint meg-kapta most azt. — Ah, de ez
 Tsak gyötirelem' tseréje, (bús tsere!)
 Sullyossokért nyert még sullyosbbakat.
 Gyótródésemre a' Nappal rövid;
 'S az éj, setétes Zénithjébe' is,
 Sorsom' színéhez képest Nap-Világ.
 A' kormos Isten Éj, ébénusi
 Magass székéről ólom vesszejét
 A' mélj álomba dültt világra most
 Fényetlen méltósággal nyújtja-ki.
 Minő halotti tsendesség! minő
 Vastag homály ez! — Tárgyat sem szemem
 Sem a' figyelmetes fül nem talál.
 Im' minden alszik; 's nem tsalódom é?
 Az élet pertzentése meg-rckedt

* «A' fekete ügy Pontus Eux. apud Bartsai.» Kazinczy F. jegyzése.

'S a' bomlott Természet pausát teszen,
 Rémitő pausa, melly véget jelent. —
 Hagyd tellyesedni a' mit ő jelent
 'S ereszd-le Végezés! a' Kárpitot
 Ereszd! — én többet már nem veszthetek.

Tsendesség és Setétség — ~ ∩ .

Testvérek, a' vén Éjnek ikrei,*
 Ti, a' kikkél a' kiseded gondolat
 Értelmmé serdül; és a' kik ezen
 Határozott el-szánást építitek!
 (Az ember Méltósága' oszlopát)
 Ti légyetek Segédim! én ezért
 Országotokban, a' sírben, [!] adok
 Tinéktek hálát. Testem ott koros
 Oltártok' zsákmányjára düljön-el.
 De mik vagytok ti? — — — O TE, a' ki az
 Első setétség ködjét el-veré,
 Midőn a' kelni kezdő Földet a'
 Vigan örvendő reggel' tsillagi
 Sikóltva idvezlették; TE, kinek
 Igéje azt a' szikrát, a' Napot,
 Vastag setétségből ütötte-ki!
 Lobbants hőltességet Lelkembe, melly
 Hozzád, partjához, 's kintséhez repül,
 Mint a' tömött aranyhoz a' fukar,
 Mig mások gondok nélkül nyugszanak.
 Ezenn a' Lélek 's Természet setét
 Ködén, ezen a' kettős éjtszakán
 Keresztül küldjél kérék egy kegyes
 Sügárt fényt vetni 's meg-vidítani etc. etc.

[Eredetije a budapesti ref. főiskola Ráday-könyvtárában.]

* «Gemini; vox non satis usitata.

154.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Orubicza den 31ten 8br. [1788.]

Bester! Aus der Belagerung ist heuer wieder nichts worden, wir sind schon seit 8 Tügen wieder hier. — Von dir habe schon seit langen keinen Brief — es ist zwar kein Wunder, weil die Posten hier so unrichtig sind. — Sage der Mutter, dass ich Geld brauch. — Lebe wohl — Mein Oberlieutenant der Baron Gvozdanovich als unbekanter grüßet dich. Grüsse die Klari.

[Eredetije a m. t. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

155.

Palásti Márton — Kazinczynak.

Wien den 31. 8bris 1788.

Lieber Freund!

Die versprochenen Copien Erwarte ich mit Ungeduld, und bitte Sie annoch auch jene drey Briefe, mir abschreiben zu lassen, welche die Siebenbürgischen Stände, bey Gelegenheit der Wallachischen Unruhen an den Fürsten Kaunitz, an den Feld Marschal Lacy, und den damahligen Kanzler Eszterházy Erlassen haben, ich bin mit aller Hochachtung

Ihr

Freund und Diener

Palásti.

Kivül: ¹

à Monsieur de Kazinczy Directeur Suprême des Ecoles Normales du Districte de Cachau, per Offen, Erlau, à Cachau.

[Eredetije a m. t. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 188. sz.]

¹ Zárlatán piros viaszpecsét.

156.

Horváth Ádám — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Nem várom-bé válaszat minapi Levelemre, útnak ereszttem hozzád vágyódó soraimat: hogy mentül előbb rakják le előtted panaszimat. — Irja Pestről Földi Ur: hogy a' *Híjjába tsillogsz*-nak utolsó versét el-rontottad (a' mint az új nyomtatványt is nekem, abból a' bizodalomból, hogy Ti is úgy akarjátok, meg küldötte) azt mondám: hogy elrontottad; mert az az egy kis hiba *Lelkem* az Akháczt stb.¹ meg-nem érdemlette azt a' javítást. — Én azt leg-első olvasásomkor mindjárt észre vettem; de az a' Felséges ki-mondás, a' melly ott van, el-felejtette velem, és fogadom, hogy ezer közül, egy olvasó sem vetette volna szemedre; nem hiszem pedig, hogy valaha az új meg javított vers arra a' méltóságra léphessen, a' melly volt az elsőjé. Én valóban azt véltem, hogy a' hang-mérték Törvényjeiben azokkal tartasz, a' kik az ilyen végezeteket megmerik nyújtani; 's miért is ne? kivált a szépségtől kényszerítettvén. Van helyel helyel a' leg-nevezetesebb Deák, de kivált a' Görög Poétákban példa, ha nem éppen erre, de, hasonló esetre, hogy a' rövid hangot meg hosszították — szeretném valamely jó Editioban meg-nézni; ha vallyon ugy vagyon é? hogy Martial LII. Ep. 66. ezt írja: *Ut digna speculô fiat imago tuo. — digna* szint' olyan rövid szó tag, mint *Lelkem*, 's még is Martial meg-nyújtja: mondom: hogy nem tökéletes a' hasonlatosság; de tsak-ugyan ér valamit vádolásodra. — Én bizony jobban bánom, mint Apolló bánhatta, hogy Eskuláp'nak arany szakállát le-nyírték. — De — most jut valami eszembe: engedd meg; hogy ide irjam, noha már ez reád nem tartozik. A' minap Szabó Ur azt írta nekem: hogy nem jó fél pentameter ez: *Tromfra tromfot adott*, mivel én a' *Tromfra* hangot köz mértékünek állítottam lenni, az utánna következő két mássalhangzó miatt, ő ellenben állandóssan rövidnek (magának irtam volna meg; de meg engedi barátságok; hogy mivel itt elő jött, Te kérdezd meg tőle: hogy, Martialisnak szabad volt e hát így írni? *ut digna speculo* stb.) de félek ám, mert az én nyomorúlt könyv-

¹ Horváth egy jelt használ, a mely úgy látszik *stb*-t jelent.

tárom nem tehet egészen bátorságossá; hát-ha igazán így volt ez a' vers írva: Ut digna haec speculo stb.

Szabó Urnak egynehány darab versetskéimet küldöm: Neked pedig fogadásom és kérésem szerént imé ide írom azt a' Levelet, mellyet Szerdahelyi Urnak irtam a' Hunnias' dolgában. Kérlek egész bizodalommal: adjátok mindnyájan voksotokat; de úgy: hogy engedjétek meg ezt az egy el-tökéllettségemet; hogy már az első darabot el-nem rontom, hanem csak úgy lesz abbul jó Epopoeja, ha a' második helyre üti (nem mondom hogy idővel a' stiluson nem javítok az első könyvben is); a' Rostálást pedig a' mennyire lehet, siettessétek, mert nyakamban a' tél; nem akarnék a' második darabbal is két hónapnyi rövid időre szorúlni, engemet is pedig a' tél végeztével a' hangyák gazdálkodni hívnak; azután egész testet nehezen, hanem csak darab tagokat faraghatok. — Ez tehát a' levél:

«Szántódi magánosságomban olvasgatván az Ur' könyvetskéjét *De Poësi Epica*, nagyon fenn akadtam Hunniásom' ki pótolásában, hogy azt annyira meg tóldhassam; hogy a' sok öszve kevert Historiák ellent nem álván, valami jó móddal Heroica Epopoeát tudjak belőle tsinálni. — Hunyadi ditsősségével ellenkező esetek, a' mint az ő nagyra menetelét segítő történetek is, felessen találkoznak már az első darabban: de mivel a' *Finis* vagy Poémának tárgya az volt: hogy Hunyadi magának Koronát, a' Fijának pedig valósággal Királyságot is érdemeljen; már most kettőben akadtam fel igen nagyon, mellyekben bátorkodom az Urtól egy igazán jó gustusú tanátsot kérdeni. Tudni illik: Én a' Hunnias' szakasszait úgy osztottam el, hogy a' könyvek közé elegyíthetek több könyveket, és az egész munkát két végső könyvvel be zárhatom, mellyekben osztán a' Poémának czélját világosan, mint valósággal meg-történt dolgot ki tegyem: de azonban minden közben szurás nélkül írhatom ha tettzik *continuative* is. Még eddig úgy van alkalmaztatva a' Poëma, hogy kettő lehet a' czélja: egyik az: hogy *Hunyadi a' Pápától Koronát nyert*; másik már távolabbról való, ez: hogy *Mátyás királlyá lett*; a' mint ezt mindeniket illetem is az első darabban: de úgy, hogy még azt a' mint le van írva, *Finis*-nek nem mondhatom; már most, ha a' második darabot csak *continuative* írom, és czélul teszem Mátyásnak királlyá lételét, úgy elébb Hunyadit el-kell temetnem, melly már talán ellenkezne a' Poémának természetével; ha pedig a' közelebb való czélt választom, és vagy a' már kész könyvek közé

több könyveket írok; vagy az első darabot egész másodikkal ki töldván arra megyek, hogy Hunyadi a' Pápától a' Koronát meg kapta, úgy a' *Finis* tsak *verosimilis* lessz, mert a' mi egészen igaz, már benne van az első darabban, hogy a' Pápa meg ígérte, és el is készítette a' Koronát; és így azt már nem reitálhatom, hanem azt kellene behoznom; hogy meg-is küldötte a' Pápa a' Koronát Hunyadinak; ez tehát már a' kérdésem.

«1-o. Nem vétkezem e? ha Hunyadit meg haltatom, el temetem, és röviden a' Mátyás királyságára reá ugrom: utolsó czélra, *Finisre*.

«2-o. Szabad volna é a' Poémában pro fine ollyat hoznom be, a' mit Historiából meg-nem-próbálhatok; hogy tudni illik Hunyadinak a' Pápa a' Koronát valósággal meg küldötte volna?

«Csekély itéletem szerént az utolsóban tsak-ugyan kevesebbet hibáznék, és talán tsak annyit: mint a' mennyit különbözök Virgiliustól a' *Principiumban*; mikor Hunyadinak nem adtam valamelly bizonyos el tökélett czélra való igyekezetet, hanem, hogy ő tudása nélkül, tsak tsupa hűségből, addig törekedett a' Ditsősségre, hogy egyszer Koronát kapott, és már ilyen formán ez lenne a' második darabnak rendje:

«1-o. Egy könyvben Hunyadi folytatja tanátsadó beszédét, mind a' Fijához Mátyáshoz, mind az akkori Királyhoz, Kis Lászlóhoz¹ és ez a' könyv tellyes lészen az országlásra tanító törvényekkel.

«2-o. Vissza esik Hunyadi az elébbeni látásba, és gyönyörűséggel fogja látni a' Fijának Uralkodását, és annak nevezetesebb successorit Jósef Császárig; de már itt a' *Narratio* úgy intéztetik, hogy nem a' Poëta, hanem maga Hunyadi fogja beszélni a' látást. Itt be jön Mátyás királlyal való atyafisága némelly mostani Méltóságoknak, és nevezetesen Sigmondnak Bot Juliannától született két Leányiról való sógorsága, a' kik közül való a' többek között *Groff Balassa*, (a' ki ígért ezen materiara elegendő subsidiumot).

«3-o. Hunyadit Nagy Lajos egész meg-nyugovással akarván koporsóba bocsátani, az orvosok által valamennyire helyre áll az egészsége; Kapisztrán Nagy Lajostól meg intetik, hogy mig Hunyadi jobban el nem nehezedik, sijessen Rómába, és a' Koronát hozza meg a' Pápától Hunyadi számára.

¹ V. Lászlót érti.

«4-o. El-megy Kapisztrán Rómába, — le beszéli Hunyadi érdemeit — kitsinálja a' Pápával a' módját Mátyás' királya lételenek, — meg hozza a' Koronát.

«Már itt hogy nyilvánosan ne hazudjak; félbe hagyhatom a' Narratiot; kétségbe hagyván az olvasókat: ha valyon láthatta é Hunyadi a' Koronát életében, vagy nem? — Ha pedig a' Mátyás királya lételeét teszem fel pro *Fine*, úgy sokkal tágasabb lesz a' mezóm. De már ugy nem Hunyadi lesz a' Herosom, hanem Mátyás.» — Eddig a levél.

Kérlek hát tovább is, hogy minden kedvezés nélkül mondjátok ki és írásban küldjétek meg itélet tételteket; ne sajnályátok segítséteket e' nehéz munkában. Ezzel együtt indul Szerdahelyihez is levelem: de ti messzebb lévén, a' választ jobban siettessétek. —

Költ Szántódon 3-a 9bris 1788. — írta jószívű szolgád

Horváth Ádám mp.

Kivül:¹

à Monsieur Monsieur François de Kazinczy à Cassau.

[Eredetije a m. t. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 185. sz.]

157.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Orubiczán 7dik Nov. 1788.

Kedves Orpheusom!

Akár mitsoda történetből kaptad nevedet, azt a leg nagyobb érdemmel viseled — igen nagyon örvendek, hogy kedves haza Nyelvünk az én Testvérem által mutathat olyan két Originalis darabot: mint a *Mint bánthattalak*² és a Dudogó napa. A Geszner fordítása felől semmit sem irsz, de tudom, hogy annak ki adása sokakkall esmeretessé tett. Az Aszony nekem fejr ruhát ígért, a közt az is el férne. — Hát az én kis Rätz darabom ki dolgozására nem kapsz időt? Meg vallom, hogy azt igen szeretném látni, mert Rätzul igen szép. Kedvesem, ki mondhatatlan örömmel olvasom

¹ A levél zárlatán fekete pecsét látszik.

² A Baróti Szabónak írt ugyanígy kezdődő distichonokat érti.

a Theresia Napján írott Leveledet s ha mennél előbb tsókolhatnánk egymást olyan édesen, mint Theresia estvéjén. Nem régen vetted igen rövid Levelemet,¹ a melyet tsak futtába irtam annak bizonyítására, hogy a te Poluxod egésséges. — Igen jó nevet választottál nekem is, mert az én hiv szeretetem és barátságom a Poluxénál valóban nem kisebb — és tsak az hivatal tselekszi, hogy mint ők, mi együtt nem mulathatunk. — Talám el jön még az az idő is, a mely Symbolumunkat még jobban meg erősíteni fogja.

Az itten folyó dolgokról most enyit. Az egész Laudon Chorja most a napokba ment téli Quartélyba. Laudon maga tegnap indult a Császárhoz Zemlinbe. — A Törökök a Temesvári Bánátból inkább önként mentek ki, mint ki hajtattak. — A Császár talán Budára fog menni, mi a télen ismét itt maradunk. Dienesnek már igen régen nem veszem Levelét — Klári semmit sem ir. — Óh ha szárnyaim lehetnének : kapna ő töllem letzkét, nem tartoztatnám meg magamat, hogy az Majoritas Jussával ne bánnék vele. — Ó ha Göncz Ruszkán van : igen sokszor van azon a hidon is, a mely tudom, hogy sokszor könyűbe hozza szemeit, és a melyen én örömet sirnék. — Ó édes Érzés — az igaz barátságos szeretet érzése — a leg nagyobb boldogtalanságba is elég ez az szomorú sziv vidámitására. — Veszekedj vele igen nagyon, mert én ötet igen nagyon szeretem. Még nem tudósítottál arról, mit kerestél Bécsbe, pedig jut eszembe, hogy egy Levelembé kértelek — Hát ha te a télen Jászberényből Halasra, Szabadkára, Pétervárára, Vinkovezára és onnét Gradiskára jönnél — A Projectum ugye jó, de Uram Uram pénzbe áll a dolog — És így, ha pénzed van : jöjj, mert ne gondold, hogy már sokszor nem boszankodtam, hogy ha tsak nézni mentél Bécsbe, miért nem jöttél inkább ide. Ély boldogul és szeresd hivedet, a ki ulyra él, ha olyan hathatóssan érezheti szeretetedet, mint az utolsó Leveledben érezte

Pollux mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

¹ 1788. okt. 8-án kelt.

158.

Kazinczy — b. Prónay Lászlónak.

Kegyelmes Uram!

Ki-jöve végtére az olly rég-ólta vártt Magyar Museum' tsak kevés lapokból álló darabotskája; 's néki bátorodván Excellentiádnak minden reménységemet felyül haladó kegyességén, alázatosan bé-nyujtom azt. A' második darab mind bővebb lessz, mind talám belső érdemére nézve is, méltóbb, kivált hogy Társaságunk az idősbb B. Rádayval meg-szaporodott.

Gesellius, a' ki szerentsés Excellentiádnak kegyelmeivel ditsekedhetni, éppen a Klopstock Messziásának fordításában lepett-meg. Azt tudakozta töllem, ha meg van é a' Magyarban az a' Vollton, a' melly a' Németben annyira érezteti magát, 's meg-nyúgodott rajta, midőn néki az éppen akkor fordított következendő sorokat olvastam-el:

Németül. I. Gesang.

..... Da jeder dahin-sank,
Stürzt auf jeden ein Fels, brach unter jedem die Tiefe
Ungestüm ein, u. donnernd erklang die unterste Hölle.

Magyarúl:

..... A' mint mindenike ki-bukott, mindenikére egy kő-szirt rohant, mindenike alatt bé-tört a' mélség, 's retsege dördült-meg a' leg-alantabb pokol.

Ha a' környül-állások meg-engedéndik, én a' jövő esztendőben egyik darabját ki-adom a' Messziásnak, nem tartván szükségesnek, hogy rajta sokat rágódjak, minthogy az első ki-adás úgy se lessz egyébre, hanem egyedül Próbára.

A' Museum második Darabjában egy kis Recensiót fognak találni Olvasóink a' Pétzeli Frantziából fordított 's e' szerint egészen el-rontott, — de azért közönségesen még is tiszteltt Youngjáról. Én Anglus nem vagyok; de Próbát tettem még is, miként lehetne azt

jambusokban fordítani, — 's o minő különbség van a' kettő között.
— — Ide zárom jambusaimat ¹ addig is, míg közre mennek.

Ajánlom magamat Excellentiádnak hathatós kegyelmeibe 's maradok

Excellentiádnak

Kassán Novembr. $\frac{20\text{dikán}}{788.}$

alázatos szolgája

Kazinczy Ferentz mpr.

[Eredetije a b. Prónay István péczeli levéltárában.]

159.

Báróczy — Kazinczynak.

Kedves Atyámfia!

Ez már disznóság a jó Báróztitól, nem felelni levelemre! ugyé ezt gondoltad magadban? De ne siess itéletteddel. Engemet az Isten keze sujtoogat lábam sebessedésével, melynek tökéletes ki gyógyíthatására belső orvosságokkal élvén, oly változást tettenek belső részeimben, nevezetesen nervussaimban, hogy semmire elégséges nem voltam. Igaz, hogy az ágyban le nem szegzett, de lelkem tehetségeit egészszen rendetlenségben hozták. Semmihez kedvem nem volt; a levélírástra, mely egyébkor is halálom, nem is gondolkodhattam; most is tsak imigy amugy érzem magamat; indulatamon való erőszak tétellel irom ezen rengyeimet is.

Ami illeti az ajánló levelet, bármiként hizelkedgyék nékem perspectivában is az, hogy jövendő maradékaink (ha ugyantsak fenn marad még a Magyar nyelv) meg látnák munkádból, mikor éltem és mely érdemes barátaim voltanak: de meg gondolván a jelen valót, igen szemtelennek kellennék lennem, ha oly érdemem felett reám ruházott ditséretet hideg vérrel fogadnék. Tsak reád való nézve is illetlenség volna töllem megnyugodni rajta, ne hogy azok előtt, kik tsekélységemet esmérík, a hizelkedésnek gyanujában ejtselek. Ami pedig unakáinkat illeti: *suum cuique decus posteritas rependit.* Tacitus. Ők tsak annyira fognak betsüllenni, a mennyire érdemes[ne]k ítélnek. Vald meg tsak, kedves Atyámfia, igazán, hogy magad-

¹ A levél mellől hiányzik.

nak sem volt tzellya ezt így ki hotsátanni, egyedül magam szeretetét akartad próbálni, ha vallyon elég gyengeséggel bírok é el fogadására.

Köszöntséd nevémmel Batsányit; kövesd meg képebben, hogy nem válaszolhatok nékie az említett okokra nézve, és mond meg nékie, hogy adott Commissiójában ugyantsak el jártam: de az réz táblákat meg nem kaphattam. Egy bizonyos Ludovicus Bertrandus Neumann Piarista fordította volt a Milton el veszett paraditsomát; azért elmentem a Rectorhoz tudakolódni iránta, akkor maga sem tudta bizonyosan megmondani, ha meg vagynaké még a réz-metzések vagy sem, mint hogy Neumann már valami nyoltz esztendőtl fogva halt meg, hanem utánna jár és meg fogja nékem izenni, a minthogy valami 8. 9 nappal ez előtt, mint emberséges ember meg is izente, hogy soholt sem tanálhattya őket. A Cancellariushoz menni nem ígérhetem, minthogy lábom sebére nézve uniformist nem huzhatok fel, már pedig leptsesen öltözve illetlen hozzája menni. Hanem ami Ossiánnak fordítását illeti, azt igenis szívesen meg tselekeszem, tsak kaphassam meg valakitől, mert nékem nintsen meg, a minthogy a német könyvek egytallyában nem barátaim, akár kitől 's miként ítéltessem is érette: ki vévén a Chymicus Authorokat. Akkor osztán a próbával edgyütt az ő fordittásáról való ítéletemetis meg küldem nékie: ha pedig senkitől sem kaphatnám meg, úgy osztán azt az egy néhány rendet, melyet ő Solutumban küldött, fogom meg vi'sgálni.

Sajnálom, kedves Atyámfia, hogy itt léted alkalmatosságával, ígéreted szerint, meg nem látogattál, mert azt az egy minutányi nálom való mulatásodat semminek sem vészem. Nem tudom, minek tulajdonítsam el maradásodat: de bár mi okból következett légyenis, el hitetett lehettz mind azonnáltal, hogy változhatatlan szíveséggel vagyok hozzád

Béts 25dik 9bris 1788.

igaz atyádfia barátod

Bárótzí mp.

[Eredetije a m. tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 188. sz.]

160.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Alt Gradiskán 6dik Xbr. 1788.

Kedves Ferenczem!

Már két hete, hogy itt mulatok — A jövő Belagerunghoz egy néhány ezer Faschinát kell itt tsináltatnom — Egyéb eránt panaszom nem vólna, tsak hogy Leveledet már igen igen régen nem veszem, és hogy egy néhány nap óta az egészségem bomlik — Holnap Rabarbarát veszek, a mely talám ismét helyre állit — Boszankodom igen nagyon, hogy anyi jó Barátim közzül egy sem ir — De azon is Boszankodom, hogy az Aszony pénzt nem küld — még a szükségem nem lépet a leg nagyobb mértékre, de ha még sokára marad a várt Levél, igen szegény leszek — Ezt jelentsd az Aszonynak tiszteletemmel együtt. Klárit tsókold, és szidd. — Irjál, kedvesem, mennél elébb — Leveledet óhajtva várja a te kedvesed

László mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

161.

Horváth Ádám — Kazinczynak.

Füredről 7-o 10br. 1788.

Kazinczinak Horváth mp.

Most tsak ugyan olyan szerentsés vagyok, hogy Leveled itthonn ért; de szerentsétlen, hogy sijetve kell válaszolnom; — sijetve több részeire is Levelednek, mivel az utolsó késedelmet nem szenvedhet.

A' mint látom, vagy Leveledből értem: neked is adott a' Szerentse olyan valami gántsot, (a' terhes foglalatosságokat) a' melly miatt a' leg-szebb gyönyörűségekben, úgymint a' Músák' szerelmeiben kéntelen vagy mértéket tartani.

Ohajtom: hogy Szabó kezéhez utasított Levelem' tsmóját lásd meg mind, különösen pedig a' Magadnak szöllót, válaszd ki, és siess válaszolni.

A' Lélek' Halhatatlanságáról való gondolatimat, hogy velössen meg-olvastad, és itélet-tételedet velem közlötted, köszönöm. — Kettő

a' mit különösen, egy a' mit közönségesen ki-teszel benne. — Közönségesen ezt: hogy a' Vers Horatius' Sermója mellé való; — kéntelen vagyok ismerni magamat, és azt felelni reá, hogy ilyen *Seriumot* és Tudományos dolgot versekkel írni, még pedig a' Guta-ütésben régen sinlődő, 's tsak most lábbadozó Magyar nyelvű; nem olyan munka, hogy néha néha kéntelen ne volna az Ember a' Természeti Szépség' Korlátjait ki törni. — Bár próbállya akarki, — tsak verset is nehéz olyat írni; nem-hogy *Carment*. — *Különösen* pedig — a' 22dik laponn, a' mit a' sok *ban ben* kedvetlenít; meg-édesíti valamennyire a' sorok véginn a' beszéd' részeinek, tsak ez egy versben is változtatása: *böltsebben ebben*; melly a' Carmen compositiójára keveset, de a' vers' structurájára sokat tesz. — A' hosszas ki ömléseket régi Auctoroktól tanúltam; jóllehet, hogy szebb a' Magyarinak, ha a' ki-ömlés is szagatva megy, és még is sok sorokat öszve raggat, ennek pedig egyik szüleménye a' Periodusoknak, egy sorbúl más sorba által menése, mellyet Virgiliusban nagyra betsülünk; én pedig studio adfectálok; hanem azt nem-tagadom: hogy a' különben, beszéd közben el-nem választható szóknak általtétele, mint ez: Büntetést nem várhatna-Is fejedre: a' magyarok között talám tsak nekem tulajdonom, másoknál nem igen látom. Erre pedig vete-medtem én akkor, mikor a' verset azzal kezdettem a' többek között szépnek tartani, ha az a' köttetlen folyó beszéd tsatornáinn ugy mehet, hogy tsak az olvashassa versnek, a' ki akarja; a' melly törvényre sokat tesz helyel helyel az ilyen által tétel, és elhitesi az olvasókat: hogy az Író magát a' Vers törvényeihez átallyában és kéntelenségbül le kötni nem akarja, hanem a' folyó beszédnek tsak úgy adta meg az egyenlő végezeteket, mint valamelly önként érkezett szépséget. De az igaz, hogy ha egy Carmenben sok találkozik olyan által tétel, már meg-motskollya az Oratit; valamint a' Deák Hexameterekben a' paelnultimus pesnek Spondeussá tétele — — Constitit atque oculis Phrygia agmina circumspexit. Virg.

Ezekhez képpes ki teszed már (a' mit nagyra betsülök) egész Caudorral, hogy az a' bajom: hogy nagyon hiszek magamnak és Tisztelőimnek; de arra is azt mondhatom: hogy magamnak többet hiszek, mint Tisztelőimnek; és a' Tisztelőknak is Gustusát meg-válogatom. — Ha sokan szeretnek egy valamit versemben, igyekezem kedvekért hasonlókát ejteni; de azomban törvényül nem teszem azt, sőt sokszor magam sem szeretem: hanem még is jó az ilyen a' könyvekhez szokatlan Magyarinak, mézes madzag gyanánt, különben

pedig azt tartom, és kevély is vagyok vele, hogy a' mostani magyar világhoz képest jó Magyar vagyok. S noha már régetskénn ismerkedem az újjabb magyar Irókkal 's irásokkal, még sem tudom meg ízelíteni a' természeti Magyarságba kevert idegen szépségeket. Sőt meg vallom azt is, hogy az élő nyelvek Poetáit szeretem tudni, és meg tudni, mit írtak? de őket minden czirádaikkal együtt olvasni szint-úgy őrizkedem, ne-hogy meg-változzam, hanem minden idegen törvény nélkül azt szeretem a' Poësisnak törvényjivé tenni: hogy a' ki Magyar verset ír, jó Magyar és jó Orátor legyen.

Románodra én hirtelen Praenumeransokat nem kapok, hanem minek-előtte kapnék, imé egy-nehányra meg-küldöm a' pénzt előre. — Szeretem segíteni, mert törvényem tartja, a' nyelvünk előmenetelen igyekező jó szándékot; kivált mikor az Irónak tehetségeit ismerem. — Kapok e tsak egyet is, nem tudom: mind az által számomra huszat nyomtattass, felére p[rae]numeralok, felére subscribálok; annak idejében a' mint lehet, distrahalom. — Igaz, hogy nálunk magyarok laknak, de nem tudom mi által úgy meg-vagynak-igézve; hogy ha a' könyvekről való tudósításokat mutatom és javaslom nekik; többnyire tsak mosolygással felelnek — pénzel senki sem kínál; — Próbáltam már sok jó barátim kérésére, de alig találtam egyet kettőt. — Révai-nak ezelőtt két esztendővel tellyes erővel igyekeztem szolgálni, de nem tudtam. — Magam talám leg-szerentséssebb Auctor vagyok; mert munkáimat kivált a' Hunniast majd mindennap keresik nálom. Sőt előre már 12 aranyat adtak költségre, azután Debreczen tsumóstúl vette 's az árát haladék nélkül administralta: úgy Erdély is, hol ezt hol a' Holmit tsumósan kéri, de kivált környékünkben kapva kapják akarmit írjak, már egyszer ha a' Plagium gyanúságától nem félnék, a' más munkájának a' magam nevét alája írnam; meg kisírténém a praedudiciumot.

Egy néhány Darab verseket küldöttem Szabónak, közibe volt írva egy Magyar Mars is, ha tudtam volna, hogy a' Kurir már Bétsben ki adta, meg sem küldöttem volna, de későnn vettem a' Kurirt.

Ezen leveletem Ér vágás után irtam, és ezt leg elősször; azért ha a' sorok izetlenül mennek, meg-engedj lassú véremnek. 'S e' kis tréfámnak is — Többire magamat Barátságodba tovább is ajánlom, a' Társokat veled együtt tisztetem, maradván állandóssan igaz szívű szolgád

Horváth mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 185. sz.]

162.

B. Id. Ráday Gedeon — Kazinczynak.

Egész bizodalommal való Jó Uram!

Reménylem, hogy eddig vette az Úr levelemet, az hozzája adott acclusákkal edgyütt: ugyanis Földi Uram maga adta Berzevitzy Úr kezéhez, és azis kézhez adattatását ajánlotta. Az akkor meg küldött Versekhez vagyis inkább az közöttök lévő mesékhez tartozott volna ezen kis meséskéjeis Gellertnek, melly akkor feledékenységből ki maradtott; annyival inkább oda tartozik pedig, minthogy az akkor meg küldettek között ugyan ezen mese Hexameterekbe van ki tsinálva, mostan pedig Gellert tulajdon rhythmusainak módgyára: következésképpen ezis a' többivel edgyütt most nyomtatódhatik ki.

Midőn előbbeni levelemet irtam, akkor a' sietés miatt nem irhattam mindenről, amiről akartam volna. Mostan azért leg elsőbenis köszönöm az Urnak, hogy leveleiben mostis méltóztatott velem némelly munkátskáiit közleni: mellyek között különösebben tettettek: az Secundusból való fordittás, és Catullus edgyik versének szabados követése; hanem talán kivált az utolsó igen meg van fosztva fedező ruhájától, és nagyon ki mutattya meztelenségét, egyébként ugy tartom, hogy azt maga Catullusis ugy irta volna magyarul, ki magais némelly szabados verseiről Aurelius et Furiushoz irott Epigrammájába menti magát.

Batsányi Uramnakis irtam már levelet, mellyet vehetett é, nem tudom, minthogy azt mondották vólt felőle, hogy ez napokban Pesten vólt volna, mellyet azon okból nehezen hihetek, minthogy az Typographusis semmit nem tud felőle, és nállam sem vólt, ha pedig itt vólt Pesten: siető dolgának kellett lenni, hogy tsak által ment. Ezek mellett állandóképpen maradok

Az Urnak

Pest die 11. Decemb. 1788.

Igaz köteles Szolgája:

B. Id. Ráday Gedeon s. k.

A levél idegen kézzel van írva, csak az aláírás Rádayé. Ugyane levélnek a Kazinczy készítette kivonata itt következik :

TIZENÖTÖDIK LEVÉL.

Pest, Decemb. 11d. 1788.

Reményli, vettem azon levelét, mellyet Dr. Földi nekem Berzeviczy által küldö-meg. — A' hexameterben írt Meséhez való ez a' másik is, etc.

Secundus és Catullus után fordított darabom különösebben tetszik. De igen meztelen, etc.

Batsányi felől az a' hír volt e' napokban Pesten, hogy ott ment keresztül. Nem hiszi, mert sem nála nem volt, sem Trattnernél.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 191. sz.]

163.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Orubiczán 24dik Xbr. 1788.

Kedves Ferenczem!

Gradiskáról írott utolsó Levelemet régen vettek, én a tiédet régen várom. — Kedvesem, a leg első Leveledbe tudosits, mi hátrál-tathatott meg ilyen soká. — Én, el hid, első Leveledet rettegve fogom fel bontani. Valyon mikor fog el kezdődni ismét az az idő, a melybe Levelemet nem az ilyen szemre való hányással kezdhethném — talám a jövő Ujj Esztendővel; ha tudnám, hogy e volna az a punctum Meliorationis, nem mesze van, de még is közelébb kívánnám — Apropos: sok szerentsét a jövő Ujj Esztendőhöz.

Gradiskáról tegnap előtt jöttem visza. Ott Kapitány Kisnél vótam szálva, a ki mich Herr Vetter nannte. A Genealogia a Szirmay Tomtsits Anyától jön, a ki az ő Anyának testvérje volt és így Sógor in forma. András Bátyánkat a Farao Tischtől esmeri, nagyon ditséri — Gradiskán egy Atyánkfiaával jöttem öszve OberLieutenant Báró Gilányival, a ki in Metie velem egy pár jó könyvet közlött — Emlegettünk téged; mihint haza megyen, véled meg esmerkedik. Itt mi nagy nyugalomba vagyunk; a Török örül, és mi is örülünk, hogy ebbe a

rettenetes hidegbe melegedhetünk — Ujságot örömezt irnék, de nints mit, te tölled de novationibus tudósítást várok. NB. Magyar Ország nem állit é Regementeket, és én nem lehetek é per aliquam caballam Kapitány. Klárit tsokold és szid. Gróff Törököt és a Grófnét tiszteld, az Ujj Esztendőhöz szivből agratulájj — Ély igen boldogul és irj hamar. Testvéred Pollux.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

164.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Uj Gradiskán 27dik Xbr. [1788?]

Kedvesem! Péterváráról lett visza érkezésemmel hozzád irott Levelemet régen vetted, és reménylem, az egész világgal edjütt káromkodtál; az olta semmi ujságunk nints, de a mint lázlik, es kommt bald zum Bruch és épen a mostani napok előttem sind sehr Critisch. Itt minden mély titokban van, de a gondolkozó embert nehéz megvakítani. — Ez az Háborúról elég. — Hát te mit tsinálsz, a Farsang nem hozott e még a fejedbe valami házasulandó gondolatot? a *Ozenczi* mit tsinál? — Leveledet igen óhajtva várom, most ély szerentséssen.

László mp.

[Eredetije a m. t. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

165.

Horváth Ádám — Kazinczynak.

1789. 1-o Januarii Szántód.

Kedves Barátom!

Első Levelem ez, sőt első sor irásom ez új esztendőben: míg a' gyermekeskedésre jobban rá értünk, és a' babonás vélekedéseknek értetlenül helyt adtunk; vetekedtünk egy-mással, hogy mellyikünk irhatja fel leg-először az esztendő számot? Engedd most meg nekem: hogy Barátságos indulatimnak serénysége vetelkedjen szeretetednek erősségével, ebben is ez hozzád utasítandó Levelem legyen leg-első azok között a' foglalatosságim között, mellyekkel, mint ember az embernek tartozom. — Fel-buzdúltam minden szín-mutatás nélkül

való érzékeny indulatokkal a' most múlt esztendőnek végénn: kényszeríttem Músámat a' versre; de nem bízhattam indulatimhoz; hogy azok kötött beszédben olly meg-embereedett hathatósággal ki adhasák magokat, a' mint illik, mind a' mostani időhöz, mind kivált a' Ti Barátságokhoz, mivel el-tökéltett szándékom; hogy ez-után valamit tsak magyarul írok, úgy írhasam, hogy olvasástokat meg-érdemelje. Érdemli e ez ide zárt beszélgetésem, vagy nem? Ti lesztek benne a' Bírók, há érdemli: iktassátok-be a' Museumba; de akar lessz helyje írásomnak ott, akar nem: sorról sorra rázogassátok meg; ki ki a' maga értelme szerint tegye fel jegyzéseit, és ugy mindenestől egy párban küldjétek vissza. Sokat fog ez nekem használni a' jó gustusnak el-találására; mindenikünk a' maga kényje szerént, még pedig egyszer egy, másszor más indulatból ír, és akkor leg-tökéletesebb a' munka, mikor az Irónak nem költöttek, hanem valóságosak és jelen valók indulatai; de akkor is, több szem többet lát, 's jobb szem jobbat. — Érj sok szerentsés új esztendőt, azt kívánnya

igaz szívű szolgád

Horváth mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 185. sz.]

166.

Kazinczy — B. Id. Ráday Gedeonnak.

Nagyságos Uram!

Irtam é valósággal Nagyságodnak, miólta Verseit Berzeviczy Uram által venni szerentsém vala, vagy tsak *akartam*? — nem tudom; olly sok féle bajaim vóltak, Novembernek ódikától fogvást szüntelen hivatalbeli útazásban lévén. Ha irtam, jelentettem bizonyosan Nagyságodnak, minő örömmel bontottam-fel mind magam, mind Társaim a' Verseket, látván, hogy Nagyságod kis Társaságunkat millyen kegyesen öregbíti: de tsak-hamar azután nagyon el-szomorodtam, azt olvasván hozzám intézni méltóztatott Leveléből, hogy Nevét el-titkoltatni óhajtja. Én akkor Regmetzen vóltam, 's tsak levellemel küldöttem-bé a' Verseket Kassára, 's Társaimat visszajövetelkor hasonló szomorúságban találtam. Kevélykedve hízelkedénk azzal a' ditsekedéssel magunknak, hogy Nagyságod közönségesen tiszteltt Neve Társaságunknak fényt, és következőképpen elő-menetelt,

's a' Literaturának tekintet és gyarapodást ád — 's ímé: füstre lobbant egyszerre reménységünk, örömünk, ditsekedésünk! — Ne végye Nagysád tiszteletlenségnek bátorságomat ha kérni merem, hogy engedje nekünk ezt a' ditsősséget, közöljön fényt velünk! Szíves nyughatatlan kívánsága ez mindnyájunknak, nem csak nekem. Tselekedje-meg ezt Nagyságod az én kérésemért — Társaimnak kérésekért — a' Haza javáért. — — Ha szemben lehetnék Nagyságoddal: nem nyugodnék-meg elébb, hanem ha bé tellyesítené Nagyságod kérésemet. — 'S ennek következesi is lesznek. Nagyságod Nevének el-mellőzését látván mások, ugyan azt kívánják majd. Szentül mondom, hogy Kánonok Molnárnak egynehány darabjait egyenessen visszavetettük, azt kívánván, hogy neve titokban maradjon. Ő néki bibéje volt; mert Szerdahelyi meg-bántotta, 's már most fél: de más a' Nagyságodnak dolga; Nagyságodnak versei attól nem tarthatnak. — Imé már eggyik Társam le-írt a' Versekből egynehányat, hogy ezen Negyedbe iktattassanak, 's alájok tette Nagyságodnak nevét, olly reménység alatt, hogy kérésünk meg-hallgattatik. — Ha meg tsalatoznánk, kérem alázatosan: leg-alább a' *B. R. G.* nevezeteket hagyjameg Nagyságod.

Az által-küldött Versek mind bé nem mehettek ebbe a' Negyedbe, mert úgy a' köttet igen meg vastagodott volna, 's attól is tartottunk, hogy a' jövő Negyedek Versek nélkül ne maradjanak. Hogy az elrendelésben semmi személyes tekintetek nem voltak előttünk, vagy az elsőbket a' hátrúlsóbbaknál jobbaknak nem állítjuk, arról biztossá teszem Nagyságodat mindnyájunknak nevekben. A' hosszaságra, rövidsége, a' tárgyak egyenlőségekre volt csak tekintet el-rendelésekben.

Ha Nagyságod ebbe a' Negyedbe valamelly ki-hagyott darabot akarna iktattatni, parantsoljon velünk biztosan. Mindenikünk olly szíves tisztelője Nagyságodnak, hogy azt kegyesség és bizodalom jeléül vesszük.

A' Verseket in M[anu]scripto most meg-tartóztatja Batsányi Társunk, a' ki mindég Kassán marad, és így a' kinek kezénél leg-biztabban állhatnak.

B. Orczy is küldött némelly darabokat, azzal a' kedves biztással, hogy Gróff Teleky is küld nem sokára, de azzal a' parantsolattal is, hogy ezek csak a' 3dik vagy 4dik negyedbe tétessenek.

Ujjobban kérem Nagyságodat, mindenre a' mire kérhetem! —

Az én Bácsmegyeimből 7. árkus már ki-jött. — Ajánlom magamat gratziába 's maradok egész hív tisztelettel

Nagyságodnak

Kassán $\frac{3. \text{ Jan.}}{789.}$

alázatos tisztelője

Kazinczy mpr.

[Eredetije a budapesti ref. főiskola Ráday-könyvtárában.]

167.

Horváth Ádám — Kazinczynak.

Szántód 9-a Január 1789.

Kedves barátom!

Lótsénn 12-a Xbr. 1788. költ Leveledet, tegnap előtt vettem: már akkor az enyim, melyet ez esztendőnek első napján írtam hozzád, utban vólt Kassa felé; nem tudom mikor megy kezedbe, ha olly nagy kerületben hosszú utazásod Kassától és Regmecztől távoly távoztat. Szerentsémre a' takarót Szabó Urnak recomendáltam; de azzal még eddig kéntelen is vagyok; mert hivatalodat ugyan már ismerem, de rendes Titulusodat még eddig nem tudom; ha belől levelemben jó barát' nyelvével beszélek; kívül illendőnek tartanám, hogy rangodhoz illendőenn nevezzelek.

Te tsak ugyan nálam szerentséssebb vagy, hogy hivatalbeli foglalatosságid egy természetűek azzal a' tárgyal, mellyre velem együtt a' haza szeretetéből magánossan is dolgozol, az én dolgaim pedig tsupa heterogeniumok.

Örülök, hogy meg marad a' *hijjába tsillogsznak* utolsó gyönyörű versse, 's hogy használt az egyenes szóllásom; ha ¹ késő nem lett volna, jó lett volna *Nota* képpen alája ki tenni. — Használnékem is a' Ti egyenes szívűségtek; ugyan azt kértem leg közelebb küldött levelemben is; ne kedvezetek semmit; a' Ti leveleitek olyanok előttem, mint-ha belső titkos Kamarámban beszélnétek velem; nem szereti az magát, a' ki mindent jobban akar látni, mint az ollyan jó barát, a' ki a' szeretet mellett nem is kéntelen vele, hogy így vagy amúgy szóljon.

¹ Innen egészen a pontig a levél szélére utólag toldotta Horváth.

Hunnias iránt is a' mit most röviden irtál, köszönöm; de még az én kérésemet sok hijjával tellyesítetted; olvasd által mentül elébb: és akkor vesd össze az új Planumommal 's gondold, mi sülnhet belőle? ha egyéb időd nints, olvasd legalább le fektedkor; azok a' festegetések, mellyek egy Magyar szivet ott interessálhatnak, meg édesítik még álmat is: — tudom, mert próbáltam.

Valamelly új Typographiádról is irt Szabó Úr; én feleltem a' mit tudtam; — ha mind erre, mind Régibb Leveleimre bővebb választokat veszem; akkor talám többet felelhetek. Ha küldöd a' Magyar Románt, Füredre utasítsd. Legyen kedves nálad, barátságom; melly mellett állandóssan tisztel

Horváth mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 185. sz.]

168.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Orubiczán 15dik Jan. 1789.

Kedves Ferenczem!

Néha néha, de igen ritkán kapható Leveleidből tsak anyit tudok, hogy igen distractus vagy — az Officiosum vagy nem officiosumok által é, ki nem tanálhatom. Utolsó Leveled igen nagyon meg örvendeztetett, a melyben ird, hogy engem tsak Májusban láthatz — ha engem akkor nem láthatz: ird még is, hogy láthatz, ebben a punctumban anyit fog tenni az ígéreted, mint Ovidiusnak a *Nega. Amorum Liber 3. El[egiarum]* 14-a. Tehát érzed te is a Rátz Notának ¹ szépségét — én igen kívánnám azt már te általad ki dolgozva látni — de azt jól irdád, hogy a Halbwerk semmit sem ér — Egykor, mikor az oskoláidat visitálad, mikor talám az homályba magad is vigyázni fogsz, hogy a küszöbön meg ne botoly, mikor más nap egyedül utazol és mind a mult éjtzakára, mind pedig Rátz országra gondolkozol — akkor lesz az ideje, hogy ezt a kis darabot ki dolgozd, a melyen én osztán igen nagyon fogok nevetni. — Ferencz, igen kívánnám azokat az ideakat tudni, a melyek ennek olvasásával fejedbe zür zavart

¹ L. 1788. Jul. 29 én kelt levelét.

okoznak — Du kannst gewiss unmöglich alles combiniren, das ist aber auch nicht nöthig, wenn du in Majo komst, und mich hier antreffen wirst, dann sollst du sehen, dass die Ratzischen Orubiczer Lieder so was einnehmendes an sich haben, und das sie fürwerth sind übersetzt zu werden — Én most Ovidiussal töltöm az időt, a melybe Liber 2-o El[egia] 12 egy igen szép darab —

Az 19-a Novembris irott Leveledet az 50 fтал együtt már ez előtt 10 nappal vettem, pedig a postán is soká hevert; mindjárt válaszoltam volna, de Leveledet vártam, mert a mint akkor irtad, a nem volt Levél, de ha igazat kell mondani: az utolsó sem Levél. Az egészem felől békételenkedel, de most hálá Istennek semmi bajom sints, az a Levél, a melyben panaszkodtam, igen régi fog lenni — Többet irnék, de az alkalmatosság, mely a Levelemet viszi, vár — Ély szerentséssen és hamar válaszoly.

László mp.

Klárít szidd.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

169.

Horváth Ádám — Kazineczynak.

Szántód 16 a Januarii 1789.

Barátom!

Az a' magad-meg-határozássa, melly-szerént a' meg-igazított *Alcaicus*odat régi valóságára vissza botsátottad, alkalmatosságot adott nekem, arra: hogy egy kitsinyt fellyebb lépjek a' Parnassus' tetejéhez, 's a' Músák titkaiba bele-tekintgessek. — Éppen olyan szerentsés est-hajnalom érkezett; hogy énekelgetvén Est-hajnali énekedet: (mert én már Ariát is tsináltam neki) mikor éppen ott dúdolódnám, *Lelkem az Akhác*z stb. eszembe jutott, hogy ez az ejtszakám üres lészen holmi elegy-belegy gondoktól;¹ és mint egy kalitkából szabadúlt madár, szabadonn repdeshetek képzelődésimmal. Így találtam tehát, a' mint ide írom, hanem hogy sok szót ne szaporítsak: *Mathematicâ Methodô* kell írnom.

¹ Előbb *gondolatoktól* volt írva, s később a közbeeső betűk kihúztattak.

A Hang-mértékes versekben sok-félék a' lábak, és azok vagy két, vagy három, vagy négy szó-tagúak; a' két szótagból, *syllabából* állók, Spondeus, Pyrrichius, Trochaeus, Jambus. A' három szó taguak Mollus, Tribrachis, Dactilus, Anapaestus: a' négy szótaguak, mellyek igazság szerint csak kettőzött két syllabáúak volnának, Dispondeus, Chorijambus, Proceleusmaticus, Dijambus. Ezeket rendről-rendre nem szükség magyaráznom, hanem tárgyomhoz képepest, ezt a' következést tsinálom:

Több-féle lábakra régi Poétáink nem emlékeznek; lehetne ugyan (per variationem Arithmeticam, a' mint majd alább én is reá szorulok) a' három szó-tagú lábaknak kilencz féle formát tsinálni: mert háromszor három kilencz; de az csak igaz, hogy egy-szótagú láb nintsen; és a' régiek a' *Scansioban*, vers szaggatásban, egy szó-tagot, egy Syllabát, egy lábnak soha sem tettek, és így

Mi mikor a' *Pentameterben*, *Asclepiadeusban*, Alcaicusban, és a' *Trochaeusnak* is véginn egy szó-tagból álló lábat, (pedem unius Syllabae) tsinálunk, és azt caesuranak nevezzük, el-tévesztjük a' *caesura*' nevezetjének természetjét, mert

Caesura, meg-szakasztást tesz, és azt a' vers' soroknak szépitése kedvéért találták a' régiek: mikor az énekes Poésist kezdtek kipallérozni, és nálok *caesurát* tsinálni, annyit tett; mint *úgy ejteni a lábakat, hogy azoknak végezete a' szóknak közepénn essék*, -- mennél több *caesura* vagon valamely vers' sorban, annál szebb a' vers: mert az a' jele, hogy nem úgy van öszve töldva-foldva a' vers, hogy az valamely erőszakos öszve rakást mutasson, — millyen szép már ez Virgiliusban! Insonu | ere ca | vae gemi | tumque de | dere ca | vernae, e' szerint már

Ezt a' szépség' törvényjét a' Régiek, ha minden lábokban meg nem-tarthatták, leg alább törvénynyé tették azt: hogy minden Hexameterben három *caesura* legyen, a' mint hogy ezt Virgilius nagyonn is meg-tartotta, alig van e' nélkül egy-nehány versse: és igaz is, hogy izetlen sor az még Virgiliusban is, a' melyben meg-nintsen a' három *caesura*. Rutatska már ez Martialisban: Non amo | te Sabidi, nec | possum | dicere | quare? | mivel csak egy a' *caesura* benne, a' többi *pesek*, lábak, mind ott végződnek, a' hol a' szók. (Itt kell lenni a' Leoninus versek' eredetének is, hogy eleinte el-nem-sül-vén mindenütt a' három *caesura*: meg-elégedtek eggyel; a' minthogy minden Leoninusnak ott vagon a' *caesurája*, a' hol ezen Martialisénak, és a' több *caesura* helyett az egyenlő végzetekben kerestek szépséget — az egy

caesura által két-felé szakasztott versnek mindenik tagjának egyenlő végzetet adtak, és így tsak ugyan a' cadentiás verseknek is fel-megy az eredete egész' odáig, mikor a' verseket leg-először szépiteni, 's a' Scansionak természetére egyéb-aránt nem tartozó szépségekről gondolkodni kezdettek) a többire nézve is

A' Pentametert nem így scandalták: solvere | quassa | tae parcite | membra ra | tis. hanem így: solvere | quassa | tae par | cite membra ratis, és így lett öt láb. mert másképp' ha láb, az az egy syllabájú pes; hat lábú lessz a' Pentameter is; ha nem láb, caesura hát; a' caesura pedig olyan egy lábban esik, melly több szó-tagból áll. — Törvény vólt hát az, hogy a' Pentameterben leg-alább egy *caesura* legyen, és az a' *caesura* egy Spondeus pest vágjon két felé, és annak közepénn egy szónak 's ugyan ott az első verstagnak is vége legyen, mellyet mi, mikor törvényeket tsináltunk a' Poësisnak, rosszúl magyaráztunk. arra vigyázzván, hogy azonn a' helyen minden *Poëtáknál caesura* van; azt az egy *Syllabát* kezdtük *caesurának* nevezni, s azt gondoltuk, hogy *Dactilus pes*nél egyéb nem lehet a' *Pentameter'* második tagjában, 's hát pedig, ha jól fel trantsérozzuk, a' hátulsó része két *Anapaestus pes*, minden utolsó caesura nélkül. (Egy furtsa próba jutott eszembe: miért hogy a' Poéták javatskájinal többnyire két syllabájú szó vagon a' Pentameter véginn; az egy, és három syllabájú szó pedig éppen ízetlen? azért mert az egy syllabájú a' mostani új Scansiot teszi rúttá, mert nem vághat két felé a' pes szót; hanem az utolsó kis pesbe egész szó esik; a' három syllabájú pedig a' régi anapaestusos scansiot motskollya meg, egész szó esvén az utolsó pesbe. mert a' Pentameter is annál szebb, mennél több a' caesurája.)

Reá megyek már az *Alcaicusra* is. — Ott sem hiszem, hogy vólna közepénn egy *syllabájú* láb. — négy *pesre* oszthatnám az első nemű *Alcaicust* így: Hijjába | tsillogsz | dísze az | éjjeli. De egy az, hogy olyan lábakra is kellene vetemednem, mellyeknek eddig neve nem volt: mint *szerélmé kinját* stb. más az; hogy minden *Alcaicusban* (primi ordinis) minden Poéták közepénn az ötödik szó tagnál *caesurát* ejtenek; mellyből azt hozom ki: hogy ott nints' *pes'* végezet, hanem hozzá kell menni a' hatodik syllabának, 's úgy lessz közepénn *Spondeus pes*, mellyet ketté vág a' *caesura*, és így, így szagगतom meg: Hijjá | ba tsil | logsz di | sze az éj | jeli. nem pedig így, a' mint szoktuk: Hijjá | ba tsil | logsz | dísze az | éjjeli. — hanem

Senki se mondjon azért engemet újítónak, vagy hogy azokkal újat akarnék vonni, a' kik leg először törvényeket tsináltak a' régi versek' formájából, és így vagy amúgy tsinálták a' vers' sorok' formáját. mert ez természettel mind eggy. — én tsak az eredetet kutatom; a' közönséges törvény és forma, mellyel élünk, használ arra, hogy könnyebb réá vigyázni a' *caesurára*, bár a' *Hexamétert* is elszaggatták volna három vagy tsak két felé is *caesurakkal*, mindjárt esetesebb verseket írának, hanem már most meg-vetvén a' *Fundamentomot*, építsük réá ezt, a' mi természettel következik.

Mikor látták a' Poéták, hogy a' két szépség között (mert valóssággal a' *Quantitas* is tsak szépség, és úgy lett törvényé mint szépség) ugy-mint a' *Quantitas* és *caesura* között olyan nagy egyenlőség, vagy egyet-érőség vagyon; hogy néha disztelenebb a' vers *caesura* nélkül, mint-ha a' *Quantitás*ban hibáz, két más szépséget, *Figurát* gondoltak-ki: *Systole*, és *Diastole*, melly valóssággal mindenik, nem szépség, hanem hiba lessz, mihelyt a' *Quantitas* nagyobb törvény lessz, mint a' *Caesura*. számtalanok az ilyen példák a' Görög Poétáknál; — nem újság a' Deákoknál is: *Virgilius* is ír így: *Obstupui steteruntque comae, et vox etc. pedig steterunt media longa*; itt van hát a' *Systole*. — *Desine plura puer et quod nunc instat agamus. puer, posterior brevis*, még is itt *longa*. *Omnia vincit amor et nos cedamus¹ amori; amor brevis* (Ovid. *Metaph. L. 7. Fab. 28. Credula res amor est-subito etc.*) még is itt *longa*. itt van hát a' *Diastole*. és nézd el bár, olyan helyen vagyon a' *Diastole*, a' hol a' *Hexametert* közönségessen meg szokták szakasztani, kivált *Virgilius*. és a' hol szoktuk meg-szakasztani a' *Leoninus* verset is. (Senki se vesse tehát szemére Tiszteletes Gyöngyössy János Uramnak, ha a' maga *Leoninus*' versseiben a' Magyarban néha néha az ugy nevezett *caesurát* meg-rövidíti, mert vagyon rá auctoritasunk.)

Réa szabnám már ezeket szorossan a' *Te Alcaicusodra*: de ha tsak az első osztás mellett nem maradok, és ezt: *az-Ákhác*z egy szóvá nem teszem: (tehetem pedig, mert ezt az A' itt el-kerülhetetlen ragasztéknak hiszem) nem tudom a' *caesurák*' *Systole*-szabadsága szerént egyenessen ki-menteni a' hibát. mert ott, a' hol a' hiba van, nintsen *caesura*, hanem úgy lenne: ha *lelkem az* egy láb volna: de tsak ugyan *Tégedet* szinte' ugy regulázhatott a' közép-caesura, és meg-

¹ E szó írónnal később van beírva.

engedhette, hogy a' szépség miatt egy kis hibát ejts a' versben, valamint Virgiliust amabban: *Obstupui steterunt etc.* mert itt is nem a' *stete* a' caesura, hanem a' *runt*, még is hibáz a' *quantitas*, hanem abban különböztek, hogy *Virgilius Systolét* tsinált, Te pedig *Diastolét*.

Azzal senki ki fogást ne tegyen, hogy ilyen-formámn minden *Quantitast* szabadonn lehetne változtatni. mert egy az, hogy ez a' szabadság a' fellyebb írt korlátokkal meg-van-szorítva 's határozva, más az: hogy tsakugyan szebb a' két szépség együtt, mint a tsak egy; ha Te is az egész énekben többet jelentő számban beszéllettél volna, tagadhatatlan hogy jobb volna így: *Lelkünk az Ákhác*z stb.

Ha valaki hibát akar tőled tanulni; tsinállyon olyan szivre ható *Emphasist*, mint itt Te tsináltál és részemről mindenkor meg engedem neki akar a' *Systolét*, akar a' *Diastolét*. — Még volna valami. — de várják a Levelet, ugy is elég tele van ez a' boríték. Élly sokáig és szeress engemet,

Költ Szántodonn a' mint fellyebb

Horváth mp.

Kivül:

de Szántód à Monsieur Monsieur Francois de Kazinczy per Budam
à Cassovie.

A boríték fekete pecsétes felén:

recomendantur Admodum Reverendo Domino Davidi Szabo Professori
Primario Academiae Reg. Cassoviensis.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 185. sz.]

170.

B. Id. Ráday Gedeon — Kazinczynak.

Bizodalmas Nagy Jó Uram!

Az Úr levelét az ki-nyomtattatni küldött második Negyeddal edgyütt vettem; hanem minthogy Földi Uram már a' Szathmári Doctorságára el-ment, meg vallom, nem tudom feltalálni, kire bizhassam a' nyomtatásban az *Correctiot*, ugyanis erre olyan kellene, aki magais ezen munkákban gyönyörködnek, én pedig itten magam részéről olyat nem esmérek, minthogy én ámbár szüntelen itt lakom,

de mégis kevés ösmerettségem van olyyakkal, az kiket arra alkalmasnak itélnék. Járul ide az is, hogy nintsen az meg küldött irás elég tisztán és correcte leírva: mert ha az pure és igen correcte le volt volna írva, talám magamis által nézhettem volna az Árkusokat és Gantsal corrigáltathattam volna, de így nem merem ezt az fáradságot magamra vállalni. Reménylem azért, minthogy Batsányi Uramnak nagyobb ösmerettsége lészen itten, 's azon ösmerőssei közt nagyobb bizodalmais némellyikhez, aki talám az dolgot magára vállalná. Ezen okból leg jobbnak itilem, hogy azon meg küldött munkátskákat, addig csak magamnál tartóztassam, míg Kassáruł informatiot vehetek: mert így bizony a' könyv nyomtatónak kezéhez adni nem tanátsos; minthogy néhol magam se tudok rajta el menni; még az alatta való jegyzések sintsenek sok helyen az Textustól sequestrálva, úgy hogy néhol magam vóntam közöttök a' szükséges köz lineát; ezen hiba nem csak a' nyomtatót, de még a' vigyázatlan Correctortis confundálhattya.

Hogy az én Kassára meg küldött munkátskáim a' mostani Negyedbe mind be nem mentenek, azt nem hogy bánám, sött inkább szeretem, és bizony nemis volt volna mostan szándékom éppen annyi darabot meg küldeni, ha Batsányi Uram edgyik levelében azt nem írta volna, hogy mentül többet küldhetek, küldgyek, sött azon levelében éppen 8. Árkust kívánt, holott én csak 5. Árkust küldöttem; de az mint fellyebbis irám, hogy most mund bele nem tevődtenek, éppen nintsen ellenemre.

Irja az Ur mind maga, mind társai nevében, hogy kedvessen fognák venni, ha nevemet munkátskáimnak alája tenném. De az én részemről éppen ez, az mit mostanis ujra ki kelletik kérnem, hogy nevemnek oda tételét az Urak tölem ne kívánnyák; sött arra sem álhatok, hogy nevemnek initialis betűi legyenek jegyek gyanánt; ugyan azért válaszottam olyan két jegyeket, amellyek közül kivált az elsőt, melly Á és J.-ből áll, senkiis, ha csak nem Oedippus, meg nem magyarázhattya. Énnékem ebben nem az a czélom, hogy az nevemet örökössen el-titkoljam, hanem egyedül az, hogy avagy csak esztendeig experialhassam, mitsoda itélet tételek lésznek versetskéim iránt: ugyanis azt igassággal el-mondhatom magamról, hogy soha még magam munkáival úgy nem conteltáltattam, hogy azokban meg nyughattam volna, hanem valamennyiszer által olvasom, mind annyiszor corrigálok: és így igen szeretném, ha mások itéletét halván, azokat meg jobbithatnám, és valójában senkisem fog meg sérteni, ha valakiktől hibáimat halhatom. Ugyanis elég rosz szokásban jött az az embereknél, hogy

ha egyszer az Auctort esmérík, szemben még hibáitís dítserík : ellenben ha-nem esmérík, sokszor hibáit maga előttis meg mondgyák, melly ha az igasságon van épülve, az Auctor magát corrigálhattya. Ujjobban is kérem azért az Urakat, hogy azt tülem ne kívánnják : sőt meg vallom, hogy igen szeretném, ha Tisztelendő Szabó Dávid Urnakis az hozzám írott és a' mostani Negyedben inserált Verse ki-maradhatna, mert azon versbőlís mindgyárt sajdittani fogják, hogy talám nékemis valamelly munkátskám ment a' Negyedbe. Ez amit én a' nevem bé nem tételére nézve kívánok, éppen nem újság, hanem Német országban igen nagy szokásban vagyon, és éppen azon okokból, az mellyeket én fellyebb fel tettem: Így igen sok Anonimusoknak versei mentenek bé, az Lipsiai, Göttingai, és Hamburgi ugyneveztetett Almanachokban, az Wieland Mercuriussábanis, ugy az Német Museumban a' Versekre nézve majd szintén annyi az Anonimus, mint az nevét ki-tevő.

Azt igen kedvessen veszem, hogy az Urak méltóztattak tettzésre hagyni, mellyik versemet kívánnám most ezen Negyedben íktattatni; igen szeretném azért, ha az két fordittásom Anacreonbol mostan ki-maradhatna, mellyek helyett mást fognék választani; én ugyan azt, hogy Anacreonbol darabokat fordítottam, nem szégyenlem, ugyanis a' leg ártatlanabbakat igyekeztem választani; de mégis azt, hogy Anacreonból való fordittásaim mennyenek leg előszszörís belé a' Gyűjteményben, valósággal szégyenleném, minthogy már ilyen idős embertől akarkiis avagy tsak előszször másfélét várna: ezen okból amelly verseimmel változtatni fogom, azok ugyan a' most kezemhez küldött Negyednek numerussai szerént fognak bé mehetni, hogy az Urak több numerussai magok állapottyokban meg maradhassanak. Az mesékről való gondolataimatis azolta bővebben ki-munkálkodtam, és így szeretném, ha az szerént,¹ nyomtatódhatna ki, ha pedig ez az bőveb le írás az mostani Negyedet igen szaporittaná, az helyettis, ugyan azon numerus alatt inkább más munkátskámát fogom a' Gyűjteménybe adni: mindezek íránt ezen levelemhez adandó és ide adnec-tált toldalékomban bővebben fogom szándékomat ki-jelenteni.

Azt nem próbálhatom, hogy az Urak azoknak, az kik neveiket nem kívánnják bé tételni, negatívát adtanak, mert ez minden Gyűjteményekben szokatlan dolog; kiváltképpen káros pedig, ha az negativa íffjaknak, és tsak mostan kezdőknek adattatik, mert kivált ezek

¹ Ez után még egyszer : *«ha az szerént»* következik, mi bizonyára tollhiba.

igen szeretnek, sőt szükségesis nékiek egy darabig lappangani, hogy fel-serkentést érdemellyenek. Már most ezen kivülis igen hosszúra nőtt levelemet bé zárom és álhatatossan maradok

Az Urnak

Pesth. 20. Januarii 1789.

Igaz köteles Szolgája

B. Id. Ráday Gedeon mp.

P. S. Ámbár ezen levelemben meg igittem vólt, hogy az mostan be teendő verseim felöl bővebben fognék irni, de félvén attol, hogy az Postát el szalasztom, most tsak az leg szükségesebbekről irok.

1-o: Minthogy az Urak ugy kívánnják, hogy énis az magam nevét ki-jelentsem, arra ajánlom magamat, hogy minden Negyedben egy olyan munkátskám fog be menni, mellynek alája lesz irva az nevem, és az mellyet magamis fogok mindenkor ki-választani. Az mostani Negyedben az fog be menni nevem alatt, mellyet most sub No. XIII. meg küldöttem, az ugyan azon Numerus alatt lévő mesék helyett.

2-o: Az mostan kezemhez küldött exemplárban az én Verseim sub No 3-o — 8-o — és 10-o vagynak fel téve: és így mostis ugyan ezen Numerusok alatt más Verseimet fogom az mostani Negyedben iktatni, azok közül, amellyeket már Berzevitzy Ur által meg küldöttem, és ugyan tsak ittis fogom censuráltatni. Most ha azokrol specifice írnék, hosszúra terjedne levelem.

3-o: Tegnap Trattner Uram maga nállam vólt, és azt mondotta, hogy lésznek neki Correctorjai: de mégis igen jó vólna, ha az Urak itten valamelly olly embert rendelnének, aki az Inspectiot magára válalná, ex super abundantia magamis inspicialni igyekezem.

4-o: Ugyan Trattner Uram nagyon meg örült annak, hogy az mostani Negyedben Comediából való specimenis fog adattatni, mert az által reményli, hogy nagyobb kelete lesz darabjainak. Meg vallom, hogy ezen opinioját nem tsak helyben hagyom, hanem tanátslanámis, hogy ezentul minden Negyedbe, ha tsak egy Actusis inseraltatnék. Comediabul vagy Tragediabul, ez által nem tsak a Trattner reménységét nyernék meg az Urak, hanem az mi Magyarjainkis fel serkentetnének Drámmák írására. Ezen okból igen jónak tar[ta]nám, ha még az mostani negyednek végénél inseraltatnék ez a Drámmák felöl való ígéret.

5-o: Valamint én magamat arra ajánlottam, hogy nem leszek ellenkező abban, hogy minden Negyedben legalább egy darab az én

nevemben bé mennyen, ugy ki kérem azt továbbis az Uraktul, hogy az több darabjaim Anonime mehessenek bé. E szerént az Urakis el érik kívánságokat és énis.

A levélnek csak kelte s aláírása a Ráday saját kezeírása, a többi idegen kézé. — Ugyan e levélnek a Kazinczy készítette kivonata itt következik:

TIZENHATODIK LEVÉL.

Pest, 1789. Január. 20d.

Vette leveletem a' Muséum' 2dik Negyedével. Dr. Földi már a' szathmári Doctorságra elment, és így tovább nem viheti a' Correctorság terheit. Ráday, ámbár szüntelen itt lakik, olyat nem ismer, a' kire azt bizhatná.

Secretariusus ekkor Gancs Ur¹ volt.

Batsányinak, a' ki Pesten lakott, talán lesz olly barátja, a' kire a' Correcturát bízhatja.

Nincs ellenére hogy minden Versei fel nem vétettek.

Nem engedheti meg, hogy Versei alatt neve megjelenjen. Azért választott két jegyet, mellyek közzül az A. J. senki előtt nem lesz kitaláltható. Legalább esztendeig tapasztalni akarja a' mások ítéletét Versei felől, mellyeket soha sem olvashat úgy, hogy rajtok ne igazítson. Szeretné, ha Szabó Dávidnak hozzá-írt Versei ki nem adatnának, hogy az ő Verseinek Írójok ki ne találtassék.

Anacreonból fordított darabjai még most hadd ne menjenek-be, etc. Nem javallhatja, hogy az Anonym. darabokat kitiltjuk. etc.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 191. sz.]

171.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Orubiczán 31-dik Jan. 1789.

Kedves Ferenczem! Rend kívül soká tartó halgatásodat — ha ugyan még ezt rendnek nem nevezhetem — mire vélni nem tudom. Ebből az álomból, kérlek, mennél előbb szabadíts fel. Én hálá Istennek, egészséges vagyok, és mostani boldogságomat tsak az kissebiti,

¹ E szó előtt bizonyosan a keresztnévűnek maradt az üres hely.

hogy leveleteken nem örvendezhetek; nem gondolhatod te azt el, kedves Ferenczem, mitsoda boszussággal hallom én azt már olyan rég olta, hogy auf der Post haben der Herr Lieutenant keinen Brief — jobbitsd nem tsak magadat, hanem Klárit is intsed, a kit egyszersmind helyettem tsókold [!] és ezt az Leveletskét kezébe add. — Ély olyan boldogúl, a mint barátod ohajtya.

László mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

172.

Báró Prónay László — Kazinczynak.

Tellyes bizodalmú

Nagy Jó Uram!

Vettem különös tisztelettel, és ritka örömmel az Ur becese jó voltából, a Magyar Museum első részét, s ahoz rekesztett hatalmas próbáit a Magyar nyelv ereinek. Az Urtúl, minden hizelkedésen kívül álétom, minden ki telik, a Magyar szó dicsőségének előálításában. Örökös légyen, ezen Nemes indulatért, s tehetségért, az Ur Neve. Miért nem született, ez előtt, csak száz esztendővel, az Ur lelkével bíró, két három Hazafi? Most virágjában volna nyelvünk, vetekedne a mai Uralkodókkal. De anyival emlékezetesebb léssen az Ur kihatósága: ha porrá itélt, s már sirba tett nyelvünket életre vissza hozza. Én a midőn másként, ezen Nemes iparkodást nem emelhetem; legalább ápolgatni kívánom, és kedvemet az Urnak Munkáival töltenem szivesen ohajtom. Bizonyára legszerencsésebb óráim lesznek azok; a mellyekben illy Nagy hazaszeretetnek Gyümölcseivel gyönyörködtethetem bús életemet. Erre nézve, kérem minden engedelmisséggel az Urat, méltóztaték a Magyar Museum, s más több kiadandó Munkáit számomra megszerzeni s kirendelni; de egyszersmint kiszabott Árát is, s hova léendő le füzetését tuttomra adni.

Az Isten éltesse az Urat szerencsésen sok hosszú boldog időkre; én pedig botolthatatlan mély tisztelettel maradok

Az Urnak

Beszterczén 2-a Febr. 1789.

engedelmes szolgálja

B. Prónay László.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában. M. Irod. Lev. 4r. 188. sz.]

173.

Kazinczy — B. Id. Ráday Gedeonnak.

Nagyságos Uram!

Azt a' kegyes ígéretet, hogy Museumunknak mindenik Negyede fog dítsekedhetni Nagyságodnak tisztelt Nevével, olly örömmel fogadtuk mind hárman, a' millyen nyughataatlan vólt bennünk annak óhajtása. Ez által Nagyságod Társaságunknak fényt is ad, nevezetes elő-menetelt is; 's annál hívebb és forróbb a' mi háládatosságunk Nagyságod eránt ezen kegyességéért, mivel látjuk, hogy alázatos és bátor kérésünket, önnön végezésének nem éppen könnyü meg-tagadásával, tellyesítette. Mi valóban erántunk való kegyes hajlandóság és Patriotismus jeléül vesszük ezt, 's igyekezni fogunk rajta, hogy háládatos tiszteletünket nyilván bizonyíthassuk.

Ezt meg-nyervén, abban állapotunk meg hosszás tanátskozásunk után,

1-ör: hogy Prof. Szabó Urnak Nagyságodhoz írott Hexameterjei a' Második Negyedből ne tsak ne maradjanak-ki, hanem minden változtatás nélkül álljanak-meg a' leg-első helyen. Így bizonyosságul fognak lenni mind Nagyságod eránt való tiszteletünknek, mind annak az aestimationnak, a' mellyel némely Hazafi Írók eránt viseltetünk, sőt Szabó Társunk nevezetesen, Rajnissal és Révaival folyt pöre után is, viseltetik.

2-or. Hogy utánna mindjárt és nyomban a' Nagyságod Gellertből fordított és tulajdon Nevével meg-jegyzett darabja következzen. Ez az, a' mellyet Nagysád az utolsó levelében meg-külde 's illy formán kezdődik: *egy nap megint el-múlt*.

3-or. Ezt kövesse sub No. 3o. az én *Bóldog bolondoskodásom*, melly szerint a' Nagyságod most sub No. 3o. bé iktatott Anacreonticumja másszorra marad. — — Az első darab tehát: *Szabó Ráday-hoz*, a' második: *a' Nagysád Gellertből fordított kegyességbeli speculatioja*. a' harmadik: *a' Fut az idő*. a' 4-dik ut in M[anu] S[crip]to. Egyébaránt Társaimnak meg-eggyezések szerint azon kérem Nagyságodat, hogy hírünk nélkül új darabot ezen Negyedbe ne tégyen, hanem azokat, a' mellyeket mi az által küldött 5. árkusból ki-választottunk, meg hagyni méltóztasson.

Azon is esedeznek Társaink, hogy ha Nagyságod ezen új kérés

meg-bántásnak nem veszi, a többi darabok alá is méltóztasson alá vetni Nevét. Olyanok azok, a' mellyek azt obfuscalni nem fogják, külömben nem vettük volna fel Museumunkba. De hogy ha ezt meg nem nyerhetjük, kéntelenek leszünk megelégedni azzal a' ditsóséggel, hogy Nagyságodnak némely darabjai mellett nyerhettük-meg Nevét. Úgy itélnék mindazáltal Társaink, hogy talám jobb volna az idegen és az Olvasót tsak el-tévesztő betűket egészen el-hagyni, és a' Ver-seket sub anonymo ki-botsátani.

Ohajtanánk, hogy Trattner sürgettesen, mert sokára halad a' ki-jövetel. Correctornak magát Versegi Expaulinus Úr ajánlotta, Trattner tudja hol lakik. Ajánlom magamat tapasztaltt kegyességeibe 's maradok hív tisztelettel. Kassa, 2-a Febr. 1789.

Nagyságodnak

alázatos szolgája

Kazinczy Ferentz mp.

Minek utánna ezen Levelemet szállásomon el-végeztem, Prof. Szabó Urhoz jöttem által, 's közlöttem azt, a' mit írtam. Még ezt itéltük jónak hozzá tenni: Ha az A. J. eránt Nagyságodnak valamely előttünk tudva nem lévő különös consideratiói vannak, azoknak megtartattatásokat éppen nem ellenzük: egyébaránt ohajtanánk, ha az Olvasók azok által tévelyedésre nem vonattatnának.

A borítékon¹:

à Monsieur Monsieur le Baron de Ráday. etc. etc.

à Péczel.

[Eredetije a budapesti ref. főiskola Ráday-könyvtárában.]

174.

Földi János — Kazinczynak.

Szathmár 5-dik Február 1789.

Tekintetes Ur!

Igenis, én már Szathmáron vagyok; és hogy Szathmáron vagyok, annak ma három hete. Hely nélkül való és bujdosó voltam eggy kevés deig: ugyan azért, leg-kivánatosabb igyekezetemet is, tudni s' érteni

¹ A boríték zárlatán ép piros pecsét.

vágyódó indulatimnak Levelezésem által kedve töltésére nem tellyesíthettem, nem tudván mitsoda helyet nevezzek Levelemben, az arra várandó válasznak meg-nyerésére. Nagy nyughatatlanságom volt a' Museumnak állapotja eránt; nem tudván mire vélni a' II-ik Negyednek Pestre küldésében való hosszas késedelmet, holott Batsányi utólszor nékem azt írta vólt, hogy December eleire fel fog küldtetni. Menynyszer félttem, sóhajtottam, hogy talám e' ditséretes igyekezetet valamely irigység meggátolta! Mennyszer, hogy talám a' Társaknak önnön magok között való nem eggyezése késlelteti! vagy, talám, hogy a' nem eggyezésből származott meg-hasonlás ez új jövést gyenge fűvében mindenestől is el-tapodta! Illy nyughatatlanságtól indíttatván, már most nyugvó helyemben, némelly dolgaimnak rendbe szedése után, első gondom vala, hogy ezekről az Urtól értekezsek, és szinte mikor a' Postára menék, hogy a' Kassa felé való Posta útat 's Napot tudakozzam, akkor találám ott ez engem meg-előzött Levelet. — Örömmel olvasom, — 's felelek reá. — Tehát a' miket fellyebb említék, hogy miktől félttem; úgy értem e' Levélből, hogy félelmem mindenben helyes nem vólt; de nem is tsalt meg gyanúm egészen. Sajnálom illy akadályjait e' kezdett dolognak! sajnálom, edgyikért az Urért; másikért, azért, mivel igaz leszsz az a' jövendőlés, melylyel engemet is sokan fenyegettek, hogy az illy szándék a' Magyarok közt hosszas nem lehet. De tsak ugyan nem szakadt még tehát félbe a' Magyar Museum! és ez énnékem most elég! Az én Verseim ugyan belé nem mennek, a' mint látom, a' Juliskánn kivül; és Neobüle 's Lesbia tsak azért nem, mivel szerelmes darabok! Én nem tolom reájok, mivel ezek enyimek; és meg-nyugszom meg-vettetéseken. De azt szeretném tőlök kérdezni: vallyon tsak a' Vitézi versek, a' felemelkedett gondolatok, és erköltsi tudományok-e a' Poesisnek tárgyai? és kivált, vallyon azokon kell e' kezdeni egygy Nemzetnek a' maga Poesisének jobb lábra helyeztetését? azokkal kell-e kecsegtetni 's olvasásra serkenteni egygy Nemzetet? 's megkedveltetni vele e' Tudománynak szépségét? mellyeknek déli fényétől szemei egyszerre elboríttatnak, szépségeit nem látják. meg nem értik, és így nem is kedvellik. Továbbá: vallyon a Görögöknek, kiknek Homerussok vólt, nem vólt e Anacreonjok? és Virgiliussok lévén a Rómaiaknak; Catullus, Horatius egészen porba temetődött e? Én az illy enyelgésekben azért nem írtam újjat, hanem tsak fordítást, hogy az ő Nevek alatt menjen el a' Munka. A' fordításban akartam jó példát adni, és nyelvünk alkalmatos vóltát nap-fényre hozni. Most, ha az enyelgő materia; annak Catullus és Horatius az oka. Nemzetem

hozza ki belőlle, nyelvének, 's Poesisének amazokéhoz hasonlíthatóságát, és lásson jó példát a fordításban. Az is igaz, hogy egy oly gyűjteményben, mint a Museum, nem mind csak oly felemelkedett gondolatoknak kell lenni. Sok féle az ész, a' kedv, a' guszttus, ki ki találja fel benne gyönyörűségét, mint a' vásárban, ha sok vevőket 's kedvellőket akarunk szerezni. Külömben, mint Petronius szóll: hanem ha oly étkeket függesztünk a' horogra, mellyeket tudunk, hogy tetszők a' halaknak; jutalom nélkül leselkedünk a' Partokon. — A' *Böldog oh ezerszer* nem fogadtatott el, mert már úgy is látta a világ. igen! de melly kevés része látta? 'S az a' kevés is melly kevés példáját az illy nemű verseknek? Osztán: nem látta egy Társaságnak helyben hagyását, melly másokat az olyan írásra jobban serkentene. Továbbá: Ah! melly szomorú ez az óra, és a' Budai *Seculare Carmen*, nem szerelmes materiák — -- de ezeket is látta már a' világ, úgye? igen: de látta e' Fordításról való regulákat is, és még a' mellyeket az Úr elő számlála. — És, kivált a' Budai *Seculare Carmen* nem érdemel e emlékezetet? talám nem véték vele, ha azt mondom, hogy az is lehet egy oly «érzékeny, 's Hazája szabadságáért reszkető nemes szívnek, és Nemzetéhez viseltetett forró szerelmének bélyege, mint ama' Fársangi Vers: Itt van farsang, vége stb.» Még egy jut eszembe: ama' Bátorzinak nagy imádója és követője tsuda hogy nem olvasta, vagy elfelejtette mit olvasott a' Szerelemről, a' Bátorzi Sándor Magyar Erköltsi Leveleinek Előljáró beszédében: «mi tselekeszi, hogy az írók, nevezetesen pedig a' mulattságos Versszerzők, igyekeztvén szerelmes Klórisokat szép gondolatokkal gyönyörködtetni, a' szerelem Istenétől elevenítettvén, ékes iratokkal kedveskednek az emberi Nemnek» stb. — — De elég, vagy sok is a' mentő beszéd! már csak azt jelentem, hogy, tudtam én ezt ezen Levél előtt is, mert maga Batsányi 18-ik Octoberben hozzám küldött Levelében nékem ezeket írta: «Lakadalmi Verseid nem mehetnek bele, (a' Museumba), válaszszt valamelly nevezetesebb tárgyat. A' versek magokban jók ugyan; de a' materiát is nagyon nézzük. Lesbiád szép, — — hanem, barátom, nem vólna e jobb oly szép versekkel valamelly ártatlanabb és felségesebb dologról írnod? mi ugyan nem kárhoztatjuk ezt is, hanem csak óhajtanánk amazt.» Tudtam hát, mondom, előre, és ugyan ez nevelte Pesten nyughatatlan óhajtasimat, a' II-ik Negyednek minél hamarább lehető látására; hogy ezek szerint mit vettek be, és mit hagytak ki a' M[éltóságos] B. Ráday el-küldött verseiből is. vagy minémű kedvvel 's indulattal vették azokat? sat, mert azokat is mind nyomják

a' fellyebb előszámlált nehézségek. Azokban is vagynak szerelmes darabok. Azokban is vagynak olyyak, mellyeket látott már a' világ a' Magyar Músában. Továbbá, a' Poésisse is sokba különös az Öregnek; és az illy tsak felségest kereső dagályhoz képest, vagynak benne valósággal alacsony materiák is. Erről méltóztasson valamit írni az Ur!

A' mi már az Urnak most kijelentett tzeljät illeti, egy új Periodicus munkának kezdésére: én el-hiszem valósággal, és látom, hogy az Urnak elégséges okai vagynak a' tölök való el-válásra. — — Igaz, hogy én nagyon örültem e két Vallásbéli elegyes Társaságnak, és nagyon kívántam, hogy ez meg öröködhethne. mert igen kívánnám egygé tenni e' két Vallás nyelvét, melly most két különböző Nyelv a' szóllásban 's írásban. melly nem lehet, hanemha az illy elegyes Társaságban, egyiknek a' másikhoz hajlásával 's engedésével, a' jónak mindenikében való követésével: ha a' Társak mindnyájan önnön szeretet nélkül valók, engedők, és igazság-megesmerők vólnának. Részenként szólva mindenikről, két különös hibát tapasztalunk most mindenikben. A Reformálttaknak igen jó Syntaxisok vagyon; a' szóknak jó öszve kötéseivel, fekvéseivel; de félénkek az új dolgoknak új névvel való előadásában, félénkek az új ékességeknek be hozásában, tudatlanok a' rövid kifejezésekkel való élésben, a' régiségben, a' hoszszas öszve-kötésekben, a' Deák szóknak halmozásaiban megállapodtak és megkeményedtek, a' honnan Nyelvek mindég egy állapotban marad, nem ékesül 's nem bővül. A' mai Pápista Magyarok ellenben mind ezekben mérészebbek, bátrabbak, munkásabbak; de az ő Syntaxisok többnyire túrhethetlen, az ujjítás sokszor igen is nagy benne. majd mindenben a' Deák, és más idegen syntaxisra feszítik tulajdonos folyást tartó Magyar Nyelvünket, a' ki mondásban is többnyire más szóejtést tartanak. 'stb. Ez a' nagy különbség az, mely Szentgyörgyi és Öry Uraknak is szemekbe tünt, hogy az Ur Szabóhoz és Batsányihoz nem illik. Ezt én is erőssíthetem. A' Kis Kunságon behordozám én most Őszszel a' Museumot, egy Exemplárnál többet el nem tudtam adni; ha némelly keveseknek tettsett, az Ur munkái tettsették, a' Bévezetésbeli okoskodás, ígélet és tzel, 's az Ányos versei. a' többi tekervényesnek, érthetetlennek iteltetett, és olyannak, melly a' maga tzeljät nehezen fogja el érni. Kivált a' Paraditsom, tsak el vesztett Paraditsom.¹ — — Ellenben, ha Pápisták olvassák azon munkát, nékiek ellenkező képpen

¹ T. i. a Baróti Szabó fordítása.

tettség, 's ellenkező képpen is itélik. Tegyük fel hát, hogy meghasonlik és két részre oszlik e' Társaság: nevedetni fog Nemzetünknek azon hibája, mely most is igen nagy, hogy Munkánk kevés olvasót, és vásárlót fog kapni; mivel, a' mi töllünk kerülttet tsak a' mi félünk fogják venni, és mely kevesen? a' Páristáktól kerülttet tsak a' Páristák. Most is pedig ez a' Magyar Nemzetnek fogyatkozása: hogy Irói, kivált e' mostani időben már tsak vólnának, de vevői nintsenek könyveiknek. Tële panaszszal a' Nyomtatók szája, szinte nehéz Nyomtatót találni a' M[agyar] Könyveknek, mindenek félnek tőle, hogy költségek benne vész. Iróink pedig szegények, ki nyomtattathat sokat maga költségén? Osztán, nevededik az a' hibája Nyelvünknek, mely most van, hogy a' két Népnél kétféle. mindenik mégyen elébb a' maga külömbözésében, mely idővel a' Nyelv ékességre menetelében mindenkor szeplő, motsok, fogyatkozás, akadály és veszteség leszsz. Mi ugyan, igen kevesen, a' kik szemesebben nézünk, 's igazabban itélünk, arról tsak tehetnénk, hogy követhetnénk őket is a' jóban: de mikor olvassa azokat a' világ, ha meg leszsz a' külömbözés? mikor esméri meg, és veszi követésre? ígérhetjük e, hogy mi Iróink számával 's serénységével felül haladhatjuk amazokat, 's rajtok győzdelmeskedhetünk? legalább most a' dolog nem úgy látszik, a' mikor majd minden tudományban több Irók láttatnak valóni ő közölők, kivált a' Poésisben, és pedig az igazi és ujjabb Poésisben, mely majd minden Nyelvek felett tulajdona Nyelvünknek, ők most sokkal nagyobb számmal fáradoznak. Azomban, a' sok ígérés, tudósítás, sok kezdés, sok félbe hagyás is már nem tsak tsömört okozott; hanem állandó hitelt is öntött Nemzetünk szívébe, hogy edgy Társaságheli Munka is tartós és maradandó folyamatot nem kaphat. Sok elébb elmulik, mint sem elkezdődnek, mellyre Példa most is a' Komáromi ígért *Mindenes Gyűltemény*, melly még el sem kezdődött, 's már vége van. Pesten is akart vólna valami lenni, 's abból sints semmi, sat. Mind ez a' Nemzet szívéet a' kezdőktől idegeníti, a' Munka kedvességét, 's keletét akadályoztatja.

Ezekkel mind azonáltal én, kezdendő szándékától az Urat nem rettentem; hanem tsak mint meg gondolasra való dolgokat, úgy tészem fel, mert egyéb aránt nékem az Ur rajzolatja igen nagyon tettség, és mikor ama mondott feltétel, a' meg-eggyezés, és a' jobbnak költsönös követése nintsen is meg, nem is reménylhető: mit van mit tenni? *immedicabile vulnus ense recidendum*. A' mit orvosolni nints mód, tsak ki kell azt metszeni. Tettség nékem az, hogy maga az Ur

külön Társaságot akar felállítani: ¹ de azt adom tanátsúl, hogy annak egyszersmind el-indítása, Munkájának ki-nyomtattatása, distrahálása, és az abból vejendő haszon eránt is minden környül állások ugyan jól meg-főzettesenek. Nem értem a' Társaság hasznát, hanem a' Nemzetünkre hárúlandó hasznot. és légyen annak olly meg-vetett fundamentoma, hogy állandó és maradandó lehessen, 's félbe ne szakadjon ennyi tsűfságra. Tettszik, hogy mind Reformálttackból akarja fel-állítani. és bár ezek számmal is és minden érdemmel 's kedvességgel felül haladnák amazokat, mert ezekben tartatott meg ez ideig Ősi Nyelvünk, 's ezekben kívánnám továbbra is örökké valóvá tenni, de mind azonáltal, ékesíteni s pallérozni. Tettszenek a' személyek. Tettszik, hogy szélesebb határt enged az Ur a' bévétetendő dolgoknak, hogy így a' vévők szaporodása felől is reménység lehessen, és ne tsak Literatorok, hanem Predikátorok is hordassák, az edgyféle materia is unalmót ne szerezzen. A Poesisra való Levelezésben, a' Magyarságban sok jeles dolgokat folytattunk már mi Horváth Ádámmal is, és még ő némelly társaival; ezekből is adódnék materia. Tanátslom azt is e' végre, hogy a' Komáromi félbeszakadt Társaság tagjait is szükség leszsz egy Levéllel meg keresni, és azon ígéretekre emlékeztetni, melyet most a' 7-ik Pesti Magyar Merkurban kihirdettetének. «Jelentjük egyszersmind, hogy semmi sem eshetik nekünk nagyobb örömünkre, mintha más jó Hazafijak, ezen Hazánknak közönséges hasznára tzelozott szándékunkat magokévá tészik, 's Hazájok eránt való szeretetek, 's szorgalmatosságok által előbb mozdítják. Igerjük, hogy mi, minden magunk haszna keresése nélkül azoknak Munkájokat némelly Jegyzéseinkkel bővíteni, s boldogítani készek leszünk, — — a kik vagyunk — — Pétzeli József» 'sat.

Engemet a' mi illet; nekem Haza Nyelvem bálványom. A' Grammatikában, a' Poésisben, az egész Magyar Nyelvben, talám még zaboláznai kellene igyekezetemet. Még a' Historia Naturalisban, a' Magyar Botanikában, és az egész Orvosi Tudományban különös elkezdett Gyűlyteményeim vagynak. Adnák a' Kegyelmes végezések, hogy mind ezeket valaha fel takart tsűrűben egygyütt láthatnám! A' végre olvasok minden O és új Magyar könyveket, hogy mind ezekben a' mi szép nevezet, szép kitétel, szép Magyarság 'sat. előfordúl, azokat jövődöbéli haszonra szorgalmatosan egybe szedjem; nem ugyan a' végre, hogy

¹ Az *Orpheusra* czéloz.

mindjárt róllok egész könyvet írjak, mert az több időre való; hanem hogy mintegy Dissertatiócska formában most eggyről, most másról ítéletemet előadjam, és ezt földieimmel közölvén, őket a' rendesebbhez és a jobbhoz szoktassam. Ezek közzül egy sints, a' melly már munkába nem vétetett, és ha, előszször ürességem, azután jó módóm, és kivált ösztönöm is leszsz tellyesítésére; minden tehetségem fel leszsz áldozva. Illy ígérettel kötelezvé magamat, 's várván további Levelét — maradok a' Tekintetes Urnak

köteles szolgálja és barátja

Földi János

Szathmár Némethi V. Physicussa mk.

Kivül: ¹

à Monsieur Monsieur François de Kazintzi mon tres bon Ami, von Szathmár, per Tokaj, à Caschau.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 187. sz.]

175.

Horváth Ádám — Kazinczyna.

Szántód 7-o. Febr. 1789.

Horváth mp.

Kedves Barátom!

A' Te indulataid ha az enyimeknél elevenebbek; az enyimek olyan erősek, hogy némelly Misanthroposok előtt nem merném ki mondani, millyen nagy gyönyörűséggel olvasom leg-kissebb sorodat is. Szerentsés a' Te szereteted, mikor engem szeretsz, tsak annyiban szerentsétlen, hogy soha sem fog-lenni győzedelmes, de nem is lehet, mert én ellenben örökös adósod vagyok, míg tsak emlékeztető erővel bírok, mivel mindenkor előttem kell azt tartanom, hogy te szőlítőtál-engem-meg elébb Levéllel, mint én Téged; mellyel millyen boldoggá tettél? képzeld magadnak, holott én az ember-szerető szívet addig tartom boldognak, míg jó Baráti vagynak. — Ha azt a' társasághoz, (melly ha semmiben nem vólna is, de ebben valósággal *szabad Társaság*) nagyon illendő nemes indulatodat, erántam még érzékenyebbé tehettem tiszta szívet mutató Levelimmal; ez nekem

¹ Zárlatán piros viasz pecsét.

ollyan öröm, hogy ebből származott kevelységem tartózkodás nélkül meg fedd Tégedet, 's szabad lelkü Társaidat, hogy a' Társaknak be fogadásában olyan válogatósok és egyszersmind némák vagytok, hogy sok hozzátok vágyakodó jó szíveknek társaságtokonn kívül kell elrothadni.

Characteredet a' millyen szélessen le irtad, színt olyan titkosann jegyző könyvembe be-írtam; előttem mikor magadat le irtad, egy nemes szívet festettél le, én magam festésidet rosszra magyarázni nem tudom, azoktól pedig, a' kiktől, hogy Leveledet el titkollyam, meg parantsolád, igen is el rejtem, még pedig, a' mint kívánod, tűz által. Nem sokkal születél elébb én nálam. Mert én születtem 1760ban 11-a Mai. az Atyám Predikator vólt, de egy valóságos Ember, és olyan tulajdonságokkal bírt, a' mellyeknek még én bennem sok hijja van: de tsak ugyan a' rólam való jó reménység engemet tett ő néki gyönyörtüségévé. Ő maga vólt egyedül minden előmenetelemnek eszköze, annyiban, hogy taníttatásomban nem tsak bőv költő, hanem talám vesztegető is vólt; de mivel tsak egy Férjfi gyermeke vóltam, a' nagy szeretet miatt nehéz vólt neki jól meg határozni azokat, a' mellyek szerentsémnek hasznosabb eszközei lettek vólna: a' sok consiliarius el ijesztette őtet attól, hogy gyermek koromban német oskolákban taníttasson; ne hogy a' gyenge regula mellett rossz erköltsökre vete-medjem. 13 esztendős koromban már a' Debreczeni kemény vessző alá adott, a' hol még 15 esztendős sem vóltam, mikor a' Togát, és a' Klastromi servilis Törvényeket is vállamra adák; ugy hogy már minden nemes hajlandóságim tsak-nem el-repültek, mikor eszre vettem magamat. — Sijettem hát a' Theológiával is, és öt esztendő mulva ott hagyám a' Papi ruhát; és azólta minden vezető és tanáts adó nélkül, mentem a' mire mehettem, magam eszétől. Miskolczon hét hólnapig (nagy részént a' Királyi Fiscus mellett) a' mint mondják, patvaristáskodtam: 's akkor Vármegyétekbe által rándulván, a' Jászói Contventbe Prókátornak esküdtem huszonegyed fél esztendős koromba; 's egyszersmind, mivel Debreczenbe az egész Mathesisonn (ki bevén a' Militaris Architecturat) még pedig annak felségesebb részeinn, az Astronomiann, és Sublimior Algebrann, minden vezető nélkül által mentem, 's a' Professoromtól, a' nagy nevezetű Hatvanitól jó Testimonialisom vólt; a' Geometrai hitet is le-tettem. 'S tsak ugyan Professiomnak az utólsót választottam; mivel soha semmi, még talám Poëta sem leszek olyan, mint lehetek Mathematikus: de külömben, a' főbb Tudományokat is, mellyek Debreczenben taníttattak, jó formánn

értettem a' 'Sidó nyelvonn kívül. — Szüleimnek tsekély jószágotskák-jok Komárom, Győr és Fejér Vármegyében van, a' hol le kelle vala telepednem; de mivel ők éltek, én successor nem lehettem; verejtékkel kellett hát keresnem kenyeremet; verejtékkel mondom, mert M[éltóságos] Gróff Teleky József Jóságában a' Pomázi Dominiumban volt olyan napom, hogy egy nap tizenegy mértföldet jártam gyalog: és tsak ugyan ott vetettem meg fundamentomát mind hivatalomnak, mind keresményemnek, a' Theoria rajtam annyit segített, hogy egy napi munkámért, a' mint fel osztottam, 15 aranyam járt, — magam azomban Veszprém V[árme]gyében Pápán laktam; útván másnak bérbe fogadott szolgálja lenni, egy néhány meg lehető's salariumú hivatalokat meg-vetettem, 's tsak annak dolgoztam, a' kinek akartam. — Egy ízben, mikor Gróff Teleky József a' Pétsi Districtusban Scholarum Inspector volt, tőle Pétsenn Matheseos Professorságot instáltam; meg is ígérte; de meg-ijedvén attól, a' mint rebesgették, hogy nem sokára németül kell tanítani; azzal is fel-hagytam — de már akkor Feleséges ember voltam: mert még 22¹/₂ esztendő's koromban meg párosodtam. 'S mivel a' társ választásban nem a' meg rögzött qualitasokat, hanem a' nemes hajlandóságokat néztem, úgy reá találtam: hogy egy igen félenk 's bátortalan szemérmű Leányból, rövid időnn a' környékben leg qualificaltabb Asszonyt tettem: én németül nem tudtam, de ötet, mivel volt Sopronban egy kis fundamentoma, még is annyira vittem; hogy a' minap még a' Te fordításodat is gyengénn rostálgatta a' Museumban. De tsak ugyan (hogy itt utamból ki térjek) a' tudományos Asszonyt feleségnek nem javaslom; mert az Asszonyi indulatok olyanok, mint a' gyenge hójag; hamar duzzadnak; már most ebben az Asszonyokat imádó világban, ugyan meg vesse a' Férjfi ingenium magát, hogy a' nemes elméjű Asszonyokat olyan kézenn tartsa, ne hogy az aequilibriumot el-téve'sse. Nekem tsak az is dolgot ád, hogy a' Naturalismustól meg óltalmazzam. hanem egy kiváltképpen való nyugodalmam van vele; Castitas naturalis, ez pedig a' nagy barátság szeretés mellett. de ezeket én is tsak magadnak írom, talám a' Himen' temploma felé ballagotdiban hasznát veszed, ha eszedbe jut. Veszprém és Szala V[árme]gyékben a' Feleségemnek szép birtokai vagynak; de a' mellyekből még mi semmit sem bíruunk, mivel neki édes Anyja él: hanem mivel a' maga vizérol nevezetes Füredben is portióm vagyon; oda vontam magamat, ez előtt négy esztendővel; és ott már magamnak lakást is építettem. Mivel a' föld mérő fáradozásban nagyonn telhetetlen voltam,

nem mertem azt tovább úgy, mint professiómat folytatni, ne hogy magamat idő nap előtt el rontsam, Successiom pedig még eddig sintsen; de ha lessz is, a' mi jövedelemem be jön, azzal magam es jó Barátim be nem érjük; meg próbáltam hát a' Gazdaságot; a mi jószágai vagynak a' Tihani Conventnek Somogy Vármegyében, minek utánna azok a' F. Kamara kezére jutottak, fel-fogtam 10 esztendeig, és fizetek esztendőnként a' Kamarának 5200 forintokat, 's már most a' Balatonnak egyik partján Füredenn a' magam Háza van, egy gyönyörű ki nézéssel; a' Másikonn Szántódonn ez a' Remete lakásom. Képzeld már most, a' Correspondens pennát, képzeld a' gondokhoz nem szokott Poesist, egy olyan ember kezében, a' ki harmincz negyven tseléddel vesződik, és a' ki olyan érzékeny Gazdává lett ilyen hirtelen, hogy mindennap meg látogatja az olyan alá-való marháját is, a' mellyeknek nevét salva venia nélkül, ki írni is szégyenljük. — De tsak elég az nekem, ha nekem ebben is van nem tsak meg elégedésem, hanem gyönyörűségem is: és még is a' Músákkal társalkodni meg nem szűnöm. Ez a' második ugrás, melly ember-szerető-voltomat meg-változtathatta volna, 's kivált a' Tudományokhoz való szerelmemet. az első vólt a' meg Feleségesedés; ez elsőnn te is magadra vigyázz. — rajtam ugyan egyik sem tett változást. Itt vagynak leg-tsöndessebb éjtszakai óráim, a' mellyekenn kedvemre áldozhatok a' Músáknak, és jó Barátim' szerelmeinek. Van olyan Posta nap, hogy tiz tizenkét levelet adnak kezembe, és hogy már én is előtted, hozzád buzgó indulatimmal ditsekedjem: mostani Leveled is ötöd magával érkezett, kettő vólt, két lelki barátimé, egy Gróff Gyórié, és egy a' Tihani vólt Apáturé, ötödik a' Tied; mindeniket meg-ismertem, de tsak ugyan leg-először a' Tiedhez nyúltam: noha talám homályosítja maradhatatlanságom' hívségét ez, hogy fekete petséted vagyon; mellyet a' mint kívül nem tudtam mit jelent, úgy belől sem láthattam. Meg-tettzik abból: mennyire rabbá tettem magamat, és le kötöttem jó Barátimhoz, és melly kevés órát engedek a' heverésre: hogy a' múlt esztendőben, a' mit Papirosra, Postára, Spanyol viaszra költöttem, többre ment 150 forintnál. de meg-tettzik az is: hogy hat hét száz forint, a mennyit talám Szüleim 's Feleségem jószágaiból industria nélkül idővel reménylhetek, nem elég magamnak, 's jó Barátimnak. Engedj meg, ha hosszas vagyok szívem' ki-nyilatkoztatásában: olyan vagyok mikor neked írok, mint Ovidius, mikor szépbe kapott: *Nam et Ovidius non scit, quod bene cessit, relinquere.*

Hogy munkáimat szereted, én el hiszem: mikor leg-első leveledet

olvastam, már tudtam, hogy szeretni fogod. még jobban szeretnéd, ha idegen nyelveket tudnék; de azt az én szerentséltenségem még eddig meg-nem engedte, jóllehet a' német nyelv iránt nagyon érzéketlen is vagyok még most is, mivel nemzetemet felette szeretem; és azt mutatom öltözetemben is, mert rajtam még eddig idegen öltözet nem vólt, az egy mellyre valón kívül, (de az is tsak igen ritkán, és nyárban el-vétve kalap) a' Deák és Görög könyveket pedig nagyon szeretném, ha több vólna vagy nálam, vagy hozzám közel, (mert nekem egész B[iblioth]ecám mintegy 30 könyvből áll:) és e' miatt egészen a' magam eszére kell szorúlnom, 's igen vakmerőenn irnom, nem lévén a' miből gondolatimat meg hazudtolljam. A' Görög könyveket gyermek koromban szerentséssén értettem; de már bizony siratható a' mennyit felejtettem, tsak úgy rémlenek előttem a' gyönyörű Görög versek, mint a' messziről jött 's el fáradt hang rezeg a' fül dobjainn. még talám lehetek olyan szerentsés, hogy ezt is elébb vihetem. — Faludiról emlékezel — Őtet én is jobb magyarnak tartom, mint sok mostaniak. van ugyan benne disztelen is, a' mellyet azért hogy *disztelen*, méltán mondhatsz *κακόν*nak; mert a' mi *disztelen* nem *kedves*, és ezek ugy tettzik a' Görögnél synonymumok, a' mint bizonyítja Theognis *ὅτι καλὸν φίλον ἐστὶ τοδ' οὐ καλὸν οὐ φίλον ἐστὶ*. — nagyon helyes elébe irás, a' toldalékkal együtt. — ugy tettzik Révai is ki adta már Faludi versseit, de ő annak nagy imádója lévén, tudom a' rostálástól meg-tartóztatta magát.

Addig irok: hogy majd ki marad a' java.¹ — Te vagy az a' második Barátom, a' ki ki merte nyilatkoztatni kőművességét, mellyre már fellyebb is valamit irtam. — Tudom olyan Felségesnek Társaságtokat: hogy annak tagjának lenni nagyobbra betsülöm akarmelley Erudita Societasnál. Egy jó Barátomnál már harmadfél esztendeje van, hogy be jelentettem magamat; de a' mint látom nagyon kemények vagytok a' be-fogadásban. Be menetelemnek titkosabb urait pedig keresni nem merem, ne-hogy gyanuságot szerezzek jó Barátim' szívekbe, mintha tsupán tsak sutrin-secumitokat akarnám ki kutatni. Vagnak több jó Barátim is, a' kiket bizonyossan tudok, hogy közületek valók, de azoknak hűséget is ugyan azon okból erőltetni nem merem. meg-elégedtem azzal, ha társaitokhoz tökéletes Barátságot mutathatok. — Kedves Barátom! ha egyenes szívűséged ezen titkodat

¹ Horváth egy egész 4r. nagy levélpapír mind a négy lapját be írván, két darab kisebb levélpapírt kénytelen ragasztani leveléhez. Innen a czélzás.

is hűségemre merete bízni, sőt látatlan is hívsz — tetézd meg örök emlékezetet érdemlő szeretetedet azzal: hogy mutasd-meg az útát. — Talám ha ama' másik jó Barátomhoz közelebb lakhatnám, eddig az is bevezetett volna, mert annyira ismer, hogy még némelly insignéjit is bátorkodott megmutatni, meg-is találta bennem titkainak zárját; mert Te vagy leg-első, a' ki tsak ennyit is meg tudhatál tőlem; Te is tsak azért, hogy ollyannak ismersz 's vallassz Leveledben, mint ő. Ez az egy híjja világi boldogságomnak: ollyba tartom, mint ha született vak volnék, míg azt el-nem-érem. — Azt pedig elhihetd, hogy szivem ugy praeparálva van, hogy tsak a' be vezetés híjjával vagyok, mindjárt kész ember leszek; el-készítettem magamat, mint Prometheus a' sár embert, tsak égi tűzre van szükségem. — Tudom, hogy mindnyájan Eklektikusok vagytok; de én sem vagyok superstitiosus; nagyon Rationabilis vallássom vagyon. engemet egész Vidékünk annak hisz, a' mi Te vagy — és annál keservesebb ez nekem: mert *bis miserum est, miserum esse, nec videri.*

Az idegen szók iránt nagyon nemesenn viseled magadat: és erről Nyári Ejtszaka nevű könyvetskémnek (melly nem sokára világot lát) Praefatiójában, Museumtokat is meg-dítsérem. — hanem én ugy hiszem: hogy a' Deák és Görög nevezeteket nagyobb szabadsággal be lehet botsátanunk magyar írásinkban, mint a' most élő nyelvek szavait; mert amazokra ezek is reá szorúlnak. — Könyvemben bővebben meg-fogod látni

Azt kérdéd: mit mond Batsányi a' 38-dik laponn? én ugyan meg-vallom: hogy a' *Fürgenczet, vidámot, könnyebb szerűt, enyelgőt* másképpen írtam volna, sőt azt az egész fél lapot, mikor Ossiánt dítsérni akarnám. talám idővel öszve gyalulódunk; majd meglátom, mit felel levelemre Batsányi? ha mutat-e ollyan serenus szivet, mint a' millyen a' Tied; azután én is bátrabban írok neki — nem rég írtam neki Anyosról.

A Virtust Erköltsnek híjjánossan nevezzük, akarki kezdte. én erről a' Nyári Ejtszakámban tsak nem egész lapot írok; — Ha a Virtus Erkölts, ugy Virtuósos Erköltsös lessz, melly ellenkezőt tesz. — itt nekünk nem lehet vigyáznunk erre a' Philosophusok' kérdéssére, an virtus naturá homini insit? — én a' virtust magyarul is örömost virtusnak írom, és reá fogom, hogy valamelly személyes nevezet, mint Jupiter, 's más Pogány Istenek, mert régen a' Virtust is Istennek imádták. egyéb aránt, ahol oda illik *Derékségnek* írom; 's ha valaki a' derivatiókra szorít, meg fordítom az eredetet, és a' Virtuósust

deréknek nevezem. — Az öreg Báró Ráday azt ígérte, hogy ő majd meg mondja mit tesz a' Virtus, várjuk el hát azt.

Theréz, ember név; Thrési gyermek-meg-szóllítás; azoknál szép lehet Thrési is, a' kik a' Jánost is Hanslinak hívják. — Nalunk ugyan Thrési nagyon közönséges.

Bátsmegyeidnek tartoztam; mikor neked 's ketten a' Hazának adósok vagyunk, de Te kételkedsz e még is barátságomban? hogy azt írod: *meg szégyenítettél*. Isten hozzád — nem sokára várhatd más levelemet: mert ez már tele van.

Péczelínek irtál, — én is írtam. — Tudod e már, hogy az ő *Mindenes Gyűjteményjek* dugába dült! öszve haragudtak a' Komáromi Tudósok a' Bétsi M[agyar] Kurirral, — nem értették egy-mást; 's már most félre tévők a' tollat. — Én reá írtam keményen Péczelire, (mert régi Barátom, 's hajdan Debreczenben Praeceptorom volt) — ha ilyen tsendes napjaim lesznek, le írom a' verseket, melyeket küldöttem neki, s neked meg-küldöm; de nem a' Museumba, hanem csak magad multságára. — a' Prosamat recomendálom 's hűségedre bízom, hogy ha valahol (a' mint rémlik előttem) az értelem hibázna, egy két szóval igazítsd meg, 's kivált egy helyt úgy tettezik a' vége felé, (mert a' maculatában rosszúl van.) Egyik ország a' másik ellen *törekedik*, 's csak hamar utánna megint: egy más ellen *törekednek*, egyik *törekedik*-et tseréld el, ha a' Purumban is úgy van.

Szántód 7-a Febr. 1789.

Horváth mp.

Kivül:

Szántodine

Spectabili ac Generoso Domino Francisco Kazinczy, Nationalium Scholarum Literarii Districtus Cassoviensis Inspectori Regio (etc.)

Domino peculiariter Colendissimo.

per Budam

Cassoviam.

[Eredetije a m. t. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 185. sz.]

176.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Orubicza 7dik Febr. 1789.

Kedves Ferenczem! Még nem igen bizonyos, de igen könnyen meg történhetik, hogy én egy néhány napok múlva Budára fogok

Mundurért Commandiroztatni, a honnét osztán az is meg történhetnék, hogy öledbe és karjaid közzé szaladnék, és hogy ott egy kevéssé azzal veszekedhetnék, a ki most anyira distrahal, hogy Leveledet nem vehetem. De még könnyebben meg történhetnék az, hogy te Budára jönnél, és ott nem tudom hol, igen véletlenül velem öszve akadnál — Te az Empfindungsvolle Scenákat igen szereted — én is — — — —

Akár mit ad a jó szerentse : arról* tudósítani foglak, és egy-szersmind a Planumomat is meg küldöm, a melynek tudod, hogy osztán minden hiba nélkül végbe kell menni. — Most ély szerentsésen és álmodj olyan édes álmot a jövődőről, a milyet én már egy néhány éjtzaka álmodok; — tsókollak a leg édesebb tsókkal.

László mp.

[Eredetije a m. t. Akadémia könyvtárában: M. rod. Lev. 8r. 2. sz.]

177.

Horváth Ádám — Kazinczyna.

Szántód 9-a Febr. 1789.

Kedves Barátom!

Bizonyítsa ez a' levelem, melly nyughataflan vagyok a' neked írásban. Másik levelem, mellyet titkos Leveledre válaszoltam, tsak annyival ér talám elébb Kassára; hogy azt Pestig eventualis alkalmatosságonn küldöttem, ez pedig fiók Postákon fog menni Budáig. — de ne nehezteld sűrű Levele[zé]seimet, kivált illyen sokat; én tartozom vele, hogy írjak, Te pedig, hogy el-olvasd, sőt mind addig szeretnék írni, mig úgy meg-győzhetnélek, hogy ne lenne időd olvasni is, én azomban leg-hosszabb soraidat is¹ örömmel olvasnám tsendes éjtzakáimonn.

Most vagyok már igazánn Társ a' Museumhoz. Három darab vers vagyon ezen Levelemben; az első egyedül magadnak szóll, és talám égetésre való is lessz, mint vólt a' Te leg-újjabb leveled: de külömben ki szóllhatna meg engemet azért, mikor mellyemenn jó

* Az első vagy második postán. — Kazinczy L. jegyzete.

¹ E szó nem egész tisztán olvasható egy tintafolt miatt.

Barátomnak ablakot nyitok; ha ki meg-szóll, a' vad állatok közé számlálom én azt, *έκας έκας ός τις άλιτρος*. — Szüntelen való áldozat az én szívem, melly egy Vesztai forma égi tűzzel gyújtódott meg: semmi közök ezen szent foglalatossághoz azoknak az éjszaki jeges tengerben termetteknek, a kik az itt lobogó lángot sem érezni, sem betsülni nem tudják. — Te pedig kedves Barátom mi vagy ezen áldozatban? magad tudod: közel a' tűz, égesd meg ha tettzik töményemet; de tartsd meg szívemet, melly ég, de meg-nem-emésztetik.

A' második darab vers, az, a' mellyet meg-ígértem tegnapelőtti Levelemben,¹ hogy hozzád küldöm. Ez már talám másokkal is közölthető: mind az által, mivel némelly személyeket érdekelni láttatik, nem annyira vágyakodom, hogy mások is láthassák; ha nekem még leg-jobb barátim között senki magát olly kedvesen, mint Te és olly elevenen ki nem nyilatkoztatta: ollybá tartom mikor Te olvasod soraimat, mintha az egész világ ditsérne és jónak vallana. — A' Harmadik darab már magamat illet, és ha érdemes a' Museumba, ti lássátok: de olly fel tétellel, hogy már ez a' második Darab holmiben is meg-lészen. mivel a' Lélek' Halhatatlanságának utánna illik. — Mit itélsz rólam? hogy miképpen gondolkozom a' Lélekről? — Ez három versekben, melly mindenik tsak hirtelen munka, láthatsz valami különösséget vagy külömbözést indulatim között, az elsőben forró szeretetet, az utolsóban tiszteletet, a' középsőben valamelly mediumot: óhajtvá várom Leveledet: hogy mit nézel ki indulatimból 's azoknak ki-jelentéséből.

Az új esztendő elejénn, a' Bétsi Kurirnak küldöttem valamit az üstökös tsillagról; nem kétlem: hogy Te is olvasod a' Kurirt; ha hozzátok el-érkezik: nézzétek meg, és a' Kassai Tudóssabbakkal közöljétek: mint tettzik nekik? de ezt is hozzá tegyétek, hogy Urania kerületjének 64 esztendő vagyón téve irásomban; el hibáztam, 84et kellett volna írnom. — Lássák az Astronomusok, ha vakmerőnek mondanak érte. — de az igaz, hogy ha fel-talál jönni az üstökös: egy kitsinyt szégyenleni fogom. — A' Kurir még eddig ki nem adta; nem tudom miért? ha tsak Levelem el nem tévedett — melly ha úgy lessz, neked meg küldöm azt is. — Budáru! Szerdahelyi' Levele meg érkezett a' Hunnia's ki tóldásáról; de ő engemet nagyon el ijesztett, (egész candorral ír pedig) úgy hogy ha valaha úgy ki tóldhatom:

¹ L. febr. 7. 1789-ben kelt s 175. sz. alatt közölt levelét.

hogy valóságos Epopeja legyen belőle, egyedül az én ditsőségem lessz; neki ugyan már Levele után meg ajánlottam: hogy ha írom, tsak filő Historico continualom, azt is pedig a' többek közt Gróff Balassa kedveért tselekszem, a' ki vólt az új darab' írássára leg-első és hathatós ösztönzőm. — Láttad e már a' Komáromi Mindenés Gyűjteménynek három első arkussát? a' tsillag sugárokról fundamentomos jegyzéseket tesznek; de ott én velem egy kitsinyt öszve fognak ütközni: mert én a' Nyári Éjtszakában, egy kitsinyt keresztyénebbül gondolkodván; meg igazítom Mosest, és Physice mutogatom, hogy láthatott Ádám Csillagot, mihelyt teremtetett. noha a' sugárnak motus successivusát én is hiszem és állítom. — Magyar Románodat örömmel várom, a' mint kértem, küldj *húszat*, reménylem, hogy el kél, hiszen tsak azok is vagynak huszann, a' kikkel literaria Correspondentiam vagon. — Neked az én munkátskáimnak recomendálássában sokkal jobb módod vagon az Inspectiód alatt lévő Oskolákban, tsak hogy mikor azok világ elébe jöttek, nem gondoskodtam arról, hogy Cassára feles számmal küldjek. — Szabó Urnak koszorúiról már Pápára írtam, de még választ nem kaptam: talám már nem sokára nyerek egy-nehány napot Győri útamra, akkor mindenekeket el-végzek. — Isten hozzád.
Horváth mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 185. sz.]

178.

Péczeli József — Kazinczynak.

Tekintetes Ur!

különössen kedves Barátom Uram!

El hiszem, hogy nem tudja mire vélni, miért késik a *Mindenés Gyűjtemény*. Oka a késedelemnek volt a Bétsi Kurirnak ártatlanul reánk hártott motska, mellyet valaki, hírünk nélkül a Posonyi Vjságban valamelly Levélnek bé tételével húzott vala reánk. Vgy gondoltuk, hogy Prédikátori hivatalunk meg nem engedi, hogy az ilyen motskolódásokra felelvén, ujjabb ujjabb kedvetlenségre tegyük ki mind magunkat mind hivatalunkat. Az ólta már sokan írtak hozzánk, hogy félbe ne szakaszszuk s az ilyen jó Hazafiaknak kérésekre talán a jövő Juliusban, ha elébb nem, hozzá is kezdünk. Szívessen köszönöm a Tekintetes Vrnak ebben is meg mutatott barátságát 's hazafi sze-

retetét. Barátságosan ki kérem, méltóztassék ezután is szándékunkat elébb mozdítani. — Azért bátorkodom illy tsekély papirosra írni, hogy egyszersmind ezen Levelembe az 1-ső Szakaszt bé zárhassam. A mi fő tzelünk ebbe a lett volna, hogy még az olvasásba, a Magyar Könyvek megszerzésében rest Nemzetünket, az ilyen rövid Munkátskák által, valamint a Kassai Tudós Hazafiak is, az olvasásra kapassuk. Méltóztassék meg ítélni a Tekintetes Ur, ha ezen tzelből nézetetvén, nem lett volna é hasznos igyekezetünk? — A hét subscribált Vrakkal küldött kedves levelét a Tekintetes Urnak vettem közzönettel s arra kérem barátságosan, hogy ha a Kassai Museumban (melynek itt közönséges kedvessége vagyon) a M. Gvadányi Gróf Eö Nagysága Leveléről valamely emlékezetet méltóztatott tenni, inkább hagyja ki a mit *Rousseauról* és *Lessingről* mond, mint sem, hogy ez az én drága Uram érte valamely szomorúsággal illetessék. — Magam is betsüllöm én mind a kettőt, de még is szerettem volna, ha nem illeték volna azt, a mihez nem tudtak vagy nem akartak tudni. Lessingnek sok szép és hasznos munkái vagynak, de veszem észre, hogy sok ifjak mindig azt keresik benne, a mi nem nekik való, 's azért illetem én is vagy két szóval. Magam' szeretetébe ajánlván, vagyok Komáromban 13. Febr. 1789.

a Tekintetes Urnak

sz. igaz szolgája

Pétzeli Jósef.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 188. sz.]

179.

B. Id. Ráday Gedeon — Kazinczynak.

Pesth die 19-a Febr. 1789.

Egész bizodalommal való Jó Uram!

Második napján Februariusnak írott levelét vettem az Urnak, mely miért érkezett valamivel későbbetskén kezemhez, okát nem tudhatom, melyre válaszomat adni mostan kívántam. Már az Museum második darabjának első Árkussa már akkor készszen volt, mikor az levelet vettem, sött a' másodikhozis már hozzá fogtak, 's reménylem, hogy már most az harmadikon dolgoznak: hanem Versegi Uram Corrector benne nem lehetett, rész szerént azért, hogy Budán lévén

szállása, a' Duna ugy el zárt bennünket egymástól, hogy tovább egy hétnél a két város között communicatio nem lehetett; rész szerént pedig azért, hogy ha ezen akadály nem volt volna, nagy erőtlenedésben hallom mostan lenni. De mindezértis semmi hátrálás a' nyomtatásban nem lett, mert kaptunk helyette egy érdemes ex Paulinus Ifjat, kinekis az neve Kindel; ámbár az német névnek láttzik, de szintén olyan jó Magyar, mint akár mellyikünk, és egy emberséges ember: reménylem Batsányi Uram ösmerni-is fogja: én eddig szintén olyan Contentus voltam véle, mint Földi Urammal.

Térek már az Ur levelére igenesebb való válaszadásra. Valamint előbbeni levelemben meg ígértem: egy Negyed sem fog ki-maradni, mellyben magam munkátskái közül ugyan magam neve alatt edgyet vagy talám kettőtis bé ne adgyak, sőt az harmadik Negyedben olyan munkátskámot igyekezem az Uraknak meg küldeni, amelly azon Negyedben, annak nyomtatásbanis két Árkussát, következőképpen tsaknem harmadát el fogja fogni: Egy szóval: lészen az az Gróff Zrinyi Miklós Sziget veszedelme első részének kötetlen Beszédre való fordittása. Az Museumnak több Negyedyeiben, még több már kész részeitis meg fogom ezen fordittásomnak küldeni, vagy talám az egész fordittást apródonként belé iktatni. Ezt pedig mind a tulajdon magam neve alatt. Tsak ez kettőt kérem ki énis az Uraktól, hogy az hol magam nevét fel tenni nem kívánom, azt 1-o: hagyják szabadságomra. 2-o: Engedgyék meg azon verseimet a' Museumban bé tenni, a' mellyeket magam választok, annyival inkább, hogy ezen szabadságot a' természet törvényeis énnékem adgya. És így a' mostani Negyedből ki maradnak ugyan az Anacreonból való fordittásim, de az harmadik Negyedben nem fogom ellenzeni ha bé mennekis ¹ azok A. J. jegy alatt; Egyedül az Anacreon XIX-dik ital Dallya maradjon ki, mivel az már az Ur által is magyarra igen jól van fordítva, és így nem látom szükségét miért menne be kétszer, inkább az helyet az mennyen bé, a' hol Cupidót a' Méh meg csipte. A mostani Negyedben pedig mik mennek be munkátskáimból, azt levelem végzésével egy elenchuskában oda ragasztom. Ezt az edgyet mondhatom felölök, hogy egy sints közöttök, mellyet már az Uraknak meg nem küldöttem volna; ha még edgy éneketskéjét Gellertnek ki veszem, mellyet az olta tsináltam, és annak az Énekének fordittása, melly így

¹ E szó után: «tsakhogy» át van húzva s kitörülve.

kezdődik: *Gott deine Güte reicht so weit, So weit die Wolken gehen.* De hogy ebből az regula ellen ne hibázzak ezt az éneket is e' levelémhez adnectálom.¹

Már az Ur punctumjaira felelek rendel eszerént:

1-o: Igenis Professor Szabó Ur Hexameterjei fognak bé jönni az első Negyedben leg először is, még pedig minden változás nélkül, mint a' mint most meg küldtettenek, úgy, hogy az sem maradt ki (Ráday Gedeon társunknak); ugyanis nem hogy én ezt az nevet bánám, sőt inkább ditsekedem és gyönyörködöm benne.

2-o: Az én Gellertből való fordításom második ott nem lehet, részszerént azért, hogy már az első Árkus le volt nyomtatva, részszerént pedig azért, hogy nem akartam az Numerusokat változtatni, mert az a' nyomtatónak is csak confusiot okozott volna, és így meg akartam mind azokat a' Numerusokat tartani, az mellyeket az Urak az én Verseimnek rendeltek: eszerént azért a' mostani be iktatott verseim ugyan azon numerusok alatt vagynak, a mellyek alatt az előbbiek voltak, és az Urak versei is az Manuscriptumban meg küldött numerusok alatt maradtak.

3-o: Ezen Punctumra már sub puncto 2-o feleltem, hogy mind az én, mind az Urak verseinek rendei és Numerussai meg maradtanak: De feleltem már arrais levelém elején, hogy az mostani Negyedben ámbár nem új, de más verseket szeretnék a' magaméi közzül be tételni. Ezen szabadsággal nem csak azért kívántam élni, hogy így jobbnak itiltem, de azt mostan szükségesnek is tartottam, ugyanis a' XIII-dik Numerus alatt az Fabulák eleiben tett irásotskám jobban meg vizsgálván, azt olyan hibásnak találtam, hogy azon elől járó beszédet jobbatkán és bővebben, következésképpen használatossabban akarom ki munkálódni. De ha ezen munkámat el végezhetném is, mégis csak az utolsó Negyedre maradna, minthogy az Urak engedelmével az harmadik Negyedben, az Zrinyi szerént való munkátskám szeretném az fellyebb irattak szerint bé iktattatni. Vettem Erdélyből is leveleket a' Museum felől, de az ezek iránt való Tudósítást más levelémre hagyom: most csak ezt irhatom, hogy csak M. Vásárhelyre is 100. exemplárt kérnek a' Museumból. Azomban maradok

Az Urnak

Le kötelezett Igaz Szolgája

B. Id. Ráday Gedeon m. p.

¹ A kéziratban nincs meg.

A levél idegen kézzel van írva, csak az aláírás Rádayé. Ugyancsak e levélnek Kazinczy készítette kivonata itt következik :

TIZENHETEDIK LEVÉL.

Pest, 1789. Febr. 19d.

A' Museum második darabja harmadik árkusát nyomtatják. Verseghi nem lehetne Correctorok, mert a' Duna miatt Budáról, a' hol lakik, Pestre nehéz volt az által jövetel, 's betegeskedni hallja ötlet Ráday. Egy Kindel nevű expaulinus tette ezt a' szolgálatot. Ennek neve német, de szintoly jó Magyar, mint akármellyikünk, 's *eggy* embers[éges] ember.

R[áday] a' Zrinyi Epopoeájának Első Énekét prózába öntve küldi-meg a' Muséumnak. Továbbat majd a' költemény kész Énekeit küldi-meg, sőt talán az egész általöntött Munkát is. De ezeket köti-ki : 1. Meg ne nevezzük nevét a' hol nem akar megneveztetni. 2. Engedjünk helyt azon darabjainak, a' mellyeket maga választand. etc. etc. etc.

Maros-Vásárhelyre száz exemplárt kívánnak a' Kassai Museumból.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 191. sz.]

180.

Horváth Ádám — Kazinczynak.

Kedves Barátom !

Régenn voltam ilyen rest a' válaszolásban; most is zavart ésszel kell írnom a' sok éjtszakai mulatozások miatt. Negyed napig Veszprémen keresztül jöven, a' Postán találtam utolsó Január[an] írt Leveledet : és azt vélem Pápara hozván, úgy akartam, hogy ha itt egy nyugodalmas éjtszakám lett volna : egész meg-elégedésig felellyek Leveledre. — de tsak reá kell szorulnom Szántodi Tusculanumomra, ha tsendesen akarok írni; addig ezt vedd kedvesenn.

Hogy Szabó és Batsányi egyenességeddel vissza élnek, igen nagyon bánom : nem azért, mintha az ő munkájikat imádnám, mert magad tudod, hogy a' magadéban is bátran meg mondtam a' mit nem szerettem : hanem, hogy Társaságtok volt, és abban a' Te Neved is már ismeretessé lett előttünk — — —. Egyéb aránt én is abban az értelemben vagyok, a miben Őri és Szentgyörgyi Urak; mert fogadom azt : hogy a' melly darab Versseimben Társaid semmi szépet és méltót látni nem tudtak, azokat mások, még pedig sok Tudóssab-

bak nálam; a' Museumban örömmel olvasták volna. de az én egyenes szívem mind azonn válogatást jóra magyarázta, és engemet nagyobakra ösztönözött. az én Barátim sem betsültek bennem egyebet mikor magamat Szabónak társul adtam, hanem csak azt, hogy vele köz jóra dolgozni igyekezem, reménylvén azt, hogy idővel egymást fűszerszámozva, a' fanyart meg édesíthetjük. — mit tsináljak hát már? adj jó tanácsot. — Az újjonnan fel állítandó társaság íránt szent a' gondolatod; de miképpen válsz meg Te is régi Társaidtól szép móddal. — Engemet magad hívtál Társnak, sokkal tartozom egyenes szívűségednek; holott ugyan akkor Szabó azt kívánta, hogy erre Solennis kérelemmel mennek reá. ha nagyonn fogja rostálni darabjaimat egy pár régi társod: vagy keveset, vagy semmit sem küldök; de miképpen mondjak le rólok én is. — Tudom ugyan már jó formánn, mi tettzik Szabónak és Batsányinak; és azt talám megtelegekedhetném, hogy mikor neked a' Te gustusod és sok Tudós Hazánkfiak szája ízint valót küldenék, küldhetnék amazoknak is olyant, a' mit ők szeretnek. — De — mit tétovázok? a' Te nagy szived annyira kötelez engemet, hogy hazám mellett lejendő szolgálatomnak módját örömet fel kell függesztenem akaratódtól. meg-egyezek hát benne, és ditsőségemnek fogom tartani, akar minemű Társaságban is, ha neked társod lehetek. Sz. Györgyi és Őri Urakat nagy Tudományokról ismerem; Földit is jól tudom, Szabó Lászlót nem ismerem, de úgy tettzik szép munkáját láttam, merem előre ígérni, hogy a' Hazábann nagy betsülethen leszen társaságunk; sőt mivel már Péczelivel is vagyon Correspondentiád; serkentsed őtet is; — én is serkentem; keresd fel Miskolcz körül Póts Andrást is, annak is igen elmés verseite láttam; és Erdélyben Uj Tordánn Gyöngyösi Jánost, (ezt én meg szállítom, és Társul hívom) ő sem lessz utolsó Társaságunkban. — De azt kérded, hogy mit itélek róla? — 1790. esztendő elejénn el akarod kezdeni: szent gondolat, bár elébb lehetne; de lehets e vagy nem, Te Tudod: ha Patakhoz olly közel vagy, és a' nevezett Professor Urak ollyan serény társaid lesznek, hogy munkáink öszve szedésében veled együtt szakadatlanul dolgozni nem restellenek, igen szépen fogunk boldogulni: de ha közel segítségem nem lessz, magad hivatalbeli foglalatosságid miatt meg-nem győződ. ezen kívül

Tudtomra már mi négyen, Te, én, és a' Pataki Professor Urak, s ha Péczeli is közünkbe jön; ő ötödik, fogunk ollyan tehetséggel birni, hogy a' daraboknak ki adását tulajdon költségünkkel elő mozdít-

hatjuk; és így bizonyos summát össze kell tennünk, és azonn a nyomtatást meg-indítanunk: mert ha Praenumeratióra szorúlunk, igen nehezen kapunk lábra. — Bár csak egy Óráig beszélhetnék veled. Tudom azt; hogy a' Haza neveinket egy Tudósításban egy más után rendel olvasná, találkoznának ezereként, a' kik óhajtanák olvasni munkáinkat: de már mind a' Komáromi Mindenes Gyűjteménynek dugába dülése; mind a' mi magunk kivonása miatt, a' Ti Museumtoknak is talán be zároltatása, példa leszen az olvasók előtt és nehezen vélik állandónak igyekezetünket, és így nehezen is Praenumerálnak, úgy hogy egyenessen magunk költségére kell szorúlnunk, avagy csak eleinte.

Ezeket hát közöllyed a' Pataki Társakkal, és valami hasznost végezzetek együtt: én ki vonó nem leszek, minden dologban el késérlek akar az eliziumig; Leszek Thezeusod, noha soha sem láttalak, mint a' Pirithoust. tsináld velem azt a' mi leg jobb, de engem' is mentül elebb tudósíts, hogy jó előre egynehány szép darabokat készíthessenek.

Patakra nekem egynehány Hunniasomat és Holmimet vütek; kérlek, ha Patakonn meg-fordúlsz bizzad jó szívűségekre azoknak a' jó Uraknak, hogy a' Bibliothekariustól kérjék elő és engemet tudósítsanak.

Szabó Urat tisztelem, a' Győrben lévő Könyvei iránt itt Pápánn ma teszek rendelést, a' mint tudok, mert Győrbe sem nem mehetek; sem nem irhatok olyan meg hitt Barátomnak, mint vólt Szerentsi Nagy István, a' kit hírem nélkül el temettek. — Batsányinak még eddig sem vettem Levelét, talám hibáztam is, hogy Levelemmel fel kerestem. Isten hozzád.

Költ Pápánn 19-a Febr. 1789.

Horváth mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 185. sz.]

181.

Horváth Ádám — Kazinczynak.

Füred, 21-a Febr. 1789.

Kazinczynak Horváth mp.

Barátom!

Alig van harmad napja, hogy Pápáról mámoros fejjel egy Levelet¹ bocsáték hozzád Kassára; ha még nem vetted, ott keresd. Abban feleltem Társaid ellen lévő nemünemü panaszodra és Pataki Professor Őri és Sz. Györgyi Urakkal indítandó szövetségedre. — hát imé Veszprémenn keresztül jöven más Leveledet is veszem, mellyben már egy átallyában meg határozod, hogy ki mostad kezedet a' Kassai Társaságból. Barátom! ismerem tökéletes szivedet, meg is merem mondani, hogy mikor leg-első Leveledet láttam, 's munkáidat a' Museumban olvastam: és ezeket a' Kassai másik Levéllel, 's a' Museumnak több darabjaival öszve vetettem; olyan forma gondolat-tal voltam, 's azt sügtam volna füledbe, a' mit mondtok a' fent nevezett Pataki Tudósok, hanem mivel én azt a' nagyot és szépet a' mivel Földi még előre társaságtokat megditsérte, benned fel találtam, nem tagadom, hogy óhajtottam Társad lenni; de el-higgyed: hogy környékünkben alig van két valamire való Ember, a' ki több ki vetőt ne találjon a' Museumban, mint olyyat, a' melly Museum nevet érdem-mellyen. még is bízam mind eddig jó szivedben és Tudományodban. most pedig, mikor Batsányival való dolgotat Leveledben olvastam; úgy elkeseredtem: hogy Batsányinak irt Levelemet nem tudtam tsen-desenn írni, hanem érted gyengédeden bosszút állottam, és egyszers-mind ahoz készülök, a' mit már Te magad részéről véghez vittél. — Két levelet rekesztek ide; egyik az, a' mellyet kérsz leveledben, hogy párban küldjek meg, Anyos munkái eránt; a' másikat tegnapi datum alatt, mellyben Batsányi Levelére válaszolok, és hogy válaszom annál világossabb legyen: alája írom a' Nagyjából Batsányi Levelét is. meg láthatd az elsőbül azt, millyen nagy emberséggel bántam Batsányi-val; a' másodikból pedig azt, hogy Batsányit igen nagyon függőben hagyom; és ő semmit sem fog arról tudni: miképpen igyekezünk mi az új társaság fel-állitássánn, és ha idővel nyilván valóvá leszen

¹ L. a febr. 19-én 1789. kelt s 180. szám alatt közölt levelét.

igyekezetünk; ők azt fogják gondolni, hogy mi Tégedet még ezután hivunk magunk társaságába; noha azomban levelem úgy vagyon stilizálva, hogy semmit sem hazudok benne: De külömben is, tudom én azt: hogy ha Te veled Batsányi társ-létére öszve tudott veszni; minden bizonnyal levelemen (melly a' mellett, hogy magyarán van írva, nagyon ártatlan is:) meg-fog indúlni, és fel-hágy én velem, 's nem lészen arra szükségem, hogy magam mondjak le Társaságáról. — egyéb aránt, a' mit neki meg-fogadtam, meg is tselekeszem: küldök neked darabokat; ám válogassanak benne, 's ha nem kell, küldjék vissza: kérek azomban, hogy mind a' két Leveletem közöld a' Patakiakkal, és rajta légy minden erővel, hogy talpra álljon Társaságunk. Én ha lehet még sub hodierno dato írok Patakra is; serkentenii fogom őket, és most egyszersmind hozzá fogok az Orthographiához, hogy minek előtte a' tőled meg határozottatott új esztendei Terminusra munkáink ki adassanak; előre minden Társok egymás' Orthographiájáról bizonyossak lehessünk. erre pedig mi módot gondoltam ki: meg fogod látni valamelyiknél Leveletem, ha Patakra mégy. most sokkal nem terhellek. Még a' mint Leveleiből veszem észre, nem vetted egy régibb Leveletem¹ is, mellyben három darab verset küldöttem. — B. Prónay Levelének nagyon örülök; jó volna az olyan méltóságokat előre meg-szóllitanod, és mind azokat, a' kik hozzád közelebb vagyunk, 's esmeretesek. Én is azonn igyekezem, hogy minek előtte Társaságunk ki hirdetődne, már jó számmal legyenek subscribensseink, és akkor a' Közönséget egy hír adással tsak, amúgy fél-válról kínáljuk meg.

Földinek régen semmi levelét nem vettem, nem is tudom merre van? tudósitts bővebben a' Báró Ráday versseiről is, mi vólt az, a' mi meg botránkoztatott valamelyiteket?

Most Pápán jártomban úgy hallottam, hogy ez a' mi Dunán túl való Superintendentiánk haragszik rád; hogy a' Miskolczyakkal a' Normát be vetted.

Neked igen jó módod vagyon benne; sőt szükséged is vagyon reá, hogy tarts egy író Deákot: úgy látom Leveleid betűiből, hogy azok nálad nintsenek in fragmento, pedig kár nekik el veszni; kivált majd ha a' melegére kerülünk, olyanokat kell egymásnak írunk, hogy ha azok meg-maradhatnak, idővel a' maradék meg-köszöni; Én

¹ L. 1789. febr. 9-én kelt s a 177. szám alatt közölt levelét.

a' mik különösen a' Literaturát illetik magam leveleiben, azokat könyvbe szoktam írni; de hogy Correspondensseimét is be irjam, lehetetlen időt nyernem, 's néha a' magamé is el marad, kivált mikor úthban vagyok.

Geszneredet szívesen várjuk; azonn mesterkedj, hogy ha magyar eleink Barom legeltetőik voltak, Te is a' juhász játékokban szép juhász légy, mert olyan Felséges ez a' mi nyelvünk, hogy ritkán illik az ő hangján a' fiatal természetű játszás. — Bátsmegyeidet is el várom. Élly! és szeresd a' Te hív Barátodat

Horváthot.

Füred 20-a Febr. 1789.¹

Batsányinak Horváth mp.

Egész Leveledben, mellyet éppen ma vettem, semmi sem tetszik nekem úgy, mint ez az egy-nehány sor: *Ne vedd azomban rossz névenn egyenességemet, — szükség, hogy nyelvünk művelését munkálódván, minden egyéb mellyékes tekintet félre tegyünk.* (és ezzel összeve hasonlítván Levelednek több részét, meg-vallom, hogy egy kitsinyt el is mosolyodtam). Magad szabtal törvényt; hát ne vedd Te is rossz névenn egyenességemet, de ne is magyarázd egyenetlenségre, ha hol tőled különbözni fog értelmem; se magadat meg-sértettnek ne tartsd, ha barátságos beszélgetésem valamely mellyékes tekintet ellen hibáz: mert a' mellett, hogy rangodat nem tudom, és csak úgy írok, mint ismeretlen jó Barátomnak: a' Méltóságoknak is, kivált in re Literaria magyarul szoktam írni, és magyaránn. — így felelek tehát rendel:

Ányosnak öregbik Testvérjével tegnap éjszaka voltam együtt Pápán multságban, előhoztam neki kívánságunkat; de a' mit és a' mint ő felelt, még azzal sem Te, sem én, meg-nem elégedhetünk. Keresve keresem az alkalmatosságot, hogy annak a' boldog elmének munkájival neked és a' Hazának szolgálhassak, ha miket meg kapok, velek a' tevő leszek, a' mint írod.

Ezt írod Leveledben: *Szentség-törésnek tartom: Ányost úgy meg-rongálni.* Szerentsés vagy jó indulatoddal, de szerentsétlen is. Én ugyan betsülöm Ányos hamvait, de a' betsülés mellett meg merem

¹ L. Horváthnak Kazinczyhoz írt 1789. febr. 21-én kelt s föntebb közölt levelét, a melynek ez melléklete, mint a levél szövegéből is kiténik.

látni a' hibát; még Homerusban 's Virgiliusban is. El hiszem Ányos felől is, hogy ismerte versseinek hibáit; de hogy azok hibások maradtak, lehettek sok okai: lehetett a' többek között az, a' mi nekem még eddig; hogy keveset készített a' Publicum kedveért, hanem csak vagy magának vagy egy két jó barátinak multságára. — Közel volt már a' Halálhoz akkor, mikor egy nálunk fenn forgó énekjéről beszélgetvén, szokásom szerént magyaránn meg mondtam, hogy énekjeinek egy nagy híja van; tudni illik: hogy a' quantitasok, az Áriának Tactussával ritkánn egyeznek. helyben hagyta jegyzésemet és megvallotta, hogy ő arra tudva nem vigyázott. megengedte volna tehát az ő jó szívve, hogy versseinek más fogyatkozást is megmondjam. — Meg engedem én azt: hogy felette szép Ányos úgy is a' mint van: — a' tűz, elevenség, kedvesség, mindenütt annyira meg van benne, hogy nem elég neki az a' ditséret, mellyel ötöt vagy a' Museumban, vagy a' nekem küldött Leveledben meg-ditsérted; de azomban, az általam ki jegyzett jobbitások szinte úgy reá férnek, mint a' *bérczekeinek* általad tett igazítása. — Ányos' versseinn némelly észre-nehezen-vehető igazításokat én ugyan mernék tenni; de azomban, a' miket neked írtam; azt nem örömet közleném a' közönséggel, és ez az én bennem, a' mivel Ányost meg betsülöm. Reád nézve pedig ki tudnék nevezni két Tudóst környékünkben, a' kik nem akarják el hinni, hogy úgy írt volna mindenütt Ányos, a' mint Te kiadtad, mert olyan Poetának vallják, a' ki igen ritkán hibázhatott.

Hijjánossan distingválod a' közbeszédet a' verstől; valami magyarúl rút a' Prósában, mind rút az a' versben; minden bizonnal a' Museumba iktatott koporsó irásodban is ez a' versed: «Neki más-ként tetszett, — s azért bús végzése, Nem engedte: *legyen délre jöhetése*,» csak szebb lett volna, ha ez egészen ki tért volna: *hogy legyen délre jöhetése*. (És mivel itt az Úrról, Istenről beszélsz: a' végzésnek is a' *bús* helyett más epithetumot adtál volna prosában, hát miért nem adhatnál a' versben is?) Mit tsínálnak más Nemzetek a' verssel, és miképpen különböztetik a' prósatól? én azzal nem törődöm. nem teszek remeknek egy nemzetet is; vagy ha teszek, teszem az Arany idei Poetákat. látom pedig azt Virgiliusban, hogy ha elkezdem commára olvasni az Eneis második könyvvét, egy ditsőséges Oratio telik belőle. — Mi csak abban különbözhetünk ő tőle; hogy a' Deák nyelvnek természete meg engedte a' szóknak szanaszét el-szórását, melly a' mi nyelvünk természetével ellenkezik, de azért

nem következik, hogy a' Poesisnak ebből is valami intrinsecuma származzon, mert a' Deákok szélllyel szórták a' szókat az Oratzióban is. Avagy tsak én olyan finnyás vagyok, hogy erőszaknak tartom a' versben (külömböz valamennyire az Ének), ha nem olyan szép folyamata van, mint a' Prosának. — Hiszem a' vers' törvényjei, mindjárt nem lesznek szépség törvényjei, hatsak az lessz benne különös, hogy vers. hanem ha a' Prosához hasonló egyenes folyamatu, és még is vers; ez már az a' különös valami, a' mi a' versben szépség. Nem rontom hát el verseimet, ha úgy írom a' mint közbeszédben is helyes-senn esne; és valameddig a' Poeta nevet ditsósságnak tartom 's vadászom, mind addig ezt; mint meg másolhatatlan regulát ugy tartom: hogy a' ki soha verset nem olvasott is; egész meg elégedéssel és értelemmel olvashassa versemet. és úgy, mintha az, folyó beszéd volna. Ez az én állításom nem rontja el azt a' törvényt; hogy minden versnek azomban, a' maga természetéhez illendő majestássa meg legyen, mellyben már meg vallo, hogy én is, más is eleget hibázunk.

Szabót hozod elő. — Én a' mivel ötöt meg bántottam, a'ról meg is követtem és ő is nekem meg engedett. — Őreá nézve is olyan egyenes szívem van, mint Ányosra. szeretem elébe terjeszteni hibáit; de a' közönséggel közleni éppen nem akarom. — Révai Barátomnak egy izben még gyermekes ésszel írtam holmi játszi verseket; én tsak egyedül neki írtam 's nem is igen tudtam ellenkezés-seit, ő pedig akaratom ellen 's hírem nélkül közrebocsátotta, a' Barát-ság el felejtette vele, hogy ebben ő tőle nagyon külömbözzöm: hogy ha tsak valaki nagyonn meg nem sért, még pedig in Publico; én meg nem bántom: ha pedig valaki bánt, mind addig újjat húzok, míg valamellyikünké ki nem szakad.

Allusiojimat difficultárod. — Engedd-meg, hogy egy kitsinyt megsértselek. Ha a' többi darabjaimat is hasonló allusiókkal meg ezifrázhattam volna; azokat is betsülted volna leg alább annyira, mint a' *Vidám haldoklót.* — Igen nagy hiba bennetek, hogy koránn 's nagyonn válogatók vagytok; ismerem pedig magamról azt, hogy gyenge vagyok még támasznak a' magyar nyelv mellé, és így legitimálnom kell előttetek minden gondolatomat; és azt akárnám, hogy minden szónak commentariust írhatnék. — Már Ti a' jegyzésekből láthatjátok, mire czéloztam? és hogy nem éppen jégre raktam a' mit építtem, ha ezzel meg nyertem azt, hogy Museumtokban helyje legyen szegény eszem' szüleményjének, az nekem elég; hagyd el ha tettzik a' citatiókat, hazánk nagy réssze előtt kedves lessz azok nélkül is az én ver-

sem. Egy tréfás versem ment egyszer Bétsbe, valamelly magyarizált anglus Bátoról. Semmi allusiókat alája nem írtam, de tsak hamar levélben meg kaptam, hogy Gróff Teleky a' Vicecancellarius még jobban minellizálta, mint én tudhattam volna. El higyd azt, hogy ezerszer könnyebb nekem a' hasonló nóták nélkül írni: inkább is írok két könyvet, mint egy ilyen szegény B[iblioth]ékából magyarázgassak.

Munkáimban *egy versből más versbe* való által ugrást difficoltàsz, Kazinczy pedig *egy sorból más sorba*. és ez már átallyában igaz minden munkáimban. de egy versből más versbe való által szökést, semminemű négy sorú versembe (tudtomra) nem találsz. Egész Hunniasomat olvasd által, alig akadsz két strófára, a' melynek végére vagy punctum, vagy colon, vagy semicolon ne illene, comával ugyan be nem rekesztem. és így én a' négy sorú strófát, mint elegiacus verset, vagyis inkább (az elegiához való ragaszkodás nélkül) mint Distikont úgy írom. hanem már, minden Hexameterem, mindenemű két sorú versem olyan; hogy ha szerét tehetem, tiz sorban is el-nyújtom, vagy a' sorok közibe rekgetem az értelmet és ez nekem a' Heroicum. Epicum helyett vagon. Láthatod tsak ugyan régibb darabjaimban, hogy vagy nintsenek, vagy kevesek az által szökések. De próbáld bár magad; — írv egy két egész könyvet versekben; meglátod: hogy neked is szépnek fog az tetszeni in praxi, a' mit most ámbár nagy Theoreticus létedre *szenvedhetetlennek* mondassz. Hanem mikor néha, két öszve kötött szót, vagy el vétve egy szót is meg szakasztok a' sor véginn; az iránt azt írtam Kazinczynak, 's neked is azt írom: hogy, ha egy carmenben kettő három van, szép, és Figura; ha pedig sok, tsömört okoz. Egész Levelet fogsz e'ről olvasni a' Nyári éjtszakának elő beszédjében.

A' vidám haldoklóról semmit sem írsz, ha kell e vagy nem Museumtokba. Ha nem szereted; ird-meg, mert én tudom hasznát venni. Ezután is, ha miket küldök; kérek: leg-első gondod az legyen; hogy nézzétek meg, a' mit szerettek, tartásatok meg; a' mi pedig nem kell, sijetve adjátok tudtomra. mert mind azok, a' mi Társaságunknak Gyűjteményjébe be-fognak menni. Azt is pedig kikérem: hogy Orthographiámat ne corrigáljátok; a' mint le írom, hagyjátok meg, (ha tsak vagy a' kis betűt naggyal, vagy ellenkező képpen nem írom feledtemben, vagy más mindnyájunknál közönséges törvény ellen nem hibázok sijettemben), hanem alája írhatjátok az én darabjaimnak: hogy a' miben az én írásom módja. a' Tietektől különböz,

és a' hol hibáz, az nem a' Ti hibátok, hanem az enyim. Én még egy darabig az Orthographia' valóságába, 's annak krizissébe nem ereszkedem és a' mennyire rajtam áll: Társaimat sem eresztem, hanem úgy igyekezem, hogy elébb a' jóról és szépről meg győzzem azokat a' Méltóságokat és P[rae]scribált Tudósokat, a' kik a' Magyarországon szembe tűnőbbek lévén, kedveért, 's példájokra hamar hibázhatnak mind a' beszédben, mind az írás módjában.

T. Szabó Urat tisztelem; reám bizott Győri könyvei iránt Kazinczynak előre irtam Páparól. — Isten hozzád. — Élly szeren-
tséssen.

Batsányi levele Horváthhoz 14-a Febr. 1789. Kassárúl. — —

A' mit a' jobbitásról írtál Leveledben, mind olyan: a' mit jóvá nem hagyhatok: szentség törésnek tartanám Ányost úgy meg rongálni. — Az Orthographiáról nem szóllok, más Levelemben talám, ha kívánád, most tsak versseiről beszéllek. Azok a' jegyzések, mellyek[et] Leveledben tettél, tagadhatatlan, hogy a' közbeszéd szerént helyessek, de ha az *a*-t *az*-t 's. t. aff. oly religiose meg akarod mindenütt tartani a' versben is, magad rontod el verseidet, mellyeket úgy kell alkotnod, hogy semmi üres, semmi szükségtelen szótag benne ne maradjon. Ányos nagy mester volt ebben: nézd el verseit, visgáld meg jól szavainak egybe rakását, fogadom, száz közül is alig akadhat egy a' szemedbe, mellynek tüze, elevensége, kedvessége ne vólna és a' mellyben tsak egy haszontalan szó is találkozna. Csalatkozol ha azt véled, hogy a' Poetai stylusnak is olyannak kell lenni, mint a' Pro-
sának; nézd el akarmellyik nemzetet! mitsoda különbség van írások-
nak módjában! Szabót meg-támadtátok, pedig, minden meg választás nélkül. — Igen is hibázott ő sokban, de még sem hiba ám az mind egyig, a' mit Révai Barátom kijegyzett. - - -¹ Ha mi változtatást vagy jobbitást téendek Ányos verseiben, az tsak akkor fog történni, ha a' nyelv ellen vétteni fogna, azaz: ha *valóságos* hiba, mert nem hiba az mind, a' mit sokann annak néznek. a' mit én meg jobbitok az lészen a' már kiadottakban: *Kárpát bércekeit látnád formájából* etc. *Bérceit* kell mondani; nem pedig *bércekeit*, mert bércek a' pluralisban van, — — ezt a' hibát — — dunán tul valóknak született hibátok — *Ne vedd azomban rossz nevenn egyenessége-*

¹ Az eredetiben is így van kipontozva.

met etc. (ut supra) — — A' sok citatiót is hagyd el, — Jaj a' Poetának, ha mindenütt allusióval etc. A' vidám haldoklódnál majd több a' jegyzés a' materiánál, — *nota sine textu* a' mint mondani szokták. — Kerüld az egy versből másikba való által tsapást is; Szenvedhetetlen az gyakran verseidben — 's a. t. — —

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 185. sz.]

182.

Gróf Eszterházy Károly — Kazinczynak.

Bizodalmas Inspector Uram!

Mivel Egerben most olly nyughatatlan emberek támadtak, kik bé nyujtott instantiájokkal Ó Felségét arra kérték, hogy ezen Eger Várossa, mely eddig Püspöki Város vólt, Királyi Városnak tétessen, ezen dolog éppen most maga folyásában vólna, reménlem meg nem itél vagy Méltóságos Gróf Török Director Úr, vagy Kegyelmed akár engemet, akár a' Nemes Káptalant abban, ha mind addig, miglen e' dolognak Vége nem szakad, sem az Egri Nemzeti három Oskola Tanitók' fizetésinek bővítése, sem az rajzolást tanító Oskolának és Mesternek fel állítása iránt egyenes feleletet nem adhatunk;

Többire jó akarattjában ajánlott, maradok Kegyelmednek
Eger, 1789. febr. 25-dikén.

Köteles kész Szolgája

Gr. Eszterházy Károly,
Egri Püspök.

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: 964. Q. H.]

183.

Horváth Ádám — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Várom ugyan szív szakadva leveledet, mert még arra a' Leveledre, mellyet meg égettetni kívántál, tett feleletemre nem válaszoltál; sem a' másokra, mellyet nyomban három darabb verssel ama'nnak utánna botsátottam: de még sem állhatom meg, hogy ne P[rae]ocu-

páljalak. — Úgy tetszik, mintha meg bántottam volna egyenes szívtü barátságodat, mikor a' Pataki Professor Urak tanátslása, 's magok ajánlása iránt 31-a Jan. Kassáról írt Leveledet rosszul értvén; ugy feleltem reá, a' mint értettem. és azt ígértem hogy irok az említett Professor Uraknak. A' reménységgel tsatázó öröm indított arra, hogy nagyobbra magyarázzam jelentésedet; de midőn szokásom szerént Kedves Leveledet többször is el olvastam, meg hökkentem; nem azért mintha eszemmel élni nem tudnék; hanem hogy Te gyanakodni fogsz, hogy talám én azon Professor Uraknak leveledben Concursus vagy Contributio nevezettel ki tett, tárgyunknak elő mozditására igyekező szándékjokat, együtt dolgozásra értvén, (a' mint úgy is értettem) talám nekik is olyan-formát irok, mintha Te tőled azt értettem volna, hogy azt ajánlották; és igaz is, hogy ha azt tselekedtem volna Sz. Györgyihez írt Levelemben, alig ha meg-nem-sértenélck. Irtam tsak ugyan valamit — Ha oda mégy, kérd elő Levelemet, meg-fogod látni, hogy meg értettem már akkor leveledet, mikor Patakra írtam; de még is őket a' valóságos *együtt dolgozásra*, ártatlanul kénszeritem; melly valósággal a' mi Társaságunknak hasznára szolgálna, mivel egyik Görög másik 'Sidó nyelveket tanítván, mind az Orthographiában, mind a' Poesisban sokat segíthetnének igyekezetünkön. — Földinck már tudom hogy írtál: hát Szabó Lászlónak? írj annak is, és vedd reá mindeniket: hogy a' Terminusig: ugy mint 1790-dik új esztendőig, minden Levelincket egy máshoz gondolkodva írjuk; és valami tsak írásunkban Orthographicum, mind azokat egymás' levelébenn jól meg rázogassuk, s egymásnak tudtára adjuk: ugy hogy minek előtte munkáink világot látandanak, ne tsak tökéletesenn meg eggyezzünk az írás módjábann, hanem úgy is írjunk a' mint leg-jobb: ne hogy olyan későnn kelljen corrigálnunk betűincket, mint a' Museum tselekszik.

Egyebeket is ugy rendelj-el, hogy bottlás nélkül mehessünk előre, és a' ki rendelt időig annyi darabokat készítsünk, hogy egy egész esztendőre elég legyen. — Péczeli és Gyöngyösi tetteznek e Társoknak? sijetve tudósíts, mert Péczeli ugyan közel is van, 's készenn is van szép darabokkal ha éjfélbe szállítják is, tsak a' dólgot ugy ne restellje, a' mint meg szomorodott. de Gyöngyösi messze lakik Uj Tordánn. Gyöngyösinek az V. Magyar Músában p. 67. láthatod egy versét; ott ugyan a' materia sem kívánhatta hogy nagyonn meg-vesse magát, de tsak ugyan méltó meg olvasni; egyéb aránt pedig munkájiból szép ész, és nagy olvasás; velem való levelezéseiből pedig igen jó szív

tettzik ki; de még sem írok addig neki, míg válaszat nem veszem. — írj mentül elébb.

A' Bétsi Magyar Músában ez új esztendőben két versemet láthatad, ha olvasod. egyik az új esztendőről, másik az üstökös tsilagról. mit itilsz azokról? az utolsórúl tudom Batsányi azt fogja mondani: *Notae sine textu*, de én arról nem tehetek; meg-vallom, hogy az Astronomusokkal való kötekedésből írtam. és alig ha nagyot nem nevetnék, ha fel nem jönne az üstökös az idénn; de ha fel-jön, úgy se vallok kudarcot: hanem *Urania* kerületének 64 esztendőttetem; azt igazítsd meg 84re, vagy talám írtam is már neked erről valamit.¹

Láttad e már Dugonits Etelkáját? kétség kívül látnod kellett, mert Posonyban és Kassán nyomtattatott 1788-ban. A' napokban azt olvastam; a' mint látom Román forma. Sok curiosum van benne, és a' Historia szép, 's sok magyar példabeszédekkel rakva van stilussa: de tsak ugyan nem szeretném Szerdahelyi krizise alá botsátani de bono gustu.

Professor Szent Györgyinek azt írtam: hogy kérje-el tőled költsön az én kis könyvemet a' *Lélek' halhatatlanságáról*: ha valamely nagyobb tsomókat kell küldenek kezedhez, akkor neked le fizetem a' költsönt; de külömben is benne lessz a' második Darab *Holmiben*.

Nem rég indult el hozzád egy Levelem, mellybe vagyon zárva két más levél, mindenik Batsányihoz,² egyik az Ányos verseiről, a mint kívántad.

Én élek, és úgy élek mint igaz Barátod; egészséges vagyok, de mivel sok bozotos, mocsáros vizek mellett lakom, már reá szorúltam a' Pestis ellen való orvosságokra: Élly Te is szerentséssen, és szeresd

Szántód 26-a Febr. 1789.

leg hivebb barátodat

Horváthot mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 185. sz.]

¹ L. az 1789. febr. 9-én kelt s 177. szám alatti levelét, a melyben ugyan e gondolatokat írja.

² Egyik 1789. febr. 20-án kelt, a másik 10. jan. 1789. — Eredetije a m. tud. Akad. könyvtár: M. Irod. Lev. 185. szám alatt 4r.

184.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Kedves Ferenczem!

Utolsó Levelemben ¹ írott Budai utamból semmi sem lett, mivel a Mundurt nem Budán, hanem Péter Várán fogjuk fassolni — Parturiunt montes, et caetera. Leveledet, a melyben írod, hogy a feje ruháimat 6a Egerbe viszed, ez előtt két Postával vettem, ha azt már Meixnerhez utasítottad, igen jól esett — én Meixnert a jövő postán fogom sürgetni, mivel itt lévő feje ruháim már öszve szakadoztak. Még mi itt nyugalomban vagyunk, de ha az idő meg nem változik, hamar Gradiska alá rukolunk — a láva másfél ölnyire van a partya alatt, és így több víz áradást nem várhatunk. — Utolsó Leveledben pirongatózol, de te azt tudod, hogy nékem több okom van a veszedésre. Klárit tsókold — Ély szerentséssen.

Orubiczán 28dik Febr. 1789.

László mp.

[Eredetije a m. tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

185.

B. Id. Ráday Gedeon — Kazinczynak.

Pest die 1-a Marty 1789.

Egész bizodalommal való Jó Uram!

Még az el-múlt héten el-küldöttem Regmetz felé az Zrinyi Sziget vára veszedelme első Részének köttetlen beszédre való fordittását, azértis erre való nézve mostan tsak ahoz ragasztott levelemre provocalom magamat; ez edgyet adván még hozzá: hogy én az ő verseit magaméból seholis nem toldottam, sőt hathatós expressioit mindenütt igyekeztem szórul szóra meg tartani, e' szerént azért tsak akkor ment egyedül egy két szótska néhol hozzá, a' hol azt a' Numerus, vagyis a' köttetlen beszédnek harmoniája kívánta.

¹ L. az 1789. febr. 7-én kelt s 176. sz. alatti levelét.

Most már a' Museumnak harmadik Arkussát kezdik nyomtatni, mellyben az Uraknak kivánsága szerént, minden magok által kiválasztott és ide meg küldött verseim bele fognak menni, egyedül az Fabuláim, és az azokhoz kötött előljáró beszédem maradnak ki, mint-hogy (kivált az előljáró beszédet amint két rendbeli levelemben is emlékeztem) mind bővíteni, mind pedig meg jobbitani szándékozom: ezen Fabulák ki-maradásának valamennyire lehető ki-pótolására tehát, kéntelen voltam más verseimet helyettek bé iktatni, de ezek is mind olyanok, a' mellyeket már egyszer azon ött árkusban meg küldöttem, ki-vévén egyedül az mostan ide accludált versetskéimet: noha ámbár már ezek belé mennek, még sem fogják ki pótolhatni azon üreget, a' mellyet az Fabulák ki maradása hagytak.

Azon Corrector, mellyről edgyik levelemben irtam, bizonyos nem reménylt uttyára nézve kéntelen volt innen Pestről el menni, és így már most fel-szabadulván az alkalmatlanságtól az Dunais, fel válalhata magára Versegi Uram az Correcturát, kit ugyan még nem esmerék, de ditsiretére irhatom, hogy a' második Arkusban, még tsak egy hibát se találhattak szemeim. Az elsőben is tsak egy hiba vagyon nevezetesebb, melly minthogy későbben jött kezemhez, egyébként már nem corrigálható, hanemha a' darabotska végén, az nyomtatásbeli hibák közé tétetődik.

Az melly levelet Copiában ide accludaltam, hogy azt mind az Ur, mind érdemes Társai jobban meg értsék, így adom rövideden elő a' dolgát: Én hogy az Museumot Erdélyben is jobban el hiresíttsem, minek előtte még az első darab ki-nyomtatott volna, meg küldöttem a' bé vezetést Vásárhelyi Professor Zilai Uramnak, ki is azt ottan másokkalis communicálván, azt válaszolta levelében, hogy egy érdemes tudós embernek vólnának az iránt valamelly reflexioi; én ezen reflexiokat reálisoknak, 's nem tsak szótskákat illetőknek gondolván lenni, irtam Zilai Uramnak, hogy kedvessen fogom venni, ha azon reflexiokat nekem is meg küldi; az minthogy meg is küldötte azon leveléhez accludálván, mellynek párját már az Urnak edgyik levelemben accludaltam. Most már méltónak itelem, hogy az reflexiokat író Aranyka Ur levelét is meg küldgyem, annyival inkább, hogy ezen reflexiok semmi gyaláztatvárais nintsenek itelem szerént a' Museumnak; mert ámbár talám némelly szótskák iránt való correctioit magam is helyben hagyom; de azután az egész levél inkább ditsiretére, mintsem kisebbitésére szolgál a' Museumnak, kivált az általam subducalt rendekben, melly valóságos nagy ditséret. Mostan ezen példából láthattya

az Ur, melly jó izűn fogna nekemis esni, ha munkátskáim felől ilyen részre hajlás nélkül való iteletet fognak tenni, ugyanis ha néhol abban hibákat találnak, azokat köszönettel meg Corrigalom; ha pedig meg ditsírnek, azt igaz ditsiretnek fogom tartani, minthogy nevemet nem tudván, hízkelkedéstől nem tarthatok. Ime! mikor Aranyka Uram a' reflexioit tette, még az Urak neveit akkor nem tudta, mint az leve-
léből is ki tettik, sött Professor Zilai Uram sem tudta, minthogy annakis szántsándékkal meg nem irtam, és így Aranyka Uram későbbben tudván meg, mint valamely ujságot, ugy közli aztat Zilai Urammal. Térek ujobban az accludált levélre: a' mit abban Aranyka Ur az Etelka felől ir, egészben meg edgyez¹ az én gondolatimmal, mert én is éppen azt tartom benne hibának, azomban a' könyvet én sem contemnálom. Horváth Ádám Urrolis, ugy tettik nekem, jól itél, hogy azt, noha már kész magyar munkáinkhoz is hasonlítani nem lehet, de tsak ugyan érdemeit sem lehet tagadni. Most már bé rekesztem levelemet, álhatatossan maradván

Az Urnak

Le kötelezet igaz Szolgája

B. Id. Ráday Gedeon mp.

P. S. Ez az Aranyka Ur, az előtt az Erdélyi Királyi Táblán Assessor vólt, most minemű Hivatalban légyen, nem tudom; hanem azt tudom Gróff Teleki Jóseph Ur ditséretibül, hogy jó Poeta; a' mint magamnakis vagynak versei.

Felette szeretném, ha az Ur által annak végire mehetnék, ha azon Irás a' Mindenés Gyűjteményrül, mellyet Szatsvai VI-dik Musájában sub *Sáros Patak* bé iktatott, igazán Patakon vette é szüleményét: Én allig gondolhatnám: Akarhol tojták, én Szatsvait nagyon meg itélem érette, hogy ki nyomtattatta. Alig ha maga nem irta.

Az alá- és utóírás Rádayé, a többi idegen kézé. Aranka levele, a mely másolatban Ráday leveléhez van csatolva, itt következik:

Kedves Tiszteletes Professor Uram!

Midőn kezem és pännám a' nyavalyák fogságából szabadúlnak, leg elsőbenis Tiszteletes Uram szolgálattýára vagynak. Azonkivül, hogy

¹ A szó mellé a levél szélén Kazinczy ezeket jegyezte: «eggyez, nem eggyezik.»

igen sok okom van a' T. Uram Barátságát meg betsülni: A' Magyar Deákság az én igyekezetemnek mindenkor fő tárgya szokott lenni. A' Magyar Museum jelentő Levelében igenis meg jegyeztem — a' mint T. Uramnak jelentettem volt — némelly szókkal és szóllás formáival való élést. Hibának őket nem mondom, és nemis tartom, azis lehet ugyan némellyik közzülök, de én meg itélni elégtelen vagyok. Én tsak annyiban jegyeztem meg őket, a' mennyiben az azokkal való élésben a' mi szokásunk Erdélybe különbözik. Tudgya T. Uram, miket hívnak ma Provincialis szóknak és szóllás módgyainak a' Németek és Frantziák, — ilyenek, mint ugy tettzik, azon jelentő levélbenis emlékezet van rólok — sokak vadnak a' két hazába; de talám leg nagyobb külömbőség ezen rendben az, a' melly a' székellység, ugy nevezett Erdély és Magyar Ország között vagyon; és nem tartanám utolsó munkának ezeket a' Megyebéli szókat, és szóllás módgyait mind az írókbol ki jegyezgetni, mind a' közönséges életből egybe szedni.

Én ezeket jegyeztem meg:

1-o: Ne gondollyunk *erre*.

Ezt nálunk Németesnek tartjuk, és így mondjuk: Ne gondollyunk *evel* vagy *véle*

2-o: A Poesisba már jó *tova* mentünk.

Mi úgy mondjuk: jó *elé*. A Tova bizontalan p. o. vesd tova, vagy játékos.¹

3-o: *Egyébb* Magyar írókat . . .

Mi az egyébbel élünk a' személytelen dolgokba; a' személyesekbe *mással*, p. o. *más Magyar írók*.

4-o: Nem azt állittjuk, mintha munkáink minden *nagy* fogyatkozásoktól mentek vólnának.

Talám *kissebb* fogyatkozásoktól.

5-o: Melly szók P[áriz] Pápaiban *fel nem találkoznak*.

Mi a *találkozunkal* élünk tsak a' személyes dolgokba, a' többit úgy mondjuk: *találtatnak*.

6-o: Hazánk *környékibe*.

Nálunk a' környék teszi azt, a' mi kívül van, a' mi belől van, a' van *kerületibe*, *határiba*.

7-o: Az első szakaszban, a' mellyben négy az esztendőnek végivel egy kötetet fog tenni sat.

¹ Itt egy szó olvashatatlanúl ki van törölve.

Tehát az első szakaszban négy vagyon. Nem talám a' *Millyen*. 8-o: Ugyan azért *fogadtuk fel* a' Museum nevezetét sat.

Mi így mondjuk: *vettük fel*. Több nintsen T. Uram, tettésit és itéletit az én jegyzésemről alig várom, de csak akkorra tartom, mikor a' házból ki mehetvén, találkoznom szerentsém lészen. Illyen jelentő Levél után nagy reménységem vagyon a' Magyar Museumról. Tudgya T. Uram, ki a' Fő szerzője? Egy érdemes Kazinczy nevű Ur. *Éppen most tudósítatom* róla. Segillő társai közül egyik P[ater] Szabó Dávid Kassán lakó érdemes Tanító. A fentebb irt Jegyzések közül a *4-diket* és *7-diket* nem kellett volna T. Uramnak ki-jegyez-nem, mert vagy hirtelenségnek, vagy a' le író hibájának gondolom, és a' többi közé nem tartozik: de azért tettem ki, hogy annál fogva aztis meg jelentsem T. Uramnak, hogy más okaimis voltak, de ez a' kettő kiváltképpen meg erősített benne, hogy azt az érdemes Jelentő levél íróját Ifju Urnak gondollyam, amint valósággalis úgy vagyon. Mind a' betsületnek kívánása, mind a' közönségesnek tartozó Tekintet, nehezen és ritkán nyerhetik egy ifjú sebes elmétől a' Türest. Csak a' vizsgáló és fontoló Türedelem tehet pedig menté egy írást azoktól az hibáktól, mellyek ámbár a' nemes Tárgy elő adásának bösit el-nem ronthatyák, de az egész tökéletességire meg kívántatnak. *De mindezek Édes T. Uram előttem annak az nagy érdemű Kazinczy Urnak Tekintetit egy cseppet sem kissebbitik. És meg valhatom T. Uramnak, hogy nyelvünkön maga nemiben akkora írásots-kába soha annak párját nem láttam.* Igen meg vagyok elégedve minden részibe véle. A' vers szerzés volt minden nemzeteknél, sött minden nagy elméknélis a' világosodásnak és a' Tudományok grádivsá-nak első foga. Majd aval és az által meg barátkozván nemzetünk a' könyvekkel és olvasással, reménységünk lehet többekhezis. Szaporodik mindennap érdemes Iróink[na]k számok, vadnak minden féle verseink, Vitézi énekeink, és Római Költeményeink. Én ugyan meg valom, hogy ezeket kivált az ujjakat öszve vetvén a' Régiekkel és a' más Nemze-tekével, leg tökéletessebbeknek nem tarthatom: de azért mindazáltal azokat az Urakat; kik a' több Tudományoknak mezején, annyi viszontagságok közöttis édes Nemzeteknek utat nyitni 's ösvént verni nem sajnállottak, csak nem mintegy Házi Isteneimet úgy tisztelem. Igen szerentsetlen gondolatnak tartom ugyan az Etelka írójában, a' magyar köz példa beszédeket azon könyvbe kívánni egybe szedni, melly egy Királyi Házból való nagy méltóságú Kiss-Aszszony 's több Uri fő rendek történeteit foglallya magába: melly olyan jeles Tudománnyal

ékeskedik : de a' munka azért előttem mindenkor bötsősnek marad. A' Balaton mellyéke olyan nagy világot nem tehet egy Vers szerzőnek az elméjébe, mint régen Roma 's ma Paris tettek és tehetnek : de azért Horváth Ádámot mégis tisztelem : sok fogyatkozás léssen mind addig ezekbe, míg valaha Nemzetünk Naggyai és jobb elméji a' főbb és kivált Anya városokba meg telepedvén, s'ottan Társaságokat kötvén, a' Tudományokat a' világ piatzára viszik. Ajánlom magam édes K. T. Uram, kérem szerezzé meg és részeltessen engemis a' Museum darabjaiba, a' költséget örömmel meg fordítottom, lévén különös Tiszt[elettel]

T. Professor Uramnak

Maros-Vásárhelyt,¹ a Szállásomon 10. Jan. 1789.

alázatos szolgálja

Aranka mp.

Mind a két levélnek a Kazinczy készítette kivonata itt következik :

TIZENNYOLCZADIK LEVÉL.

Pest, 1789. Mart. elsőjén.

Még az elmúlt héten elindítottam Regmecz felé a' Zrinyias 1. Énekének prózai dolgozását. Nem toldottam hozzá semmit, sőt szóról szóra igyekeztem megtartani hathatós kifejezéseit.

Ismét holmi a' Museum nyomt[atása] felől. — Kindel elment, Versegi vette által a' Correctori szolgálat kötelességét. Ráday Versegit még nem ismerte ekkor.

Ráday a' Múzeumhoz írt Bèvezetést megküldé Prof. Zilai Urnak M. Vásárhelyre, még minekelötte a' Múzeum első Darabja megjelent, hogy a' szándék Erdélyben is hirbe jöjjon. Zilai azt felelé Rádaynak, hogy egy érdemes tudós embernek ezen Bevezetésre Megjegyzései vagynak, 's Ráday kérte Zilait, hogy azokat közölné vele. Ez levele. Ráday ezen levelet úgy hozza fel mint az Anonymitás hasznának bizonyosságát.

(eggyez, nem eggyezik)

Itélet Etelka és Horváth Adámnak Munkáji felől,
(külömbözik, Erdélyben)

¹ E szót Kazinczy jegyezte ide.

Aranka Levele Prof. Zilaihoz.

Aranka György azt óhajtaná, hogy a' Székelyek, Erdélyiek 's Magyar-országiak különböző szavaik és szözlásaik szedetnének öszve.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 191. sz.]

186.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Orubiczán 2dik Marty 1789.

Kedves Ferenczem!

Ki mondhatatlan az az gyönyörűség, a melyet Göntz Ruszkáról írott utolsó Leveled olvasásával érzek. Sokakra emlékeztet ez engem, kedves Ferenczem, a melyek bennem a leg édesebb érzékenységet okoznak. [!] Hogy Klárit szittad, és hogy ő menti magát, és hogy nevetett, azt igen érzem. A Bártzy Feri felelete Borosnéhoz a Masque alól meg érdemlené, hogy a leg szebb anecdotumok közzé számláltassék, sein Witz ist Gold werth — tsókold ötet helyettem. Aber über alles hat meine Empfindungen gereitzt der punct von den 3 Masquen und von dem Bilde der M — — — Jól mondád, kedvesem, hogy tsak azok érzik az ilyen boldogságot, a kik valaha *Chère Solitud* körül forgottak. — Igen jó helyütt emlékeztettél engem erre a kedves Materiára, e nélkül is érzettem volna ugyan boldogságodat, de ez érzékenységet igen igen sokkal szaporította — Az én Chara Solitudom tsak in praetexto örvendeztet, én neked in infinitum in praesenti kívánok örvendeni — Tsókold az ő karját helyettem is, und sage Ihr, dass ihre schönste Seele in dem schönsten Körper auch in dieser weiten Entfernung, stäts süsse, die süssesten Empfindungen machet — Én Leveled vételével nem tsak a Levelet, hanem a Copertat is szoktam visitálni, a melybe néha egy adrest cum Spectabili titulo, néha hulmi versek fragmentumát találok; a mostani Leveled egy német Levélbe vólt takarva, a melyből tsak homályossan látom, hogy te *igen égsz*, de az M betüt meg magyarázni nem tudom — es ist darin die rede vom 31-ten Jan. wo du ins Baal gingst — Ez az M talám Manczi lehetne, de nem a Feri Manczija — Denique akár ki légyen, én igen örülök, ha boldog vagy — és ennél többet tudni telyeséggel nem kívánok. Te a Kassai Farsangról engem tudositottál, hát Oru-

biczaról szeretnél é valamit hallani — Egy Levelem,¹ a melyben Ovidiust egy nehanyszor czitáltam, tudom, hogy meg nevetetett. Dieses war die Folge einer Empfindung, die du auch könnest — A citált Ovidius Elegiája aber war sehr treffend — Utolsó Farsang napján egy anecdotumom volt auch mit einer Doris von den Schäferinnen, ezt én neked a regmeczi tüzelő mellett szeretném descriálni — Ein Stoicer wird freylich sagen, das sind thürische Empfindungen — aber wie gross ist nicht die Sympathie, und wie unerklärbar — Ich sehe etwas, und Empfinde ausserordentlich — wo stekt hievon die Ursache — Tsókollak ezerszer

László mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

187.

Kazinczy — B. Id. Ráday Gedeonnak.

Nagyságos Uram!

Két rendbéli Levelét vettem tegnapi Egerből lett haza érkezésemmel Nagyságodnak, 's mind egyike zabolátlan örömré ragadott. Azonnal által-vittem azt Prof. Szabó Úrhoz, ki hogy reá Batsányi felelhessen, meg-tartóztatta; mert én mind gyakori útazásaim miatt, mind egy más okra nézve is, magamat a' Museum úgy nevezett Tagjai közzül ki-szakasztottam. Szabó tehát és Batsányi a' Nagyságod Leveléinek tzikelyeire bővebben fognak felelni, én tsak az engemet illetőkről írok.

A' *πινει δαλασσ³ αναρρους* és *πινει δαλασσα δ'αυραν* való külömbiséget én leg-elébb Prof. Szent Györgyi Uramtól vettem. Ő tett reá figyelmetessé, plajbásszal meg-igazítván az Anacreonomban a' *δ'αυραν-t*. — Azután kevéssel meg-kaptam az Anthologia Graecat, mellyet Harles ada ki, 's ott világosabban láttam a' változtatást. A' mennyire tudom, Heskín vólt az első, a' ki azt úgy javaslá olvasni. Mivel később ment le a' jegyzésem mint óhajtottam, kérném Nagyságodat: méltóztasson azt a' rövid jegyzést vagy a' könyvnek végére tóldalék gyanánt vetni, vagy a' mi még kedvesebb vólna előttem, a' fordítás pagináját meg-szakasztatván újabban nyomtattatni.

¹ L. az 1789. Jan. 15-én kelt s 168. sz. alatti levelét.

Az Aranyka Úr levelét örömmel sőt gyönyörködve olvastam, nem azért hogy személyemet illette a' magasztalás, mert Aranyka Úr úgy is igazságtalan állításban vagyon, azt tartván hogy a' Bé-Vezetés (a' szerint leg-alább a' mint le-nyomtatott) az én Munkám: hanem azért mert egyenességgel mondja-ki ítéletét; és — hogy jegyzéseiben az én ítéletemmel tökéletesen meg-eggyez. Mondottam én Batsányinak előre, hogy nem jó a' *Ne gondoljunk erre*: de nem bírtam véle, annyival inkább állításomat hosszasan sürgetni áltlván is, ne hogy azt tartsa hogy sajnálom azt hogy *Bévezetésemet* öszve bontotta, 's nem hagyván követ köven, materiálémből új *Bé-Vezetést* épített. Esedezem Nagyságod előtt, méltóztasson tudtomra adni, hol lakik ez az Aranyka Úr? verseit ugyan esmerem, valamint az Gr. Teleky Epigrammját is; de Characterere felől nem tudok egyebet, hanem tsak annyit, a' mennyit a' Szatsvai pasquillusából, melyet a' Zakhariás Levelei mellé vetett, ki-tanúlhattam.

Közlök én is itten egy kedves Levelet. Nem mondhatom-ki, melly kedves előttem az a' hír, melly hozzám azt hozza, hogy a' Nagyok, kívált ha köz hivatalban vannak, a' Litteratúrának Pártfogói. Ha Prónay Magyarúl beszéllő Vármegyék Commissariususa volna, nagyon szaporodna az Irók és Olvasók száma. — — El-hevítetvén ennek az érdememet felyül múló Levélnek olvasása által, minekutánna B. Orczy Lórintz Ur parantsolatjára a' Geszner első hajósát és ezzel egygyütt osztán Drámáit és Daphnisát is le fordítottam, fel tettem magamban hogy már az Ábel halálát is le-fordítom, hogy így Gesznernek minden írásait 3. Tomusban adhassam-ki. Az első lesz az Idylliumok köttetje, Nagyságodnak neve alatt. A 2dik a' Daphnis, első hajós, és Drámák B. Orczynak — a' 3dik pedig az Ábel-halálával B. Prónaynak ajánlva. Ezzel a' munkával Májusnak első napjáig annyira készen leszek, hogy azonnal nyomtattathassam. — Idylliumim engemet a' leg-kedvesebb bérrel jutalmaztak-meg. Meg nyertem általok Nagyságodnak javallását: ez volt pedig a' tárgy, a' mellyet el-érni kívántam; meg nyertem a' Gróff Telekj Jósefét önnön szájából értvén azt; — meg nyertem a' B. Orczyét, a' kinek tetszeni kellett, ha az Első Hajósra is ösztönözött; — meg-nyertem a' B. Prónayét; meg-nyertem a' Cancell. Gróff Telekjét, a' kinek Secretariususa azt írja, hogy a' Gróff az asztal felett mondotta volna hogy *olly tisztán van írva, a' millyen tisztasággal még egy Magyar könyvet sem esmér*. Ez a' nem reménylett hanem tsak óhajtott jutalom még nevelte azt a' tüzet bennem, a' mellyel én a' Geszner írásai eránt 1779től fogva viseltetem. El-

készülvén tehát a' Munka, mihelyt lehet, hozzá fogatok nyomtattatásához, 's olyl tsinosan szándékozom kiadni, a' hogy még Magyar könyv nem jött világosságra. Geyszerrel szándékozom metztetni a' Títel-Vigneteket, 's mind papirosat, mind betűt tisztát fordítok rá. — Tsak azt óhajtanám hogy még addig Nagyságodnak ítélletét és jegyzéseit érthetném az Idylliumok eránt, ezt pedig annál is inkább merem reményleni is, mivel tudom a' Geszner exemplárjai meg vannak veres plajbásszal jegyezgetve, és így azoknak vélem közlése nem lesz nagy terhére Nagyságodnak.

A' Gellertből fordított ének: Gott deine Güte reicht so weit etc. olyan szép hogy kivált első két Stropháim soká tsudálkoztam. A' két hátulsó Strophában nem látok olyl könnyű versificációt.

Tegnap a' szekereimen egy Mimer lied írásához fogtam. Az ideám benne ez: Jerusálemi András idejekor egy Magyar Keresztúr, (az én ideám szerint a' Keresztúr Templárius) a' szent Földön sopánkodik itt hagyott kedvese után. A' Tónus, expressio, és poetikai képeknek simplexeknek kellvén benne lenni, én gerlitzét, kis kertet (az az virágos kertet), pártát, guzsllyot akarok benne emlegetni. — De négy óra alatt sem tudtam 2 strophátskánál tovább menni. Ez az:

Fekete szemű szép Menyetske!
 Repülhetnék tsak mint a' fetske,
 Még ma szállnék, szemed láttára,
 Ablakod' rostélyozatjára,
 'S addig dúdolnám énekemet,
 Míg, meg-szánván esdeklésemet, }
 Kis kamarádba bé-fogadnál,
 'S öledben nyugvó-helyet adnál.

«Nem repülnek én el te tölled, mindég körülötted repdesnék, rá
 «ülnek guzsllyod tetejére, 's onnan danlanám mulattató énekemet, veled
 «mennék a' kis kertbe is, kezedből enném a' búza szemet, 's ha aludnál,
 «paplanodon ugrándoznék etc. etc. De mivel szárnyaim nintsenek,
 «mellyek engem hozzád vigyenek, itt kell nyögnöm mint a' gerlitzé etc.
 «Itt emlitené bajnoki tselekedeteit mint víjja az Idvezítő sírját, 's mint
 «önti a' pogány vért. etc. etc.»

A' Zrínyit még nem láttam. Regmetzről bé küldik mihelyt oda ér. Ajánlom magamat tapasztaltt kegyességeibe 's maradok Kassán

14. Marty 1789.

Nagyságodnak

alázatos szölg.

Kazinczy Fer. mp.

[Eredetije a budapesti ref. főiskola Ráday-könyvtárában.]

188.

Földi János — Kazinczynak.

Szathmár 20-ik Mart. 1789.

Kedves Barátom!

Szinte bé-rekesztettem vala közelebb írtt Leveletem, a' mikor észre vettem, hogy írott Levelem tsonka. Meg-írtam vala én szépen, mik tetszenek nékem az újonnan szerzendő Periodicus Munkának előre hozzám küldött rajzolásiban; azomban, semmit nem írtam azokról, a' mellyek nem tetszenek. Tehát most Leveletem azokon kezdem. Nem tettszik nekem az, hogy A' *Litterator*¹-nak neveztessek. Nem vagyok ugyan szinte olly babonás és meg-igézett ízlésű a' Nevezetekben, mint Dugonits magát ki mutatta a' Museum Nevezete eránt: de még is jobban szeretnék e' kiadandó Munkára más Nevet, és ha lehetne, *Magyart*. Az sem tettszik, *hogy minden Hólnapban kijőne edgy Tómus 5 árkusból*, mert edgy az, hogy 60 árkus, edgy esztendei Gyűlytemény, jó nagy, és edgy könyvnek majd illetlen tsonó is lenne; más az, hogy mind Te Barátom, mind lejendő társaid, úgy gondolom, majd mindnyájan hivatalt viselő emberek, ezenkívül, az Országnak sok részeiben szélyvel lakó emberek: lehetetlen, hogy vagy a' rajtok lévő igyes bajos dolgok, a' tisztí köteleesség; vagy a' Levelezésben 's a' Materiáknak öszve-gyűlytésében mindenkor fel-tehető késedelem 's akadály; vagy sokaknak a' munkálkodásban idővel származni szokott unalmok, egyszer másszor a' dologban tsonkítást ne tehessenek, melly mindjárt a' bizodalmat kisebbíti. Mit mondjak a'

¹ Így akarta eleinte Kazinczy nevezni a később *Orpheus* cím alatt megindult folyóiratát.

Nyomatató felől? ő is nem késedelmezhetike? Az ujságok több forrásokból szaporodnak, még sem mennek 60 árkusra esztendő alatt. A' sok szónak sok allja. Te is, ki a *Munkáknak össze-szedését magadnak tartanád*, nem unalmas terhet vállalnád e szerint magadra? Én e' végre jobbnak erányzanám az egyszer egyszer ki-adandó árkusok számát meg nem határozni, ha mindjárt az tízre menne is. a' ki-adásnak számát pedig tsak fertály esztendőkhöz kötni (vagy ha ez nem tetszenék, leg-alább két két hólnapra). Osztán, nehéz is öt árkusra valót mindenkor riktig ki-szabni; leg-alább ez, a' materiáknak sok válogatásával esnék. De az erről folytatandó tanátskozást és jó karban hagyást továbbra is ki-kérem.

A Várad Normalis Oskolabeli Prof. Szabó László Ur Verseiről is a'kor semmit sem írek; Meg-olvastam e' Verseket, és mint Poetai gondolatok, e' versek nekem tetszenek. De azt látom benne; hogy e' versek Jambus versek akartak volna lenni, és valósággal szebbek is a' hol Jambus lábakon szökellenek, hanem szabad legyen ki-mondanom értelmemet! én a' Jambus verseket, ha tsak ugyan már tsupa Jámbusok nem lesznek, inkább szeretném néhol, spondeus vagy hosszú lábakkal segíteni 's könnyíteni a' Deák mód szerént; a' Trochaicusokat pedig, mint e' vers nemével természetellenkezőket a' Jambusokból örököszen ki-opsitlnám 's számkivetném; itten pedig igen sok a' Trochaicus láb 's még más is. Hanem a' mint mondám, hogy hangmérték nélkül való Versnek igen szép Vers. Igaz ugyan, vagynak Jambotrochaicusoknak, és Koriambusoknak példái a' régi Görög és Deák Poétáknál is; de kevesebbek és ritkébbak azok, 's meg kell vallani, nem is olyan kedveltetők, és a' versláb keresésben unalmasok (vagy léptetésben, in scandendo). A' Németek erre ma vigyázóbbak, kik törvényül tartják, «hogy a' mely lábakkal kezdődik a' Vers, ugyan azokkal folytattassék, és nem lehet most Jámbust, majd Trochaicust, most Dactylust tenni, mint van a' Görögöknél és Deákoknál.» *Die Allerneweste Art zur reinen und galanten Poesie etc.*

Edgy hitván játékomat tészem ide, melly Szabó László Ur e' versének nemével mind a' materiára, mind a' vers-lábakra legjobban meg-edgyez, azonkívül, hogy ez a' *Hipponax* és *Anakreon* mértéke szerént készítettett, és tsak kevés (Spondeusok) hosszú lábakon kívül, mind szökő (Jambus) lábakból áll:

A' Le-szállt Galambhoz.

Ne menj szelíd Galamb, ne menj előttem,
 Nem háborítalak meg.
 Az én szemem gyönyörködik te benned,
 Gyönyörködik szemedben.
 Szép a' szemed, te lángozó szemed szép,
 Tarjászkodó nyakad szép!
 Szép a' fejed, te bóbitás fejed szép!
 Ki-düllyedett begyed szép!
 Piros lábad szépen topog, midőn te
 Elébb tovább szemetskélsz.
 Fényes tollad sok szint mutat, midőn te
 Iregsz forogsz azokkal.
 Repülsz kegyes Galamb, repülsz előllem —
 Viszed gyönyörködésem'.
 Járj békével kegyes Galamb, ha el mégy,
 Se ölyv, se sas ne bántson.

Én ugyan ezen Verseimet nem mustrául és például tészem fel, mert félek, hogy azt ne ítéljek felöllem, a' mit ugyan azon Német Poésisről tanító Könyvben olvastam: «Majd mindenekben kik a' Poésisről írnak, rosszabb a' Poésis, mint az ő régulájok; és ez onnan vagyon, mert azok a' versírók Poétákká lettek az ő régulájok által, és nem a' természet által, és másokat is olyanokká akarnak tenni, és ha verseik jól folyók és tiszták is, olyanok mint edgy jól faragott kép, mellynek semmi Lelke nints. — A kinek jó vitorlája de rossz szele van; lassan vágja hajójával a' habokat.» Még edgy dolog! Szeretném esmerni ezt a' Szabó László Urat, több mivóltában, mert ezek a' szók: *Váradí Normalis Professor* etc. és: *mi mindnyájan Kalvinisták vagyunk* etc. edgy kis haeresisbe vezetnek és Szabó Dávid Úr is a' maga könyveiben edgy Szabó László Professort igen magasztal, sőt, ha jól emlékezem, ugyan azzal Révai Ur is Levelezést tart. Ezek mind azon edgy emberre tzeloznak e és mitsoda idejü 's korású ember az? De ez erről elég!

A' közelebb vett Levélre! Tehát meg-hasonla a' Museumot kiadó Társaság! Már légyen a' mint leg jobb! Szeretném tudni tovább való folytatása állapotját, és ha lettek e, vagy kik lettek ujjabb tagjai. A' M[éltóságos] B. Rádai Versei jól bévétetődtek, ha tsak a' Gellértből

fordított Trochaicussa az, 'a' melly megvettetett. A' Báró Prónay Levele szép Levél. Mind ezen Leveleket Javaslásod szerint el-küldöttem Horváthnak. Ő tsak írogatja a' maga mérték nélkül való Trochaicussait a' Magyar Músába. Bár tsak ne mindég azon edgy bakot nyúzná már! ne mindég azon edgy Vers nemét nyaggatná! vagy bár tsak azon Vers nemének törvényes mértékeire vigyázna. Szép ugyan úgy is néha; de nem olly gyakran és szünet nélkül, és a' melly fül azokat, vagy az Arkilokus és Catullus (Trochaicus) Perge lábú verseiben, vagy a' Hipponax és Anacreon (Jambus) Szökő lábaiban méregette; melly megelégedés nélkül baggadozhat azoknak akadékos folyásiban! Melly másképpen hangzik ez Arkilokus után: *Állhatatlan a' Szerentse, Gyors golyóbison forog.* Vagy Hipponax szerint: *Keserveőbb keservedet Sokáig emlegetni.* Egyéberánt ő sokba jobbitja magát, és szépíti gondolatit. — — —

E' szókra is már edgy keveset: *Arundo illius, az ő nádgya.* De hát **sinat haggya e vagy hadgya?** Én azt mondom, hogy edgyik sem. Nem tudom, ha írjak e ezekről olly hosszszason, vagy ne, mint ezt a' Grammaticának rendi és a' helylyes 's erős meg-mutatás (Demonstratio) kívánná, mert úgy sokra menne; ha pedig keveset írok, nem láttatik jól meg-mutatva lenni. elég az, hogy ez, ezen három reguláktól függ: 1. A' mi nyelvünkben azon edgy módot tartják a' Névszók (Nomenek) és Verbumok, a' Névváltó (Pronominale) Suffixumoknak felvételében, és az azokon való változásban. 2. Az eredeti vagy törzszökös akár Névszóknak, akár Verbumoknak, minden változtatásban, vagy hajtásban tisztán meg kell maradni. ezt a' Nyelv' ékessége, tisztasága, könnyítése, és a' jó analogia kívánja. 3. A' *d, l, n, t* betűknek öszve érkezése (Concursusa) a' *j* betűvel, hasonló hangot ad mint a' gy. ly. ny. ty. sőt ugyan ezeknek a' *j* betűvel öszveérkezése, ezeket meg-kettőzteti, mint: *vádja, imádja* mintha vólna: *vágygya, imágygya, hagyja = haggya, tolja = tolyya, hüvelyje = hüvelylye, bánja, kínja = bánynya, kinynya, hányja = hánynya, rontja = rontytya, fatyja = fatytya 'sat.*

Látni való tehát, hogy így kell írni: *ja, je*, mert ez a' mi Suffixumunk, mellynek eredetét most rövidségnek okáért el halgatom. továbbá: mert az, az eredetet is megtartja, rövidebb is, világosabb is, és nyelvünket az idegenek előtt könnyíti, meg-tanúlván egyszer olvasását 'sat. Így parantsolja ezt Tsétsi is. Lásd a' Páriz Pápai Dictionariuma végén 'sat. Igen is: ha minékünk tulajdon Abécénk vólna, és mi Asiai nyelvűek, nem Európai, Római betűkkel élénk:

a' *gy ly ny ty* helyett volna edgyes figuránk, és a'kor mint a' Görögök a' *ps*-et Ψ vel, a' *ch*-t χ -vel, a' *ks*-et ξ -vel, rövidítésnek okáért tehetik: mi is írásunkat rövidíthetnénk, és a'kor türhető, vagy hasznos is volna ez a' változtatás, de most ez nekünk még több betűbe kerül, azon kívül rontjuk analogiánkat, homályosítjuk, nehezítjük nyelvünket 'sat. Az e' féle írásbeli hibákról igen szépen panaszkodik a' *Nagy Graduálnak* ki-adója is. Graduál. Gyúlafejérvárott. Ao 1636. in folio. az ő Előljáró beszédében. «Az írásban pedig ez a' nagy otrombaság, hogy semmit a' szók eredetire nagy sokak nem néznek, hanem tsak a' mint a' szó a' ki-mondattatásban esik, úgy írják-ki; mint *eczer 's mind*, hogy már *egyszersmind. jedzi*, hogy már *jegyzi, hedzi*, hogy már *hegyzi. másotzor*, hogy már *másodszor. szenyvetz*, hogy már *szenyvedsz* és több e' féle elmétlenségből és ítélletlenségből származott tsúfos írások, melly miatt a' Magyar Nyelv szintén majd elparasztúl. De ne mondják hogy én új Grammatikát írok, és a' Magyar Nyelvben magamnak Professorságot tulajdonítok, elég légyen ezekről ez alkalmatossággal mintedgy múlóan emlékezmem, 'sat. — — — hogy sok betűnket mint ts, sokan sok képpen írják,» 'sat. *Lásd* — — — Hát ha a' mai Könyveket látnák Tsétsi, és e' Graduálnak ki-adója? mert mondhatom, úgy tapasztalom a' régi könyvekben, hogy régi írónk ezekben szemesebbek és vigyázóbbak, és sokkal több szégyenre méltó fertelmes írásbeli hibák találtatnak a' mai Nyomtatásokban. De így leszsz ez, míg edgy jó Nyelvkönyv, (Grammatika) nem készül, és az mindenektől helybe nem hagyattatik, 's nem követtetik. — — Elég!

Várom Leveledet, ujjabb dolgokkal. Magamat ajánlom. Isten hozzád!

hív barátod

Földi János.

Szathmári Physicus mk.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 187. sz.]

189.

Klaniczay János — Kazinczynak.

Wohledelgeborener HErr K[azinczy] N[ormal]
S[chulen] Inspektor!

Es ist hier die Sage, dass bereits das Pataker Kollegium der Reformirten durchaus auf den Fuss der Katholischen Akademien gesetzt, ja sogar mit einem Königlichen Diplom über alle jene Rechte, die den Katholischen hohen Schulen zukommen, versehen worden sey. Das nehmliche behauptet man auch von der Debreziner Schule; von den zwei Evangelischen Lehrinstituten zu Käsmark und Eperies hingegen sagt man, dass bei denselben merkwürdige Einschränkungen erfolgen sollen. Das vorjährige gütige Betragen Euer Wohledelgeborenen lässt mich mit vielem Grunde hoffen, denenselben mit der Bitte um Bestätigung dieses Gerichts nicht lästig zu seyn. Zugleich ersuche ich Sie auf das höflichste, sich darüber gütigst zu äussern, wie ich meinen 14. jährigen, und vielleicht auch noch einen älteren Bruder in der Pataker Lehranstalt auf die wohlfeileste Art anbringen könnte.

Hierbei habe ich die Ehre Eurer Wohledelgeborenen auf ausdrückliches Verlangen eine Empfehlung von dem Fräulein Polexine von Radvanszky zu melden, und mit vollkommener Hochschätzung zu verharren.

Eurer Wohledelgeborenen

Neusohl den 26. März 789.

Ergebenster Diener
Johann Klaniczay
Königlicher Schulvisitator.

[Eredetije a m. t. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 187. sz.]

190.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Orubicza 28-dik Martii 1789.

Kedves Ferenczem!

Szokásomon kívül egész fél árkuat veszek a Levelem irásához, és így előre látod, hogy sokat készülök irni. 9-a Martij Ruszkáról írott Leveledben mondod, hogy szomjuhozol leveleim után — e tehát való-

ságos Mandel Milich lesz. Említett leveledben igen igen jól mondád, hogy *némely* gyermeki öröm boldogabbá tesz, mint sok *soliditas*, a két alól vont szóba a Wortspiel essentiale quid. Ide tartozik az — Omne tulit punctum. — A jó természet akarja, hogy gyermekeskedjünk — norma autem actionum est Harmonia cum Natura. — Én tehát igen örülök, hogy Napjaidat Egerbe jól, és talám Miskóltzon még jobban töltötted. Egy hadi vezér egyszer egy néhánynapos Stillstandot kötött az ellenséggel, de azomba éjtzaka azt mindég attaquirozta, mentvén magát, hogy ő csak a napot értette, — aber ich erkläre mich Feyerlich, dass ich nicht so listig seyn will. Tudod e te azt, kedves Ferenczem, hogy a Te Charactered in puncto Amoris még előttem *Titok*. San praeguge mondta Szilágyi Sámuel, én pedig még ehhez — sine Complimentis. Én téged még pedig igen méltán a Gesetzttek közzé számlállak, és éppen azért nem tudom megmagyarázni, miért vagy az említett punctumban olyan *változó*. Én már egy néhányat tudok, a kik szíveden győzedelmeskedtek. A Lüstigeektől természeted abba különbözik, hogy azoknál az utolsó objectum által az előbbienek egészen el töröltetnek, aber du bleibst deinen immer Treu, és csak egy kis distinctiót keresel, mint a többek között a Klári levelébe Jeanette iránt, a ki felől azt irod, hogy olyan barátja vagy, mintha Testvére vólnál, ez egészen igaz e: will nicht untersuchen. Az éjtzaka erről a Ma[teri]járól igen sokat gondolkoztam, és utolyára azt találtam, hogy te igen szerentsés vólnál, ha a világnak abban a részében születettél vólna, a melybe több feleséget tartani szokás. — Leveledből látom, hogy most egészen házasulandó gondolatban élsz, egyszersmind kérsz, hogy ehhez néked szerentsét kíványak. — Ausser diesem Heiligen Wuntsch bester noch etwas. — A mint már néked, oda haza, jut eszembe, mondtam, igen nagy obstaculumod néked ebben a részben a félnkség. — Nem tudom hol, de bizonyosan olvastam, hogy egy Hadi vezér egyszer a piratáknál rabságba esvén, azoknak, a kiknek hatalmokra volt, parantsolni kezdett, azok resolutus tekinteten anyira Consternalodtak, hogy rabjoknak engedelmelkedtek. Glaube mir — Frisch gemacht ist halb gewonnen. Dieses zu dem Wuntsch statt eines Raths, — a többit a végezés, noha talám ez is végezés, hogy én néked ezt a Levelet írom. — Kimondhatatlan gyönyörűséggel olvastam én az említett Leveledben, hogy a mi kedves Klárink a Muzsával* boldog — O boldog nyalakodás — wann

* «Muzs, tótul férj.» Kazinczy F. jegyzése.

wird mich das Schicksal so glücklich machen, ein Augenzeuge von Ihrer Zärtlichkeit, und Glückseligkeit zu werden. — Gott segne Sie. Te sokszor emlékezel ő nálla felöllem. Heilige Träume, die die Erinnerung eines Freundes auspresst. Menyivel nagyobitja az boldogságomat, hogy én erről bizonyos vagyok. Hogy Susi már valósággal nem tsiklandós, azt tsak abból tudom, hogy ő már urastól edjütt Ruszkán volt — Das war zugleich auch eine Staatsvisit — wann wirts Ihr auch mir eine Staatsvisit machen? Te engem ismét Májussal vagy Juniussal biztatsz: be boldogabb volnék, ha több hitem volna, du weist aber, dass ich Überzeugung brauche. Jöjj kedvesem, utadon a barátság és szeretet Angyalai fognak vezetni, itt karjaim között hoszu utadnak valóságos jutalmát veszed. — Aliquid de me. Itt a télen egy nagy Characterben lévő háztól sub rosa házasságra invitáltattam. — Du weist es für mich ist nur die Frey Liebe bestimmt, de igen nagyon örültem, hogy primo intuitu mindjárt a jutott eszembe, hogy magamat az olyan Connexiotól őrizzem, a kiknek Grundsätzei az enyimekkel olyan nagyon ellenkeznek. Ergo per se nihil. Est in Juvencis est in Equis patrum fama.* Itt egy jó barátomat próbára tettem, kedvetmet tettettvén, de mely nagyon meg örvendeztettem ennek ellenkező tanácsát halván — Bruder nicht steigen, sondern Rechtschaffenheit.

Ujságúl. Az itten levő Corps, a mely most igen kitsin, ohne der Cavallerie 24 Batallionra szaporitattik — Laudont várjuk, és osztán ha a viz meg apad, Gradiska alá megyünk — Ott fog kezdődni az epocha, a melyben te wegen meiner in furcht seyn wirst. Was Gott giebt. — Még egyet kedvesem — Klárinak az Egri tántzról ezt írod: Hörst du das ist so schmeichelhaft, so angenehm für uns, wenn man uns *bewundert*, erre néked, megengedd, Bölts Salamont Czitálom — Tudom ugyan, hogy ezt in primo Entusiasmo rtad, és ezt nem anyira pirongatozva írom, mint inkább annak bizonyítására, hogy most Cicerot olvasom und dass du aus meinen ein paar vorigen Briefen, welche ziemlich in lustigem Ton geschrieben sind, nicht urtheilen sollst, dass dein Latzi nicht mehr solid seye. Ugy e ez ujra Philosophischer Brief von den Vorposten. Áldásomat küldöm reád, — te engemet áldasz, és mind kettőnk áldása hathatós lesz az ég előtt, és az egek seregei örvendezni fognak barátságunkon.

László.

* «Virtus.» Kazinczy F. jegyzése.

Az Aszony kezeit tsókold. — Klárit szidd újra, ha Aprilisbe levelét nem vészem, vége lesz a barátságak —

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 231. sz.]

191.

B. Id. Ráday Gedeon — Kazinczynak.

Pest die 31-a Marty 1789.

Egész bizodalommal való Jó Uram!

Leg közelebb irott levelét minden illendőséggel vettem az Urnak; leg elsőbenis ami az Anacreon verséhez adandó Nótát illeti, ha az, annak idejében érkezett volna, mindgyárt az fordítás után tétetődhetett volna: de minthogy az mostani Negyed nyomtatásában sokkal több hibák estenek, mint az első Negyedben; úgy hogy épen három paginát esik Trattnernek az utolsó Árkusban újra nyomtatni, hogy az első nyomtatásbeliek ki-mettzettessenek; úgy tartom, hogy kedvetlenül vette volna, ha még az negyedik paginais újra nyomtatódott volna: És így úgy ítéltem, hogy elég jó lészen az Ur nótáját az utolsó Árkusban toldalék formán bé nyomtatni, fel jegyezvén a' ver-setis, amellyhez tartozik: ezen nótához egyebet nem tettem hozzá; hanem az Ur leveléhez képest, hogy *Harles-is hasonló értelemben vagyon ez-iránt az Urral.*

Szeretem, hogy az Ur-is egy értelemben vagyon velem az Aranka Ur levele iránt. Most hol légyen Aranka Ur, egyébbként az Urat nem informálhatom; hanem leg közelebb bizonyos Commissióban Brassóban küldetett; egyébbként amint értettem, Maros-Vásárhelyen szokott ordinarie lakni; és így ha ne talám az Ur levelet kívánna néki irni, tsak per Szeben, oda kellene igazítani. Az Erdelyi szokás szerént a' Méltóságos Titulust meg adgyák néki.

Méltóságos Báró Prónay László Ur ditsireteinek annyival inkább örvendek magámis, hogy az Urat azok fel-serkéntették Gészner minden munkáinak ki-nyomtatására. Kedvessen vettem aztis, hogy méltóztatott az Ur vélem közleni leg közelebb irandó versetskéinek kezdetét.

Az Zrinyiból való fordításomat Prosára, Regmetzre azon leánytul küldöttem, a kit talám oda innen Pestről, a' Német nyelv kedvéért vittének. Ezt a' fordításomat, az Museum harmadik Negyedébe

szántam magam tulajdon nevének oda való tételével: Batsányi Uram írja, hogy ha még oda valamit kívánnék küldeni, mostan jó előre küldgyem meg, de mivel az már, az Urnak meg küldöttekből még sok nyomtatatlan maradott, nem tartom szükségesnek, hogy most újjokat küldgyek: ehez képest szabad választásokra hagyom az Uraknak, hogy azt iktassák abba, a' mellyikhez kedvek lészen, egyedül az Fabulákat veszem ki, minthogy annak előljáró beszédgyét nagyobb szorgalmatossággal akarom ki dolgozni. A' Museumot illető egyéb környül állásokra való nézve Batsányi Uramat fogom tudósítani. Azomban álhatatosan maradok

Az Urnak

igaz köteles Szolgája

B. Id. Ráday Gedeon mp.

A levél maga idegen kézzel van írva, csak az aláírás s keltezés Rádayé. Ugyan e levélnek Kazinczytól készült kivonata itt következik :

TIZENKILENCZEDIK LEVÉL.

Pest, 1789. Mart. 31d.

A' Muséum nyomtatása eránt. Sok hibák estek.

Aranka M. Vásárhelytt lakik, most Brassóba küldetett Commissióba.

B. Prónay László Exc. dicséretének örvend, minthogy az a' dicséret arra indít, hogy Gesznernek az Idylleken túl minden egyéb Munkájit is kieresszem.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 191. sz.]

192.

Fejérváry Károly — Kazinczynak.

Spectabilis, ac Perillustris Domine Frater!

Domine mihi Singulariter colende!

Reliquas inter Rerum Hungaricarum Collectiones, colligo Dissertationes, Scripta Periodica, et id genus fugientia Opuscula Authoribus Hungaris edita, citra discrimen Argumenti, continentur in Collectione

isthae Theologica, Philosophica pro objecto lateputentium ejusdem Partium, Physica, Historica, variae dictiones, pro rationes occasionum habitae et conscriptae; Jam ejusmodi Litterariae Merces LXV. Tomum apud me constituunt: in specie vero Funebrium Sermonum Tomum jam IX. inchoavi. Cum vero in colligendis his me juvante Spectabilis Dominationis Vestrae vel maxime profecturum sperem, cui in Augurationibus pro graduitem dici solitis similibus exquirendis amplissima suppetit messis et occasio, praefidentia veteranae amicitiae et familiaritatis suffultus sustineo Spectabili Dominationi Vestrae pro more Litteratorum fieri molestus, demisse supplicans, dignetur mihi in colligendis et augendis his manus porrigere adjutrices: in specie autem instarem, si me Spectabilis Dominatio Vestra opusculorum per Josephum Gejza conscriptorum et sub Titulo Gejza Josef Halotti Praedikacziói prodeuntium participem reddere dignaretur. Mihi vero praeberi occasionem expetam famulatus meos erga Spectabilem Dominum Fratrem contestandi, nullam elabi sinam, qua non promptum et alacre serviendi Studium Dominationi Vestrae Spectabili testaturus sim. Gradualium praesertim Libellorum conquisitioni incumbo, cujus modi procurationem humillime Spectabili Dominationi Vestrae commendo, in reliquo veterano favori Amico deditus constanti. . . rior.¹ Epperies die 2. Apr. 1789.

Servus et Amicus devinctissimus

Spectabilis Dominationis Vestrae

Carolus Fejérváry mppia.

[Eredetije a Múzeum könyvtárában : Q. L. 964.]

193.

Horváth Ádám — Kazinczynak.

Szántód 8-a Apr. 1789.

Nézd meg 'a Coopertát.

Bika vala mind a' kettő, jó hosszak a' szarvai,
 Három esztendőt mutatnak szarvaiknak ágai,
 Tegnap előtt az erdőben hármat agyon lövettem,
 A' harmadik a' sűrűbe el-bújt, azt el-vesztettem.

¹ E szó első része olvashatatlan.

E' kettőt négy ökrönn hozák most a' Házam' elébe,
 Mint egy pár tehén úgy feküdt a' paraszt' szekerebe,
 Kővér volt; meg-is hizhatott a' jó makkos erdőben,
 A' hól két ezer Rác' sőtvét[?]ett a' múlt esztendőben.
 Ugy illétt, hogy a' szarvasok, ha ők is részt vettenek
 A' hizlaló eleségben; bőrökkel fizessenek.
 Ehetem hát Nagy Péntekenn s Husvétkor is Húsában,
 Noha méltatlan veszek részt a' más fáradságában,
 Mivel csak mást botsátottam a' vadakat nyomozni,
 Magamnak az ekék körül kell vala fáradozni stb.

Csaknem kétségbe estem már Kedves Barátom hosszas halgatásod miatt, készítettem Músámat a' panaszra ellened, sok gazdai foglalatosságaim között is, a' midőn, egyszer által hoznak Füredről egy tsomó levelet; talám ippen tudta a' Feleségem a' szám izét, és az egész bőjtöm által nála nélkül létemet ezzel akarta meg fűszer-számozni, hogy a' Te leveledet kötötte leg fellyül a' tsomóban; nem is késtem olvasni, noha számos szomszéd jó akaróim éppen a' vadászatra készülvén nálam fölöstökömöltek — fére mentem, 's nagy örömmel el-olvastam: de nem is hagyom magamat tovább leveled' várásával késértetni: hanem hogy vagy el ne felejtsem vagy a' sorok ki ne szorittsák, jó előre ki teszem kérésemet: Neked Kedves Barátom! esztendőt által 1500 forint készen megy a' kezedbe, költs el abból az én barátságomra hármat vagy négyet; küldj minden két hétben egy levelet, de ha én többet is küldök, olvasd örömmel, — már most felelek leveledre rendel. — A' toldalék papirosodat még el nem égettem, engedd meg, hogy még egynehányszor el olvassam; mert éppen azokat kellene ki írnom, a' mellyeket Te is, én is leg jobban titkolunk; jobb szeretem, hogy emlékezetemben maradjon, mint papirosonn; egyéb aránt barátim' leveleit is titkos helyenn tartom; de csak ugyan kívánságod szerént ezt el fogom égetni még a' bőjtben, valamint a' másikat el égettem. Szívemhez bízhat, mint leg hivebbedhez, mert ha a'hoz nem bíznál, úgy ha ezt írnam is, hogy már el égettem, még sem hinnéd.

A' Férjfi ember magyar-t ha be mutattad Batsányinak; tselekedd meg kedvemért azt is, hogy ha a' Museumba akarják iktatni, a' *Füred* név' helyét hagyják üressen, 's mást is ha találkozna, a' miből valaki rólam vanitást, haszontalan dítsekedést ítélne, ugyan azért Szatsvainak sem küldöm fel magam; hanem ha Te fel küldöd, be fog

telni kívánságod, 's engem is sokan el-értenek a' kik vagy közlelől vagy távolról ismernek; de úgy küld ha küldöd, hogy egy jó Barátod, a' kit soha sem láttál, így akarta magát veled személyesen meg ismertetni, a' mint vagyon a' Férjfi emberben.

Szabó Úrnak azt felelhetem a' 15 syllabájú versek felől; hogy ha a' 12 syllabájút fel vehettük a' régi Asclepiadeus' kaptájára, miért ne kaphatnánk fel a' 15 syllabájút a' Trochaeus' formájára, mindeniket értvén quantitás nélkül; kivált mikor régibb Magyarinknál is nem újság az olyan vers; olyan Faludiban »a' Fillis nyugszik»; olyan az A' szakátsnak jól van dolga; 's van Másoknál is, hanem én a' sorok közepénn való cadentiát el hagytam könnyebbségnek okáért, és próbállya akarki, melly könnyen megy az olyan hosszú sorú vers, — Irtam e'ről egy egész levelet a' Nyári Ejtszakám Praefatiójában.

Ráth Mátyás krizissére a' Szabó verseiről, mondhatnék valamit, és ki is merem mondani, hogy több gusztus van a' munkában, mint a' versben, és sokkal jobb magyar Szabó Oratornak, mint Poétának: de tsak ugyan a' piperézett festésekre azt mondhatom: neked módod vagyon benne, próbáld meg; sok mai német 's Francz Románokban mit találsz egyebet az illyennél? azért utálok én őket, hogy sok a' safrány, de kevés a' só benne, alig talállok tiz levélen egy olyan valamit, a' minek ne állana a' szépsége a' tsupa Stilusban, érdekettem én az illyent valamennyire a' Holmi P[rae]fatiójában; és ugy tartom, hogy nem hazudtam. — Nézd meg az én új esztendei Prosámat (de ne szólj-meg, hogy ditsekedem), igyekeztem a' tsinos stilusra is, de azomban minden űban van valami, a' mi nem tsupa stilus.

Péczelehez irott leveletem nem is szándékoztam a' Kurirnak felküldeni, hanem az tsak ijesztésére való vólt Péczelenek, hogy ha levelemre nem hajol, meg 'eshetik, hogy fel-küldöm. — A' Pataki levél engemet nagyon meg-háborított; akarki irta, bár szebbet irt vólta, ha már motskolódni akart, szándékoztam is arra a' motskos levélre valamit a' Kurirban szép módjával felelni; de az jutott eszembe, hogy hadd próbállyák a' Péczele hitét; majd el válik most, nagy e vagy kitsiny a' szív; szélvész nélkül könnyű hajokázni; a' jó hirt nem mesterség nevelni; de a' rágalmazások közt helyt állani, hoc opus hic labor est. — De tsak ugyan rosszkor esett, mer már az előtt Tolna Vármegyébül egy jó Barátomnak vettem levelét, hogy reá vette magát a' dolgozásra Péczele ismét. — Szatsvaira a' hasonlókért én is nagyon haragszom, 's mindjárt az első motsok utánn irtam is

neki, de könnyen el eresztette a' Füle mellett, meg tettzik, hogy a' siketek Typographiájába nyomtatódnak levelei.

Az Astronomiai Tudományra tulajdon tehetségid kénszerítnek, hogy serkentselek, nem szükség annak új oskola; kevés olvasással reá mehetz a' közönségesebbekre; tudod pedig, hogy a' Régi Görög és Deák Poetáknak az volt egyik sava; neked ugyan hivatalod gátot vet; de hiszen Julius Caesar Hadi vezér volt, még is azt mondja magáról: Media inter proelia semper Stellarum coelique plagis superisque vacavi, Nec meus Eudoxi vincetur fastibus annus.

Könyveim distractiójában tett gondoskodásodat nagyon köszönöm. Földitől a' tieddel együtt érkezett egy Levelem; Ő írja, hogy még Pesten a' Paczkó műhelyében van 800 holmi; bár lejjebb tudnám szállítani. Irja Földi, hogy vette leveledet, bánnya, hogy ugy az Isten háta megé esett lakása, én eléggé rajta vagyok, hogy Füredi Doctor lehetne; de azomba vigasztallya magát társaságunkal 's szent czélunkal, — még az éjjel felelek neki.

Hát már meg váltál Batsányitól? és pedig szépen; — szerentsés vagy; de a' mi Társaságunkról most semmit sem irtál, talám még nem is vetted minden leveleimet, mert a' sok közül azt sem tudom mellyikben mi volt, 's hány volt mind öszve? mert már tsak a' különössebbeket szoktam könyvbe írni. — Ha mi lessz a' Museumba valóm, én is küldök.

A' Feleségemnek meg találtam mondani, hogy irtam neked, miként critizálta Klopstockot; 's meg haraguvék reám érte, de majd meg békél a' maga kenyerénn. Bátsmegyeidet nagyon várja, mert ő nagy könyv buvár, mikor rá ér. Már Trenknek minden munkáit által olvasta; a' múlt esztendőben pedig leg inkább Gellertet, Rabnert és az El veszett Paraditsomot olvasta Németül, ha úgy szeretné az ágyas házat, mint a' könyv házat, még jobb volna — azt, kár, hogy a' Bába el-ejtette, inkább illet volna Férjfinak.

Intessz, hogy Paraszt dolgokat irjak; de kellene elébb látnom egy két jó formátát, hogy gustust kapjak;

Nagyon confundáltál a' *vagynakkal*, hogy éppen *megyneket* tettel utánna; mert az igaz, hogy ha vannak corruptus Dialectus, úgy mennek is az; holott megyneket a' leg cultusabb magyar íróknál sem találunk: de azomban eszembe jut, hogy jól irtam hát én a' Hunniasban ezt:

...nekem olyan indulatim vannak

.....
Mint oroszlány bátrann megyek e Vad kannak.

S jól írtam hát ezt is :

Én a' békességért hadakozni menek in Praesenti.

Óhajtom látni Bátsmegyeidben ¹ a' Képedet, ha jól lessz találva ; nekem még nints ; de ha a' Magyar Psychológiát el-találom, akkor talám lessz ; azon dolgozom a' mennyire telhetik tőlem ; de igen nagyon szükiben vagyok a' könyveknek, tsak azt kell írnom, a' mit tudok, nem tudom olyan ember e az a' Hazafi a' ki jutalmat ígér, hogy Manuscriptumát adhasson [!], a' mint a' Kurir ígéri.

Már a' *εκας εκας*-ra is valamit : szándékat köszönöm, hogy elő mozdítanom nem lehet, bánom ; igazak az akadályok, mind német tudományom, mind elmebeli tehetségeim tsekélyek ; nints egyebem egy jó szivemnél ; azt ismerik minden barátim ; ismeri Pesten Dr. Szombati 's még jobban Budához közel Pomázonn Magyar György, egy igen szíves Barátom ; én is ismerem mindeniket, de bár közelebbről ismerhetném, az utolsó elsőbb 's régibb amannál, és Németül nem is tud, — a' társalkodásban szódat fogadom. —

Ha más Circumstantiákba vólnék, mindjárt mennék oskolai kerületedbe subalternusodnak, 's talám ha hivatalodat sokáig viseled, még valaha el is megyek, nagy öröömre vólna az olyan statio, keveset gondolnék vagyonommal, 's osztán közelebb is lehetnék, igaz barátod

Horváth mp.

Bátsmegyeidről gondolkodvann a' minap, le íram ezt az éneket, hogy első levelemben el küldöm ; Ányosnak van ezen Nótára egy Marssa, de már talám Museumtok számára el is küldöttem ezt egyszer.²

Alig petsételtem be Leveletem mikor érkeze másik hirtelen írott Leveled, még Szántódra ; azt hát által hozám magammal Füredre ; itt ismét harmadik Leveledet találtam ; és egyszersmind Földi levelét

¹ Az eredetiben : *Bátsmetsei*ben, tollhiba.

² Ez utóbbi három sor a levél szélére van írva.

is, mellyben accludállya a' Te leveledet a' mellyet neki küldöttél, 's ugyan akkor kaptam Batsányi hosszú levelét is; most tehát sietvén a' Postával, több Leveleldre való válaszomat három négy nappal el halasztom, hogy akkor egy úttal meg küldhessem párban a' Batsányihoz intézendő feleletemet is; és azt, miképpen mosom ki kezemet a' Museumból; — most tsak azt írhatom: szégyenleném, ha Horváthot rajtam kívül tsak egyet is kapnál: én soha sem láttalak, de betsülni és szeretni meg nem szűnök. — Földi nagyon jó szívé földi; de a' barátságban nem olyan érzékeny, mint én: noha neki respective több hasznát veheted czélunkra. — Azt tsak higyd el; hogy talám ha valaha nemes szíved meg változhatna is; én nem képzelhetem olyan el fogyatkozásomat, hogy Barátságodban tellyes örömet 's szívedhez változhatatlan óhajtozást ne találna 's érezne

Horváthod.

Füred,¹ 13-a Apr. 1789.

Titulusodat ne nehezteld — másszor többet. —

Kívül:

Füredino

Spectabili ac Generoso Domino Francisco Kazinczy, Litterarii Districtus Cassoviensis Inspectori Regio (etc.) Domino peculiariter colendissimo.
per Budam Cassoviae.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 185. sz.]

194.

Klaniczay János — Kazinczynak.

Verehrungswürdiger Freund!

Sie haben vollkommen recht, dass Sie mir den in meinem Briefe wahrgenommenen Kaltsinn vorhalten. Allerdings hätte ich Sie darinn meinen Freund nennen sollen; dazu hätte mich nicht nur das gedoppelte Verhältniss, in dem ich mit Ihnen als M[aurer] und R[.....] stehe, sondern auch noch jenes, nach welchem wir beide unter unseren Religionsverwandten die ersten Apostole der Normalmethode beinahe in gleichen Umständen vorstellen, vielleicht

¹ Egy szó itt a *Füred* előtt olvashatatlan.

berechtigt. Warum that ich es also nicht? Die Kälte meines Naturrells, und die ihm anklebende Gewissenhaftigkeit hielten mich ab. Diese fliesterten mir ein, es wäre Übereilung gegen einen Mann, den man nur aus einem öfters unterbrochenen Umgange von anderthalben Tagen kennet, zudringlich zu seyn; und jene erhielt meine Gefühle immer so kalt, dass sie sich zu einer solchen Wärme, die so warme Benennungen erzeugt, nicht erschwingen konnten. Auf diese Art hätten Sie, und ich auch recht. Sie wegen ihres feürigen und schnell schlüssigen; ich aber wegen meines kalten und zaudernden Temperaments. Nun aber ist meine Bedenklichkeit durch Ihre ausdrückliche Forderung, durch die geäußerte Theilnehmung an meinem guten Namen, und durch die wohlthätige Bereitwilligkeit das Wohl meines Bruders zu befördern gänzlich gehoben, und Sie sind jetzt mein allzeitig verehrungswürdiger Freund und Bruder!

Sehr willkommen waren mir die Nachrichten von dem Benehmen der Reformirten Geistlichkeit bei den Allerhöchsten Orts befohlenen Schuleinrichtungen. Die Evangelischen Prediger machen es nicht um ein Har besser. Der hiesige Superintendent Szinovitz ist ein anderer Szöke, doch nicht so fein und verschlagen, und so sind beinahe alle insgesamt. Die Normalmethode ist in ihren Augen für die Protestantischen gefährlicher, als es selbst die Jesuiten waren, daher sehen sie mich kaum für einen Christen an. Das schlimmste ist dabei, was den Charakter dieser Leüte sehr tief herabsetzt, dass kein einziger von diesen Zeloten die nöthige Kentniss der erwählten Lehrart besitzt, und auch keine Belehrung annimmt. Zu befürchten ist es, dass wir Protestanten beiderlei Konfession mit solchem Verfahren den Monarchen ungeduldig machen und dahin bringen werden, dass er unsere Schulen ganz ausser Acht lassen, und nur die Katholischen stufenweise kultiviren wird. So wäre gewiss unser Verderben fertig, und wir würden uns selbst von den Aemtern, wozu wir bereits freien Zutritt haben, muthwillig ausschliessen.

Ihren Vorschlag in Betreff meines Bruders nehme ich mit vielem Danke an. Er soll also nach Miskolcz, wenn er auch noch kein Rhetor ist. Nur bitte ich Sie freundschaftlich mich darüber umständlich zu belehren, ob es daselbst ein Alumneum giebt, wo Schüler von ärmeren Eltern ihre Kost haben, und ob er darinn einen Platz fände. Auch wünschte ich, die bestimmte Zeitfrist, wo das Schuljahr angehet, zu erfahren. Übrigens verlasse ich mich zuversichtsvoll auf ihre mir schätzbare Freundschaft und Güte.

Einige zweckmässig gewählten Stücke ihres Briefes las ich unseren hochschätzungswerthen Freundinnen vor. Sie wurden innig gerührt, und dankten mit Wärme für ihre gütige Erinnerung. Kenneten Sie die treffliche Julie persönlich, so würden Sie sie nicht weniger, als die brave Poxine bewundern, und ich weiss nicht, wie es dann auch um Ihre Rousseauischen Schwärmereyen stehen würde. Sie singt nun das schöne Ungarische Lied vortrefflich, und die Worte: *Szoritsd hozzád* mit unnachamlichem Pathos. Seine Excellenz, ihr anbethungswürdiger Vater bezeugte überaus viel Freude bei der künstlich angestellten Überraschung. Ihre Patriotischen Bemühungen um die Aufnahme der edlen Ungarischen Sprache, die Ihnen so gutgelingen, haben seinen ganzen Beifall, und er ist Ihnen so sehr geneigt, dass ihm allein Ihr ausgesprochener Name ein Vergnügen zu gewähren scheint. Sie können ihm also immer ein Exemplar von Ihrem Bácsmegyei zuschicken und ohne alles Bedenken die Übersetzung des Gesner's zueignen. Für ihn wird das immer schmeichelhaft seyn, sich durch einen Kazinczy, und das in einer Sprache, die er enthusiastisch liebt, verewigt zu sehen. Auch versichere ich Sie, dass wenige in Ungarn Ihre Arbeit so zu schätzen, als er, im Stande sind.

In Ansehung der Lokalaufseher befolgt der Wenger, so wie ich, nur das, was darüber in dem Methodenbuche stehet, zwar habe ich schon etwas aus der Höchsten Orts erlassenen Instruktion für Visitatoren zugesetzt.

Den Augenblick habe ich eine Verordnung vom 18. Febr. dieses Jahrs Nro $\frac{6213}{596}$ erhalten, dass die Einführung der Normalmethode bei den ganz reformirten Schulen nicht eher statt haben könne, als zu deren Gebrauch die Schulbücher eingerichtet seyn würden. Ich habe in meinem Visitationskreise mit den Reformirten nicht zu thun, aber wünschte doch zu wissen, was das für eine Einrichtung der Bücher seyn soll, da die im Jahre 1788 gedruckten Normalbücher bereits so beschaffen sind, dass sie jede Religionsparthei ohne Anstand in ihre Schulen einführen kann. Sie werden also so gütig seyn, mir hierüber einiges Licht zu geben.

Unsere hellsehende Angelica ist jetzt bei ihrer Grossmutter in Tót Próna, also von uns 8 Stunden weit entfernt. Ihre Bitte an Sie, welche Sie von unserer Gegend abhält, ist doch etwas zu hart, und wäre sie hier, so müsste sie auf mein Gesuch ihr Verlangen etwas

herabstimmen. Sie dürften ja nicht just bei ihr absteigen, meine Wohnung stände Ihnen auch zu Diensten. Wegen ihrer Ruhe dürfen Sie immer zu uns kommen. Thun Sie das Bester, und geben Sie uns Gelegenheit zu zeigen, dass wir, und vorzüglich ich mit schuldi-ger Hochschätzung bin

Ihr

Neüsohl den 11. April 789.

Ungeheüchelter Freund

Joannes Klaniczay.

Bei Meldung meiner Ehrerbietung an den HErrn Grafen Oberstudiendirektor werden Sie die Güte haben in Nahmen Sr Exzellenz des K[öniglichen Kaiserlichen] Kommissärs die Nachricht zu geben, dass von den eingeschickten Schulbemerkungen der geziemende Gebrauch gemacht worden, und dass man bereits von Wien die Antwort erhalten hat, der Bericht würde punktweise vorgenommen werden.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 187. sz.]

195.

Kazinczy — B. Prónay Lászlónak.

Kegyelmes Uram!

Excellentziádnak kegyelmessége engemet el-szédít egészen; mert még gyengeségem tökéletes érzése mellett sem vetemedhetem annyira, hogy azt a' javallást, melyet nékem Excellentziád inkább további serkengetés, mint érdemlett jutalom gyanánt nyújt, *tsak kegyelemnek* nézzem. Akár-mint legyen az, áldom azt a' szerentsés órát, a' mellyben bennem a' Litteraturának tűzése leg-először felserkent. E' nélkül talám nem ditsekedhettem volna azzal a' szerentsémmel, a' mellyben most igazán kevélykedem; a' melyet Excellentziádnak hozzám bocsájtott leveleiből még Maradékim is kevélykedve fognak olvasni. — De valóban vólt is szükségem ezen kegyelmes ösztönre, mert éppen azon napokban hasonlottam-meg Museumunkat folytató Társaimmal, kiknek kabalájok előttem vélekedéseken kívül fel-fedeztetett, és a' mellynek ki-világosodása kedvemet egészen le-verte. Ki-léptem közülök végképpen; úgy mind az által, hogy

igyekezeteket segedelmeim által bővíteni ezután is fogom, 's tsak azt kerülöm, hogy vélek újjabb hasonlásra jutván, nyugodalmamat és köz-igyekezetünket végképpen fel-forgatva ne lássam.

A' minapában Klaniczay Uramnak írott levelembé egy Németből fordított dalt tettem, hogy azt Excellentiádnak Kis-Asszonya kezébe juttassa. Bár annak hallása támasztott volna Excellentiádban valamely kedves érzést! bár az hálálhatta volna meg egy részben azt a' kegyességét, mellyel éltemet boldogítani méltóztatik!

Egy Románom: *Bácsmegyeynek öszve-szedett Levelei*, ma lép-ki a' sajtó alól. Én innen hazúlról megyek, de meg-hagyom, hogy egy exempl. Excellentiádnak első alkalmatossággal küldetessen-meg. Méltóztasson Excellentiád előre botsátott *Jelentés*-emet meg-tekinteni; az magyarázza, min igyekeztem, és mint kívánom e' kis munkátskámát tekintetni.

A' leg-méljebb tisztelettel maradok

Excellentiádnak

Kassa, April. $\frac{11\text{dikén}}{1789.}$

leg-alázatosabb szolgája

Kazinczy Ferentz mpr.

A horítékon :¹

de Cassovie. à Son Excellence Monsieur le Baron Prónay de Tóth Próna. Suprême Comte du Comit. de Thurócz et Commissaire Royale des Comitats de Neusohls Gömör Honth etc. etc. à *Neusohl*.

[Eredetije a b. Prónay István péczeli levéltárában.]

196.

Kazinczy — ifj. Szilágyi Sámuelnek.

Tellyes bizodalmú Drága Nagy Jó Uram!

A' meg-boldogúltt Superintendens Úr Henriássá még is hever a' Landerer kezében, és a' mint azt e' napokban önnön magától hallottam, nem is lát Octóbernél elébb világosságot. Ezen felül olly otsmányságokkal készül el-diszteleníteni azt, mint most a' Rajnis Virgiliusát. Mit érez ezen tudósításra az Úr szíve, a' ki a' Meghólttban

¹ A levél zárlatán ép fekete nagy pecsét.

nem tsak a' Litterátort, mint én és mások; — hanem tisztelt Atyját is nézi? El-szenyvedi é azt az Úr, hogy ez a' *lett-Magyar*, ez a' — nem a' Tudományoknak és jó gustusnak el-terjesztésén igyekező, hanem tulajdon hasznát és gazdag nyereséget kereső fukar Német olly gazúl bánjon azzal a' megbetsülhetetlen munkával? — Tsak egy mód vagyon a' helyre-hozásra; mert a' Manuscriptum már kezénél vagyon. Az, hogy az Úr a' Meg-hólttnak írásával együtt egy olvasható Copiáját adja kezembe, 's én azt Octóber előtt jóval ki-adom, — olly tsinossan, a' mint most *Bácsmegyeym* jöve-ki, mellynek exemplárjait mind Író, mind Nyomtató papirosban láthatja az Úr a' Várad normalis Oskola egyik Professoránál Szabó László Úrnál. Ha többé a' Meg-hólttnak Manuscriptumát elő szedni nem lehetne, tsak egy hív Copiával is meg-elégedném én; — 's azt vagy mostani Semjénben-múlattomba, (hova holnapután indulok) vagy a' Debreczeni vásárosok által Kassán vehetném. — El-kelvén az exemplárok, egy monumentumot tétetek a' Superintendens sírja felibe. E' szerint az Úrnak mind úgy mint Fiának, mind úgy mint Hazafinak, és Litteratornak okai vannak kérésemet tellyesíteni.

Meglátja az Úr mit mivel Landerer a' Henriással (mellyet két esztendeig tartóztatott átkozott kezei között, sajtóit olly sok szerentsétlen írások ki-adásával izzasztván) ha az Úr kérésemet meg-veténde.

Méltóztasson az Ur engemet Semjénbe küldendő Levele által tudósítani, ha reménylhetem é ezt a' szerentsét? Én mint egy 4. napig ott mulatok, és ha az idő engedte volna, tsak ezen tzel miatt is bé szaladtam volna Váradra.

Azonban kérem az Urat, hogy ezen kérésemet senkivel se közölje. Meg-halhatná Landerer, 's bosszúságból még tovább menne.

Ajánlom magamat Úri szíves indulatjaiba 's maradok egész tisztelettel

Az Úrnak

alázatos szolgája

Kazinczy Ferentz,
a' Kassai Kerületi Normalis Oskolák
Kir. Inspectorá.

Kassán, 12. Apr. 1789.

[Megjelent a Kazinczy-lev. III. k. 366—9. l.]

197.

Horváth Ádám — Kazineczynak.

Szántód 17-a Apr. 1789.

Szerelmes Barátom!

De nem úgy értem ám a' szerelmes szót, mint Szinai, — legközelebb való levelemben negyednapot kértem tőled, de talám többet késem. most a' két utolsóbb leveledre válaszolok. Horváth ugyan fogadom, hogy soha Batsányivá nem leszs. legyen örökös törvényünk, a' mint irunk; gondolatink már is egyveznek, de ugy igyekezzünk, hogy a' miben nem egyeznek is, öszve gyalúljuk: és így ha ezután is, sőt ezután inkább mint eddig egész szabadsággal irok, vedd jó nevenn; legyen azomban törvényünk a' többi is.

Jó hogy el nem tökéltetted magadat a' munkának még az idén leendő ki botsátására; ha már társúl vettél, közöld velem minden szándékozodat; úgy fordul, hogy hasznát veszed. a' miket bele adni szándékozol, azokról ez az értelmem rendel

1-o: De Educatione, hasznos darab leszs; de minekutánna le fordítod, közöld a' leg közelebb lévő egy két társaddal.

2-o: De qualiter ineundo matrimonio, mivel úgy is kevés, küld meg nekem, és egy néhány verset irok alá.

3-o: Pázmány Péter Biographiája, szép lehet, jó ember is írta — Szombathy, de társ leszs e tehát az is?

4-o: *Historia Regni Hungariae* — még ezt ne bántsd, hadd haladjon, semmiben sem leszs annyi criticusod, mint abban.

5-o: Brevissimum Epitome Mytholog[iae], ez is jó leszs, de bártsak addig maradhatna, míg szemben lehetnék veled 's láthatnám.

6-o: Recensio Carminum Faludii; a' Krisist még három négy esztendővel tovább halaszd; elébb convincaljuk Hazánkat, hogy mi nem vagyunk krízis alá való lrók, 's azután kritizáljunk.

7-o: A' Martyrok Historiája mehet.

8-o: *Historia Literarum Hungariae*, ennek szépnek kell lenni.

9-o: *Specimina Carminum Latinorum*; ha az a' Németi az, a' ki az Ifju Gróff Telekieknek, Josef Fijainak Praeceptora vólt; azt ismertem, egy házban is laktam vele, igen jó Barátom vólt, tagadhatatlan Poëta.

10-o: *Versus Nostri*, — ezenn kell kezdődni Orfeusodnak, 's mindenik darabban lehetnek osztán régibb és újabb idegen darabok.

11-o: De Orthographia, ezzel vigyázva, és szemessen bánj, 's mindnyájunkal közöld, sok kell e'hez, és először nagy Praescriptio, (értsd Juridice.)

12. 13. 14. mehetnek. — Voltért pedig 's a' többit tsak fordítgasd; azokkal fog ékesedni munkánk' kötege.

Én Péczelinek már irtam; ma írok Gyöngyösnek is, s' mihelyt választ kapok, fogom veled közleni. — Patakról a' Bibliothecarius-tól vettem negyed napja egy levelet; mivel Sz. Györgyinek azt irtam, hogy szöllítsa meg ötlet Exemplárjaim felől, ezt írja levele' végénn: «Tiszteletes Professor Sz. Györgyi Úr tiszteli az Urat általam, és igéri küldendő levelét, mihelyt a' dolog felől bőven beszélhet Tiszt. Óri Urammal. a' társaságtól éppen nem idegen, úgy vettem észre.» Ha Patakra mégy, végezz velek; Péczeli otthon Pap; de ha látja Orfeusunkat, talám el hagyja a' Cathedrai hangot; a dedicatióját hozod elő, — tsíntalan vagy — ugy e én is ugy dedicáltam a' Holmit; de hiszen a' holmihez hozzá illett; pedig a' Patronushoz tsekélly tisztelettel viseltetem — hanem az igaz, hogy meg pofozom magamat, a' Nyári ejtszakát is ugy dedicáltam egy nevezetlen Hazafinak, mint alázatos szolga: én az illyent utálok; de a' hol meg kell lenni, senki sem tudja jobban, mint én — Még a' Museum második darabját nem láttam, ha meg kapom, meg írom mit értek felőle.

Ha Bétsbe mégy Budánn keresztül, keveset kerülsz Füred felé, s ha ott nem találsz, izenj, és mindjárt által megyek; hajónn ide Füred harmadfél óra, kotsinn pedig öt posta, de nintsen Posta utban.

Majd meg látom azt a' híres Drámát; de talám nem is küldenek már nekem Museumot; mert az ide ragasztott válaszból¹ által láthatod: miként adtam észére Batsányinak, hogy nem óhajtom társaságát. Simait pedig nem is ismerem; de ő reménylem, jól ismerte a' Szakátsnéját, 's olyan formánn, mint Ádám az ő Feleségét. — Szegény Ányos! ő sebbe holt meg, gyógyíthatatlanba, de én nem kérdeztem tőlle, hol vette?

A' *Férjfi embert* már irtam, hogy Szatsvainak fel nem küldhetem, idővel ha némellyeket belőle ki hagyok, jó lesz magunknak.

A' Nyári ejtszakáról láthatsz Batsányinak írt levelemben; a' Holminek másik része tsak in ruderibus kész, nints öszve rakva, 's sokat is ki kellene belőle válogatni, a' mit Orfeusunkba tarthatnánk. —

¹ Bacsányinak és Szabónak írt leveleit érti; a melyek alább következnek ugyan e levélhez mellékelve.

Orfeus hát neked a' Neved; hát osztozzunk; mert engem is annak neveztek már régen; — de én neked oda engedem örömet, bár mind Orfeusokká lehetnénk. — De hát minden bizonyjal Rajnis Te rólad szebben emlékezett, mint Szabóról és Batsányiról, hogy Darabot vársz tőle Orfeusodba. Én Rajnist nem ismerem, tudományjáról sem kételkedem: tudom azt is, hogy elég bors volt neki a' *Ki nyertes*, 's nem tsuda ha tüsszöl tőle; de tsak ugyan ha vissza él a' bosszúállással, még is haragszom reá; és ha verssei olyanok, mint az Etelka fejezeténn láttam egynehány sort, még azokra is haragszom: — jaj meg botsáss, most tekintém meg jobban, confundáltam ama' másikkal, melly a' 2. darab' elején van D. — — nevezet alatt. — de tsak ugyan a' Rajnisé sem. *Híjjába tsillogsz.*

Földinek már írtam; de most is irok; által küldötte nekem Leveledet in Originali. láttam Batsányi ízetlenségét, és oda czéloztam én is válaszomban, mikor Telekit 's Rádait hozom elő. — Te titkolni akarod Rádai előtt, a' mit veled tselekedett a' Múzeum; ez sem egészen bátorságos; a' pedig éppen szükséges vólna, hogy okossan meg tudassák a' Publicummal, hogy nem vagy tagja a' Múzeumnak; emlékezzél a' Pataki Tudósok intésére, hogy nem vallassz velek betsületet; no hát mind addig periclitálodni fog betsületed, míg köztök lenni gondolatol. — Gondold jó módját — Geszneredet 's Bátsmegyeidet óhajtvá várom; ha Patakonn meg-fordúlsz, tedd-el Hunniássaim árát; itt én Geszneredből és Bátsmegyeidből ki árulom.

Kitsoda az az Aranyka, ismertesd meg velem; az ám igazi Magyar, de jól is rakott a' fejébe akar-hol vette. — Etelka meg lehets, de igazat mond róla Aranyka, 's a' te tsillagos jegyzésed is egészen igaz; az Asszonyok az olyas szerelmes Historiakat nagyon kedvellik, de a' Pendelyes 's más hasonló terminusokért nálam meg is köpik. Én ugyan nem szeretném, ha idegen' nemzet olvasná és értené azt a' könyvet.

Képedet szövevséged jeléül 27. Mart. 1789. küldötted, én pedig 11-a Apr. vettem, válassz a' két nap közül egyet; a' mellyen barátságunknak innepet szentelleyek. Édes lessz mind holtomig ennek emlékezetete.

Nagy ígret tőled, hogy Társaid' költségét egészen meg akarod kémelleni; nem tudom a' több társok mit felelnek; én ugyan nem kívánom annyi költségedet. illendő, hogy ha részesi leszünk az ebből valaha várható ditsőségnek, szenvedjük a' terhét is egyformánn: a' mit rá költünk, a' hazának adjuk; annak a' jó Anyának. — Azt

írta nekem egyszer Földi, hogy a' Museum Gróff Pálfinak leszen dedicalva; hát ez igaz é? — van e Privilegiuma a' Museumnak; vagy ha nints, sőt ha van is: kitsoda a' Királyi Revisor; 's hát a' mienknek ki lessz?

Batsányihoz egyszersmind indúl levelem a' Tieddel, le irtam azt neked is per extensum, mivel Te is az ő levelét egészen láttad, most hasonlitsd öszve, 's mutasd meg Vattai Urnak is, mivel ő előtte vádoltak rimánykodással. magad pedig ne vess neki, observáld Batsányinak indulatait erántam, és ha kérni talál, hogy az ő és új esztendei Darabjaimat irasd le, tselekedd meg; *ad Manes Parentis*-nak pedig adj Magyar nevet; Szabónál hamarébb eszre veszed a' felőlem tejendő resolutiót, és azt első leveledben nekem ird meg; — nagyon szerentsés lennék, ha mostani declaratióm miatt ezen darabjaimat is ki hagynák a' Múseumból, — hadd lenne meg az a' mi első Darabunkban, a' maga számkivetésének Historiájával együtt. — Tudom már Hivatalát Batsányinak, de ird-meg: hol született és kitől?

Deák titulusodat könyv nélkül tudom, a' Frantziát pedig mindig a' Könyvemből kellene nézni; — de külömben is belől áldozom a' Barátságának, ha kívül mások előtt meg tisztellek, ne botránkozz-meg benne. —

Ez vala már nyolczadik levelem, és nem tagadhatom, hogy éjféltájban ki dültem mellőle tegnap. ha átabota mind irásom, mind conceptusom, engedj meg, mert már bele bolondúltam. a' Datum tegnagra van téve, de ime ma reggel végzem. majd el is felejttem:

10 jegyzéseket küldöttél az Orthographiáról; az első jól vagyon, a' második is, illyenekben, ha hibázok, igazítsd meg irásomat, a' harmadik a' cadentiás Poëtának hasznos, hogy néha így írhasssa azomban, de az igaz, hogy igazán így van *azonban*. — 4. *aztat*, nem jó, de a' Poëtánn sokszor segít, 's bíz ezt tsak rekesszük a' Dialectusok közé. 5-o: Székenn, lovonn, jó volna mindig írni, de nem véték el hagyni az egyik *n*-et, noha ha el hagyjuk is, soha a' quantitas nem változik. 6-o: az *é*-ről igen helyes a' jegyzésed, e, interrogativum est commune. 7-o: az ö és ü, ha hosszú, miként irattassék? hányd ved meg jobban; mert igaz az, hogy az irásban örömelebb írnam én is így ő. ú. sőt szoktam is; de egy az, hogy új betű kellene neki, és különössel vádolnának, más az, hogy hajdan az *ö*-t irták eo, azután az *é*-t felibe tették így ő, és így ha longának akarom tsinálni, így vólna vagy eó, vagy ő; ha hát az *e* helyett a' két punctumot fel vehettük, ott is hagyhatjuk azt az accentus mellett is, közöld ezt a'

reflexiomat Őrivel; — az i felett tsak egy punctum lévén, könnyen öszve ragadhatott az accentussal, 's a' mi elébb így vólt *í*, így változott *í*, de úgy hát az őnek így kellene lenni *ö*, egy punctummal és egy accentussal, mivel a' másik punctum öszve ragad az accentussal. de külömben én nem vagyok idegen amattól is. a' 8, 9, 10. jegyzések igen helyessek.

Én is valamit — Kérdés: *baj* egy *j*-vel íródik e? tudom, hogy *bajja* kettős in 3-a persona, de jó e *bajon*, bajaim... a' magyarnak nem kettő, longa et brevis, hanem három *aja* és *eje* van, de ezt tsak szóval tudnám meg magyarázni, *kenyerét*, longa, ezeket a' *kenyereket* brevis, az *ö kenyereket* nem longa, de még is külömböz a' közepsőtől, ha írnam *kenyerjeket*, lehetne distingualni, mivel így¹ meg szenvedné a' *j* adfixumot, (itt tettzik ám meg a' *j* adfixumnak a' haszna, a' mellyet én annyit regöltem Batsányinak, de *ö* nem akarja érteni) és addig ne is nyugodjunk, mig azt ki nem tsináljuk, hova kell szükséges képpen az a' *j* és hol maradhat el; ha Patakra mégy, tanátskozz erről Őrivel és Szent Györgyivel, itt Péczeli sokat tehetne, mert *ö* is jó orientalista, tudja már Földi is. ebben a' példában *kenyereket*, az adfixumot fellyül vettem ilyen notával $\sphericalangle$, de már az *ö szere-te[te]ket*, irhatom így *szeretetjeket*, mint *hüvelyjeket*, *helljeket*; vagnak ismét olyan szók, a' hol az utolsó betűt kettőztetem az adfixum helyett, mint *szerelmesseket*, mikor az *övéket* jelenti, mert más, mikor tsak *ezeket a' szerelmeseket* írom, noha amazt irhatnám így: szerelmeseket, 's úgy mondom ki, hogy a' száj táttás olyan legyen, mint a' hosszú *ének* ki mondásában; azomban a' quantitas még is rövid.

Ragaszték Papirosodat már akkor el-égettem, mikor leg közelebb küldött Leveletem újra fel bontván útnak eresztettem. Tartsd meg leveletem, mert lehetetlen időt vennem, hogy magamnak is le írjam. Isten hozzád, szeresd

Horváthodat.

Kivül:

de Szántód

à Monsieur Monsieur François de *Kazinczy* Inspecteur Royal des
Ecoles Nationales du District Litteraire de Cassovie.
per Bude à Cassovie.

¹ Itt a levél aljára Horváth ezt jegyzi: *nézd a coopertát*; vagyis a levél folytatása a borítékon, annak belső felén olvasható.

Horváth Ádám — Bacsányinak.

Szántód 17-a Apr. 1789.

Batsányinak Horváth boldogságot.

Nints miről meg-botsátanom, hogy Leveled későn érkezett; a válasszal ha tartoztál is, tsak barátságból tartoztál; annyival inkább, hogy mivel cameralista vagy, akarmelly jó Barátod is tsak annyit kívánhat tőled, a' mennyit hivatalbeli foglalatosságod mellett tselekedhetsz kedvéért: mindazáltal azt mondhatom, hogy szerentséssebb 's szabadabb ember vagy nálam, ha cameralista vagy is; mert azonkivül, hogy mezei gazdaságom, mint heterogeneum quid nagyon sok akadályokat gördíthet a' Parnassusra törekedő igyekezetem elébe; olly nagy annak magában is a' terhe, hogy sem azt nem tsudálhatod, hogy verseimet hirtelen írom; sem azt, ha néha néha jó Barátimmal való levelezésemben lassu volnék. (mert itt való mulató lakásomtól tsak Füredi Házamat 's vagyonskámat is nagy viz választja el, Komárom vármegyei jószágotskámat pedig 10, 12 mértföld) noha arra nagy szorgalommal vigyázok, ha nappalaimat éjszakával toldom is; hogy senkinek adós ne maradjak. Sijetek most is e' válasszal a' mennyire ezer bajaim között sijethetek. 's a' barátságos regulákhoz tartván magamat, melyeket tettél elémbe leveled elejénn, így felelek soraidra rendel.

1-ső. *A' mellyékes tekintetenn* én érthettem először a' nyelv mivelésben fáradozók közt lehető rang vagy születésbeli külömbséget, vagy is az alatsnyabb sorsúnak a' másiktól, ebből a' külömbségéből származható nemünemű tartózkodássát. Tettzhetett hát ez nekem a' Te leveledben — mert már Társaságtoknak egyik tagjában bőven tapasztaltam minekelőtte leveledet vettem, azt a' Nemes tulajdonságot; hogy kész, minden illyen mellyékes tekinteteknek félre tételével igaz, és jó szívű barát lenni. Még minek előtte Museumtokat láttam, vagy Szabó Urnak elősszót irtam volna, már én tudtam Kazinczy-nak mind születését, mind mostani hivatalját; s hivataljából megtudhattam azt, hogy nálam nagyobb Ember. még is azt érdemlettem tőle: hogy elébb megkeresett Levelével, mint én ötét, 's barátságát ajánlotta; holott én ha Gazdaságom 's lakásom engedné, olyan Nemes hivatalban örömet lennék Subalternussa is: ez a' Kedves érzékenység tselekedte, hogy Kedvesnek tartsam a' Te kifejezésedet is, hogy

az ilyen Társaságban a' mellyékes tekintetet félre tegyük. Gondolhattalak Tégedet is olyan rangu Embernek, mint Kazinczit 's örvendhettem, hogy nem utáltok barátkozni, egy előttetek ismeretlen rangú emberrel. Nagyon erősítette pedig ezt a' magyarázatomat az, hogy jelentés nélkül senkit Társaságotkba nem vesztek; és azt, még csak B. Rádai, és Kazinczi, Molnár érdemlették; a' kiket, hogy magatok kértetek s kerestetek, okul vetettem rangjok mellett nagy Tudományjokat. — De érthettem másodszer azt is, a' mit már mostani Leveledben világosabban kiteszel, hogy félre tegyük a' hirnek névnek, némelyek előtt való kedvességnek 's ditséretnek tekintetét is. — Ez is nagyon illendő. Nagy hiba egy tanult emberben tsak az is, ha a' ditséretnek közt választást nem tud tenni; annyival inkább, ha azok miatt úgy meg vakíttatik, hogy semminemű barátságos krizist el-nem szenvedhet, 's inkább a' hibából is regulát tsinál, mint magát hibázottnak lenni meg-ismerje. Kedves volt hát erre nézve is első Levelednek elő hozatott sora: mert nekem törvényem, munkáimat Társaimmal közleni, 's a' Musában is azért irom egyikért nevemet verseim alá, hogy távolabb lévő Correspondenseim meg ismervén azokat, megírassák hibáimat. de minden epe nélkül — Nyári éjszakám is azért késett mind eddig, mert Gróff Szétsenyi magára vállalta, hogy egynehány Bétsi jó Barátival öszve ülven által olvassa, noha már nálam tsaknem egészen látta: De e' kettőn kívül is érts a' mellyékes tekinteten mindent, valamit érthetsz, mindent helybe hagyok, szavamat vissza nem vonom.

2-o. Servum Pecusnak nem tartalak. Ányos' versei 'szépségének erős oltalmazásáért; de hogy nagy benned iránta az Auctoritatis Praejudicium, éppen abból mutatod meg, hogy az én jobbitásaimat olyan nyomorultaknak vallod, (és azt némely részben Ányos ellen) által néztem újra első levelemet, a' sok között kettőt találok, a' mellyekben vagy szót vagy rendet változtattam volna. és a' miket irsz, s' tartok én is vers' essentialis Proprietassának, egyben sem hibáz az én igazításom. meg is irtam én azt neked jó előre, hogy csak úgy igazítsd, ha nagy változtatás nélkül megeshetik. de ha már az én jobbitásom nyomorult, igazítsd-meg hát jobban, 's mindjárt eleget teszel kívánságomnak. mert az tagadhatatlan, hogy akármelly nyomorult az én igazításom, Ányosban hiba mind az, a' mit kitettem. ha maga élne, nem szólnék bele, ő meg igazitaná. — *Bérczesei* lehet, Ányos írta: *bérczesei*; mindazáltal, a' mint tettik úgy igazítsd — Én tudom ötöt betsülni hibákkal is, Tégedet az igazításra minden epe

nélkül kértelek, Te tudod, mint érzed magadban! De Ányosnak egy jó Barátja kér újabban is, hogy munkájának ki adásában, meg felelj annak a' ditséretnek, a' mellyet tettél róla a' Museumban. A' mi engemet illet, idővel Leveleimből, a' mi Társaságunk munkáji között megítélheti a' jó Magyar, millyen volt az én jobbitásom. A' következtetésben való hirtelenkedésemet hozod elő; a' Hunyadira én akkor meg feleltém; többel nem tartozom. — A' két Tudóst nem akarod tudni; jobb is, hogy ne tudd; mert nagyobb emberek, mintsem azt ítélnéd rólok, hogy sem Ányost, sem a' Poésist nem ismerik. de tsak úgy szólok a' mennyire azokat, Ányost, — és Tégedet ismerlek.

3-o. A' mit eddig a' versben erőszaknak tartottam, most is annak tartom; Lehet valami, Felséges és válogatott, lehet öszve kötözött, lehet olyan, hogy nem minden érti meg egyszeri olvasásra, de azért, lehet olyan folyamatja, mint a' Prosának. kivált azt hozzá tévén, hogy más a' Magyar nyelvnek, más a' napkeleti nyelveknek természete. — Vers az ének is, sőt először ének volt minden vers; de miolta a' verset Oratio formára kezdték írni, (a' mint nevezzük is ligata Orationak) méltán különböz valamit a' Vers, mint Genus, az énektől mint Speciéstől. Ha erőszakos is a' folyamat az Énekben valamennyire; könnyebben reá ér által látni az elme az éneklés ideje alatt, mint a' folyvást való beszédben. Nem teszek remekül egy Nemzetet is (ha már illy rövid Pórázra kötöd szavamat) abban is, hogy a' Prosától a' vers annyira különbözzön, mint Te gondolod; különböz a' maga köteleivel, de azokban is úgy szép, ha könnyen és erőszak nélkül megy. — Ha Orator vólnék, szeretném a Virgilius stilussát a közzetekeken kívül, és Virgilius ha Oratiót irt vólna, olyan folyamattal írta vólna. de hogy neki más Temperamentuma volt, mint Cicerónak, a'ról mi nem tehetünk. — Virgiliust most is ismerem, de mindennap jobban jobban ismergetem, sőt olyanokat látok benne, a' mellyeket Nagy Tudóssaink sem tudtak semmire betsülni.

4-o. T. Szabó Ur iránt a' mivel vádolsz, nem merem tagadni. — — — de a' mivel én Őtet legjobban megsértettem, az volt, hogy ellenkező Társának¹ — — 's hogy ezt az én gyermekeskedésemet hírem és akaratom nélkül adta ki Révai, hogy rólam ne gyanakodj, kérdezd [me]g Révaitól.

¹ Az eredetiben is gondolatjelekkel van pótolva a mondat értelme.

5-o. A' Citatioimról, hogy két három esztendő múlva másként fogok itélni, alig ha nem mondassz valamit; ha az alatt olyan tudományra tehetnék szert, és Tudományomról olyan ismeretes lehetnék, mint Gróff Teleki József vagy B. Rádai, éppen semmi szükségem sem lenne reá, hogy gondolatimat legitimáljam, mert az ilyen nagy nevezetű Tudósoknak még a' hibájikra sem merném reá fogni, hogy hibák; ha tsak elébb tőlök meg nem kérdezném; (és ez hiv Társnak, az ellenkező pedig Despotizmusnak jele) de az ilyen fijatal 's ismeretlen Poétának, a' kinek tsak előtted is alig álhat meg egy két darab munkátskája, szüksége vagyon az olyan citatiokra — 's osztán, nehezen lesz nekem holtom után annyi magyarázóm, mint Virgiliusnak; hát magam, a' mennyire tőlem telik, fel-rakom a citatiokat. (ezeket úgy értsd, hogy minapi Levelemmel ne ellenkezzesd).

6-o. *Egy versből más versbe, egy sorból más sorba*, azt mondd, mind egy; jól vagyon; nem ellenzem szoros értelemben; de lám a' versnek 6 proprietássai között említéd a' cadentiát is; a' cadentia kettőt tesz-fel legalább is, — el érthetted volna tehát könnyen, hogy miért különböztetem meg a' Te mondásodat a' Kazincziétól. 's annyi-val inkább el kell vala értened, mert magad intesz Leveled elején: hogy szavaidat ne tekergessem.

Hogy téged tsak Theoretikusnak tartalak, az igaz; hozzá teszem azt is, a' mit itélt egy valaki Quintiliánusról, hogy in Tradendis Oratoriae Praeceptis felix fuit; in Declarationibus minus (vagy hogy is van?) a' miket írtál 's én nem láttam; milyenek lehetnek? nem tudom, de a' Museumba iktatott koporsó írásod azt mutatja, hogy százszorta nehezebben megy neked a' Vers, mint Szabónak vagy más exercitatus Poétának. Noha hibát benne nem tudok, 's erőltetést is tsak egyet. Én sietetek az én munkáim nyomtattatásával — mert ugy-e? mikor nyelvünket gyarapítjuk, akkor a' Nemzetet oktattunk kell az olvasásra; mert különben izzadva szerzett munkáinkat senki sem olvassa. Most tehát olyat írok, a' minn többen kapjanak, szeressék és az olvasáshoz édesedjenek — míg azoknak izlése javul, az alatt én is jobb Poéta leszek, 's akkor ha tudok, jobbat írok; most a' Hunniás is, sőt a' Holmi is jó. de azomban, nem az a' Temperamentumom vagyon nekem, hogy olyan lassusággal irjak, mint írnak, vagy legalább kívánják némellyek. Van is ezek közt egy kis különbség, *hamar írni — könnyen írni*. a' ki jobban reá ér késni valamivel, mint én, lehet, hogy jobbat ír, de ha könnyen nem ír, még is hamar ír, bizonyosan rosszat ír. tudok olyat is, a' ki későbbben ír

nálam, még is rosszabbat ír! Tudom, hogy Virgilius sokáig, és nagy reá feküvéssel írta az Eneist, ki is tettzik minden sorából. Tudom, hogy a' Volter Henriássá, melyet 18 esztendő korában írt, és hire nélkül közönségessé tettek, nem ér azzal, melyet maga nagyobb szorgalommal megjobbitott; tudom, hogy sok időt töltött Milton az El veszett paradicsomonn; tudom, hogy a' Klopstock Messiássá 42 esztendők alatt emelkedett arra a' felségre, melyben most vagyon (a' Messiás' meg-aláztatása ideje sem tartott addig), el-hiszem, hogy javíthatnék én is munkáimonn 100 esztendeig is, de jobb lenne e vagy rosszabb? ha tsak egészen el nem bontanám, nem tudom.

Sajnálom, hogy fáradságot okoztam a' Vidám Haldoklónak leírásával, nints módom benne, hogy szebben írjak. — Hogy Orthographiámat meg-tartatni kívántam, éppen az az oka, a' mi annak, a' mit legelső Levelemben írtam Társaságtoknak, hogy sem ebbe, sem valami ollyas különösbe, a' mi több szemet kíván, ne akadjatok, 's osztán ha meg kell vallanom, tapasztaltam is ollyakat a' Te Orthographiádban, a' mellyek nem jók, és hogy nem jók, magok meg mutatják, mert egymással ellenkeznek. Te a' j. adfixumért engemet különözéssel vádolsz, — különbözöm igen is tőled; de meg-eggyezek Társaimmal, Te pedig ellenkezel magaddal is. a' Museumban p. 33 irod *fordítottásra*; ha jó *fordítottom*, irod e hát ezt is, *fordítotttam*, mert más tsak így írja, *fordítottam*. vagy ha már ezt így irod, 's p. 43. *közelítettő*, p. 45. *szóllítottom*, miért nem, p. 47. *kénszerítettette*, hanem csak *kénszerítette*. Én mikor jól irok, így írom: *tárgyja*, Te adfixum nélkül, vagy a' helyett a' *gynek* megkettőztetése nélkül p. 39. *tárgya*. hát miért írsz adfixumot p. 48. *hangjait*. Én a' hol nem illik vagy nem homogeneous az adfixum, el hagyom. — Te írsz p. 39. *bajnokai*, 's miért nem *bajnokjai*, szint úgy mint p. 42. *sorjai*. Én a' hol a' hang úgy kívánja, a' j helyett megkettőztetem az utolsó betűt, — Te is azt tselekedted p. 39. *kedvesseivel*. 42. *sassai*, 46. *szarvassai*, és a' hosszu vocalis után is, hogy abban is kifogást ne tégy p. 43. *gözzei*, 46. *vitézzei*, még is ugyan ott irod *sóhajtása*, 's másutt p. 33. *forrásánál*, 's miért nem *forrásánál*? p. 39. irod, *barátjaival*, 's másutt p. 44. megkettőzteted az utolsó betűt, *tanáltta* p. 45. *hagyjátok*, p. 48. *nyugodgyatok*, 's miért nem itt is *nyugodjatok*. p. 41. *szíveket*, 's miért nem *szívöket*, mint p. 43. *dühösségökben*, és 44. *fegyverök*. Leveledből ki nem szedem, mert más ad amicum, más pro Publico írni; sőt pro Publico is más tsak olvasni való holmit,

más pedig olyan tárgyból 's olyan ígérettel írni, mint a' Museum. — Ha Társaságokban volnának egy néhány jó Orientálisták, vagy legalább ha velem 's többekkel, (mert több szem többet lát) a' kik ha nálad kevesebbet is, de tsak ugyan tudnak valamit az Orthographiához, előre közlötted volna írásod' módját, most ez a' kérdés nem forogna fenn. De tudod azt, hogy egy akarki, a' ki magának láttatik valamit tudni, nem örömet teszi magát oskolába járó gyermekké, hogy betűit, 's sorjait is olyan valaki kikeresztellye, a' ki még ezután akarja meg-mutatni, hogy tud hozzá. — Tudod azt, hogy első leveletekre barátságok' ajánlását meg köszöntem, Társaságokat deprecaltam, úgy pedig, hogy magamat önként méltatlannak vallottam — Kazinczi ajánlotta, hogy bevezet; azt is nagyra becsültem, mivel ötet nagyon tisztetem; — Utánna Szabó Úr tsak hamar írja, hogy ha vagynak darabjaim, küldjem — megtszelekedtem; de mivel magamat Társnak nem tartottam; méltán, mint idegen, meg-kivánhattam: hogy Orthographiámat ne változtassátok. — azt ezután is kikérem — az *Éjtszákát* és *ad Manes Parentis* magamnak le írnom késő lenne; ha meg akarod tartani, kérjed nevemmel Kazinczit, hogy valamelyik oskolájában olvashatóképpen írassa le, reménylem, kedvemért meg tselekszi. 's adjon az utolsónak is magyar nevet: mivel pedig tőled annyira különbözöm, nagyon meg köszönöm, ha nevemet ki nem teszitek darabjaim alá; hanem tsak azt irjátok: *Irta egy valaki túl a' Dunán*: így a' ti törvényitek is épen maradnak, az én különösségem sem leszen tsuda. Egyéb aránt ha tetszik, küldök ezután is olyan darabokat, a millyenek tőlem ki telnek; de Társúl magamat adni nem kívánom, 's most is tsak azt mondom a' mit először: hogy Társaságokban vagyok, mikor veletek levelezek: többre magamat sem nem ígérem, sem nem kérlek. Szeretem 's örvendem Museumtoknak gyarapodássit, de Tagja lenni nem szándékozom, különösen pedig neked Kedves Barátom! azt javaslanám, a' mint leveledből érzem, 's a' Museumba iktatott némelly soraidból is látom, hogy dolgozz ugyan Hazád hasznára, de társaság nélkül, azonban Barátidat 's azok között engem is szeress. — Isten hozzád. — még egy kitsint Batsányinak.

Szabó Urat nagyon tisztetem. nekem talám jobban fáj, mint neki, hogy Rajnis ízetlenkedik, noha még az új munkát nem láttam. Kérjed mind azáltal ötet, én is fogom kérni, hogy azért munkáját 's a' nyelv tsinosgatásában kezdett szorgalmait félbe ne szakassza; nem mesterség a' jó hírnek szárnyain repdesni, az lessz *virtus*, ha a' rágalmazás sem vethet gátot a' jó igyekezetnek.

A' Nyári éjtszaka Bétsben fog nyomtatódni, ha Gróff Szétsenyi jó correctort talál, mert az is tsak gazdai módonn van le írva; hosszu sorokban van, de nem 16, hanem 15 lábú, vagy inkább Syllabájú versekben — vagy talám tsüfolódo, hogy valahol 16 syllabára talál-tál, melly, (vagy inkább a' 17) könnyen meg történhetne hirtelenség-ből; mint a' Musemban Szabó Urnak ez a 7 lábú versse: *Mint a Parlagodott szőlő számos művelőire tenni.* mellyet azonban száza-dik ember sem vesz észre. — Az a' 15 syllabájú vers pedig, noha szokatlan még nálunk; de szint úgy szabados a Trochaeicus vers formájára, mint a' szokott 12 Syllabájú az Asclepiadeuséra. mindenik-ben elhagyjuk a' Quantitást, és a' helyett cadentiát veszünk fel, 's meg tartjuk a' caesurat. ilyen mértékre irattak sok régi Templombeli énekek Deákúl, de czifrában, úgy hogy a' Caesurában középenn is cadentiát tsináltak, ilyenek Faludinak is némelly verssei, mint a' Fillis és a' Szakáts, ilyen az én új esztendei énekem is.

A' Komáromiaknak irott versem nem is a' Museumba való, én tsak mulatságra küldöttem meg; de mivel Kazinczy meg mutatta, 's talán méltónak is ítélte Museumtokba, már most inkább kérnem kel-lene, hogy be ne iktassátok. még talám a' magam' Holmijéből is ki hagyom; lehet, hogy Társaságunk munkáji közé idővel be megy; de elébb azoktól ki kell kérnem, a' kiknek írtam. Sok bajom volt akkor, mikor Kazinczynak azt a' levelet küldöttem, meg lehet, hogy gondat-lanságból olyast találtam írni, hogy kinállya meg vele a' Museumot. De megbotsássatok — hiszen tudom, hogy személyt illető darabok oda be nem mehetnek.

Szántód 17-a April 1789. Szabónak Horváth mp.

Kedves Barátom!

Kazinczi Barátom már régebben, Batsányi Ur pedig most leg közelebb írja; hogy már ki jöttek Rajnis' verssei, ellened intézett egy mentő levéllel együtt. az utolsó írja azt is, hogy szándékozol Leve-leddel meg látogatni. Azt ugyan mindenkor kedvesen veszem 's ki is kérem, de tsak ugyan illendő, hogy meg előzzelek, 's a' patvarkodá-sok ellen vigasztaljalak. — Szenvedd-el neki; ne törődj vele. — már Istennek hála! lábbadoznak társaságaink, — azoknak virágzássokat reménylhetni, a' mikor maga az igazság ki fogja magát mutatni; 's

meg látják jó izléshez szoktatandó maradékink, mellyitek vólt jobb és hasznosabb munkás; még én ugyan az új Rajnist nem láttam; miként sérteget, nem tudom, de már előre képezem: ha látnám, talám másként beszélnék, mert arra én is nagyon érzékeny vagyok, hogy a' rugást, öklelést, harapást, vissza marás nélkül nehezen tudom hagyni; ha csak az ellenkező jó szívvel nem kerül előmbe. de azomban, nem tennék úgy mint Péczeli, hogy fel akarjak hagyni minden munkálkodással 's jó igyekezetemmel. Ne is kedves Barátom! ám ha tettzik, bosszúld meg, de Rajnist, ne a' Hazádat; dolgozz a' mint erődtől telik, gyarapítsd Museumtokat; igyekezz nyelvünk' művelését munkálódni: én azt akarnám, hogy már 10, 12 társaságunk vólna; mindeniknek kész vagyok segítettésére. Már a' Tietek jó lábón áll, a' mienk is meg indulhatna; de mi előre minden Társainknak Orthographiáját öszve akarjuk gyalulni, hogy az essentialékban leg alább ne különbözzünk. Munkáink már jó tsomóval vagynak, de még az előre való készülétek miatt, késnünk kelletik. Azomban én Museumtokba is küldök olyan darabokat, a' millyenek tőlem telnek, ezután is ha tettzik; de a' mint Batsányi Urnak írtam, úgy Tégedet is kérlek, hogy Munkáimat se ne igazítsátok, se nevemet alá ne irjátok, hanem csak ezt: *Irtá egy valaki túl a' Dunán*. Szemérmesebb vagyok, mint, hogy minden okaimat magyaránn meg-írhasam. ha minden Társaitokat olyanoknak ismerném, mint Te vagy és a' millyen Kazinczy, Örömetst lennék cooperans is, és ditsősségnek tartanám, hogy nevem is ott legyen. a' hol már ott vagyon, ám maradjon, de többi darabjaimat hagyjátok név nélkül. mert tudod: hogy ha egyéb okom nem volna is, elég az, ha tőled a' versek' mértékjében valamennyire különbözöm, noha Poësisodat tisztelem. Orthographiátokban is pedig meg nem egyezhetek; és így ha mit az enyimekből ki adtok, tsak úgy adjátok, mint idegenét, 's nem közületek valóét; az a' Ditsősség, melly a' hasonló hasznos munkákból várható, tsak mellesleg való indító oka lehet egy valóságos Embernek. legfőbb tárgy a' Haza' szeretete, nemzetnek pallerirozása, nyelvünk tsinosgatássa: ezeket tartom én magam előtt, mikor a' Publicumnak dolgozom, 's tudom, hogy haltom után ez válik leg-nagyobb ditsőségemre.

Egy heptameteredre találtam a' minap a' Museumban, de neheztelj érte, Batsányi Urnak meg írtam — Isten hozzád.

[Eredetije a m. t. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 185. sz.]

198.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Orubicza den 20ten Apr. 1789.

Kedves Ferenczem!

Unser Brief Wechsel ist voller Romanhafter Ausdrücke — Ich befürchte, dass ich sie niemahl unter einem ganz besonderen Nahmen in Druck lesen werde. Ein solches würde gewiss ein Beispiel sein der *Biederen Freundschaft*. Kassáról a mult Holnapnak a végin irott Leveledből látom *ujra*, hogy égsz — Kedvesem, *Gelassenheit*, mert egyéb képpen nem hiszem, hogy a dolog el süjjon. Fel árkusra teli irott Levelemet az abban adott jó tanátsall és áldásommal együtt már régen vetted, dazu also jetzt diese neue Erinnerung — Be igen fogok én örülni, ha kevés idő múlva az Aszonytól a te jövendőbeli Feleségedről [igaz]¹ ditséreteket olvashatok, mint a tegnapi vett Levélben a Klári Uráról — Igen nagy kedvem van Kláival egy kevésé ebből a Levélből nevetközni, a melyben az Aszony az ő jó engedelmes Leányságáról olyan édesen emlékezik. Ebből az említett Levélből habe etwas Licht bekommen über die Angelegenheiten unserer Familie. Leider, sind diese Familien Angelegenheiten in der ganzen Welt in diesem Stücke gleich, dass sie nicht immer in Eintracht verbleiben können; — deine vorsichtige Vermittelung sollte dafür sorgen, dass die Liebe und Freundschaft unserer Geschwister nicht gestöret werde — Én Susinak a napokba irok, de semmi olyatén dolgokra emlékezni nem fogok, hanem csak igyekezem ő benne das starke Feuer der Liebe und Freundschaft, mit welchem uns der Himmel alle Reichlich beschenkt hat, welches aber bey ihr seit einer Zeit zu erleschen anfangt, wieder Rege zu machen. O möchte doch der Himmel mir die Freude gönnen mit meiner Nachhause Kunft euch alle in der ängsten Eintracht umarmen zu können — Én a napokba innét Pétervárára fogok menni Mundurért, de onnét három vagy négy hét allatt ismét vissza jövök, az alatt Leveleidet itt óhajtvá várom. Ély igen boldogul, de nem olyan szerelmessen

László mp.

¹ Nem igen olvasható szó a lap szélén, mely a kéziratgyűjtemény kötésebe esik.

A levél 4-ik lapjára Kazinczy László a következő sorokat írta :

Bezzeg van egy szép Anglus Nyergem és egy igen szép Lovam ;
o, ha láthatnád, hogy paradirozik a Rátz Menyetskék előtt, — a Török
Tsászárnak sincs jobb Lova.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

199.

Horváth Ádám — Kazinczynak.

Szántód 24-a Apr. 1789.

Mostani gondjaim hátráltatták leveletem, mivel éppen Szent György napja lévén, tselédjeim változnak és számolnak, de még tavaszi vetéséből is 120 mérő hátra vagyon ; úgy hogy még ennél is három négy nappal tovább maradt volna levelem, hanem ha arra egy furtsa történet adott volna alkalmatosságot. Csapodi Gáspár Úr itt a' Szántódi szőlőhegyen szőlős szomszédom, a' kit ma itt való Házam-tól ki-késérvén a' szőlőbe, ott együtt ebédeltünk : és Szent György napján az Egészségedért ittunk. a' többit hátul különös papiroson meg-írom — elég az hozzá, hogy tovább tollamat nem tartóztathattam, hanem gyertya gyújtáskor hozzá fogok imé a' Neked íráshoz, 's irok a' mit tudok ; ha zavart ésszel irok, ne neheztejl, mert nints módom benne, hogy könyvből irjak ; hanem ha valami meg tartani méltó léssen levelemben, még azután írom könyvbe.

Alig indult el hozzád 17-a Apr. küldött levelem : mikor Veszprémből vészem Prof. Szent Györgyi úr levelét, a' ki a' többek közt ezt a' hét párt küldötte — «Quid juvat in tenebris numerosos ponere gressus.

«Mi haszna setétben tzipra tánczot jární ?

E részből hát kitsint lehet tőlem várni.

«A régi tüzemnek maradt tsak szikrája,
Ma hólnap a' fagyos vénségnek prédája.

«Ti, kiknek lángal ég eleven véretek ;
Kiknek sokat igér víg élet-éretek.

«Emeljétek díszét Anya nyelveteknek,
Vevén a' Poësiszt hú vezéreteknek.

- «Ez égből eredett Tudomány szárnyain
 Járjatok az égnek felséges boltjain.
 »Már az én képzésem ha kezd emelkedni,
 Kintelenítettik vissza ereszkedni,
 «Én hát tsak alólról nézlek benneteket;
 Nézlek, mig láthatom fen-repülésteget.

Ki tettzik Levelének több részéből is, hogy még ez az úr nem tudja jól a' mi célunkat, és azt gondolja, hogy tsak versekből fog állani Orfeusunk, hanem mivel külömben is készülsz Patakra, magyarázd meg nekik, mit akarunk; én úgy tartom, hogy ha Te azokat a' felséges könyveket fordítgatod, mellyekről emlékezel leveledben, neked elég dolgot fog az adni; mi pedig Földivel és Gyöngyösivel 's ha még mások lesznek közöttünk a' Poesis tengere' búvárjai, el győzzük versekkel az Orfeust; több hasznos Társakat egyenesen a' versekre ne kényszerítsünk, hanem dolgozzanak olyant, a' mivel legtöbb hasznot tehetnek. — Bártsak olyan találkozna a' ki írna egy magyar Poëticum Dictionariumot, melly egész Orfeusunkon igen sokat segítene; de ennek olyan ember kellene, a' ki az Ovid Metamorphosisán kivül Homerushan, Hesiodusban, Orpheusban, Pindarusban 's más leg régibb Poëtákban nagyon jártas költés vólna. ez lenne a' Te Mythologiának nagy toldalékja. mivel a' Tied tsak brevissimum Epitome lessz. — Ha hozzátok közelebb lagnám, én ezt magamra vállalnám és imitt amott versekkel meg is czifráznám; de tudod, hogy a' boldog feledékenység sokat ki ver a' főből, a' mit az újjomból ujra elő nem szophatok. Mentegeti tehát magát Szent Györgyi úr, — de ne hagyj neki békét; mert én most is sokat világosodtam leveléből, vagyis inkább az adfixumról magamnak sok kétségeket tsinaltam; kettőt róttam meg levelében; egyik ez: hogy *ne erőttessük a' dolgot* — — *maradjon ott, a' hová tette az Uralkodó Szokás*; holott azonn kellene igyekeznünk, hogy állandó Orthographiát tsúsztassunk be erőltetés nélkül; melly meg nem készül, ha mindenütt az Uralkodó szokást tesszük törvénynek. és így nekünk, mint Társoknak valami bizonyos írásmódjában egyeznünk, mellyre senkit nem kényszerítünk ugyan, de lassan lassan neki édesgetünk másokat is és éppen ez a' másik, a' mit megjegyeztem Szent Györgyi Ur levelébe, hogy azt írja, hogy egyik Társ írhat így, másik másképp, és ő ha Társ volna, azért a' Társ ellen pert nem indítana — oh bizony én sem indítok 's nem is akarnék, sőt hogy végemet el érjem, kész vagyok bevenni azt is, a' mit külömb-

ben tsekély hibának tartok, tsak hogy az egész Társasággal meg egyezzek. De talám mindjárt által fogjátok ezt világosabban is látni, ha ide írom a' mi Társaságunk felől való gondolatomat:

Ha a' mi Országunk olyan boldog volna, hogy közönséges költséggel állíthatna fel egy nyelv mivelő Társaságot, úgye bizony, hogy az a' Társaság minden leg kissebb bettinek először, azután a' Grammaticához tartozó több holminek olyan törvényt szabna, hogy valamint minden jó Deák Auctor meg egyez abban, hol írjon *oet*, *et*, úgy minden magyar egy formán írna *fiát* vagy *fiját*, *lélekbent* vagy *lélekbent* 'sat. már most:

Mi képzeljük magunkat olyan Társaságnak, mellyet az Ország vagy Király nem állít, hanem fel állunk magunk, és a' nyelvet akarjuk mivelni; nem szabhatunk hát törvényt minden magyarnak, hogy így vagy amúgy írjon; de szabnunk kell magunknak, mert különben olyan vezetők leszünk, hogy egyikünk észak felé vonja a' vakot, másikunk napkelet felé. nem arra való pedig a' mi társaságunk, hogy tsupán tsak Hazánkfiainak innyöket kényeztessük 's füleiket tsiklandoztassuk, nem vagyunk ujság írók, sem irássainkal kereskedők; sokkal szentebb a' tárgyunk; hogy ha nem sokára praescribálhatunk; maradékink is a' mi nyelvünkön beszéllyenek, és még akkor későn fizessék meg fáradságunkat, mikor a' mi hideg hamvaink az ő forró háláadatosságaikat nem fogják érezni. — Ha tehát lassan lassan meg öröködvén, Országos institutum nélkül is némümemű Tükör lészen a' mi Társaságunk; akkor lessz osztán olyan Erudita Societas forma; a' melly más a' Társaságonn kívül levő íróknak is új munkájikat rostába veti, és minden p[rae]judicium nélkül meg mondja rólok az igazat; addig pedig tsak is magunk munkájival kell töltenünk Orfeusunkat; meg fogjuk tapasztalni két három esztendő alatt, miképpen nyomják nyomdokinkat az új könyvek, 's más képpen is mitsoda betsületet adnak munkáinknak. addig minden kitsinységben meg egyezve irogasunk, akkor osztán Grammaticát 's Dictionariumot is tsinálhatunk. Nem is látom által, mi más tárggya lehetne Társaságunknak, mert ha a' csupa hir, név, úgy mindenikünk irogathat külön külön maga szabad tettése szerént, és vetekedhetik az egész Országban levő minden írókkal — ha tsak a' tsupa Barátság, úgy azt fent tarthatnánk könyv írás nélkül is; ha tehát a' Hazának, a' most élők' s ezután élendőknek hasznára állítunk magunk között társaságot, annak olyannak kell lenni, hogy valóságos példa lehessen mások előtt, és olyannak, a' melly sok tagokból állvann is, egy olyan egészet tegyen, mintha tsak

egy Lélek volna, és így minden leg kisebbben meg kell neki magával egyezni.

Elfelejtém fellyebb, hogy néhai Debreczeni Professor Varjas János Úrnak felejthetlen szokása volt azt az én j. adfixumomat keménnyen meg őrizni. Ama' Veri Nominis Elegiáját is (szegény öreg) magyarul így nevezte: Meg-tért embernek *Énekje*. Ő nagy Orientalista volt, és a' napkeleti nyelvek kaptájára szerentséssen reá tudta űtni a' magyar nyelvet; én titkát nem értem, sem módom nem vólt ki tudakozni tőle már akkor, mikor ezt megtudtam: de azóta tapasztalom, hogy méltó és szép oka lehetett neki arra, hogy az adfixumot in 3-a persona olyan szorossan meg-tartsa, és a' mint leg közelebb való levelemben írtam, sok helyeken, egyedül ez külömböztetheti a' két értelmű szókat egy-mástól. Hanem az is igaz, hogy nem minden helyenn szenved meg a' szó a' ragasztékot, 's némelly helyen el is lehetne kerülni a' köz-hangu è-vel 's à-val; és így ennek kellene törvényt szabnunk, 's róla „jó előre bizonyosokká lennünk. — nem szükséges mind azáltal, hogy magunk Törvényjeit akarkinek is erővel a' nyakába kössük, hanem minden darab ki adásunknak elején, vagy hátulján *nota*-képpen fel jegyezhetjük; mitsoda regulákhoz tartottuk legyen magunkat?

Én még ma írok Sz. Györgyi Úrnak; válaszolok Levelére; 's a' többek közt meg írom ezt, melly közönséges jegyzéseink közé fog tartozni, hogy a' magyar szókban (eredeti szókat értek) olyan helyen írhatunk *ly*-et, vagy *j*-t, a' hol több Dialectusoknak öszve hasonlítása javasolja. *Hely*; a' Debreczeni magyarnál íródhatna így is *hej*, mert ő nem tudja, hogy túl a' Dunán így mondják *hel*: én írtam Sz. Györgyi Úrnak *tályja*, e' *tályonn*: azt feleli, hogy nálók írják tájban: már itt egy kitsinyt meg akadtam, mert tsak igen ritka helyen hallottam nálunk is, hogy így mondanák e' *tálban*, és így nem merem reá fogni, ha *ly* e? vagy *j*. mert külömben a' mit itt *l*-el mondanak, és Debreczenben *j*-vel hangzik, minden bizonnyal *ly*-el íródik; 's Patak a' mennyire ismerem, annyival szerentsésebb, hogy ő mindeniket nyelvel is kijelenti, és az *ly*-et úgy ejti mintha *lj* volna, a' *helyest* úgy mondja *heljes*, — úgye, hogy úgy van?

Tagadhatatlan az, Kedves Barátom! hogy egy kitsinyt vissza tettik nagyra termett, 's nagyobb hasznót óhajtó Embernek az ilyen apróságokkal vesződni; de mit tehetünk róla; szárnyunk nints, palotába grádits nélkül nem repülhetünk; sem az accuratiónak eleget nem tehetünk, sem a' halvány halálnál is mordabb irigység fogainak

elég gyomor erősítő, de fog vásoló egrest nem vethetünk, ha tsak minden tsekélységre szorossan nem vigyázunk.

Eddig írásm levelemet Szántódonn — hanem ha szülein tsalftsábitása — Bennem a jövendő dolgoknak tudása; igazán gyanakodtam Levelemnek elején, hogy az nap el nem készíthetem levelemet, noha azután még többel biztattam magamat. Ime által jövék Füredre 's pedig már 29-a Apr. vagyon: itt találám másik Leveledet, mellyet Biharról 19-a Apr. datáltál; — el kellene már most rontanom; a' mit a' Pataki dolgok felől írtam, vagy leg-alább qvalificalnom: de mit tsinálnék ha másképp írnam is, előtted vagy hazudni, vagy levelet tsapni szégyenlenék, mert gyűlöli az én Lelkem a' Lutránismust; nézd meg tehát mit írtam a' j. adfixumról, 's ha jónak találod, vedd be, ha nem tettzik írd meg; mert énnekem erősebb hitem van, vagy leg-alább szeretetem hozzád, mint Péternek a' Xshoz [Krisztushoz]; leg-alább ezzel erősebb, hogy a' mint írtam, holmi tsekély hibákat a' Társaság' kedvéért könnyen jónak vallok. Hasonló értelemben vagyok az áldott lelkű Varjas Patriarcha állítása felől is; meg engedem, hogy ő hibázhatott; de vádolom magamat, hogy míg ő élt, végére nem jártam magától az okoknak, mellyekért *éneke* helyet *énekje*-t írt, mert az az ember a' mellett, hogy nagy Orientalista volt, nem is tartotta Professiója ellen való dolognak, sem valamelly mellyékes alávalóság-nak (mint ma sokan) a' magyar Literatorságot. — Még Sz. Györgyihez nem írtam; de már nem is annyira sijetek; ha levelem hosszú nem lessz, neked is meg küldöm. — Rajnist még sem láttam; a' melly levelet neked Fehér Várról küldöttem, abból meg-fogod látni Szabóhoz való jó szivúségemet is; Batsányi pedig arra elégtelen, hogy vagy Rajnissal, vagy Révaival ki tegyen, Révaiban elég hiba van; de tüz az esze, 's nem is üres a' feje, Batsányi soká tanul annyit, mint a' mennyit már amaz tud. — Mostani Leveledben némelly jegyzéseket olvasok, a' mit írsz a' *helyről*; nálam ez a' distinctio, hogy helyem, helyed helyett, helyre, helyben, mind egy *ly*-el íratik; de *helyre* in 3-a persona ha jó is, igazság szerént helyje volna. — Ezt is írod, *Most egy újjat, Én nem szeretem az öt újat*. ebből azt látom, hogy hozzám küldött leveleidet magadnak le nem-iratod; mert már ezt olvastam másik leveledben, 's feleltem is reá. Tudom, kedves Barátom, hogy sok a' bajod; de ha már ezt nem tselekedheted, legalább az én Leveleimet tartsd meg; én sem birom már tovább, hogy mindent kétszer írjak le, hanem a' Te leveleidet megtartom; valaha hasznát fogjuk venni. Csuda, hogy Szathmári Superintendens Úr elő nem hozta

előtted a' 'Lélek' Halhatatlanságát; éppen ma vettem Szombathelyről a' volt Tihani Apáthur Levelét, ő furtsát ir arról az én könyvskémnről; nem álhatom meg, hogy ide ne írjam: «Isten áldja meg, «valaki a' lélek halhatatlanságának bizonyításában meg hegyzi író «tollát a' mostani időben, mellyben úgy tettzik, az álnok kigyó egészen «vissza fordította kaszáját; és a' ki a' Paraditsomban első szüleink- «nek eszeket öszve kesze-kuszálta, biztatván őket, hogy bizvást egye- «nek, mert nem hálnak meg; most ellenkezőképpen a' naturalistákat, «Materialistákat, és egyig minden szabad szájú és erköltsű Hitetlenis- «tákat azzal ámitja, hogy egyenek, igyanak, vigann lakozzanak, mert «majd meg hálnak és holtok után a' Lelkek is semmibe megy — — «De Kedves Uram Ötsem! e' kérdésben még is a' Philosophiából «vétegett erősítések olly erőtlenek, hogy azokat tsak nevetetik az «elmés emberek» 's. a' t. — — *Nota.* Ez az Öreg Úr, már 80 esz- tendős; — még a szerzet nem abolealtatott, mikor másodsor Pappá lett, még is most is olyan eleven tréfáji, 's ártatlan nyájaskodási vagynak, hogy Levelinek nem győzők nevetni: — Ó irta ezt a' strófát a' Hunnias ditséretére: Ha Homér és Virgil magyarul tudnának, 's Hunniásból néhány verset olvasnának, Örülnének tudom magyar Poétának, 's Barátságért, kezet Horváthtal fognának: a' Holmit pedig minek utánna Papossan is meg rostálta, meg ditsérte utoljára a' magyarságért, 's ezzel rekesztette be ditséretét: «Magyar! tehát eszed- denn járj, Nyelvet Francz' 's Némettől ne várj, Nekik sints szebb szájok, Dühödjön hurkájok.» Rajnis verseiről azt írja, hogy a' Szombathelyi Püspök ditséri, de ő neki nintsenek szája izént. —

Éppen ma vettem Péczeli levelét is; azt írja: «Valami egyszer a' nyelv' virágoztatását segítheti, én arra örömet reá állok, és így a' Társasághoz is; de nem tudom, mellyik Társaság lessz ez? úgy hallom, hogy némelly jó méltóságok Pesten is illyenről gondolkoznak. — A' lessz e vagy más? már a' felől engem egy Űri ember meg is szóllított. — Csak attól tartok, hogy mivel igen sok a' Patriotizmus nélkül való ember, talám félő, hogy az illyen Társaságoknak híre, fel ne szúrja az Órokat.» Eddig Péczeli — én pedig neki indirecte fogok válaszolni, addig is, mig Leveledet veszem: azt mondja, hogy átkozódó verseimet örömmel olvasták, és azt egy Űr, ki nekem anyámfija, fel akarja küldeni Bétsbe. — továbbá ezt írja: Mind Kedves Barátom Uramnak, mind más jó Hazafiaknak szavokra, tsak ugyan a' jövő Juliusban meg indítjuk a' Mindenes Gyűjteményt, melly az olyan jó Hazafiakat mint K. Barátom Űr, halhatatlanokká

fogja tenni. — ezt is írja: Sáros Patakról irták T. Professor Uramék, melly igen boszongkodtak azon: hogy S. Patakot tett Sz. azon szép levél eleibe, mellyet olvashatott K. B. Ur; Csuda dolog, mire veheti az embert az Interessentia, és melly kevéssé gondol a' haza hasznával; ki telik az ilyen, Bétsből 'sat. a' mint veszem észre, Doctor Tót Mihályra gyanakszik, a' ki írta a' Musában a' *Rátka fogú fűsüt is*. Ez most elég e'ről, majd ki kopom a papirosból; itt hagynom kell egy darabot annak, a' mit fellyebb ígértem, mellyet levelemből elmettzhess. most tsak azt teszem: hogy Péczelinek meg fogom írni, hogy lehetnek, 's vagynak a' Méltóságok közt is tudós emberek; de én átallyában jobban szeretek Tudósokkal, mint nagy Urakkal társalkodni; és egy tudóstól szerettetni száz annyi, mint száz méltóságtól ditsértetni; egyébaránt, minden nyelv mivelő társaságnak, ha az száz lenne is, szeretek tagja lenni, annyiban, a' mennyiben azon erőmhöz képepest segíthetek; ő engemet arra unszol, hogy Füreden papiros malmot tsináltassak, mivel már Veszprémben Typographia léssen. — ez mind jó vólna, ha rá érnék. — Könyvedet el várom, Distractiojänn munkáلكodni fogok; az árát, a' mint írod, Kassára meg fogom küldeni.

Csudálkozom Földinek Luthranismussán; ő jó ember, de a' Temperamentumának több só és olaj kellene; jut e eszedbe mit irtam, hogy szégyenleném, ha több Horváthod találkozna, és hogy nem minden nemes szív egyformánn érzékeny; én pedig Szerelmes Barátom!

A' melly szívnek barátságát egyszer meg ölelhetem, Bár ördög legyen a' kitől ellene kísértetem, Olly erős lánczal köt öszve a' szeretet' Angyala, Hogy a' mint az Barátommal egyszer öszve foglala, Ugy jobban jobban rabjává teszi boldog szivemet: Boldog — mert másként boldognak ne is itélly engemet, Rab vagyok; de ez a' rabság ollyan gyönyörűséges, Kitsiny egy szív, de szivemnek ez hely olly elégséges, Hogy rab lévén el nem vesztem nemes szabadságomat, 'S palotán sem tserélném fel kis sziv lakó házamat. Ha a' szivet, e' kis Házat hidegűlni találom, A' szeretet annál forróbb 's több tüzze lángol nálom. Hogy a' hidegűlni kezdett szivet melegithesse, S vendégjéhez hiv gazdáját még hivebbé tehesse. Rab vagyok, de azt a' szivet nagyobb rabnak találom, A' ki az egyenességben tartózkodóbb én nálom, Vagy vastag hályog borítja még a' szeme fejejét Annak, a' ki barátjának meg nem ismeri vérét Egy két egyenes pennából; — ha pedig meg-ismerte Még is magát úgy a' mint van kimutatni nem merte, Ez már az a' boldogtalan és nyughatatlan Lélek, A' ki önként mindentől fél, 's a' kitől én is félek.

Ennek ugyan contrariumát ne alkalmaztasd Földre: nem azért írtam; hanem hogy barátságunk oszlopát ezzel is neveljem; — hidd el rólam, kedves Barátom! hogy nem lehetnél barátságomról olyan feledékeny, nem lehet remek szivednek olyan szörnyű elváltozását képzelnem, a' melly engemet szeretetlenségre vetemíthetne. Én noha tsekély moralista vagyok, de már annyira ismerlek, hogy akarmelly változó legyen is az emberi szív; merem a' magaméről azt ígérni: hogy el-tsábíthatatlan barátod marad mindenkor, míg él

Horváth mp.

[Eredetije a m. tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 185. sz.]

200.

Kazinczy — B. Id. Ráday Gedeonnak.

Nagyságos Uram!

Nem alhattam. Horatiusnak *O navis referent in mare te novi Fluctus* odája eszembe jutott. Érzettem a' hasonlatosságot, 's míg meg víradt, készen vólt dalom. Közlöm azt Nagyságoddal alázatosan, sietve végezvén Leveletem, mert sokaknak küldöm azt. A' leg hívebb tisztelettel vagyok

Nagyságodnak

Ér Semjénben, Biharban,

Nagy Atyám házánál, Apr. 24dikén, 1789.

alázatos szolgája

Kazinczy Fer. mpr.

EGGY HAJÓHOZ.

Horatiusból.

Debretzen, April. 21d. 1789.

Új fergeteg száll ellened, ó Hajó!

'S készül az álnok síkra taszítani:

Jaj, mit mivelsz? térj kérlek ismét

Hajdani hív ki-kötődbe vissza.

Nem látod é mint ingadoz a' kevély
 Árbotz, 's az el-tört kar-fa miként retseg?
 Nem ill'nek illy kétszéges útra
 Bomladozó kötelékid. Imé

Nints ép vitorlád, nintsenek Istenid,
 Kikhez segédért hívva kiálts megint;
 Hirdesd, — az erdőknek jelesbbik
 Gyermeke, nagyra nevelt Fenyő! — bár

Az éh haboknak esmeretes neved'
 'S fő származásod. A' remegő Hajós
 Nem bízik abban. Állj! egyébként
 Tsúfja leszel dühös Ellenidnek.

Tsüggedve sírtam annyiszor a' kiért,
 De a' kit épen láttam agyarkodó
 Örvényiből mindég ki-kelni!
 Ah! mikor érsz ki-kötőd' keblébe?

Kazinczy mpr.

[Eredetije a budapesti ref. főiskola Ráday-könyvtárában.]

201.

Kazinczy — B. Prónay Lászlónak.

Kegyelmes Uram!

Még minekelötte Poétai Daemonom el-hágy, közlöm alázatosan
 Excellentiáddal egy fordított Dalomat. Nem alhattam; elmémben for-
 gott Horatiusnak Odája: *O Navis referent in mare te novi flu-
 ctus* etc. — 's míg meg-víradt és gyertyát gyújtottam, készen volt az
 ének. — Tisztelt Kormányos! érezd azt, a' mit egy alatsony hajós-
 inas érez, és szeressed érte. Sírva végzem-el ezen érzékeny Leveletem!
 Excellentiádnak

alázatos tisztelője

Kazinczy Ferentz mpr.

ÉR-Semjénben, Bihar Vgyében, Nagy Atyám
 házánál. 24 Apr. 789.

A horítékon :¹

d'Ér Semjén.

à Son Excellence Monsieur *le Baron de Prónay*,
Suprême Comte du Comitát de Thurótz, Commissaire Royale du
District de Neusohl, et Consiliaire Intime d'Etat de Sa Majesté Impr.
Roy. Apostolique

à *Neusohl*.

[Eredetije a b. Prónay István péczeli levéltárában.]

202.

Fejérváry Károly — Kazinczynak.

Spectabilis ac Perillustris Domine!

Domine Frater mihi Singulariter colende!

Transmissam nuper per Fratrem meum ad Epistolium ad Spectabilem Dominationem Vestram expeditum responsoriam Litteram cum numero Septem acclusis diversis Opusculis non grato solum, sed et memori suscepti animo. Voluissem ipse Spectabilis Dominationis Vestrae testatum amicum Animum in persona praevenire pro transmissisque rebus humillimas Cassoviae existens deponere Gratias. Enim vero ereptam mihi esse Fortunam per absentiam Spectabilis Dominationis Vestrae multum dolet, vel maxime et ex respectu, quod de ulteriori Commercij nostri continuatione conferre cum Spectabili Dominatione Vestra non voluerim. Pro amice donatis mihi Opusculis praeter demissam Gratiarum actionem me Spectabili Dominationis Vestrae obligatum fore profiteor et a fortiori, quod plura mihi ex amico favore ad adjuvandam collectionem meam polliceri liceat.

Musei Hungarici Partem primam legi per Illustrissimum Tabulae hujatis Praesidem mecum communicatam non absimiliter Idylia Gesneri, sed neutrum possideo Opusculum. Quae si a favore Amico Spectabilis Dominationis Vestrae obtinero una cum Bácsmegeyeianis Litteris sub praelo sudantibus referam in acceptis tum propter amicum Authoris nomen quam et utriusque Elegantiam.

Notum habebit Spectabilis Dominatio Vestra Siegvartij transpo-

¹ A levél zárlatán ép fekete pecsét. Mellékelve van Horátz említett ódája magyar fordításának kézírata is ép úgy, mint az előbbi, Rádáynak írt leveléhez.

sitionem Hungaricam Typis jam prodiisse, priusquam de editione suae Transpositionis Spectabilis Dominatio Vestra deliberaverit, Typis editum revidere et conferre dignetur. Reliqua quae Typo destinata Spectabilis Dominatio Vestra recenset, meo Iudicio talia sunt quae Lectorum animos non tantum oblectabunt, sed et erudient. Geographicum Opusculum Illustrissimi Domini Comitis Török ex munificenciae Illustritatis oblatione possideo, sed extractum operis Schubartiani neutiquam possideo. Amabo si tam Vitézianas quam Válianas in culturam Linguae Hungaricae destinatas Lucubrationes legere potuero.

Tabulae ejatis Assessor Dominus Antonius Fejér in Hungaricum transposuit Argenidem Barclai eximie. Fateri debeo eundem in Stylo ligato feliciorum fuisse quam prosa. Illa enim, quae in Barclajo Carmine continentur itidem ligato Stylo in versione sua expressit. Recensionem operis Wiennensibus Ephemeridibus vulgabit. Exageratum caeterum mihi videtur in R[henenses] f[lourens] 5 praenumerationis posuisse Terminum. Verum quidem est quod cum Cupris editionem adornare meditetur. Plura propediem cum occasio deproperat. Si quid Spectabilis Dominatio Vestra mihi mittere dignabitur, illud apud Cl[arissimum] Dominum Cziner hospitantibus Sarosiensibus consignare dignabitur fideliter ad me deferendum et submittendum. Qui in reliquo amicis favoribus deditus maneo. Epperies die 7. May 1789.

Spectabilis Dominationis Vestrae

Servus humillimus

Carolus Fejérváry mp.

[Eredetiye a m. tud. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 187. sz.]

203.

Kazinczy — B. Id. Ráday Gedeonnak.

Nagyságos Uram!

Nem lehet nagyobb nyughatatlansággal semmit várni, mint mi várjuk a' Museum második darabját; bizonyosan tudván azt, hogy már régen ki-jött. Magának is kárt teszen Trattner, hogy azt nem igyekszik el-szélesíteni. Váradon az első darabot sem esmerik-még. Mind ezek eránt batorkodom kérni Nagyságodat, méltóztasson a' Nyomatatóval szóllani, hogy küldje minél elébb.

Itthon nem létemben a' Bácsmegyeim exemplárjai le-mentek

Pesthre, Strohmayerhez: de árrokat meg nem irták. A' Nyomtató papirosú exemplároknek árra 45. xr. az az tizenöt garas; az író papirosú exemplároké 1. f. — Jó volna ha Strohmayer Weingandot és Diepoldot is részeltetné belé, hadd kelnének el hamarább. Vagy 50. exempl. Nagy Szombathra és Posonyba szállíthatna-fel, hogy az a' Vidék is láthatná.

A' Museum 3dik darabjába én 3. darabot adtam, Horváth Ádám is adott valamit; de mit vesznek-bé a' Tagok, mit nem, nem tudom, minekutánna én közzülök ki-léptem. — A' Vitéz Imre Uram Románja Duscból Von der Stärke der reinen Liebe szerentsés fordítás lessz. Nem sokára hozzáfognak nyomtatásához.

Méltóztasson Nagyságod excusálni bátorságomat hogy ezek eránt alkalmatlankodni bátorkodtam. Szokott hív tisztelettel vagyok

Nagyságodnak

Kassa. 9-a $\frac{\text{Maji}}{789.}$

alázatos szolgája

Kazinczy mp.

[Eredetiye a budapesti ref. főiskola Ráday-könyvtárában.]

204.

Horváth Ádám — Kazinczynak.

Szántód 13-a Mai 1789.

Ha valami bajod vagy rossz kedved van, tedd fére leveletem 's tartsd jobb időre.

Csak ma vevém kedves Barátom Ér-Semjénből 24-a Aprilban indult leveledet; amazt pedig, mellyről ezt írod: *Váradról írott Leveletem nem sokára veszed*: a' mellyet Biharonn 19. April[ban] irtál, olyan régen vettem, hogy már ezelőtt jóval úgy tettik 30. Apr. küldött levelemben feletem is arra, de talám hosszas utazásod miatt még kezedhez nem érkezett sem az, sem Szabóhoz 's Batsányihoz küldött Leveleimnek párja; 2-a Mai irtam Prof Szent Györgyinek is, de azt, hozzád küldött Levelemben tett ajánlásom szerént neked azért nem küldöm meg; mert éppen Districtusodban lévén Patak, tudom hogy ha arra mégy, T. Szent Györgyit el nem kerülöd. Provocáltam is pedig reád benne, mikor az egyptől volt a' kérdés, hogy a' longa

egyéből, miért lehet *egýedűl*, prima brevis, *feleljen meg helyettem Kazinczi*.

Mostani leveledben Horatiusnak egy Odáját olvasom magyarul; semmi ki fogásom sints ellene még eddig; mivel nálam Horatius sintsen, hogy Comportálnám; de tsak ugyan azt mondhatom róla előre is, hogy szép, szép, de nem a' Híjjába tsillogsz. — Hord elő bár Pindarusnak leg szebb énekjeit, válogasd ki Homerus Himnusainak a' leg szépit, és vesd öszve a' mit ő ir Apollónak 's Dianának ditséretére, azzal a' mit te írsz a' gyönyörű est hajnalhoz; szagold bár Theognisnak jó illatú Delussát, melyet ő az Apolló születésekor azzal ditsóit hogy *πασα μεν επλήσθη Δηλος άπειρσειη οδμης άμβροσεις*.

Omnis Delus ingens inpleta est odore Divino, melly talám akkor lehetett, mikor a' szüléshez készülő Latona *neki dütt a kopár hegynek κεκλημένη προς μακρόν όρος*. (a' mint Homerus mondja) és kinjában, jó szagokat eregetett, hogy a' ki felé törekedő Phoebus, az ajtó sarkát feszegette: szedd ki az Ovid Heroidesséből a' leg szebb szerelmes leveleket, sőt olvasd a' szerelem könyvezetése után az én Holmimban az *Aestus erat*-ot; meg engedem, hogy ezek magokban mind szépek és Felségesek, de fordítsd, vagy fordítsa bár a' hatalmas fordító Batsányi, sőt tsinállyon előre a' fordításról minden szónak és betűnek újabb regulát; de még sem lesz *Ovidből* olyan *fürgencz* és *vidám*, olyan *könnyebb szerű* és *enyelgő*, sem Pindarusból 's a többiből olyan *érzékeny* és *felséges*; mint a' Te magyar Originalisod; de ne mond ám erre azt, hogy tsapodárkodom, mert azon kívül, hogy Gusztusom a' Híjjába tsillogsz-hoz még most sem változott, és azt minden estve el danolgom: tsak ugyan igaz marad az, Gusztus nélkül is, hogy a' fordítás soha sem éri utól az Originalisnak tökéletességét, és soha a' Te esthajnalodat olyan serena majestással, Anglus, Francz, Olasz és Német nyelvekre le nem fordítanak, ha mindjárt Milton, vagy Pope, Racine vagy Voltér, Piccolomini vagy Capacelli, Klopstock vagy Lessing fognának is hozzá. sőt magad a' magad eszét leg jobban tudod; de próbáld az esthajnalt fordítani deákul tsak saluta Oratioban, ha utól éred e azt a' magyar szépséget?

Panaszolkodol, hogy mikor fordítottad az Ódát, az Dajmon elő jött 's megint el hagyott; tsak ugy szokott az lenni másoknál is; Boldog volna a' Poéta ha minden *Μουσα μοι εννεπε*-re vagy egy *εὐχομενω μοι κλῆθι*-re egy Diceptis aspirate meisre; annyival inkább, egy minden segedelem kérés nélkül biztos Arma virumque cano-ra, színt úgy elő jönne 's huzamost meg maradna az a' Pegazusi szárnyakonn

repdeső Dajmon; mint a megfeszítettett Xs [Krisztus] egy hoc enim est corpus Tuum-ra, vagy mint Cornelius Agrippának elő jött a' pokolbeli Dajmon, valahányszor a' conjurationum Libellusba tekintett: de sokszor meg esik, hogy volna a' Poétának mind ideje, mind tsendessége, 's még sem elég az, hogy Carmina scessum scribentis et otia quaerunt; kiáltozhatunk a' Baalnak, de nem halja; megy a' vers taszigálva, de nem fog nyulat, mert bottal ütik az ebet utánna; meg van a' serkenő ész, segít az emlékezet a' felséges elmén, ir verset eleget és szaporánn, de nints köszönet benne, mert messze van a' Dajmon: nintsen is annak elő tsalására könnyebb mód, mint a' jó barátok együtt létele, és az abból következett öröm; vagy az elmének akármí móddal ki dolgozott könnyüségé 's abból minden kedvetlenségnek ki rekesztése; használ néha az is, de képesint, hogy Funde merum vati, noha én ugyan ittason, sem harczról sem másról tsak alig tudnék énekelni. Énnekem most elég bajom van, mert még harmincz hóld földnek kukoriczával adós vagyok; de még is mihelyt Leveledet fel nyitottam s azt olvasom, Édes Horváthom! igen régen nem szözlöttál velem, olyan szerelmes érzékenység foglalt el, mellynek kedves illatját meg érezheti a' Dajmon, ha a' Stix vizének kilencz tekerületeinn legbelől lappang is; 's elképzelvén magamban, millyen jádзи gondolatokra kell vetemednem ebbeli örömöm miatt, előre is fel irtam Levelem sarkára, hogy ha jó kedved nincs, ne is olvasd; 's még azután olvastam által leveledet, 's osztán Curiosum az is, hogy sokszor akar az ember ex proposito irni erről vagy ama'ról 's el-nem sül; néha pedig önként elő ugrik a' materia, 's olyan szerencsésen megy a' vers, hogy maga bámül az ember rajta: gyakran egy darabig könnyen megy míg meg marad a' Dajmon; 's tsak hirtelen változik a' könnyűség *επειτα δε Δαιμονας άλλοι εντα κατιζουσιν* *Homer* 's ki szorítják a' Musát a' lélekből.

Láttad hát versseit az öreg Szilágyi Sámuelnek; én gyermek koromban tsak holmi rongyjait láttam magánál; de még akkor is meg ismertem; hogy valamint semminemű indulatait szorosságba tartani nem szerette, úgy a' vers kötelekre is elméjét nem örömet békőzta; gondolatjai szépek voltak, de a' hibákkal keveset törődött. Magyar jó volt mikor akarta, de néha deákos transpositioikat ejtett, és az *a az* particulákat is szorultságból el hagyogatta. — de tsak így turkálunk holta után szegény öregnek a' főztébe. Henriássát azért szeretném látni, hogy mivel ötet valóságos Erudita inadolesc[entia] Embernek tartjuk, hadd látnám ha lehetett e ő olyan tempóra lép-

deső Virgilius, mint a' millyen jádзи Násó volt. Kár volt Debreczenben jartodkor T. Hunyadi Uramtól elő nem kérni az ő magyar Horátiussát; mert azt hallom, hogy ő nagy gonddal fordította, és még tsak a' sorokat is observálta. Fordításban nekem ritka vers tettett még eddig úgy, mint egy, Debreczenben nagyon közönséges halotti ének; mellyet a' mint mondják, ama' leányaival 's vejeivel boldog Varjas Patriarcha irt Deakúl anapaestus mértékre, így kezdvén: Eheu viduata Marito Gemebundae Turturis instar, Dum flens queror ecce querentem Miseram nova fulmina tangunt; ezt egy Homerust tsufoló Vak ember (el felejtettem a' nevét) magyarra fordította, úgy pedig, hogy mind a' verseket, mind a' sorokat, mind még a' syllabákat is observálta; az első verse ez; Jaj hogy maradék magam árván, Egyedül bús gerlicze formán, Melly sok szomorú eseteknek Nyilai sebeim' sokasítják; — ez még nem tette ki egészen az értelmet, a' többi sokkal jobb; de tsak ugyan egyszer szerentsém esett ellent mondani a' boldogult Varjasnak; a' ki nem tudván hogy a' fordító még a' syllabákra is vigyázott (de tsak ugyan corrigálta néha a' Synonimákat is) így igazította a' második sort: Egyedül nyögő gerlicze formán; — én a' quantításban is hibát mutattam, 's eszébe juttattam az öregnek az én észre vevésemet is; hogy Gemebundae turturis instar, 9. syllaba, valamint: egyedül bús gerlicze formán 's akkor osztán az Öreg felesleg is kezdette betsülni a' fordítást: mellyre én el nevettem magamat 's azt felelém a' Szentnek: facilius cuique incurrit, quid non sit bonum, quam quid sit bonum.

Jól esett hát a' szép lyánka kezéből a' korszó víz, mikor meg kaptad a' Horatiust, valóban nálad lehetett akkor a' Daimon, ha ugyan akkor is eszedbe forgott az a' hasonlatosság: mert tsak nem hijjába bízták a' Parnassust a' régi Poeták a' szűzekre; a' szerelmes érzékenység nagyon könnyen serkenti a' Poetai lelket; Ördög higgye, hogy más oka lett volna Virgiliusnak is abban, hogy husz esztendeig irta az Eneist; hanem tsak ez, hogy ritkán jutott eszébe a' szerelem, 's csak akkor tudott pedig jó verset írni: Lám Ovidius nem félt a' meztelen Corinnától, de meg is tettett, mert a' Vers író Dajmon Cupidónak olyan testvérje lévén, mint az álom a' halálnak, Quidquid tentabat dicere versus erat. Úgy tettzik, Virgiliusnak is könnyebben ment a' negyedik könyv, mint a' többi, és egyszersmind meg is mutatta benne, hogy ha Cothurnatus Maro is ő, és mint egy minden enyelgéstől idegennek láttatik, de tsak ugyan ismerte a' Szent Szerelmet, és nem Barclajusból tanult karazerozni, mint Dugonits. Lám

te tőled is a' Humanissimussal való beszélgetés közben (mivel halotti predikatiót tanult) el repüle a' Dajmon; de négy órányi tánczolásod közben észre vette az *οδυη αμβροσιη*-t, a' Sáfrány illatot, 's úgy vissza jött, hogy alunni sem hagyott, hanem ki dolgoztatta veled a' hajót; úgy hogy reggel tsak a' hasadékok foltozássával vala egy kis dolgod.

Csudálkozom Kultsár Uramonn, hogy engemet úgy könyv nélkül ismér, nagyon sokáig fenn marad hát Debreczenben az én korhel emlékezetem; tsak még is okos ember volt hát az, a' ki a' Diana Templomát fel gyujtotta; mert lám az emlékezetre, hirre nézve használ a' korhelség is. — Nem tagadom; közel ötszáz ember között én voltam az első korhely, 's tsak Németi volt hozzám fogható; de tsak ugyan igaz az; hogy a' Debreczeni klastromnak fele része sem hitte azt én felőlem, hogy én olyan korhely vagyok, egynehány Primarius volt, a' kik valamit tartottak magok felől, és egy kis irigységből vetegették az ágyomat, de a' többi, 's kivált a' velem egy idejűek tsak nem imádtak; Professoraim pedig azt hitték, hogy éjjel nappal tanúlok, azzal pedig ditsekedhetem, hogy öt egész esztendő alatt a' kerítésekre éjtszaka kétszer, ki pedig tsak egyszer másztam: akkor is tsak csupa negédességből, és semmi excessust nem tsináltam. Sok tettem volt, a' miért tizenkétszer is ki csaphattak volna, de több eszem volt Róka létemre, mint az ugató komondoroknak; 's az okozta osztán, hogy a' miben leg ártatlanabb voltam, 's bízván magamhoz, semmit sem titkoltam; abban tsiptek meg, 's becsülettel ki tsaptak; 18 pálczát rendeltek, de mikor kettőt rám eresztettek, Hathvani meg boszonkodott, 's ott hagyta őket; — fel ugrottam én is és utánna mentem, — a' mi szebb, harmadnapra be vettek, és mivel innep következett, Legatioba már nem mehettem; egy hét mulva azon tsapott farral a' Nagy Templomba Papoltam. — Oh gyermekség, haszontalanság! Vanitatum Vanitas! — Hogy egy nyers nyakas Primariust Disputatio közben (azért hogy az Anyámat egy könyvéért ki nevette) egész sereg Deákság előtt de existentia Dei ex Naturali Theologia nagyon meg szorongattam; és midőn utóbb a' magam ellenvetésére való feleletre magamat kénszerített; meg nem feleltem; hozzá járulván azok az idomtalan deák versek is, mellyeket említessz leveledben (és a' mellyeket a' boldogtalan gusztusu Deák sereg valami felségesnek tart, de azomban most olvasni is szégyenleném tsekélységek miatt) czitáltattam az oskolai szent szék eleibe in Causa Atheismi; akkor előfordult azon fogas argumentum is, mellyet Disputatio közbe ejtettem; 's hogy a' Veneranda sedesben is egyenesenn senki sem akart

felelni, öszve szidtam őket 's ott hagytam; többé be sem hívtak, hanem két holnap múlva magam jó szántából még Deák fővel, mind magam helyett, mint Németi jó Barátom helyett estveli Imádság után a' Nagy Auditoriumban elbutsúztam 's akkor olyan nagy láрма lett, hogy egy egész hétig minden nap folyt a' Concursus Primariorum; de már akkor az oldalamon volt egy Ó-Testamentomi Insurrectios kard, 's tsak süveget is annak emeltem a' kinek akartam. — Testimonialist kértem; — adtak, — de az öreg Varjas subscribálni nem akarván, előtte öszve szaggattam, azt mondván, hogy én hozok levelet onnan, a' hova menni akarok, hogy meg érdemlem a' Testimonialist; — Hathvani adott osztán maga neve alatt másikat, a' melly mellett Ingenieurnak a' Jászói Conventben felesküdtém éppen akkor, mikor hét holnapo Patvariám után a' Prokátori hitet le tettem. Tantae molis erat Romanam condere Gentem. Igazán mondta Kultsár Uram, hogy házasságomban szerentsés voltam; de tsak ugyan rajtam vala mind eddig az Ádám átka, hogy véres verejtékkal ettem kenyeremet, mind eddig sem magamról, sem feleségemről tsak egy talpallatnyi jószágot sem bírok, noha mindeniknek gondja rajtam fordul meg; de még is hatodfél esztendőtlől fogva való acqvisitumomat most sem adnám nyolcz-kilencz ezer forintért. Minden szerentsétlenségemben szerentsés voltam; minden tanáts adás nélkül, sőt sok tanáts adás ellen mentem mindennek mint a' vak légy, sok hányattatások között soha meg sem álmodtam, hogy Me quoque per varios, fortuna labores Versatum hac demum voluit deponere terra. és így valamit hajdan az *Ustoban* írtam, az Isteni gondviselés megtagadtatta velem, mikor olyanokat tapasztalok, a' mellyek mintegy erőlködnek boldogításomonn, 's úgy tettzik, mintha, akarmit akarok irni, alig álhatnám meg, hogy Szent Himnust ne keverjek közibe; de azért fogadom, hogy szívemben ama jó kedvű Músának mindig fütve lészen a' kemencze 's nem fog meg-fagyni mind addig, mig mozognak élet ereim.

Bártsak mikor Kis István Ó-Budai Compactorral beszélte, biztat volna reá, hogy küldjön egy néhány Hunniast és Holmit, azon helyekre, a' hová minapi leveledbe küldetni kívántál. én a' Bátsmegyeieket nem sokára meg hozatom; ha nem tudod, mennyit küldöttél, meg fogod tudni a' pénzről, mellyet mentül elébb Kassára meg küldök. T. Prof. Szent Györgyi már meg köszönte a' Halhatatlanságot előre; tselekedd meg hát, hogy a' magadét add neki; én neked mást fogok küldeni.

Én mit dolgozom? mit irok? — Bizony most tsak szántok,

vetek, ha néha jó barátimnak némelly tréfás darabokat irogatok, mind az a' többi; a magyar Ψυχολογιαhoz hozzá fogtam, az is április elejétől fogva csonkán hever. A' Holmibe iktatott érthetetlen éneket tudom, hogy sokann kevésre betsülik, ám lássák; próbálta a' ki nem hiszi, hogy nem bolondság olyant írni; a' mi Superintendensünknek nints kedvesebb mulató Éneke, ha néha vele vagyok, Feleségemmel holmi, betsületes compositiojú dalokat mondogatunk jó kedvünkből; tsak mindig a' Csipke bokorral kell megfőzni, és a' ki a' Strassburger notát jól éneкли, 's az én csipke bokromat könyv nélkül tudja, lehetetlen is annak nem tenni; mert az érthetlenség mellett a' tactus a' kvantitással nagyon egyez, a' melly az éneknek legfőbb tulajdonsága. — Van a' Holmiben, a' maga gyilkosában, egy kétségbe esett ének: *Be keserves énnekem e' nyomorult életem!* az az ének olvasva igen silány, de ha előtted énekelném, nem győznél vele be telni; 's azt is a' Qvantitásoknak a' Tactussal való egyezése tsinalja. — Azért láttanak nekem minden énekeim szegényebb compositionak, mint a' szabad versem, hogy a' Tactus miatt a' Qvantitasra is nagyon kell vigyáznom. — Szeretném, ha valaki ad formam csipke bokor egy német éneket írna: hadd látnám, mi képpen hangzik. — Én azólta próbáltam már több olyan éneket is írni, de tsak nem jön a' Dajmon. — *Sári Rosámat* kérsz tőlem, irtam a' mit irtam, de nem tudom, nem tudok e hozzá: vagy a' Dajmon hibázik, nem sül úgy, a' mint akarom: a' minap egy árnyékos fa alatt az ország úthoz közel ledülék pipázgatva, 's ott mene el egy gyerkőcze és egy dallot éneklelt, reá halgattam 's a' közepiből egy poltra árát meg kaptam: *Kitsiny tiszám, nagy a' sarkam*, Édes szívem! segélj rajtam, Van szeretóm de mi haszna, Én szeretem Ő nem szeret. — Irigylettem neki, hogy bártsak én tudnék olyat írni. — Csak ugyan addig is mig szebb geniusom érkezik ezt próbáltam:

Sári Rósam! hova mégy? — ály meg tsak egy szóra,

Be keservesen néztem minap az ajtóra,

Hogy gyanakodó Anyád be zárta előttem,

Mikor alkonyodatkor előtted el-jöttem.

Észre vette mindég is azt a' lopott mézet,

Mellyet ajakad költson ajkamra tetézt,

Azólt ha fél szóval mondom is hogy Sára,

Ugyan szemesen vigyáz szemem járására;

Az ördög is hozta be akkor a' szobába,

Mikor titkos szerelmünk indúla munkába;
 Mert ha lettem volna is hozzád tiz lépésre,
 Gyanút ragaszt az olyan, minden billenésre.
 De tsak tudnám, hogy a' sót, ha vén is meg nyálja;
 Szép Sárrikám! Szerelmem előtted meg valja,
 Nem kémélném tsókomat ránczos pofájától,
 Csak hogy el-ne tiltana engem a' lyányától.
 Sári Rosám! ha szeretsz, mit nem tennék érted?
 Minap pedig, hogy szeretsz titkonn meg ígérted;
 Mikor rajtam ajakad akkorát tzu-pantott,
 Hogy gyanuságba hozánk amazt az agg lantot.
 Jöszte Rosám! ha szeretsz, dülj le a' subámra,
 Ketten vagyunk; senki sem vigyáz most a' számra:
 Nyalakodjunk, nints most benn módja a' Banyának,
 Hogy az órát a' tejbe verje a' matskának!
 Ne félj ám Kintsem Sárím! meg nem nyomorítlak,
 Csak az ides játékra előre tanítlak 's a. t. de ha ez jól nem
 sült; ide irok egy régibbet — ne vess neki, Cicero is tanulhat belőle
 Deákül.

Qvando ego puer fui, pro nucibus mox morui,
 Sed nunc qvia magnum cresco
 Pro puella mox moresco.

Per plateas ambulavi
 Ad alteram aspectavi,
 Unum duo sibillavi
 Scio qvare faciavi.

Vivo Rosa! non morui
 Ad fortunam remanui,
 Loqve unum ad ultimum
 Ad animi solatium.

Seqvo adhuc illum tempum,
 Fiens ibis ab ante portum,
 Unum duo loqvo ad Te
 Sed non ita sicut ante!

Ve! mea stella creavit,
 Qvis vesperi apud fuit?
 Vigilavi in fenestra,
 Vidi qvis sedit in ulna.

Sub indusio fricavit,
 In pectore vertagavit,
 Saepe ad oculum risit,
 Veneree cachinnavit.

Resp. Ve! ne jace ad oculum
 Semel sedit in gremium
 Et ille in Cursu fuit
 Semel bis quod osculuit.

Vide! Tu alterum amas,
 Saepe lambis et complexas,
 Alterius *Caput* vaccas
 Et linteum lacerizas.

Junge jam ipsum in bonum,
 Daemon lateat in nasum,
 Nam si plus alterum ames,
 Sine me abesse potes.

Mikor én kis gyermek voltam,
 A' Dióért majd meg holtam ;
 De mióta nagyobb vagyok,
 A' Leányért majd meghalok.
 Egyik utzán végig mentem,
 A' másokra tekintettem,
 Egyet kettőt fittyentettem,
 Tudom miért tselekedtem.
 Élek Rósam! nem holtam meg,
 Szerentsédre maradtam meg,
 Szólj hát egyet utoljára
 Szivem vigasztalására.
 Meg érem még azt az időt,
 Sírva még el kapum előtt,
 Szóllok hozzád egyet kettőt,
 De azt sem úgy, mint az előtt.
 Jaj tsillagom teremtetted,
 Ki volt nálad a' mult estve?
 Ablakodonn voltam lesbe.
 Láttam ki ült az öledbe.
 Inged alatt kaparászott,
 A' mellyeden agarászott,

Sokszor szemedbe nevetett,
 Szerelmesenn ölelgetett.
 Jaj ne vessed a' szememre,
 Csak egyszer ült a' térdemre,
 Az is tsak úgy futtában vólt,
 Egyszer kétszer hogy megtsókolt.
 Lám Te másét szeretgeted,
 Nyalogatod, ölelgeted,
 Másnak *fejed* a' tehenét,
 Hasogadot lepedejét.
 Foglald már magadat jóba,
 Ördög bujjék az órodba :
 Mert ha többé mást is szeretsz,
 Én nálam nélkül el lehetsz.

nota : Duna vize le mentébe . . .

Már kifogytam a' papirosbúl ; még egy kis darab papirostra irok valamit. — Várd nem sokára leveletem. — Siettesd válaszodat. Élly szerencsésen : Szeress engemet, én változhatatlanul vagyok hiv Barátod
 Horváth mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 185. sz.]

205.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Orubiczán 13dik May 1789.

Kedves Ferenczem!

A Jósi által küldött pénzt, az Ér Semjénből irott Leveleddel együtt vettem —

*Mint bánthattalak meg téged ugy barátom.*¹ B. . . d te az ő Canturáját, de bezzeg b. . . m én azt még jobban — Te nem egy Lóért, de én nem a leg szebb Ménesért is. Piha! ennél otsmányabb Historiát soha sem halottam. Das Verrath einen Fanatischen verdorbenen Gusto — Irtószom ettől a gondolattól — Én ugyan mind addig, míg azt látom, hogy G. Teleky Joseff olyan zelozus Keresztyén,

¹ Czélzás Kazinczy Ferencznek Baróti Szabóhoz írt hasonló kezdetű distichonaira.

senkinek a keresztyénségét rossz néven nem veszem, noha az Ideák Combinatioján igen tsudálok, de az illetén Fanaticus Cantura nem betsületes embernek való — Glaube mir, dieses Macht mich gänzlich besorgt wegen unseren besten Denis — Hadd olvassa ő a Bibliát, cum omnibus appendicibus — nem bánom, ha tetzik, az Alcorant is, vagy akár mit egyebet, nem bánom, noha inkább kívánám, hogy valami okosabbat olvasson, mert én ugyan ezt a sz. könyvet noha eleget olvastam, még sem találtam benne semmit, a mi a más Philosophusokkal compareáltathatna — Hadd olvassa tehát, de a bőgést hagyja annak, aki azt pénzért tselekeszi — A ruhája, a mint mondod, Maturus embert mutat, de bezzeg a szép Cantorizatio — Hidd el, ha nem testvéretem halhatnám egyszer mint Secretariust ilyen publice bőgni, nem adnám egy Kompaniáért — Lelkem, igen rendes volna az embernek a maga gondolkozása módjainak el változását fel jegyezni — Aber nur bey Leuten, die ohne Grundsätzen, in die Welt hinein leben, solide Leute sind sich immer gleich — Nem hiheted te azt, menyire conturbált engem ez az fatalis historia, ich bin wegen ihn, wie ich sagte, erschrecklich besorgt —

A te Confessiod in puncto amoris előttem igen kedves: nagyon égsz — tanácsomat fogadd —

Susi felől tett tudósításod a canturán fel buzdúlt véretem nagyon tsendesítette — Én neki irtam, még pedig úgy, a mint Leveled szerént érdemli — Az ég áldása abban a mértékben legyen rajta, a mely mértékben ő szeretetünket, viszontogolni fogja. Ferit¹ köszöntsd egyszer; a jövő leveledben, a melyet ohajtva várok, felölle sokat írj, tudom, hogy ő az egész fanaticus világot b. . . . Ély szerentsésen!

László mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

206.

Földi János — Horváthnak és Kazineczynak.

Szathmár 1789. 16dik Maii.

Kedves barátom!

Közelebb vett Levelednek eleget tenni akarván, Pontjaira a következők sorja szerént, rendről rendre fogok válaszolni. Gyöngyösi-

¹ Valószínű, a már többször emlegetett Bárczy Ferit.

nek még nem írtam; mert sem azt még nem tudom mit írjak, sem azt mitsoda jegyzésteket küldjem meg neki a' magam értelmével? hogy társaságunk szerződik 's alkudozik, a' bizonyos, de semmi meghatározott még benne nincsen. Nevezetesen én sok körülállásokat 's feltételeket írtam meg Kazinczy urnak, azok pedig olyanok, hogy ezen egész igyekezetet sokakban körülírják, határozzák (modificalják), azokról azolta válaszsát nem vettem, azért róllok még mit írjak, nem tudom. 'A Te meghatározásod is tetszik nekem, hogy tudniillik orthographiáját elébb mindnyájunkkal közölje, mert edgy ember önnön magáét az egész Társaság' képében nem árúlhatja. Tetszik az is; hogy a crisisről még két három esztendeig le tegyen (csak a versek' crisiséről), elébb hitessük el a' hazát 's a' t. Országunk' historiáját hogy akar belé adni, jó! csakhogy szeretném látni annak rajzolatját, mert Historiánk mennél több volna Magyar nyelvünkön is, annál jobb 's szebb volna, hogy Asszonyaink 's Leányaink is végre olvashatnának. Még nincs több magyarul a' Losonczy István Kis Tükörénél, kivéven némelly dirib-darab, megszükkült kronikákat. Osztán valamennyi a' Historia író, a' historiát annyi tekintetben írja, és mindjárt mind külömb. Edgyik Statista és a' Statisticai okokra néz kiváltképpen. Másik Litterator és a' Tudománybeli dologok főtárgyai. Harmadik az Eklesiák és Vallások állapotját szereti leginkább vitatni. Negyedik a' törvényekért, praerogativákért, Diplomákért buzog, 's azokat szedi öszve. Van, a' ki csak a' népnek 's nemzetnek Vitézi tselekedeteit, Bajnokait 's koszorús vezéreit ássa fel temető helyéből. Van a' ki új Anecdotumokat hoz világosságra. Van patriota, van részre hajlatlan (unpartheiisch) 's több száz e'féle. Hogy edgyben minden benne legyen, igen nagy munka és nem illy futó munkához való; de hogy külön tekintetben minél több legyen, kívánatos dolog. Jók ebben emlékezetnek okáért a' Rövid Tekintetek is. Én illy rövid tekintetét írtam Magyarországi Királyainknak, kinek kinek nevezetesebb dolgait, vagy mineműségét, 's alatta hazánk állapotját edgy edgy négyes Stróphával adván elő. — Te is kiléptél tehát már barátom a' Múseumbol! (Batsányi jung und hitzig) Valja kárát a' makats visszálkodás és büszke maga hittség. — A' Rájnis pánczélós, Paisos és Sisakos mentő levele hogy kijött, azt az ujságokban olvastam, de nem vólt még szerencsém meg szerezni. Bízam már másokra elhozását. Meddig vagdalkoznak így tudósaink? Vagy szegény nyelvünk, *per damna, per coedes ab ipso ducit ope[rum] animumque ferro?* Az orthographiában való jegyzéstekhez én is hozzá adom értelmemet. És az

elsőre mindég gyűlöltem az *Athenes, Thaebas, Siracusas, Delphis, satt.* nevezetet. Miért nem a' nevező és legrövidebb, hanem más esetben nevezik. Találtam ugyan jobb gondolatú régi írókban jelesebben kitéve, mint: Mizáldi Antal Monluciai orvos doctornak a' kertekkel való bánásról irt 3-ik könyvében 49-ik levél: *Athenában.* 2-or a' beli *is fertelmes,* kivált még meghúzva: *béli.* Jó mindazonáltal a' hol helye vagyon, mint a várbeliek, 'satt. 3-or *Azomban* légyen *azonban,* a cadentias poétának elég a' hangja, ha azon organumbeli betűkben kevés változás van is. 4-er *Aztat, eztet* nem dialectus, hanem meg-rögzött Anomalia. Minden nyelvben van e'féle anomália, és mind a' legközönségesebben és a leggyakrabban előforduló szókban; millyenek a' névváltó szók (pronomenek) a számok, a segítő igék (auxiliare verbumok) satt. Oka; mert minden nyelv régibb, mint sem a' Grammaticája. És a szüntelen hanyódó vetődő szó az analogiat és a Grammaticát nem esmerő köznép szájában, hamar fitzomodik. De minékünk *asztat eztet* tisztább írásainkban kerülnünk kell, még verseinkben is. Illyen ez is: *ötet,* melyben kettőztetődik a' vádoló végezet, mert ő accus. lenne *öt,* de már még közönségesebb *ötet,* ezzel élhetünk. Így halljuk népeinknél ezt is, *teisis.* De ezt ne kövessük. Azt pedig igen sajnálom, hogy még nagy emberek is többnyire mind meg botlanak ebbe. *Innya,* ezt tévén közönséges határozatlan infinitivusnak e' helyett *inni,* egész nyelvünkben több e'hez hasonló példa nélkül. A' hiba innét vagyon: nyelvünkben a' közönséges infinitivus mind *ni: látni satt.* de ezt azután személyekre is lehet határozni. és így változtatni, mint *látnom, látnod, látnia, látnunk, látnotok, látniok.* E' szerént *innom, innod, innia, innunk, innotok, inniok.* Már az anyáknál, minden házban olly közönséges az: adj *innia* (innya) és ez jó 3-ik személyben, valamint maga az ital; de hogy könyv íróink is mind határozatlanul, mind első 's második személyre szabva csak *innya* írják, türhetetlen hiba és mocsok. *Innya megyek,* hogy már *inni megyek; nékem,* néked *innya* kell, hogy már *innom, innod* kell 's a'tt. mint tudnék példákat!! Kerüljétek ezt Barátim! 5-ör: a' *bann, benn, ann, enn, onn* postpositiós és adverbialis végezeteknek, igaz hogy ha a' hangra nézünk kettős *nn-*l kellene íródniok; mint ezt eléggé meg mutatta Szabó David Ur Rájnis ellen a' *ki nyertes* etc. nevű munkácskában 32 's lev. de meghatározássok helyett én is úgy értek, hogy megtartván a' versben mindenkor hosszú voltát, mivel sokszor fordul elő, a kettőztetést legalább a' hol consonans következik utánna, szaporaság kedvéért el lehet hagyni

Igy rekeszti be ennek hosszas vitatását Szabó Dávid is a' nevezett munkában 45. lev. Én is Fillisemet így nyomtattattam, hogy minden vocalis előtt kettőztettem, consonans előtt nem. 6-or: *E* interrogativum est commune, a' dialectus miatt. 7-er: Az *ő ü* vel eleitől fogva sok baja volt nemzetünknek. A Római betűkből, mellyekre nemzetünket fogták, ezek különös figurával ki nem telvénn, azonban látvann a' Római nyelvben a' diphtongusokat: ezeket is diphtongusoknak vélték eleink és *eo*, *eu*val tették ki legelsőbenn, ez azonkívül hogy gyűlölséges dispendium, hazugság is. Mert ma tudjuk, hogy nem diphtongusok. Ugymint a' mellyek hol rövid, hol hosszú vocalisaink, valamint a' többi. És ha reggeltől fogva naplementeig hajtja is valaki egymás után *eo eo eo* etc. soha a'ból *ő* nem lesz. 'A két betűbeli unalmas hosszúságot (dispendiumot) rövidíteni akarván a' következő nép, az *ét* a' felibe tette, így: *ő. ü.* Átallátván a' Maradék, hogy ezek nem diphtongusok; ezt vette föl *ő. ü.* De még majd szinte ezen századnak közepéig nem vala különbség a' rövid és hosszú *ő ü* között, az írásban 's nyomtatásban mind edgyforma vólt, csak az olvasó hangja különböztette őket. Michaél Adami (*Ungrische Sprach-Kunst*) Magyar Grammaticájában *Wien 1760* látom, hogy már azon időben némelylek a' hosszú *ő üt* így jegyezték *ő. ü.* Maga pedig Adami ezt állítja meg, és így él általán fogva könyvében, hogy nekie az *ő ü* hosszú. az *ő ü* rövid. A' hang mértékes poésise nyelvünknek e' századnak utolsó felében jobban jobban lábra állván 's terjedvén; szorgalmatosabban kezdték földieink meg különböztetni e' rövid és hosszú hangokat, valamint az *üt* is. Már minden nyomtató műhelyekben felállott a' hosszú *ő. ü.* és rövid *ő. ü.* De meg kell vallani, hogy ez alkalmatlan. A' nyomtatók ez ellen panaszkodnak. Ha e' hármas vonás *.'.* nagyonn öszveszorítatik, csak alig látszik, a' betű formából kevés idő mulva elkopik és láttatlanná lesz. Ha jó vastagon széllyel áll, magánál a' betűnél szélesebb, a' honnan valamelyik ága hamar letörik. Azomban fertelmes a' szemnek, mert úgy áll a' betű felett, mint edgy kompania Granatéros a' Péterkéssel, melly a' nyomtatásnak és szemnek dísztelen (mint ez megtetszik a' 'Te Halhatatlanságod Pápai nyomtatásából, mellynél életemben rútabb nyomtatást nem láttam). Jó tanáts azért, hogy ha a' nyomtatókat reá lehet venni, illy hosszú *ő ü*-ket metszteni kell, melly már egyszer állandó legyen. Azonban világos ezekből, melly utálságos írás és a' régi tudatlanságnak követése az *Eotsém uram, Eotvós feo bíró uram eő kegyelme* satt. Az is világos, hogy ilyen okok miatt, és majd ilyen története volt

írásunkban a *tsnek* is, és az *y*-nak, mellyeket most vitatni nem akarok, ne hogy megsértsem Cháky és Péchy urakat 'satt. (NB. Nehogy valaki kifogjon, az én nevem is Feoldy a' nemes Levélben, de azért nem írom úgy). A régi hibás szokás ha meg nem jobbitják, csak ma is hibás szokás.

8-or: Az *lly*, *nny*, *tty* betűket én nem szeretem kettőztetni a 3-ik személyben, mert az *ja je* végezet vagy suffixum, mint e'ről bővebben írtam Kazinczy urnak. A' szó közepén, ha esik nem bánom, — mint: fattyú, az *ssz* és *ggy* is legyen, hol úgy illik. De a *ggyr*ól majd alább.

9-er: *Vannak* pro *vagynak*, ismét nem Eufonia, hanem Anomalia. *Vagyon* contracte *van*, ennek a' pluralissa *vannak*, melly már mindenik közönségessé lett és bevétetett. Illyen *megyen* vagy *mégyen*, contracte *mén*, a' Duna mellyéki részen; a 10-ik Jegyzés jó.

Tsudálkozom, hogy ezt kérdésbe teszed: baj egy *j*vel íródik e? Edgyet mutat az analogia minden illyen végezetű szókban: faj, haj, vaj, zaj, jaj, és a' derivált szók: bajos, hajas, rajom, jajos, zajos etc. A 3-ik személyben elmehetne az a' *bajja* is Poétának, de a' közbeszédben ott is edgy *j*vel élünk, mint baja, haja, zaja, raja, jajja mindazonáltal kettős, noha ama' sem képtelen.

A' mit a' háromas quantitású magyar *áról* és *éről* irsz; az az *éről*, minden bizonnyal igaz; de az *áról* nem olly világos. Az *e* megtetszik ezekben: *kérelém*, *kérlélem*, *élelém*, *érlélem*, *felelém*, *ferelém* etc. *Éről* már én egyszer tenéked írtam és akkor elő hoztam, hogy ezt Kalmár György már akkor régen észre vette, és az ő *Prodromusában* az egész könyvben az *e* depressumot, vagy legalatsonyabb hangú *ét* illyen jellel nyomtattatta: *ë*; *Erről* azt is tudom mondani, hogy ez az *e*, mely némelly régiséget szerető dialectus szerint mint edgy rövid *ö* úgy mondatik ki p. o. per, pör, veres, vörös, kenyér *könyér* stb. Szabó Dávid *erről* még többet fesseget a *ki nyertesben* 26 lev. «Észre vehetni, úgymond azt is mellesleg, hogy e' magánhangzót *e* négyféleképen is ejti ki a' Magyar. Az *ó* betűnek is legalább 3 féle «hangja van». Hanem helyesen veti utánna. «De ne ártsuk illy aprólékba magunkat». Én is azt mondom, az istenért ne tselekedjétek, hogy még több ékezett, karózott, pontozott betűket hozzatok be nyomtatásunkba, most is igen sok. Haragusznak ezekért a nyomtatók is, de kivált rúttá teszik ezek nyomtatásinkat. Ha ma egy Deák nyomtatást edgy Magyar nyomtatással egybe vetünk; allig ismeri meg valaki hogy mindkettő azon betűkkel nyomtatódott. A' Deák nyom-

tatás kerekded, a' sorok közei benne tiszták: a' Magyar szálkás, a' sok fel 's alá nyuló betűktől, a' sok hosszú jtől 's ytól, a' sorok közei rakvák a' sok ékkel, karóval, ponttal, apostrophussal és ki tudja, mivel nem? Csak nem tagadhatjuk mi nyelvünknek Ásiai voltát. Mert ha mi minden éket, pontot, vonást felrakunk: ámbár vocalisaink vagynak, nem üres a' mi rendeink köze, valamint az Ásiai nyelvben, holott vocalis nincs, egyedül ebben különbözünk mi az Ásiaiaktól, hogy azok a' pontokat alól rakják a' rendenn, mi felül. Ez az oka, hogy én kerekíteni akarván nyomtatásunkat, tavalyi lakodalmi verseim kinyomtatásában a' hosszú feket mind ki hagytam. Már az apostrophust is csak a' hol igen szükséges, ott rakom fel. Ugy is illik. Azon kívül hogy a' nyomtatókat több uj uj betűknek találásával ne ingereljük 's kedvetlenítsük, kedvezzünk nyomtatásunk szépségének 's kerektségének is. Se Kalmárt ne kövessük az alacsony ében; se azt más jellel ne ékezzük, sem azon *a o* aprólékos külömbégeit ne fessegessük. Hagyjuk azokat olly saját és önnön tulajdonságaiul nyelvünknek, melly nélkül vagy edgyben, vagy másban ritka nyelv találtatik, és a' mellyek a' született nyelvüeket a' tanúlt nyelvüektől megkülönböztetik. Ki tudja, ma igazán ki mondani a görög π , Ψ -t, ki a Cseh és Lengyel *krz*, *prz* satt? ki a 'Sido Y-t stb. olly tulajdonok az említett hangok a mi nyelvünkben.

Méltóbb kérdés volna ennél az: mit tsináljunk a' zsvel? Mert edgy az, hogy így kettősön irni, unalmos hosszúság (dispendium), más az, hogy edgy nyelvünket nem tudó nem igazodik el benne, hol válassza el ezeket, hol mondja öszve foglalva *zsnek*? p. o. *igazság paizsa, szárazsági, rozs, vagy rózsza, gazzság, azzság* satt. Rájnis Úr a' Kalauzban edgy uj módot hozott be. Így írja t. i. mindenkor *é*. De ebben is edgy az, hogy fel nyuló ékezésünk nevekedik, melly vocalisainkban elkerülhetetlen, de ha lehet, consonansinkban távozassuk. Más az, hogy kivált az idegenektől kölcsönözött szókban, én többet tudok, a' mi *s*-ből volna, nem *z*-ből, mint p. o. *Rósa, Sályá, Móses, dúis, Susanna, Sofia* satt. Tehát vagy *é*-et is kellene ékezni így *é*, vagy *z*-t sem. Vagy nem hagyhatnánk e ezeket csupán csak így meg minden vonás nélkül mi is, és olvasnánk a' mi módunk szerént? mint a' Francz írja *ge, gi, je, ji* etc. 's olvassa *zse zsi* etc.

Erre is: *úgy tetszik, hogy Te is barátom megváltoztattad az egyedtet, most így irod edgy*. Barátom! nem változtattam meg. Sőt kivált miólta a hangmértékes versekben gyomrot keverő rövid egyéket látok, mindég azon igyekeztem, hogy hosszú voltát írásban is

kifejezzem. Csak ezzel a különbséggel, hogy eleinte Ráth Mátyás és más derék emberek példájára irtam edgynek. Ebben az is erősített, hogy a *dj* hang úgy hangzik, mint két *gy*, mint *adja*, hogy már *aggya*. Ha nem szégyen megvallanom, húzott az is, hogy a 'Sidóban ezt a szót úgy tanultam *echad*, melyet megfosztván közép vocalisától, lessz *echd*: mellyel én könnyen megedgyeztettem az edgyet. Azután Kazinczy példájára irtam, eggy. Vagy néha egészen ki: egygy (hanemha consonans követte) de ezt megvallom, hogy írásban is hamar meguntam, látva is megutáltam. Mivel e' sok edgyforma nyúló betű úgy tetszik előttem, mint edgy osztály Granatéros! rettenetes mint a' zászlós tábor, azért vissza mentem az én edgyemre. Annnyival biztosabban, mivel Szabó is a *Ki nyertesben 54. lev.* helyben hagyja, hogy a' *dgy* is két *gy* helyett szolgál. — A circum flexiót, melyet te követsz, írásban követjük, de nyomtatásban nem, mert a' *gy* magában is hosszú szálás betű levén, ha még felibe circum flexumot *g̃y* csináltatnánk, a' rendből kitörne és edgy edgy bataljon karé lenne az apró betűk között. Én ha nyomtatóinkat terhelni nem általlanám 's ujtónak nem mondanának. egy szép figurát tudnék tanácsolni a' *gy* helyett. Ezt t. i. *z̃ z̃* a' *z̃nek* az utolsó rántását felrántván vagy egyenesen, vagy meghajtva, a' mint szebb lenne. Ez semmivel rútabb nem volna, mint a Deákban *Et, &, ffi, fl, fi, fl*. A betű szedésben is szaporaság volna, kettőztetést is szenyvedhetne, írásban is lehetne osztán követni, így: *q̃. q̃*. Idővel az *ny-et* is lehetne így: *uj*. — Különbén én veletek könnyen megedgyezek csak reá szokjam. De ti is ítéljétek meg, mi a szebb 's jobb.

Quantitásról való értekezést is kívánsz töllem. Már krisisben 's edgyben másban igen sokszor irtam; ha azokat öszveszedted volna, jó volna. Most egyszer levelem elég. Rövid időn várhadt töllem szavaink hang mértékeinek, a' mint lehet illendő és rendes 's rövid regulákba szedését, azokra tejendő jegyzéseimmel. Most csak arra kérlek, hogy mivel mind ezeket szükséges volna Kazinczy úrral is közlenem, Kimélj meg az írástól, és ezen levelet tulajdonságában küld meg Kazinczy úrnak, ha tettzik magad jegyzéseivel edgyütt. Most magamat ajánlom. Isten hozzád!

hiv barátod

Dr. Földi mk.

207.

B. Id. Ráday Gedeon — Kazinczynak.

Pesth 18-a. May 1789.

Egész bizodalommal való Jó Uram!

Midőn az Ur levelét vettem, ugyan akkor vettem edgyersmind a' Batsányi Uramétis; kiis azt írja, hogy az Cassára menendő Exemplárokat a' Museumból, valamelly Schindler nevű Casai Livránt által küldenénk meg, de ez az Schindler már az előtt harmadnappal mikor a' Vendégfogadóba küldöttem, el ment. Strohmájér Uramhozis izentem a' Bátsmegyeiek iránt; de a' mint ő mondgya. még az ő kezéhez semmi exemplárok nem érkeztenek, minthogy ugyan ezen Schindler (akire ide való hozattatások vólt bizva) az Exemplárokat Cassán felejtette. Szeretném tudni, hogy hol fog ki jönni az Vitéz Imre Uram Románnya, és mikorra reménylhettyük közönséggé való tételeit.

Én magam részéről a Museum Harmadik darabjában most semmitsem küldöttem egyebet, hanem tulajdon magam neve alatt az Zrinyi munkájának Prosára való változtatásából az első éneket: Ezen kívül A és J jegy alatt Anacreonbol és Horatiusbol való fordittásimat. Ugy tartom, hogy ez részemről most elegendőis lesz, had másoknakis maradgyon hely. Kérem azért az Urat, ha az megküldött Zrinyi fordittását még az Ur kézhez nem adta vólna a' Társaságnak: ne sajnálja az Ur oda adni. Én részemről ha az Bátsmegyeiek el érkeznek, fogok ujrais szollani felölök Strohmájérrel. Azomban álhatatossan maradok

Az Urnak

Igaz köteles Szolgája

B. Id. Ráday Gedeon mp.

A levél idegen kézzel van írva, csak a névaláírás Rádayé. Ugyan e levélnek a Kazinczy készítette kivonata itt következik:

HUSZADIK LEVÉL.

Pest 1789. Máj. 18d

A Bácsmegyei exemplárjait Schindler Kassán felejtette, Szeretné tudni R[áday] hol fog megjelenni a' Vitéz Imre Uram Románja. Zrinyi Periphrasisa. Anacreon és Horatz darahjai A. J. betűk alatt.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 191. sz.]

208.

Horváth Ádám — Kazinczynak.

Füred 18-a Mai 1789.

Sokkal tisztább ész, és serkenőbb indulatok kellenének hozzá Kedves Barátom! mint most nekem van; hogy a' Te hosszú Leveledre, melly előttem annál kedvesebb, sőt annak tsak első lapjára is felelni tudjak. — Túl voltunk még (Szántódonn) a' Balatononn Csapodi Barátoddal tegnap dél után négy Órakor; és mivel ezt a' mi kis tengerünket tsak kised szél is fel-tudja fenekéből forgatni, gondolkodva indultunk neki, mert nagy volt a' szél — de súgtak valamit a' Bárátságna azok az Angyalai, mellyek valósággal az Actió-t in Distans próbálni láttatnak, hogy sijessünk; segített a' levegő, mert mihelyt a' viznek mélyjére értünk, tsillapodott és fordult a' szél; készen várt egy paraszt kotsi az innenső révben; és estveli nyolcz órára Füredi házamhoz érkezénk. Sajnáltam azt az egynehány szempillantást, a' meddig a' Feleségem feledékenységből magánál tartóztatta 9. Mai költ leveledet, mellyet vatsora közepénn elővevén, kezembe ada; fel szakasztom, Csapodi által ellenbe ült velem — felém nyújtja kezét, — mit gondolt, mit nem? ő tudja; — azt vélte-e, hogy hozzám intézett soraidat nyujtom neki? ime ki kapom a' kissebbiket, 's azt adom kezébe — gondold utánna a' többit. — Én pedig míg levelednek azon Textusához értem is, a' hol nekem szolt a' leczke, már be töltöttem a' parantsolatot; mert a' petsétednél egyebet nem is néztem 's nézhetni sem kértem. Ime más nap sijetek válaszolni tsak azért, hogy ne aggódj levelednek gyanítható késésén, mivel alig van negyed napja, hogy sürgettem másik levelemben is Csapodihoz küldendő leveledet. Tudjad azért, hogy vettük. Csapodi Ur ér e reá mostani sijető postával válaszolni vagy nem? nem tudom, mert tsak alig lohatta magának ezt a' kis egér utat is; de tudom, hogy nem fog késni. — Köszönöm Füredre igyekezéset, de ha egy Ovalis figurát nem restellesz kanyarítani, jobb lessz Bétsbe jövet utadba ejteni Füredet, — de ha vissza jövet: jössz is, úgy várunk mint a' 'Sidók a' Messiaszt, — de ha jössz egy néhány napot ide szánj, hogy ne tsak engem, hanem minket is láthass. Nem sokára indulni fog másik Levelem — Isten hozzád —

Horváth mp.

209.

Földi János — Kazinczynak.

Szathmár 1789. 19-ik Maii.

Kedves Barátom!

Mire véljem e' hosszas késedelmet? Te énnékem régen nem irsz, és én a'nyival buzgóbban óhajtom Leveledet. A Bihari hágóról edgy Szathmári ember által hozzám küldött Bácsmegeyi Leveleit örömmel vettem, és nagy gyönyörűséggel olvasom. De azokat is Levél nélkül vettem, nem tudom, ha nem azon Könyvhozó vesztette e el az imígy amígy be tsinált könyvből a' Levelet, vagy éppen nem is vólt? Vagy talán a' Te kezedhez nem ment azon Levelem, mellyet utólszor küldöttem, és a' mellyre való válaszdal adósnak tartalak? Sajnálám, felette igen sajnálám, ha az Kezedhez nem ment vólna, és ha felöllem oly restességet vélhetnél, hogy azon Levelem írása ólta, mellyben megírtam, mik tetszettek nékem a' Te Proiectumidban a' mi kezdendő Társaságunk eránt; több Levelet Tenéked nem irtam vólna. Meg írtam én azólta azokat is, mik nem tetszenek, küldöttem némelly Versetskéket is, irtam más szép dolgokat is, irtam keveset Grammaticae edgy Orthographicus kérdésedre is. Kétséges vagyok ezek eránt, hogy vetted vólna. Vagy Te nem egészséges vagy, a' mint utóbbi Leveledben említettél is valamit e' félét. Horváth, a' mi barátunk engemet sürget, hogy írjak Gyöngyösinek kezdendő Társaságunk eránt: de én még a'nak környül állásiról, miben lételeéről semmit sem írhatok, mivel azok eránt, ezen most említett Levelemre tejendő válaszdából várnék bizonyost. Horváth énnékem meg-küldötte a' Te 10 számból álló Orthographiai jegyzésidet is, azokra tett maga reflexióival. Én azokra egygy bővséges feleletet tettem Horváthnak, azokat magam értelmeivel Grammaticae igen szépen bővítettem, ki szélesítettem, világosítottam. Végezetre, mivel ez mind olyan, hogy ugyan azokat kellene Tenéked is írnom: kértem őtet, kiméljen meg engem ezeknek újra le írásától, és vévén ő elsőben, maga tulajdonságában ugyan azt Tenéked küldje-el. Várd hát onnan ezen Leveletem. Várom én is a'kor is, addig is hozzám küldendő kedves válaszodat. Most Isten hozzád! Szeresd azt, a' ki Tégedet legfellyebb szeret

Dr. Földit mk.

Kivül:¹

à Monsieur Monsieur François de Kazintzy mon tres bon Ami. von Szathmár p. Tokaj, à Caschau.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 187. sz.]

¹ Zárlatán piros viaszpecsét.

210.

Horváth Ádám — Kazinczynak.

Szántód, 26-a Mai 1789.

Itt van hát soha sem látott Barátom! a' meg ajánlott válasz, azon hosszú levedre; mellynek mindjárt elején olyan édes hozzám-által álmódásodat beszélled le; a' millyenhez még nekem soha szerentsém nem lehetett; noha minden estve emlékezetteddel megyek háló szobátskámba. Imádnom kell annak az imádott Lyánkának képét, a' melly meg győzte, el tolt a rólam való édes emlékezésedet: e' részben már szerentsésemből vagyok feleséges létemre; mert a' Te hív baráti szíved kénytelen vele, hogy egy szűnek jobban rabja legyen, mint egy még nem is látott barátnak, de már nekem az olyan eleven képekről való mélységes gondolkozás tilalmas lévén; a' Te emlékezeted az az egyetlen egy, mellyel meg édesednek akarmelley kedves 's akarmelley kedvetlen képzelődésim: nem festegetés, nem költeményes ki fejezés, nem szín mutatás a' mit írok; sőt itt érzem pennám gyengeségét, szívemnek erős indulatához képest, tudja hites Társom, látta Csapodi is, mit tsinálok? mikor Leveledet veszem. Ha valaha annak az édes képzésnek szerentsés helyjére juthatok, meg próbálom ha eleget tud e tenni a' Dajmon forró indulataimnak, reménylem, és Superstitiose hiszem, hogy akkori nyugvó helyed önként fog serkentetni vagy inkább el-szenderíteni hasonló édes álmadozásokra; 's miért is ne lehetne az igaz baráti szeretetnek olyan titkos hathatósága; ha még az érzékellen hiacint virág is az: betűket visel piros leveleinn, annak emlékezetére, hogy Hiacinthus véréből eredett, 's mint egy azt siratja.

Kikergettem tegnap előre minden bolygó gondolataimat: azzal, hogy Szabóhoz írt válaszomat el végeztem; már most neki ereszkedem a' kedvesebb képzéseknek; meg küldöm neked mind Szabó levelét, ezen borítékban, mind a' magam válaszáat; sokat küszködtem magammal, míg a' választ írtam; kétszer el olvastam, de csak helybe kellett hagynom minden soromat: Mutasd meg most, ha módod lesz benne a' Szabó levelét Vattay Istvánnak, ez meg fogja czáfolni Batsányi szemre hányását, hogy rimánkodom a' Társaságért. A' mint megírtad Szabónak felőlem való beszélgetését, a'hoz alkalmaztattam válaszomat. Tudom, hogy eddig csak azt gondolta, hogy familiaris spiritusom van; de ezután azt is fogja hinni, hogy Ördögöm van. A' vége felé a' mit írtam a' Férjfi Emberről, kételkedve írtam: de

utóbb tsak meg győztem magamat, talám nem árúltalak el vele. ha még egyszer válaszol Szabó, akkor felelek, és annak is meg vetem az ágyát, hogy még mikor Orfeusodról való tudósításod ki hirdetődik, akkor se tudja meg, mikor esküdtünk öszve, és én voltam e a' Te unszolód, hogy válj el tőlök vagy Te az enyim; mert a' Szabó levelelől láthatod, hogy felőled van a' gyanúság; pedig bizony meg val-lom; hogy mig Orfeusodról semmit nem írtál is, miolta Batsányi hegyes levelét láttam, tsak egyedül barátságodért embereltem meg magamat; de valóban Társaságától irtóztam.

A' Te *Kazinczid* nem 15, hanem 14 syllabájú sorokból áll, a' mint pedig Te megtöröd a' sorokat, úgy én is megtöröm a' 15 syllabájukat, elől 8 szótagot teszek, hátul 7et; és egy versemre sem találsz ollyanra, mely meg ne vólna törve. — De Barátom! jut eszedbe, mit irtál egy Leveledben, hogy ha Te ollyan könnyen irtád a' verset, mint én, eddig sok darabokat tennének énekeid; 's hát mitsoda erőszakot mutat ez-a' Te Kazinczid; én inkább azt mondhatom, hogy véték neked a' Mechanismust nem gyakorolnod; alig van versedben egy-két szó, a' melly a' sorba illő ne vólna, az ész pedig mintha repülne benne; erőltetnéd a' Músákat, ha többet kívánnál úgy, mint Geniust, tsak az exercitiumot ne resteld. De Te is ellenem ne támadj ám mint Batsányi; hogy gyakorlásra nógatlak: Azt tsak el-higyd, hogy többet használnál nyelvünknek tulajdon gondolatiddal, mint akar-melly gondos fordítással. A' Boldog boldogtalanságod pedig ollyan, hogy a' haj szál hasogató is vétkezne, ha azt nem szeretné; ez már igazán 15 lábú is; és ad formam Faludii a' harmadik vers igen édes-séges képzés és a' vers Structurája is ollyan lágy, hogy tellyesen meg felel a' gyönyörű andalodásnak. Többeket ilyeneket Barátom! Ide ragasztok én is egy Szent Himnust; de előre is meg vallom, hogy alig esett valaha nehezebben a' verselés, nem tudom öregszem e? vagy éppen a' Daimon nem akart segíteni, elég az hogy sokáig irtam, és még is próbáld, bár hasonlítsd öszve más verseimmel, ha nem találsz ennél talpra esettebbeket az ollyan verseimben? mellyeket tsak fut-tában irtam. Most jut eszembe valami; a' 12 syllabájú verseket egy jó barátom úgy szokta írni, hogy a' mint középen meg kellene törni, ő elől öt, hátul 7 syllabát tesz; így fordította a Vallás' győzedelmét Francziábül; nekem az a' Structura nagyon megtettzett, illyen forma:

Ma, hogy hajnalban | szememet fel vetettem,
Látom, hogy egy szép | hajadon áll mellettem;

ha a' vers tsak két cadentiájú akar lenni; így leg szebb, próbáld meg ezeket is. — A' Paraszt énekedben bár tsak cadentiákat, ha mindjárt tsak parasztosokat is ejtettél volna.

Bátsmegyeidet talám Pünköst után veszem; — minden órán várom Csapodit, a' ki Budára szándékozik velem; én már reá bízтам magamat; Pünköst tályban el megyünk; akkor el hozom a' Bátsmegyeit is.

A' meg elégedés szép; a' ki olyan lehet, az derék ember. benem ugyan még annak van egy kis híjja, de tsak ugyan én is azt tartom Senecaval': *Alium multis Gloria terris Tradat et omnes fama per Urbes Garrula laudet; Alius curru Sublimis eat, me mea tellus lare secreto Intoque tegat, Venit ad pigros, Cana senectus humilique locô, sed certa sedet.*

Ha Patakonn megfordúlsz, mutasd meg az én Énekemet, mellyet ide rekesztek, P. Szent Györgyinek, és egyszersemind mond meg neki, hogy mikor az *eggy* hosszú, *egyedül* pedig prima brevis, ez olyan forma, mint a' Deáknál *de longa*, még is *dehinc* lehet prior brevis; öregebb Poëtábúl példa nem jut eszembe, hanem Sannazariusban a' minap olvastam *Seque dehinc facili clausurum lumina fatô.*

De matrimonio a' mit írtál, arra ezután felelek.

A' mythológiának még találhatunk Auctort.

A' Faludi verseit, ha kritizálni fogod, öszve fog veled veszni Révai, mert az nagyon imádja Faludit.

Németi verssei meg vagynak e mind nálad?

Még sem Péczelinek, sem Gyöngyösinek levelét nem vettem; ha veéndem, közlöm veled.

Arankáról el várom tudósításodat.

Nagy Terhet vállalsz magadra, ha az Orfeust egészen által vállalod; olyan Társakat be se vegyünk, a' kik számadásra kénszeritenének.

Furtsa, a' mint jártál Batsányival — Igazán irod, hogy rendes emberek a' mi vólt Barátink.

Az n betű duplicatiojáról végezhetünk több társakkal; mert nekem is mind egy akar úgy, akar nem úgy.

Az *ő ű* legyen a' mint irod, a' mi engemet illet; mindazáltal, az illyenekben, mellyek magunk meg határozásától függenek, igen jó lészen, ha idővel azt tselekesszük, hogy majd az Orfeusnak harmadik vagy negyedik darabjába iktassuk be leveleinket, mellyeket az illyenekről írtunk; 's utól osztán tegyük ki, hogy egymás között ezt vagy

amazt határoztuk meg, hogy így a' maradék ebben se vádollyon bennünket gondatlansággal. Ezt értsd a' j adfixum iránt is, a' középszerű ében meg ne ütközz; akar accusativusban, akar másutt, a' hol az e. hosszú évé változik, nem szükséges tovább a' kettős jel, mert már akkor simpliciter longa: ha valaha veled együtt lehetek, nyelvel könynyebben megmagyarázom, mint pennával.

Szent Györgyi Urat bánnám ha ki maradna, éles látása van annak az embernek.

Ne erőltessük a' dolgot — ne ám, a' mit már nagy újság tsinálással kellene be hozni; de azért hogy most így hangzik *módgya* vagy inkább *mógyya*; én bizony tsak így írom *módja*, 's bár minden természeti törvényes regulákat visszahozhatnánk. —

Fiát vagy *fiját* a' j. adfixumról való concertatióra tartozik, ha többen leszünk, akkor in Genere meg határozzuk; hanem (mert ez is olyan forma) *hely*, in origine brevis és így tsak egy *ly*; de már *helye*, vagy *helyje* in Poësi lehet communis, és mikor brevist akar-nék írni, el hagynám a' j betűt 's mindjárt meg lenne. — A' látszik-ot még a' napokban jobban meg hányom vetem, ha valami analogiat találnék hozzá, még most nem merem meg határozni mellyik jobb.

Az egészségnek akar totalitast tegyen, akar sanitást, én sem találok más eredetet, hanem ezt: *egész*.

Berekesztem édes Barátom leveletem, ha mi el talált maradni hosszú de igen kedves levedből, a' mire nem válaszoltam: tudod úgy is, hogy minden két hétben egy-el tartozom — már ülök a' kotsira, Isten hozzád.

Horváth mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 185. sz.]

211.

Fejérváry Károly — Kazinczynak.

Spectabilis ac Perillustris Domine Frater!

Domine mihi Singulariter colende!

Tam media Fratris Emerici Dessewffy, qvam & Ephaebi Illustrissimi Domini Comititis Török transmissa Periodica Scripta non minori Gratiarum actione, qvam obligamine percepi. Benevolentiam Spectabilis Dominationis Vestrae ea in parte testatam velut peculiaris

amicitiae Tesseram ita a parte mea accipiam lubens omnem Occasionem Studiis Spectabilis Dominationis Vestrae quoquomodo opitulandi, et amicam animum meum reciproca officiorum contestatione compensandi.

Mercurii Kovachichiani Tomulus 1. 2. 3. 4. 5. et 12 recte mihi admanuatus est, cujus indicatum pretium hicce acclusum in R[henensibus] fl[orens] 4. accludo ea cum demissa prece: dignetur Spectabilis Dominatio Vestra mihi p[ro] Anno proxime elapso restantes Tomulos VI. VII. VIII. IX. X. et XI. submittere, quos juxta factam assecurationem praestolabor. Michaelis Tsomós inauguralem Dissertationem jam alioquin in Collectione mea prostantem Spectabili Dominationi Vestrae remitto, alteri Collectori sive proprio sive meo nomine donandam. Fortunatum me reputaturus si ejusmodi Dissertationibus dupliciter in meis Collectionibus prostantibus me gratum exhibere potuero. Id tamen mihi praevis indicari expetam.

Bácsmegeyem in tesseram amicitiae nostrae velut caetera suscipio, eo reliquis apud me p[rae]valitum, quod Spectabilem Dominationem Vestram Authorem recognoscat, praesumo tamen porro quoque me apud Spectabilem Dominationem Vestram insinuare respectu Gesneri, Musaei item Hungarici mihi gratiose appromisi, sed et aliorum Libellorum Periodicorum quos citra pretium Spectabilis Dominatio Vestra habere potest, quos vero pro pretio comparare dignabitur lubens pretium exolvam. Nonnullos detexi in Litteris Nuper Spectabili Dominationi Vestrae transmississet Juveni Kádas apud C[larissimum] Professorem Cziner hospitanti traditis, quas non dubito Spectabilem Dominationem Vestram adusque accurate admanuatas accepisse. Funerarium praesertim orationum conquisitionem Spectabili Dominationis Vestrae vehementem in modum commendo.

Possideo ex Collectione Révaiana Magyar Gyűjtemény Tomulum 1. si plures prodierunt, dignetur hos reliquos Tomos, quotquot fuerint, in usus meos comparare, non absimiliter Josephi Gejza orationes funebres, etiam Horváth Magyar Hunyady: Galambos Úr Ennyedi Professornak Püspök Leveli. Josephi Péczeli Zayr. Adami Horváth Hól mi külömb külömbfele dolgokrúl írt külömbfele Versek. Comparisonem horum cum gratiarum actione suscipiam impensumque cum fide restituam pretium.

Fasciculum Kollario missum non secus Litteras Domini Lánczy

sonantes debite consignavi, plura hac occasione scribere non vacat,
 praeterquam me inviolabiliter esse manereque Epperjesini 3. Juny 1789
 Praetitulatae Dominationis Vestrae Spectabilis
 Servum et Amicum devinctissimum

Carolum Fejérváry appia.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 187. sz.]

212.

Klaniczay János — Kazinczynak.

Neüsohl den 8. Juni 789.

E[hrwürdiger] B[ruder.]

Ihr in Leütschau unterm 18. May geschriebener Brief, obgleich Sie beim Niederschreiben desselben dazu wenig aufgelegt waren, hat Sr. Exzellenz, und mir überaus viel Vergnügen veranlasst. Er wurde zweimahl vorgelesen, und beidesmahl gewährte er uns eine sehr angenehme Unterhaltung. Das Natürliche, Ungekünstelte, Aufrichtige desselben, und die Besonderheiten der daselbst vorkommenden Personen, die Seine Exzellenz sehr gut kennen, waren die Quellen, aus denen die Annehmlichkeiten flossen. Wie gern wollte ich diesen Brief mit gleichem erwidern, aber vergeblich ist meine Mühe. Das was Kazinczy thut, dem die Natur in die Augen und Worte lauter Süßigkeit eingoss, bin ich — ein trockener finstrer Schulman — zu thun nicht im Stande. Auch weiss ich nicht so lange Briefe zu schreiben, wenn auch das Exordium ziemlich lang gerathen ist.

Mit meinen Schulunterhandlungen gehet es immer so fort, dass die Katholische hohe und niedere Geistlichkeit mich bey der K[aiserlichen] Statthalterey bei der O[ber] St[udien] Direkzion, und den Komitate beständig anklagt, die Evangelischen Pastoren hingegen überall darüber murren. Dem ungeachtet gehe ich meinen Weg immer ungestört fort, und habe nicht Ursache zu fürchten, indem ich jeden gewagten Schritt mit hohen Verordnungen belegen kan. Ich könnte Sie mit den hierher einschlagenden Beispielen etliche Stunden lang unterhalten, niederschreiben mag ich sie aber nicht. Sie kommen ja ohnedies nach Neüsohl, und dann will ich mich bemühen ihnen in der Beredtsamkeit nachzukommen. Vielleicht gehe ich mit nach Wien, es verstehet sich, wenn Sie mich haben wollen. Seyen Sie so

gut mir hierüber bald zu schreiben, die Zeit der Abreise von Kaschau wie auch des Aufenthalts in Wien, Pressburg, Ofen und so weiter ohngefähr festzusetzen, und mir die Stimmung meiner Plane darnach möglich zu machen.

Bei der Julie, Therese und Poxine hat Ihr Brief viel, sehr viel gewirkt; sie waren bei dem Durchlesen desselben nahe der Entzückung. Doch kein Wunder Bester. Der balsamische Rauch des ihnen gebrachten Opfers — der Schmeichelei — musste das verzärtelte Näschen eines Frauenzimmers stark und angenehm kitzeln. Es rauchte etwas zu stark, aber es musste so, Kazinczy hat es ja angezündet. Kommen Sie nur bald nach Netüsohl, lassen Sie sich geniessen und zurück beschmeicheln. Ihre einzige Theres, ihre vortreffliche Poxine werden darin wetteifern, und Julie wird auch gewiss nicht müßig seyn.

Ihr Bácsmegyei bleibt noch immer aus. Übel wär' es, wenn er unterwegs verunglückt wäre. Schicken Sie ihn mir doch unverweilt her, damit ich die grosse Sehnsucht Seiner Exzellenz befriedigen könnte.

Grossen Dank, Bester, für den Befehl vom 1. April dieses Jahrs, der die Schulvermischung so sehr begünstiget. Er scheint das Gepräge seines Geburtstages an der Stirne zu tragen; wovon wir coram weitläufiger sprechen werden.

Die Antwort von Miskolcz meinen Bruder betreffend erwarte ich ungeduldig. Sie wird doch schon bald einlaufen müssen?

Das Verhältniss des Pastors Fabriczy mit dem Herrn von H[. . .] interessirt mich nicht wenig, und Sie werden mir mit fernerer Beleuchtung desselben eine Gefälligkeit erweisen. Die Quelle aber, aus der Sie die erforderlichen Daten dazu schöpfen wollten, ist leider zu sehr unrein. Ich glaube P[. . .] hat das meiste zu den Kolisionen, die zwischen H[. . .] und F[abriczy] entstanden, beigetragen.

Schreiben Sie uns bald wiederum einen langen langen Brief, der sich so gut als der letzte lesen liesse. Leben Sie wohl nach dem aufrichtigsten Wunsche Ihres wahren Freundes.

Klaniczay mp.

213.

Benkő Ferencz -- Kazinczynak.

Méltóságos Vr,
Drága Jó Vram!

25dik Aprilis[ban] költ Levelét, Ajándékát, szokott tisztelettel vettem, hogy engemet méltóztatott esmeretségre, azt grátiául vészem, hogy velem parantsol az Vr, nyereségemnek tartom, szolgálatomat továbbra is szives indulattal ajálván.

A Levélben zárt Dalokban gyönyörködtem, sajj[n]állom, hogy Vers-író nem vagyok, és vissza nem [kö]ltsönözhetem; azt az egyet mások Itéletéből is [mond]hatom, hogy a Cadencziások inkább inyünk [sze]rint valók, ahoz szokván, eleitől fogva füleink, a versek olvasásiban.

Az vr parantsolattya szerint Méltóságos Aranka és Benkő Josef vraknak is, az parantsolt Exemplarokat és Könyvet el küldöttem, melléjek tévén az én Levélem mását is a versekkel, kétség nélkül levelekkel meg fogják köszönni.

A Bátsmegyei Leveleit rész szerint M[aros]Vásárhelyre és Enyedre küldöttem, itten is híré tévén, már kezdik el hordani, és örömel olvasásák; de meg vallom megörültem volt, hogy né talám Gesner is lészen közöttök. Vallyon abban is részesülünk é?

Bátsmegyeit én részemről sok bajajim miatt kevésbé esmérem, ha Mantzim volna, a m[int] beléje kukintsolgattam, erősebben huzna a meg olvasására; de az én Egyedül valóságom Jung[ot] szereti, Kertetskémben pedig, a Muséum és Ges[ner] nagyon gyönyörködtetett. De ha szabad! a Diá[k] szokott már és örömejobb látnák olyan s[zép] Fordításból ki maradnia, — mások szavát írom.

A Jedzések iránt én részemről az vrral tartok; mert nállunk, az a szokott ki mondások azoknak a szóknak, és Kitételeknek. Az *Aussicht* fordittyák Szép kinézésnek, az Házrol vagy más helyről is szolván, *Eine Gegend* a vidék, mint némely Vármegyéknek egy egy Része mint p. Lápos, és Hättzeg vidéke, és a Kővári Kapitányságot is nevezük másként Kővár vidékének; hanem a *Neivabb* szót a . . . [s]em értjük Frantzia Dictionarium nélkült. Miért nem [le]het a szerint; erőltetés nélkült való Fordítás vagy [Te]rmészeti, egyenes, önként folyó Fordítás? De ta[lám] ezel igen bátor szörszál hasogatások, egy leg[e]lsőben vett Levélre, kivált egy olyan a ki a Magyar Közönség számára tsak egy [ki]s Wernert fordított (von den Eiserlichen Kenn-

zeichen d[er] Mineralien) és egy kis Magyar Mineralogiát vagy is a Kövek és Értzokról való Tudományt irt, mellyel, mihellyen alkalmatosságom léssen udvarolni fogok, tehetetlen lévén derekasabb dolgokkal vissza költönözni, sok jó vramnak, a kik velem parantsoltak, és munkájokból is részeltettek, szereteteket. A jó indulatom, és tsekély szolgálatom készsége lévén nékem egyedül már most terhes szolgálatom között, a mellyekkel a Tudós és a Heliconra erőssen siető Magyar Közönségnek, és a Nyelvet Pallérozó Társaságoknak udvarolhatok, és az az én forró Kivánságom; Az Egek tart[s]ák meg azokat, a kik Nyelvünknek sirja szélén állanak és öszve vetett vállakkal a sirásókat tartoztattják, [Nyel]vünk életéért buzogván! Ujjabban is hát szivességemet, szolgálatomat, érdemetlen személyemet aláztatós tisztelem mellett ajálván, vagyok álhatatosan A Méltóságos Vrnak

Szeben 8va Juny 789

elkötelezett szolgálója

Benkő Ferencz.

A levél első lapjának homlokán Kazinczy F. jegyzése:

[M]ost Nagy-Enyedi Prof. Benkő Ferencz Ur, hozzám Kazinczy Ferenczhez. Irtam ezt 1803. Januárius 24dikén.

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: 335. Oct. Hung.]

214.

Horváth Ádám — Kazinczynak.

KEDVES TSALATTATÁS.

Júniusnak 8dikán 1789.

Im! nappali kerületét már a' nap befutotta,
 És szikrázó kerekeit a' tengerbe mártotta:
 Piros színre festi földszint a' Nap-nyugot határit
 Alól fél kerek formára ki lövellvén sugárit.
 Tanítja a' mesterséggel hires Apelleseket
 Keverni a' természetet — majmolgató színeket, —
 Más felől által ellenben a' nap keleti részenn,
 Fel költ, 's pirosba öltözött a Nap' Húga egészen.
 S mivel Báttya' Orczájának láng színű tekintete
 Rá eleven sugáriból kevés részt ereszhete (relate ad oculum
 spectatoris)

A' költőnőzött fényesség olyan erőben láttzik,
 Hogy Hekate Apollóval verekedik és játzik —
 Mig az égne e' két díszét gyönyörködve tsudalom,
 Lassanként szem héjjaimat nehezíti az álom;
 Talám a' tsendes éjtszaka megsokallván bajomat,
 A' Hold' sugárira bizta kényszerítj álnomat. —
 Jól van, Oh Deli tsillagzat! jól van — szódat fogadom,
 Csak hogy elébb szerelmemnek a' tartozást megadom.
 Szerelmemnek — mely szerelem nem a' Venus' szerelme,
 Hanem a' mellyel magához tsatolt egy Nemes elme.
 Egy hív, de soha sem látott barátnak szeretete,
 Barátnak, a' kit látatlan ölelget egy Remete. —
 Jer hát én énekes Músám! a' Hold is kér Tégedet,
 Itt az est hajnal — zengedezd estveli énekedet.
 Emeld fel hangos szavadat a' Tihani bérczekre
 S úgy mosolyogj ama' vidám kassai vidékekre:
 Mint-ha érzeád, hogy hallja víg zengedezésedet
 Az is, a ki szádba adta meg-szokott énekedet. —
 Bús volt ő is, 's nem engedett édes bíztatásának
 A' kedves fényvel tündöklő est hajnal tsillagának.
 Kebelébe hívogatja gyászos temető sirja,
 Mikor biztos készüllettel ezt az éneket írja.
 Szólommal együtt boldognak senkit sem képzelhetett;
 Ki fogás nélkül boldognak — mig el-nem temettetett,
 Bus vagy Te is, és életed vólna tsupa szenvedés,
 Ha nem győzedelmeskedne a' bölts meg-elégedés,
 Ki költöztek agyvelődből a játzi gondolatok --
 Halálra emlékeztetve éneklessz, ha múltatok.
 Akármit kezd könnyű tollad, 's akármibe dolgozik,
 Utóbb leg játzibb versed is Szent Himnussá változik.
 Mikor Venus fel-vezeti estve a' tsillagokat,
 Ugy nézed e' szürke szimmel be vont bółtozatokat,
 Mintha a' halál' udvara' Árnyékos tornáttzában,
 Vándorló lelkem, halgatva útazna hazájába.
 Innen van, hogy ez énekenn kezdődik el éjjelem,
 És álmosan andalogva ez verset énekelem — —
 Repítsd hát én Lantos Músám! repítsd könnyű hangodat,
 Emeld-fel a' tsillagoknak pitvarához magadat.

Menny-el a' Holdhoz, és kérd meg az Est hajnal lakását,
 A' hol közel meg-találod szép sugári forrását. —
 Ah kedveltető képzések! víg képzések! szűnjetek,
 El-fáradt szem héjjaimnak már álmod engedjete.
 Sőt kedves gondolatimat mind úgy igazgassátok,
 Hogy függesztvén szenderedő érzésimet reátok:
 Gondolatim is olly édes álommá változzanak,
 S az éjnek tsendes óráji édesdeden folyanak.
 Ugy is van — alszom — de édes érzésem meg-maradnak,
 Gondolatim a' kállai vidékekre ragadnak.
 A' hol egy zöldes pásittal gazdag sík mezőn látom,
 Mint fekszik a' tó mellyékénn az én kedves Barátom,
 Ennekem a' már meg-tölt hold juttatta most eszembe
 Barátomnak szerelmeit; — im! ő pedig ellenbe
 Nézi az aranyos színben ragyogó hold sarlóját,
 Visgálja a' szép est hajnalt, az éjnek hír mondóját.
 Számlálja az ezt követő tsillagoknak seregét,
 Mint tarkítják erős színnel, az erőtlen hold' egét.
 'S a' sík ezüst színű vízbe botsátván sugárjokat,
 Édesen tsiklandoztatják a' szem-borítékokat. —
 Egyszer a' nap nyugta felé tekeritvén szemeit,
 Képzeli az én Barátom Balaton' vidékeit.
 Hogy talám, mint ő le dülve nyugszik ezen tó félen,
 Ugy ül az ő Horvátja is most a' Balaton szélen. —
 Meg-botlik e' gondolaton 's egyet ugrik az álom,
 Hát im álomban magamat valóban ott találok.
 El-hagyja Kállót, 's ez nagy Tó partra hozza képzésem,
 Füreddel által ellenben zöld gyepen van fekvésem.
 Tihan kősziklás partjai mint annyi lámpáskákkal
 Játszodtatják szemeimet rák fogdozó fáklyákkal.
 Mellyek' árnyékit a' vízben hosszan nyulva találok,
 Repes szívem és tünődik; valóság-e? vagy álom. —
 S hát im a' síma márványként pallérozott vizeken
 A' mint tsillog a' holdból jött világosság kereken,
 Távolyról látok valamit Füred felől uszkálni,
 Egy kis tsónak 's két evező, könnyű volt el-találni.
 Sijetnek, és a' víz színét keménnyen veregetik,
 Azt véltem, hogy Euridiczém' levelét sijettetik,

Hát im ki száll közel hozzám Károni tekintettel
 Egy Révész, 's felém sijetve jön ilyen izenettel:
 Hogy a' Savanyu forrásra egy ifju Ur érkezett,
 Mikor éppen a' nap-fényből már az ég ki vetkezett.
 Kisdéd, de minden tagjával meg-egyező termete,
 Száraz, tsontos — vidám barna 's eleven tekintete.
 Kassáról jött a' mint mondja, — ne szöllj többet, felelek,
 Ah Kálló mellett 's Szántódon két szerencsés éjjelek!
 Fel kelek, megyek — 's im midőn fel kelni erőlködöm:
 'S álmomban lankadt testemet emelgetvén küzködöm:
 Eltűnik az édes álom, ki nyílnak szemhéjjaim,
 Tekintek, hát piros hajnalt mutatnak ablakaim.
 A' veres színt jó erőben de keskenyen mutatja
 Nap kelet felé látásom' hosszú határozatja.
 De az égnek többi része 's magassabb boltozatja,
 Tornyos felhőkkel az idő változásit mutatja. —
 Fel ugrom és rám keritem felső öltözetemet,
 Készülőre parancsolom lovamat szekeremet:
 Míg az készül, fel öltözöm én is, és el készülök,
 Édes gondolatok között szekerembe fel ülök.
 Kazinczi jó — menny szekerem 's lovam sebes vágatva,
 Ha tsak az álom meg nem tsal, édesen hívogatva. —
 El-érkezem a' Révházhoz, de míg közel hajtaték,
 Már a' vészes magyar tenger zuhogása hallaték
 Háborgó napra változnak hát a' tsendes éjjelek?
 Nőnek a' habok, harsognak a' mord északi szelek.
 Nézem az álmadott hajót, hát azt ott nem találok,
 Ellenkező szél fúj — talám meg is tsalt hát az álom. —
 Ah! nem lehet — Tudom már én a' baráti sziveket,
 Kik egymásnak távolról is meg érzék szerelmeket.
 'S hát ama' nagy szőlő-tőnek termett e árnyékában
 Az álom? mellyet az éjjel képzett szivem magában. Aen. I. VI.
 Kazinczi jó — és engemet a' Barátság Istene
 Intett meg — 's miért harczolnak a' szelek ő ellene? —
 Megyek — ijessz bár fellyűlrül Te Likaon' Leányja! (gönczöl-
 szekere)

Süvölts és tsapkodj farkaddal Éjszak' fene Sárkányja!
 Fenyegetődz bár Fekete Szeretsenyek' királyja (Czefeus)
 Törjön el bár a' szélvészben Révészem kormányfája.

Emelkedjetek Hullámok, tsinályatok völgyeket,

Mutassátok-meg homokig bár e' nagy Tó feneket,
Haladja meg harsogástok az égnek zörgéseit.

Remittsétek el magokat a' Tethis' gyermekeit;

Nagy út Füred, sok egy mértföld ellenkező szelekkel,

De Kazinczi jó, — 's mit gondol Horváth a' veszélyekkel.

Mennyünk — csak alig indulunk be a' víznek tsekélylén,

Bámúlj szerelmes Kazinczim! barátod szerentséjén,
Fordul a' szél, — már északi fuvását változtatta,

Egy kis déli szél az egész zajt le tsillapította.

Ébredj Lelkem! és hord elő éjszakai álmodat,

Gyönyörködtesd, míg e vizenn hajókázol, magadat.

Most mindjárt — egy Óra alatt meg látod Kazinczidat,

Csoportosan ajakára raggathatd csókjaidat.

Oh nyugalom! oh álom! oh szerentsés nevezet,

Oh szerentsés szív! melly tsendes álomban érezett —
Segítsétek Déli szelek, Segítsétek hajómat,

Hadd lássam meg mentül elébb szerelmes Barátomat.

El ne hagyj édes reménység! távozz kétes gondolat!

Rejtsd el az alatt magadat e' Tihani bércz alatt;

Mig a' tulsó partra érek: — hogy ne is gondolhassam,

Hogy édes reménységemben, rútol meg tsalattassam. —

Botsáss Barátság' Istene Kazinczinak szemére

Álmat, hogy érkezésemet ne is vegye észére;

Hanem mint egy ismeretlen, be lépven szobájába,

Egy tsókkal ébreszthessem fel nyugvó nyoszolyájába.

Hadd állyak bosszút a nimfánn, melynek emlékezete

Engem nem rég hiv barátom' szivéből ki kergete.

Most talám a'ról álmodoz, 's ha én meg ölelhetem,

Csókömmal az édes álmat majd én is el-kergetem. —

Ki érünk — tellyesítsétek hát édes álmaimat,

S adjátok elő Füredi források! Kazinczimat.

Szóljatok ti kies halmok! uj zöld fa ültetések!

Magyarázzátok a' hangot szép madár szó zengések!

Mondj hírt éjjeli vigyázó! a' tegnapi estvéről,

Hol van az, a' ki én értem ide fáradt messzéről.

Hol van Kazinczi? — nintsen itt — ah tsalóka képzések!

Ah szivet 's elmét fárasztó tündér örvendezések!

Hihetetlen, hogy így bánnyon a' szerető szivekkel

A' barátság, 's így meg-taljon engem' költött képekkel stb.

Qvid natum toties crudelis nuncquoque fulsis

Ludis imaginibus. Aen. I. 1.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 185. sz.]

215.

Chodowiecki D. — Kazinczynak.

Hochwohlgebohrner Herr!

Ew. Hochwohlgebohren geehrtes Schreiben vom 11ten Aprill habe ich wohl erhalten und daraus ersehen, dass hochdieselben eine Ungarische Übersetzung des Klopstockschen Messias besorgen, drucken lassen und eine Wignette dazu von mir haben wollen, welche gegen den Monath 8ber fertig sein, und wovon ich den Preyss bestimmen soll.

Ferner soll ich Ew. Hochwohlgebohren jemand empfehlen der Ihnen zu Gessners Werken Zwey Stück Euterpe, und Kain, copieren, und zum Daphnis eine Wignette zeichnen könnte. Endlich soll die Wignette nach der 4-o Ausgabe von 1780 aber etwas Schmaller zu einem 8° Format eingerichtet werden, und die Wignetten zu Gessners Gedichten nach seiner Ausgabe mit Teutschen Lettern von 1774 geformet werden.

Hierauf habe ich die Ehre zu antworten, dass 1-o: Ich die Wignette zu Klopstocks Messias gegen den Monath 8ber anfertigen werde nachdem Ew. Hochwohlgebohren mir eine accurate Grösse des Platzes, der nachdem der Tittel mit allem was dazu gehört gesetzt worden ist, zu der Wignette übrig bleibt, denn ich habe die Ausgabe von 1780 in 4° noch nicht auffinden Können, und wenn ich sie fände, so ist mir das zu unbestimmt, wenn dieselben sagen sie müsste um ein merkliches geschmälert werden, dazu zeigt mir das nicht die Höhe an. Alsdann auch werde ich denn Preyss bestimmen.

2-o: Schlage ich Ew. Hochwohlgebohren meinen Sohn zu der Kopie der Euterpe und dem Kain vor, selbst zu der Zeichnung der Wignette zum Daphnis. Aber zu allen dreyen muss ich mir auch bestimmte Grössen der Höhen und Breiten ausbitten im Fall ich die

Ausgabe mit Teutschen Lettern von 1772 nicht finden Könnte, noch hab ich sie nicht.

Herrn Ramler habe ich Ew. Hochwohlgebohren Brief lesen lassen, er freut sich der Hoffnung dieselben hier kennen zu lernen und will Ihnen alsdann mit seinen Werken bey Ihrer Retour aufwarten, damit Sie auf dem Wege etwas zu lesen haben mögen.

Ich empfehle mich Ew. Hochwohlgebohren gehorsamst und bin mit schuldiger Ehrerbiethung.

Ew. Hochwohlgebohren
gehorsamster Diener

D. Chodowiecki.

Berlin den 9. Juny [?] 1789.

[Eredetije a m. t. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 176. sz.]

216.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

O Gradiskán 11dik Juny 1789.

Kedves Ferenczem!

Meg botsás, hogy Leveletem olyan régen nem vetted, már egy Hónapja, hogy mindég Marchba vagyunk, egyszer már a Török földjén is voltunk, de ez tsak Maskarade vólt — Laudon kevés idő mulva ide jön, és Berbirt mindjárt attaquiroyza: két hét mulva talám már Berbir a mienk lesz. Én itt 100 emberrel vagyok Robotra comman-dirozva, Kapitány Kissnél bey dem ich viele Freundschaft genisse — Meine Unterschrift wird dich vermuthlich freuen, benachrichtig davon alle diejenigen, die an meinem Vortheil theil nehmen. Dein Aufrichtigster

László mp. Oberlieutenant
seit 16ten May.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

217.

Horváth Ádám — Kazinczynak.

Szántód 16-a Junii 1789.

Talám el is múlt már a' két hét Kedves Barátom! későnn megy levelem, de vallyon inkább oda haza talál-e? mert nekem mind csak úgy tetszik mintha hozzánk útban vólnál; — Engemet álmomban valóban szépen meg játszódattál ez előtt mintegy egy héttel; ide zárom azon történetnek Históriáját versekben. Be mentem akkor Veszprémbe is tudakozódni Bátsmegyeid felől; de még eddig az, a' kire bíztam, meg nem hozta, most mást kértem reá, az talám el hozza. Veszprémben jártamban annyi galibát tsináltam magamnak, hogy most is megy a' fejem füsti: — de nem is tudom mi lelt? mostanában: A' Batsányi átka fogott e 's jövendőlése tellyesedett e rajtam? de fájlalva kell meg-vallanom, hogy igen nehezen folynak a' versek. Vagy talám csak úgy akar velem bänni Thalia, mint a' rugott borjuval az anyya.

Két levelet vettem azólta Földitől, melyet ide zárok, de nints módom benne, hogy még most magam értelmét is hozzá adjam, úgy is vissza várom tőled a' levelet és akkor meg írhatd, mit itélsz róla. Az én voksom ha késik is, nem árt: a' másikat P. Szent Györgyitől, de azt neked el sem küldöm; tudom, hogy meg vagyon nála fragmentumban, ha felé mégy, meg mutatja.

Péczei nem sokára nálam lessz Füredenn, vagy talám már ott is van; ott magam fogok vele beszélni.

Rajnis' Virgiliussát már láttam, de csak egy éjszakára adták olvasni, a' Sisakos paizsos kardos mentő irással el tölt az idő, a' versekbe csak imitt amott tekintettem. szeretném ha egy kitsinyt szabadabb folyamattal mennének.

Olvastad e az *igaz magyarnak*¹ harmadik darabját; a hol a' 44-dik laponn azt mondja: hogy az én Hunniásom egy malomban öröl az *ikszut tökkel, Zachariással, izével*, 's más vallás gyalázó könyvekkel. Meg vallom járatlanságomat, hogy az Igaz Magyarok autorát nem ismerem, noha tudom, hogy a' könyv már régibb: de azt látom, hogy tele van az az ember otsmány P[rae]judiciumokkal.

¹ Szaitz Leónak.

Az engem nem hiszem, hogy ismerne, de azt talám tudja, hogy Protestáns vagyok, és azért magyarázza maga ellen leg ártatlanabb szavaimat is. Háttha még olyan Poëta lettem volna, mint Sannazarius, mit nem mondana.

Csapodival együtt valék nem régen Nágotsonn ebben a' mi Vármegyénkben Zichy Jósefnél, a' kinek felesége Kapi kis Asszony felétek való. a' Testvér öttse, Kapi, Tégedet ismer és profanus létére azt is tudja, hogy Te Szent vagy, még pedig a' mint ő nevez, Mester: mi pedig Csapodival mosolyogva halgattunk; által mentünk hárman éjtszaka a' Balatonon igen tsendes idővel Füredre, és a' hajóban vatso-ráltunk. Tihan alatt lövöldöztünk, és igen szép echokat hallottunk. Capodi csókol és óhajtja leveledet. Már kivüled másnak is recomendalt és kapott is tudósítást, mellyett velem közlött.

Mivel Béts felé sok könyves helyekenn meg fordúlsz, ha leg későbbben, jössz Füredre, hozz magaddal számomra két könyvet s Gravesande Introductio ad l'[hiloso]phiam, Metaphysicam et Logicam continens és Lock' de Intellectu humano.

Isten hozzád.

Horváth mp.

Már be akartam petsételni leveletem, mikor Szántódi halászom kezembe ad egy tsomó papirost, nézem, hát 31 Bátsmegyei, és egy Geszner. 20 közönséges papirosra van nyomtatva a' többi író. Egyiken rajta találtam nevedet írva is — csókollak. Éppen déli álmhoz készülék 11 $\frac{1}{2}$ óra tályba, leveledet kerestem a' könyvek közt, 's sohol sem találtam. — le feküdtem, egy kitsinyt szunnyadtam; 's álmomban Bátsmegyeiddel öszve vesztem.

Mert minden levelet majd tövé tsinálom:

Kérdem: hol a képed? azt mondja, nints nálom,

Új képed' ígérted-már, hát el-találom,

Mit tett az? hogy tsalt a' minapi álom.

ha már ennyire késett levelem, tsak ide irom rövidenn az dr. Földi úr zárt Levelére való jegyzéseimet.

A' NBvel meg jegyzett sorokban az én meg határozásomat Földi igen vastagon vette; nekem úgy tetszik, hogy neked irott leveletem ő neki in extenso küldöttem meg, vagy leg alább elég bőv extractusban; abban pedig nem az volt, hogy tsak Te közöld mindnyájunkal

(és tsak tsupán) az Orthographiádat. hanem mindnyájan egymással: és azt úgy, hogy egy-más munkájiban 's leveleiben tegyünk jegyzéseket; ezt adván indító okúl: hogy úgy ne járjunk, mint a' Múzeum, hogy későnn kellyen orthographiánkat corrigálgatni (a' hol tudodra Szabó, Batsányi kedvéért sokat meg változtatott régi írása' módjában).

A' Historiára nézve elég bőséges Földi jegyzése. — A' mit pedig a' magáéről ír, kérd elő tőle; úgy tettzik hogy vannak már olyan strophái Doctor Veszpréminek is. gyermek koromban, jut eszembe, hogy tanultam azokat én is: Sigmond, hogy szerette Ersókot, el vette stb. . . . Magyarok öröme híres Mátyás király 's a't. de azok az igaz, hogy régi öreg Apám Uramos strófák.

Az orthographiáról való jegyzéseidet in extenso meg küldöttem Földinek és a'ra írja rendel Levelében ki tett jegyzéseit. melyek közül az első és második tettzik nekem is, ha hibáznai találok írá-somban, bizvást igazítsd meg.

ad 3-io Azonban. — Azt tudod felőlem, magam is, hogy én a' cadentiában a' betűkkel keveset gondolok, hanem a' hangal. — találja, formája; nekem cadentia: hanem tsak a' motum de loco, és quietem in loco jelentő *ba*-kat és *ban*-okat vonom egy rámára: Ha boldog napjaim szerentsés folytába' Jöttél volna hozzám az Anyám' házába; az elsőnek kellene lenni folytában. de e'hez kevés olvasó tud 's a' ki leg jobban tud is, alig veszi észre.

ad 4-o: *eztet* ez ellen én is hibáztam a' Hunniásban: Ah! ha török volna nem viselné eztet, — a' cadentia okozta, mert másutt nagyon kerülöm, de a' cadentiában tsak negédességből is meg tseleke-szem. *Innya* szépen observálja Földi.

ad 5-o: *bann benn, ban ben*, de a' hol kettőztetni kellene, jelöljük meg valamivel.

ad 6-o: Igaz.

ad 7-o: az *őnek ű*-nek jó a' Deductiója, az is igaz, hogy az nem diftongus, de a' könyvnyomtatók könnyebbségétől vett argumen-tum, előttem kedvetlen erősség; az is pedig, hogy soraink közei a' sok accentusokkal tele vagynak, és így a' Deák nyomtatástúl a' magyar nagyon láttatik különbözni, furtsa észre vevés; én annak örülnék, ha most is régi betűinkel élhetnénk: azt pedig, hogy különbözünk más nyelv-vektől, épen nem szígyenlem — 's mellyik szebb; az e, hogy a' franczia eu-t ir ott, a' hol a' magyar *ő*-t, az *ő*vel a' sor köze telik, az *eu*-val maga a' sor. — hadd mutassák meg punctumaink, hogy nyelvünk napkeleti: de azért ne sokszorozzuk a' jeleket, a' hol el

nem volna, sőt szemtelen kevélységnek tartanám, ha könyved olvasásába lett ezen boldog bele merüléstől, baráti szeretetre teremtett szívemet, akármely más, boldog vagy boldogtalan állapotomra lehető reá felejtkezés, ezzel a' nemtelen okkal akarna' el venni: hogy nem érek reá. Ez a' levél irás és az is csak, a' tsupán neked irás olyan hatalmas, hogy azt a' paraditsomban való mulatozást félbe szakasztotta 's könyvednek 175-ik levelét velem behajtatta. — De meg engedj, el végzem, ha ugyan, az irásban, a' leg első sornak el kezdésekor már meg érzett telhetetlenségem el végzeni engedi, a legédebb gyönyörűségek közt együvé fűzött soraimat: és tüstént Felsőes gondolataid közé, mint valamely Eliziumi boldog árnyékok közé viszont vagy nagy erővel rohanok, vagy könnyű repüléssel emelkedem. — Hajnal hasadtakor, mikor az olvasásban fáradhatatlan szemeim, tulajdon álmatlanságtól nyomattatott borítottéjakkal küszködven, kedves vetélkedéssel gyönyörködtették Elmémet: el-kellett késnem az olvasással; ha gondolkozva által mentem öt-hat soronn, olyan nagyon meg ragadtak elmém' tábláján a' felséges festegetések, hogy midőnn azokonn való tsudálkozással töltöm az időt; szemem futkos a' több sorokonn, de mire észre veszem: hol járok? már el felejttem a' tsak most által futott sort. Akkor hirtelen eszembe jut, hogy Bátsmegyeidnek első lapjára ezt írád: *költött történet* — Oh szerentsés nevezet — ~~Te~~ oh szerfelett boldog Kazinczi! Te meg mutatod könyvedben, melly angyali képzelődésekkel hirsz, és egyszersmind azzal, hogy költött történet, tudtára adod az andalgó világnak, hogy tsak Te vagy ama' Teremtés, Te vagy ez álmodozó világnak olyan különböző része, a' kinek nagy Lelkedben ezek az alatsony világ' golyóbissán fellyül repdeső magas gondolatok megtérnek, és tágas helyet találnak. — De gondold el, mint meg ijedtem én erre az emlékezetre, hogy a' Te könyved költött történet; már abban voltam, hogy félbe szakasztom az olvasást, és tollat fogok, hogy neked írjak; tudtam melly sor nélkül rohannak ki nagy lelkedhez vágyódó gondolatim, abból a' tele szívből, melly már nem engedi, hogy ne írjak, 's minn tünődtem? kétségeskedtem, hogy vallyon ezen boldog el ragadtatásomat, ezeket az imádásig buzgó gondolatim' ki fejezésére még így is elégtelen soraimat, nem véled e hasonló költött történetnek: nem gyanakszol e, hogy levelemben tsak Bátsmegyei leveleit akarom érintetlenül majmolni, vagy ha legtöbbet tsinalok, azt próbálni, hogy vallyon útol érem e festéseidet, mellyeket és a' millyeket, tsak a' te etsetedtől várhat a' válogatóssá lett Magyar gusztus. Ne, édes Kazinczim! ne vélekedj így:

el vagyok egészen foglalva a' tsudálkozástól; szivem olyan tele van, hogy sem sarkonn forgó nyelvem, melynek vágásával sokak felett kevélykedem, sem könnyű tollam, mellyel akárkivel, noha vakmerő el tökélléssel, versent merek repülni még nálam magasabb gondolatú elmékkel is, némileg serények, nem elég erősek maga egész mivoltában ki adni szivem' tellyességét. Hittem eddig tudományodat 's nagy elmédet, 's tudod azt magad, hogy mind addig tisztelve szerettelek, mig vetélkedő szeretetemtől a' tiszteletet a' Te tulajdon jó szived el nem tiltotta: szerettelek hát mint leg-meg hittebb barátomat, ember szeretésre teremtett Lelkem, az nap mikor barátságod zálogául képedet vettem, számodra örökös oltárt emelt tiszta szivemben. most pedig egy valamely idegen Lélek ismét azt sugarlja, hogy jobban tisztellelek, mint szeretlek, hogy oltárkámat magasabbra emellyem, és azon olyan jó szagú illatokkal füstöllyek, a' millyeneket érdemel, nem már egy nagy eszű jó Barát; hanem egy egészen Angyali elme; a' kinek, hogy barátja vagyok, tsak egyedül annak köszönhetem, mert ő neki természeti tulajdonsága, hogy engemet annak ismerjen. — 'S miért kedves Kazinczim! miért ditsőítesz egy halandót, már akar melly angyali érzetekkel birjon is annak szive, azzal, hogy elő-botsátva Jelentésedben, költött történetedet, magyarrá tett Románnak nevezed? 's hát él e olyan, vagy élt e előtted valaki, a' ki úgy gondolkodhatott, hogy gondolatának magyarrá tétele ilyen felséges legyen; engedj meg szó ki mondásomnak, hogy nem hiszem; újjal mutatnám ki minden levelenn azokat az érzékeny ki fejezéseket, mellyeket ektypusodban nem képzelhetek, ha szinte az leg szerencsésőbb gondolatú Francia elmébül költ is. Magyartól pedig sem nem láttam, sem talám nem is várhatok. Azokra figyelmezve szenderedtem én el olyan édesenn; hogy veteményes kertemből háromszor szaladtam író szobámba, és ott asztalkám előtt a' falra ragasztott képedre tekintetem 's ilyen panaszra fakadtam: hogy vagyon oh tökéletlen tudomány! emberi hijjános mesterség; hogy Kazinczi fejében az el-képzelhetésig ki nem rajzoltad Agyvelejét, hadd látnám azt a' tsudálatos mechanizmust, a' mellyet abban véghez visz, az a' méltán halhatatlan lélek, a' kinek ilyen angyali gondolati vagynak. De engedj meg egy kitsinyt, hadd térjek vissza a' játék színbe, hadd beszélgessek ismét Bátsmegyeiddel, hadd olvassam tovább Románodat. — Már által mentem rajta, és ime be estveledett, le megy a' nap, de még az estveli szürkületnek tsendes óráji elég időt adnának az írásra gyertya világ nélkül, hanem az ablakomonn függő vékony szőnyegeg

olyan homályossá teszik szobámat, hogy minden szempillantásban, még fényes nappal is érzékenyül képzelhessem, miként fogunk mindnyájan, az örökös álomnak setétes árnyékában haza felé ballagni a szerentsétlen Bátsmegyei után, ki nagyobb, ki kisebb meg elégedéssel. — Gyertyát gyújtatok hát, tollat veszek, 's egyszerre Bátsmegyeinek sok szép tselekedetekkel meg bizonyított igaz baráti szive jutott eszembe. a' másokkal jót tenni kívánás, a' más helyett maga vádolása, azok a' szent gondolatok, mellyek egy testel terhelt Lélekbe tsak akkor férhetnének, ha a' testtől meg szabadúl. El-keseredtem hirtelen. 's mérges átkozódásokkal kezdettem káromlani azokat a' maga meg unt szenteskedőket, a' kik a' gyönyörű mesés festegetésekben tsak az árnyéket nézik 's érte a' valóságot kárhoztatják; Hord elő törvényidet igasságos Likurgi! rakd élembe erköltsökre tanító fontos mondásidat böltselkedő Szeneka! hasonlitsd öszve azokat az ilyen költött példával, a' Kazinczi költött Történetével, próbáld, ha lessz e annyi ereje a' szivenn, bár akarmi maga meg unt szivenn, azoknak az eröltető törvényeknek, mint az ilyen érezhetetlenül vezető példáknak. A' nemes indulat — a Barátság — az ember szeretés — Ah! tsupa szentség! Oh Kazinczi, be boldog vagy Te én felettem, a' kinek barátid vagynak, és pedig Szentek; én vesződöm ez alatsony világban a' meg-fertéztetettekkel; mindenkor gyanús vagyok; mert, hogy Barátom legyen, senki sem köteles — De távozzatok fárasztó gondolatok; ne rontsátok el nyugodalmamat — Hová lettél most oldalam mellől Te suttogó angyal, hol vagy én lantos Músám; miért nem próbálod accompagnérozni a' szerentsétlen Bátsmegyei siralmas énekeit. — Oh én Músám! fellyül haladják ezek a' gondolatok a' Helicon tetejét; a' Pegazus szárnyánn azokat el nem éred; ha repülni akarsz utánnok, a' szárny, a' Magus gondolat el megy, tégedet a' te nehéz köteleidben ide alatt hagy. — Próbáld bár én sokat próbált Artistám! próbáld, ha már a' felső világnak végetlen szélességű határin, a' Kazinczi Magyar Románját utól nem éred; kövesd nyomba Bátsmegyeit az Elisiumba, azokba a' szorossabb 's setétesebb helyekbe; mitsoda hantgot adhatsz, onnan is vissza ez felső vidékre; látod e ott is a' bánatot olyan eleven színben; mint a' millyenbe öltöztette azt Bátsmegyei még itt fenn; a' hol az oda alatt levő valóság, tsupa mulandó árnyék. mit zengedezhetsz egyebet régi Atyáid szerzeményeiből, hanem ha ezt hogy, Elhagyatván Manczijától, el egy hite szegettől, Retteg ott is Bátsmegyei 's fél minden szeretettől, Ugy nézi a' körülötte esdekelő lelkeket, mint Nemes szive' szerelmét ohajtó Therézeket. A' siralomnak

mezején * tölti minden idejét. A' boldogtalan Didónak ölébe hajtja fejét; 's mig Didó a' hiti szegett Eneást kárhoztatja; emez így felel: nem vétetett Manczi, hanem az Attya; sőt asszonyi gyengeségből ha engem' meg ölt 's vétett, Lám egy meg hitt barátom volt, a' kit szerentséssé tett. — Ah! de ha Didó a' pártos Aeneást úgy bünteti, Hogy sok szerelmes csókok közt Sichaeust emlegeti; Jajdúl ismét Bátsmegyei! 's hát úgymond haszontalan, A' bús társ; tsak magam vagyok egyedül boldogtalan; ki enyhíti Manczitól lett meg vettettetésemet, Kivált ha már Therézem is elfelejtett engemet. Miért ötlet én oktalan magamévá nem tettem, Vagy miért enyimmé lenni kegyetlen! nem engedtem. Hogy mint Didó Sichaeussal úgy én is Therézemmel, Vigasztalván bánatomat küszködhetném sebemmel. — De mi még ez, én lantos Músám! egy érzékeny szívnek? mi? tsak az én szívemnek is. — El akadtam. Isten hozzád édes Kazinczim. — Várd nem sokára más leveletem, ezt pedig tartsd meg.

Horváth mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 185. sz.]

219.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Okutsáni Táborba, 19-dik Juny 1789.

Kedves Ferenczem!

Die Geschichte des 7 Jährigen Krieges durch einen Preissischen Hauptmann Archenholtz verfasset ist mir just in rechter Zeit in die Hände gerathen, um davon bey der sich wirklich annähernden Belagerung Berbiers, mir rechte Heroische Ideen zu erwerben ¹ — Gleich verschaffe dir dieses Buch und bewundere das Grosse eines Helden Zu einem so *Hohen Nahmen* habe zwar wenig Hofnung, unterdessen aber die Thaten in so einem schönen Licht dargestellt, könten einem Feigen (was ich doch nie war) Heldengeist einfließen — F[eld] M[archall] Laudon ist dieser Tage hier angekommen, und ziehet hier ein Chor von 20 Tausend Streutern zusammen — Unter seinem Schilde sind nun die schönsten Aussichten für das Ganze, und für jeden

* «Lugentes campi. Aeneis. I. VI.» Horváth jegyzése.

¹ E szó helyén először *verfassen* volt írva.

einzelnen da. — Heute Nacht ruken wir von hier ab, aber nicht gleich hinüber — in Kurtzem aber werde ich grosse und kleine Kugeln pfeifen hören, erschrockliches Geschrey anhören, einen lobenden Feind vor meiner sehen — und doch habe sehr grosse Hofnung gleichgültig zu bleiben, deine Freundschaft wird mir immer neuen Muth einfließen, denn nie wird sich trauen dein Freund mit einem Schandfleck unter deine Blicke zu kommen. Ich werde dich von allen benachrichtigen, ob es aber gleich geschehen kann, weiss ich nicht, — Wenn du lange keinen Brief von mir bekommst sey unbesorgt, denn ich habe anstaten gemacht, dass wenn ich nicht mehr bin, diesen Unangenehmen Streich dir ein anderer benachrichtiget — Gott segne uns alle. —

Leveledet a mult Postán vettem, régen tsudálkoztam én azon, hogy a te Aufklärungod olyan későn wurde Reif — Leveledbe az okát igen helyesen attad — El hidd, hogy nagy boldogság az Világ bolondságain nevetni — Ja, Bruder, beharre dabey, dass die Richtschnur von allen die Vernunft sey — Nevetek én azon és akkor is nevettem, mikor nekem azt akartad demonstrálni, hogy a Trinitas sit aliquid possibile — Akár mit mond a Miskoltzi □¹, dieses bleibt ewig eine Phantasie fanatischer Köpfe — Ein neuer Bund unserer Freundschaft die Einigkeit auch in diesen Grundsätzen — Mig Dienes erre punctumra nem jön: nem lesz egész Ember. Ély szerentséssen, öllelek

dein Freund Kazinczy mp.
Ober Lieutenant.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

220.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Feld Schantz unter Berbier den 5-ten July 1789.

Den 22-ten Juny bey der Nacht ist die erste Schief Bruken geschlagen worden, und gleich darauf hat man auch die Trancheen eröffnet — Ich schliesse dir hier einen Ideal plan bey, aus welchem du unsere Laage ansehen wirst — Unsere Feinde sind noch immer hart-

¹ E jegy helyén eleinte valami szó állt, de az most olvashatatlan, a négyszög reá van írva.

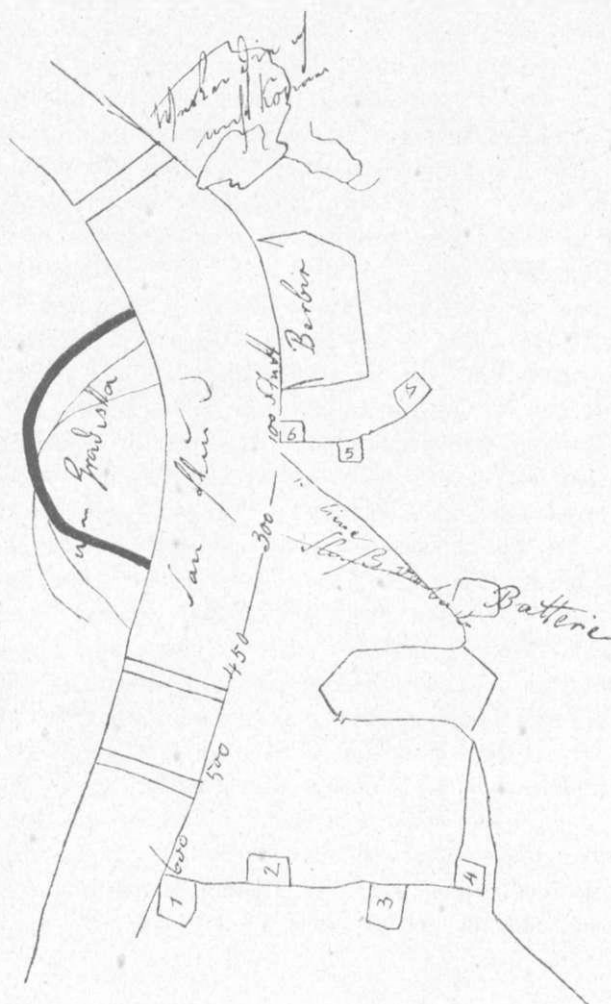

näkig, und Canonieren immer einmahl auf uns rechtschaffen. Bis heute ist doch noch der Verlust an Todten und plesirten nicht über 60 Mann — Ein Hauptmann und 1 Fähnrich sind vom Chor geblieben. Unser Laager hier in dem Retranchement war etliche Tag so übel postirt, dass ¹ unser Regiment in einer Nacht 2 Todte und 6 plesirte bekommen hat, und zwar schlafender in Zeltern. Traurig für denjenigen, den es trieft — das ist glatt das maloroseste sterben. Vorgestern haben wir unseren Platz verändert und nun sind wir ruhig — das Türkische Laager ist auf $\frac{1}{2}$ Stunde von hier — sie sind aber so schwach, dass sie sich nicht rühren derfen, in Kurtzem kommt ihr Sucurs und dann wollen sie uns hier attaquiren, welches ihnen gewiss sauer ankommen wird — der F[eld] M[archall] hat sich verlauten lassen, dass die Festung bis 14-ten, sein gehören wird, also noch 9 Täg — Bester, unverantwortlich ist es, dass du bey dieser Belagerung nicht zugegen bist — das erschrökliche Feuer — die vielen Arbeiten, das grosse Laager, die Werker und Schantzen — es ist ein Herrlicher Anblick — der alte Laudon unermüdet und unerschrocken, setzet sich der Gefahr bloss, es entsetzt sich ein jeder, wenn mann ihn so ganz frey unter der Türkischen Festung auf 100 Schritt herumzugehen sieht — Die Vorsehung hilft über alles — Bester, ich war schon auch einmahl unter dem kleinen Gewehr auf 100 Schritt — die Kugeln sind herumgepfiffen, und ich bin ganz gesund — Jetzt last der F[eld] M[archall] Freywillige aussuchen, wozu aber weiss man noch nicht — Diesen Brief schreibe ich dir aus der redoutte Nro 2, wo ich jetzo in Besatzung stehe, hinter einer Brustwehr; o Freund, wie wohl thut es einen, wenn mann so was vor sich hat — Der Mama habe keine Zeit zu schreiben, tsókold kezeit — Dienesnek sem irhatok; ha ezzel a Levelimmel magadat eléggé delectáltad: küld neki — Ély Igen boldogul

László mp.

Apropos: kérjed az Aszonyt, hogy pénzt küldjön, minden ebéd 32 xrba telik.

¹ E szó után először *nir* volt írva, de a levélíró ki húzta.

Nr. 5. war es, wo ich zur Arbeit Commandirt war und wo ich ganz Frey das 1-temahl im Freyen die kleine Kugel zu pfeifen gehört habe.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

221.

Kazinczy — Aranka Györgynek.

Arankának Kazinczy

a' legtökéletesebb számban boldogságot kíván.

Kevésbe, tsak igen kevésbe múlt, rég ólta tisztelt érdemes Hazafi! hogy előttem igen kedves Leveled az Elyseumi mezőkre nem jött utánam. Az el múltt hónapnak 7-dikétől szinte 23dikéig, az életnek, sőt magoknak a' leg kínosabb fájdalomnak érzésén kívül tompán és el ájúlva feküdtem 's Orvosom minden reménységről le-mondott. Végtere egy kegyes Istenség vissza-adta életemet, 's új fel-éledésem, és azok a' könnyek, a' mellyek szemeimet mindenkor el-futják, valamikor az jut eszembe, hogy olly igen közel voltam a' *Nem-létel*hez és még is újra *vagyok*, kedvesebb áldozat néki, mint az a' pompás háladás, melly gyakorta a' Templomokban zeng.

Élek tisztelt Barátom! — ó mint kevélykedem ezen nevezetben — 's már lábbadozni kezdek nyavalyámból; 's új életemnek nagy szerentséjét lelem abban, hogy te engemet szeretsz, 's barátságodra 's leveledre méltóztattál.

Nékem az Orvos meg-tiltotta az írást és a' mélyebb gondolkozást: de ezen felül láthadd kezem írásából is, hogy gyengének kell lennem. Meg fogsz tehát engedni, hogy Válaszom most rövid lészen.

Azt tudakozád, mi a' DAL? — Szükség, hogy a' *Gesang*-ot a' *Lied*-től — *chant*-ot *chansonet*-től — a' *canto*-t a' *canzo-netto*-tól a' Magyar is meg-külömböztesse. Az első harsogó Epopaeákat, magas-san repdeső Odákat — az utolsó szerelmes darabokat, nyugodalmas scenákról írt énekeket jelent. — — — Közönséges nállunk *danolni*, *dantani*, melly világosan az obsoletum *dal*-tól jó. — — Én leveledet mihelyt egynehány ízben el-olvastattam, mert magam olly gyenge valék hogy egy betűt se tudtam a' másiktól meg-külömböztetni, mint igen kedves ujságot az én igen kedves Horváthomnak küldöttem által Füredre, három darab szép verseiddel. Várd tehát addig tellyesebb Válaszomat, mig az ismét kezemhez jó.

Most mondom már én egész bizodalommal azt, a' mit a' Geszner elibe tett Rádayhoz írt levelemben mondottam, hogy születésem a' leg tisztább magyar Ég alatt esett, midőn Arankát mind a' helyben — per duplex ll, — mind az é-ben in interrogationibus velem eggyütt látom. Ha engemet esmernél, tudnád hogy én éppen nem vagyok

Vallásbeli fanatismussal profanálva; engem Fiának nevez a' Böltesség: de kéntelen vagyok még is meg-vallani, hogy magát tartom a' Kálvinistát a' Magyar Litteratura elővitelére választott Népnek. Igyekeznek a' Pápista, de haszontalanul; Faludi — az imádott Faludi hány helytt vét Nyelvünk ellen. Nézzük el Szabót, Rajnist, Révait, Batsányit. — — A' Lutheránus pedig arra van kárhoztatva hogy Magyarul meg ne tanulhasson. Én ennek forrását az Oskolákban találok. A' Kálvinista Universalis Nyelve a' Magyar; a' Pápistáé a' Culináris Deákság; a' Lutheránusé a' Tóth és Német.

Mit mondál Te a' Német Nyelvről a' Frantziával öszve hasonlítván? Én a' *Pucelle d'Orleant* véghetetlenül tisztelem; *Rousseaut* religióval olvasom, *Colardeaut*, *Doratot* sokszor gyönyörködve olvastam: de a' Német Litteratúrát a' Frantziánál alább valónak nem állítom. A' Frantzia Nyelv tsupa virág az igaz; de mitsoda átkozott sor ez *Dorathnak Ma Philosophie* nevezetű darabjában:

Cette poetique licence.

Ha Prosának olvasom, úgy mondom ki: Szett poetik *lészansz*. Ha versnek: így: *Szette poétique lészansze*, és azt úgy, mintha jámbus volna. — Ezen felül minden jó ízlésű Litterator fellyebb betsüli a' *Simplex munditus*-t a' tarka tsetse betsénél. No nézzük már a' Geszner Idylliumainak első Šat Németül, és úgy a mint azt Huber fordította, noha azt könyv nélkül írom tsak, és így hibázhatok, mert Frantzia Geszneremet olvasni adtam.

Nicht den blutbespritzten kühnen Helden, nicht das öde Schlachtfeld singt die frohe Muse: sanft u. schüchtern flieht sie das Gewühl, die leichte Flöt in ihrer Hand.

Frantziául:

Ce ne sont ni les Héros farouches et teints de sang, ni les champs de bataille couverts de morts, que chante ma Muse badine: douce et timide elle fuit, sa flute legere a la main, les scenes tragiques et tumultueuses.

Magyarul a' Német után:

Nem a' vérrel bé fecskendezett merész Bajnokot, nem az ütközet fel dúltt helytét éneklí a' víg Músa: remegve szalad ő mezei könnyű sípjával a' fegyver tsattogás elől.

Mennyivel igazabb a' Magyar a' Frantziánál? és milyen szép numerus van benne: a' fegyver tsattogás elől. Ez jámbus, szinte' mint a Német die leichte Flöt in ihrer Hand.

Próbálja valaki frantziára tenni Joungot, a' kesergő tömött Joungot, mellyről lásd Museumunk 2dik Negyedét. El fog akadni. Tsupa Periphrasis lesz.

De bezzeg a' Frantzia ismét ha nem fordít, ha vig darabokat ír, utól érhetetlen. Nem tudom esmerted é Dorátnak azon Munkáját, melly Lettres d'un Chinois de Lisbonne a' Melcour Officier François nevezet alatt jöve ki. Abban vagyon a fellyebb említett *Ma Philosophie*. Ez az utolsó §, leg-alább ez az, a mire beteg fővel emlékezem, mert ezt is kiadtam: Meg köszönöd, ha nem esmered közlését:

Mais, quoi? deja la Nuit s'avance,
 Tenant les Graces par la Main,
 Le bon Comus vient en Cadence
 Couronner l'Autel du Festin.
 Amis, dans ces riants Mystères,
 Ne voyons le sombre Avenir
 Que travers les cristaux de Vers,
 Les etincelles de lumières,
 Et le feux legers des plaisirs.

És kevéssel tovább:

Des atômes docte inventeur
 Raisonna, dit on, son bonheur;
 Sa volupté servit plus pure
 Si n'eut consulté que son Coeur.
 Affranchis de toute imposture
 A l'instinct laissons nous mener,
 Soyons heureux sans raisonner!
 C'est aller plus loin qu' Epicure.

Ezt egy Bakkantsos írta: Kegyes Rhadamantus, engedd-meg hogy én 300 esztendő múlva vissza térhessek országodból, ha akkor illy Magyar Verseket mutatnak Unokáink. Most minden Verseink haszontalan hosszas tsevegés és kedvesség nélkül való kötött beszéd. Erdődy Lajos a kit gyakorta burlesque expressióiért betsülnek sokan, gyakorta pajkosságaiért, gyakorta tsak azért, mert foly a' Cadentiája, mindég repetál; Gróff Teleky József szenteskedik, Bessenyei Tudomány nélkül affectálta a leg sublimisabb Philosophust, s dagály lett. Illyen ő Lucanusában, hol a' Gallusokat Gauloknak, Ausoniát Lausoniának

nevezi tudatlanságból, akár mit mond Batsányi a' Muscum 2dik darabjában. Igaz, hogy ha Bessenyei Deákul tudott volna, nem hiszem, hogy Lucanus jobb fordítóra akadhatott volna, mert mind a' kettőt dagályra szülte a' Természet. Szabó Isten tudja mit tsinál.

A' 2dik Negyedében a' Museumnak Klopstoknak Messiasából fordított darabokra fogsz találni. Igy van már készen 3. ének. Tsak arra ne kérj, hogy az erőltetett expressióktól el-álljak. El-veszteném egészen a' Klopstok energiáját. Fordításomat in Mscipto és Geszneremnek ujabb darabjait a' Lórintz Napi Debretzeni Sokadalomra Hunyadi Ferencz Preicator Ur kezéhez küldöm, hogy küldje kezedhez. Kérlek rostáld meg. A' te Crisiseid nagy érdemet fognak adni munkáimnak. — A Geszner Idylliumit most hasonlítom össze az Originalissal. Akkor ha majd készen leszek vele, által küldöm.

Nem írok többé, hanem tsak egy darab versemet teszem még ide. Méltóztass továbbá is leveleidre és szeretetedre és éreztesd, hogy szeretsz. Kassán 10. Jul. 1789.

Mantzi Magdolnának Diminutivuma.

[Eredetije Gyulai Pál birtokában.]

222.

Horváth Ádám — Kazinczynak.

Szántód 18-a Julii 1789.

Kedves Barátom!

Nem álhatom tovább hosszas halgatásodat: nem is gondolhatom más okát, ha tsak éppen most a' Bétsi útban lévén, a' miatt nem vehetted hozzád utasított Leveleimet. — Az utolsóban meg írtam, hogy Bátsmegyeidet és Geszneredet vettem; és már annyit el is adtam, a' mennyire előfizetést küldöttem.

A' Savanyu vizenn Füredenn már egy néhány napokat töltöttem és ott panasz képpen hallottam, hogy Péczeli Jungját a' Museumnak második darabjában meg rostáltatok; Kérlek benneteket, hogy eleinte a' recenziókkal hagyjatok fel; akkorra tartsátok azt, mikor Hazánk el hiszi rólatok, hogy mint egy regularis Tudós Társaság közönséges kritikusok lehettek; még most tiz tizenkét esztendeig irjatok. 's hagyjatok írni másoknak is; mert ha valakit bántunk, épen ugy tselekszünk, mint ha a' gazdának három munkássánál több lévén, egyik azok

közül is a' másik kettőt motskolná, káromlaná, 's mi lenne belőle, az, hogy azután egy munkást sem találna. — Én ugyan még nem láttam a' második darabot, megengedj, ha látatlan így írok róla.

Sok méltóságokkal vagyok együtt tsak nem mindennap, hol itt, hol Füredenn; a' kik látták Múzeumtokat, ditsérik szándéktokat, sőt sokan, kik ismerik veletek való barátságomat, nyilván is kérnek, hogy írjak nektek, hogy meg ne szűnjetek.

Én már régölta nem irtam semmit. el vagyok foglaltatva a' mezei gazdaságtól — Most jött meg a' Censuráról a' Nyári Éjtszakám, ha könnyebb volna; de ha nehéz is; ha (Gróff Szétsényivel, a' kinek név nélkül dedicalva van, úgy egyezhetek, által küldöm Múzeumtokba — ha tettzik. Éllyetek szerencsésen. — Isten hozzád —

Horváth mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 185. sz.]

223.

Gróf Török Lajos — Kazinczynak.

Mein lieber Kazinczy!

Zu sehr durch den eben heute zu Ende gehenden Conkurs beschäftigt, will ich Ihnen nur den freudigen Antheil zu wissen geben, den ich an Ihrer Wiederherstellung nehme. Sorgen Sie itzt nur ganz für Ihre Gesundheit, die Sie um so mehr Ursache zu pflegen haben, als ein Rückfall äusserst gefährlich wäre. Uebrigens, wenn Sie von Zeit zu Zeit neue Aufträge erhalten, so geschieht es mehr auf Ihr, wie man mir gesagt hat, eigenes Verlangen, als nach meinem Wunsche; denn ich wollte, um ihrer schwachen Kräfte zu schonen, dass dieser Zweig des Dienstes einstweilen durch Herrn Dietrichstein besorgt würde. Leben Sie wohl und machen Sie sich nur nicht zu früh auf, Ist ihr Bedienter von seinem Wahnsinne wieder hergestellt?

Kaschau, d. 25. July 1789.

Török.

Kivül:¹

Monsieur Monsieur François de Kazinczy, Inspecteur Royal des Ecoles Normales dans le district de Caschau, à Regmecz.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 188. sz.]

¹ Zárlatán piros viaszpecsét.

224.

Földi János — Kazinczynak.

Szathmár 1-ső August. 1789.

Kazinczy Úrnak Doctor Földi
holdog Napokat!

Hihető dolog e előtted Barátom, hogy Ér Semjénből Aprilis 25-ikén költ Leveledet a' 10 Bátsmegyeivel edgyütt Julius 30-án vettem? Ez pedig valósággal úgy vagon. Én tsudálok rajta, hol késhetett ez szinte e' koráig. Tsudáltam, melly régen nem vettem én semmi Leveledet, — hát talám ezzel mind ez ideig adósnak tartottál? — Vettem a' Váradról, vagyis a' Bihari hágoról tulajdon számomra küldött Bátsmegyeit régen, és erről Tégedet immár tudósítottalak is. A' mostani tízet igyekezem el széleszteni. — Hogy van a' Museum? és hány Negyedje jött már ki? Mi módon kaphatnám én meg azokat? Én noha nagyon kívánnám; még is mind azonáltal e' Levelezésre bóldogtalan helyben meg nem tudom azokat szerezni. Innen nem jár senki Pestre. — A' Rajnis Virgiliussának is tsak hírét hallottam; de még meg nem szerezhettem. Ugyan kívánnám ezt is látni. A' Debreczenben 21-ik Aprilis. irott Ódádat látom, 's szeretem. 21-ik Aprilis! be bóldogtalan voltam én, hogy a'kor Debreczenben lételeidet nem tudtam! én szinte magam is azon Napokat ott töltöttem. és ha ezt tudhattam volna, mind ezen Bátsmegyei Exemplárjainak kezemhez vételében, mennyivel szerentsésebb lettem volna? mind ezen Levélnek! Mit mondok? Levélnek? nem lett volna úgy szükség a' Levélre. Szemben beszélgethettünk volna, és melly sok kedves dolgokról végezhetünk volna szemben! Én a' Te Orthographiádnak Horváthoz küldött 10 Pontjairól, írtam ugyan ő néki bőven ki szélesítve, és minthogy bővebbetskénn is írtam; ugyan ez okon kértem is ötet, hogy Levelemet vévén 's el olvasván, ugyan azt a' maga mivóltában Tenéked küldje-el, engemet ez által a' hozzád lejendő írásbeli újjabb munkától meg mentvén. Nem tudom, ha e' koráig el-küldötte é, vagy sem? Hát kezdendő 'Társaságunk' dolga, hogy van? Az ennek környül-állásait illető utóbbi Javallásaimra is még semmit nem írtál, holott ezen esztendőnek, és így, a' készület esztendőjének fele már odavan. Mi leszsz igyekezetünkéből? A' Komáromi Mindenés Gyűlytemény már meg indúlt, quod felix, faustumque sit, et adhuc Tua messis in Herba est !!! Mozgolódnunk kellene, — vagy azzal öszvekössük magunkat, vagy siessünk mi is e' tzelra. — Kolom-

pozgass, ha fel-kötéd kolompozó harangod! — Én mostanában semmi egyéb újat nem dolgoztam; hanem ezen Komáromi Társaságnak edgynehány jeles Meséket és Rejtett szókat küldöttem. — Azokat talám nem leszsz szükség Tenéked meg küldenem. — Most ezt írod: «Küld meg kérlek nékem Biographiádat!» Barátom! én ezt nem tudom, mit érteszsz rajta! A' Veszprémi István Medicorum Biographiáját kéred? Ennekem annak az első Centuriója, és a' II-iknek első része meg vagyon; több még nintsen. Ide le jövelemben a' Télen, beszéltem magával Veszprémi Urral; ezen Centurionak II-ik része is már ki-jött, és én akkor kértem tőle, de még közönségessé nem lévén, nem adhatott; hanem ígérte, hogy mihelyt kap a'nyi Exemplárokat belőlle, mindjárt fog számomra edgyet küldeni. Azért, ha ezt kéred; jelentsd Leveledben, hogy ennek mellyik része kell. Ha más Biographiát érteszsz, világosítsd. — Várom, óhajtva várom Leveledet. Isten hozzád. Szathmár. 'sat.

U. I. Talám jó volna ha Te énnékem vagy egyszer megírnád, hogy sokszori útazásod miatt hova útasíttsam hozzád Leveletem!

[Eredetije a m. t. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 187. sz.]

225.

Fejérváry Károly — Kazinczyna.

Spectabilis ac Perillustris Domine Frater!
mihi Singulariter colende!

Ab amica mea adversum Spectabilem Dominationem Vestram inde a teneris habita propensione metiri dignabitur Spectabilis Dominatio Vestra, Sensum doloris animi mei ex periculoso ejusdem morbo percepti, dolui ego non solum in persona Spectabilis Dominationis Vestrae jacturam amici, sed et rei Litterariae Cultoris et Patroni. Cessit Numen votis et precibus nostris, redditaque incolumitate, restituit Amicis Amicum, Litterato vero Orbi Litteratum summumque rei Litterariae promotorem. De reddita et recuperata valetudine congratulor, et precor, ut illa continue et inconcusse utatur Spectabilis Dominatio Vestra. Sed jam ad nostra.

Si jam Spectabilis Dominatio Vestra Mercurij restantes Tomulos percipere dignata, transmissionem illorum expetam, sed et se impe-

trandis aliis licet cum suffusione vultus tamen Amico molestus esse sustinet. In promissis accepi a Spectabili Dominatione Vestra Musaei partem utramque, Orcziana et Révaiana Carmina, Gejzae Conciones Funebres. Egy Budai Történet. Ultra haec petij per Spectabilem Dominationem Vestram mihi procurari: Magyar Hunyady. Antonij Rosai: A Catholicus rosz szokássoknak lépes Tárja. Zayr, Andreae Pócs: Lucretia Világ szép rosz Aszonya. Lubens haberem Opuscula Besenyiana, quorum mentio recensetur, in Musaei parte II. Habui nuper Fortunam cum Spectabili Domino Fratre Andrea Kazinczy constituendi, qui mihi recenter editi Babou [?] cujuspiam operis gustum fecerat. Si quid ex his Spectabilis Dominatio Vestra in usus meos comparare dignata est, dignabitur medio harum Latoris transmittere, cum significatione pretij quod et cum fide, et cum Gratiarum actione Spectabili Dominationis Vestrae prima habita transmittam occasione, quae vero hactenus procurari non poterant, illorum ut et similium Opusculorum procurationem enixe commendo Spectabili Dominationi Vestrae impensos in procurationem sumptus lubens et promptly exolvam, si quid missum fuerit ejusmodi Litterariorum mercium, quod in Suppellectili mea reperitur, remittam illud immo dabo operam ut et meis suppleatur.

In negotio Scholarum haberem res magni momenti cum Spectabili Dominatione Vestra conferendas, sed et praesentia Visitoris Excellentissimi Brunsvik prohibere et de mora Cassoviensi Spectabilis Dominationis Vestrae dubius dolerem, si in vanum iter hoc emitti deberem. Verum orabo Spectabilem Dominationem Vestram, si contingeret aliquo eundo per Epperjesinum transire non dedignaretur ad me divertere. Fortunae alioquin semper duco Spectabilem Dominationem Vestram domi meae venerandi, sed praesertim si moderna occasione hac felicitate mihi frui concederetur. Favori veterano deditus. Epperiessini die 2. Augusti 1789.

Servus humillimus

Carolus Fejérváry mppia.

[Eredeti je a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 187. sz.]

226.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Zut a száraz Granyitzon 3dik Aug. 1789.

Kedves Ferenczem! Ugyé már régen békételenül várod Levelemet? Meg engedj: a mi Batallionunk a múlt nyáron eleget hevert, most szünetlenül machiroz — Örömet irtam volna neked, mindjárt a Gradiska meg vétele után, de Dienesnek éppen akkor reméntenül Levelét vévén, néki válaszoltam, az olta pedig se időm, se alkalmazhatóságom nem vólt néked irni. Ebből az említett Leveléből Dienesnek tudom, hogy te igen rosziul voltál, de hogy már akkor, mikor Dienesnekem irt, minden veszedelmen kívül voltál — Kedvesem, vigyázz az egészségedre, és ne engedd az életed folyását malapropos el romlani — A mi Batallionunk itt Novin felül 6 órányira fekszik 2 nap olta, holnap ismét Noviba megyünk és talám ott egy néhány nap nyugodhatunk. 10-dik Juliustól fogva még sehol sem vóltunk egy egész napi nyugodalomba. Törököt még egyet sem láttunk, de az itt körül lévő stabalis Tiszteknek és Generalisnak tetzik minden szempillantásba 10, 15 ezer törökről beszélni, die hier eindringen wollen. A minap 6 órányira mentünk a Török földre, tsak azért, hogy ott a Generalisunk meg láthassa azokat az meg égett házakat, a melyeket a Törökök azon a Napon gyujtottak meg. Ha a Török itt akár hol egyet f. . . k, mi 30 Órát Marchirozunk, und so wird nur [das] Batallion aufgerieben, welches noch bis dato über 1000 Man zählet — A strapatzia igen nagy, de még is örülök, hogy ezt is próbáltam, vagy inkább próbálok — A mi még bennünket conserval, az *a jó élés*, ez noha sokba telik, de még is az Haupt Augenmerk — Én Gvozdanovitchal együtt tartunk Menagit — és igen nagyon vigyázunk, hogy 3, négy Bárány nélkül ne maragyunk. NB. itt egy Bárány 8 Márjás — Egy ketskét tartunk, a mely bennünket télyel ki tart; így mégis néha néha Kochot is ehetünk, ehez egy jó ital Bor — Dienes ist was unsere Kräfte und Gesundheit erhält — Leveledet igen régen várom, de nem tudom, mikor kaphatom; én Gradiskán tartok egy Corespondenzführert és így Leveledet ennek utánna is oda adressirozd — Az Aszony kezeit tsókold és mond meg, hogy pénzre szükségem lesz. Ély szerenstésen

László mp.

[Eredetiye a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

227.

B. Id. Ráday Gedeon — Kazinczynak.

Pest die 3-a Aug. 1789.

Egész bizodalommal való Jó Uram!

A múlt napokban egy Fordittását küldötte hozzám Manuscriptumban Aranka Úr, olly véggel, hogy azt az Urnak kezéhez szolgáltassam; De mivel arra fel szabadított levelében, hogy énis fel nyithassam, és el olvashassam, ezen adatott szabadsággal éltemis. Ezt az fordittást valójában a' jobb fordittásaink közzé számlálhattuk, olyan könnyen folyó és minden erőszak nélkül való, 's az nyomtatást valósággal meg érdemlő. Ezt azért kívántam az Urnak jó idején tudtára adni, hogy kézhez vétele iránt dispositiót tehessen. Batsányi Uramat ugyan még ezen Hónapban várom ide Pestre, ha addig azért hamarábbi alkalmatosság nem adódnék, tsak ő Kegyelmetől küldöm meg.

A' Museumunknak nagy applaususa kezd lenni Erdélyben, melly iránt onnan már edgy néhány rendbeli levelet vettem, melly itületek közzül edgyet (minthogy nem hoszsu) ezen levelemhez adnectálok.

Az harmadik Negyedis már nyomtatódik, és készszen van belöle már két árkus. Ezekről midön tudósítani kívántam volna az Urat, áthatatosan maradok

Az Urnak

Igaz köteles Szolgája

B. Id. Ráday Gedeon mp.

Az meg ígirt Erdélyi levélnek párja, a' mennyiben a' Museumot illeti.

A' mi már illeti a Második Negyedet: Erre bátorkodom Méltóságos Báró Ur Nagyságodnak meg irni itületemet, hogy nékem sokkal inkább tettik a' Második Negyed, mint az első. Itt másokis ilyen formán ítélnek. És ha az ezután kibotsátandó Negyedek annyival halladják fellyül egymást, mint ez a' második az első: nagy reménységünk van hozzá, hogy azon Társaságnak érdemes Tagjai fel tett céljokat hamar el-érik. Mellyet engedjen az Ur Isten, szivünk szerént kívánnjuk és óhajtuk! Igy Erdélybenis fognak találtatni segítői: Méltóztassék Nagyságod a' második Negyedbüls száz exemplárt ige-nessen hozzám igazítani.

NB Levelemben el felejtettem vólt az Aranka Ur által kezemhez küldött Manuscriptumnak titulussát fel tenni, mellyis ez: A' Nap négy részei a' Városban. Irta Olaszul Rómába PARINI. Németbül magyarra fordította Aranka György. Ezen Aranka Ur nékem írott levele szerént az Museumunknak első Negyedét különös ditsirettel illeti ugyan egészenis benne lévő czikkelyeire nézve, de mégis leg jobban tettett nékie a' Bévezetés; és az Urnak Gesznerből fordított Ejczakája. Az Második Negyedetés meg küldöttem ugyan már azon Urnak, de még az iránt feleletét nem vettem; hanem igenis másokét, azon kívül, a mellyet most meg küldöttem.

A levélnek csak aláírása a Ráday saját kezeírása, a többi idegen kézé. — Ugyan e levélnek a Kazinczy készítette kivonata itt következik:

HUSZADIK LEVÉL.

Pest, 1789. Aug. 3d.

Aranka Rádayhoz egy fordítását küldé-ki számomra. (Júlia levelei)¹ (A' Nap négy részei a' városban.)

Batsányi Pestre váratik.

Erdély tapssal fogadja a' Múzeumot.

Kivül:²

De Pest.

Monsieur Monsieur François de Kazinczy.

à Caschau.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 191. sz.]

228.

Klaniczay János — Kazinczynak.

Neüsohl den 5. August 1789.

Ihr mit kranker Hand schön geschriebener Brief hat bei dem Pronayschen, Radvanskyschen Hause, und bei mir viele Gemüths-bewegungen, Staunen, Mitleiden, Freüde, Besorgniss, und die schwarze

¹ E két szó át van húzva.

² Zárlatán fekete pecsét.

Züge der pöbelhaften Zelote, die für Sie giftige Gebethe schmiedeten, so gar heftigen Wiederwillen veranlasset. Jetzt wünschen wir alle nichts sehnlicher, als Ihre völlige Genesung, die sich wohl nur mit langsamen Schritten nähern wird. Eben jetzt ein Jahr lag ich am nehmlichen Übel fünf Wochen lang darnieder, genoss 23. Tage keine Speise, und noch immer fühle ich die Reste dieser bösertigen Krankheit. Ich hatte nicht die geringste Hofnung zum Aufkommen, wartete jeden Augenblick des Todes, und machte dabei sehr wichtige psychologische Bemerkungen, die ich nur äusserst wenigen Menschen sagen darf. Ihnen würde ich sie vielleicht mittheilen, aber um Offenbarung der Ihrigen.

Unsere Schulvermischung stehet auf einem sonderbaren Fuss. Seitdem die Ofner Studienkommission den neuen Präses erhalten hat, bin ich sehr geneigt zu glauben, dass man daselbst die Schulgemeinschaft gar nicht begünstiget. Es schimmert so was in den diesfälligen von der Landestelle erlassenen Befehlen zu sehr durch. Die Bischöffe werden zu viel gehöret und jenes, was die Protestanten zur Vermischung locken konnte, wird nach und nach sehr geschmälert. In Betreff der Schulverträge in Schulen dieser Art macht man zu viele Einschränkungen, die dem Evangelischen Theile unmöglich behagen können. In solchen Fällen hingegen, wo der Ort nur sehr wenige Katholiken zählt, und kaum einen Lehrer zu unterhalten im Stande ist, auch nicht mehr wegen der kleinen Zahl der schulfähigen Kinder braucht, will man den Katholischen Schulmeister, wenn [es] da auch keine Katholische Kirche giebt, behalten, durch Protestanten zahlen lassen, oder eine Schulvermischung haben. Auf diese Art können wir unmöglich mit unserer Schulregulirung die gewünschten Fortgänge machen. Vieles sprach ich hierüber meinem Oberen Freiherrn Gabriel von Pronay dem Oberstudiendirektor, mit dem ich vom 16. Julius bis 25. theils hier im Neüsohl, theils zu Tót Próna war. Ich erwähnte Ihrer sehr oft vor seiner, und das so wie Sie es verdienen.

Ich bitte Sie, sobald als möglich mir bestimmte Auskunft über die Angelegenheit meines Bruders je eher zu geben, indem schon das neue Schuljahr vor der Thüre ist. Auch bitte ich Sie nach Jászberény an den Oberlehrer zu schreiben, und demselben einen gewissen Radvánszky, den die Ehegattin des Freiherrn Alexander v. Pronay gebohrne Teleky anstatt des Sohnes angenommen hat, zu empfehlen. Sie wollte ihn nach Aszód schicken, ich schlug Jászberény vor, und versprach mich bei Ihnen zu verwenden. Ihr Gemahl bat mich darum.

Heüte erzählte man mir, es sey gewiss an dem, dass der Evangelische Prediger J. und Professor F. zu Pressburg in Gesellschaft mehrerer ansehnlichen Personen vom Adel im Begriffe wären an den Monarchen eine Bittschrift zu senden, damit er den Lutherischen Studenten der Theologie keinen Ausgang auf die auswärtige Universitäten gestatte, indem sie sämmtlich vom Naturalismus angesteckt sind, folglich die geistlichen Zöglinge ihrer Religionspartey durchaus vergiftet zurückkehren. Nicht wahr, das macht den Einsichten unsres Lutherthums viel Ehre??

Ich nehme Theil an dem schönen Belobungsdekrete, das Ihnen Höchstens Orts zugeschickt wurde. Sie haben es dopelt verdient. Die Ausnahme mit der Schulaufsicht zu Leibitz, fiel mir um so mehr auf, da man es im ähnlichsten Falle zu Neüstadel den Pressburgischen Ober Studiendirektor vor zwei Jahren abgeschlagen hat. Kazinczy ist halt ein Glückskind.

Übermorgen bin ich gesonnen nach Liptau zu reisen, und mich daselbst dieses ganze Monath aufzuhalten. Könnten wir theürester nicht in Zypsen irgendwo zusammen kommen, das wäre ein kleiner Ersatz für die verunglückte Wienerreise. Im Falle Sie dazu geneigt wären, so schreiben Sie mir nach Saint Niklas, und lassen Sie den Brief bei dem Herrn Vicegespann von Reviczky abgeben.

Ihr Bäcsmegyei bleibt noch immer aus, und prüfet unsere Geduld und Sehnsucht. Schicken Sie ihn doch bald.

Sie sollen nächstens Visitatoren bekommen, welches freilich Ihren Gehalt um 200 Rhein fl. erhöhen und Ihnen einen Kanzellisten geben wird, woran ich auch Theil nehme. Auch haben Sie Hofnung zu jährlichen 1500 R. fl. wohl aber nicht so bald. Sch. freüet sich auf seine Anstellung, und gewiss für ihn ist das immer ein schönes Glück. Ich muss schliessen, und in Gesellschaft Ihrer Therese Polixine und Agnes gehen. Folgen Sie in Gedanken nach Ihrem wahren Freund

J. Klaniczay.

229.

Horváth Adám — Kazinczyna.

Füred 8-a Aug. 1789.

Élsz hát még kedves Kazinczim! élsz, sőt már 14-a Julii a' Tégedet soha el nem felejthető Horváthodnak levelet is irsz, de a' melly ötet nem elébb, hanem 7-a Aug. vigasztalá meg. 'S mitsoda irigy angyalka tartóztatta olly sokáig az útban, erőtelen kezed vonásait; és Te oh Barátság Istene, a' ki, az egymástól olly távoly lakó két barátságos szív között, az egymáshoz vonattatást, Sympathiat tagadhatalanná tetted; miért valamelly nyilván való jellel tudtára nem adtad maradhatatlan lelkenek, hogy a' mi ötet el lankasztotta 's néha néha egészen el búsulva a' maga létele meg változtatásához készítgette; tsak hűségemet próbálgató hír, 's egy minden reménységet ki rekesztő hallomás, de szerentséssen meg tsalattatott félelem vala. — Gondold el-hát kedves Barátom! mi történt velem, mig Te a' halállal küzködtél — tsudálljad, tsudálljad a' világnak által láthatatlan Törvényét, már az akar Isteni gondviselés, akar Fatum, akar szerentse, akar véletlen történet legyen. Te 20-a Junii vívtál a' Halállal, Csapodi 21-a hozzám jön, és Szántódon mulatván, 22-a panaszkodunk egymásnak, hogy Kazinczi nem ír, én mind azzal biztattam ötet is magamat is, hogy ha tsak meg nem hóltál, a' Bétsi útban vagy, és azért nem válaszolsz több rendbeli leveleimre, hogy vagy azok otthon nem találtak, vagy ha találtak is, Füred felé jössz vissza, és magad leszel a' válasz; 23-a Junii meg indulunk a' szántódi part-ról egy kis tsónakonn egyenesen Füred felé; — a' meddig (mint egy a' Tihani partok allyáig) minapi kedves álmodozásim után indulván háborgott a' viz, addig most ellenkező képpen tsendes volt; ott már kezdett a' tenger dagadozni, de erejét a' Tihani hegyek árnyékában, észre nem vehettük; mihelyt pedig a' hegyeket el-hagytuk, a' habok szabadabb szárnyaikra vették kitsiny tsónakunkat, melly tsak egy fábúl volt ki vésve; Csapodi eleget mondta, — hogy szél lessz, én is láttam az északi kormos fellegeket; de Ambitióm meg nem engedte, hogy a' Füredi mulatozó vendégek szeme láttára, a' kik már beláhattak bennünket, Tihan felé vissza térjünk, biztattam Csapodit, de ő velem semmire sem mehetvén, le feküdt a' tsónakba inassával együtt; én pedig evezőre kaptam, mivel tsak kettő vólt az evező legényünk: mikor mintegy három negyed részét a' viznek meg haladtuk,

érkezik egy képzelhetetlen sebességű északi szél, Oron tsapja a' tsónakot, és oldalra kezdi forgatni, annyira, hogy a' kormányosnak több dolga volt mint az evezőnek; a' habok, mellyek egy egy parasztház magasságyira emelkedtek, fel szedegették a' tsónakot magokra, és ismét temérdek mélységekre le tsapkodták, de mivel a' hajó kitsiny volt és könnyű, még semmi vizet nem botsátottak volna bele magok a' hullámok; hanem a' kegyetlen szél sokszor tsebrenként mint egy marokra szedvén a' vizet fejemre és hátomra nagy zuhajjal öntözgette és ilyen irgalmatlan szélvész öt ízben jött ellenünk fél Óra alatt; a' Füredi partról sokszor három-négy minutumig sem látták hajónkat, mivel az a' haboknak völgyelegjeiben mintegy viztornyok között kerengett; a' karom egy fertály alatt úgy el fáradt, hogy már tsak nem el kapta tőlem a' szél az evező lapátot. General Splényi perspectiván nézett bennünket, de mivel Csapodi feküdt, én pedig az evezőnn dolgoztam, nem gondolhatta, hogy legyen valaki az evező legényeken kívül a' hajóban; mindazáltal, mivel két révész éppen a' savanyú vizenn napolván, esküvéssel állították, hogy soha ki nem jövünk, be mentek számosan a' kápolnába és imádkoztak érettünk; és nem sokkal az után, hogy éretted két Papista Pap misét mondott; én is szerentsés voltam a'hoz, hogy kaptam Generalis absolutiót, tudásom nélkül. Igaz is, hogy az volt a' szerencsénk, hogy én meg lehetőssen értettem az evezéshez, és meg nem ijedtem, mert különben nem élők, hanem a' kegyetlen habok' predáji lettünk volna; de én, azért e, hogy minden társaim féltek, vagy tsak különös kegyelemből, úgy eszemen voltam; hogy Csapodit a' harmadik szélvészben még ezzel a' Sári rósám forma magyar dallal is vigasztaltam: Korts-márosné kápolnája a' pincze; — ki értünk tsak ugyan nagy fáradtsággal a' Nádas mellé, 's nem volt elég hogy tsupa vizek voltunk és fáradtak; hanem elébb a' Fő Ispányunk Splényi; azután General Splényi, 's tsak hamar veszprémi kanonok Csapodi jól lehoradtak bennünket, 's kivált Csapodit tsaknem meg korbácsolták; velem nem annyira bántak keményen, mert tudták, hogy elég vakmerő kalvinista lelkem van 's hirtelen meg nem ijedek. — Látod e Kedves Barátom! miképpen kapsol özsze bennünket, még a' halálnak rettetgetése is. — Oh fájdalom -- hát ha — még tselekedetem is tudásom nélkül megérezte halálodat; vagy már most hála legyen az egeknek, a' halállal volt küzködésedet, tsak hogy a' napot nem tudom, 's későbbben volt e, vagy korábban, meg nem határozhatom. Egy Bátsmegyeit viszek egyszer Groff Szétsenyinek 's kérdi az Auctorát; — azt felelem: el fogom

hozni a' képét, és meg fogja ismerni Excellentiad; a' képed az író Asztalom előtt a' falra van ragasztva, — Szétsényi kedveért le szakasztom — 's gondold el, — mikor halálodról utóbb hírt hallottam, miként gyötrött engemet ezen tselekedet — hirtelen szaladék Szántódra — helyre ragasztom árnyéodat, 's meg tsókolván azt, könyvezve ezt mondám: ha akkor holtál meg, mikor le szakasztottalak, támadj fel most mikor vissza ragasztlak. de ez már volt 24-a Julii és így sokáig hevert képed jegyző könyvetskémben. — Ah Kazinczi, most megyek már annak a' kinnak leírására, mellytől előre is irtózom. — Juliusnak huszadika tályán találkozom Füredenn a' kútnál Péczelivel, már egy néhány együtt lételünk után. — s mit mond Péczeli: a' Vice cancellarius Groff Teleki, úgymond, itt van, 's tudja e az Ur, mi hir Bétsben? — nem tudom, felelek: — Meg holt, úgymond, Kazinczi, — Én el sárgulok, merően nézek a' szemébe; néma voltam, mint a' kő, Péczeli el bámúl változásomon; — megyek a' cancellariushoz, — kérdem — azt mondja: hogy Doctor Weisz, a' ki neked testvér Sógorod, nála vólt Bétsben nem régen 's ő mondotta, hogy minden bizonnal megholtál; — nem tagadom, hogy zúgolódásra fakadtam miattad; el esett minden kedvem, 's fájdalommat nagyította az is, hogy a' Gróff nagyon sajnálkozva emlékezett rólad. — El-búsultam, el mentem Szántódra; 's leg először is Csapodinak tudtára adtam, levelem meg vagyon ő nála, mellyben tiszta szívem jeleit, meg holt barátom el vesztésén való Siralmamat ezzel rekesztettem be: *hoc etiam monumentum Szántódiini*. Azután nagyobb nagyobb keserűség környékeztén meg; úgy a' mint erőmtől tölt, elővettem szomorú Musám író tollát, ezt írtam, a' mit ide rekesztek; és azt tüstént Groff Telekinek által küldöttem; 28-a Julii magam is által jöttem Füredre 's itt találám Gömörből, Viceispány Szathmárit, és a' Máriasiakat, a' kik halálodról semmit sem hallottak, érkezik ismét az Egri Director, jó nyájas Papi ember, az pedig tsaknem esküvéssel állította, hogy ez előtt, úgymond, mint egy másfél héttel Kassán jött keresztül, Groff Törökkel beszélt, és az mint bizonyost úgy beszélte, hogy Kazinczi halálos beteg vólt, de már kezd lábbadozni. — Képzeld már, millýen örömet hittem én ezt; és melly Óhajtvá vártam leveledet; mellyet már tellyes vigasztalásomra meg-is kaptam. Gondolom, hogy már vetted legutólsó levelemet; de találd ki mikor írtam és miért? et eris mihi magnus Apollo.

Professor Vályinak én semmi levelét nem vettem; oh pedig hányszor ditsekedtem ezzel az édes bizodalommal a' szomorú hír

hallás után is; hogy akar holt meg Kazinczi, akár nem; én nem sokára levelet kapok Kassáról.

Olvasd Szerelmes barátom, olvasd, az én Siralmamat, és higyed abból, hogy ha fellyül éllek is valaha; de míg ereim meg nem állanak, forni fog éretted szeretetteddel buzgó vérem. Mihelyt leveledet vettem (mellyet tántorgó irásodból, az adreszből meg nem ismertem, de mihelyt petsétedet láttam, megtsókoltam) futva mentem a' Cancellariushoz; — Kegyelmes Uram, Kazinczi él — el olvastam belőle egynehány sort, ő kivánta olvasni mind; tudtam, hogy ismeritek egy mást, de még is ki kértem, hogy ne lássa az egész levelet — meg is engedte, meg mutattam a' puderes Pap imádságát is, — azon nagyot nevetett; életben lételeden pedig felette örült, és meg parantsolta, hogy nevével köszöntselek, és írjam meg; hogy neki Doctor Weisz beszélte halálodat, de ő nagyon örül, hogy nem igazat mondott.

Már most hát kedves Kazinczim Te élsz, és az én örömöm annyira meghosszabbította leveletem, hogy Leveledre való válaszat halasztanom kell: most tsak egy valamit írok:

Szomorú hírt vevén felőled, már egészen félbe szakadt reménységem az Orfeus felől; és így egy uj társaságba is be avattam magamat; mellyet még tsak gróf Szétsényi, Péczeli és én, hárman határoztunk meg. miben fog állani, másszor meg írom; 's monumentumod után most is egy néhány verset ki írok, melyeket 30-a Julii írtam Groff Szétsényinek, ugyan akkor én is egészségemben egy kis változást szenvedvén, de ez akar sül el, akár nem; az Orfeust ha élünk új esztendőkor kezdjük el.

Péczeli míg halálodat nem hallotta, panaszkodott ellened, mind azért, hogy a' Normát nagyon körmösen sürgeted, melly a' Nemzetnek és nyelvnek titkos eltörlésére szolgálhat. mind azért, hogy a' Jungjáról rosszul ítélte a' Museumba — holtod után pedig nem győzött sajnálkodni rajtad. olyan formán mint Virtutem incolumem odimus sublatam ex oculis quaerimus invidi. — Élly soká és egészen kedves Barátom 's szeresd

Horváthodat.

230.

Szalay Sámuel — Kazinczynak.

Tekintetes Tudománybeli Királyi Inspector Ur,
kiválóképen való Drága Nagy Jó Uram!

Regmeczről dd. 28-a Juli hozzám írni méltóztatott Uri Levelét a' Tekintetes Urnak vettem Szokott tisztelettel. Az itt való Nationalis Oskola Tanítóival a' Tekintetes Ur Levelét közlöttem, mellyből kétséges állapottyok között dolgaik állandóbb meg maradása felől való reinénységgel meg vigasztaltattak: mert tsak ugyan igaz is, hogy olly hirek repestek itt, mintha talám az itt fel állítandó Gymnasiummal rövidséget fogna szenyvedni a' Nationalis oskola. Azért ezek a' betsületes Tanítók örömmel várják a' Tekintetes Urat, és általam alázasan tisztelik.

Az accludált Levelét Tiszteletes Rajtzi András Urammal nem közölhettem, mert Kassán, Bárezán mulatott az egész Caniculaban: Ott közel éri a' Tekintetes Ur ő kegyelmét, és a' Klanitzay Uram dolgát véle közölheti: Melly dologra én most annyit tudok írni: hogy ha azzal találná magát T. Rajtzi András Ur menteni, hogy helye nints, az hová tegye a' jelentett ifjat; már tovább aval magát nem mentheti: mert távol létében is ő kegyelmének ez előtt egy néhány napokkal . . . . . Eklesiai Consistoriumban el végeztetett, hogy az ő kegyelme kívánsága szerint, a' kisebbik Cantor Szállása, interimaliter, még az Eklesia alkalmasabb házban szállithatná ő kegyelmét, ő kegyelmének lakásúl rendeltessék, és abban convictorával együtt betsülettel el is fér: magának is gazdaságára nézve nem leszen kárara, ha azon ifju tartására nézve jó conventióra mehet.

E' szerint a' Tekintetes Ur a' maga hozzája irandó levelében praeoccupálhattya ezeket a' közben jöhető kifogásait: Hogy a' dolog hamarabb és usque ad 1mam 7bris ki készülhessen.

Én szomoruan hallottam a' Tekintetes Ur egészségének terhes változásait; hála Istennek, hogy az Ur levelében arról nem emlékezik, mellyből bizonyosan ki hozom, hogy jobb egészségére fordult; mellyet, hogy az Ur Isten tégyen állandóvá, Szivem szerint kívánom: és a' Tekintetes Nagy Asszony alázatos tisztelete alatt, magamat a'

Tekintetes Ur kegyes Uri Gratiájában alázatosan ajánlván, vagyok
Tekintetes nagy Jó Uramnak

az Urnak

Miskolcz 8-a Augusti 1789.

alázatos hív szolgája

Szalay Sámuel mp.

Superintendens.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában. M. Irod. Lev. 4r. 175. sz.]

231.

Horváth Ádám — Kazinczynak.

Szántód 11-a Aug 1789.

Itt vagyok már Kedves Barátom; itt tsókolgatom halottaiból fel
támadott Kazinczimnak árnyékát, által jövek az éjtszaka a' Bala-
tononn, ide, ebbe a' magánosságba a' hol, (holt híreket hallván)
keservesen sirattalak; és holtod után a' mint én képzeltem, tulajdon
Lelkem előtt tettem bizonyágot, hogy el-felejthetetlen Barátom vóltál,
lelkem előtt tettem fogadást, hogy édes emlékezeted szivemből ki irt-
hatatlan; hogy itt most fel elevenedésednek is Innepet szentellyek.
Ugy is vagyon; ma kezdem azt szentelni; de tudod azt hogy más-
képpen vagyon az örömmek, mint a' szomorúságnak dolga; mert ha
szinte vigasztalás is a' szomorúságban a' szomorú társ; de tsak ugyan
qvum curae graves loqvuntur, ingentes stupent és átallyában a' szo-
morú ember egyedül valóságot keres. — Ellenben az öröm tsonka,
ha társa nints az örülőnek; olyan az, mint a' táncz, vagy maga is
a' musika, — (Híjjános a' magános dinomdánom) és így akkor lessz
majd tellyesebb mértékű az én örömöm; ha a' rajtad nem rég velem
együtt szánakozó jó Barátommal, Csapodival együtt lehetek, a' kit
meg tsaltam a' hamis hírrel, vagy is vele közlöttem meg tsalattatá-
somat — ma pedig már hajnalban ki metzfvén leveled oldaláról ezen
sorokat: *Csapodit szentül tsókold* etc. meg küldöttem neki, 's meg
írtam, hogy élsz. — Eleget erőltetem Músámat, hogy énekellyen örvendő
verset felelédesednek emlékezetére; de nints mód benne, torkánn akad
a' hang örömében; halasztani kell.

Azt ígértem leg ujjabb levelemben, hogy harmad nap alatt
válaszolok leveledre, — most tehát el kezdem azt, — végezhetem e

vagy nem? nem tudom — óhajtanám, hogy ez a' Levelem utól érne a' másikat. — Nyavalyád hogy nagy volt, tsak holt hiredből is el kell hinnem: de leveledből is látom; úgy tartom, hogy Doctor Weisz akkor indulhatott Kassáról, mikor már a' Felcsеред sem hitte hogy ély, 's azt kérdezte az Inasodtól, hogy élsz-e? 's igazán nem holtál e meg? Én éppen olyan állapotban voltam most mint egy harmadfél esztendeje; tsak hogy az én nyavalyám más speciesű volt, és én nem phantazeroztam, de a' szörnyű fájdalmak miatt nem is gondolkodhattam; senki sem hitte, hogy meg élyek. Nyavalyám tsak harmadfél napig tartott, de kivált az utolsó fél nap egész esztendő volt — öt minutum alatt egésszen helyre jöttem, 's akkor vettem észre, hogy nagyon jó lett volna akkor meg halmom, mert a' Lelkem igen jó állapotban volt, mert én azt hittem, a' mit most is hiszek; hogy holtom után-lelkemnek boldogsága nagyobb részént abban fog állani, ha él hitetheti magárúl, hogy ő jó és a' betsületes Lelkek közül való volt. Úgy vélekedtem, hogy ez az a' számadás, mellyet neked is Phantasiájidban meg kellett tenned Istened előtt. Tudom én azt 's hiszem, hogy az Isten kérdéseket nem fog tenni Lelkemnek, hogy ezt vagy amazt miért tselekedtem; hanem maga a' természet bele tseppegette Lelkemben a' törvényeket; mellyeket az utolsó szorongattatásokban lévő Lélek magára alkalmaztat, és vagy absolvállya vagy vádollyá magát: 's el valván osztán a' testtől, mivel az érzékenységek által több több új ideákat nem szerezhet magának, meg marad azok mellett a' rémitő, vagy gyönyörködtető inmaterialis ideák mellett (értvén ezt tsak az ítéletről, vagy a' magáról való jót ítélésről) mellyeket képezett a' halálkor. Lehet, és úgy kell lenni; hogy ha van Gradus a' holdogságban, a' boldog és a' boldogtalanságban a' boldogtalan lelkek, mint subjectumok között; vagon magában a' boldogságban is külön külön minden lélekre nézve; az Istennek érzése, a' halhatatlanságból származott öröm, lassan lassan mind boldogabbá teheti az olyan lelket, a' melly magát a' meg oszlattatáskor jól absolválta, és a' meg meg maradt kétségeket is lassanként oszlathatja; és ellenkező képpen a' melly lélek magától rossz sententiát kapott, azt mind jobban jobban gyötörheti, 's maga a' vádoló lelki esméret az akkor elő nem forgott vádokat is beneficio reflexionis et reminiscentiae elő forgathatja. de tsak ugyan a' legvégső combinatióknak, 's judiciumnak leg nagyobb az ereje. — Boldog lettél volna hát Te is Barátom: mert lelked azzal az édes phantasiával vált volna el testedtől, hogy Te a' Teremtőtől jó sententiát kaptál, és azt éppen azért, mert a' neked

rendelt Kalauzt el nem hagytad — tökéletes absolutio ez, a' melly minden bűneid alól úgy fel szabadít, hogy akarmi gonosz tetteidet hozta volna vissza a' lelkednél minden bizonnal meg maradandó Reminiscencia; meg győzné azokat az az édességes Conscientia, el hitetődés, hogy Te absolváltattál; — mert már ez a' Te édes álmadozásod (ha akkor egyszerre meg szüntek volna testi érzéseid és azok semmi uj ideákat nem suppeditaltak volna) mind örökké meg maradt volna; mind örökké tsak azt képzelted volna, hogy Te a' Tégedet absolváló Teremtő előtt állasz, és e'hez a' mint egy örökös álmadozássá vált képzelődéshez, semmi egyéb nem ragadhatott volna, hanem némelly homogenea, de már régen meg szerzett ideáknak kedveltető combinatiója, példának okáért; — be boldog voltam hát én, hogy ezt hittem, hogy a' természet törvényeit, Isten, magam, és felebarátim eránt megtartottam — 's más hasonlók. — Én így gondolkodom, kedves Barátom — de még ennek is sok híjja és ezer akadályi vagynak. — Hanem

Csak ugyan lehetne a' te lelked boldog holtod után, ha másképpen hinnél is, mint most hiszel; sőt ha valósággal Immaterialis talál lenni a' lélek, és így a' test nélkül, 's sensusok nélkül leszen a' halál után is perceptiója magáról, és adperceptiója; akkor el fogod magadat szégyenleni, hogy tsak kova vagy aczel tűz formának gondoltad magadat, 's azomban most érzed, hogy különös személlyes valóság vagy; és így kissebb léssen a' Te boldogságod, mint az enyím; mert nekem tsak az a' ditsekedés is, hogy jót gondolkodtam lelkemről még életemben, sokat fog adni boldogságomhoz. Fel tevéen pedig hogy úgy lessz a' dolog, a' mint Te gondolod, — hogy a' test a' maga inertiajában érzéketlen marad, a' lélek pedig ad Oceanum spirituum vissza megy és így más munkára rendeltetvén, nem ügyel semmit elébbi valóságára, és ötet az ő volt létele 's mitsodás létele semmit sem adficiállya; úgy az én lelkem, a' ki most másképpen hisz, mostani hitelének semmi kárát sem vallya, 's boldogsága nem kissebbedik, és így sokkal bátorságosabb azt hinni, a' mit én hiszek, mint a' mit Te. — Szégyenleném azomban nagyon; 's nem férne hozzá az ilyen méltóságos valaminek vélt lelkem' nemességéhez, hogy én azért higgyem ezt vagy amazt, azért tiszteljem a' Teremtőt, azért szeressem ember Társaimat, mert a' jó léleknek jutalom, pompás fényesség ígirtetik, és a' rossz lelkeknek örök gyötrem 's boldogtalanság. Bent van az Istenben minden jutalom vagy büntetés ígérese nélkül, az a' képzelhetetlen majestással öszve köttetett végetlen jóság;

mely el-hiteti Lelkessel; hogy egy okos és szabadsággal bíró értelemmel felruházott Teremtéshez, természettel és minden írott törvénybeli obligatio nélkül nagyon illendő dolog, hogy a' maga Teremtőjét ismerni igyekezzen, és azt imádja; a' mely lélekben pedig ez meg vagyon; a' mely lélek ennek a' következésnek igazságáról meggyőztethetik, annyira mehet már az, minden revelatio nélkül is, az Istenről 's a' léleknek következő állapotjáról való tudományban, hogy csak a' némely faragatlan tudományú keresztyéneknek, a' harmadik égben finum aranyból épült, élet fája gyümölcseivel 's az életre buzgó vizekkel bővös paraditsonyokrúl való testes képzelődéseket hányja ki, többire a' keresztyénektől, az okosaktól értem, keveset fog különbözni. — Különösen

A' mely három punctumokat a' léleknek származásáról 's utóbbi állapotjáról irsz, nagyon homályosok, 's rész szerént egy mással ellenkeznek; — első punctumod a' lelket úgy mutatja, mint valami olyast, a' mi nem personale; mert ha az aczélnak a' kovához ütéséből származott tűz a' lélek, úgy neki tsupa erőnek, vagy tehetségnek kell lenni, — ne tsudáld a' mit mondok; mert testől lélek, materiától spiritus, nem származhatik; és így ha lélek még is az, a' mi ex communicatione (ad formám öszve ütés) származik és még is nem materia, már neki tsak erőnek vagy tehetségnek kell lenni. két utolsó punctumod pedig azt mutatja, hogy a' test is, a' lélek is, valamely egy mástól meg különböztetett valóság és nem tsupa tehetség. Meg valtom azt én is, és az életnek egyik tökéletlenségét abban állítom lenni, hogy nem tudom mi vagyok; embernek nevezem magamat, 's azt mondom, hogy testből és lélekből állok, azonban sem testemet, sem lelkeket nem ismerem. De ez a' vallástétel egyszersmind involválja, hogy lehet hát valami olyan valóság, a' mit még a' testnél is kevesebbé ismerhetek, a' minek részei nintsenek, még is egész, a' mit semmi érzékenységem nem tapasztalhat, még is van, lehet mondom — mert a' testet látom s érzem, még sem tudom mitsoda — azonban, ha gondolatimmal fel megyek egész az Istenségig, még hozzá teszem azt is, hogy nem tsak lehet olyan testetlen valóság, hanem van is. A' Föld fordul a' nap körül, vagy akar a' Nap a' föld körül; fordulnak a' természeti és bujdosó tsillagok, vagy ha a' fixák nem fordulnak, megint a' mi földünknek kell uj fordulásának lenni; és ez mind bizonyos, és által alig látható törvényekenn megyen; — mi tsinállya ezt, — azt mondok — maga a' dolgok természete: — de azt kérdem; van e hát annak a' természetnek esze, vagy valami

elmebeli forma tehetsége az erő mellett; mert ha van, a' lessz az Isten; ha nints, más különös hatalmasságnak kell lenni, a' mely törvényt szabott nekik, 's ki tsinálta, hogy a' napnak ennyi vagy amannyi messzeségre vonó és taszító ereje legyen; vis attractiva et repulsiva, centripeta et centrifuga, minden test más testhez vonattatik, egyik a' másik felé sijet; és így ha tsak ez az egy erő volna a' testekben, 's más nem; minden égi testek egymásra robannának, 's lenne belőlök egy kigondolhatatlan valami, (a' mi talám valaha meg is lessz) hogy hát öszve ne omoljanak, a' Teremtő különös messziségekre helyezettvén őket, a' kissébbeket mint egy el hajította kezéből; 's annak a' hajításnak erejével már a' Föld, Tellus nostra, egyenes lineán szaladna ez véghetetlen üregben mind örökké; de azomban a' napnak vonzó ereje tartóztatván ezen futásában, és maga felé vonván; kéntelen vele a' föld, hogy a' maga egyenes útját, mellyen projiciáltatott, meg-görbítettse, 's így forog osztán a' Nap körül — 's hát mitsoda az, a' mi ezt tsinállya; — ha az az erő, a' mit természetnek nevezünk, annak nagyon okos erőnek kell lenni, hogy olyan messzeségekre rakta 's hajgálta el egymástól ezeket a' testeket, hogy mikor a' hold hasonló erő miatt a' földet kerüli, mint a' föld a' napot, — a' napnak vonzó ereje meg nem tudja gátolni 's akadályoztatni a' holdnak a' föld körül való kerületét, lehet e az test, a' mi ezt tselekszi, materia e az; vagy tsupa erő és úgynevezett tehetség e, oh nem; Értelmes valóságnak, de egyszersmind testellen hatalmasságnak kell annak lenni — Teremtőnek — Istennek. — Nem tsak lehet tehát lélek, hanem kell is lenni; — ha van Isteni lélek, miért nem lehetne Emberi lélek is és miért ne lehetne az, valami a' testtől meg különböztetett valóság, a' mi most úgy öszve van kötve a' testtel, hogy mi képzelődéseinkkel Separálni nem tudjuk. — de mennyünk odébb,

A' Testből semmi sem vész el, — 's a' lélekből sem, ez mindenik igaz; de hova lessz hát a' test, 's hova lessz a' lélek: az a' kérdés, semmit sem vétkezném vele, ha azt mondanám, hogy nem tudom. de mivel (a' mint a' keresztyén hiszi) a' Teremtő tudunkra adta, hogy hova lessz; kell tudnunk, ha nem hiszük is, vagy (gyen-gébben) ha meg nem foghatjuk is. Tudom azt hogy a' lélek az Isten kezéből jött ki, és így az akkor rossz nem lehetett, hanem bizonyos értelemben Isteni eredetű; miért vagynak hát az emberben, a' ma született gyermekben is vétkes indulatok? mivel veled értelmes emberrel van dolgom; ide merem írni mit hiszek; — a' lélek mivel részetlen, — eltért a' mi első atyánkban milliomszor milliom lélek is,

mert benne lehetett úgy, hogy helyet nem foglalt, azt tartják a' Phisicusok hogy ultima etiam elementa corporum, ha nem testetlenek is, de tsak ugyan indivisibilisek, és így benne lehetett az első emberben, minden e' világon élt és élendő embereknek testeiknek elementuma is, könnyen el képzelhetd már a' propagatiót, és azt is, hogy inficialva vólt már az első emberben minden lélek 's minden test. látod e, hogy én könnyen meg foghatom a' peccatum originalét. — Már — le szakasztok egy makkot, ketté vágom, látom benne a' magvában egy kis fátskának képét; melly idővel nagyra nő, meg kell annak a' kis fátskának pitziny magvában lenni az Onoka élő fának is in suo elemento, et sic in infinitum. is így már azt képzelem 's meg foghatom, hogy mi nem tsak úgy mint testek, hanem úgy is mint eleven teremtések, származhattunk a mi Atyáinktól. — *Eleven teremtéseket* mondok, (még nem megyek a' léleknek valóságos essentiájára) mert az élő fában meg vagon az ő tőle származandó fiú élő fának *eleven valósága*, mellyrül idővel el hisszük hogy habet vitam vegetativam. — az ember magvában is meg vagon a' fiu embernek *eleven valósága*. — Most megyek már a lélekre. de itt reá kell szorúlnom a' Leibnitz involucrumára; vagy ha arra nem is, legalább azt kell gondolnom; hogy ultimis corporum humanorum elementis singulis, adhaerent animae humanae, et in actu generationis, ab homine separantur, et fiunt novus et distinctus homo: mikor osztán per nutritionem a' test annyira megy, hogy érezhet, 's mozdulhat; akkor azt mondjuk, hogy élő ember; 's tsak az a' külömbségünk a' fától; hogy a fát a' maga lelke, (mert annak is van ens simplex lelke sui generis, et classis inferioris) tsak elevenné teszi; de az én lelkemnek több tehetségei 's nemesebb valósága lévén, elevenit is, gondolkodik is. — de arra sem mernék meg esküdni, hogy a' fa nem gondolkodik, és hogy ő ne érezné, mikor le vágják. Mikor elfárad a' test, alkalmatlanná lessz a'ra, hogy a' lélek éltethesse, meg halunk; a' lelkem el megy; és tudom hogy el nem vész: de jön e vissza vagy nem többé a' testbe; azt már Te úgy higyd a' mint akarod, és úgy hiszem én is. — Ha az életben, úgy be szoríttathatott a' testbe a' lélek, hogy ebből tsak két lépésre is el nem mehetett; benne maradhat a' halál után is, és ott az inmaterialis ideákkal eleget dolgozhatik, 's mikor osztán a' testnek részei, az ő régi valóságjokra, mellyekből lettek, vissza mennek, particula scilicet adjectatae tsupán tsak az marad emberi testnek, az az ultimum elementum, mellyet az Atyámtól vettem: 's a' mellett maradván a' lélek, ugyan azt, valamelly tőlünk el

rejtetett titkos erővel megint meg elevenítheti, evolválhatja. — Ne, itt van a' feltámadás; de ha ez így meg lehet, meg lehet az is, hogy elrepül a' halál után a' lélek a' maga ki rendelt helyére, és annak idejében vissza jön a' testbe: még pedig mivel ez a' systema minden lelkeket egy forma idejükké tészén, és minden emberi testnek elementumait is ugyan azon egy időben teremtetteknek lenni tartja; könnyen meg egyezhet abban is, hogy a' fel támadása is minden testnek ugyan azon egy időben lészen; el telvén a' testek változásinak, és az ő legelső valóságjokra lejendő vissza meneteleknek is a' Teremtőtől meghatározott periodusa. — Rövid szóval tehát ez az én Systemám: minden emberi testnek, a' mint minden léleknek is, már az akar materialis lélek, akar inmaterialis Spiritus legyen; eredete, törsoke, nemző Attya, instrumentalis oka vólt a' leg első ember; mert akar mennyire fel visszük az embernek eredetit, valaha tsak kellett egynek elsőnek lenni; a' lélek meg marad a' maga valóságában, és a' mint az test organumi alkalmasak, vagy alkalmatlanabbak, úgy dolgozik a' testben. a' testnek ultimum elementumi is meg maradnak, de az azokhoz ragadt 's nőtt részetskék el repülnek, és a' halálig egymást fel váltogatva nőnek és fogynak; a' halál után pedig a' rothadás által kiki a' maga elébbi valóságára vissza megy, meg maradván az ultimum elementum, mind a' maga valóságában, mind abban a' habitásban, hogy valaha transacto periodo alkalmas legyen a' lélek által lejendő vivificatióra, már a' lélek akar mindig vele maradjon, akar a' közönséges fel támadáshoz újjolag hozzá kaptsoltasson. † — mond meg már kedves Kazinczim! ki a' halál torkából való Ki szabaduláskor is ilyen szabad gondolkozásti lélekkel birsz — ha ellenkezik e ez az én állításom, azzal a' Kalauzzal, melyet belém adott a' Teremtő; nem jobb e ez a' Te állításodnál? A' léleknek ad oceanum Spirituum vissza menni, 's ismét munkára rendeltetni, olyan nehezen meg fogható gondolat, mely maga arra kényszerit engemet, hogy ezt higgyem, a' mit leírtam, mivel ezt könnyebben képzelhetem. de tsak ugyan én sem obtrudalom neked az én értelmemet; mindazáltal ha a' magadéban jobban illuminálsz, 's az enyimben nehézségeket fogsz ki tenni; nagyon örömet el fogadom, mert még az enyimnek sok híja van.

A' Múseumnak második negyedét még én nem láttam: nagyon örömet látnám-már; add tudtomra azt is, hogy a' harmadikban nekem lessznek e? és mitsoda darabjaim. — Ha Füredet leírod, és engemet festessz, elébb velem közöld, míg ki nem adod. Én az Orfeusba,

kivánságod szerént tsinálók verseket a' Magyar Literatorok felől, de magad ird meg a' substratumot. — 's osztán arra is kérlek; hogy tsak ugyan kedvezzünk eleinte minden Literatornak; rea' érünk idővel mindenre.

Mit mondok a' Messiásodra? meg mondom, ha látandom Csu-dálkozom intésedenn, hogy egyenességet vársz tőlem, nem complimentet. hát nem tapasztaltad e bennem már elégszer: hogy a' barátságának nagyobb érdemét állitom lenni az egyenes szó ki mondásban, mint a' fark tsóváló kedv keresésben. tartozom tsak ugyan a' literatoroknak complimentel is, mert szeretem nemzetem boldogságát; de a' mellett szivemet az egyenességről el-felejtkezni nem engedem.

Míg ez a' levelem megkészült; mivel tegnap estve érkezett atyafi vendégeim az éjtszakát tőlem elvonták, az alatt meg jött Csapodi levele, ide zárom a' Tégedet illető sorokat.

Péczei a' mult hónapban itt lakott Füredenn, majd három hétig; szörnyű indulat van abban az Emberben a' magyar nyelv iránt; mondja, hogy vóltál nála Komáromba, sőt azt is mondta, melyet én nagy örömmel hallottam, de tsak ugyan sokallottam, hogy minden jövedelmednek felét a' magyar literaturára fordítani el tőkélteded. tsak arra únszolt, hogy verjelek le a' Normának olyan kemény sürgétségétől, és azt tsak meg kell vallanom, hogy maga a' Vicecancellarius G. Teleki is idegen attól az Institutumtól; és itt átallyában mindenek a' normalis oskolákból nyelvünk pusztulását; a' mixta oskolákból pedig nem uniot, hanem egy zavaros vallás keveredést jövendőnek.

Gróff Szétsényi 8-a Aug. ment el; ő magát hozzám és Péczeihez társúl adta; 's azt végeztük, hogy mi keressünk magunk mellé magyar tudósokat; ő pedig némelly Mágnás jó Barátit arra fogja venni, hogy mindenik egy egy nemes Ifjat sub titulo Secretarii tartson maga mellett; a' kiknek egyéb dolgok ne legyen, hanem a' jó Francz és Német könyveket forgassák magyarra; — én mivel csupa magyar vagyok, Originalisokat irok; mindazáltal a' Görög és Deák könyveket magamra vállaltam. — Én azt javasoltam, hogy minden esztendőben kétszer vagy háromszor Concursusunk legyen (egy meg lehet nyáron Füreden) és ott minden társok a' magok munkáikkal compareállanak, 's azokat rendel olvassuk által, és a' hol szükség, igazíttunk rajtok. De attól Szétsényi idegen, ne hogy némellyek conventiculum nevet adjanak neki — hanem azt akarja hogy per Manus küldözzük egymásnak — és így még ezen Institutumnak

sok hijja van. De tsak ugyan mivel Te már élsz, öszve kaptsolhatjuk magunkat, ha jöhetsz valaha felénk; felkeressük Szétsényit. ő is Latomus és igen jó helyen van a' szíve. Bétsben mind a' fijának mind a' leányának magyar asszony dajkákat tart, a' kik a' Fejre valóban hordozzák a' kis grófokat a' Bástyákon.

Az én Nyári éjtszakám már valahára meg érkezett a' Bétsi Revisorúl, Veszprémben kell nyomtattatnom, mivel a' correctiót másra nem bízhatom.

már megint tele van levelem, Isten hozzád

Horváth mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 185. sz.]

232.

Kazinczy — Aranka Györgynek.

Alsó Regmetz, Aug. 13d. 1789.

Tisztelt Barátom!

Utóbbi Leveled nagynak festi előttem Válaszom után érzett nyughatatlanságodat. Nem veszem tsapodárkodásnak azt, jobban is esmérem mind érdemeidet, mellyekkel engemet felyül haladsz, mind öszve nem hasonlított alatsonyságomat is; de akár melly nagy vólt is nyughatatlanságod, nagyobb még sem lehete az enyímnél, mellyel újabb Leveledet vártam; noha TE a' Válaszolásban gyorsabb valál, mint én, betegségem miatt, lehettem. És valóban már majd tsak el-engedtem magamat az újabb írásra ragadtatni: de az attól tartás, hogy azt meg-bántásnak veheted, 's egyszersmind az a' ketsegtető reménység is — mert mit nem reményl a ki szeret? — hogy már talám útban vagyon újabb Leveled, meg-tartóztatának. Nem tsalameg babonás hitem: imé újjabban hallom hogy szeretsz! —

Te engem az Ifjúság tavaszában képzelsz lenni. — Tsalatkozol. Már ki-léptem belőlle, 's a' férfiúi Nyár hősege sütni kezdi ortzáimat. Az ugyan, a' mit Bóldog Bolondoskodásomban írtam, hogy fekete hajszálaim hullanak, nem igaz. — Hogy valamennyire bővebben esmérj, imé itt egy kis Biographiám:

«Születtettem 1759. Octob. 27dikén Anyai Nagy Atyám Bossányi Ferencz házában Bihar Vármegyében; kiról (engedd hadd kevélykedjem ebben) ezt írta valaki az Ország Gyűlésén 1764-ben:

Bossányi Ferentzem, Baranyi Gáborom,

Kiket meg nem lepe a' Németes korom. etc. etc.

Neveltetem Késmárkon a' Német Nyelv miatt kevés ideig és S, Patakon. El-végezvé a' Törvény tanulását 1784ben, először Zemplény, azután (mivel ennek határai közt lakozom), Abaúj Vármegyének Vice Notariusává lettem, 's Abaújnak Tab. Judriae Assessorává is tétettettem. Midőn két Vármegye kínált az Ordinarius Notariusi hivatallal, által-léptem a' mostaniba, és ezt 1786dik ólta gyönyörűséggel 's Előljáróimnak bennem meg-nyugvásokkal, sőt másoknak irigységekre viselem. Fize-tésem leg-közlebb 1500. ftban határozottatott-meg; Subalternus Visi-tatoraim pedig Fő szolgabírói Charactert és 600. ft fizetést kaptak. Lakásom eddig Kassán volt; most, reménylem, ki vonhatom magamat ezen Atyai kis Jóságomba. Nős nem vagyok, 's egyhamar még nem is leszek. Született Nyelvemen kívül a' Deákat, Németet, Frantziát és Olaszt értem és valamennyire a' két utolsót szólom is. Termetem (ne ne vess ezen) alacsony, színem barnás feje; physiognomiámat mutatni fogja egy rövid nap alatt bé-küldendő gipsz képem, melyet *Leonard Posch* nevű Bétsi Künstler készített, és a' melly hozzám tökéletesen hasonlít; ki-vévén azt, hogy Római öltözetem és lobogó hajam azt nagyon *el-idealisálja*.

Hozzá fogok mostan Leveled tzikkelyeinek válaszlásához:

Hunyadi Ferentz Debreczeni Prédikátor Urhoz le nem küldém sem Gessneremet, sem Messziásomat. Nem mertem szerentséltetni által-küldését, mert azon Fragmentumomnál, a' mellyre írom azt, többször le-írva nintsen sem egyik, sem másik. Ha tehát valami-képpen el-találna veszni, újonnan kellene dolgoznom izzadva tett munkámat. Légy tehát addig tsendességben míg azt számodra le-írat-hatom. A' Gessner *Első Hajósa* lessz, a' mit leg-hamarább küld-hetek-meg. Szemínjét és Szemiráját a' Museum 3dik Negyedében találhatod fel.

Nyughataflan vagyok látni darabjaidat. B. Rádaynak tegnap vevém újabb Levelét erántok. — *Ezt a' fordítást valójában a' jobb fordításaink közzé számlálhatjuk, olyan könnyen folyó 's minden erőszak nélkül való, 's az Nyomtatást valósággal meg-érdemlő* — — A' *Julia Levelei* nem á la *Nouvelle Heloise* é? — A' *Bianca Capellot* esmerem. Kezdetét szeretem, igen szeretem; közepe táján tölle tsömört kaptam; a' vége felé el-vetettem. Nem hiheti el az Olvasó, hogy az a' tüzes elme írta légyen a' könyv két hátulsó harmadát, a' melly a' Capello névtől meg rettenni nem tudó Ifjat festi, midőn a' Gondolába szalad, 's Bianca előtt térdre esik.

O hát *Alcibiadest* ki fordítja? — — A' Skizzből (Esqvisse) némelly darabokat én ki osztok Magyarúl jól tudó Subalternusaim közt 's belé iktatom majd a' jövő esztendőben el-kezdendő Periodicus írásomba.

Czenczi nomen factum, prouti Lyda, vel Laura. Klopstock a' maga Kedvesét Csidli-nek nevezi. Én ezen szó szerzése alatt a' kedves cz, ez hangra figyelmezttem. Más helyeken *Lili*, vagy *Lilla* névvel élek. A' *Daemoniában* keresve kerestem a' homályt. Daemon, Lélek, az igaz; de emlékeztethet bennünket *Socratesi Daemonra* is. Igy lessz Enthusiasmus, Meg-ihletés, El-ragadtatás. Eggyike ezeknek tzé- lomra, értelmemre igen alkalmas vala. — Ha ki nem ért, jól teszi hogy nem ért.

Mégyek most már Criziseidre.

1) Jól tudom *én* mire tsal világod. TE azt mondád hogy az el-vontt szóval élés *Németes*. Két értelmes Barátom vala nállam, midőn leveledet vevém. — Ok véled ellenkeznek. — A' *hogy*-gyal való élést mindenütt kerülm, a' hol lehet, mert gyakorta fordul-elő, 's gyakran meg-sérti a' fület. De engedek még is, 's mivel az elsőb sorban már egy synonim amonos syllaba vagon, *vonsz*, ezt a' sort így teszem:

Látom, hová tsalogat világod.

2) A' ki húzott sor (utolsó Strópha) megváltoztatásának okait látod; [azt] mondád. — O azt szeretném bővebben érteni Tölled.

3) A' mit így írsz: «*Csilloogs* szabadság. *Csalfa* remént *te rám*. második és ezzel nem eggyez a' mi következik. Hijába biztatsz; Hijába teszed oda a' választó jegyet (;).» Ezt valóban nem értem. *Csillogek*, jó szó. — *Tsalfa*, jó hasonlóképpen. remény pro remény- ség per amputationem Poetis cum moderamine licitam. Ezzel élünk még prosában is. — A' Syntaxis sem hibás. — Az értelem töké- letes. Nem tudom, valóban nem tudom, mi botránkoztatata meg, 's kérlek add azt értésemre. Senki sem veszi háládatosabban Crizi- seidet, mint én.

4) A' Külföldi szók meg-tartásáról másszor. Lehetetlen hogy ne olvastad volna azt, a' mit Bácsmegyeym Jelentésében erről a' ma- teriáról mondok: 's én annak igasságáról eddig el-tántorithatatlanul meg vagyok győzzetve.

Hogy Idylliumim tetszenek, mind néked, mind T. Borosnyai Urnak, azon nagyon örülök. Én Gessnerhez szerentsés órában fog- tam. B. Ráday, Vice Cancell. Gróf Teleky és Gróff Teleki József igen kegyesen ítéltek arról; Wályi Andrást és Vitéz Imrét pedig a' Lite-

raturának Proselytájává tették. Az első a' Wieland Psalmusait, az utóbbik a' Dusch Oresztesét adta-ki ez idén; mind a' kettő [Né]metes fordítás.

Esméred é TE Halmágyi László Barátomat, Domokos Lajos Urnak, Debreczenből, Vejét, a' Kővári Vidék Jurid. Táblájának Praesesét? Barátod e' ez Néked? — Ha esmered, és ő Barátod, az ő útján meg-könnyebbíthetnénk munkáink bé-küldését. Én ujabban kérlek ajánlásod tellyesítésére, 's óhajtom hogy Munkáidat meg-kaphassam. Mind én el fogom olvasni, mind némelly jó szívű Barátim, kik a' Litteraturában érzékeny fülekkel bírnak, 's elidbe terjesztem bátor-ságos meg-jegyzéseimet. E' szerint nagy módunk lessz a' Magyar Országi és Erdélyi Magyarságot közelebbre vonni egymáshoz.

Élj boldog napokat érdemes Barátom, és légy el-bitetve felölle, hogy szeretetteddel senki sem kevélykedik inkább mint

Kazinczy.*

[Eredetije Gyulai Pál birtokában.]

233.

Kovachich Márton György — Kazinczynak.

Ofen d. 13. Aug. 1789.

Hoch Edelgeborener Hochgeehrter Herr!

Hochschätzbarster Freund!

Ich würde Ihnen zu Ihren gelehrten Arbeiten mit dem entzückendsten Vergnügen Beyfall zurufen, wenn Sie mich hören könnten, oder Hände zu klatschen pápá-pa dur 3mal 3. wenn Sie mich sehen könnten, ich würde von Ihren Bemühungen, im Kleinen, ausrufen: nescio quid majus nascitur Iliade, wenn ich als Freund noch nicht erwarten wollte, um versichert zu seyn, dass es nicht blos Vorliebe sey. Mag es seyn wie es will, ich wähne Sie werden mit Ihrer kleinen Gesellschaft in der Ungarischen Litteratur Epoche machen. Der höchste B[au] M[eiste]r erhalte Sie nur, und sey gepriesen, dass er Ihnen das theuere Leben erhalten, und die Gesundheit wieder gegeben habe! Ich erfuhr Ihre Krankheit zugleich mit der Nachricht

* Az utolsó lap. alsó szélén Aranka jegyzése: «Válaszoltam 28. Febr. 1790.»

der Genesung. und so hatte ich darüber mehr Freude als Betrübniß
Fahren Sie fort qua bene coepisti.

Mein Merkur ruht ein wenig nach seinem langsamen Flug, und ich muss erst die 3000 Fl. ersetzen bey meinen Finanzen, die ich dabey eingebüßt habe, um ihn fortsetzen zu können. Um aber indessen nicht aus der Auctorfertigkeit zu kommen, beschäftige mich mit Kleinigkeiten, die ich zwar als Litterararbeiten betreibe, aber nur als Kaufmannswaaren betrachte; nächstens sollen Sie von mir erhalten: *Gabrielis Kolinovics Chronicon Templariorum cum vita Autoris et Iconibus ejusdem et Templarii*. Ich werde in Ihre Gegend wenigstens 30 Exemplare verschicken und Sie werden die Güte haben es den Liebhabern zu empfehlen. Sie wissen, welche Freunde dieser Gegenstand interessirt, wobey wenigstens die lateinische Sprache in unserem Vaterlande was neues ist. Meine *Geschichte der Seminarien* und dergleichen der *Convicte* in Ungarn geht mir etwas langsamer, man kann keine Schreiber bekommen, die wenigstens die Materialien abschrieben, und was kann eine in Amte beschäftigte Hand? Nächstens werde herausgeben: *Analecta ad Historiam Litterariam et Scholasticam Hungariae pertinentia*, den ersten Band, vielleicht haben Sie etwas dazu zu liefern; in einem jeden Bande werde ich auf ein oder mehr Kupferplatten einige Köpfe von unseren berühmteren lebenden Schulmännern und Schriftstellern in Medaillon-Form liefern, und so diese Sitte der Gelehrten des verschlossenen Jahrhunderts zu erneuern suchen, wenn Sie mir einstweilen, bis es im Grossen geschehen kann, Ihr Porträt zu diesem Ende liefern wollen, nehme ichs als Beweis der Freundschaft, freylich kann sie nicht durch meisterhafte Künstler stechen lassen, weil ich zu viel mit meinem Eifer eingebüßt habe, doch soll es so sauber geschehen, als möglich. Wenn Sie sonst noch mehrere Aere dignos in der Gegend haben, z. B. den Grafen von Török, so erweise auch den übrigen nach und nach diese Ehre, wobey dieselben wenigstens meinen guten Willen annehmen können. Ich wünschte verdienten Männern prächtige Denkmäler errichten zu können.

Wir machen eine Sammlung *Articulorum Diaetalium et Generalium Decretorum Regum Hungariae quae in Corpore Juris Hungarici desiderantur*, und wünschen sie so vollständig, als möglich zu machen und herauszugeben. Ich höre die *Sedes Lanceatorum* hätten verschiedene Originalien, und bitte Sie per amorem Patriae sich nach solchen nicht nur bey diesen, sondern überall bey Ihren

Freunden, Korrespondenten zu Sáros, Debreczen, bey den Comitaten bey Privatfamilien zu erkundigen und was Sie erhaschen können entweder in genauen Abschriften für mich zu verschaffen, oder wenigstens mir anzuzeigen was, wie und wo dazu zu kommen wäre. — Auch gedenken wir einen Codex Juris Publici Particularis Regni Hungariae antiqui et hodierni Diplomaticus zu sammeln, wenn Sie also irgends von einigen Diplomen dieser Art bey oben benannten erfahren können, geben Sie mir Nachricht davon, einstweilen wäre ich mit einem Verzeichnisse zufrieden. Ueber alle diese, und noch andere Gegenstände werde ein andersmal mehr schreiben. Neues habe Ihnen nicht viel zu melden, dass die Kameralgüter licitando verkauft, verpachtet etc. werden sollen, mögen Sie gehört haben, oder werden Sie hören und vielleicht selbst was an Ihre Familie zu bringen suchen. Wir haben in unserer aufgehört zu arbeiten, mir ist zwar leid, dass es an dem Hauptorte geschehen ist, man kann aber doch das Gute auch sonst wirken, und mir wäre alles Eins gewesen, weil ich schon ohne dies in der Stadt als Zechmeister der Maurerzunft ausgeschrien bin.

Bey dieser Gelegenheit habe Sie schätzbarster Freund! bitten wollen, Sie möchten es in Acht nehmen und dem Herrn Grafen v. Török auf gute Art beybringen, sich durch den Munkatscher Bischof nicht überraschen zu lassen wegen seinen Nefen Theodorik Bacsinszky, dieser starke Zug des Nepotismus ist uns zu sehr bekannt, als dass man ihn behertzigen sollte, früher oder später muss es ausbrechen, wenn das Ding so getrieben wird. Ihnen wird nicht unbekannt seyn, dass die Uebersetzung einiger Normalschulbücher ins Ruthenische von dem Präfekte des Seminariums zu Unghvár Gregor Tarkovics herrühre, dieser vortrefliche Mann kann Ihnen unmöglich unbekannt seyn, seine Liebe zu Wissenschaften, sein Fleiss, Eifer und seine so seltene Biederkeit konnte Ihrem scharffen Blicke gewiss nicht entgehen, ich weis, dass Sie mehr das gemeine Wesen, als jede Privatgefälligkeit bey Anstellung der Individuen betrachten, sollten Sie Ihre Absicht nicht auf diesen Mann gerichtet haben bey der Wahl eines Schulvisitators für die Ruthenische Nation? das wäre gewis eine gute Aqquisition; und uns ist er so wenig unbekannt, als dass er gedruckt wird, weil er manchen Privatabsichten unschuldiger Weise im Wege steht, warum sollte man ihn eben von hier vorschlagen lassen? Er sucht es nicht an? warum sollte er sich den Hass noch mehr zuziehen, wenn er im Voraus keine Hoffnung hat? Denken

Sie Freund diesen Sachen nach, und thun Sie das Beste, mich geht es nichts an, aber ich höre doch Manches, was ich nicht wollte, was aber auch Sie nicht trifft, darum bitte dieses nur für sich zu behalten, oder zu benutzen, und bin mit aller Hochachtung

Ew. Hoch Edel Geboren

Aufrichtigster Freund

Kovachich Georg.

In der Eile.

[Eredetije a m. tuđ. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 187. sz.]

234.

Horváth Ádám — Kazinczynak.

Szántód 14-a Aug. 1789.

Szégyen e vagy gyönyörűség ez? a' mit kell érzennem,
 Az Elisiumból jönnek a' panaszok ellenem.
 Im feledékenységemről a' meg hóltak Lelkei
 Vádolnak; de nyiljatok meg hív szivem rejtekei;
 Nyissátok meg ama' Mamus' ablakait mellyemenn,
 Hadd lássa nevét fel mettzve Kazinczi hív szivemen. —
 Nem rég keserűségemben helyemet sem találom,
 Futok a' sokaság elől; az életet utálom;
 Hogy azt hóltak lenni hallom, a' ki nélkül nem élek;
 A' ki ha más is, — de az én Lelkemnek testvér Lélek.
 Músám szomorúságában fel-fogadta magában,
 Hogy mind hóltig tsak szomorú hangot penget szájában.
 Gyász Innep napot szentele sirba zárt barátjának;
 Sírjától távoly oszlopot emelt sírhalmának. —
 Meg szánt az ég, — meg szánt a' ki meg szánta Kazinczimát,
 Egy kedves hír le törölte könyhullatásaimat.
 Midőn Músám a' viz parton Kazincziját siratja,
 Szárnyalt a' hír, és Aranyos tollait tsattogatja:
 El hallgata Lantos Nimfám a' szomorú énekkel,
 A' *Hír*nek hangjára neszez újság váró fülelkel.
 Csak-nem el aléla midőn a' hír ezt emlegeté,
 Hogy még a' Halál Kazinczit a' sirba nem teheté.

Hogy már bele lépett úgy mond gödrébe fél-lábával,
 De a' könyörülő egek' különös hatalmával
 Által lépte Nemes lelke a békózó lánczokat,
 Mellyek már tsak nem úgy nézték Kazinczit mint foglyokat.*
 Hát! — miért Te! álhatatlan Proteusi színekkel
 Kerengő hír! mondék — miért játszol a hív szívekkel.
 Kegyetlen! miért? — nem régen — jobb kezeden a' halál
 Veled, 's magad is, öltözve fekete gyászban valál?
 'S Im! most Aranyra tserélted fekete tollaidat, —
 Ne fély, így szólván; még élve meg láthatd Kazinczidat.
 Ha most, minapi szavadat el hinnem nem engedted,
 Mutass tehát tündér állat! valami jelt melletted,
 Melly újabb állításodat hitelesebbé tégye;
 Bizonyítsd meg, ha valóság, vagy képzelt álom légy e?
 Ha illy vig hangot ver szárnyad; miért nem repült vele
 Hozzám, el tsábíthatatlan hív barátom levele.
 Hiszen, az érzékeny (minden külső erő 's untatás,
 Nélkül mágnesként költsönös) egymáshoz vonattatás,
 Az ő költött halálakor ha azt véghez vihette,
 Hogy az én testem' is Thetis tsak-nem vízbe temette;
 Oh! bizony meg-halhatta azt az ő őrző Angyala:
 Szomorú halálán Musám miként kesereg vala;
 Kazinczi ő most is ha él, — 's meg nem álhatta volna,
 Hogy hozzám, annak jeléül, hogy él, egyet ne szólna. —
 Le ereszti fényes szárnyját bús pirongatásomra
 A' hír; rontsd magadat, úgy-mond, 's ám magyarúzd álomra,
 A' miket mint igaz dolgot 's kedvest, úgy hozék elől
 Castor! Pollux hűségével bíró Kazinczid felől.
 Halni kezdett: de a' halál tovább menni sajnála,
 Mert még egy ilyen élőnek korán volna halála.
 Hogy én illy hamar érkezém meg-vigasztalásodra
 S nem váraoztam addig is feléledt Barátodra;
 Mig a' halál békójiból ki fejtözött ujjait
 El bírja, 's írni vezesse botorkázó tollait:
 Ez okozta: mert szégyenlem hamis Hír-mondásomat,
 Hogy az orvosok kétségénn függesztvén fel magamat,

* «Foglyokat. úgy e hogy lehet a' j. ragasztéknak hasznát venni; mert más: ezeket a' foglyokat, más: az ő foglyokat.» Horváth A. jegyzete.

Már akkor halála felől komor hírmondó lettem,
 Mikor még azt nem is láttam, tsak hallomásból vettem.
 Most hát, hogy annál hamarább le vetkezhed gyászodat,
 Futva jöttem, hogy ne sirasd hólnak vélt barátodat.
 Fogadom : hogy mihelyt kezét és író tollát bírja,
 Utánnam jön a' Levél is 's hogy meg nem hólt, meg írja.
 Én — én. — Te engemet vádolsz ; holott kéntelen voltam
 Hallani ; 's a' mint hallottam, Te neked is úgy szóltam :
 De Te majd miként mented ki feledékenységedet ?
 Mire fogod magyarázni hosszas késedelmedet ?
 A' kitől már, — mert tudom jól, el mult közel hat hete,
 Hogy a' Te Kedves Barátod tsak egy sort sem vehete ;
 Meg érdemli azt most tőlem durva szemre-hányásod
 És meg is fogja érezni kevély morgolódásod :
 Hogy el fogom késleltetni legelső válaszodat,
 'S gyanúba ejtem felőled, fel gyógyult Barátodat,
 Hogy a' mit most szemre hányva mondék késedelmedről,
 Ő maga panaszkodjon feledékenységedről.
 Kegyetlen hír. — im véghez is vitted a' mit fogadtál,
 'S mint az első komor hírben, itt hazug nem maradtál ;
 El ment egy rövid Levelem az Elisium felé,
 De élő Kazinczinak szólt a' mi vólt írva belé.
 'S el késett — im jön helyette másik a' sír széléről,
 Meg ismerem reszkető kéz vonásit petsétjéről.
 Kételkedtek ajakaim, mikor egyet tsókoltak
 Rajtok, hogy eleven kezek irták e vagy fél hóltak.
 Felszakasztom — nézem alól — Kazinczi nevét látom :
 Dobog szívem örömében — él hát az én Barátom.
 Él — de fél hóltat mutatnak tántorgó vonásai —
 Ah ! fellegeket héjjazó Parnassus' zöld halmái :
 'S hát ! már nálatok is vagynak háborúk 's fergetegek,
 Kiket tsupa kiességgé tettek a' szomszéd egek.
 Mi-merte így megszaggatni a' Músáknak szárnyjait,
 Mi tsuda gyengítette meg így Kazinczi újjait ?
 Olvasom — hát majd négy hetet késett rövid útjában
 A' levél ; mellyen rész szerént örvend szívem magában,
 Hogy szólta hát mind kezét mind tollát jobban bírja
 Kazinczim, ki most Levelét ilyen betegenn írja.

De Kegyetlen hír! — talám hát ezt is Te tselekedted,
 'S mérges esküvésed szerént ennyire késleltetted.
 Ha tántorgók is sorai, de gyors az ő szerelme,
 Erőssebben von egymáshoz ez egymást értő elme,
 Mint; hogy ezen kedves sorok annyira késtek volna,
 Ha tsak valami Istenség ellenünk nem harczolna.
 Szerentsém' serénységével szembe tán a' hír szállott,
 A komor *Hír*, — *mellynél pedig nintsen serényebb állat**
 Hogy is van? Oh kedves Sorok! hogy ennyire késtetek,
 Miért valamivel elébb boldoggá nem tettetek?
 Mig azt az elkeseredést, mint valót nem érzettem,
 Mig nem hallottam halálát, hanem tsak kételkedtem.
 Ah Szeretet! miért hagyta pihenni gyors tollamat?
 Holott lám én köteleztem magam arra magamat,
 Hogy én és az a' hónap is szerencsétlen lessz velem,
 Mellyben az én Kazinczimhoz nem megy egy pár levelem.
 Meg is lett — szerencsétlen volt — de ő azt nem tudhatta,
 Mig nyavalyája az ágyba le kötve tartogatta,
 Mert három régibb levelem éppen akkor érkezett,
 Mikor ő halottaiból tsak alig éledezett. —
 Mi nagy öröm vólt ez neki, 's mi nagyobb öröm lenne —
 Ha most is sűrű levelem szakadatlanul menne —
 Reptülj Músám! magad vidd-el vidám tollam' vonásit,
 Könnyebítsd meg a' nyavalyák' erőszakoskodásit.
 Komor Hír! én ellenségem! ne hátráltass engemet,
 Sőt vedd fel szél gyorsaságú szárnyadra leveletem.
 Vidd el ezt a' gyász oszlopot, melyet neki emeltem,
 Mond meg, hogy már Halálának Innepet is szenteltem;
 De ez az örvendetes nap még szentebb Inneppé lett,
 Mellyben meg tudtam 's olvastam, hogy a' meg holt feléledt.
 Megy már szárnyalva levelem, — és a' mint én gondolám,
 A' Buda Vár hegyjeit is meg-haladhatta talám,
 Harmadnapra másikat is utánna eresztettem,
 Hogy amaz elsőt kergesse 's sijtessen helyettem. —
 Már egész meg-nyugovással egy üres napot lestem,
 A' zöld fák árnyékjaiban rejtekeket kerestem,

* Fama malum qva non aliud velocius ullum etc. Virg. Aen.

Hol Músám, a' sir felibe, sir torkából ki kapott
 Kazinczimnak, emelhessen győzedelmi oszlopot.
 Képzelttem, mint repes szíve örvendő irásomnak
 Olvasása közben, az én fel-támadt barátomnak ;
 Mint enyhítgeti minapi Siralmát víg énekkel,
 Mint keveri siró könnyét édes öröm tseppekkel.
 Képzelttem, mint fog eleven szíve meg győztetetni.
 Hogy Horváth, holta után is tudná őtet szeretni,
 Képzelttem! — de ah Fájdalom! mit tett a' késedelem?
 Mit tettél ismét Komor Hír! én ellenségem! velem?
 A' sirból fel támadt kezek ellenem fel kelének,
 'S (Tán hóltnak vélték Orfeust) irtak Euridicének ;
 Attól kérdik, hova lettem : keresik hűségemet
 'S kezdik előtte vádolni feledékenységetem.
 'S hát már újra sirassam e Barátom fel kelését,
 A' ki akkor jelenti ki balúl vélekedését,
 Mikor én ő érte a' hírt, bút és halált üldözöm,
 'S örvendező Levelimet csoportosan küldözöm. —
 Szégyen e vagy gyönyörűség hát? a' mit kell érzennem,
 Az Elisiumról jönnek a' panaszok ellenem.
 Szégyen is — gyönyörűség is. — Szégyen az, hogy hűségem
 Gyanuba hozta, minapi meg lassúlt serénységem,
 De nagyobb a' gyönyörűség! Ah Kazinczi most érzem,
 Hogy mikor én halálo dért szívem' szaggatom 's vérzem,
 Mikor csak nem el aléltam, hogy meg hóltnak véltelek,
 Mikor emlékezetedre gyász innepet szentelek,
 Mikor szerfelett örvendek uj fel éledéseden,
 És Músám üres sírodat tsűfolllya édesdeden,
 Magnes szíved meg mutatá viszonzó erejét,
 Nem várták Kedves vonásid gyógyulásod' idejét ;
 Sőt mihelyt irhatott kezed egyenesebb sorokat,
 Felőlem mint elvesztettéről tudakozol másokat.
 Élek én, kedves Kazinczim! és mint híved úgy élek,
 Bennem hozzád sokkal hivebb, mint képzelhetd a' Lélek,
 Vajha szemedre vethetném szapora tsókok között,
 Hogy méltó késedelememen hív szíved meg ütközött,
 Nem soká meg bizonyítják serény tollam vonási,
 Hogy büntelenül vádoltak szíved' gyanakodási.

Ah Barátság! be édes vagy! Venus! van e szerelem?
 (Ha tsak az is nem barátság) mely meg vívjon én velem.

Meg tsaltalak kedves Barátom! de ártatlanúl. Tegnap előtt írt levelemet magam vittem által Füredre a' Postára; ott találok egy levelet Horváthnéhoz; gyanítottam az irást, nézem a' Petsétet, hát az Kazinczim írása. — meg ütköztem 's előre elmosolyodtam: hogy talám engemet nevez Asszonynak az én Férjfi szíví barátom, meg értvén azt, hogy olyan könnyen hívő voltam, mikor haláláról szomorú hírt vettem. Fel szakasztom, hát Német, nézem a' Dátumot: látom, hogy még akkor levelemet nem vehetted; olvasom a' Praescriptát, 's el szégyenlem magamat, nem azonn a' barátságos tréfánn, mellyel szememre lobbantád, hogy németül nem tudok; hanem azonn, hogy engemet rólad való elfelejtkezéssel vádolsz éppen akkor, mikor a' szomorúság, és [az] azt hamar követett öröm között hitel felett haboztam. — Rest volt mind addig vagy inkább tehetetlen a' nagy indulatok miatt Músám, arra, hogy örvendő hangonn énekellyen, 's idvezellye fel gyógyulásodat; de az a' kis levél, 's abban az a' három sor bezzeg el felejtette vele a' restséget, fel ébresztette, meg nyitotta torkát; 's im itt van Kedves óhajtott Barátom az a' Feniksi ének, mellyet mintegy poromból lett fel éledésem öröme ma írok — 's tüstént küldöm. de reménylem e' nélkül is el fogod hinni, két ezt meg előző hosszú leveleimből, hogy híved vagyok.

A' most említett két hosszú leveleim előtt mint egy két héttel írtam hozzád egy kis rövid levelet, mellyet azután tudakoztam, ha el találod e, mikor írtam? és miért? annak eddig már Kassára kellett érni; de ha nem vetted, kerestess fel: ez volt a' kopertára, a' petsét felől való oldalonn írva. Ha Kazinczi Úr Kassához messze lessz, vegye ki Professor Szabó Dávid Úr, és nyissa fel. Nekem hát már most négy levelemre való válasszal vagy adós, az első volt az a' kitsiny, a' másodikban halálodról való hír hallásom, és rajtad siránkozó verseim; a' harmadikban a' Lélekről ki jelentett értelmedre való feleletem van írva, — ez a' negyedik.

Én à Madame Horváthnénak kezébe adtam leveledet, és vele meg magyaráztattam, ő örömmel vette, és az *Első hajóst* óhajtva várja; én önként nem mondtam neki, hogy válaszoljon; ha szó nélkül meg tselekszi, bátorságát nagyra fogom betsűlni, noha ő németül nehezen fog felelni, nem annyira a' német beszéd, mint az irás miatt; de tsak ugyan felelhet, ha akar magyarul; ha pedig nem felel,

soká ne várd a' választ, már levelemből tudhatod, mikor vette; vagyon hozzá szép géniusod, pirongasd meg megint németül; azt vedd fel pirongatásod okául, a' mit akarsz; de ő neki talám fog arra használni, hogy ha egyszer az értelmes levelezéshez hozzá szokhatna, még német könyvetskéket is fordíthatna utóbb, mert ő olyan könyvbúvár, hogy ha úgy szeretne férjfiival hálni, mint olvasni, én részemről nagyra betsülném. Azomban az Asszonyi nemről igen nagyot tart minden tekintetekben; nehéz volna vele elhíttetni, hogy ők tsak oldal tsontok — A' Naturalismusra nagyon hajlandó; ő ugyan, ha olvasná beteg leveledet, nem sokat resonirozna, noha neki tsak ugyan kevertebb 's meg határozatlanabb értelmei vagynak. — Ha már kezdtem, tsak el is végzem. Egészen geniussát le nem írhatom, bővebben meg fogod látni ezen formából, — ne nehezteld soraimat: ha írsz, ilyen formán írd neki, hogy az Ura leveléből már tudod, hogy leveledet vette, vártad válaszát és szegyenled, hogy nem jött, azt nem hiheted, hogy az ő tehetetlensége volna oka halgatásának, mert az Ura ötet neked úgy írta le, mint egy Nemes elméjű és olvasni szerető Asszonyt, és sok Asszonyoknak merte például tenni; 's mint a' ki németül is jól tud, de ha magyarul válaszolt volna, Te még jobban szeretted volna, mert mind Nemzetedet, mind nyelvedet annyira betsülöd, hogy az idegen nyelveket tsak azért tartod szükségeseknek, hogy az idegeneket is értsed (ez sokat fog neki használni), ha pedig a' tehetetlenség nem okozta, hogy ne válaszoljon: Te magadat olyan betsületes characterű férjfiinak 's olyan Asszony betsülőnek tartod, hogy egy Madame is maga szabad kényvit a' veled való levelezéssel meg nem sérti, annyival inkább, mikor magadat tökéletesen el hitted a' felől, hogy az ő Ura neked mind tökéletes szívű barátod, mind az emberiségre nézve olyan egyenes szívű, hogy örvendene rajta, ha az ő Felesége nem tsak jó levelező, hanem Auctor is lehetne. És mitsoda nyomós gyönyörűség ez, hogy valaki jó barátjával levelezzen. Kérdezze meg ő az Urától, ha vallyon a' Lyánkákkal, 's Asszonyokkal való enyelgések (mellyekhez, hogy jól tud, a' Tréfás Holmi eléggé ki mutatja) szereznek e szívébenn állandóbb és érzékenyebb gyönyörűséget, mint az, mikor sok correspondenseivel, 's azok közt talán hozzád hasonló jó barátival 's nevezetessen veled levelezvén, a' meggyőződésig meg bizonyíthatja szives hajlandóságát 's igaz barátságát. — Nemes foglalatosság ez; és kedveltetőbb akarmelly geselschaftnál. etc. etc.

Be örülnék én, Kedves Barátom, ha ilyen ártatlan módon el

tudnám ötet tsalni az Asszonyi nemmel szerfelett való barátságtól, mellynek már sok kárát vallottam.

Megint igen hosszú lett levelem. — Ma megyek Csapodihoz és ma meg-írom Péczelinek is, hogy leveleddel bizonyítottad még élő létedet — Isten hozzád.

Horváth mp.

Kapival ha voltál 's neveltél is neki, tudhatod, ki vagyok szemben is.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 185. sz.]

235.

Vitéz Imre — Kazinczynak.

Tekintetes Kazinczy Ferencz Urhoz, T. N. Abaúj Vármegye Törvény-Tábla birájához, és a' Kassai Kerületbeli Nemzeti-oskolák királyi Igazgatójához.

Semminek sem köszönheti e' zsenge munkám annyira lételet, mint a' Tekintetes Ur' Példájának. A' *Geszner*' Magyar Idylliuminak olvasása után kezd bennem az a' titkos vágyódás buzgani, mellyet éppen tsak az Orestes ki-kelése fedezett-fel. Ha a' Tekintetes Urnak személyjét, Anya-nyelvünkhöz 's az édeőbb Tudományokhoz vilá-gossá-tett buzgóságát esmérni — imádni szerentsém nem lett volna: egyszerre aludt volna el bennem mind az az említett vágyódás, mind a' Litterátori pálya-futásra unszoló kívánság. Vegye jó néven a' Tekin-tetes Úr ezt a' hazafiúi tüzzel tett munkámat, és annak a' Tekintetes Ur' neve alatt lejendő ki-adását; vegye ugy, mint önnön ditsőséges példájának gyümölsét, 's az én háládatosságom' bizonyosságát. Az *Orestes és Hermine* személyében elő adott *tiszta és nemes szeretet ereje* a' Tekintetes Urat, mint a' hajdani Görög nemzet, annak tör-ténetei, 's a' *Dusch*' munkáji érzékeny tisztelőjét, annyival inkább fogja gyönyörködtetni, a' mennyivel érzékenyebb szívvel bír azoknál, a' kik a' Románokat meg-vetni nem szégyenlik.

Ha a' Tekintetes Ur előtt ez a' kérésem helyt találhat: nevetni fogom úgy azoknak durvaságokat, a' kik munkámat még minek előtte olvasták volna, már is jelentgették az iránt balítéleteket — De mit

is árthatna az nékem? — Nékem, a' kit az én *Nánim* édes társasága olly véghetetlenül boldogít.

Kassán Augustusnak 18. 1789.

A' Tekintetes Ur'

alázatos Szolgája

Vitéz Imre.

[Másolata a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 181. sz.]

236.

Pethő Jakab — Kazinczynak.

Tellyes Bizodalmú Drága Nagy Jó Uram,
Királyi Inspector Uram!

Valójában megszomorodott szívvel értettem Tekintetes Vice-Ispány Szirmay Urtól, az Urnak halálos betegségét, azért nem tsak a' ma' jó Szerzetes Papok, hanem én is, de nem a' Kassai Predikátorral, fohászkodtam a' mi Fő¹ Mesterünkhez, kinek nyomdokit mi Normalisták egyenesen követjük; hogy az Ő serényen igyekező Magyar fiát a' Magyar Ifjúságnak hasznára tartsa meg! Azért vévén az Urnak mind a' két bötsös Levelét, igen megvidámultam. Egyébaránt semmin sem kell búsulni; mert én még előre megjelentettem a' Felső Comissionának a' beteges sorsát.

A hátra levő úti költségek, hogy megfizetessenek, a' Rationaria bővebb documentumokat kíván; azért ezeknek beküldésében igyekezni kell. Kár, hogy javaslásom szerint kisebb positiókban ezen Költségek be nem küldettek, eddig már régen assignáltattam volna: mert a' Rationarianak nem tüntek volna úgy szembe.

Ő Excellentiájának a' mi ideig óráig való Praesesünknek (mert alig ha a' Bétsiek Jankovits Grófnak halálával el nem ragadják) a' Pataki Plebanus iránt való esedezés igen megtetszett, és ígérte, hogy leszen reája tekintete. Tsak a' Semestralis Informatiókban is tessék róla tellyes emlékezetet tenni.

Az ezer Tallérok iránt ismét eljött a' Parantsolat, hogy a' kiszabott Praebendáknak jövedelmi ad fundum Studiorum incassaltassanak.

¹ Pethő a hosszú *ő ű* hangokat *ö ü*-vel írja.

Az Urra nyilván az Egri Custodiatust fog szállani. De a' realis assignatio még hátra vagon.

Dietenhoffer kapott jó forma Lavatoriumot Főtiszt. Mekó Urtól, tsoda, hogy még eddig a' Stipendisták iránt való Normalékat meg nem tanulta. Schneider Tanitót is, a' ki e' napokban nálom vala, és kit én Tanitónak soha sem gondoltam volna, az Urhoz kevés dorgálással egyenesen utasítottam.

A' Pataki, Ujhelyi és Miskoltzi Oskolák iránt már elérkezett a' végső királyi végzés.

Hütvössöm, ki e' napokban a' táján Atyafiainak látogatásában járt, az Urat különösen tiszteli. Én pedig állandó tisztelettel maradok

Drága Inspector Uramnak,

Budán 20-a Aug. 1789.

alázatos szolgája

Pethő Jakab mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 187. sz.]

237.

Kazinczy — Horváth Ádámnak.

Regmetz. August 21dikén, 1789.

Midőn tsak-nem meg-emészte a' boszankodás, hogy Leveledet nem vehetem; hogy Vályim által iratott, — Kassáról reszkető kézzel írtt, — már Regmetzről írtt, — Kedvesedhez írtt Leveleim sem indítanak arra, hogy felelj, meg-érkezik Kassáról Vályim és kezembe adja Leveledet. Alig telek meg véle, alig olvastam el kétszer, háromszor, jó az Ujhelybe küldött követem 's hozza a' másodikat. O édes Horváthom érezd, érezd azt, a' mit a' tégedet hevesen szerető Kazinczy érez, midőn szíve el-olvad, és erántad a' leg-buzgóbb tiszteletre ragadtatik. Ez a' szíves tisztelet, érdemeidnek igaz tisztelete, a' te bájoló nyájasságod győz-meg, hitet-el engem egész bizonyossággal a' felől, hogy Te örökre öszve vagy kötve velem, hogy barátságunk bont-hatatlan, 's hogy azon az irigység, meg-hasonlott gondolkozás, s' egyéb e' féle indulatok diadalmat nem nyernek. Ujjabban fel-ébred nyughatatlanságom, mellyel személyes esmerettséged után vágyakodom, 's megújítom szives fogadásomat, hogy egész erővel azon leszek, hogy Octobernek elején Bétsbe indulhassak. Horváth lessz az igaz tzelja

útamnak — és az a' képzelés, hogy majd Kazinczy Horvátthal, Csapodival és Vályival lessz együtt! úgy ragad magához, mint a' vidám Haldoklót a' Halhatatlanságnak Horváthi hitele.

Álljatok öszve Kedves Barátim, 's fogjatok hozzá az uj Társaság munkáinak kiadásához. Én köztetek vagyok, mert Horváthomtól el nem szakadhatok. Ugy é kedvesem, méltónak tartasz reá? O kezdjétek el! kezdjétek el. Én mindent teszek valamit kívántok. A' te javaslásod, hogy Füreden gyűljünk öszve, minden esztendőben egyszer, a' leg-édesebb képzelődésekre ragadott. Ellenben Gróff Szécsényinek igazsága vagon. Ne hidd, hogy szemmel ne tartsanak. Ugy de ismét minő boldogság öszve gyűlni és egymást közelről esmerni. De ismét, hát ha egy két Batsányi támad, 's el-nyomja a' szabadságot a' maga gorombaságával, öszve veszi a' Tagokat, Schismákat tsínál — — Kénszeritelek Kedves Barátom, fogj hozzá minél elébb. Én az Orfeusomtól azért nem állok-el. Lesz ennek is haszna. Ti versezzetek, én is versezek köztetek; én a' mellett egyébhez is látok. Az én darabjaim Archivuma lessz a' mostani Litteratori dolgoknak, 's minden talál benne helyet, a' mi tárgya a' tudhatásnak. De erről majd szóval bővebben.

Nem irtam ugyan még eddig semmit felőlle, de sokszor aggódtam a' te Balatoni hajózásaidon. Barátom, ne vesd magadat szemlátomást veszedelemre! Gondold el, millyen kintse van benned a' Hazádnak, Kazinczydnak. Jaj nekem úgy, ha igaz az ellenkező állítása a' Curtius mondásának: Matrem timidi flere non solerent!

Édes Barátom! nagy vala az én fájdalom nyavalyámban, de gazdagúl meg van fizetve minden. A' Te érettem buslakodó szép versed — 's érezd ismét a' mit a' néma háladatosság mond! — Az én sorsom a' jó részre esett, hogy Melpomene rám pillanta születésemkor. El mondhatom ezt:

Parte ego non possum nobiliore mori.

Polemicus (de nem hartzoló, mert *te velem* [nem har]tzolhatsz és nem is hartzoltál) Leveledre most [nem] válaszolhatok. Két óra alatt Miskolczra indúlok; dolgaim vannak: most tsak azt mondom, hogy érzem, hogy te convictus vagy a' magad értelmed felől; 's annyival kevesebbé tsudálkozom azon, hogy együtt nem járunk, mert a' gazos, út nélkül való, setét erdőben együvé nem akadni nem tsuda.

A' Vicecancellarius! — Hogy ő is szánt. Én ötet tisztelem, 's ha meg nem tsal képzelődésem, ő engem betsűlni láttzatik; Betsűlni mint Gesznernek fordítóját és mint Embert. Ha betsűl é úgy mint Hivatal-

ban lévő, nem tudom : azt tudom, hogy egyenességemet szereti. Láta é nállatok Bátsmegyeymet? Mit mond rá? Hát Pétzeli? Nagyon sajnálnám, ha ez azt tartaná, hogy én őtet vagy nem betsülöm, vagy bánthatom. És még is tartok tőlle, hogy a' Heró és Successio emlékezete Bátsmegyey Jelentésében előtte nem tsinál tsendes vért benne, kivált hogy Youngomban is mondtam valamit felőlle.

Küld-meg édesem kesergő Verseidet Pétzelinek a' Gyűjteménybe. Édes azt nézni és nézettetni, hogy **nem**

Careo vate Sacro.

Ne hidd, hogy a' Normalis oskolák Institutuma ellenkezik kedves nyelvünkkel. Sőt inkább Bálintfit és Vályit megdítstettem a' Consiliummal a' Magyar nyelv tanításért. Nagy szerentsétlensége a' Normalis Institutumnak a' bolond Tanítók és a' sok fogyatkozásokkal tellyes régi könyvek. Apologiái többnyire rosszak. Én is készitek egytet.

Barátom, semmiben sem gyanakszom Barátságod tisztasága felől, de a' Messziás eránt még is félek, hogy ha nem talál tetszeni, szépiteni fogod nem-javalló itéletedet.

SZÉCSENYI! áldott Hazafi! Be szép gondolat a' Secretariussággal. Haza szűlj hús SZÉCSENYIt 's megmutatjuk mit teszünk.

A' mixta oskoláknak tzélja nem a' Religionis Unio.

Öleld, öleld, öleld az én Csapodimat! és magadat Kedves, ha ölelheted. Nyughatatlanul várja azt a' szempillantást heterodoxus Kazinczyd, a' mellybe azt karjai tehessék!!! —

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 189. sz.]

238.

Kazinczy — Vitéz Imrének.*

Kazinczy Válasza.¹

Barátom!

Kedves nevetésre fakasztott váratlan kívánságod. Te lásd mit nyersz vele, hogy engemet teszel Orestesednek kereszt-atyjává: én

* «Ez a' levél nem úgy frattatott, hogy ide iktatódjon, az abba foglalt dolgok azonban sokkal nevezetesebbek, mint sem hogy kétségeskedhettem volna azoknak ki-nyomatattatásán, noha éppen akkor, midőn ez az utoljára munkába vett árkus nyomtatódott volna, T. Kazinczy Úr jelen nem vala. Barátsága és általam esmérft egyenessége ezt a' szabadságomat, tudom, balúl nem veszi.» — Vitéz jegyzete.

¹ L. Vitéznek 1789. Aug. 18-án kelt s 235. szám alatt közlött levelét. Ez az utalás, úgy látszik, később került a levélre.

nem ellenzem! De szeretném még is tudni mi indíta Tégedet arra, hogy előbbi szándékodtól el-állj? 's vallj igazat, a' Geszner' fordítóját nézted é bennem, a' ki, a' mint írod, a' literatori pályának futására gyúlasztott! vagy talám a' nemesebb szerelem' esmeretes Apologista-ját? Én az utóbbikat gondolom, mert azt óhajtom. Akár miként mosolyogjanak rajtam azok a' tisztes Uraságok és Matróának, a' kik a' szerelmet megértt korok' méltósága alatt való erőtlenségnek lenni állítják, én meg-vallani nem átallom, hogy erőtlenségekből öszve-szött életünknek minden erőtlenségei között ezt tartom a' leg-édesebbnek, leg-boldogítóbbnak. — Már bé-léptem férfiúi esztendeimbe, már érzem a' köz-tekintet' után törekedés' indulatosabb ösztönét, 's szemeim — hogy itt is a' Klopstock szavaival éljek — az el-híresedésért folyt könnyeket már esmérík: de még sincsen semmi, a' mit nemesebb tetteimnek jutalmául az Egektől inkább kérjek, mint azt a' szerelmet, a' melly eped, kívánczik, sír, rettegve reméni, kívánságait bé-tellyesedve — még pedig gyakorta véletlenül bé-tellyesedve látja, 's hogy boldogságának birtokát annál állandóbbá tehesse, bennünket a' leg-nemesebb tetteknek el-követésekre tüzel, 's a' leg-édesebb nyughatatlanságban, a' leg-édesebb kínok között forgat. Ez az édes érzés késért engemet a' sír széleig, honnan Viczaym csak kevésel ezelőtt ragadott ki; 's az fog, reméniem, addig a' sír szélíg is késérni, a' hol nem lesz Viczaym, hogy ki-ragadjon! — Azokat a' boldogtalanokat, a' kik ezt soha sem esmérték, vagy profanálták, szívesen szánom. Nem érzik ők, melly meg-becsülhetetlen szerencse: *csalódhatni!* nem érzették soha, mennyivel kedvesebb a' tavaszi alkonyodás' homálya a' nyári verő-fénynél; de azokat a' Faunusokat, a' kik erre kevélyen néznek alá, utállom; és ha hozzájok férhetek, bak-képekről le-kapom az áll-orczát; hogy lássa minden a' ki nem mások' szemével lát, mint áldoznak azok titkon Páfusban, a' kik a' Czithérei Isten-asszony' oltára mellett meg-jelenni szégyenlenek.)

Tsudálkozom azon, hogy némellyeknek idéitlen itéletén fel-hevülhetél. — Gyönyörködve fogja olvasni a' Te munkádat az *érzékeny olvasó*; a' *Criticaster* pedig, ha a' Dusch után francziásan ejtett Menélás helyett Menelaust teszen is; ha abban fog is piszkálni, hogy néhol az *eggyel* németesen éltél, meg fogja vallani, hogy egy néhány hónapok alatt készültt első munkád sok *nagy gonddal* és *esztendők alatt* készültt munkával vetélkedhetik az elsőségért. A' ki szerencsés születését 's igyekezeteit annyira érzi, mint Te néked önnön-magadban kell érzeni: az *Rájnisi* módra fegyverkezhetik-fel azok ellen, a'

kiknek alig hagyatott egyéb vigasztalás ennél: Gáncsot keresni a' más' munkájában. — Ha Apollo volnék, szégyenleném meg nyúzni Marsyast.

Az én szegény *Bátsmegyeym* nem tetsze Patakon. Azt mondják, hogy azt a' haszontalan fityogást nem szenyvedhetik, és hogy tőlem nem Románt vártak. Így itél gyakorta igazabban egy tizenhat esztendőös Leány némely nemű irások felett az eruditióval tellyes Criticusknál. És én még is Bátsmegyeymnek köszönhetem a' Consil. *Aranka* esmerettségét, barátságát; 's mit mutat az én kedves *Horváthom*' dalja? azt é, hogy semmit sem ér? Tsak az esik nekem ebben nehezen, hogy még a' jó Románoknak is annyi ellensége van. Tanúlnak, tanúlnak belőle szerelmet a' mi ifjaink és leányaink, az tagadhatatlan: de néha egy kis morált és egyebeeskét is tanúlnak. És nem több szükség vagyon é most a' Románokra, hogy azoknak olvasások által a' szóllás' és maga-viselet' durvasága kedvesebb ízlésre faragódjon, mint a' Kánonok *Molnár*' Physicájára 's *Dugonits*' Algebrájára? Hidd-el, el-pirulok szégyenletemben mikor valamit illyet hallok, hogy olly kevesen látják által, hogy az írók és fordítók azért nyulnak többnyire Románhoz, mert az a' leg-szerencsésebb vehiculuma a' Magyarorságnak. Jaj nekem úgy a' Messziásommal, ha annak nem az öltözetét, hanem az előadott dolgot nézik. A' Zelóta azzal fog vádolni, hogy a' Szent történetet nem a' Biblia szerint adom-elő; a' Zelóta, ellenkezője pedig, (ha csak Philosophus és nem Poéta is) azzal, hogy egy ollyan ízetlen tárgy körül fáradtam. — Legjobb mindenikünknek a' maga szemével látni, akár mint ijesztgessenek vagy csalogassanak a' nállunknál eruditusabb Urak egy vagy más oldalra! —

Vályi és *Aszalay* köszöntenek. Én az ő biztos együtt-létekből új életemnek sok édességeit érzem. Kevés napok alatt mind hárman fogunk ölelni. — Miskólcz, August. 23-dikán 1789.

Kazinczy.

[Másolata a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 181. sz.]

239.

Földi János — Kazinczynak.

Kazintzy Úrnak D. Földi Békességet és tsendességet.

Három Levelemre írt két rendbeli válaszdodat vevém August. 22-ikén, de melly igen el-hültem én hosszabb Levelednek olvasásán!

és melly igen le-forrázta az minden bizodalमत, 's Leveleiből várt örööm reményét, mint az Őszi dér a' zöld Levelet! Mennél igazabban és tökéletesebb szívvel, önnön Lelkimmel való szám vetésem szerént érzem azt magamban, hogy soha életemben nem volt legkissebb meg-sértésedre is szándékom: annyival nehezebben esett mind egész Leveled Contextusa, és annak helyel helyel ejtett szavai, mind kivált e' rémitő szóknak olvasása: *Martius 20-ikán írott Leveled olly kedvetlen feleletet hozott nékem, hogy lehetetlen volt róllok tsendes vérrel gondolkoznom 'sat.* Kedves Barátom! ezen én a' gyengeségig el-rémültem! és valamint azon én Levelem Tenéked; úgy, vagy sokkal inkább ez énnékem minden Véremet egy sérelmes zavarodásba hozta. A' bámulás, hogy tehát nem tudva, és leg ártatlanabb tselekedetében is véthet az ember; a' szégyen, a' gyalázat mind magamtól, mind Tőled, és ha más valaki azt tudhatná; a' sajnállás, a' fájdalom, nem magamért, hanem Te éretted, és a' mi barátságunkért; a' meg-ítéltetés, hogy e' kezdődő Társaságunkban először is rajtam essék az, a' mi Batsányin; és még ezer érzés rohant egyszerre érzékeny szívemre! Eggy olyan Barátomat, kinek barátságát leg nagyobb szerentsémnek 's öröömnek tartom, olly vér zavarodásba hozni, úgy megszorítani, előttem Vakmerőség, és rossz természetnek nyilván-sága, ha önként esett volna; ha akaratom ellen, tsak gondolatlan-ságból, 's véletlen; ezt el-nem tudni kerfílni, gyávaság!! Ezer féleképen küszködtem magammal, és megannyi Mentő beszédhez, Apologiához kezdtem. Mihelyt ez magamat mindenből ki-mentett, melly előttem e' történetben leg könnyebb, 's Tégedet vétkessé tett: azonnal nem tettszett. Miért is zavarnám fel újra, már tsendesedni kezdett vére-det? miért vakarnám ki újabb kegyetlenséggel bőrdözni kezdett sebe-det? és a' tsak nem el aludt tüzet piszkálván, újabb lobogó lángra miért gerjeszteném? Nem teszlek vétkessé Barátom, nem vádollar; mert a' ki szeret, nem bosszant; de bizony, engem sem vádol a Barátság semmiben! Mi hát a' hiba, hanemha valamely konkoly, — valamely rossz történet, valamely környülállások? Mert kérlek, nézzük-meg e' történetet, vizsgáljuk-meg e' szemre vetéseket mindenikünknek Interestéje nélkül a' mint ez folyt magában! — Minek utánna egy Levélben bőven meg-írtam vala, mik tettszenek nékem a' Te új Fel-tételekben; bátorkodám mint Társ, mint Barát, minden szelídséggel azt is meg-írni két punctumban, a' mi nem tettszik, t. i.

1-ső: A' *Litterator*¹ nevezet 'sat. Ezt is nem annyira magamért

¹ L. 1789. febr. 5-én írt s 174. szám alatt közölt levelét.

írtam, mint más a' Nyelv-pallérozásban 's bővítésben sok különb különb vélekedésekhez köttettek nézve; a' mint mindjárt is bé-hozám Dugonitsot, tzeolván t. i. arra a' tselekedetére, melyet még tavaly Pestről hozzátok Kassára meg-írtam, hogy mikor Horányihoz a' néki ajándékozott Museumot el-vittem, szinte ott valának Dugonits, és Koppi, 's mindnyájan neki esének egyszerre ez idegen Névnek: *Museum*. de kivált Dugonits 'sat. Ezt is tsak illy gyenge kívánással rekesztém bé: jobban szeretnék mást, és *ha lehetne*, Magyar. Hiba ez? előttem nem. de ha az; legyen ez az én hibám.

2-or: A' minden hólnapi ki-adást, és minden ki-adásnak öt árkusra határozását nem találám tanátsolni. Én azt is igen jó okokból nem tanátsoltam, a' mint most magad is megvallod, ezt írván: *Te azt valóban prouide tanátslod*. De még is most, midőn sokkal világosabban értem minden forrásodat, melyekből dolgozol; mind kiadásodnak módját, 'sat. többé azt sem tartom szükségesnek. Akkor úgy tanátsoltam mint Társ; de most látom, hogy Te leszel ebben egyedül az Editor, a' többi pedig tsak segítség. Az olly tekintetben jó Tanáts volt; ha most a' környülállásokat másképpen értem, hiba a' környülállás. — És ez a' kettő volt tudtomra az én tanátsom. De itt többet tulajdonítassz nekem. úgy mint:

3-or: Azt írod: *Hogy a' Dalokból a' trochaicus lábakat el kellene hagyni, s' helyettek jambust vagy spondaeust tenni: az igen helyes jegyzés*: de 'sat. Ez soha sem eszem, sem tanátsom nem volt. Szélesebben terjesztetted, mint én írtam. és a' mit én nevezetesen egy példáról írek, Te azt, mint rosszul tett Vniversalis Regulát, úgy veted szememre. Én nem hogy azt állítanám, sőt inkább azt tartom, 's tudom, hogy a' Trochaicus lábak a' víg dalokhoz sokkal jobban illenek. A' Németek is a' víg dalokat többnyire Trochaicus versekbe írják. Én magamis Trochaicus víg dalt írtam ama' Lakodalmi versben. Sőt a' mi igaz Magyar Nótáinknak is nagy része (nem a' versekben, hanem azoknak nótáiban) Trochaicus vers. (nagy része ismét jambus). Az én értelmem tehát ez: hogy a' Trochaicus versek szebbek, ha tsak Trochaicus lábakból, és ha tettszik, segítségre, spondaeusokból állanak, mint a' Deákban; nem elegyítvén ezekbe jambust. ismét: a' Jambus versek tsupán tsak Jambus lábakban, és ha tettszik, segítségre spondaeusokban, nem elegyítvén közükbe Trochaicust. Bár olvasd meg még egyszer. — Ez pedig jött bé a' Szabó László hozám küldött verseire: *Fakadj piros rósa* 'sat. mellyről azt mondám, hogy mivel több jambus láb van benne, mint más; talán jambus vers

akart volna lenni. ha az: úgy nem kellene benne trochaicus. ha nem az, hanem csak Cadentziás vers: annak igen szép, 'sat. Ez tehát az igaz értelmében sem ellenkezés, sem bosszuság, sem azon versnek gyalázása. — Ugyan ott Szabó Lászlóról azt tudakoztam, azon Levelednek bizonyos szavaira nézve, hogy Reformált e ő, avagy nem? de már azt tudom az óta.

4-er: Az után hosszasan argumentálsz az eránt, hogy Te a' Museumot segíteni fogod 'sat. Ez ellen semmi eszköz soha sem voltam.

Mind eddig tehát semmi méltó okot nem lelek, melly indulatodat érdemlette volna. így érzettel, úgy látszik magad is, és jól adtad hozzá azon másnapi toldalékot: *hogy néked nem fogja elég világoson elidbe terjeszteni, mi volt az a' Te Leveledben, a' mi engemet el-szomoríta.* Mi hát az? ez: azt írod: *Te tőled is ellenkező feleleteket kaptam, — mint Batsányitól.* én meg mutattam, hogy nem ellenkező feleletek voltak, csak barátságos, ártatlan, és szabados tanátlások, mellyeket szabad követni is, nem is. és melly kevés! csak ama' kettő: ismét: *olly proiectumot hoztak hozzám, a' mellyek gátlására vannak az igyekezetnek.* Ez a' proiectum csak nagyító üvegen nézve jöhet ki írásomból. — *De úgy lépni társaságba, hogy semmi se menjen bé a' munkába, a' mit minden Tag nem lát, nem censurál, 's helyben nem hágy 'sat.* — Ezt én még csak gondolatomban sem találom; de elég az, ha te azokat meg találhattad. — *Tsekélység volna azon a' praecedentzián kapkodni, hogy én vagyok az Editor.* Ezt eddig nem is értettem, nem hogy valaha háborítására igyekeztem volna, hanem most már értem.

Nem találok tehát tsekély tanátlásomban vétket: de ha ugyan csak vétek az illy egyenes szívű, barátságos tanácslás is, ez el tsügeszti még a' barátokban is a' bizodalmost. — ez az embert arra kényszeríti, hogy sok dolognak, a' melly jobbítást szenvedhetne is, érdemelve is, színes el nézője légyen. — a' ki a' meg sértéstől fél, hogy merne másszor tanátsolni, még ott is, a' hol szükséges? Osztán, ha sérelmes az illy tanátlás: hogy áll meg ezzel a' mit írsz: *Az egyet értést, a' tanács adást, a' tanács bévételt nem csak jónak tartom, hanem el múlhatatlanul szükségesnek is?* Az illy tanácskozások által jöne az ki sokszor világosabban, a' mit egy vagy más nem ért. 'sat. E' szókat pedig bártak soha se is láttam volna: *légy elhívetve felőlle, hogy Tégedet csak nem olly igen szeretlek, mint mind talentumira, mind szívére nézve megbetsülhetetlen Horváthunkat.*

Meg engedj, Barátom, ha ezekben hosszatska valék! Meg engedj, enyhítésedre, nem sérelmedre intézett bátor és magam mentő beszédének! Ne tulajdonítsd azt egyébnek, hanem azon érzékeny Szívnek, melyet Te talám még kevésbé esmersz. azon szívnek, mely Téged mindenek felett szeret, és barátságodat mindenek felett betsülli. azon indulatnak, mely a' Te képzelt meg-sérttetésedet maga szégyenével, halál gyanánt fájlalja.

A' sovány Orthographiai jegyzésekhez is valamit:

1-ször: A *bélt* cum accentu nem tellyességgel nem jónak és meg-vetendőnek állítom. mert úgy találni többnyire könyveinkben: de a' Nép szájában röviden hangzik *béli*, és ezt tartom szebbnek 'sat.

2-szor: *Azonban*hoz kell adni ezeket is: *különb*, *különben*, *különbség*, különböztetni 'sat. ugyan azon az okon, mert ezeknek is feje a' *külön*.

3-or: Az *öt* nagyon igyekezik helyre hozni a Komáromi Tár-saság, igen sokat látom, hogy prosában is él vele, 's helyesen.

4-er: Ugyan a' Komáromiakkal esmertettem egy keveset Orthographiamat egy írásomban, még jó előre. Nem tudom, ha annak gyümöltse e az *Atyja*? mert nevezetesen ez a' szó benne vólt, mint ama' Napról írott Mesém bizonyítja, mely még most jöve ki. Azt tudom, hogy a Gyűjteményt tanácslásomra írták *Gyűjteménynek*, melyet szép, de hosszas deductióval meg mutattam.

5-ör: Az *ö*, *ü*-ről írt hosszas traktámat én magam is a' Te tanátsoddal rekesztettem be. mint láthatd, ha azt Horváth egészen el küldötte hozzád.

6-or: Miért írtam egy darabig az *eggyet edgynek*, azt is hosszas deductióval meg-írtam vólt Horváthnak, hol meg-láthatd, ha azt hozzád egészen el-küldötte (és bár egészen is küldötte vólna inkább, mintsem tsonkítva), de ugyan ott láthatd a' bérekesztést is, mely ez: *Különben én veletek ebben is igen könnyen meg-eggyezek, tsak réá szokjam*. Azt mind azonáltal, ha kérded, most hozzá adhatom, hogy én még több okokkal is tudnám menteni azt a' *d-t*. Mert α) ha azt el-hallgatom is, hogy az *echaddal* vagy *echddel* sógoros a' mi *eggyünk*: azt senki sem tagadhatja, hogy a' *dj* betűknek Con-cursusa *gy* hangot ád, mely noha a' szó közepén kettős, mint *adja*, hogy-már *aggya*: de a' szó elein nem. a' honnan Kalmár György *gy-t* mindenütt *dj*-vel írta, mely mindazonáltal nagy extremum, és nem követésre méltó, a' bé vett vsus ellen. β) Némelly idegenektől vett szókban a' *dj*-t, *gy*-nek tsináljuk. mint Djemant, diamant=*gyé*-

mánt. Djenis, Djenes=Gyenis, Gyenes. ilyen nevű embereket tudok. γ.) E' szót is: *Meggy*: *Cerasum nigrum*, így írják közönségesen: *Medgy*. mely egyhangú ezzel: *eggy*. δ.) A' mit Te írsz: Nem tudnék öt íróat említeni, a' ki azt *dgy*-vel írta, de sokat a' ki *ggy*-vel. e' felől kételkedem, vagy azt mondom, szinte olyan keveset. De ha úgy lenne is; én ebben is mint egyébben a' pluralításra nem sokat hajtok, hanem az igazságra. ezt tartván Cartesiussal: *Animadvertēbam circa ea, quorum veritas non valde investigatur, nulli rei esse minus credendum, quam multitudini suffragiorum: longe enim verissimilius est vnum aliquem illa invenire potuisse quam multos.* In *Dissert. de Methodo*. Kevesen törték még fejeget a' mi jó Orthographiánkon! Mind azonáltal én ezt senkire nem kötöm, ha a' Posteritásnak írásban maradna, szeretném. Magam, ha ellenetek van, veletek tartok, az nem tetszvéen nékem is, hogy azon egy szó folyamatiban egyszer benne lenne a' *d*, másszor nem.

7-er: Az *E* interrogativumot még is kérdésbe teszed: e' bizonyos, hogy mind egész Erdélyben, és onnét származott könyveinkben hosszú, mind Magyar Országnak a' Tiszántúl mondatott részében. A' felső részében mind azonáltal az Országnak sokan (kivált a' Pápis-ták) vele röviden élnek. onnét én reám is el ragadt, és én már szeretem röviden is. Azt tartom, e' dialectus miatt bé mehet a' kettős mértékűek közzé. Nem is olly nagy, leg alább nem káros különbség. és ha mindeneknek ellene szegezzük magunkat, nehezen bóldogulunk.

8-or: *Helly*, azt írod, *Arankának per duplex ll, néked is, hát nekem?* E' két szó: *Hely*, locus, és mely, Pectus, egy pórászon futnak. Ezeket elég hosszason vitatják Ráth Mátyás az 1781-ik esztendei Hírmondóban. Rajnis ezen Vitatásra a' Kalauzhoz adott Megszerzésben 82. 's *azt köv. l.* És ugyan erre Szabó Dávid a' *Ki-nyertesben 22. lev.* de még is, egyikben is egészen meg nem határozódik, miképpen kelljen írni. — Én ezt is meg tudnám mutatni, mellyik követésre méltó, de egy kevéssé sokba telik. — Való, hogy e' két szót ma egész Erdély, és a' Tiszán túl mondatott Kertület két *ly*-el ejti. azonban Rajnis az említett helyben világosan meg-mutatja, hogy sokkal több írónk vagynak, a' kik e szót: *Mely*, egy *ly*-el írják. Honnan vagyon hát a' különbség, és hogy igazítottik-el, hogy kelljen írni? a' különb-különb Tartománybeli szó-ejtésből, (Dialectusból.) Valósággal, ha Hazánk részeinek különb-különb szó-ejtései már jól öszve-szedve 's esmerve vólnának, igen sok villongásokat el-lehetne belőlle igazítani. Most ezt igyekezem világosan, 's rövideden elő-adni,

a' mint lehet. — A' több Szó-ejtései között Hazánknak, vagyon két nevezetes; úgymint a' Dunán túl való Kerület, kivált Sopron, Moson 'sat. Vármegyék tájéka, (de ez osztán távolabb is ki-terjed) nagyon útálja az *ly*-et és *lj*-et, mint ez a' tájon termett embereknek, nem annyira könyveikben, mint szavok járásaikban nyilván meg-tetszik. Ők e' szókat, 's az e' féléket: *hallja*, így mondják: *halla*, *vigasztalja*, *vigasztalla*, *gondolja*, *gondolla* 'sat. mint ezt ezerszer hallottam, l-t mondván a *j*, vagy el-lágyúlt *ly*-nek y része helyett is. tehát ezeket is: *mely*, *hely*, így: *mell*, *hell* 'sat. Ellenben, egész Erdély, és a' Tiszán túl mondatott Kerület az l-et igen szereti *ly*-re lágyítani, és azt gyakran kettőztetni is. mint: *felül*, *felyül*, *Leány*, *lyány*. *Luk*, *lyuk*. *Michael*, *Mihály*, *felhő*, sok helyeken *felyhő*. ettől *belől*, *bellyebb*, *fel*: *fellyebb*, *délest*: *déllyest* 'sat. Tehát ezekből is: *Mell*, *hell*, tsinálta ezeket meg-lágyítással: *melly*, *helly*. szinte azon mód szerént, melly a' Görögöknél is meg-esett, 's másoknál is meg van, valahol több Dialectusok találatnak, hogy egy Dialectus egyet tekerít a' szón, másik ugyan abból mást tsinál, ha vissza kerül amarra, az ismét fatsarít rajta. így lett a' *délest*ből elsőben *délyest*, azután a' Soproni Dialectus szerént *déllest*. ismét az Erdélyi szerént *déllyest*. ebből *fel*, *felebb*, lett *felyebb*, azután *fellebb*, ismét *fellyebb*. belől vagy belé, *belebb*, *helyebb*, *bellebb*. 'sat. — Már a' mint igen sok írókból meg-mutatja Rajnis Úr, hogy e' szó: *mely* pectus (következésképen ez is, *hely*) leg többször egy *ly*-el íratok: úgy ez hitelesebb is, és azt egyik Dialectus tsinálta *Mell*-nek, a' másik meg lágyítva *Melly*-nek. De mindenik in extremis jár. a' felettébb való szaporítás szükségtelen. medio tutissimus ibis. A' Dialectusok excessusa nem a' Nyelv tisztasága. Mivel pedig a' ki könyvet ír, jobban meg-fontolja mit ír: itt az írás marad igazabb és ez lesz nekünk *Mely*, *hely*. Ennek bé vételét javasolja az is, hogy így e' hármat jól megkülönböztethetjük: *Mely*, pectus. *melly*, qui, quae, quod. mély profundus. a' nyelv tökéletességére tartozik pedig, a' tsak nem egyenlően hangzó szókat jól megkülönböztetni. Ennek hát hajtási: *mely*, *hely*, *melyé*, *helyé* 'sat. A' Suffixumokon: *melyem*, *melyed*, *melye* (*melly* mégis itt a' 3-ik személyben lehet *melyje*) *melyünk*, *melyetek*, *melyek*, vagy *melyjek*. *helyek* vagy *helyjek*. 'satöbbi. Ugy szinte ezen utól tételekkel: *val*, *vel*, vá, vé. mivel ezek az utolsó mássalhangzónak hangjára változnak által: *lessz* *mellyel*, *helyyel*, *mellyé*, *helyyé*. mintha két *ly* vólna, egyébkor tsak egy. Így állítja ezt meg Rajnis Úr is igen helyesen. — A' helyre voksol még az is, hogy ismét van egy más Dialectus, mely

ezen szóval így él, egy *l*-el: hel, helé, helnek 'sat. *Az a' követésre méltó Dialectus, mely a' szót sem nem tóldja, sem nem tsonkítja.*

9-er: Ezekből ki-jő, miképpen íratassék a' *mélly*, profundus. nem mélj t. i. mint ma kezdik, hanem mély. Ez által a' több hasonlótól is jól meg-különböztetődik. régi íróinktól sem távoznak messze, kiknek nyomdokikat kövessük, valahol a' tőlők különözésre nagy szükség nem kényszerít.

10-er: Utoljára, ezt mostani Leveledben találtam: *elidbe*. Ne vedd rossz Neven, ha mondom, hogy ezt nem hagyom helybe. E' szó: *elő*, vagy Erdélyisen: *elé*, így változik a' Névváltó (Pronominale) Suffixumokkal: előmbe vagy élémbe, elődben v. élédbe. eleibe. v. elébe. Plur: előnkbe, vagy élénkbe, előtökbe, v. elétekbe. előjökbe. v. eleikbe, sohol sem *elidbe*.

Batsányi talám most újra valami ditséretet írt Bessenyei felől? azt még nem láttam, és így rólla nem szólhatok.

Az Orthographia készítésre ösztönözöl. Ha kedves előttd az e' féle Orthographiai tudakozás; kérdj többeket is, én felelek a' mint tudok. de ha utalod 's unalmodra van, el-hallgatok. Én most a' Hang-mértékes Poesis Reguláin dolgozom. Ez olly szoros kötésbe van az Orthographiával, hogy a' nélkül nem lehet, mivel sok helyen ez a fundamentoma. Minek okáért ha ezt el végzem, talám hozzá fogok ez Orthographiának is systematice, és mint egy Methodo Mathematicae ki dolgozására, egy Dissertatióban. Azt elébb Néked, Horváthnak, Pétzelinek 's a' kiknek illik, ítéletére botsátom, azoknak hozzá adásokkal, változtatásokkal 'sat. meg-jobbitom, és azután vagy Néked által-adom, hogy a' Te Literatorodban vagy Orfeusodban ki adjad, vagy Pétzelinek, 'satöbbsi. A' mi ezen kevés számokban most újabb; nem bánom, ha Horváthnak megírod.

A' másik vagy utólsó Leveledben is igen reám jár a' rúd, rest-ségemnek tulajdonítván, hogy még én azon könyveket meg nem szerezhettem. Éppen nem az, hanem e' bőrön 's kaptán kívül minden Commercium nélkül való Hely. — Meg engedj! Szeresd azt a' ki Tégedet mindenek felett szeret!

Szathmár. 1789. 25-ik Augusti.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 187. sz.]

240.

Kazinczy — Aranka Györgynek.

Érdemes Barátom!

Tsak két szót; mert hivatalbeli Levelezéseim és a' siető Posta nem enged többet. — Kezemenl vannak Munkáid, mellyeket a' Debreczeni Vásárból vehettem; s' a' Júlia Levelit gyönyörködve olvastam-el. Verseidet is ismerem már alkalmasint. A' *Budai Basa* és a' *Nyelv* olvasására még időm nem volt: de a' Júlia leveleire már jegyzéseket is tsináltam. Az Orthographia benne igen rossz; noha én nem akarlak az Erdélyitől el-vonni. Nem sokára bővebb Levelemet veszed. Sok darab fordításaidra reá esmértem. Grand Dieu, tes jugements sont remplies d'egoité, Toujours tu prends plaisirs à Nous etre propice stb. De a' *Dél* nekem legjobban tetsze, abban mindazáltal — akarod nem akarod — változtatásokat fogsz tenni. Nézzed: *A Dél el-múlt*. Ugy é 4 Syllaba? Árnyéka fordúlt, Az elmés Óra, Az Üres gyomor, ez mind 5 Syll. — Hasonlóan *Veszi a' szegény, Elfáradtt Legény*. Ez 5. Syll. holott a' Szép Napnak etc. tsak 4. — Akarod nem akarod, mondom, ezt meg kell változtatnod, mert a' darab igen jó, ezek pedig nagy hibák. Falatot *mes*. Ez azt teszi é hogy *metisz*?

Verseid felett igen sok jegyzéseket fogok tsinálni. Rubrumaikat nem szenvedhetem; *érthetetlenek*, és gyakorta nem határozzák meg azt a' mit jelenteni akarnak. Ha meg engeded: elidbe terjesztem miként szeretném megváltoztatni. — Ha a' Julia Leveli felett tejendő jegyzéseim kezeden lesznek, meg tudakozlak miként nyugodtál meg rajtok; 's óhajtanám, hogy hagyjad nállam hogy Kassán ki-botsátasson. Azok igen szépek; de nem tudom miként fogja el a' Magyar Olvasó. Az én Bácsmegyeymről azt mondták most, Patakon keresztül jöven, hogy egy alá-való munka, mert mihelyt 2 levelet elolvas az ember, mindjárt tudja mi van benne. Ez a' gánts az Autort és nem Fordítót illeti: de ne Sutor ultra — — Egy Román érdeme felől egy 15 esztendős Leány jobban itél, mint 2 Tisztelendő Professor Ur; 's a' Leányka ki-tsorduló könny tsepje édesebb jutalom az érzékeny Irónak, mint a' Professor Urak bölts itélete.

Horváth engem versekkel sirata meg, mert Vice Cancell. Gr. Teleky hóltt híremet vivé hozzá Füredre.

Két szó e ez? — Igy fetseg az, a ki szeret. Miskóltz 26. Aug. 1789.

Kazinczy.

[Eredetije Gyulai Pál birtokában.]

241.

B. Id. Ráday Gedeon — Kazinczynak.

Pest die 1-a Sept. 1789.

Egész bizodalommal való Nagy Jó Uram!

Uri levelét tegnapi Postán vettem: az mi az abban accludalt fordittást illeti, azt valóságos gyönyörűséggel olvastam, és nagyon sajnálom, hogy az a' harmadik Negyedben már bé nem mehet, mert ezen Negyed nem tsak egészben ki nyomtatódott már, hanem éppen tiz nyomtatott Arkust foglalt el. A valóságos Museumnak Negyedgye, nem foglal ugyan többet el ött árkusnál, de az hozzá adatott Toldalék maga ött árkus. E' szerént már az Ur fordittásának tsak a' Negyedik Negyedbe esik jöni: melly okokból azt visszais küldöttem, edgyüvé accludálván az Aranka Ur által küldött munkátskával; és már kezébenis adtam Kassára Tanáts Urnak resolváltatott Fülep János Uramnak, kiis holnap (tehát hamarébb) indul Kassára mint Batsányi Uram, aki e' napokban Báró Orczy Jósef Urral Bétsbe ment. Azomban álhatatossan maradok

Az urnak

Igaz köteles Szolgája

B. Id. Ráday Gedeon m.p.

A levél idegen kézzel van írva, csak az aláírás Rádayé. — Ugyan e levélnek a Kazinczy készítette kivonata itt következik:

XXI. LEVÉL.

Pest 1789. Sept. elsőjén.

Fülep János Ur, ki Senátornak resolváltatott Kassára, holnap indul oda, és így hamarébb mint Batsányi, ki e' napokban B. Orczy Józseffel ment Bécsbe. Fülöp Ur által küldi az Aranka Manuscriptumát.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 191. sz.]

242.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Novi felett a Lebeniczi Sánczba 1ső Sept. 1789.

Kedves Ferenczem!

Mint történhetik a meg, hogy én Leveledet oly régen nem vehetem. Utolsó Leveledet még Májusba vettem Orubiczán — El hidd, hogy ha a sok kóborlás nem distráhalna, tsak ezen való Melancholiam már régen el rontott volna — Kérlek, Lelkem, mihint ezen Leveletem veszed, irj, és Leveledet Gradiskára adressirozd, a honnét én azt bizonyossan meg kapom. 10dik Juliustól óta tsak itt vagyunk már 2 hét óta meg lehető nyugodalomba, és éppen olyan Strapaczia, a melyet mi szenvedtünk, érezteti a nyugodalomnak édességét egész mértékbe. Én azzal a Companiával, a melyet már 2 Holnap óta Commandirozok, (és wahrscheinlich az egész háboruba Commandirozni fogok, mivel a Kapitány Berbiri Commandáns) itt abba a Sánczba vagy is inkább föld Várba vagyok, a mely az Udvarunknak már 15000 ftyába van, és a mely Novit sutenirozza — Mind mi Tisztek, mind pedig a köz emberek Kaszárnyába vagyunk, és örülünk, hogy a sátor és szoba külöbségét, a mostani esős időbe érezhetyük; az incommoditás az, hogy ez a Sáncz egy hegyen van. Már régen ketsegtettem magamat azzal a reménységgel, hogy a Télen hozzátok mehetek, de most az, hogy Companie Com[man]dans vagyok, egészen meg változtatya reménységemet, úgy hogy én tégedet másképp még soká nem láthatlak, hanem ha te a Télen hozzám jösz. Te már sok hijába való költséget tettél, a sok hijába valók közzül ez talán még is a leg hasznosabb volna. Vedd gondolóra propositiomat und Entschliesse dich geschwind. Ujságúl: a Travniki Bassa, der Bassa von Bosnien 8000 emberrel ide 8 mértföldnyire van, és még magához több népet huz — ezzel vagy Dubiczát, vagy Novit akarja Belagern, vagy pedig valahol a földünkre ütni — Die Belagerung wird ihm das hier anhaltende schlechte Wetter ziemlich vereiteln, mivel az utak úgy el vannak romolva, hogy ő mit seiner schlecht beschaffenen Artillerie nicht vorkommen wird. Sein Vorhaben muss sich überhaupt in 14 Tügen reifen — Most itt nem tuggyuk: a Belgrádi Belagerungból lesz é valami vagy nem. Hogy a Törökök a Banatusból ismét ki mentek, azt bizonyossan hajjuk. Egyébb ujságunk nintsen.

Lelkem, köszöntsd mind azokat, a kik róllam emlékeznek, a többek közt Ferit — Gróf Törököt és a Groffnét tiszteld — Ély igen boldogul és barátodat Leveleddel mennél előbb vigasztald

László mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

243.

Kazinczy — Hubert Józsefnek.

Hubert József nemzeti iskolai tanítóhoz Tokajban.

Bizodalmas kedves Professor Ur!

T. Verner Jakab ur váradí megyebeli nemzeti iskolák Igazgatója jelenti, hogy Szeged városának nemzeti iskolájánál a' 3ik classis kiüresedett, melynek tanítója szabad szálláson és tüzi fán kívül 200 Rf. von esztendőnként s kér, hogy valamely próbált individuumot küldjek oda. Az én voksom, minekutánna az Úrnak mind tehetségeit, mind erkölceit, mind szorgalmát esmerem, az Úrra esett. Nehezen ereszttem el ugyan districtusomból, de mivel látom, hogy azt a' szerencsét az egész districtusomban fel nem találhatja, kérem fogadja el hivatalomat s minél előbb lehet, induljon le. Én mai postával irok a a' város magistratusának, hogy az Urat várják, teljes bizodalommal levén az iránt, hogy ezt a' szerencsét az Úr két kézzel fogja el fogadni, kivált hogy concursusában kivánságát beteljesedni nem láthatta. Igérem azt az Úrnak, hogy ha Szegedi statiója nem tetszene, akár mikor fog eránta megszóllítani, nem csak vissza fogadom, hanem érde-meire nézve bőv jövedelmű statióval fogom jutalmazni.

Csak azon kérem az urat, hogy minél előbb lehet, induljon, hogy az iskola ottan hátramaradást ne szenvedjen. Az Úrnak helyébe egy Zsilka nevű cath. individuum megyen.

Ajánlom magamat barátságába s maradok szept. 2. 1789.

alázatos szolgája

Kazinczy Ferencz.

[Eredetije az egri érseki könyvtárban.]

244.

Kazinczy — Szeged város tanácsának.

Tekintetes Szeged Szabad Királyi Város Tanácsának. Szeged
Ex off.
in negotio Schol. National.

Tekintetes Szabad Királyi Városi Tanács!

A' nagy váradi Tudománybeli Megye nemzeti oskoláinak királyi Igazgatójok Tek. Verner Jakab Úr egy hozzám az elmúlt hónapnak 24-én eresztett levelében arra kért, hogy az ezen Szabad Kir. Város nemzeti oskolája mellett kiüresült 4ik Professor székének elfogására [!] egy alkalmas és kipróbált személyt küldjek le.

Ezen történetre nézve azon felül, hogy magát a' megnevezett urat azonnal tudósítottam kívánságának bizonyosat leendő teljesítése eránt, jelentem kötelesen ezen T. Szabad Királyi Városi Tanácsnak is, hogy első postával tettem rendelést Tokaji oskolámnak 4ik professoránál, Hubert József uramnál ő kegyelménél, ugymint a' kit ezen teher elviselésére tökéletesen alkalmasnak 's magaviselésében is feddhetetlennek esmerék. hogy minél előbb induljon le, 's csak azon kérem ezen T. Szabad Királyt városi Tanácsot, hogy e felől nemzeti főoskolájának helybeli igazgatóját tudósítani ne terheltesen, hogy így az, miben legyen a' dolog tudhassa és addig, mig Hubert uram oda érkezend, a' 4ik oskolát vagy a' 3ik oskolával egygyüvé fogassa vagy annak külön tanítására valamely arra alkalmasnak ítelt személyt állítson.

Ajánlom magamat hazafiúi barátságába, 's maradok illő tisztelettel Kassán szept. 2. 1789.

A' T. Szabad Kir. Városi Tanácsnak
 igaz köteles szolgálja

Kazinczy Ferencz.

[Eredetije az egri érseki könyvtárban.]

245.

Kazinczy — Király Pálnak.¹

Spectabili ac Perillustri Domino Paulo Király de Szathmár S. C. et
R. A. Mattis Capitaneo et Ill. Com. Tabl. Judr. Primario Assessori
Domino singul. colendissimo.

Miskolcz

*ex offio**in re scholar. national.*

Tekintetes Ur!

Drága nagy jó Uram!

Kedves uram Bátyám!

A' Miskolczi nationalis mixta oskolákban én sokkal nagyobb előmenetelt reménylek, hogy ha a' tanításra szükséges szobákat a' város közepe felé beljebb viszem, mert a' mostani oskolák, mellyek rész szerint a' Fáy Ignáczné házában, rész szerint egy másik épületben vannak, a' város piaczatól olly messze esnek, hogy némelly atyák gyermekeiket olly messzire kiküldeni sajnálják. Ily környüállások közt kénytelen vagyok az Urat, Kedves uram Bátyámat alázatosan arra kérni, hogy a' luth. templom szomszédságában levő házát nekem bérbe adni méltóztasson. Meg lehet, hogy az, a' ki most benne lakozik, nem örömetst menne ki belőle; de sokkal nagyobb tisztelettel vagyok az Úrnak kedves uram Bátyámnak személye iránt, mint sem hogy kételkedhessem a' felől, hogy annyi gyermek javát egy privatus ember kivánságának eleibe ne tegye. Én mérséklett és az háznak minéműségéhez 's a' miskolczi bérhez alkalmaztatott summában általvevőnek declaralom magamat; csak méltóztasson azt minél elébb tudtomra adni 's ígérem, hogy azt angareánként előre fizetni fogom. Ajánlom magamat úri becses indulataiba 's hiv tisztelettel maradok

Az Úrnak, kedves uram Bátyámnak
alázatos szolgája

Kazinczy Ferencz.

[Eredetije az egri érseki könyvtárban.]

¹ A levél keltezése hiányzik.

246.

Kazinczy — Gyöngyös város tanácsának.

Gyöngyös város tanácsához.

Bizodalmas jó Uraim!

Az el mult hónapnak 22én volt az, midőn ezen városi Tanács énnékem egy *Rothkrepf József* nevezetű budai praeparandust olly véggel és kivánsággal mutatott be, hogy ötet a' *Csintalan József* uram kilépésével ezen város nemzeti főoskolája mellett történt üres székbe állítanám: E kivánságát akkorában teljesítenem nem lehetett, mert ez vala épen az az idő, a' mellyben a' felsőségek ujmutatása szerint (minekutánna el múlt esztendőben azoknak bővebb fizettetésekét sikeretlenül folytatván, a' felsőség azt határozta vala meg, hogy a' város által előmutattatott elégtelenség miatt a' háromnak fizetése kettő között osztasson fel) a' tanítóknak illendőbb fizetések iránt gondoskodtam és a' kilépettnek helyét üresen hagynom kellett. Azonban most *Gammel* uram tovább mozdittatván, örülve teljesítem kivánságát 's *Rothkrepf* uramat ez oskola mellé annál készebben fogadom bé, a' mennyivel bizonyosabban hiszem azt, hogy ezen városi tanács a' nevezett praeparandus beajánlásában annak alkalmas voltát tartotta szemé előtt, noha idegen hangzású neve ollyatén gyanításra ragadhatna, hogy anyanyelvünket talán nem érti. Melly vélekedésem hogy ha nem volna helytelen, arról halaszthatatlanul kérem magamat tudósíttatni, hogy NB. ¹

[Eredetije az egri érseki könyvtárban.]

247.

Chodowiecki D. — Kazinczynak.

Hochwohlgebohrner Herr!

Ich muss Ew. Hochwohlgebohren sehr um Vergebung Bitten, dass ich noch nicht Ihr geehrtes Schreiben vom 14ten Jully Beantwortet habe; ich hatte eine Kleine Lustreise nach Dresden, Leipzig,

¹ Itt megszakad a levél; kelete s aláírása is hiányzik.

Halle, Dessau etc. gemacht war eben zurückgekommen und nun musste ich alles zurück gesetzte vorwärts bringen.

Vors erste gratulire ich Ew. Hochwohlgebohren herzlich, dass Sie die Böse Krankheit gänzlich überstanden haben, und wünsche, dass Sie nun recht lange der Besten Gesundheit sich erfreuen mögen.

Das Tittel-Blath habe ich auch zugleich mit Erhalt[en] und Danke Ew. Hochwohlgebohren für die Übersetzung desselben. Dass die Herrn Ungarn kein *von* vor ihre Nahmen setzen, wenn sie von Adel sind, ist wohl sehr natürlich, wo nähmen sie es denn her, da von ein Teutsches Wort ist, auch finde ich es sehr unschicklich, wenn man hier zu Lande, wo bey den Armen viele Polnische Edelleute als Officiere und Unterofficiere stehen, sie immer Herr von Malachowski, von Przebendowski u. d. g. nennt. Was mich aber doch Wundert ist, dass nachdem Ew. Hochwohlgebohren mir gesagt haben: «wir Ungarn haben kein *von*», Sie Ihren Brief doch unterschreiben Franz v. Kazinczy. Da Ew. Hochwohlgebohren wünschen, dass ich die Stelle *Muter ich geh und weine* etc. zur Wignette nehmen soll, obwohl es eine Episode ist, hab ich da nichts wieder und werde sie suchen bestmöglichst aus zu führen. sie gefalt mir auch sehr. Der Preyss wird sein th. 40 oder 8 alte Louisdor oder 14 Ducaten.

Ich habe schon angefangen sie zu zeichnen und mache die Einfassung rund, und alles nach Befehl. Dem Herrn Ramler hab ich das Zettelchen, so Euer Hochwohlgebohren in meinem Brief für ihn Beygelegt hatten, abgegeben, er dankt dafür und empfiehlt sich Ihnen ergebenst.

Ich empfehle mich gehorsamst und bin mit der schuldigsten Hochachtung

Ew. Hochwohlgebohren

gehorsamster Diener

Daniel Chodowiecki

Berlin den 3ten 7br. 1789.

248.

Horváth Ádámné Oroszi Julianna — Kazinczynak.

Füred 5 September 1789.¹

Theuerster Freund!

Sie waren gegen mich so gütt; Sie würdigten mich auf Ihre Freundschaft, und ich bin so nachlässig, dass ich Ihnen nach drey Wochen andworte. Ich hoffe aber, dass Sie mir verzeihen, um so villmer, dass Ihnen mein Gemahl gleich und von alles geschrieben hatt, von den Sie mich befragten. Ich hätte es zwar liber selbes getan, aber meine unpässlichkeiten hinderten mich bis diese Zeit. Den ganzen Sommer hatte ich Fuss und Händweh, das hatt mich aber noch so ser nicht abgeschwächt, als jetzt wier sechs Wochen dauernde Kopfschmerzen, das hatt mein sin so ser verwirt, — dass ich unfehig war einige reine Gedanken hervor zu bringen. Mein Gemahl hatt Ihnen nun alles geschrieben, mir bleibt also nichts mer zum schreiben übrig, als Ihnen wegen Ihrer Freundschaft zu danken. Aber mein wertester Freund, wie haben Sie mir so vill zugemuthet, dass ich Ihre übersetzungen Critisiren sol, und wie wissen Sie, dass ich Ihre Klopstockische Ode criticirt habe. meine absicht war gewiss nicht zu criticiren. es ist nur so geschehen, wie man gewönlich zu verbessern und zu verderben pflegt. wer weiss ob ich statt das verbessern nicht verdorben habe. indesen erwarte ich den Erast und Semida, schicken Sie es bald, aber verbessern Sie es nicht mer damit Sie mir das Vergnügen in Ihren schriften Feller zu finden nicht nehmen, oder machen Sie viellib leichte Feller mit fleiss darinnen. Gesners Idilien hab ich mit Vergnügen gelesen, Bátsmegyei gefelt mir überaus ser. geben Sie nur recht vill solche bücher heraus. Ich empfele mich Ihnen, nehmen Sie mich auch in die zahl Ihrer Freundinen, ich verbleibe Ihre gehorsamste Dienerin

Julianne v. Oroszi.

Valamint az Urnak hogy volt oka idegen nyelven írni, szintén ugy nékem is volt, ámbár németül írni jól nem is tudok, mivel azt soha sem tanultam, tsak magamtól kapkodtam valami tsekélységet.

[Eredetije a m. t. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 185. sz.]

¹ Az évszámot Kazinczy írta a kelet alá.

249.

Kazinczy — Aranka Györgynek.

Tisztelt Barátom!

Öszve csoportozott munkáim között sem állhatám meg (mert soha sem vagyok annyira elfoglalva, mint Oskolai esztendőnk kezdetivel) hogy a' Julia Levelein végig ne menjek. Imé ide rekesztem jegyzéseimet, élvén ebben a' leg-bizodalmasabb szabadsággal, mellyet töllem a' Te tiszteled és a' Haza szereteti kíván.

Ha a' homlok levélre nem akarod ki tenni Nevedet (de azt mondja Rousseau: Tout honnête homme doit avouer les Livres qu'il publie) Jobbnak gondolnám így tenni: JULIA — LEVELEI — OVIDIUS-HOZ. — Németből. — — —

Előljáró beszéded végére lehetne tenni: Maros Vásárhelly 178—. Sok tekintetre jó az. Vagy leg-alább az esztendő számot.

Soha rosszabb, gondatlanabb, oktalanabb Író-t nem láttam, mint az volt, a' ki ezeket a' Leveleket tisztára írta. A' *kívánni* helyett mindenütt *kévánnit*, az *eggy* helyett *égyet*, az *alkalmatasságot* helyett *alkalmatasságot* írt, hogy a' monotonia még szenvedhetetlenebbé legyen a' sok *a*-val. Nem a' Te hibád ez tisztelt érdemes Barátom, érzem én azt; sem nem az Erdélyi Magyaroké, a' kik az o helyett gyakran *a*-t tesznek, mint Báróti Barátom pro Barátom: hanem azé, a' kinek a' füle sokkal tompább, mintsem hogy érezhetné millyen rútt az eggyképpen hangzó sok vocalis. De hagyjuk-el ezeket.

Littera I. tapasztalta már azt, hogy gyakran minekelötte *az ember* szívit el ajándékozhatná, már el-lopott. — Dass ehe man das Herz verschenken könnte, es schon weg ist. *Man, az ember* ugyan Magyarúl; de ez nem eléggé ékes mondás. Inkább: *hogy minekelötte a' sziv el-ajándékozathatik, már el-lopott*. És nem szívit, hanem szívét:

avval melius, magis belle: azzal. noha én az avvalt nem tartom rosznak, mert Erdélyben szokásban van.

Hogy kelle éppen avval esmertetned meg. Melius: meg esmert[etned].

Aszt, eszt, elváltoztatám ezt-, azt-ra. — A ba—be-t midőn quietem in loco denotat, banra, benre.

Második levél. Nem vádolhatlak *eggy tsepanyire is*. — Egy

Római Hertzegné szájából jobban szeretném hallani: Legkissebben sem vádollarak.

a' ki nállam kelemetesebb. Nállam apud me. Nállamnál prae me. Ezzel közönségesen rosszul élünk.

4dik Levél. Tuttodra attam volna é hogy oda mennyek. Így írta a' tudatlan író a' tudodra adtam volna é-t etc. Mennyek, talán megyek. — Ettzer pro egyszer. Bóldogtalan ember!

Egy óltárt építtetem, melyen te egyedül voltál. . . .mellyen egyedül te voltál, vagy: te voltál egyedül.

Vdik Levél. Kívánod velem szóllani, de meg gondoltad é. Kívánsz velem szóllani; vagy a' mi még jobb. Velem kívánsz.

Ha szabad, engedd pedignek változtatni penigedet.

A' szívem vérzett miatta: de tudod. . . .Dele A' et pone: Szívem.

Reym Schluss des Achten Briefes. A' mellyek *tsak* magokat tölled tovább el nem titkolni ohajtják. Tsak muss weg.

Igen is, *látnod* kell engemet. Én ezt egészen rosznak tartom. Inkább: Nem halaszthatom, hogy láss. Ideje hogy láss.

XI. De a' közönséges öszve találk[ozásoknál] tartsd a' legnagyobb vigyázást. Ez a' frantzia prenéz garde-tól jó, és akár hogy, akár mint meg kell változtatnod. Órizkedést inkább mint vigyázást; vagy tartsd szemeid előtt.

Melly különböző indulatokkal küszködünk *egymás között*. Az elvont két szó homályossá teszi az értelmet.

A' szerelem soha sem *szabados* a' szenvedéstől, nie frey, talám soha sem *mentt*.

XII. Ugy tetszik, hogy miólta. *Hogy* weggelassen.

a' kit *az ember szeret*, szívét egészen meg nem nyithatni: a' kit szeretünk, inkább.

amannak a' lelke, ezeknek a' rugója. *A* subtractum dele.

a' te' Rómába *való meg* érkezésed. Subtractas voces dele.

azután következik egy tsendes nyúgodalom. Vocem következik pone post nyúgodalom.

a' titkos találkozásokkal — geheime Zusammenkünfte. ez nékem nem tetszik. együtt létel, inkább.

XIII. azt gond[oltam] tegnap, hogy tehetném hogy ne szeresselek. inkább: hogy félbe szakaszthatnám szerelmünket, hogy meg szünetnének téged szeretni.

Nem szerelmed erejére panaszklok. ereje ellen. vagy erejét vádolom.

De ki áll jót arról. Wer steht gut dafür. Ki felel érte, hogy hozzád való érzékenységemet olly könnyen értésedre adtam. Hogy olly könnyen ki-vallottam neked szerelmemet.

Melly gyakran mérjük (mérsékeljük vagy függesztjük fel) ó fájdalom. weg mit der Ausrufung. Hier steht es an unrechtem Ort.

és magad jól tudod, 's *te* jól tudod.

győzedelmes boszorkányságot, inkább ígézést.

Meg-váltunk, nekem nem jó pro: el-váltunk.

Meg kell vallanom, hogy félek, hogy nem érzed. Prius *hogy* dele. hijános, non helyános, quia non helyába, incassum.

XIV. Nem szeretem többé abba a' homályba lenni. Pone: Nem szeretek többé abban a' homályban lenni, quia non motus in locum, sed quies in loco.

Gyermek vigságot és tréfát kíván: és én tsak *könyveimet* mutattam nékie. — Lám be jó a' lachrymat könny-nek írni. — Puer desiderat ludicra: ego vero ei libros meos monstro. — Nem mondom könnyhullatás, sed könnyhullatás. Seu a könnyü qvod lachrymis egeritur sublevatur dolor, seu aliunde derivari velis.

Nr. 1.

Midőn éppen ki akartam menni, *érkezett Sulpítzia hozzám,*

Nr. 2.

Nr. 3.

azon kérvén, hogy Czezártól *hozzám* való kegyelmességeihez képest. Nr. 1. Naturalis ordo vocem *hozzám* voci *érkezett* praeponi praecipit. *Azon kérvén* Nr. 2. est contra rei veritatem. *Hozzám jöven kért,* nem pedig: *hozzám érkezett, kérvén.* Nr. 3. *hozzám* debet transmutari in *erántam,* quia *hozzám* jam fuit in commate: *Sulpítia érkeze hozzám.*

hogy egy olyan előttem igen kedves etc. hogy egy előttem olly igen.

Mi az az ígélet fogás a' XVI. levél végén?

Tsak szeress engem örökké. — Tsak örökké szeress engem.

Melly erőssen kell *annak* egész tüzét a' *szerelmennek* érzeni. A' Szerelem é itt a' Subjectum, vagy az *annak.* — Én ezt így teném: Melly erőssen kell a' szerelem egész tüzét annak érzeni.

Azt a' finom nomenclatiot gyomorból utálok. Lehetne inkább ítéletem szerint tenni *kényes ízlés.* Valóban a' kényes nem superbus, hanem *válogató,* és így valamelly által-vitel szerint a' finomot is ki-teheti.

XVII. gond volna ezt le tudni írni. Se nem Sorge, se nem Charge; fáradság inkább vagy teher.

Azt a' ditséretet, melyet rólla *igazán* le nem vonhatni. Talám jobb *igassággal* gerecht. — igazán im Ernste.

Mind örültek is, *mind* tsudálkoztak is. Vagy a' 2 mind-et vagy a' 2 is-et el-törteni.

Meg-igazítják választásunkat. Corrigunt nostram electionem. *igazolják*, approbant.

XVIII. Drága kedves Ovidiusom. Weg mit dem Drága. Ez olyan forma Compellatio, mint a' Bizodalmas Drága Nagy Jó Uram.

Nem is írtam néked és el-mentem. — *El-jöttem.*

egygy gondolomra kárhoztatsz é engemet. Popularis alacsony expressio. *Gyanúságdoból* kárh[oztatsz]. Tsupa vélekedésből, hogy ez 's ez esett.

tanálkozzam veled. El-maradt az egygyüvé, vagy öszve.

Nr. 1.

Alig végezte, *azonban lépék-be* Czezár, az utazásról kezdvén beszélleni. midön bé-lépe Czézár 's az ut[azásról].

Meg-igérvén, hogy egygy napot velünk fogna tölteni és ha a' Sulp[itzia] lakadalma Octaviánál esnék, jelen *fogna lenni*. A' két fogna kedvetlen. O[ctaviánál] jelen lejend.

Soha ettől a' helytől. — Soha e' helytől

Nr. 2.

És ha olykor a' Mesterség segítségre *hivatik*, az is olly köntösbe öltöztetik, hogy tellyesen meg nem esmerszik. tik, tik, szik. Nr. 2. arra is olly köntöst adnak, hogy többé tellyességgel rá nem lehet esmerni.

XIX. Négy napok alatt fognak *elébb* Romába menni. — Nem erst é ez az elébb. Erst in 4. Tügen werden wir nach Rom gehen.

Száz esztendő ÷ Saeculum. Század.

Nem marad-el *azokból* a' szépségekből: nem ben.

Az Hymen, az Amor. Az deleatur.

Ezt a' napot, melly régtől fogva leg tisztább vólt. pone melly-nél szebb, tisztább rég ólta nem vólt.

Batorkodnám szembe szállani. nék.

XXII. Arra nézve mind az által jöjj el tsak bátran. Pone: Mind-azáltal jöjj bátran.

XXIII. Rám függesztett szemeidet tapasztalhattam. — Eröltetett mondás. Szemeidet szüntelen reám függesztve lenni tapasztalhattam, — inkább.

Vehetted jól eszedbe. — jól észre.

A' Livia hozzám szakadhatatlanul való maga jó ajánló viselete. — Mit térsen ez a' homályos mondás? — Liviának botolthatatlan vagy tántorodhatatlan barátsága, 's Tiberiusnak. Nem: A' Liviának . . . . a' Tiberiusnak ?

Félelemtől szabad. inkább mentt.

XXIV. Miólta még Szulpitziánál láttalak, még nem esett semmi változás. Ez kedvesebb lenne, mint ez: Még az ólta, miólta Sulpitziánál láttalak, nem esett semmi változás.

Annai bizonyos. — So viel ist gewiss. — Igy nem szóllott még Magyar soha.

Tiberius és Livia még mind azon egy módot *tartják* magok hozzám való viseletekben. *tartanak* talám.

mellyel senki olyan mértékben, mint Te, nem bir. — Ha a' senki a' *Te* és *nem* közzé esik, sokkal természetibb folyamatja lessz a' mondásnak, és nem veszt az energia is semmit.

A' mai napnak hátra lévő része: 's tsak nem fele és egy része az éjtszakának, inkább.

XXV. hogy az ember beléd szeressen — inkább hogy *akár ki is* beléd szer[essen].

És én azért nem *is* panaszlok egy szempillantásig *is*. Két *is*; az első el maradhatna.

az ő személyének igazat adok. — ich gebe ihrer Person Recht. igazságot inkább.

Magam meg igazítására. Zu meiner Vertheidigung, talám igazolására.

egészen el-nyomta *vólna*, ha . . . nem elevenedett *vólna*. Az elsőbb *vólna* után tettem az *egészent*, 's mindjárt nem fáj a' fül az egyformájú hangzás miatt.

ezen ajánlás el-vételére. Inkább el-fogadására.

hogy ma nem tudtad dolgodat *tsinosan igazgatni*. das ist etwas hart. Es braucht emollirt zu werden.

Tsufondároson. Ezt éppen nem értem. Nagyon esmeretlen szó, noha a' gyökeret esmerem. Nints a' Nyelv Analogiájához szabva köntöse.

Vagy pedig azt egy annak szentségeibe avatatlan szívbe tessék meg gyújtani. Nem jobb volna é: olly szívbe tessék meg gyújtani, melly annak szentségeibe még nem avattatott.

Adhattál volna *egy tsinos Nemmel* tisztességesebb választ. —

Ezt bizonyosan az Író (Descriptor) hibázta-el. Ez így nem maradhat. Adhattál volna tsinosabb választ.

Meg kellett adnom, hogy a' választásban nem hibázott; tsak azt kívántam volna *akkar*, (mit teszen ez?) a' leg nagyobb buzgó (és így leg-buzgóbb) indulattal szolgáltam volna nékie. — Mit kívánt volna Júlia? Nekem úgy tetszik, hogy itt hizakos az írás.

Az a' tsuda ötet az ő nagyra való vágyásának fel-áldozza. — Nem jobb volna itt a' nagyra vágyás helyett (a' való azonkívül is ki marad) kevélységét, fel-fuvalkodást vagy valamit a' miben több energia van, tenni?
a' mivel

kérte hogy tsak azt mondja meg mit vétett volna, *hogy* azt a' büntetést érdemelje. — Nagyon Deákos beszéllés a' Conjunctivus Moduson ejtett beszéllés. a' Második hogy helyett állhat *a' mivel*, az *érdemelje* helyett *érdemli* 's mindjárt szebb.

Tiberius hogy e' beszédet, melly ötet tsak szégyenbe borítaná, pro borítja vel borította. Mondom hogy indicativus kell conjunctivus helyett.

ki ment a' házból. Beszéll ugyan így a' magyar, de jobb be-stimtt szöllani *a' szobából*.

melly ellen az én szabadságomban való életre hajló természetem. Miért nem szabadságot óhajtó természetem.

XXIX. két helyütt fordul elő igen közel egymáshoz: hozzád. Mind a' két helyen az elsőt *erántadra* változtattam.

XXXI. Az agyamból írok. Az deleatur.

XXXII. veled *eggy* idegen földön. eggy dele.

XXXIII. az eggyik nem nehezebb nekem mint a' más *másik*.

Nem; nintsen *semmi* az enyimhez hasonló állapot. Az el vontt sor el maradhat, 's mindjárt jó lesz.

XXXV. hogy *egész* egyedül téged szeretlek. dele *egész*.

XXXVIII. Cezárnak az Orvosok vízzel való éleést javasoltak (pro javasolván) 's ő igen hajlandó vólt arra. — — Ha a' mindenkor magát alkalmaztatni † tudó Livia elejét nem vette volna. A' Mindenkor oda tététt a' hol a' † van. — — Tiberius itthon marad, az ő Singás természetének hagyatván. Mi az a' *Singás*?

Igazítsd úgy hogy Caesar maga kinaljon meg. — Többnyire tévelygő értelemben veszed ezt a' szót. Inkább *Ejtsd-úgy*.

légy rajta, 's ne múlass...a' mi rajtad áll. Az elsőbb rajta helyett: *azon*.

az út alkalmatlanságaira ki-tenni. Der Gefahr der Reise aussetzen. Ez is mérész mondás.

De tsak egy minutaig fogok nála lenni. — Esmeretes volt é az Augustus idejében az Orának minutum nevezetű 60dik része. Ha nem vólt, meg kell változtatni, ez helyett vagy pillantást vagy perzentést tévén.

Florának lesz gondja, hogy ezt illendőképpen igazítsa és Ovid meg fogja köszönettel esmerni. — Nem eléggé érthető mondás.

XLI. Nagy Isten. inkább in plurali.

hogy a' *Világnak* díszére és *világára* szolgáljanak. Dele posterius.

El kell néked engemet hagynod, *ni* inkább.

Az én kiáltásom és *jajgatásom* hozzádig hathatna. Subtratum dele.

OVIDIVS LEVELE. az Exclamatiót : Szegény Fijam. ki-törteni.

Savanyó szelek. Ez nállunk szokatlan. Soványító inkább.

azokat a' *máknyi és semmit érő kedves pillantatokat*. Ist zu hart. Nie spricht ein Geliebte so. azokat a' *rövid*.

Az Ovidius keserű *kenyerére* jutott. Igen alacsony mondás. sor-sára inkább.

Dinom Dánom Szánom Bánom. Kérlek az Istenekre, ezt hagyj ki-törteni.

Ezek valának azok a' jegyzések, a' mellyeket Fordításodnak gyönyörködő kétszeri el-olvasása alatt egész bizodalommal tettem. Talám nem kevélység az, ha Correggiói magam el-hivésével egy: *Anch' io sono Pittore*-t mondok, 's azt állitom, hogy ezek a' jegyzések nem haszontalan jegyzések, noha tölled barátságosan azt kívánom, hogy tökéletes meg-győződésed nélkül belőlök leg kissebbet se adoptálj, és hogy hasonló szabadsággal taníts meg engemet hol hibáztam Crisiseimben. Én azt tartom, hogy sokat nyert fordításod az által, hogy azt minek-előtte ki-jött, olvastam: 's ugyan ez előre vigasztal azzal a' szerentsémmel hogy Gessnerem és Klopstockom is hasonlóúl nyer. Több szem többet lát, haszontalan! Most már az én kívánságom tsak az, hogy engemet minél előbb tudósíts azokról, miképpen tetszenek Crisiseim, és közzülök mellyikét adoptalod, hogy Manuscriptumodat a' szerint corrigáljam, 's azonnal adom a' Typographusnak. Tsudálkozol, hogy készülök erre, minekelőtte még meg nyerhet-

tem engedelmedet? — A' ki szeret, az sokat reményl; az azt hiszi, hogy kérése meg nem vettethetik.

Azokat a' külömbiségeket, mellyek az írás módjában köztünk vannak, Erdélyi módra tartom meg: *szomorua*, nem *szomorú*, fordítani nem fordítani lessz könyvedben, mert Erdélyben az elsőbb van szokásban. Tsak a' nyilván való hibázást változtattam meg: aszt pro azt; adgy, pro adj; szünny, pro szűnj.

Nyughatatlanul várom válaszodat, mert én tenéked Regmetzről is Miskoltzról is írtam. Bár azt hallanám, hogy barátságos szabad-sággal meg-elégedtél, és ezzel szeretetemet még nagyobb mértékben érdemlettem.

Wályi és Vitéz tisztelnek. Az eggyik a' Wieland Psalmusait, a' másik a' Dusch Orestesét fordította, mellyet nem soká Gessneremmel és Klopstockmal meg kapsz. — Bacsányi Cameralis Cancellista most Bécsben van. A' meg hóltt Orczy Veje B. Wécsey Miklós ide való Kassai Cameralis Administrator le vitte magával Pesthre, onnan pedig az ifjú Orczyval fel-ment.

Élj boldog napokat és tiszteld Prof. Zilay Urat.

Kassán 7. 7bris 789.

Kazinczy mp.

[Eredetije Gyulai Pál birtokában.]

250.

Horváth Ádám — Kazinczynak.

Szántód 9-a 7bris 1789.

Két leveleidet a' napokban egyszersmind vettem kedves Kazinczim! Egyiket Regmeczről, másikat Miskolczról írtad. Mosolygott a' savanyú vízi Posta, mikor még messziről reám kiáltott, hogy meg jött a' kedves levél; ismeri már — 's látta indulataimat mikor fel támadásod után a' legelsőt vettem. Éppen útam volt ezeknek vétele után Csapodi felé; a' ki akkor nagyon beteg volt; két Barbély evett az asztalnál, ő pedig az író asztala mellett botorkázott, levelet akart petsételni; én éppen a' Superintendensünkel mentem; 's ő is jött volna velünk Hidvégre új Templomot szentelni; de nem jöhetett; mind az által a' mi látásunk nagyon meg-élesztette, 's tsak ugyan vissza jövet egészségesebbnek találtam; még menet meg mutattam Leveledet; melly édesenn olvasta azt, hogy hozzám jössz, ma megint

nála leszek, mint egy két óráig, rész szerént, hogy ötet lássam, ha épül e? rész szerént hogy magamat is Borbély kézre adjam; mert már közel két hete, hogy fejemtől fogva a' faromig a' bal részem fáj, mintha meg vertek volna, 's ha azt nem mondanák mások, hogy az Arany ér kerülget; és ha elég hosszú nyakam nem volna, attól félnék, hogy a' guta, vagy szél ütés háborgat.

Tiszteled hát Te a' te szerelmes Horváthodat? — 's mellyik barátságos Isten adott arra szabadságot? Nekünk Csapodíval tsak az sem szabad, hogy valamit egy másnak meg köszönjünk: 's Kazinczi tisztel — Érdemeimet tiszteli. — Be boldog vagyok én! de melly boldogtalan egyszersmind, a' ki alig léptem arra a' Szent felsőségre, hogy a' nagy szeretet miatt meg szünjelek tisztelni; 's Te mikor leg jobban szeretsz, akkor tisztelsz. Ne, kedves Tisztelóm! — Ne. — Nekem ha van érdemem, tsak az az, hogy Téged el tsábíthatatlanul szeretlek; lehet, hogy ez a' Szeretés, Virtus, de arról meg vagyok győzve, hogy Tartozás is. és egyszersmind egy valóságos boldogság; ne engedd, hogy boldogabb legyek nálad, én sem engedem, hogy boldogabb légy e' részben, és így ezen Szent vetélkedés felejtesse el veled a' Tiszteletet. — De mit mondok: Te még is győzhetetlen leszel; mert előbb jössz látásomra, mint én neked; félek, előre félek, hogy akkor mint meggyőzöttetett vissza esem abba' a' tisztelésbe, mellyel eleinte viseltettem hozzád. — Te magad vigyázz akkor reám, vigyázz és őrizd indulataimat; hogy ha örökös adósoddá teszel is, a' szeretetben az egyenlő mértéket a' tisztelet miatt el-ne veszesse; mert el hidd és engedd meg, hogy én ditsekedjem vele, hogy ha bizakodó szeretetemet Érdemeiddel meg találod gyengíteni, nagy kintset vesztesz el; — De — távozzatok rémítő gondolatok, jer hamar Kedvesem, rohanj karjaim közé, rohanj úgy, mint ismeretlen, 's soha nem látott szerelmes, próbályuk azt az eltitkolhatóan Sympathiát, melly még addig az in distans Actiot előttem tsak nem olyan hihetővé tette, mint a' legbizonyosabb Mathematicai igazságot. — Áldott szempillantás! — jegyezd fel azt a' napot, azt az órát, mellyen leg először tollat fogtál, hogy nekem írj, — az tett engem boldoggá — olyan boldoggá, hogy tudhassam mi a' boldogság.

Örülj Kedves Barátom! uj társaságunkonn; de imádkozz is, hogy az helyre állhasson; örülj Szétsényinek; de imádkozz, hogy ő éljen és több lelkeket nyerjen; én tudtára adtam Péczelinek tegnap a' Te örömodet 's szent buzgóságodat. — Szeresd ötet, noha sokan nem szeretik. — Orfeusdótl nem állasz el? 's hát én elárljak e? —

vagy lám azt írod, hogy erről majd szóval bővebben — Oh ismét szent képzés, — megint el ragattatom. — Oh! ha meg előzhetnék — mit tsinálnál, — de mit tsinálnék én? — Te én reám ismer-nél — de — —

Az én Balatoni hajózásom sokszor veszedelmes; de ne gondold, hogy a' nyilván való veszedelemre önként rohanjak; — egyszer esett az, és akkor is egyedül Te érted, abból a' makats meg átalkodásból, abból a' magam elhivéséből, hogy a' mit én Te rólad álmodok, az nem hazudhat. — Egyéb aránt én nagy széellel, 's nagy habbal nem hajózok, a' szélessire nem megyek; tudok félni; de ha benne vagyok, nem örömet ijedek meg; mikor hozzád indúltam, szél volt, de hamar meg tsendesedett; mikor pedig Csapodival mentem, tsendes volt, 's utól ért a' veszedelem; Csapodi fel fogadta, hogy többet arra nem megy; — én kéntelen vagyok menni 's voltam is azólta egy nehány-szor, de tsendes idővel 's szerentséssen; de akkor — bezzeg — magam minden reménység nélkül vesződtem; Szétsényi hajóján pedig 120 'sák búzám jött utánnam, de az még is a' Tihani partok alatt elrejtezett, tizenkét ember volt rajta, pedig többnyire magam tseléd-jei; — sőt ditséretemre azt mondhatom; hogy sokszor megyek Tihan felé a' keskenyre, a' hol egy fertályig által repülhetek; 's onnan gyalog kell Füredre mennem, melly pedig két órai út, tsak hogy a' félelmet el kerülhessem; mert a' félelem tsak bizonyossabb mindenkor, mint a' veszedelem.

Polemicus levelemre, tudom, hogy ha egy két üres Órad lessz, választ küldessz; most azt írod, hogy *convictus* vagyok *értelmem* felől, — mindenik nagy Terminus: Értelmemnek nem mondhatom, mert nem értem jól, tudod, meg írtam, hogy sok híjja van. — *Convictus* sem vagyok, hanem tsak úgy gondolkodom; Isten tudja; azomban azt a' gondolkodást nagyon szeretem, 's kevély volnék vele, ha Tégedet el tudnálak hitetni; — de ah! Kedvesem! be sokat tesz *Convictus*nak lenni. — Nekem tsak az is nagy könnyebbség, hogy tsak ugyan *convictus*abb vagyok a' felől, mint akarmelly keresztyén lehet, a' magáé felől.

A vicecancellarius szánt. — De ki ne szánt volna, — holott én boszonkodtam is, hogy meg holtál. de tsak ugyan úgy tartom, hogy úgy ismer Tégedet a' Vicecancellarius, a' mint megismerte nálam árnyékokat Csapodi. Ti tudjátok.

A' mit Péczeli csendes véríról irtál, el találtad: olvasta Youn-godat, és nekem panaszolkodott; de még is szánt, és nagyon tisztel.

Hivatalodat sajnálja; de sajnálja azt más is, tele vagynak sok okosok is P[rae]judiciummal az ellen az institutum ellen. A' Vicecancellarius hivatalodat elő nem hozta tudtomra; de azt magam hallottam szájából, hogy a' Normáról semmit sem tart. Péczelinek megírtam, mi történt Bálintfival és Vályival; majd meg látom, mit felel.

Mind kesergő, mind örvendő verseimet Komáromba meg küldöttem tegnap; 's meg írtam, hogy neked küldjenek Gyűlyteményt.

A' Messiásodat még nem láttam: ha hozzám jössz, hozz magaddal. hozz két könyvet is ha találsz: *Lockot de Intellectu humano*, és egy *Gravesandot*, de ne a' Physicáját, hanem *introductio ad Philosophiam, Metaphysicam et Logicam complectens*.

Az Anacreon dalját olvasom; de írd meg azt nekem, mire vigyáztál a' sorokban; a' mit a' Múseumban az Isten szemléléséről írtál, azt sem tudom, ha kötötted e magadat a' sorokra nézve valami bizonyos regulához; Anacreonodban ugyan úgy látom, hogy a' syllabák egyforma számmal vagynak minden sorban.

Másik leveledre: — Sári Rósámat hát mások is szeretik, nem tsak Te, — én meg vallom, hogy nem láttatom eléggé utól értnek lenni benne a' paraszt simplicitást; de ha első próbám is olyan jó, ezután többet próbálok; azt tsak mintegy erőltetve írtam; és több időmbe került, mint ez, a' mit most ide zárok;¹ — ezt éppen úgy írtam éneklés közben; mint amaz *de mit bánnám*-ot, mellyet a' Múseumba küldöttem, de nem kellett.

Te nekem Kallystratusból Görög verseket küldessz; de hozd el veled Kallystratust, és egy Görög Dictionariumot; mert azzal nem ditsekedhetem, hogy értem: Valaha bizony jó Görög voltam; de a' boldogtalan feledékenység olyan nagyon ki verte a' fejemből; hogy tsak azokból kell tsinálnom másoknak is értelmet, a' miket Homerusból, Theognisból, Hesiodusból 's más némelyekből még most is Könyv nélkül tudok. Sőt az a' tsúfos, hogy közönséges szókra is talállok, mellyeket nem értek, 's pedig olyanokra, mellyek a' fejemben levő versekben fel találtatnak, és a' mellyeket ott tökéletesen értek, de tsak úgy van az; keservesen emlékezik régi tudományira az olyan elme, a' mellyet a' szerentse olyan testbe rekesztett, mellynek verejtékkel kell keresni kenyerét.

Vályi levelét még sem vettem; hova lett? nem tudom. — A'

¹ A levél mellett nincs semmi melléklet.

mi nap a' feleségem ír hozzám Szántódra: hogy *ha neked írok, tiszteljelek nevével 's írjam meg neked, hogy egésségtelensége miatt még eddig nem írhatott, de mihelyt tisztább fővel érzi magát, felel a' leveledre.* most pedig leg közelebb, hogy Füredenn valék, copertát kívánt tőlem, hogy hagyjam otthon 's írjam rá adresedet. — eddig talám útban van levele.

Isten hozzád.

Csapodi levelét vetted e már?

Horváth mp.

[Eredetije a m. t. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 185. sz.]

251.

B. Id. Ráday Gedeon — Kazinczynak.

Pest die 13-a Sept. 1789.

Egész bizodalommal való Nagy Jó Uram!

Reménylem, hogy vette eddig az Ur nem tsak leveletem, hanem a' vissza kívánt fordittástis az ahoz ragasztott Aranka Ur munkájával edgyütt; melly utolsókat Fülep Uram által küldöttem meg.

E napokban vettem újra Aranka Ur leveleit, mellyben írja, hogy verseinek második Darabját, vagyis inkább azoknak második Gyűjteményét a' Debreczeni Vásár alkalmatosságával az Ur kezéhez küldötte volna olly véggel, hogy azt azután az Ur vélem is közlené; 's minthogy az originalis írást küldötte el, ugy reménylem, hogy viszsza fogja kívánni; énnékem egyébbként levelében igen nagy szabadságot adott, hogy azokat a' szabadabb tréfáktul meg tisztithassam; a' botránkoztató szókat változtathassam; sőt a' mi benne nem tettik, azokat irgalom nélkül (ezek a' maga szavai) keresztül vonhasam. Ezekhez képest minthogy magamis igen curiosus vagyok ezen munkátskáit látni, kérem az Urat, ne sajnállya adandó alkalmatossággal kezemhez küldeni. Azomban álhatatossan maradok

Az Urnak

Igaz köteles Szolgája

B. Id. Ráday Gedeon mp.

A levél idegen kéz írása, csak az aláírás Rádayé. Ugyan e levélnek a Kazinczytól készült kivonata itt következik :

HUSZONHARMADIK LEVEL.

Pest 1789. Sept. 13d.

Kéri az Aranka Verseinek Második Gyűjteményét, melyet ez hozzám küldö, olly rendeléssel, hogy Rádayval közöljem.

[Eredetije a m. t. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 191. sz.]

252.

Kazinczy — Horváth Ádámnak.

Kassa 19. 7bris 1789.

Ha most igen hosszú nem lesz levelem, ne tulajdonítsd hidegségnek, hanem annak, hogy felette sok dolgom van.

Batsányi Bétsbe ment fel B. Orczy Jóseffel, valamelly más statiót sollicitál előre, attól tartván, hogy a' Cancellaris Administratiók megszünnének és ő hivatal nélkül marad. — Hatalmasan megadta Rájnisnak a' Múzeum 3dik darabjában. Szeretném ha minél hamarább láthatnád.

Abban néked semmi darabod nints. Azt Szabó és Batsányi tudja miért nincs? Földinek sincs semmi darabja. Nékem a' Horatiusból fordított *Ódám*: O navis referent és Klopstockból: *Portia* ment belé. Szabó Lászlónak egy kis fordított éneke. Szuhányi Ferencz kassai Exjesuitának egy Elegiája, B. Orczy Lórintznek fordítása *Agathon* nevű Német philosophiai Románból, B. Rádaynak Zrinyije, Horatiusnak Donec gratus eram-ja, és az: Uram ki léssen lakosa felséged ditső sátorának, van benne.

Szabó László ex Schola normali Magni Varadiensi Nagy Bányára pro docenda Rhetorica et poesi vitetett-által. Tegnap ezt a' szép éneket kaptam tőlle:

Wieland Urnak *Σωκρατης παινομενος*ából.

Ah nints többé a' kit szerettem,
 Az a' jó nyájas lélek!
 Ő véle mindent elvesztettem
 'S meg sem kapom míg élek.

O érdemli szívem fájdalmát
 'S terhes süllyát kinomnak,
 S' egyedül tsak az ő sírhalmát } Bravo!
 Hívom tulajdonomnak.

A hova őt temettetem,
 Senkinek sints tudtára.
 'S szép tellyes rósákat ültettem
 Szomorú sírhalmára.

Mellyek olly szépen virágoznak,
 Mint az ő szép kebele.
 'S ott kedvesen illatoznak
 Jobb szaggal lévén tele.

Egyszer minden esztendőben
 A' helyet meg-keresem,
 Hol egy magános tetőben
 Nyugszik az én kedvesem.

'S Búsúlt szívem unalmában
 Rósát vévén kezembe,
 Így virággal hajdanában!
 Elgondolom lelkemben.

'S széllyel tépvén leveleit,
 Sirjára hintegetem
 'S ifjuságom örömeit
 Könnyezve emlegetem.

'S ezen érzékeny harmatja
 Hív szívem fájdalmának
 Legyen kedves áldozatja
 Kedvesem árnyékának.

Ez a' darab édes Barátom! még sok helye kíván ráspolyt: de így is eléggé szép. Kérlek igazgasd meg Te, a' kinek
 dedit ore rotundo Musa loqui!

Halálomra írtt versedet által adtam Szabónak azzal a' kérés-
 sel, hogy vegye fel Museumjoknak 4dik darabjába. Meg-haragudott

reám, hogy kértem. Én az Urat magammal egynek tartom, mondá, 's nem szenyvedhetem, hogy magát el-állottnak tartja. — Quod dixi, dixi. Reménylem Batsányi azt meg fogja tselekedni, ha nem a' TE tekintetedért, legalább azért, hogy engemet devinciáljon.

NB. Az *Új fergeteg kél ellened* loco primo positum est in 3-io fasciculo Musei!!!

Vette e már kedves feleséged az én Levelemet? Kevés idő alatt kezében lesz Erastom más darabokkal. Tsókold őtet és Csapodit, 's mond meg feleségednek, hogy Dámától én nem várok kosarat 's ezen okból Evanderemet fordítani *én* nem fogom. K. F. mp.

[Eredetije a m. tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 189. sz.]

253.

Kazinczy — Kovachich Márton Györgynek.

Verehrtester!

Ihr letztes Schreiben, das mich noch immer von Ihrem schätzbarsten Herzen und gütigsten Freundschaft versichert, war mir in einem gewissen Sinne weit weniger angenehm, als alle bisherige. Anstatt dem zutrauensvollen freundschaftlichen, brüderlichen Erguss liess es mich eine gewisse kältere Achtung fühlen, die ich von meinem verehrten Kovachich nicht erwartete. Ich werde gewiss mit allem Eifer daran seyn, dass ich Ihre Achtung verdiene: allein nie soll mir etwas anders, als warme Freundschaft sagen, dass Kovachich mich schätzt; er, den ich wegen seinem Herzen, wegen seinem hell denkenden Kopfe, wegen seiner Verbreitung des eclaireissement und patriotischen Arbeiten gränzenlos verehere, liebe.

Sie gratuliren mir über den Beyfall, den man meinem Ungrischen Museum giebt, und ich muss Ihnen sagen, dass ich nicht mehr Mitglied dieser kleinen Gesellschaft bin. Der Ungestümm, die Cabalen des Batsányi, der wo er sich hinwendt, Unheil anstiftet bewogen mich zurückzutreten, ehe das Feuer ganz ausbrach. Nichts destoweniger liefere ich allemal Beyträge, und bin gerecht genug bey aller persönlichen Abneigung gegen die Person Batsányis, seine Verdienste zu erkennen. *Ich wollte nur nicht sein näherer Freund seyn um nicht sein Feind werden zu müssen.* Und das hätte ich gewiss doch werden müssen, da er in mich drang dem verehrten

Greis Ráday zu schreiben, seine Verse wären nichts nutz: da er mir Vorwürfe machte, ich schriebe das Wort keresztény darum keresztyén, weil ich Protestant bin, um also dem Worte kereszt, welches einem Kalwiner so anständig vorkommt auszuweichen — mir, der ich Kalwiner, aber zugleich Maurer bin, u. also auf ähnliche Thorheiten nicht denken kann; — da er durch Chicane so weit brachte, dass ich die Stunde da ich mit ihm einliess verfluchte. Nun arbeite ich für mich; sende meine Beyträge dem Prof. Szabó ein; u. die zwey Herrn mögen es zusehn, ob Sie das Stück der Aufnahme würdig finden. — Im nächst kommenden Jahre gebe ich selbst eine Monatschrift heraus. Dies soll alles das zum Gegenstand haben, was Ung[rische] Leser interessiren kann. Nicht blos die Sprache wird darinn cultivirt. Aufklärung, Moral, Philosophie aber nicht die Scholastische. Geschichte, Poesie, Musik, Mählerey etc. etc. wird darinn Platz finden. Ich habe bereits eine ansehnliche Sammlung v. Materialien dazu, Paedagogische kleinere Schriften u. Journale der Deutschen u. Franzosen werden mir schöne Quellen geben.

Von Kolinovics Historia Templariorum können Sie mir sicher 30. exemplare schicken. Ein jeder, der das Licht gesehen hat, muss Ihnen mit dem Abkauf eines exemplars beyspringen; auch dann wenn er vielleicht unwürdig ist es je gesehen zu haben. — Schade, dass man so unpatriotisch gegen Ihren Merkur war. Ich verachtete viele meiner Landsleuten, so gar M[aurer], die die 8 fl. für dieses Werk theuer fanden. Der Himmel gebe Ihnen einen bessern Verschleiss zu dem, was Sie jetzt vorhaben. Das wohl getroffene Portrait des Grafen Török, u. mein eigenes will ich Ihnen in Kupfer gestochen geben. Doch wünschte ich das Format, in welchem Sie es haben wollen, zuerst sehen. Vielleicht reise ich im Monate 8ber nach Wienn; dann sollen Sie es sicher haben.

Wegen den Materialien, die Sie zu die Sammlung Actorum Comitialium Diaetalium brauchen, habe ich an einen Freund im Zipser Comitatus geschrieben. In dem kleinen Archiv meiner Familie, das im verfloffenen Jahrhundert einigemal ausgeplündert wurde, denn meine Vorgänger waren Rákóczysch, erinnere ich mich einen Band v. ähnlichen Schriften gesehen zu haben, das mir um so wahrscheinlicher ist, da Peter Kazinci, der letzte in der Familie, und vom Schaffoth durch Changement der Religion u. Verlust von 20,000 fl. erlöset, dann Assessor Tabulae Regiae wurde, u. ich habe eben hier zu Kaschau die Regale, wodurch er zu die Reichs Versamm[lung] nach Oedenburg

berufen ward. Das merkwürdigste aber, was ich darinn fand, ist das Fragment derjenigen Rede, die Franz Rákóczy im Jahr 1705. den 3. Jul. an seine unruhige u. ihn zu verlassen gesinnte Troupen bei Gyömrő im Pesther Comitате hielt. Diese war mit eigener Hand des Fürsten aufgesetzt, u. ich erkannte die Stellen, die er weggestrichen, umändert, verbessert hat. Unglücklicherweise stahl mir das Original, diesen grossen Schatz, ein vornehmer Dieb, nicht als wenn er so etwas schätzen gewusst hätte: nein, sondern weil er damit einem seiner Gönner ein sehr angenehmes Present machen wollte. Doch habe ich eine getreue Abschrift davon, die ich Ihnen u. unserm Freund Koppí auch H. Horányi habe längst schon mittheilen wollen.

Ein ziemliches Gepack von Rakoczyschen Correspondenzen habe ich hier bey Händen; ich nahm sie aus dem kleinen Archiv der Familie, dessen Conservator ich jetzt bin; und das auf meinen Landgute zu Regmetz, 4 Meilen von hier, verwahrt wird. — Doch sind sie meistens unbrauchbar zur Aufklärung der damaligen Geschichten. Scherzbriefe des Fürsten Franz Rákóczy des ältern, mit eigener Faust geschrieben, Familien Angelegenheiten von Sophie Báthory und Helena Zrinyi, Correspondenzen Andreas Kazincis, Vicegespans v. Unghvar mit Nikl. Bercsény wegen Fourrage u. s. w. sind sie meistens, u. so für den Historiographen fast unnütz, wenn auch für den Abkomling von den Peter u. Andr. Kazinczy äusserst schätzbar, u. religios heilig.

Wenn einmal meine Visitatoren ernannt werden, mein theurer Freund! Da will ich Ihnen das Personale v. meinem Wirkungskreis mit manchen Berichten begleitet mittheilen. — Über den §. Ihres lieben Briefes wegen Tarkovics konnte ich Ihnen manches sagen, nicht schreiben. Es ist doch traurig, dass bey Anstellungen nicht Verdienste gewägt werden: u. doch hängt alles von der Wahl der Concurrenten. — Ich bin müde, mein Freund, mich zum Athleten zu arbeiten. Verstehen Sie Sie mich? und siehe fast unthätig zu, wo denn das alles hinlaufen wird. — Einem dazu destinirten, untüchtigen, äusserst nicht gelehrten Concurrenten habe ich bereits den Weg gesperrt, u. es ist süsse Satisfaction für mich, dass ich mich aufgeopfert, einen untüchtigen aber v. der Stelle, in welcher er einem Tüchtigen den Platz benommen hätte, ausgeschlossen habe. Hätte ich Hofnung auch mit manchem andern dasjenige zu erreichen, so würde ich meine Ruhe wieder gern hinopfern. — Ein mehreres mündlich. Leben Sie Theurer, Verehrter, Geliebter Freund wohl! — Der

gewünschteste Erfolg kröne Ihre schöne Bemühungen. Dies is der Wunsch Ihres

19. 7-br. 1789.

Kazinczy.

[Eredetije a Múzeum könyvtárában : 43. Q. L.]

254.

Pethó Jakab — Kazinczynak.

Nagy Bizodalmú Drága Nagy Jó Uram!

Királyi Inspector Uram!

Erger, berger Levelét örömmel olvastam. S óhajtva várom a' Semestralis Relatiot, a' mit tehetek, el nem mulatni fogom. A' Visitatorok iránt való Repraesentatio már felment. És ugyan azok között Vitéz Uram a' Vezér, ötöt követi Professor Vályi, kit köszöntek, és továbbis helyben hagyom ditséretes szándékát, ezek után következik Urban, Janatsék és Végtére Polyánkáj, mert kölletett valakit az Oroszok részéről is candidálni. Reménylem, illy módon az Urnak Kivánsága, és köz haszonra tzelező magyar Nemes Szive megnyugasztaltatott. Az Úr alkalmasint Egri Custos fog lenni. De az Assignatioval nem tudom, mit tsinálnak Bétsbe! Irjon nem sokára az Úr egy Magyar Levelet; mert abban bizonyossá teszem, hogy tellyes tisztelettel változhatatlanul maradok

Az Urnak, Inspector Uramnak

Budán 22-a 7bris 1789.

tökélletes igaz Szolgája

Pethó Jakab mp.

Dolog közt.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 187. sz.]

255.

Horváth Ádám — Kazinczynak.

Szántód 5-a 8bris 1789.

Vettem egyetlen egy Kazinczim! vettem sietve 19-a 7bris irt Leveledet, vetted e te mind az enyimeket? még nem tudom. én neked régen nem írtam, avagy tsak nekem úgy tettik; de hogy a' Tied is későnn jött; azt véltem, hogy már útban vagy, 's ez tartóztatta egy kitsinyt az én pennámat is. 27-a 7bris Komárom Vármegyébe indúltam, 's által izentem Füredre, hogy nem késem; de ha jönni találnál, tartóztassanak ugy 2-a octobr.; és ugyan az nap későnn estvére Füredig vissza is jöttem, 's ott találtam Leveledet, melly engem éltet. — Sok és nagy bajaim vagynak; *de titkos én keserűségem — az éltető állatok magok tudják 's együtt sírnak.* Oh ha öledben ki sírhatnám magamat, be boldog volnék; Levelem nem lehet olyan hűséges talmátsza szívemnek, hogy erre bizzam panaszaimat. — De hiszen — nem lessz mindenkor így, osztán vigasztal a' Hajnal tsillag, melly jobban jobban kezd világosítani előttem, 's majd talám veled és több világosság fijaival nem sokára együtt utazhatok a' valóságos boldogság útján. — Csapodi 23-a Praentis fog Pestre menni, és engemet magával vinni; oda, a' hol már Levelem által tett jelentésemre igen favorabilis — — — kaptam. Ó most 7ber végénn volt oda, és mindent tett a' mit tehetett.

Batsányi jól gyanítja, hogy a' C[ent]ralis Administratiók meg szűnnek. de hiszen ő szerentsés Német nyelvével, 's tudományjával; én pedig hivatal nélkül éltem 's élek — hát hogy élek el? holott németül sem tudok. — Nekem még a' 2-ik Darab Múzeum sints kezemnél; ha abban nem volna is egy darabom is, és ha a' harmadikban sints is, semmit sem törődöm vele; szép volna az igaz annyi Tudósok darabjai között nekem is lenni valaminek; de hiszen még én reá érek más oskolában is. Éppen most irom öszve a' Holminak második darabját, abban mind benne lessz a' mi kimaradt a' Múzeumból, sőt az is, a' mi be ment; és mindeniknek alája lessz írva: hogy ez ki maradt, ez be ment. Annak véginn lessz egy néhány paginán a' servita P. Leo Igaz Magyarja' Harmadik Darabjának le-torkolása is, olvasd azt az igaz Magyar, és sírj. — Rajnisknak hát meg-adta Batsányi; — bizony félttem én ötöt; noha Rajnissal sem vagyok

mindenben egy értelemben. — 's hát ha Batsányi Kassáról változik, ki fogja a' Darabokat recensealni; — én neki azt írtam egyszer, hogy O írjon; de társaság nélkül; de valyon nem úgy lessz e, hogy nem tsak ír, ha nem recenseal is társaság nélkül, mert Szabó, tudom, rá nem ér. — Én rám Szabó haragszik, holott én ő vele, Batsányi izetlenkedése után is tellyes betsülettel bántam. — Te közel vagy, szeresd őket és segítsd; nem tsak-nem idegenitelek, de únszollak is, hogy társ légy.

Szabó Lászlót nem ismerem; mitsoda idejű ember lehet? 's ismerhetem e ötet valaha? — Az esze szép; minden sornak utánna írhattad volna a' *Brávót*. hanem a' mechanizmusra nézve ezt observálom: hogy a' két első strófában a' szótagokat meg sokasította; mert ez az ének a' mint sorai mutatják az utólsóbb strofáknak; a' Faludi Fillis nyugszik-jának Áriájához van szabva. a' mint az én Uj esztendő hajnali Énekem, 15 Syllabáju sorok volnának caesurával. a' harmadik strófa már jól van kezdve. A' hová őt temettem, senki-nek sints tudtára, de az utólja megint sok syllaba. 's szép tellyes rósákat ültettem szomorú sírhalmára. a' négy utolsó strófa egészen kiüti a' mértéket: ettől fogva: Egyszer minden esztendőben etc. — 's ez a' darab, a' dall szerint mind öszve négy vers volna; — mi okonn különböztette a' szótagok számát, azt nem tudom: Kérd meg tőle. — Ha az Originált látnám, meg fogadnám kívánságodat; de a' nélkül igazgatásába bele kapni nem merek. hogy üressen ne maradjon Levelem; én is küldök valamit — Minap egy jó Barátom észre vette bús andalgásomat, noha azt ritka dolog észre venni; s egy dalt kezdett előttem, biztatván, hogy jó kedvem legyen; én az áriát meg szerettem; 's ezt kezdettem előtte énekelni, de megvallom, hogy azután megsímogattam:

Mit kinezod újra Lelkemet, Mit boszantol engemet?
Mikor örömet únszolod, Búm szünni parantsolod;
Holott tsak az is elég kín nekem, Hogy van szív, mellyet az én énekem
Nem tehet a' búba társává, Szivemhez hasonlónvá — —

Boldog Isten! hová tettem az eszemet? most jut eszembe — hiszen én ezt már neked meg küldöttem. — tsak úgy van az, a' kinek sokba fő a' feje.

Ne únszold kedves Kazinczim! ne únszold Szabót az én darabjaimmal; tudod, hogy méreg az Batsányinak — már a' Te halálodra

irt verseimet úgy is kiadta a' Komáromi Gyűlytemény, 's osztán benne lessz az én Collectiojimbán mind, valamit neked 's rólad írtam még pedig ilyen fellyül irással: *έλας έλας ότις άλιτρος*. Te Kazinczi vagy, tőlem mindent érdemlessz, 's érdemlettél valamivel tsak ember embernek tartozhatik. de óh Kazinczi! — — — Téged első leveledből meg ismertelek — de millyennek? Sejtettem Batsányit is, azután bővebben meg is ismertem — de millyennek? Ha valaha minden Leveleidet 's Leveleimet egy könyvbe öszve írhatnám: mi lenne akkor? Kedvesem! ditsősségesebb oszlopa Hideg tsonjtajmnak holtom után is, mint egy Erudita societásnak tagjának lenni, ha ugyan minden úgy érezné belőlök ember voltomat, mint Te. mert ma hólnap annyira megyek már ditsekedésemben; hogy azt is meg tagadom a' mit Halálodra irt verseim végén mondtam: és már Atyád fiai sem szerethetnek úgy, mint én. Próbáltam gyermek ideimben a' szerelmet, azt a' tsiklandozó, 's szoross útonn járó szerelmet, melly már a' neki tanulttakban keveset késedelmez, hanem hamar kedvét töltvén dolgához tud látni: De ilyen erejét, mint a' Te szeretetednek, soha sem érzettem. Forrók minden indulataim, 's erősebbek, mint akarkié; de reád nézve — a' legkedvesebb indulatom — az Isten-adta szeretet; — a' hasonlíthatatlan szeretet — még az is úgy tettzik, excedál.

Én nem régiben egy darab Verset írtam: egy Somogy Vármegyei volt Fő Biró és Commissionis Praeses halálára; a' mellyben egy jó Barátomat pironगतom, hogy (a' mint hibásson hallottam) ki nem kísérte jó Barátját azért, hogy a' kútba ugrott; — mások érthetnek róla; a' kik Tiszt társokat tisztességesen el nem temettették, 's a' mint mondják, még a' Temetőbe se; pedig egy talpra esett ember volt. — Írtam Prósában az Álomról is, de az hosszú, veled most nem közölhetem; talám majd ha karjaid között fogod szemlélni Magyar barátodat, akkor meg látod, ha élünk.

A' Feleségem a' Te Leveledet vette; és velem adreszt is iratott, 's fogadta, hogy válaszol; már nem tudom, tselekedte e? — Isten hozzád

Horváth mp.

Ha Bétsbe mégy, és felém jössz, jövet jőjj erre. Fejérvárott két felé tér az útag, egyik Mező Komáromnak, a' honnan egy óra Adánd, de már ez nints Posta útag; Adánd pedig hozzám harmad fél óra. — másik Veszprémnek, melly Fejérvárhoz két Posta; Veszprémhez Füred két óra: Szántódi Remete Házam pedig Füredi új épült házammal

úgy van által ellenben, hogy egyikből a' másikba láthatok: de Füre-
denn benn lakom még egy régi házba. Nagyobb szerént pedig itt idő-
zők Szántódonn.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 8r. 185. sz.

256.

Kovachich Márton György — Kazinczynak.

Hoch- und Wohl Edelgeborner Herr!

Hochgeehrtester Schätzbarster Freund!

Das werthe Schreiben vom 19. Sept. habe den 24. erhalten, und mit der wiederholten Durchlesung desselben ein bischen erquickt worden, ja mit der Hoffnung, dass ich Sie schätzbarster Freund noch diesen Herbst persönlich umarmen sollte, welche Sie mir geben, bin ich in das jugendliche Feuer versetzt worden, welches meine Lebensgeister im zwanzigsten Altersjahre in Wallung gesetzt haben mag. — Sie beschuldigen mich einiger Kälte in der Freundschaft, und ich kann Ihnen mit vollkommenster Versicherung erwidern, dass wenn meine Regungen gegen meine würdigen Freunde eher erkalten sollten, als meine Lebensgeister um das Herz, der letzte Funke davon doch Ihrer Freundschaft gewidmet seyn solle. Vielleicht habe in meinem Schreiben mehr einen Achtungsvollen als freundschaftlichen Ton sprechen lassen, den Sie für eine gleichgültigkeit ansehen, aber bester Freund! ich schreibe seit einiger Zeit Menge Briefe an die Grossen, besonders an Bischöfe, weil ich sie auf eine gute Art für die Litteratur in Contribution setzen wollte, für mich brauche diese Herren nicht, an diese muss man immer mit viel Complimenten schreiben, ist es dann Wunder, wenn man dazwischen einem Freund schreibt, der neben der Liebe ungleichmehr Achtung verdient, als der Reiche, der nur Glücksgaben hat?

Es ist mir bekannt, dass Sie sich von der Gesellschaft entfernt haben, sie besteht aber ipso facto nicht mehr, weil, weil ihr das Haupt fehlt, was kann eine Armee ohne Anführer? Sie sind der Urheber und Stifter davon, und nur so lange kann sie etwas liefern, als sie Ihr Geist noch belebt, ich bedauere diesen Verlust, hoffe aber, dass Sie ihn auch allein ersetzen können; wenn die Ungleichheit des Standes in einer Gesellschaft so sehr abgelegt werden soll, dass nur

der geringere gewinnt, und der grössere verliert so kann sie nicht lange bestehen, wer wird da allen seinen Vorzügen ohne Entgeltung entsagen? noch mehr, wer lässt sich sogar necken? Ich weiss mein Freund! welche erhabene Plane Sie sich vorgezeichnet haben und was das Vaterland von Ihnen zu hoffen hat, sollten Sie durch Cabalen ihre Aufmerksamkeit stöhren und von dem Hauptziel entziehen lassen? Ich werde durch die niedrigsten Kniffe auf eine unerhörte Art gelastert und könnte mit leichter Mühe diese kleine Seelen demüthigen, lasse mich aber nicht irre machen, freue mich vielmehr, dass sonst so mächtige Parthey der Exjesuiten so weit gefallen ist, dass sie so niedrige Kniffe ergreifen muss, sie hat es zwar von jeher in Gebrauch gehabt, aber doch mit mehr Dreistigkeit.

Ich wünschte Ihnen Bester Freund nur Geduld und Beharrlichkeit bey Ihren gelehrten Arbeiten, man muss dabey zu viel von Zufall, Umständen und Menschen leiden, dagegen hat man zu wenig Aufmunterung, blos die Liebe zu Wissenschaften, zu seinem Vaterlande, und die Erhabenheit des Geistes eben da am muthigsten zu arbeiten, wo sich die meisten Schwierigkeiten finden, kann uns unverdrossen erhalten und so ein Geist erschaffet sich selbst ein Feld, woran er arbeiten kann, wo ein anderer keinen Gegenstand fände. Daher kann ich mich im Voraus auf die herauszugebende Monathschrift freuen, nur wünschte ich, dass Sie in Rücksicht der Sprache nicht zu sehr eingeschränkt wären, weil sie in einem so engen Bezirke eingeschlossen ist. Ueber dieses, über eine förmliche Privatgesellschaft von Gelehrten und über viele ähnliche Gegenstände werden wir persönlich viel zu sprechen haben.

Mein Kolinovicsisches Chronicon hat viel Beyfall gefunden, und werde nächstens so viel nöthig Exemplare davon schicken. Weil ich so wohl von Ihnen, als durch andere erfahren habe, dass Sie diesen Herbst zu uns kommen sollen mit einem gewissen H. v. Vályi, so erwarte ich Sie beyde mit Sehnsucht. Ich bitte Sie gerade bey mir das Absteig Quartir zu nehmen, damit wir wenigstens die Abende ganz unserm Schwatzen widmen können, ich habe zu viel zu sprechen und wir können wichtige Sachen abhandeln, wenigstens den Grund können wir dazu legen. Selbst über den Buchhandel müssen wir einen Plan entwerfen. Ich muss unvermuthet abbrechen. Leben Sie wohl und kommen Sie zu uns, ich küsse tausendmal Sie und umarme

Sie in Gedanken Mein Lieber würdiger Freund. Von den Porträten mündlich, unsre *ge- und ungeweihten* Freunde grüssen Sie 3—3.

Ofen d. 5. Oct. 1789.

M. G. Kovachich.

[Eredetije a m. t. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 187. sz.]

257.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Kostainiczán 8dik Oct. 1789.

Kedves Ferenczem!

Ide tegnap előtt jöttem egy Companiával egy kis Várnak a Beszétolására — és itt valóságall jó dolgom van — A Batallionunk Dubiczán van. Jetzt ist hier alles in Bewegung — Der Bassa von Travnik ist von Podrasnicza dieser Täge aufgebrochen, und nähert sich, wie man sagt, mit 15 Tausend Mann der trockenen Gränitz. Unsere Generals ziehen also auch alles mögliches zusammen, und suchen seine Absichten zu vereiteln — 14 Täge werden alles entscheiden; aber unaussprechlich sind die Strapaczen, die die Armen Leute meistens ohne Zelter dort ausstehen müssen — Bruder, welches Glück, dass ich dir aus einem wirklich schönen Zimmer Schreibe. Leveledet, a melyben jobban létedről tudósítottál, Dubiczán vettem, de arra időm nem volt felelni — Ott igen jó napjaim voltak. Der Pfarrer ist ein gesellschaftlicher Mann, und bey ihm habe ich das Glück gehabt in 2 Nächten 80 Ducaten zu gewinnen. Ebből látod, hogy most igen gazdag fi vagyok — enyi pénzem még soha sem volt — Klári eddig talám már anya, hogy Susi Leányt szüle, azt Dienestől tudom. Lelkem, tölletek lett el válásom ólta anyi a változás, hogy ha a jó szerentse egyszer haza visz, egészen új vidékbe fogom magamat találni — Te is talám addig meg házasodol — Jósi már eddig Legény és Miklós is, tudom, nem meszi van hozzá — Ird meg egyszer, mitsoda projectumot tsináltatok ezek iránt. A Kassaiakat köszönts, kivált Ferit, mert ő reménylem még most is sibi similis — Ély szerentsésen és mennél elébb írj

László mp.

Mitsoda hunczfut Pap az, a ki éretted a Kassai Templomba

ojj oktalanúl imádkozza — B... én az ő bolond eszét, ha hozzátok repülhetnék, egy foga sem maradna az ostobának — Rache über ihn, über den Gottlosen —

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

258.

Horváth Ádám — Kazinczynak.

Szántód 16-a 8bris 1789.

Úgy vagyok valósággal Kedves Kazinczim! hogy én a' Te Eratódat 14-a Praeentis vettem; és éppen akkor mikor estenden bele bolondulván a' Magyar Psychológiába, le-mentem a' Balaton Partra, 's ott találtam a' Füredi Postát, levelekkel, és ujságokkal; szerentséje Correspondenseimnek, hogy Leveled érkezett; mert el-tökéltem magamban, hogy egy egész hétig magamat mindentől el-vonva Psychologizálok; de ha már szerelmes Eratód közbe vetette magát, békóimat én is el-öldöm; tegnap és ma minden Barátimnak felelek.

Ugy van az is nyájos Gesznerem, hogy nem tsak a' lelkek országában bolygó gondolatimból, hanem a' búmból is élesztenek engem' a' Te Leveled; a' Természet vizsgálók keressék okát honnan lehet, hogy ha leveledben semmi ollyas enyelgőt nem találok is, de magamban az érzékeny öröm, mindjárt enyelgéssé válik. azomban Te nem fogsz neheztelni gyermekeskedésemért, ha talám magyar Báts-megyeid' idegen expressiójit rosszul applicaltam: betsülöm én azokat, mert a' mellett, hogy magad' fel jegyzése szerént azok Románba nem illetlenek; meg mutatják azt is, hogy nem ismeretlen hangzatok Magyar Gavallérjaink előtt. Ha Bátsmegyeid tsupa pusztá fordítás volna: úgy talám én is ki rostáltam volna azokat belőle, hogy nyel-vünet szük vagy alkalmatlan voltáról el ne árúlja; de én azt a' Románt ha fordításnak hiszem is, olyannak tartom, mint a' mellyet Rajnis harmadik rendbe tett, mellyet én inkább Imitatiónak nevez-nék. 'S osztán, meg magyaráztad azokat hátul, hogy értse a' ki nem értette is; én nem tagadom, hogy némelleyeket nem értettem; de nem is tsuda, mert engem' ugyan annyira mennyire, tsak a' tsupa termé-szet raffinirozott.

Leveled kezembe fel-szakasztva jött, és a' versekenn kívül sem-mit sem találtam benne: még nem felelt a' feleségem, kérdésemre,

hogy nem maga szakasztotta e fel; vagy talám írtál neki is, és ott emlékeztél az enyimről, 's azért bátorzkodott; mert egyébaránt én ő neki Plenipotentiariussa vagyok, de ő nekem nem: 's kivált most, mikor a' Hajnal tsirkázdik 's a' Szent ég felé utban vagyok, bánnám ha olyan Leveledet látná, mellyben arról tsak egy sor vólna is. Csapodival 23-a Praesentis indúlok Budára, úgy mint czélra törekedő. — Ha a' mi Postáink serényebbek vólnának, leveled datumától fogva eddig az ideig, már ennek is Kassán kellene lenni; és így kértelek vólna, hogy akkor jelenjél meg Pesten, és segíts; de már az késő. — Csapodi a' minap panaszkodott nálam, hogy tőled választ nem kaphat.

Ha Bétsbe úgy mégy, hogy erre jössz; meg találod Gróff Szétsenyit vagy Bétsben, vagy Sopron tályékánn *Czenkenn*. ne kerüld el őtet. 's ha beszélsz vele, emlékezz rólam is úgy mint egy jó Barát; ő Téged meg fog ismerni; és így sokat tesz előtte kedves voltomra, a' Te Barátságod.

Én a' Magyar Psychológiánn izzadozom: de ugyan vesződöm vele, mert nagy részént a' körmömbül írom: mellynek azt a' hasznát vettem: hogy úgy bele raktam Ádámba, minden embereknek nem tsak testeket, hanem Lelkeiket is, hogy generatio nélkül ember legyen a' ki ki szedi belőle; mellyből pedig sok következik olyan, a' mit Te is szeretsz; mind azáltal, ha koránn jössz felém, hozz magaddal a' miket írtam, Gravesande' Metaphysicáját; és *Lockot* de Intellectu Humano, hadd lássam, hogy azoknak valósággal több eszek vólt e mint nekem; vagy tsak nem olyan szabadonn írtak, mint gondolkodtak.

A' Nyári éjtszakámat, és az új Holmimet valahol recomendáld valamelly Typographusnak, mert magam nem is merek rá költséget tenni, 's nem is telik úgy mint akarnám. — Engemet a' születés nem tett olyan szerentséssé, hogy az Isten első átka alól ki bújhatnék; 's noha szívem nagyon gazdag; de néha néha, mikor a' falatot a' számba teszem is, gyanakodnom kell, hogy meg kerestem e már a' mit eszem? — Nem azért írom ezt, mintha éhel halástól félnék, de Te jó Barátom vagy; — külömben az ilyen panasz Fösvény ember szájába illenék, hanem ha olyan szívhez menne; a' kinek én rólam mindent szabad tudni; egyébaránt annyim tsak van, hogy egy élő ember be éri vele. de ha valaha nyugodalmasann akarok élni, még sokáig kell izzadnom, hogy élhessek, mint emberséges ember; az az, nem tsak magamnak.

Hozzád intézem Hajnalaimat 's ejtszakámat kriticus szemekkel nézd; előttem bagoly létemre is sólyomnak tettzene, másokhoz képest; ha hátul emberebbül végezhettem volna; de arról már most nem tehetek. — Isten hozzád,

Horváth mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 185. sz.]

259.

Horváth Ádám — Kazinczynak.

Szántód 29-a 8bris 1789.

Hogy lehet az Édes Kazinczim; hogy a' Te leveled 7-a 8bris indúlt Ungvárról; Gyöngyössy pedig 8-a 8bris Uj Tordárúl; és még is mind a' kettő egyszersmind 's éppen tsak tegnap érkeze kezemhez, holott, kivált miólta Eratódra feleltem, tsaknem minden harmadnap jött ment az alkalmatosság Veszprémbe. bizony talám igazak az én Músámnak minden panasszai, mellyeket fel gyógyulásodkor éneklett. Bár-tsak már a' Jó Úr Bárczay Ferencz barátod is olyan lassan járna mint a' Posta: de már 15-diktől fogva maig 14-dik nap van; igen nagyon fájni fog ha el szalasztom: ha Rokonának nevét 's lakását meg irtad volna, semmit sem búsúlnék, utánna mennék; Tegnap éppen az ebéd végénn voltunk, sietető, kurta kis asztalnál; én Csapodival által ellenben ültem; be jön az Inas, hoz egy tsomó levelet és újságot, 's ezen szóval adja kezembe: itt van Uram, a' Post past is Csapodi el nevette magát, az övé vólt az Inas; mosolyogtam én is, de mivel olyan levelet is vártam, mellyet ebéd tályban nem örömost olvasnék, gyanakodtam, hogy való talál lenni a' tréfa: fel oldozom a' tsomót, leg elől is a' Te leveledet találom; el olvasom; Csapodi ki veszi kezemből, de hogy ellened panaszra ne fakadjon, azt mondám néki: leg-aló! nézd legelébb, hogy: Indúl a' Posta. — el értette. Ó soká nem késett; mert Generalis Gyűlésre sietetett, melly nálunk ma tartatik, reám bizta, hogy tsókollyalak helyette: Én pedig haladék nélkül írtam Füredre, hogy ha érkezik Bárczay Úr; éj félben is utánam izenjenek ha pedig már el-ment, tudósítsanak.

Keresztes Bálintod miként tettett? azt kérded. — de mi származhatik Kazinczytól, a' mi Horváthnak nem tettzene, ha mindjárt hajszál hasogató kriticus akarna is lenni: — reménylem, már válaszom-

ból meg-érthetted örömömet. Ha Bárczayt ölelhetem, édesedni fog örömöm, hogy Barátodat ölelem : de valyha akkor egy kis metamorphosis lenne, 's Bárczayban Kazinczimát ölelhetném. — Talám ugyan a' sok foglalatosság és a' szemehunyt szerentse is azért gátolta meg ezen hónapnak 23-dikára határozva Pesti utunkat ; hogy egy kedves Barátodat láthassam. — Önts szivembe sebes sugárú nap fény, 's lövöldözz egész le-mentedig szerentsés gyanakodást, készítgesd ditsőséges est-hajnal, andalgó képzéseimet ; Te pedig tsendes Éjtszaka adj olly édességes álmadozásokat : hogy Bárczayt Kazinczinak higgyem : és egész hajnalig ölelgessem. Nem fogja azt nekem irigyleni a' Kazinczy Barátja, — nem — ezt az édes meg tsalattatást, nem — nem irigyelheti, sőt nem fog neheztelni, ha ébren ölelésemkor is hűjja talál lenni indulatim ki fejezésének, a' miatt, hogy ő nem Kazinczy ; nem — nem neheztelhet Teremtés, egyetlen egy Kazinczym ! ha Te szerelmem forrásit úgy ki meritenéd is, hogy másnak semmi se jusson édességéből. Te magad Tudod azt — 's nints több a' ki képzelhesse. — Engem egyéb foglalatosságim Barátod' látásától el nem vonhatnak 's nem is vonnak, ha tsak az az egy nem, mellyet tudsz, 's a' melly ha el von, meg engedsz Te is Ő is. 'S magam sem panaszkodhatom a' történetre, hanemha ezen egy tekintetben, hogy a' két szerentse öszve érkezett, 's egyik nélkül el-kellennem : de talám az egek úgy intézik, hogy egyik elébb érkezzen : mert már Pesti utunk, a' vásárig fog haladni.

Jár e már hozzád a' Komáromi Mindenés Gyűlytemény ; én régen irtam Péczelinek, hogy küldjön neked ; nálam pénzed van, 's helyetted meg fizetek ; az Octoberi harmadik és negyedik levélben valaki megint sértegeti a' négy sorú strófákat, 's kivált a' Cadentiás dystichonokat, bártsak ne bizgatnák a' mi most nem büdös. 'S Hát Te Kedvesem ! talám már el is felejtkeztél Orfeusodról. Gyöngyösinek most érkezett-meg válasza, arra a' levelemre, mellyben ötet társnak hívtam. Ő menti magát, de sokkal egyenesebb szívvél, és nyomósabban, mint vagy Péczeli, vagy az Öreg Músájú Sz. Györgyi, 's minden mentsége tsak abból következhett, hogy nem tudta jól tárgyunkat ; hogy mi nem tsapjuk a' nyakába neki, hogy ezt vagy amazt, 's ennyit vagy amannyit írjon. Ide írom sorait, hogy láthass egy jó szívet, és ollyat, a' ki nem szégyenli barátja előtt el nem titkolni baját :

«Abban a' levélben az Úr, valamelly Társaságba engemet is hívott az Irás végett : most azért rövideden azt írhatom e' materia-ban : Én tellyes szivemből szeretném magamat társul *adni azon*

munkára; *de akarmennyit gondolkozzam*, mimódon tehessem annak szerét, bizony még most módját nem találom, mentül inkább erősített 's gyógyított az Isten; annál több kötelességek vagynak előttem, hivatalom szerént el-múlhatatlanok. A' mi kevés üres óráim vólnának; apróság vers' írás el-foglalja; mivel rész szerént sokan szoktanak a' félekért meg kérní; rész szerént magam is olly alkalmatosságokat látok, vagy *Patronusimra* (szegény Gyöngyössy!) vagy Barátimra nézve, mellyeket *fontos okokért el sem múlathatok*. még is a' félek is elegek múltak-el, mivel időm nintsen reája. Most pedig már fel-fogadtam, hogy gyertyánál többet nem dolgozom, ha magamat ismét el nem akarom rontani. — — — Most ezen a' nyáron igen sokat jártam széllyel, Káplányom lévén a' szolgálatban. . . . Ha ez a' nehéz idő folyása könnyebbednék, és állandóbb Kápláni fundust találhatnék, úgy tsak többre érkezném; de ezt a' jövendő idő mutatja meg. Egyébaránt de *Quantitatibus vocum Hungaricarum*, én is akarok a versek mellé (NB. ezek lesznek azok a' versek, mellyekkel a' Bétsi Kurir bízott), most egy munkátskát ragasztani, és ez lészen a' Toldalék. — Mit írjak az Úrnak kezemben lévő Exemplárjairól? Szégyenlem magamat, egész Haza' képében — — — Enyeden talám 3. Kolosvárt 6. költ el — — — — más féle ember pedig itten igen ritka, a' ki a' Literaturát számba vegye, kivált Nemes Ember. Külömbözik ez a' Haza Magyar Országtól, (ha tudnád szegény Gyöngyösi) de a' nagy drágaság miatt minden ember is igen öszve vonta magát, mint a' tsiga. A' Deákság alig él, mivel az Urak az Alumnumokat sokan el-vonták. a' Papok tsak tengenek; mert a' népek fizetéseket adni többnyire nem is tehetősök. Ezekért nem kell a' Tudós főknek bányájokból ki áradott drága arany, ez el-nyomorodott, vagy rész szerént meg-fösvényedett népnek. A' kinek most nem drága az Idő, hanem inkább bőv nyereségre való alkalmatosság, az ollyan, sok pénz gyűltésről, nem pedig a' könyv szerzésről gondolkodik. Tehetős Urakat tudok, kik még tsak Novellákért sem fizetnek, hanem a' szegény legényeket kéregetik-el, kiknek gratiául kell tartani, hogy azokkal közölhetik. — — — Én, az Uré a' Ditsósság, ez nyáron is sokat erősödtem, és fungáltam is. etc. Uj Torda 8-a 8bris 1789.*

Erasztod, Első Hajósod, és nem tudod még mik közt, ha megküldötted vólna, a' Kassai Múzeumnak több darabjait is az elsőnn kívül, be jó lett vólna: sokat szeretnék abban tudni és látni.

Ha nekem az idén igen szerentsétlen esztendőm nem lett vólna, ugy hogy nagy szorgalommal kell helyre pótolnom, a' mit a' mostoha

idő a' gabona terméssel el-vont tőlem: már most olyan hónapokba érkeztem, hogy alig ha meg nem előznielek, és Pestről tsak neki váttanék Kassának; de engemet az Isten nem szeretett úgy, hogy ebben úgy ki mutathassam szívemet, a' mint óhajtom. Az a' szerentsem; hogy az egész nyáronn a' nyavalyát el kerültem, 's most is egészségesnek érzem magamat; és ígérhetek természet szerént annyi időt életemnek, hogy látásod nélkül meg-nem-halok. — Majd el is felejttem.

Csapody Házasulóba van, és azt Férjfi talám rajtam kívül nem tudja; reménylem, Novemberben meg lessz a' Menyegző; mert mihelyt Pestről meg fordúlunk, mindjárt hozzá fog: — Ismerem jól a' Kedvest; sokszor danol együtt velem; 's a' minap egy lassú siralmas magyar áriát dalolván előttem, nekem meg tettett; 's ha Himen a' fákyát meg gyulytja, ezen kezdem idvezleni öröm napját:

Hervadjatok Koszortúm! Törjetek öszve Dióim!
 Junó ki vett engemet a' Gyermeke'-sorból,
 Le szakasztott Himen a' virág bokorból,
 Szűz fejem ezímereit, Szép pártám' gyöngyeit
 Még ma le rakom, vélek Fejkötőt tserélek.

de még nints több. — úgy is tudod már mi lessz belőle? —

Szeress tovább is Kedves Kazinczim. Isten hozzád —

Horváth mp.

NB. Fűred nem Veszprém, hanem Szala Vármegyében van.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 185. sz.]

260.

B. Andrassy Antal — Kazinczynak.

Spectabilis, ac Generose Domine,
 mihi Colendissime!

Praesentibus Spectabilem Dominationem Vestram officiose requiro, eo suam velit convertere operam: ut Scholarum Nationalium Norma ad Oppidum Jolsva, quod inter praecipua Comitatus Gömöriensis Loca numeratur, tandem inducatur: ne secus, quod non sine amaribus, quas Locali Parocho meo saepius proposuerant, quaerelis, cum magno Rei Domesticae detrimento, Proles suas pro condiscendo Idiomate Ger-

manico ad alia Loca dirigere, deinceps etiam cogantur Incolae Catholici; aut, quod pejus foret, cujusve non vanum imminet periculum, easdem in Locali Acatholicorum Schola eo fine erudiendas tradant. Aestimatis in reliquo favoribus commendatus persevero. Rosnaviae Die 3-a Novembris Anno 1789.

Spectabilis Dominationis Vestrae

Obsequiosissimus Servus

Antonius Baron Andrassy Ep[isco]pus Rosnaviensis.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 188. sz.]

261.

Horváth Ádám — Kazinczynak.

Füred, 3-a 9bris 1789.

Olvasd édes Kegyetlenem! olvasd! a' Te boldogtalan Horváthodnak zúgolódását; a' kinek ha panaszait olvastad is már eddig; de békételenkedésit¹ még talám nem. Büntesd meg magadat, 's talám nagyon is szerentsés utazásodat ezzel, hogy tsalfa énekeimnek enyelgő sorait; sőt a' Szent Barátság' puba karjainn játszadozó Músám' bűbájos dalljait is, kevergesd, gyengítsd, szomorítsd, ezzel az eszem nélkül agyarkodó Levellemmel, mellynek nem elég az a' panasz, vagy vigasztalás, vagy minek mondjam? hogy utánnad sírnak könyveim. Te el indultál, Engemet itt hagytál, kövesd utadat tsak azért is tellyes meg elégedéssel, hogy uti társod néha néha serkentheti andalgásodat; ha szinte annak a' gyönyörűségnek édes reménysége, mellyet nem sokára a' hazánk küszöbén túl lévő vidékenn, ismert és ismeretlen Barátid' karjai közt a' meg elégedésig fogsz érezni, nem oszlatná is utazásod' unalmait. De én itt maradtam, 's nálam Kazinczim gyönyörködtetéséből semmi sem maradt egyéb, hanem az a' *vólt* és *el-múlt*, melly a' *várhatónál*, a' *jövendónél* sokkal nagyobb gyöt-relem. Itt maradtam, 's oh bolond boldogtalanóság! a' vissza jöhetésnek reménysége mellett, nem követhetem — nem követtem azt, egynehány mértföldre; a' kivel örömet kellene mennem örökös számkivetésbe is; szégyenld magadat tsufos emberi természet; a' melly míg jól van dolgod, holmi alávaló környül állásoknak rabja vagy;

¹ E szó helyén először *zúgolódását* volt írva.

s még is ha kéntelenségéből valami nagyot tsinálasz, virtusnak nevezed. ditsekedsz vele, ha Násó olyan el tökéllyel mehet a' számkivetésbe, hogy reá ér siralmaít versekbe foglalni; 's azt nem is kérde, hogy azt valaki kedvéért el szenvedte volna, ha nem parantsolták volna. Engemet holmi alávalóságok, nem tsak meg-tartóztattak attól hogy Szerelmes Kazinczimat kövessem; hanem olyan tsúffá tettek, hogy szívem tellyességét kedvesemnek ki nem önthettem: Láttad, láttad Horváthot Kedves Kazinczim; láttad ötet kivülről, de azt a' mi valóban Horváth volna, nem, sőt azt sem láthattad, millyennek kellene neki lenni. — Félek, oh félek, mert olyan gyönyörködtető helyekre megy én tólem az én, most leg-elősször látott Barátom, a' hol egy a' temetőkben bolyongó komor léleknek erőltetett enyelgésiről úgy el felejtkezhetik; hogy meg-bánatja Horváthjával azt a' minden napjainál szerentséssebb napot, — oh mert nem mondhatom napoknak — mellyen ölelték Kazinczit ezek a' szerentsétlen kezek, mellyeknek ismét nem maradt egyéb, hanem hogy örök panaszokkal töltsék Levelének sorait. De miért Te Kedves Kegyetlen! miért én Kazinczim! miért nem tartóztattad tsak három óráig utadat? hadd ismerhetted volna Horváthodat, a' kinek még ez a' szó is: Ne menny el; a két-ségbe esésnek hangjával zengett ki szájából. — 'S hát nem vagy e Kegyetlen; a' ki tudtad, oh bizony tudtad, hogy nem ollyannak lát-tál, mint ismersz, és gyaníthattad, hogy nagy híjja van lelkemnek, el vett abból valamelly emésztő történet egy darabot, egy darabot az oszthatatlanból; ugy hogy azt egészen neked nem adhattam; 's miért nem vártad el; mi lessz abból az andalgásból, mellyet egy hív barátban, olyan öröm között mint együtt létünkör kellett volna lenni, vétek nélkül gondolni is nehéz. Indúlj hát most szánakozásra Kedves Kegyetlenem; mikor már által esvén mind a' gyötrelmenn, mind az el repült örömnön, Barátságod' titkai közé be gyónom: melly nyomorúlt vagyok; 's melly nyomorúlt minden a' ki ollyan érzékeny, hogy nagyon hamar érez minden indúlatot. Szántód, az az én nyugodalmamnak helye, nekem ollyan drága lakás, hogy minden fél esztendőben előre le kell fizetnem, mind a' haszonnak, mind a' gyönyör-rűségnek árát. Éppen az vala az a' szerentsétlen nap, a' mellyet hozzám bé toppantásod szerentséssé tett; tsak harmad fél száz forint híjjával voltam; de ez a' tsekélység 's az azon való kevély töprenkedés, hogy a' napot, 's az órát meg-nem tarthatom; ollyan andalgóvá tett, hogy magad is Hipokondriától féltettél: mutattam, a' mint tudtam Kedvemet, sőt enyelgésemet is, de mind az, erőltetett mutatás

vólt, égett szivem az öröm miatt, de a' lángot az az alá való hamu folytogatta, melly miatt betsületemnek meg nem felelhetek; mellyért pedig sem meg nem öltek, sem számkivetésbe nem küldöttek volna. 'S imé által kísértelek a' nagy vízenn, nyájaskodtam, nevettem; higyd el, hogy a' folytogatásnál nagyobb erőszak vólt arra vigyáznom, hogy tsak egy szódra is siket ne legyek; noha bolond képzéseim, mindenkor betsületem meg tartása körül repdestek. 'S mitsoda kegyetlen történet tsinalta azt éppen úgy ki, hogy az a' nap, mellyen Te engem leg boldogabbá tettél, olyan komor felhőt hozzon szívemre; de mitsoda irigy vezető lélek fogta meg jobb kezedet, hogy el-hagyj, addig mig ostoba kevélységemnek kedve telhetett volna; imé éjjeli kilencz órakor, ez előtt egy órával meg érkezik tselédem, onnan, a' honnan által kísértelek, sőt oh, halálos vétek! által hoztalak; kezembe adja Szamadómnak levelét a' Summával; 's ez vólt az a' szempillantás, melly ezt kiáltatta velem utánnad: Kegyetlen! — Nem mondhatom, hogy több bajom nints; de a' mi van vagy régi, vagy még várható: itt már betsületemről való aggódásom el-enyészvén, mint töltöttem volna, 's mint tölttettem volna veled is ezt a' szerentsétlen, de ugyan nagyon szerentsés éjtszakát? mint késértelek volna el mind addig a' meddig Pesti utam eresztett volna: de mit tettem? magam sem voltam bizonyos dolgomban, várakoznom kellett, 's Téged' el-eresz-tenem. De utánnad megy levelem, utánnad még az éjjel; ugyan azon Szolga viszi, a' ki melancholiámnak végit szakasztotta. Sőt utánnad megyek magam; meg próbálom, ha tudok e most boldogabb lenni, mint vóltam. De én esztelen! hiszen hólnap is dolgom van; megint egy alávalóság tartóztat a' leg édesebb örömtől — alávalóság; de a' mellynek meg-kell lenni. de hát el-küldöm Leveletem, meg-büntetlek kegyetlenségédért azzal, hogy szánj egész utazásodban. Éjfel felé jár az idő, de még reggelig meg töltöm ezt az egész levelet, alig adok egy két sort azoknak jelentésére, a' miket Erasztból, és az Első Hajós-ból olvastam; a' többi mind panasz lessz; — most egy kitsint és igen röviden vatsorálok, hogy az étel terhe eszemet el ne vegye, 's kezem egész reggelig a' pennát el birhassa.

Kopogást hallok; a' lovaim jönnek — minden bizonnal azok, el várom, mi hírt hoz a' kotsis? — Hozott, hozott, egy újság' takaróba dugott kis levelet. Kedves Kazinczim! melly boldog vagy Te, 's hát nem tsak meg elégtétél az én szivemmel, hanem még köszönni is mered barátságomat: — meg tsalattattál Kedvesem! több vagyok én, mint a' mennyinek láttál, és oh bizony többnek kell lennem,

mikor Te az én Kazinczim vagy. De Te már mégy; sijettél a' várból a' Kanonoktól, hát minden bizonnal sijetni fogsz reggel is; már el múlt az éjjél, ha levelemet be akarom tölteni, Tégedet ott nem ér. Így pedig mint tsupa panaszt el-nem küldhetem, holott Te engemet annyira szeretsz. Nem hát — Talám holnap, vagy is reggel szerentséssébb gondolkozásim jönnek. — Mást irok, vagy ezt kedvesebbekkel meg töldöm. úgy legyen, hát le fekszem — Jó éjtszakát Kedvesem.

Füred 4-a 9bris 1789. El-ragattatván tegnap előlem, én Kazinczym! 'S kedves vendégim, próbáltam a' szokott mód szerént, ama tsendes Istenségnek, az álomnak szárnyjai alá vonni magamat; le heveredtem; — nem alhattam. — Fel kelek. — elő veszem nálam hagyott darabjaidat; 's leg elősször is Erasztot; neki fegyverkezem keményen, hogy majd bosszúmat állom rajtad, majd meg rostálom Kedvemre Erasztodat; most mikor olyan misantropussá lettem, mint Timon, hogy senkit sem szenvedhetek: mit nyertem egyebet agyarkodással, hanem hogy valahol tsak nagyon szépet találtam benne, azt kellett ismét utánnad kiáltanom: Kegyetlen! 's mikor a' Te Erasztodat akarom rostálni; az Originálnak lettem Kritikussává, és hidd el, (akarminek tartson a' Tudós világ engemet, egy keveset látott ember létemre) hogy sokat találtam a' Játék compositiójában, a' mi nem jó, vagy leg alább nem elig jó. Te nem neheztelsz ezért a' maga hiúságért; de nem is neheztelhetsz, mert magad az illyenekre szarvat attál, 's tőlem nem festett, hanem valóságos; nem meg lánczolt, hanem meg nyitott szívet kívánsz.

1-o. A' ki jöveletek azt mutatják, hogy ez az Eraszt, valamely Játéki Eraszt maga jön leg elősször a' Játék színben; és magában beszél, panaszolkodik; beszél hát vagy magának, vagy az Isteneknek, és így úgy kell a' beszédnek intézve lenni, mint ha Eraszt azt gondolná, hogy őtet semmi teremtés nem látja, hanem tsak magában tünődik: De az Eraszt Compositorának stílusa, azt árúlja el; hogy Eraszt nem tudott úgy tünödni, mintha maga vólna, 's magában panaszolkodna: Ezek a' sorok: *Minthogy nem vólt kenyerünk, a' Puskát vettem elő, 's valami vadat vagy madarkát akartam lőni*; világosabban vagnak írva, mint azt mondhatta vólna egy olyan ember, a' ki tudja a' maga nyomorúságát, 's nem tartozik maga előtt okát adni: nehezen tudom ki mondani a' mit akarok: de az öszve hasonlításból eszre fogod venni: ha így vólna írva! *Imé haszon-talan járék megínt, nem tudám valamely vaddal, — egy madarkával — ezzel a' puskával helyre pótolni kenyerünknek meg-*

fogyatkozását. *El töltém mászkálással az egész dél utánt a' hegyekben; — 's mi haszna? — Igy ugyan majd véget vet nyomorúságunknak az éhség. Be mennyek e Lucindához? — nem, egy kevéssé ide ki meg pihenek; rendbe szedem indulatimat, hogy vidámabb ábrázatot mutathassak.* 's a' t. már miként esik németül! (vagy miből fordítottad?) nem tudom: de nekem úgy tetszik, hogy nem tudta az Auctor ezt a' mit itt írt igazi tünődés Formában elő adni; hanem Historice beszél, mintha Eraszt valakinek historizálná a' maga nyomorúlt állapotját; tudod pedig melly természeti színeket kíván a Játék. nézd meg tsak, melly elevenen írja az ilyen tünődést Virgil Aeneis L. I. p. 37. úgy hogy lehetetlen azt Historicumnak tsak gondolni is: Me ne incepto desipere victam, nec posse Italiâ Teucrorum avertere Regem? Quippe veror fatis — Pallas ne exurere classem Argivum atque ipsos potuit submergere ponto, unius ob noxam et furias Ajacis Oilei, Ipsa Jovis rubidum etc. etc. Ast ego, quae Divum incedo Regina Jovisque et Soror et conjux; una cum gente tot annos bella gero etc. azomban pedig még is benne van a' Historia; — Ez ugyan, mondhatom, hogy nyomát sem üti Bátsmegyeidnek, ha mindjárt Geszner írta is: Bátsmegyei, ugy tetszik, kettőn kívül minden Leveleket maga ír; és ír panaszolkodó levelezés formában; 's eszre sem veszi az ember, hogy meg tanulja a' Historiát, mellyben pedig leg kisebb formaja sints a' Historiának; az már igazi compositio: de mikor illyent olvasok, mindjárt gyanakszom az Auctornak nyomós Ingeniuma felől; 's úgy rémlik előttem; hogy ő egy Historiát elméssen ki gondolt, de azt szégyenlvén úgy le írni, játék formát akart neki tsinálni, azomban az esze mindig a' Historián lévén, el andalodva a' Játék színben. — Sok van ollyan ebben az első ki-jövetelben — ollyan ez is, *Nekem pedig minden vétkem az 'sat.*

2-o. A' második ki jövetel tökéletes színnel van festve, már ott lehetetlen volt másképpen beszélni Erasztanak a' fijával. — a' harmadik is, az utolsó három sort ki vévén, egész Erőben mutatja Eraszt' fájdalmát.

3-o. A' Negyedik ki jövetel nagyon szép, azon kívül, hogy Eraszt felesleg is el-merül; és, hogy ez a' compositio mindenkor hijjános leszen az első ki jövetel miatt; talám többet nyert volna vele az Auctor, ha még egy személlyel sokasította volna a' játék színt, a' kinek Eraszt Historice le beszélte volna az Attyához írt leveleit, melly osztán nagyon szépen rémlene az olvasó előtt, mikor

a' magában való tünődés közben azokat csak mulólag emlitené Eraszt, és itt is a' negyedik ki jövetel vége felé melleleg provocalna reájok; hozzá tévén, hogy még egyszer ír.

4-o. Az ötödik ki Jövetelre — tsaknem meg esküdtem, hogy az Originál Német vólt — de még is nem rágalmozom — tsak azt mondom, hogy én ebből némellyeket vagy a' nyolczadik, vagy a' kilenczedik kijövetelre relegaltam vólna.

5-o. A' többi mind szép! nagyon szívre ható kivált a' két utolsó ki jövetel; de én átallyában tsak azt mondhatom; hogy Te jobb Magyar vagy mint Eraszt vagy Comodus vagy Tragodus; 's arra kérlek; hogy mivel már Te tudod egészen Erasztnek Sceletonját könyv nélkül: ne nézz az Originalisba, hanem írd le magadtól; tsinállj neki osztályokat, de a'ról el ne felejtkezz, hogy a' Régiek a' Játékot elébb Actusokra, azután az Actusokat Scaenákra osztották; — ennek sok hasznát fogod venni, nem híjjában gondolták-azok azt-ki; 's így osztán nem fordítást hanem Originált tsinálván, botsásd-ki; a' fejemet teszem fel, hogy kedvesebb lessz a' Magyar Eraszt, mint a' Német, avagy tsak — bizony jobb. Én meg próbálnám; de félek, mert tudod hogy sokakban tsak ez a' Praejudicium is, hogy én tsupa Magyar vagyok, — sokat tesz. — —

Az Első Hajós. — Kedves Kazinczim! mit látok én ebben, 's hát Te, a' Te első Irásodban az én Orthographiam szerént correctiókat tettél? S hát élünk mi ketten? Kezded, sőt nagyon is nyomóssan ismered a' Magyar affixumokat, compendizárod a' kettős betűket, — *messze, eggy, vissza, messzeség, kitsinyjeiknek, hagyja, atyja, menj, anyja, visszájára*, mind azt mutatják, hogy egyezünk az Irás módjából; ha néhol (kivált én) a' gondatlanság miatt hibázunk is; — én is el fogadtam a' Te *ódet, údet*, a' Holmi második darabját mind úgy irom; tsak a' Könyv nyomtatónak betűje legyen hozzá. de lássunk valamit, magáról az Első Hajósról. Rövid az időm: Sijetek által menni; nem szedhetek mindent Tő hegyre; tsak ezt irom: hogy ez egy pár Ének szép ének; eleven festegetések vagynak benne; és én ezt versben szerettem vólna látni — Geszner e ez is? — De akar ki az Original Auctora, itt is tsak ki mondom az igazat; már Te lássad, ha meg versz érte:

Nagyot nevettem, mikor a' második Énekben ott olvastam: *Az alatt míg ezeket mondá, Amor egy hosszú rúdat hagyott fel nőni a' tsónak közepéből* 'sat. Nevettem — de boszonkodtam is, hogy ugyan miért motskolta meg az Auctor ezt a' szép képzést, ezzel a'

szerentsétlen (a' mint én hiszem, nagyon szerentsétlen) Ingeniummal. El szakad a' húr ha nagyon fel vonják; a' Találmány is addig szép, míg nem erőltetik. — valami van az Első Hajósban, még mind olyan, hogy könnyen hihető; azok pedig, hogy a' zefirusok segittenek a' hajónak menetelénn, hogy Amor előtte repült, mind a' találmánynak gyönyörködtető környül irási, 's olyan mesék, mellyeket Poëtica descriptióknak nevezhetek; de hogy ennek a' leg első faragatlan hajónak vitorlát is adjak, már ez sok, ellenkezik a' találmánynak természetével; kivált hogy azt már nem maga tsinálta a' legény, hanem Amor nőttette oda: Ha, mikor meg próbálta a' tsónakot, akkor tapasztalta volna, hogy vagy ruhája szárnyát, vagy süvegét hajtotta, 's annál fogva a' hajót segítette a' szél; és abból tsinált volna következtetést a' legény a' vitorlára; már ez tűrhetőbb volna; vagy ha egyszer el ment evezővel, azután vissza jött, s ismét másik útát tett, és akkor Amor álmában meg tanította, hogy vitorlát is tsináljon; ez is jó volna: de egyszerre sok, 's annál több hogy erőltetett; hagyd ki ezt Barátom! és jegyzésképpen írd alá, hogy az Auctorban ez is meg volt, de te el hagytad, hogy a' húr el ne szakadjon.

Kedvesem! dél van; el tölt reggeli órám a' pénz számlálással, ebéd után pedig mennem kell Szántódra — Bétsbe már híjjában küldöm Levelemet utánnad, mert tartok tőle, hogy ott nem talál; lassúk ezek a' Fiók Posták; Csak Kassára utasítom; 's Szántódra által menvén, ki tóldom soraimat; ¹ majd ott el olvasom, 's meg ránczigálom a' Pántlikát is.

Szántód 6-a. Nov. 1789.

Ugy e bizony? Kedves Kazinczim! h gy nem tsupán tsak ajándékban hoztad nekem a' Pántlikát; hanem nem bánod, ha azt egy kitsinyt meg ránczigálom: és véghez viszed azt Szabó László Barátunknál, hogy ő se nehezteljen érte; hogy egy kitsinyt, vagy Uraniának messze mutató üvegétől, vagy a' vérengző Hadakat éneklő Calliopém karjai közül, félre vonván magamat; ugy megyek az Erdőnek mulattató árnyéki alá, Eratódnak édes ölelgetési között, hogy azomban ama szeretőjét féltő Fillissel, mindenbe meg akadjon a' szemem; mindenbe belé kössek. — Oh nem! nem bántom Szabó Lászlót,

¹ Az alább következő külön keletű, de ezzel összefüggő levéllel.

avagy csak azt továbbra tartom: szeretem inkább, hogy ő is elkapta Gellért' jobbjáról Eratót, mint Kazinczi Geszner' karjai közül. csak Gellértet próbálom meg rágalmazni; nem hányom vetem azt, miként tudta kötni Doris, a' Fillis' Pántlikáját; hanem azt szedem Tóhegyre, a' mit Fillis maga kötött: — De mit látok Kedvesem! — Megint a' mi Orthographiánkat; — Élly sokáig, vajha semmibe se különböz-
nénk: Te hát Szabót is a' szerént corrigalgattad. — de még is egyet: Ezt: *Tsak nints kedvem*; így igazítád; *Csak kedvem nints*; de nekem úgy tetszik, hogy oda, a' mint akkor Fillis a' Hangot ejtette, jobban illik az első — a' többirül máskor.

Gellértnek mondjátok meg, hogy ne szégyenljen Senekától,* 's más régebbektől tanulni Comoediát írni: 's ne tartsa haszontalanságnak a' Játéknak in Actus, et Actorum in Scaenas Distinctionem: mert ő maga is igen szép hasznát vette volna annak; itt mindjárt: — Ha ez a' nyolcz ki jövetel, mind egy egy Actus, úgy a' közép Actusok kelletlenül meg vagynak sokasítva; nézd meg csak jól; de mivel a' Játék Pásztori Játék; a' természetet kövesd a' Krisisben; ha pedig egy Actus az egész Játék; és a' ki jövetelek csak Scaenák; mond meg, hogy a' második ki jövetel jó helyre van e téve? — nekem úgy tetszik

1-o. Hogy a' második ki jövetel vagy szükségtelen; vagy első, és az elsőnél elébb való; vagy különös és nagyobb osztálya a' Játéknak, mint a' többi ki jövetelek; mert már az első ki jövetelben, nem csak Fillisnek boszongódó szerető-féltése van benne, hanem maga a' Pántlika is, a' boszongódásnak oka; miért hát, hogy az elsőben meg van; a' többiben is mind meg van kibe directe, kiben indirecte; 's csak éppen a' másodikban nints? a' pántlikáról a' második semmit sem szóll; azomban mást sem mond többet, hanem a' mi már az elsőben meg vólt; minek hát az oda; ha csak az nem lessz az első, úgy hogy még ott ki nem mondja Fillis mi az oka bosszúságának, vagy lankadtságának;

2-o. Az, hogy az elsőben csak a' kezét fájlalja Fillis, a' másodikban pedig már a' fejét is; igen kevés mentség; mert még szebb

* «Tudom én azt, hogy Senecáról sokann szegényül ítélnek, de azok is, a' kik szeretni nem akarják, inkább a' stílussát neheztelik mint a' Structuráját; tudom azt is; hogy nagyon különböz a' Tragoedia és Comoedia nova a' Vetus-tól; de én arról nem tehetek hogy különböz, és Senecát nagyon betsülöm: — ha valaki ez eránt többet kérdez tőlem; akkor felelek.» — Horváth Á. jegyzete.

lett volna, ha az elsőben kettőt hazudott volna a' melancholizáló Fillis; hogy ott Korinna is bizonyságul hozatik fel, az is kevés, erre is könnyű a' felelet. hanem

3-o. Ha mikor Fillis Dorissal beszélgetett, az Anyja meg lopta volna, és a' pántlikát is, meg halván, az Anyja is a' második ki jövetel végén szemére vetette volna a' pántlikázást; már így meg érdemlették volna, az öreg Dafnénak faggatódzási, hogy ez is egy ki jövetel legyen, vagy

4-o. Ha a' második Játék első lett volna; és másodszer Dorissal beszélgetvén Fillis, mikor mind a' kéz, mind a' Fő fájásból ki hült, az anyja' pirongatolódzását adta volna okául komorságának, 's így Montánra, azután a' pántlikára ment volna által a' discursus, így is jó lett volna; de különben

5-o. Ha a' ki jöveleteknek ez a' rendje meg marad; úgy az első ki jövetel egy Actus lessz, mellynek csak egy a' Scaenája; úgy szinte a' Második is: a' többiből pedig kiből egy, kiből kettő, kiből három Scaena is mehet egy Actusba.

Ez nekem Kedves Barátom olyan Krisisem; mint egy természeti Játékosé; ha te azomban okát tudod adni a' Gellert' rendjének, és azt helyesnek találod; add tudtomra: tartsd meg azomban Levelemet, és valaha a' Gratziaák öszve hoznak bennünket, add vissza, mert annyik megint heterogenea foglalatosságim, hogy nem érkezem le írni magamnak.

Utóljára hogy én is a' Tragoedus Senecától tanuljak; Chorus gyanánt, egy Pásztori éneket irok a' Pántlika végire; ad formam Dúbár; Nota: Kortsmárosné Kápolnája a' pincze.

Fillis' kezét valami meg-sértette, Az fájt neki mikor Montánt féltette;
Még is ha Montánt keresik, azt mondja: Hogy ő neki a' Pásztorra
mi gondja?

Fillis egy Pántlikát adott Montánnak; A' meg el-ajándékozta más
Lyánnak.

Nem híjjába, ha kérdezik, azt mondja, Hogy ő neki a' Pásztorra
mi gondja?

Fillis, fejét Anyja előtt fájlalja, Azért fáj, hogy hajladozott, azt vallja,
Ha az Anyja gyanakodik, azt mondja, Hogy ő neki etc.

Fillis könnyen pirúl Montán' nevére, Az öttse is rá vallott szerelmére :

Lásd e még is, a' tsintalan azt mondja: Hogy ő neki etc.

Fillis örül, ha Montán 'Sipját hallja, 'S hogy a' hangra ő az ekhó,
 meg vallja,

Még is ő nem barátnéja, 's azt mondja, Hogy ő neki etc.

Fillis meg vallja, hogy Montánt szerette, De az ötet, a' hitetlen, rá
 szedte,

Nem tsuda hát, ha szegényke azt mondja: Hogy ő neki etc.

Fillis meg-vallja, hogy meg is tsókolta, A' czivódást is édesnek gon-
 dolta,

Hogy lehet hát hogy ő még is azt mondja: Hogy ő neki etc.

Fillist Montán mivel szegyenbe hozta, Pántlikáját, szerelmét meg átkozta ;

Innen van, hogy ha kérdezik, azt mondja: Hogy ő neki etc.

Fillis egy szép rigót adott Montánnak, Mellyet nem rég Mirtil el-tsent
 magának,

Ezt ha talám látja Fillis nem mondja: Hogy ő neki etc.

Fillis fut 's Montánt látni sem kívánja ; Haragszik, hogy tettét Montán
 nem bánja ;

Még ma bizony esküvéssel is mondja ; Hogy ő neki etc.

Fillis elő kéri az ajándékot, Erre fut Montán, értvén a' szándékot ;

De ő ugyan, mig nem látja, azt mondja, hogy ő neki etc.

Fillis sárgúl, hogy a' Montán' barátja, Keze között a' rigóját meg látja,

Haragszik hogy Montán adta 's azt mondja: Hogy ő neki etc.

Fillis mikor a' rigót meg folytotta, Mirtil, hogy tsak ugy lopta, meg
 vallotta,

Bánja Fillis, de még is tsak azt mondja: Hogy ő neki etc.

Fillis' tettét Montán ugyan sajnálja, De kedvesebb neki Fillisse' szája,

Itt a' pántlika — talám már nem mondja: Hogy ő neki etc.

Fillis maga Klóénál meg vizsgálta, 'S a' pántlikát nem övének találta,

Bánja tettét 's soha többé nem mondja, Hogy ő neki a' Pásztorra etc.

Fillis, noha szeretője meg-hozta, Már a' peres pántlikát meg átkozta ;

De azt ugyan soha többé nem mondja: Hogy ő neki etc.

Fillis a' pert tsókkal félbe szakasztja, Mirtilt, Dorist nevetésre fakasztja,

Nem mondja már ; sőt ellenben azt mondja: Hogy ő neki a' Pász-
 torra van gondja.

Fillis, ha játsznak 's zálogot kívánnak, Azt mondja, hogy örömetst ad
 Montánnak,

Látszik, akar mondja, akar ne mondja: Hogy van reá, van, még
 pedig nagy gondja.

Fillis! a' kik szeretgélnek, mit tesznek? Mit? — hol meg békélnek,
hol öszve vesznek;

Féltik egymást — 's Fillis igazán mondja: Hogy Montánra nagy
Fillisnek a' gondja.

Horváth mp.

Ezt az Éneket Csapodi felette nagyon meg szerette; de sokáig meg nem vallotta, hogy ennek játéki édességénn kívül, van neki bizonyos interessentiája; 's egyszer el olvassa a' vatsora felett a' maga Lisije előtt; ők ketten értették a' czélozást; a' Kedves el pirúlt, 's engem jól meg szidott, azt vélvén, hogy egyenessen ő rá irtam. — de azután könnyen meg-békéltünk. — Ha neked is szépnek fog láttani, cseréld el Fillist Sárinak, Dorist Julinak, Montánt Gyurinak, Mirtilt Jósinak, vagy más valaminek.

Csapodi csókol, azt mondja, hogy Kassán találod Levelét; én még 14-dik 9bris indúlok Pestre; ha addig közel nem érem a' Postát, még ki töldöm valami dévalysággal leveletem. Most pedig Adieu Músa: jertek békók, terhellyétek eszemet és kedvemet. Neked is Kedves Kazinczim! Isten hozzád. Horváth mp.

[Eredetije a m. t. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 185. sz.]

262.

Horváth Ádám — Kazinczynak.

Ez az első.

Az Első Hajósra. — Gesznerből fordítottad ezt is — de¹ nem tehetek róla: — engedelmet adtál, hogy meg-rázogassam munkádat: — én azt az *Original'* ellen fordítom — a' Fordításról tsak azt írom: hogy helyel-hellyel, erőltetve láttatol az *Originalhoz* ragaszkodni — Mit tett hát az *Original*? — Csinált egy igen elmés költeményt, és valóban olyan szép Találmányt, a' millyent kár vólt, egy erőltetett gondolattal meg-motskolni. — El-szakad a' Húr, ha nagyon fél-vonják. — Az egész Historia a' Képzelődesnek azonn a' grádittsánn

¹ E szó után *akar miből* szavak ki vannak húzva.

jár, melly leg-szebb; olyvakat költ, a' mik könnyen meg-történhetek; de egy van, a' mi nem hihető; és a' Phantasiának ilyen mértékjéhez illetlen. — Hogy *Amor* a' hajó előtt utat tsinált: 's a' zephirusok segítették menésit; ez mind *Poëtica Descriptio*; olyan szép színek, a' mellyek a' festést, 's az egész képet ékesítik. — De minek oda a' vitorla? minek tsinálsz az édes költeményből éretlen mesét? kivált hogy azt már nem a' legény tsinálta, hanem *Amor* nőtette oda. — Ha úgy volna, hogy a' Legény egyszer be ment a' szigetbe, és vissza is jött nagy munkával vitorla nélkül: — vagy el-ment egy darabig, de el-fáradt, 's egy erősebbetske szél vissza verte a' partra; és akkor vette észre, hogy a' *szél*, vagy akarmi nevet adj neki, ruhája szárnyját billegette, és éppen a' hajó is arra ment, a' merre lebegett a ruha; ez már alkalmatosság lett volna a' Legénynek, a' vitorla fel-találására: vagy látván *Amor*, hogy valamely ellenkező Istenség, utjában a' szerelmezt meg-gátolta; álomban is mutatott volna neki olyan kis tsónakot, a' millyent ő faragott; de a' mellynek már valami nem egész készületű vitorlája vólt; és így a' maradhatatlan szerelmezt *Amor* titkos módokon (de nem éppen közbenvetés nélkül való segéddel) találmányossá tette, úgy hogy segített az evezőnn olyan valamivel, a' mit már most vitorlának nevezünk; úgy már lehetne a' találmányt bővíteni: de hogy éppen az ő kedvéért *Amor* tsudaképpen rúdat nőtessen a' hajó közepére; ez már sok; és a' találmányt erőlteti: Mert, a' mint mondám, a' többi része a' költeménynek a' képzelődés, *Imaginatio* olyan grádittsán jár, mely hihetetlen *phantasiákat* nem foglal magában; Hagyd ki ezt a' nyomtatáskor Barátom, de jegyzésképpen ird alá; hogy az *Originalban* ez is ott vólt, de Te ki hagyta. — Tudom én azt; hogy *Geszner* az Uj világban, nagy elsőséget érdemlett, úgy hogy nehéz annak szavára halgatni a' ki ellene szóll: de azomban ha *Homerusban*, *Ovidiusban*, *Horatiusban* meg-merjük a' hibát látni mi újvilágiak is: miért ne *Gesznerben*? — Avagy-tsak neked írom ezt: a' kinek van annyi eszed, hogy az ilyenekért sem meg-nem-ítélsz, sem ki-nem-nevetsz. 14-a. 9bris 1789.

Ez a' második.

Eraszt; egy nagyon Nemes történet. A' Fordítás szép — noha szabadonn szólva: ez sem egészen tökéletes: és Bátsmegyeivel ugyan nem ér sem ez, sem az Első Hajós. — Barátom! neked leg jobb volna azt, a' mit fordítani akarsz, előre meg-tanúlni; azután az Auctorhoz való ragaszkodás nélkül szabad ésszel írni. Úgy talám minden

munkádra úgy reá fognám, mint Bátsmegyeidre; hogy valósággal *Original*, melly nem tsak szép, hanem Remek. — Erasztban ha az Originalhoz nem ragaszkodtál volna; millyen szép lehetett vala belőle: de most már tekints az Auctorod' hibájára, melly talám azért nem tűnhetett szemedbe, mert őtet nagyon betsülöd. — Ez az Eraszt egy Játék, hibázik hát leg először is a' Játék' rendjeinek természeti öszve rakása ellen, szint-úgy, mint a' Pántlika. — A' Pántlikára irt jegyzéseimre igazitlak hát, 's erről többet nem írok. — De hibázik a' Játék' beszédje természete ellen is. — Tudod, millyen természeti színeket kíván a' Játék — ha beszélgetnek a' személyek, beszélgesse nek úgy, mint-ha előttünk állván, beszélnének. (a' mint a' második ki jövetelben igen helyessen van). — Ha tűnődik, magában panaszolkodik (melly már nem tsak a' Játéknak tulajdona) ne historizáljon, úgy intézze szavait, mint-ha másnak beszélne, hanem mint-ha az Istenenn kívül senki-se hallaná. de azomban a' tűnődések, olyan mesterségesen legyenek öszve szövè-fonva: hogy a' Historia is egészen benne legyen. Nézd-meg bár Virgiliusban, melly szépen tűnődik a' boszorkodó Junó, úgy; hogy lehetetlen azt másképpen tsak képzelni is, 's még is bele van rejtve a' Historia. — Már az első ki jövetelben ezek a' sorok: *mint-hogy nem vólt kenyerünk, a' Puskát vettem elő, 's valami vadat, vagy madárkát akartam lóni*: nem magában tűnődő, hanem másnak panaszolkodó ember' szavai; mert hiszen nem tartozom én magam előtt olyan nyilván ki magyarázni az okát: miért mentem puskázni? — mint-hogy kenyerünk nem vólt: — hanem há már a' Játékot még egy személlyel meg-sokasította volna az Auctor, és egy véletlen hozzá akadott valakinek panaszolkodna nyomorúságáról Eraszt; akkor illenének szájába a' szók, és ez sokat is használna az egész¹ Játéknak meg-világosítására: vagy leg-alább a' stilust kellett volna úgy ejteni: hogy ne láttatna Eraszt historizálni: ilyen formán: Imé hijjába jártam megint — hijjába akarám, kenyerünknek meg-fogyatkozását, valami vaddal — egy madárkával — ezzel a' puskával — helyre pótolni. 's a' t. Hasonló erőltetett az is, a' mit alább, ezen ki jövetelben olvasok: *nekem pedig minden vétkem az: hogy akaratja ellen vettem el, 's a' t.* ezek, mind azt mutatják, hogy a' Játéknak egy személly hijja van. — De tudod e mit? nekem egy gyanúságom van az Original felől: már akar te veszed rossz néven, akar az Auctor, nem tehetek róla; se

¹ E szó helyett *valamely* volt előbb írva, de utóbb Horváth kitérülte.

károm, se hasznom benne. Már két Tudós Magyartól hallottam, hogy a' Német Auctorok átallyában, még a' leg-java is, nagyon tudnak a' Plagiumhoz. Ki keresik a' régi Görög és Deák auctorokból a' szebb költeményeket; más ruhába öltöztetik: 's osztán úgy adják kézbe, mint *Originalt*. A' Te Auctorod, aligha valami régi Auctorban nem olvasta ezt a' Költeményt, de tsak Historia formában, 's Komoediát akart belőle tsinálni, de nem jól sült el — ha beszélhetek Szerdahelyivel, elő hozom neki név nélkül ez' Játékot; ő talám emlékezni fog, mert nagyon ismeri a' könyveket: hogy hol olvasott hasonlót? — Azomban, a' mit írtam, úgy írtam, hogy meg-nembánom, ha leg-nagyobb utálóm, 's a' német Tudósok eránt leg Praejudiciosusabb ember olvassa is. Magad tudod, hogy mindent a' régiekből tanulunk; és akar mint változtattuk módjokat, tserélgettük, szépítgettük; de még eddig őket utól nem érhattük. — Aeschylusnak, Sophoclesnek, Euripidesnek, utánna tehetjük még Lessinget is, a' kit legjobb Játékosnak tartanak a' Németek — avagy tsak Gesznert és Gellértet, a' mint fordított munkájik mutatják, bizony utánnok. — Mert tsak szép az a' nem-eröltetett Természet — Ezt vedd jó nevenn, költsön. — Szántód 14-a 1789.

Horváth.

Első jelenet.

Doris barátnéjával beszélget Fillis; Fillis szomorú, Doris faggatja, mi baja, ez rá fogja, hogy a' kezét meg ütötte 's a' fáj, faggatja Doris és minden felelete után tudakozza, hogy hol van Montán, a' Fillis' szeretője; de Fillis tsak el mellőzi az e're való feleletet; utóljára azt mondja, hogy az Anyja is meg szidta; Doris megint Montánt kérdezi, felel Fillis, hogy neki rá semmi gondja; megint faggatja Doris, 's utóbb ki valja Fillis, hogy azért haragszik Montánra, mert a' pántlikát, melyet ő adott neki, Cloënak ajándékozta. mig így beszélnek, jön a' Fillis Anyja, Daphne.

Második Jelenés. — *Daphne 's Fillis* (Daphne, Fillisnek anyja).

Elébb a' jó időről beszélgetnek, azután rá fogja Dafne, hogy baja van Fillisnek, minthogy úgy tetszik, hogy sírt. — Tagadja Fillis, 's azt mondja, hogy a' feje fáj, 's akkor fájdult meg, mikor az ibolya szedésben görnyedezett. Kérdi az Anyja, hogy kinek szedte az ibóját; ez azt mondja, hogy az Anyjának, Daphnenek; kötekedik vele Dafné, hogy tán inkább Mirtillnek, nem biz ő, azt mondja meg átalkodva;

azután az Anya: talán hát Montánnak, 's akkor el pirul Fillis, de tagadja, eleget haragszom, úgy mond, hogy sokszor van velem; de ő meg durczásnak mond: — az Anya apellál a' Fillis ötsére, Korinnára, azt is hazugságba hagyja Fillis, az Anya szépen el fogja Fillist, s' utóljára meg vallja, hogy barátnéjának keríti, 's számot tart szívére Montán: az Anya inti, hogy tsinnyán a' barátsággal. — és ha beteg, estvére vegyen be.

Harmadik Jelenés. Doris, Phillis.

Azon kezdvén Doris, hogy Phillisnek az Anya orvosságot venni parantsolt, szépen be hozza, hogy Montán vólna jó orvosság; boszonkodik Fillis, 's panasolja, hogy meg tsalta Montán; azután Doris faggatásira lassanként ki beszéli, mint szerelmeskedtek addig Montánal, de már ezután Szerelmét, pántlikáját, és Montánt utálni fogja.

Negyedik Jelenés. Doris, Mirtil.

Mirtill beszéli Dorisnak, hogy Montántól egy rigót lopott, mellyet Montánnak Fillis ajándékozott; rá beszéli Doris, hogy mivel Montánra már ugy is haragszik Fillis, tegyen Mirtill egy tréfát, mutassa meg Fillisnek a' rigót 's fogja rá, hogy azt neki Montán ajándékozta.

Ötödik Jelenés. Fillis, Montán.

Fillis öszve jön Montánnal, de fut előre; Montán, kérlek, kérdi, mi baja; amaz durczáskodik mondani sem akarja miért, tsak azt állítja, hogy Montán hitetlen; 's azzal vádollya, hogy Cloët szereti; esküszik, szabódik Montán; egyszer ki szakasztja Fillis a' Pántlikát; 's kérdi hol van: otthon van, ugy mond Montán 's érte megy, hogy el hozza.

Hatodik Jelenés. Fillis, Mirtill.

Mirtill a' szerént a' mint Doris meg tanította, meg késérti Fillist a' rigóval, Fillis el veszi a' rigót 's boszonkodásában meg folytja; azután meg vallya Mirtill, hogy úgy lopta; bannya tselekedetét Fillis, de tsak ugyan ezzel fejezi be, hogy ne haragittsák őtet, mert már ugyis gyanakszik Montán felől.

Hetedik Jelenés. Montán, Mirtill.

Mirtillnek el beszéli Montán Fillissel való baját; 's Mirtill is meg gyónja, hogy járt a' rigóval. Bannya Montán, ígér érte Mirtill

mindent; de meg enged neki Montán; 's azt mondja, hogy inkább örülne Fillis kedvének; a' ki ő rá gyanakszik: biztatja Mirtill, hogy nem gyanakszik, hanem csak tettet.

Nyolczadik. Montán, Mirtill, Fillis, Doris.

Mig Montán Mirtillel beszél, 's félve várja be Fillist, el érkezik Fillis Dorissal; Fillis leg először is engedelmet kér, hogy gyanakodott, mert már meg tudakozta Cloétól a' Pántlikát, azután maga panaszkodik azt is, mint járt a' Rigóval: meg enged neki Montán is 's mutatja, hogy meg hozta a' Pántlikát; de Fillis azt mondja, hogy már ő meg átkozta; 's későn tudta meg, hogy Cloé meg szeretvén, maga kötött hasonlót; — meg tsókolja Montánt, nevetik a' többiek, 's utóbb zálogosdit játszanak.

Fillis, ha játsznak 's zálogot kívánnak, Azt mondja, hogy örömet ad
Montánnak.

Látszik, akar mondja akar ne mondja, Hogy van reá, van, még
pedig nagy gondja.

Fillis! a' kik szeretgélnek, mit tesznek? Látod hol meg békélnek, hol
öszve vesznek,

Féltik egy más't 's Fillis igazán mondja, Hogy Montánra nagy Fillisnek a' gondja.

Nota. Mondjátok meg Gellertnek, hogy ne szégyeljen tanulni Senecatól 's még régiebektől Komoediát írni: — Senecát ugyan sokan rosszalják, de nem annyira a' *mívért*, mint a' stílusért, hogy ő rémittő és haj borzogató ki fejezésekkel élt, még az éltető állatot is reszkettette a' maga Tragoediájában; azon kívül ő Tragoedus, nem comoedus; de az elsőre azt mondom, hogy ő jó Mester, ha beszédje néha ijesztő is; a' másodikra; hogy sokban egyez a Vig Játék a' szomorúval kivált a' Compositóra nézve; De csak igaz az, hogy az új Auctorok, szégyenlvén ki mutatni a' Plagiumot, ember lopást, a' régiek írása rendében némely változtatásokat tesznek; a' Játéknak Actusokra és Scaenakra való el osztását (közelebb) szükségtelennek tartják; pedig arra éppen lett volna Szüksége a' Gellert Pántlikájának, mert nézd meg bár itt a' második Jelenést; ha ez csak Scaena lessz, és nem különös actus; vagy nem oda illik, hanem leg elől; vagy éppen szükségtelen. mert már az első jelenésben a' Játéknak czélja ki van téve, hogy a' pántlikáért dühödik Fillis, a'

másodikban pedig arról még semmi sints, hanem csak a'hoz való készület. Kérd meg Szabó Lászlótól: nem neheztel e érte, ha én az egész pántlikát Seneca szerént egy igazi játék formába öntöm, vagy pedig tselekedd ezt magad.

A' mi a' Te correctiódat illeti, azok sok helyenn jók; de az első levele *Tsak kedvem nints*, jobb úgy a' mint Szabó László írta: Csak nints kedvem. Így esik ez, mint egy váll vonítva, a' Magyar szájából. Sign. Szántód 14-a 9bris 1789.

Horváth mp.¹

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 185. sz.]

263.

Földi János — Kazinczynak.

Szathmár 1789. 17-ik Novemberben.

Kedves Barátom!

A' Te utóbbi Leveled válaszával régen adós vagyok. Az író matériák fogyatkozása, az én sok igyes bajos dolgaim, 's nyomorúságim, azt e'koráig halasztották.

A' Múzeum Második 's Harmadik Negyedjeit már meg-szerzettem, 's olvasgatom. Irtam Trattnernek, hogy mihelyt ki-jő valamely Negyed, szorgalmatosan küldje Debretzenbe számomra. Olvasom a' Rajnis Magyar Virgiliussát is. Tsudálkozom azon, hogy olyan idejű, olyan Tudományú, olyan hivatalú ember, 's a' többi, hogy mehet arra, más ellen, a' mire ez ment, a' Mentő-írásában? Rettenetes ember az! Sajnálom Szabót! de sajnálom az illy egész dolognak folyását Tudósaink között. Rabenerként jó formán meg-tudósítják egymást! Szép kezdete van Nyelvünk, 's Poésisünk pallérozásának! Mit mondanának az idegenek, ha ezt önnön mivóltában látnák? De mit fog mondani Nemzetünk késő maradéka, melly szabadabban meg-fogja ezekben különböztetni az Önnön-szeretetet, a' Nagyra vágyást, Kevélységet 'sat. és a' Nyelv mellett való buzgást? Lássák ők, hogy az e' féléket meg nem gondolják! Én szégyenlem a' mennyiben magános ügy, sajnálom, a' mennyiben a' Nemzeti Nyelv ügye.

¹ E jegyzet után ugyanaz a vers olvasható, a mely már az 1789. nov. 6-án kelt leveléhez van csatolva.

Egyet igen meg-kedveltem Rájnisban. Tettszik az nekem felette, a' mit az Elöl-járó beszédében, az esztendő Hólnapjainak Magyar Nevezetéről meg-jegyvez és tanátsol: *Talám egyy-átaljában jobb volna a' tizenkét Hólnapot a' tizenkét Égi-jegyekről nevezni, 'sat. Viz-öntő Hava, Hal hava, Kos hava 'sat.* Én ezt tanátsoltam a' Komáromi Társaságnak, tanátslom Tenéked is, ki-adandó Litteratorodhoz, vagy Orfeusodhoz, ilyen forma okokon: Tudni való dolog, hogy az esztendő Hólnapjainak Deák Nevezete a' mi Nyelvünkben igen alkalmatlan, *Januarius, Febru.* 'sat. Melly rüt az, hogy még a' tiszta Magyar is így ír: *19-ik Octobris* 'sat. De azonban a' régi babonás Magyar Nevek is: Bóldog Asszony Hava, Szent György, Szent Iván, B. Sz. Jakab Hava, Kis Asszony hava és minden Szentek Hava 'sat. illetlenek is, hosszak is, alkalmatlanok is. Hát a' Bóldog Asszony előtt való időkről írván, hogy tesszük ki a' Bóldog Asszony Havát? 'sat. Mitsoda okosság, mitsoda szépség volna tehát az Égi-jegyekről nevezni? Mennyire ki-vágnánk ezzel majd minden Nemzeteken, egyeztetvén Hólnapjaink Neveit az Astronomiával, az Égi jegyekkel! Ez illendőbb is lenne, mert Szentről sem nevezetnék. rövidebb is: mert idővel a' *Hava* is el-maradhatna. *Viz-öntő 19-kén* 'sat. alkalmatosabb is: mert az Égi-jegyekkel egyezne. Nem is lenne szokatlan: mert esmeretesek azok a' Kalendariomban. 'sat. De ki követi ezt? Társaság kellene ennek el-kezdésére, 's fel-állítására, nem egyy ember! Egyy ember 'a Nyelvet nem pallérozhatja, nem ékesítheti, ha leg szebbet talál is fel annak Analogiájára 's Orthographiájára, követője nem lévén. Szükség volna azt a' meg-vizsgálás és jóvá hagyás után követni, hogy közön-ségessé lehetne, kivált a' Társaságoknak, kiknek Munkái több kezekben is forognak, nagyobb tekintet is vagyon reájok. Melly sok szépek 's hasznosok jelentek már meg itt-ott, a' magános Munkákban! de melly kevés követői vagynak azoknak! 'sat. El-kezdhetné ezt akár-mellyik Társaság, egyy kis oktató 's javaslo jelentéssel, előadván rendel az Égi-jegyeknek is Neveit. — Én ezeket, a' Deák vers formájára, *Sunt Aries, Taurus, Gem.* 'sat. így foglaltam-egybe:

Kos, Bika, Kettős, Rák, az Oroszlán, Szűz, jegyek, és még
Mérték, Skorpi', Nyilas, Bak, Viz-öntő, Halak, együtt.

Hol lakik az a' Lovasi Benedek, Franciscanus? és minémü dologban rakott meg Tégedet? az illy Litteraturat 's Nyelvet illető dologban e? 's tud e ő ahoz? Ó velem egyy Haza-fija, N. Szalontai

Predikátornak a' fija Bihar Vármegyében. Gyermekek koromban esmeretes voltam előtte, de én az óta nékie hírét sem hallottam.

A' Te Hexameteredidet 's Dalodat, melyet hozzám küldöttél, szeretem 's betsülöm. Eggynehány Poétai hibáit magad megvallod: tsak arra kérlek tehát, hogy addig közönségessé ne tedd, míg az e' féleket meg nem jobbitod. Osztán, kérlek arra is szeretettel, tartsd-meg a' *H.* betűnek erejét! fertelmes azt el-ugrani, reá térnek már ma arra a' kényesebb 's meg-nem általkodott ízlésűek 'sat. Továbbá, azon Hexameterekből sajdítom, mintha Horváth ismét Hadi Munkáról elmélkedne, még pedig *Mátyást*, *Mátyást* 'sat. talám Hunyadi Mátyásról? Ha úgy: bártsak illendőbben, 's a' Vitézi versnek természetesebb méltósága szerint, mint Jánosról! melyet nem tsak Horváthról, hanem valakik még e' században munkálódnak 's fognak munkálódni, Optandum potius quam sperandum.

Eggy Újságot is írok. Ezén Hólnap elein (Nyilas Hava 7-kén) Batsányitól egy Levelet vettem. Szomorúan tudakozódik, mi az oka, hogy el-pártoltam tőle, 's tőlök? ki idegenített-el? miért nem írok ő neki? 's miért nem küldök valamit a' Museumba? látja, hogy másokhoz állottam, 's a' Kassaiakról elfelejtkeztem 'sat. Én illendő 's igaz menttséget tettem, Barátságomat 's szolgálatomat továbbra is ajánlottam. 's egyszersmind Horátziusnak egy fordított Énekét küldöttem ő nékiek; nem tudom, ha meg-nyeri e tettszéseket avagy nem. Le írom ide Tenéked is, hogy lássad:

Horátz X. Éneke. A' II. Könyvből.

Rendesebben élsz Licini, ha mélyre

Sem sietsz mindég; sem előre, tartván

Szél-veszes zajtól, igen a' tsavargó

Partra nem ügyelsz.

A ki óhajtoz' tsak arany közép-szert,

Nem kap az bizvást meg-avúlt Vityilló*^{*}

Szenyjein, nem kap sok irigy szemet szúrt

Nagy Palotákon.

Többször ingatják szelek a' temérdek

Szál-fenyőt; süllyosb zuhanással esnek

A' magos Tornnyok; 's az egekbe költ tűz

Nagy hegyeket tsap.

Jót reményl rosszban, de viszont gonosztól
 Retteg a' jóbann, az igen Nemes szív.
 Isten a' borzas telet újra hozza,

'S El-viszi ismét.

Nem, ha most rossz állapotod, nem úgy lessz
 Még jövendőben. Valahára Fébus
 Hallgató Músát tziterával ébreszt

'S Nem nyilakat szór

Íve mindenkor. Nyomorúlt időben
 Légy erős, 's bizzál. Okosan ugyan Te
 Vond-le jó széllel sebesen vitetvén,

Büszke vitorlád'.

* Ti szerettek élni a' ritkábban elő-forduló szókkal (harsány, Hölgy, etcetera) azért bátorokodom én is ezt ide tenni: *Vityilló*, melly alávaló, nyomorúlt házat, kunnyhót, Vinnyót, kalyibát téssen. füstös vityilló etc. Külömben, ha nem tettszik, lehet ugy tenni: meg-avúlt Szobáknak etc., de amazzal jobban ki-fejeztetik a' régi módi, alávaló házak, és a' szemet szűrő kevely paloták között való külömbiség. Él jöl Barátom! Irj! és szeresd, a' ki tökéletesen szeret

Tégedet

D. Földit mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában. M. Irod. Lev. 4r. 187. sz.]

264.

Horváth Ádám — Kazinczynak.

Orfeusnak Arion.

Csak tegnap bocsátottam hozzád egy Levelet; melly válasz arra, a' mit Pestről irtál — Örülök, hogy vetted azt a' hosszú Leveletem, mellyet tőled lett meg-válasom után irtam, nagyon félttem, hogy elvész.

Orfeusod valamint már irtam, 's szóval is mondtam, szent gondolat: olyan, a' melly nagyon előmozdítja a' Magyar Tudományt: úgy hogy az egész Institutum ellen semmi exceptióm nints. — De én

még is mást vártam; az az: olyan Gyűlyteményt vártam: melly egyébből éppen ne álljon, hanem négy öt társoknak tulajdon magok munkájikból; és a' kinek egyszer munkája lessz benne, az effective, realiter Társ legyen, és szöllője legyen a' dologhoz akarmelley tekintetben is: ez az együtt dolgozás mindazáltal tsak két-három esztendeig ment volna így, míg a' Haza előtt olyan Gradusra léphetne, hogy mindenképpen Praescribálna: akkor osztán minden új és régibb Magyar könyveket recenseált volna rendel a' Társaság, 's lett volna valamelley Erudita Societas forma; mint a' Lipsiai. — úgy rémlik előttem, hogy én éppen így adtam ki még ez esztendő elején¹ eszemet Neked Levélben.

Azonban; hogy a' Te Orfeusod a' Maradék előtt meg-betsülhetetlen munka lessz, azt talám még Batsányi sem merné tagadni: noha ő kéntelen lessz által látni, mihelyt Orfeus' lantja meg-tsendül; hogy az ő Museumjok dugába dül: mert minden örömeztöbb e'hez vonzódik, mint az övékhez; és én eszre vehetetlen módon azon dolgozom az Öreg B. Rádayval is.

A' Darabjaidra ezeket Jegyzem meg:

1-a: Ha éppen el-tökéltetted magadban, hogy B. Prónay levelét² ki add, és éppen leg-elősször; talám hasznos volna részedről, hogy azt a' Gróff Pálfi levele alá Notaképpen tennéd fel, elegendő circumscriptionival. ilyen formán: «hogy Méltóságos Mágnássaink valósággal ébrednek régi álmokból, 's gyulladoz szívek a' haza-szeretete' olyan lángjával, melly már tovább nem hamu alá rejtett pislogó szin, hanem eleven tűz; azt már sok Nagyja Hazánknak, levelekkel bizonyítják; van ilyen, elég, a' mit ditsekedésünkre fel-hordhatnék; de mivel az lenne leg-nagyobb ditsekedésünk, ha a' szép példákat többen követni; 's örvendezéseket akarmi munkás módon jelenteni nem restellenék; tsak ezt teszem ide, mellyet ddo B. Prónay László hozzám küldött.»

2-o: Az én *Élsz hát én örömöm 's én kedves Pásztorom* nints a' Seriesben; 's hát mit vétett az Te ellened, hogy ki hagyta, 's tsak magát a' Piros hajnalt emlited.

3-o: Ha annyi lessz egy egy Hónapos írásban, nem győződ írással; 's hát Typographust kapsz e neki? mert azok könnyen g-

¹ L. az 1789. febr. 19-én kelt s 181. sz. alatt közölt levelét.

² L. b. Prónay Lászlónak Kazinczyhoz 1788. jún. 13-án írt s 134. sz. alatt közölt levelét.

tsalnak ; — nevettem, hogy meg-tudtam Pesten is, hogy a' Múzeum-soknak a' Typographus mind öszve 24 exemplárt ad ; hiszen az aján-dékre sem elég.

Erasztodra 's Első Hajósodra tett jegyzéseim szerint Gesznert ha bántani nem mered úgy a' mint én meg-füstöltem ; és tsak azért, hogy Praescribált ; ime ide teszem más stilussal ; vagy ha most el-marad, meg-küldöm : én pedig örömeőbb bánthanám akarmellyik szarvas Német Auctort, mint a' Magyarokat : úgy vigyázok az aequi-libriumra, mint a' Burkus, 's haragszom ha valaki Praescribál ; mert osztán minden bolondságot imádandó virtusúl tulajdonítanak neki ; pedig sokszor az álmodat sem adnám némellyiknek az eszéért.

B. Rádaynak tegnap vettem levelét ; azt javasolja : hogy adjam által neked a' Nyári Ejtszakát ; hogy hónapos írásidban darabonként ki adogathasd. — azt feleltem neki mindjárt tegnap, hogy Te egészen is ki adod ha kívánom, nem szaggatva (és szaggatva semmit sem ér), de már elébb meg-kell várnom Gróff Szétsenyi levelét. — hanem, van egy nagy akadály : Te magad nálam azt vallottad : hogy nem kapsz az Astronomiánn, nálatok pedig nints olyan ember, a' ki ha kapna is rajta, tudna hozzá ; és így ki lessz a' Corrector ? Tudod, mennyire ki vagyok téve az irigy bolondságnak ; találjanak tsak benne egy szarvas hibát ; majd meg-adják nekem : abban pedig olyanok is vagynak, mellyekkel mostani Praescriptus Astronomusokat is pofozok, 's rész szerént fél-eleven be-látással vádolok.

A' régibb Holmimet már most nem bántom : Egy fragmentumot, melly-forma íráshoz pedig még szokatlanabbatska voltam, magad láttad ; a' többi is olyan : nem tudok én abban corrigálni, a' mit egyszer meg-írok, ha tsak egészen el-nem-bontom. — Ha nem restelled, szedd ki a' javát, a' mediocrist corrigáld, 's darabonként küld által ; úgy talám többre megyünk : azomban az én második Holmim meg fog készülni az első nélkül, 's elig nagy lessz ; az elsőnek a' javát idővel a' harmadikhoz is hozzá lehet kaptsolni : a' szakaszokat a' mint el rendelted Holmimben, azt jól találtad ; ha meg eshetik a' purumban ; mert már egynehány arkust le irtam ; én is úgy fogom el szaggatni. A' Lélek Halhatatlansága' dedicatiója ki van hagyva, de abban is kedvedet töltöm ; és bele tsinálom, még pedig ezzel a' clausulával, hogy egy Jó Barátom úgy akarta, hogy az ki ne maradjon.

Batsányi hadd vesződjön magával ha kezdte : annak az embernek szép olvasása van ; kár, hogy a' természete nem hozzá való ; de mond meg nekem, mit akar Batsányi a' második negyedben ? mikor

azt mondja: hogy némelyek még Anacreonra is merik vetni szent-ségtörő kezeiket.

Én ugyan bolondá lettem a' Psychológiával; tegnap még jött Bétsből a' levél, hogy még Májusban lesz a' fel-küldésnek terminussa. NB. Mikor az emlékezetet 's a' szerént a' Tudományt segítő jelekről beszéllek a' Psychológiában; Scholion formánn ki terjeszkedem benne; 's ki nevetem azokat, a' kik a' Magyar nyelvet alkalmatlannak vallják: meg-mutatom ott: hogy a' Magyaroknak tsak tsupa radikális törösök szava lehet 42,585, hát hogy lehetne a' magyar nyelv szűk?

Csapodihoz hólnap megyek, tudom, hogy el-iszonyodik ha leveled hátulját olvassa; 's úgy talál lenni, hogy a' Báttya nyitotta-fel leveledet: ő neki írj per Budam, Albam, *Adánd*, a' Kereszt neve *Gábor*, Somogy Vármegyei Fő Szolga Bíró, így el-nem tévedhet a' Levele.

Csapodi nekem post ^{19/11} egy Imádságos könyvet ajándékozott. Betbuch, Te jól ismered; a' második paginann alatt ki van téve, mikor jött ki 5784-ben: kezd el a' 72-dik paginann, és akarmi ütve vétve fordítsd le akar magyarul akár Deákul, félig; — darabonként meg küldheted Leveleiddben; ha az nálom meg-készülhet; én le-írom azt magamnak magyarul, Ugy hogy magad is tsak úgy olvasod el, ha én akarom.

Prof. Aszalait köszöntöm: ő engem többször nem emleget, mint én őtet. Szívét nagyon szeretem; characterét betsülöm. Boldog vagy, ha minden subalternussaid olyanok.

Szabó Dávidnak mond-meg: hogy köszönöm, hogy a' Museum-ban meg-emlékezett rólam.

Nekem meg-ígérted a' magad képét: hát hová lett? Nem értem tellyes erőben, mit írsz mostani leveledben a' Pántlika eránt, hogy vársz tőlem: azt-e? hogy az egész Játékot ki dolgozzam, a' magam esze szerént: — mert azt Szabó László híre és meg-egyezése nélkül nem tselekszem; Te bátrabban meg-tehetd; sőt van a'hoz elég ereje magának is mutattad e már neki a' Chorust? — 's mint tetszik?

Barátom; szabadon hagylak ám most is, hogy ki add vagy ne add Gesznerre tett jegyzésimet; sőt azzal is, hogy igazíts rajta ha tetszik. de azért teszem ide most; hogy talám elsőbb levelemben keményen találtam írni. — A' Pántlika Krisissiből, Seneca' mentségét ki ne hagyj; mert őtet sokan nem tudják betsülni.

[Hely és kelet nélkül. 1789. nov. 15. és decz. 29-ke közt.]

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 185. sz.]

265.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Dubiczán, 20dik Nov. 1789.

Kedves Ferenczem!

Nem vár senki semmit olyan békételenül, mint én a te Leveledet — Nem emlékezem, mikor vettem az utolsót. Igaz, én is régen nem irtam, de hald: Octobernek a végén a Continua hideg rám esett, és 10 nap alatt ugy el erőlténitett, hogy most is tsak mint Árnyék ugy járok. 23dikán Gradiskára megyek, és onnet még tovább um Luft zu verändern —

Also der Bascha von Scutari war da, und ist wieder wek — Mit seinen 30 Tausend Man hatte er nur eine Schantze in der Ottochaner Gräntze attaquirt, verlohrt 500 Mann und gieng zum Teufel — Nun ist also in Croatien wieder Ruhe — Unser Batallion bleibt in Dubicza in Winter Quartiers — und ich bin froh, dass ich den Winter nicht allein bin. — Besuche mich, es wird dich nicht reuen, du siehest ein neues Land — und dazu mich — Ich bin zu schwach mehr zu schwätzen, tsókollak s öllelek — Leveledet pedig óhajtva várom

László mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

266.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Posegán, 28dik Nov. 1789.

Kedves Ferenczem!

Veszprémből irott Leveledet Gradiskán keresztül jöttömbe véletlenül vettem — Hogy az Isten a dólgodat nagyra vitte, a bizonyos — Horváth Ádám különös Barátod, és soha semmit jobban nem tettél, mint hogy meg látogattad. De Bétsbe, mond meg, mit tsináltál? Irtó-zom én ettől a Babylontól és engem oda a kötelességen kívül soha semmi sem viszen — Ha te tsak a *dulce*-t kerested, menthetetlen vagy, ha *utile* is volt utadba: viel Glück — erről tehát tudosits — talám a Mimi is okot adott a hoszú úthoz — Nagy szerentséflenség,

hogy itt közel semmi szép Kis Aszony nints, mert el hidd, le Magnetizálnálak — Dubiczáról irott Levelemet vetted, a melyből egésségem romlását tudod — Ide tegnap előtt érkeztem egy recidiva hideggel, a melyet a Staabs Chyrurgus Pichler (a kit talám Kassáról esmérsz, er war vor dem Krieg Regiments Chyrurgus in Caschau) ma Continua remittensnek nevezett — A Continua igen roszt volna, ha a remittens egy kevésbé nem javítaná — Reménységet ád, hogy 3, 4 nap múlva jobban leszek, de magam is érzem, hogy egy kevésbé jobban vagyok. A Veszprémből irott Leveledbe ezt nem értem: *ha adom a Te monumentumodat, ki kell toldanom egy örvendező énekkel, de úgy is ki toldom.* Ezt magyarázd — Klárinak a mai Postával irtam, gondold meg, ő nékem még sem irt, lehet é ilyen restséget gondolni? NB. az 50 frtot vettem, a 20at nem — Az 50 frtért Betsből egy órát kapok, egyéb iránt most az Arany a Gyűszümbé nehéz — Kassáról tudosits hulmi változásokról — Susi nem ment é még férjhez, ha Békesség lesz, hozzám jöhet — Ferit köszöntsd, és a Dominos Fratres — Tud é Miklós már Németül & caet.

Ély igen boldogul és, Leveleddel à *Gradiska*, vigasztald a téged ölelő
Lászlódat mp.¹

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

267.

Kazinczy — Kovachich Márton Györgynek.

Verehrter Freund!

Endlich bin ich in Kaschau. Der schlechte Weg, u. meine Amtsgeschäfte zu Jászberény und Erlau haben mich so lange aufgehalten, dass ich nur gestern hier wieder angekommen bin. Mein erstes ist Ihnen mein würdiger Freund, zu zeigen, dass ich Ihrer Freundschaft nicht gänzlich unwürdig bin. Ich übersende Ihnen hier 40 fl. — 4, davon sind für das Exempl. des Merkur von 1787, die ich Herrn v. Fejérváry übergab, und das übrige das ist 36 fl. das bewuste. Herrn v. Szirmay, Fejérváry, und Wagner habe ich die paqvete übergeben oder vielmehr überschickt. Zu Miskólcz habe ich 5 exemplare von dem

¹ A levél aljára Kazinczy Ferencz saját kezével írva e szó olvasható: «*Méltós.*» Talán egy, akkor eszébe jutott czímet akart hirtelen följegyezni.

Chronicon Templariorum abgelegt: u. 3 Visitatoren den Merkur eingehändigt; in kurzem erhalten Sie das Geld, jetzt sind sie nicht im Stand es zu zahlen.

Wályi dankt Ihnen herzlich für Ihr Versprechen ihm in seinem Unternehmen behülflich zu seyn. Er arbeitet fleissig daran, und bekommt beträchtliche Beyträge. Allenfalls darf man es hoffen, dass das Ungrische das Deutsche übertreffen wird.

Seit dem ich wieder da bin, habe ich nur zwey Visiten noch gemacht. Ich ergänze das, was ich auf meiner Rückreise in Wirthshäusern in Rücksicht meiner Monathschrift Orpheus nicht habe zu Stande bringen können. Die künftige Woche wird sie schon gedruckt. Das erste nach der Preface wird seyn 1. Der Brief des Gross Canzlers Gr. Pálffy an den Übersetzer der Henriade. 2. Brief des Freiherrn Ladislaus Prónay an mich wegen Gessner. 3. Antwort des Helwetiuss an den Präsidenten der Litt. zu Sanct Petersburg, die in sich diejenigen Massregeln fasst, nach welchen die Litteratur in einem Lande befördert werden muss. — Ist das nicht appositè gewählt? — Dann kommen Gedichte. Dann eine sehr kleine Ungarische Abhandlung v. dem Einfluss der profanen Wissenschaften in das Studium der Theologie. Dann Lateinische Gedichte an Pálffy. — Ich glaube, mein Orpheus wird Sensation machen.

In Erlau habe ich den honestum Scurram gesprochen. Er ist auf Sie fuchsteufel wild. Er las mir Ihren Brief u. seine Antwort vor. Katona in Gran flammt ihn immer mehr auf. Sagen Sie das dem Koppi, u. dass Leo über ihn flucht, weil er dem Hofmann zu seiner Geschichte der Pábste Materialien gab. — Ich umarme Sie. — Kaschau, den 5. 9hr. [?] 1789.

Kazinczy.

So gehts wenn man zerstreut ist. Ich schreibe an Sie, schicke den Brief weg u. vergesse dass ich eine sehr dringende Bitte Ihnen vorzustellen unterlassen habe. — Lassen Sie mir doch 200 exemplare von dem Kupferstiche des Canzlers so geschwind als möglich abdrucken, u. schicken Sie sie mir per Posto. Taxe und Preiss will ich sehr gern u. mit vielem Dank erlegen. Sonst werde ich meinen Orpheus nicht wegschicken können, auch wenn der Typographe damit

fertig seyn würde. — Ich bitte Sie um alles darum. — Meine Empfehlung an Herrn v. Gály. Das versprochene Buch erhält er bald.

5. 10br. 1789.

Kz.

Kivül:

de Cassovie à Monsieur Monsieur de Kováchich etc. etc. etc. à *Bude*
vis à vis mit der Fortuna.

[Eredetije a Múzeum könyvtárában : 43. Q. L.]

268.

B. Id. Ráday Gedeon — Kazinczynak.

Péczel, die 12-a Decemb. 1789.

Egész bizodalommal való Jó Uram!

Kassárúl még eddig sem küldötték meg az utolsó Negyed darabjait; mit gondol iránta Batsányi Uram, nem tudhatom, és az halladást Trattner se tudgya, mire vélye; holott Pesten azt mondotta Batsányi Uram, hogy már az ahoz szánt darabok bőven kezénél vannak. Említette itt ugyan ő Kegyelme, hogy talám Trattner helyett más Typographust választ; de tsak ugyan illendő lett volna, ha tsak az első Tomustis egy Typographussal ki nyomtattatni, mert ezen változással a Titulussánakis változni kell, ha egyébben nemis, avagy tsak *egy szóban*, ugymint: *Uj Magyar Museum*. Ez az változtatás pedig nem fog illeni az Első Tomus utolsó darabjához; annyival inkább nem fog illeni, hogy a' Museumnak első Tomusa csonkán maradgyon; mert így a' Darabokat nem Negyednek, hanem Harmadnak kellett volna nevezni.

Hogy az Ur uj Gyűjteményeket, új titulus és Czél alatt akar kezdeni, azt annyival inkább helyben hagyom, hogy ez iránt éppen egy gondolatban vagyok Tiszt. Péczeli Urammal, aki azt tartya, hogy mentül több ilyen forma Gyűjteményeink lesznek, annyival hasznossabb lesz az, a' Nemzetnek: Ugyanis így, nem tsak azoknak, akik munkáikat, az ilyen Gyűjteményben be adgyák, léssen egymás között aemulatiojok, hanem a' Gyűjtemény szerző Társaságokis fognak egymás között aemulálódni, hogy tsak a' leg jobb darabokat vegyék bé. Minthogy azomban az Úr, az én tanátsomat is akarta tudni, mitsoda titulus illenék leg jobban az ilyen forma Gyűjteményhez, mellynek czéllya valamivel messzebb terjed ki, az mostani Kassai

Magyar Museum czélljánál. Ez iránt való opiniómat levelemhez adnec-talt Postscriptumban fogom ki adni. Ha még ezenkívül, ezen czélljánban az Urnak meg nem fog vetődni tanátsom, ez abban állana, hogy az Úr magának ne keressen ebben sok Segéd társokat, akik gyakran az igaz szándékot inkább meg zavarják, mint segítik. Ezen nem azt értem, hogy az Úr ez által meg gátolja az Gyűjteményében küldendő darabokat, mert azokat éppen be nem akarni venni, az Gyűjteménynek kárával esne, mind bé venni pedig nagyobb kárával, azért itt senki sem veheti azt rossz végre, ha szoros meg válogatás fog meg tartódni a' bé vételben. Nevezetessen Horváth Ádám Uram munkáiba hármat igen nagyon meg szerettem. *Edgyet*, azon nevezetes Prosáját, mellyet valósággal Joung lelkével és Enthusiasmusával irt; *Másikat* a' hol Andrád Sámuel Barátyjának, Füred és Balaton vidékét, Kleist festő formájával írja le. *Harmadikát*, mellyben Istenéhez való fohászokodásai úgy emelődnek fel, hogy a' szívet, mentül tovább olvasódnak, nagyobb érzékenységre viszik, és azt az Istenhez mintegy fel ragadgyák. Ez mind a' három meg fogja érdemleni, hogy valaha az Úr Gyűjteményébe bé menyen. Ezenkívül közlöttem vélem Horváth Ádám Uram Nyári Ejtzakáját, mellyet nagy gyönyörűséggel olvastam által, 's tsudáltam abban mind versének könnyűségét és elevenségét, mind Astronomiai tudományát. Ezis meg érdemlené, hogy szakaszonként az Úr Gyűjteményébe bé menne; mert tsak Egyben talám bé nem mehet, minthogy magais egy könyvetskét teszen. Már hogy helyet hagyjak az ígért Postscriptumnak, bé zárom levelemet, és álhatatossan maradok

Az Urnak

Igaz köteles Szolgája

B. Id. Ráday Gedeon mp.

P. S. Gondolkoztam az Úr Uj Gyűjteményének legg illendőbb Titulussárul, melly az Tzélt magában foglalná, és ki meritené. Azután eszemben jutott, az Németeknél az az kedves Titulus, *Magazin*, *Almanach*, de minthogy ezek nem magyar nevek, fel hagytam rajtok, hanem mégis az elsőt Magyar nyelven akartam volna ki tenni, úgy mint: Magyar Tárház; de eztis nagyon Generalénak, és így az Szándékkal meg nem egyezőnek tartottam. Azután végre ebben állapotam meg: *Magyar Gyűjtemények Tárháza, leg inkább az Nyelv nagyobb elő menetelét, és az Haza állapottyát illetők*. Már ezen Titulusban, nem tsak az Kies Tudományok, úgy mint *Versek* és szép *Prosák*,

hanem Magyar Ország Historiai Történetei s *Naturalis* Historiájais bé volna foglalva. Melly czélt bővebben lehetne elő adni, az Elöl járó beszédben.

NB. Mai napon irtam Batsányi Uramnakis az Museum Negyedik darabja iránt és emlékeztem (talám nem vétettem benne) az Úr szándékairulis, az Uj Gyűjtemény iránt, és hogy az tzélt helyben hagyván, magamis adok belé darabokat.

A levélnek aláírása és utóírása Ráday saját kezeirása, a többi idegen kézé. — Ugyan e levélnek a Kazinczy készítette kivonata itt következik :

HUSZONNEGYEDIK LEVÉL.

Péczel 1789. Decemb. 12d.

Batsányi kevés emberrel tuda megférni, 's vele kevés ember. Más Typographust kerese a' Múzeumnak. Én ötöt és Szabót oda hagytam, 's más Journalt akartam kezdeni. Ráday annak örvend, Pétzeli József óhajtja, mert vetélkedés lesz a' kettő közt.

Ítélete Horváth Ádámnak némelly dolgozásai felől.

Kivül: ¹

à Monsieur Monsieur François de Kazinczy à Caschau.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 191. sz.]

269.

Kazinczy — Döme Károlynak.

Döme Károlynak Kazinczy barátságát ajánlja.

Tartok Tölle kedves Dömém, hogy hallgatásomat hidegségre ne magyarázd, és hogy Bácsmegyeymet várni végtére el ne und. Tsak ezen hónap 4dikén értem Kassára, 's ott rakáson találván hivatalbeli leveleimet 's Orpheusom készítésével foglalatoskodván, valóban nem írhattam hozzád hamarább; Bácsmegyeymet pedig útnak nem indíthattam, mert itt a' küldés nem olly könnyű, mint Budán és Pesten. De veszed azt ezen hónapnak vége felé bizonyosan, még

¹ A levél zárlatán fekete pecsét.

pedig egynél több nyomtatványban. — Azon leveled, mellyben látáson örvendeztél, Téged én előttem igen kedvessé tett; nem, hogy magasztaltál, noha csakugyan igaz az, hogy ἡδίστον ακουσμα εστιν ὁ ἑπαινος; hanem azért, mert az olly szép levél, a' millyet gyönyörködés nélkül nem olvashatok soha — ha bár Ellenségeimhez volna is írva.

Orpheusom (az az holnapos irásom) már a' Revisor kezében van. Holnapután megyen sajtó alá. — Pozsonból hozott verseitek között tsak a' Te *Imé megint ropogtatod* mégyen az első darabba. Nem azért mintha azt minden darabjaid 's mások darabjai közt *egyedül jónak* tartanám, hanem azért, mert a' Fehér Ur versei már alkalmasint esmeretesek a' Komáromi Gyűjtemény leveleiből; a' *Kertje* pedig hosszabb, mint hogy az első darabban helyt lehetett volna neki engedni; de a' következőkben megjelennek egyről-eggyig bizonyosan.

Tiszteld Barátaidat, kik nekem is Apollóban és a' Hazai szeretetben Barátim, szívesen szeretett Testvéreim. Te hidd el, hogy igen szeretlek 's betsüllek. —

Rozsnyón Deczember 12. d. 1789.

Pozsoni kotsisom, a' ki tudnillik szekerembe fogta lovait és Köptsinyig vitt, gypsz képemet kezéhez vette, hogy néked által-adja. Meg-állotta-é szavát, nem tudom.

25-a. Decembr. 1789. *percepi.*

[Másolata a m. tud. Akadémia főtitkári irományai között.]

270.

Kazinczy — Döme Károlynak.

Kassán Xbernek 18. d. 1789.

Nagyon vétett az én Dömém, hogy a' világtól elvonván magát, fekete ruhába öltözött; ő a' ki a' tsábitás és tsapodárkodás mester-ségét annyira bírja, hogy véle mindent elszédíthet. Édes Dömém, ha meg nem szünsz nékem olly szép Leveleket írni, mint a' millyen ez az ujjabb is volt, beléd szerelmeskedem, 's még az is meg lehet, hogy bánod — nem bánod! Orpheusomnak valamelyik darabjába beleiktatom, mert én kerülöm ugyan az imádtatást, de azt, hogy Döme engem forrón szeret 's betsül, igen örömet hallom!

Köszönöm annak a' Németnek a' ki képemet hozzád fel-vitte, hogy tellyesítette kérésemet. Jól megkentem a kezét, hogy háládatos-

ságból tellyesítettse parantsolatomat; 's örülök hogy kétségeskedésem eltsendesedett.

Orpheusom felől mondhatom, hogy már előre is kedvességet nyert; 's reménylem hogy nem lesz érdemetlen a' többi időszakaszokra osztott irásaink mellé tétetni. — Eddig, reménylem, vetted Rozsnyóról írt Levelemet, 's tudod hogy a' Te haragosod az első darabban meg fog jelenni.

Én már ma kifáradtam a' munkában. 12 árkust szórtam bé téntával, és — ne vess rajta! egy Predikatiót írtam. De olyyat a' mellyet, mint Oskoláimnak Igazgatója holnap reggel házamnál fogok ujonnan tett Visitoraim előtt elmondani. Ki nyomtattatom azt, s mind magyar mind német nyelven kieresztendő nyomtatványimban részeltetek.

Köszöntsé nevében Társaidat, 's ne szűnj meg erántam azzal a' forró szeretettel viseltetni, a' mellyet két szép Leveleid, 's gyönyörű, valóban igen gyönyörű Epigrammátskád mutat.

Bácsmegyeyemből 10 nyomtatványt kapsz, 's belőlük annyit tartasz magadnak, a' mennyit akarsz; sőt Orpheusomat is postán veszed, mihelyt kész lesz.

Öllelek hazafitú szent szeretettel
Kassán Decembernek 18d. 1789.

Kazinczy.

Vettem 27-dik Decemb. 1789.¹

[Másolata a m. t. Akadémia főtitkári irományai között.]

271.

Kazinczy — Aranka Györgynek.

Arankának Kazinczy boldogságot!

Hogy előttem minden tekintetben különös kedvességű Leveledre illy soká nem feleltem, érdemes tisztelt Hazafi! tulajdonítsd azt Bétsi útamnak, hová 8bernek 18dikán meg-indulván, Xbernek 4dikén jöttem haza. Azolta ismét egy hivatalbéli útat tettem; 's onnan is meg-jövéen, Subalternus Tisztjeimnek dolgoztam egy hivatalba vezető *Szóllást* (tehetné é ez az Oratiót? — tsak inkább mégis mint a'

¹ Döme jegyzete, mint az előbbi levél utolsó sora is.

Beszéd; Colloqvium), melyet ma el is mondék, 's pihenésemnek első szempillantását arra fordítom, hogy barátságos öleléseid közzé vetessem magamat.

Füreden Horváthot, Győrben Rajnist és Révait, Pesthen Dugonitsot, Pozsonban a' Nevendék Kis Papokat, Bétsben a' Hadi történetek íróját, Görög Demeter Uramat, Báróztit, 's mindenek felett Gróff Szécsényit láttam. — Annak előbeszélésére, mit láttam, mit hallottam, szabadabb elme, és sok idő kívántatik. Horváth egy szeretetre méltó Kurutz. Nem lehet hozzá hasonló Litteratort kapni, mert ő a' maga nemében egyetlen egy. Fekete bajussza el lepi egész száját, oldalról és hátulról üstökbe kötött haja borzasan állanak, ruházata veres színből vagyon kihányva arannyal, fején pedig bársony nyusztos süveg áll. A' leg-pajkosabb fitzkónak esmerné az, a' ki látja, 's megesküdne, hogy nem csak nem Poéta, de a' Poésisnek nevét sem hallotta. Szüntelen danol, mint a' Kalvinista Deák szokott; pipázik; tréfát üz, 's neveteti azt a' kivel szól. Szíve olly egyenes, mint a' Nathanáelé. Áldott lessz én előttem a' Nap, a' mellyen ötet először szorítottam meljemre. 30 esztendő.

Dugonits ősz ember, de ideje előtt. Haja és színe igen szőke lehetett. Nyájas 's egyenes, de nem durva. Ha bántják, haragszik. Azon a' képen, a' melly a' Kovacsits Merkur von Ungarn für das Jahr 1787. Tomo XII. vagyon, szerentsésen van találva; de a' karja és sipkája a' képet esmeretlenné teszi. Ujjonnan adja ki most Etelkáját, 's néhol változtat, bővít, el-hágy holmit.

Révai száraz, szőke, görbedtt, eles és aligha nem irigy. Győrben a' Normalis Oskolánál Rajzolás és Architecturát tanít. Társaságra veszedelmesnek nézem.

Rajnis egy igen betsülletes characterű ember, nagy Hazafi, ad excessum! Büszke mert a' maga érdemét esmeri. Ha ki irásáról ítél, nagyon meg tsalatkozik. Nem olly durva, nem olly mérges ő a' millyennek mutatják írásai. Meg-vólt bántva, 's nem sír ha bántják, hanem vág.

Pozsonban a' Kis Papok közt igen kedves embereket kaptam. Döme Károly szeretetre méltó derék és nagy tehetségű Ifjú. — Fehér György Frantzot, Németet, Olaszt ért. Tsergits verseket irogat.

Báróti öregszik. Nem ír többé semmit.

Szécsényi Királyi Commissarius és Fő Ispány volt. Önként resignált. Egy szent Hazafi. Igen tanult, igen nyájas, igen jó ember. Alig szerettem valaha valakit annyira, mint ötet első tekintettel: de ret-

tegtem előtte, olly nagy vólt reverentiam, veneratiom. Ha ki őtet látja, hazafiúságát hallja, azonnal hozzá fog az íráshoz. — Többet nem mondhatok, nem lehet mondanom.

A' Julia Levelei úgy jönnek-ki a' mint parantsoltad. Magam rajzolóok hozzá egy képet a' homlok levélre. Ámor jajgatva mégyen. 's lábait béklyó szoritja; iveit pedig mérgesen el-hintve lehet látni. Közzülök egy kígyó fonakodik-ki. — Ezt én Bétsben metszetem: de Kassán fogják nyomtatni. Veszed majd az árkusokat minden postán.

A'Museum IV. részébe, 's már Landerernek által adott ORPHEUSom (így nevezem hólnap számként kijövendő írásomat) első darabjában egynehány Verseidet tettem belé. Engedd el ezen szabadságomat. Lesbiához. Koporsó köre, Nap ha fel akar öltözni etc. etc.

B. Ráday Pesten ditsekedve mutatta szép Leveledet. Mint örültem én midőn Nevemet kedvesen említve láttam. Én a' te szereteddel ditsekedem. Tarts meg abban továbbá is. Én tisztelni meg nem szűnök. Kassán 20. Xbris 1789.

Eddig való Professora Kassai Normalis Fő Oskolámnak, Wályi András Ur, 's Ivánkay Vitéz Imre Ur Subalternusaim lettek a' Cancellarián 4-a 9bris publicált Resolutióban. Ez Egerben, amaz Miskóltzon fog lakozni mint Scholarum Nationalium Districtus Litterarii Cassoviensis Regius Visitator. Rangja Fő Szolgabirói, 600 ft fizetéssel. A' Vitéz Orestese javallást nyert Bétsben.

Az első lap alsó szélén:

Wályi vette Leveledet. Én azt el-vettem tőlle, olly szép az, a' mit a' képzelés és érzékenység felől írsz, és a' Haska verse.

[Eredetije Gyulai Pál birtokában.]

272.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Uj Gradiskán 20dik Xbr. 1789.

Kedves Ferenczem!

Régen várod ohajtva Leveletem, de a beteg embernek tudod, az íráshoz a kedve nem nagy — A Hidegemet Posegán 3dik nap mindjárt el vesztettem, de igen erőtelen lévén, ott egész 16 napot töltöttem; ide 13dikán jöttem, mivel a Posegai éhséget nem szenvedhettem, és már itt egy kevéssé pirossodom — A mi Batallionunk

Dubiczáról ma érkezett ide, és innet holnap mennek a Companiák a Statióikra. De én még vagy 2 hetet itt mulatok. Én Veszprém óta semmi Leveledet nem vettem; az okát nem tudom, pedig el hidd, hogy szeretném újra látni az F. betűdet — Az Uj esztendőhöz sok szerentsét, a Farsanghoz még többet — Ély szerentséssen, tsókollak ezerszer

László mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 8r. 2. sz.]

273.

Kazinczy — Aranka Györgynek.

Arankának Kazinczy.

Kedves, érdemes, tisztelt Barátom!

Wályi Barátunk éppen nállam vala, midőn Leveled ezen hónap 9dikéről neki által-nyújtatott. Élek én, és hogy rólad emlékezem, hogy tisztellek, szeretlek, világos jele azon kettős levelem, mellyet egyszerre teszek Postára, és egyszerre veszel.

Béla Notariusának irását hogy lefordítottad, azon nagyon örülök. Bár Benkő József Ur is tsinálna valamit illyet. Mit nem lehetne Tölle várni Magyar Történeteink leírásában. Kérlek tüzeld-néki. Én erről Orpheusomnak Bé-vezetésében irtam valamit. — Nyughatatlanul várom Béládat, még pedig úgy, hogy azt is ki nyomtattatni engedd.

Nem írsz semmit *Szegvárím* első Tomusának és Első Hajósomnak vétele felől. — Hát ha el-veszett. — Jaj úgy nékem! mert többször le írva nincs *Szegvárím*, melly mind azáltal nem üress Román.

Wályinak meghagytam hogy a' kívánt könyveket egynehány exemplárban küldje által. Jobb ha többet küld, mert tudom nállatok nehezen lehet azokat venni.

Mihelyt Orpheusom ki jön, azonnal Postára teszek belőlle egy Nyomtatványt. (Te nékem még sem írtad meg, ha nem vagy é szabad Kőműves.) Kérni foglak osztán hogy szerezz rá vevőket, mert Landerer ezen költséges munkát tsak úgy fogja Continuáltathatni, ha Vevőinek számok kicsiny nem lessz. Jó lenne verbuválni reá némelly Patvaristákat. Azonban Te nékem néha olyan tudósításokat is küld-

hetnél, a' mellyek az Erdélyieket interessálhatnak, a' millyen majd Erdélynek állapotjának leírása lenne.

Hess madár hess bé ment az első darabomba. Ezt azért írom, mert tegnap meg írni elfelejtém. Szép darab az, és olly istentelen ártatlansággal van írva, hogy a' legifjabb Leánynak is kezébe lehetne adni.

Ha Teleki Józsefnek valamelly verseivel bírsz, küld-meg azokat. Illyen az a' mit Málnási Lászlónak írt, 's nekem meg nincs.

Nem vagy é Te le festve? 's nem kaphatnám é én meg képedet? — Ha meg kaphatom, engedd-meg hogy ki metszethessem.

Vitéz Orestest nékem inscribálta, 's az a' legrendesebb hogy ezen Dedicatióra írtt levelemet mellé nyomtattatta az-alatt, míg nem voltam ide haza. «Az én szegény Bácsmegyeim nem tetszik Patakon; ezt írom neki. Azt mondják hogy töllem nem Románt vártak, és hogy azt a' fityogást nem szenyvedhetik. Így itél gyakorta igazabban egy tizenhat esztendő Leányka az eruditióval tellyes Criticusnál. S én még is ennek a' Munkámnak köszönhetem Cons. Arankának esmerettségét, barátságát. S mit mutat az én kedves Horváthom dalja, azt é hogy semmit sem ér? etc. etc.

Báróczi azt mondta a' Patakiak vádjokra: Hát az ebatták nem tudják, hogy mikor az ember galambot akar fogni, mézes búzát hint el! Ej, sokat köszönök én a' Románoknak; sokkal vagyok a' Kassandrának adóssa!

Egyéb eránt mondhatom, Budán igen kedvességgel olvastatott. Septemviralista B. Ráday sok exemplárokat hozatott Pesthől által 's el-osztogatta: sőt egy más Septemviralistának egynehány arkusokat olvasott el belölle a' Báróné jelenlétében. Kivánhat é többet egy nyomorúlt Író? — Ujjobban adom ki, 's a' szegény Mantzit hite szegéséért excusálom benne, s' a' vétket szüelíre tolom. Öllelek szem öleléssel. Kassán 21. Xbr. 1789.

Kazinczy.

Mikor írsz nekem, mikor írsz verseket? Ezt a' szép Epigrammát Döme Károly a' Pozsoni Várból a' Vendég fogadóba küldte utánnam:

Menj szaporán levelem, még itt fogod érni Kazinczyt,
Menj szaporán, ha lehet, kerekét rontsd öszve, vagy ollyan
Fergelegért könyörögj az Egeknek hogy el ne mehessen.
Gyenge vagy! ah látom, kerekét nem ronthatod öszve,
Vig az idő 's nyájas! nincs mód meg-tartani; mégyen!

274.

Kazinczy — Péczeli Józsefnek.

Tisztelendő Ur,

nagy érdemű szívesen tiszteltt kedves Barátom!

Bétsből lett meg-érkezésem óta csak tegnap jöhettém-ki ide Kassáról, mert elébb Novemberben denomináltt Visitátoraimnak installatiójok miatt nem lehetett. Az Anyámnál kéz körül találtam a' Minden Gyűjtemény Leveleit; 's minthogy azokat Bétsbe jártamban és haza érkezésem óta nem olvashattam, most egy két óra alatt végig futottam. Által ölelem az Urat a' leg-buzgóbb Hazafiúsággal, 's örvendezek az Urnak magának, a' Hazának és magamnak. Lám mire mehet a' szíves igyekezet! Az igaz hogy itt is, amott is található férges gyümölcsöket; de nem dedommagirozza é az Olvasót azoknak a' nem várttaknak találása, a' melyekre minden Leveleken akad. Hadd öntse-ki dühös irigységét Szatsvai nemtelen Satyrájában, az igazabb Itélő az Urtól meg nem fogja soha vonni javallását. Én részemről semmit annyira nem óhajtok mint azt, hogy ezen Levelek továbbá is follyanak.

Kassára bé-érvén, ismét útnak botsátom a' magam és az Anyám számára küldendő Levelek árrait. Prof. Wállyi Uram, (a' ki egynehány napokkal ez előtt Borsodi Kerületem Nemzeti Oskoláinak királyi Visitátorsága folytatására Miskóltzra költözködött) Augustusban küldötte által az Anyámért és helyjettem a' pénzt: én még akkor betegségem miatt magam nem irhatván. Ha nem vette volna az Ur, kérem egyik Levele mellé tégyen egy kis jegyzést eránta; 's azonnal meg-küldöm.

Én is által-adám már Landerernek ORPHEUSom első darabját. Ezen nevezet alatt jó-ki holnapos írásom, a' *józan gondolkozásnak* — *igazabb izlésnek* — 's *Hazai történeteknek* elő segéllésére. A' Januariusra készített Heft ezen darabokból áll: 1. Lettre de Son Excell. Msr. le Comte de Pálffy à Mns. de Péczeli etc. Traducteur de la Henriade. — 2. La même en Hongr. — 3. Ó Exc. B. Prónay László Kazinczyhoz. — 4. Helvetius Ur à Mns. le Comt. . . .¹ President de la Acad. de Szt. Petersbourg (Ez arról szóll, miként kellésék a' Tudományokat az Országban el-terjeszteni. — Érti az Ur, miért tettem ezt és a' Pálffy 's Prónay Levelét elől.) — 5. Versek

¹ Az eredetiben is így ki van pontozva. A név nem jutott eszébe az írónak.

Rájnis, Révai által. Horváth Ádám hajnali szent éneke. Dömée. — Szilágyi Sámuel által fordított Epigrammája Popenak Newtonra: All Nature and les loys etc. etc. Némelly más kis darabok. Némethöl. B. Rádaynak Pétzeli Palotáját ékesítő versei. Eviralla Ossziánból B. Ráday által. Az én Leveleim sub ficto nomine Vincentii Széphalmy Kassának környékeiről, fekvéséről, épületeiről, gondolkozása módjáról. etc. etc. Valami az Impolatióról.

Messziásomnak 10 énekét majd ki-adom. Hasonlóképpen Geszner Salamonnak minden írásait. Hamletet: de nem Sékszpir után, hanem úgy, a' mint az a' Bécsi Theatrumon játszattatik.

20. Xbris Három Visitatoraimnak jelenlétekben egygy Oratiot tartottam, a' mellyben őket hivataljokba be-vezettem. Districtusom 5. szakaszokra szakaszlatott; fizetésem 1500 frtra emeltetett; Visitatoraim pedig 600 frtot vonnak és Főszolgabirói charaktert kaptak. Egyiknek lakása Eger, és ennek kerülete der Heveser Kreis-nak, az az Heves Vármegye, a' Jászság és Kunság neveztetett. Ez Ivánkay Vitéz Imre Ur, a' ki Duschnak Oresztesét fordította; ki jött az Kassán 1789. in 8° — a' másik a' Borsoder Kreis. Ez Gömör, Borsod és Torna Vármegyét foglalja magában. Wályi András benne a' Visitator. — a' 3dik a' Zipser Kreis, Lótsén fog lakni Urbán András és Szepest és Sárosta bírja. — a' 4dik Polyánkai Péter Ungváron, Ung és Beregh Vármegyében. — az 5dik Janusek József Ujhelybe; Zemplén és Abaujból. Ezeknek Instructiojokban ezt mondom; minekutánna az előtte való űsban a' Német Nyelv tanitátása felől szözlék:

Doch haben Sie dabey denen Localvorstehern, Lehrern und Eltern zu erläutern, dass der die Absicht Sr. Mayestät verkennen würde, der glauben könnte, dass man die Verbreitung der deutschen Sprache zum Untergange der Innländischen, besonders aber der Ungarischen betreibt. Nie war dies der Wunsch der Regierung. Es ist zur Zierde des Thrones Sr. Majestät, dass unter ihm verschiedene Nationen ruhen; und ausser dem, dass die Ungarische Sprache in dem gemeinschaftlichen Leben unentbehrlich ist, so ist sie auch aus philosophischen Rücksichten werth fortgepflanzt zu werden. Sie liefert den Ungarischen Grossmuth und Stolz, die Quelle heroischer Thaten, womit Atila, Ludwig I, Andreas der 2te, Matthias Hunyadi und M. Theresia feindlichen Waffen trotzten und Europas Schrecken wurden, künftigen Generationen über; — sie ist unter allen lebenden (wenn Sie die üppig wollüstige Italienische ausnehmen) die schönste; reich, melodisch und original. Schenken Sie Ihr vielmehr (in so weit es andere

Gegenstände erlauben) Ihr besonderes Augenmerk, und cultiviren Sie durch Ihre Cultivation den Geschmack und den Geist der *edlen Nation, der zur völligen Blüthe der Wissenschaften* (ich brauche hier den Ausdruck unseres grossen Praesidenten (ez B. Swieten Ö Exc.) — *nichts anders fehlt als allumirt zu werden.*

Ezt Swieten valószínűsággal mondotta.

Aus der eben-berührten Rücksicht empfehle ich Ihnen zugleich die Kenntniss der Ungarischen Geographie und Vaterländischen Geschichte. Das Andenken an die Helden Tugenden ihrer VorEltern muss in jedem Ungarn, der über seinen Namen Stolz ist, den National Charakter, Grossmuth, Tapferkeit und Patriotismus anflammen; und die Geschichte unseres Vaterlandes könnte in den Händen eines philosophischen Geschichtschreibers fasst so lehrreich werden, als die Geschichte der Griechen und Römer, den grössten Mustern, die die Menschheit vorzuweisen hat.

Látod édes Hazafi társam, hogy a' Normális Oskolák tzélja nem az, hogy a' Magyar Nyelv eltöröltessék, mert ezt én ex cathedra S. Petri, az az ex offo parantsolom. Igen szeretném, ha azon tudósításokat, a' mellyeket ezen levelemből értessz, Gyűjteményed leveleibe belé iktatnád. Meg küldöttem ezt a' Št Gróff Széchényinek is, sőt az egész Oratiot mind Németül mind Magyarúl le-nyomtatattván, minden-felé el-küldöm, annyival inkább, mivel a' mint hallom, a' Pétsi Tudom. kerületben tsak a' Német Nyelv sürgettetik. Azonban azt sem hallgathatom-el, hogy én a' Vármegyének Magyar Leveleket küldözök ex offo. a' Consiliumra menő irásaimat kéntelen vagyok Németül tenni.

Véghetetlenül örvendezek rajta hogy Ti az okosabb Orthographiát vevétek-bé; p. o. Atyja, Anyja, látja, nem láttya, hagyja és nem hadgya; — egyy és nem egy vagy edgy: de hát a' ssz-el miért nem éltek? már az én Szent Rádaym a' visszáat így írja.

Kérlek további barátságodért, 's maradok hiv tisztelettel

Alsó Regmetz 23. Xbr. 1789.

tökélletes szivü szolgál

Kazinczy Ferentz mp.

[Eredetiye a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 238. sz.]

275.

Kazinczy — Kovachich Márton Györgynek.

Verehrter Freund!

Ich habe Ihnen kurz darauf, als ich in Kaschau wieder ankam, zwey Briefe mit der nehmlichen Post zugeschickt. Der eine enthielt 40 fl. und der andere die Bitte, dass Sie für meine Monathschrift ORPHEUS gegen 500. Stücke Pálffy abdrucken lassen und mir zuschicken wollten. Diese meine Bitte wiederholte ich nochmals; wenn die Stücke abgedruckt sind, so wird unser gemeinschaftlicher Freund H. Prof. Koppi sie mir zuschicken. Ich brauche sie wirklich sehr nothwendig, da ich die Ehre, bey meiner M[onath]schrift erst zu erscheinen um so mehr dem Pálffy anzuthun wünschte, da das Werk ihm dedicirt ist, und B. Rádays Platte ich noch nicht habe.

Ich habe den 20ten Xbr. meine Visitatoren installirt, und solchen eine Rede gehalten, die jetzt gedruckt wird. Ich will damit paradiren, denn ich darf es wirklich. Es ist voll mit paedagogischen Kenntnissen, und hat interessante Stellen. So sage ich in dem §., wo ich die Verbreitung der Ungarischen Sprache u. Litteratur ihnen anrath:

Doch haben Sie zu erläutern, dass der die Absicht Sr. Majestät verkennen würde, der glauben könnte, dass man die Verbreitung der deutschen Sprache zum Untergang der Innländischen besonders aber der Ungarischen betreibt. Nie war das der Wunsch der Regierung. Es ist zur Zierde des Thrones Sr. Majestät, dass unter ihm verschiedene Nationen wohnen, und ausser dem, dass die Ungarische Sprache in dem gemeinschaftlichen Leben unentbehrlich ist, so ist sie auch aus philosophischen Rücksichten werth fortgepflanzt zu werden. Sie liefert den Ungarischen Grossmuth u. Stolz, die Quelle heroischer Thaten, womit Atila, Ludwig I., Andreas 2., Matthias Hunyadi u. Maria Theresia feindlichen Waffen trotzten u. Europas Schrecken wurden, künftigen Generationen über; — sie ist unter allen lebenden, wenn sie die üppig-wollüstige Italiänische ausnehmen, die schönste, reich, melodisch, u. original. Schenken Sie ihr vielmehr (in so weit es andere Gegenstände erlauben) Ihr besonderes Augenmerk, u. cultiviren Sie durch Ihre Cultivation den Geschmack und den Geist der edlen Nation, der (ich bräuche hier den Ausdruck

unsres grossen Praesidenten) nichts anders zur Blüthe der Wissenschaften fehlt, als allumirt zu werden.

Aus der eben-berührten Rücksicht empfehle ich Ihnen zugleich die Kenntniss der Ungarischen Geographie u. Vaterländischen Geschichte. Das Andenken an die Helden Tugenden ihrer Voreltern [muss in jedem Ungarn] der über seine herstammung, über seinen Namen stolz ist, den National Character, Grossmuth, Tapferkeit u. Patriotismus anflammen, u. die Geschichte unsres Vaterlandes könnte in den Händen eines philosophischen Geschichtschreibers fast so lehrreich werden, als die Geschichte der Römer u. Griechen, den grösten Mustern, die die Menschheit aufzuweisen hat.

Mein theurer Freund, weisen Sie dies unsern verehrten Trstyánszky, und schreiben Sie mir, was der Hofrath dazu sagt, ob er es billigt? ob er etwas wegzulassen wünschte? ob nicht etwa noch einiges hinzusetzen wäre? — und — wissen Sie was? — fragen Sie ihn, ob er den Weyhrauch nicht von sich treibt, wenn ich dieser Rede eine kleine Zueignungsschrift an Ihn vorlassen wollte. — — Thun Sie dies in aller Freundschaft gegen mich.

Ich habe für Sie 13. fl. 15. xr. bey Händen. So bald ich etwas mehr erhalte, so will ich auch dies alsogleich übersenden. Leben Sie wohl.

Ihr
Regmetz, den $\frac{28. \text{Xbr.}}{789.}$

Orpheus.

[Eredeti je a M. N. Múzeum könyvtárában : 43. Q. L.]

276.

Horváth Ádám — Kazinczyna.

Kedves Atyámfia 's Barátom!

Meg van a' mit Te ohajtottal; de az nints a' mit én: vehetted már Levelemet ugy tartom, mert az még 18-a 9bris utnak indúlt Pestról; ha el indúlt; de mivel vele együtt mást is tétettem Postára, mellynek utja közelebbre vólt, még is addig oda nem ért, nagyon gyötör a' félelmes gyanúság, hogy talán el-téved a' Tied is, — Bánám, mert abban vólt mind Eraszt, mind az Első Hajós, mind a' Pántlika krisisse. de vóltak^l olyanok is, mellyeket nem szeretnék ha

más olvasna. — Füredenn kezdettem azt írni, az nap, mellyen el-indúltál, és Szántódonn végeztem: abból meg-láthatd, hogy nekem nem vólt magamban elég contentumom: de ha neked, barátságom az igaz mértéket meg ütni láttatott, el felejtém valamennyire bánatomat; annyival inkább hogy 19/11, hozzád még közelebb vitt, 's sokkal meg hittebb lehet szívem előtted.

Leveledet, mellyet Pestrül küldöttél, én jókor vettem: már akkor ugyan el vólt kezdve ezen *Devenere locos*-om; de mivel körmömre égett a' gyertya, s'ijetnem kellett a' Psychológiával; halasztanom kellett a' választ is; tudván azomban, hogy mihelyt haza érsz, ott találod egynehány Leveleimet; mellyekben öllelek addig, míg ez el-érkezik. azomban szerentsés vagyok hogy késett levelem, mert már most neked is többet írhatok, 's talám más jó Barátomnak is általad szolgálhatok.

Az alatt míg felelni késtem, meg érkezett Füredről a' Feleségem Krizisse is; ide írom azt szórúl szóra; de azomban kérlek, hogy Szabó Lászlótól titkold el; 's magad is tsak úgy olvasd, mint a' mit a' Feleség, Férjének bátorkodhatott írni, cum confidentia: — «Eraszt «nekem nagyon tetszik: de az Első Hajósban nagyon kár, hogy avval «a' sok övel, ökkal meg van ízetlenítve, sok helyett ki lehetne hagyni «az őt, mivel úgy is kevés személy forog fön, tudhatja hát az ember «anélkül is, hogy nem más szól, vagy tselekszik, hanem tsak az a' «három személy, némelly helyen pedig sokkal kedvesebben hangzana, «ha a' ő helyett a' személy neve vólna ki téve. A' Pántlika fordítója «pedig annyira el ment a' némettől, hogy alig esmertem rá, annyival «inkább hogy a' Phillis helyett Galatea van, de másként is azt a' «szelíd Gellért munkáját igen vad szókkal fordította.» az írásban még a' betűk is így vagynak.

Leveled után e vagy előtte nem sokkal; érkezett Nagy Kállóból Oláh Mihály, jó Barátom' levele, a' ki nekem köszöni, hogy veled léttében, igen Nemes, és ő hozzá jó indulatidat tapasztalhatta: 's egyszersmind tellyes confidentiával kért engem, hogy statioja' melioratioja végett neked recomendáljam; meg is írta a' módját: Az ő Fő Ispányjoknak Secretariussa neked Testvéred; — leg-közelebb üres lévén a Hajdú városi Fő Szolga Bírónak helyje, őtet a' Vicespánynak primo loco recomendálták; a' Törvényszék is különösen recomendálta, még is Praeterealtatott. mert nem vólt, a' ki a' Fő Ispánynál nyomja a' szekere rúdját: engem hát azon kér; hogy kérjelek Téged, hogy a' Testvérednek recomendáld: — szerentséje segédedre nézve szegénynek, hogy személyesen ismered. — Tedd-meg ha tehetd; a' legény

igen jó indulatú; meg-érdemli hogy szeresd; ha mi híjja van pédig akarmiben: — magad tudod; hogy puer nascitur, homo fit.

Örvendek Orfeusodnak; Árviz módra szemeimből versemet ha igazítod, én azt sem nem bánom, sem nem szégyenlem; ismered indúlatimat; tsak arra vigyázz, hogy az ének-tactussal, a' quantitasnak maradjon egy kis concordantiája: mert vehetted észre énekeimben, hogy én arra gondos vagyok. Egyébaránt, semmit se tartózkodj; igazítsd minden darabjaimat, a' hol szükséges.

Én el-végezém a' Psychológiát: nagy erőmre esett; de ezer tsuda lessz, ha el találom kapni a' Nummismát: és ha el-kapom: mond meg Kedves Orfeusom az Elisiumban Plátónak sőt Leibnicznek is, hogy engem meg-betsüljenek, mert mikor nálam vóltál, még alig vólt 8 arkus; Pestről, 's azután Adándról még 25-a 9bris szabadúltam haza: akkor neki feküdtem; és az impurumot is el végeztem, 's purizáltam is usque 25-am Decembris, és lett in quarto 36 arkus. — nevetsz most, — ismervén irásomat; de jobban fogsz nevetni, ha hozzá teszem; hogy míg ez a' könyv készült egy hónap alatt; ugyanaddig, egy 11 territoriumból álló 's circiter 20 ezer forint jövedelmű Dominiumot, itt nem messze; — három atyafi között effective felosztottam. és imé kettős aggságomból tsak az Innepekre szabadúltam-meg; már most kész a' könyv, küldeni kellene, de nem tudom ki kezébe; a' leg nagyobb bosszuságom lessz, ha az új esztendei terminust meg nem tarthatván, el talál maradni a' Nummizma. mert különben nagyon vakmerő bizodalmam van, hogy ez lenne a' leg jobb.

Hogy az Arion nevet tőled nagy örömmel fogadtam, legyen bizonyság ez *Devenere locos*-om. El-halva szedem Sz. tsókjaidat — adják az Egek, hogy barátságunk örökös legyen. Isten hozzád. — 29-a 10bris 1789.

Horváth mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 185. sz.]

277.

Horváth Ádám — Kazinczynak.

Aen. L. VI. v. 638. Devenere locos laetos et amoena virecta.
v. 645. Nec non Threicius longa cum veste Sacerdos
Obloquitur Numeris Septem discrimina vocum.

Pap vólt már ama' bóldog mezókönn fel-állított Böltsesség' Templomában *Orfeus*: az ártatlanság tiszta ruháji fedezték testét, noha azt a' Pásztorok között, szokott világi öltözettel el-takarta: ismerte már nem tsak a' pitvart 's pitvarban álló szent oszlopokat, hanem a' szent helyet is: mikor egy ízben a' Bakhus' szőlő termő hegyeihez nem messze, tanúlt mesterséggel veregetvén hangos lantját; Arion, ki vele által-ellenben, közelebb egy kitsinyt a' Zefirusok' Hazájához, egy sűrű cseres Erdőben lakott; olyan kedvesen felegetett az Orfeus' lantja' hangjára: hogy vélekedne a' lantos, hogy talám ez az ismeretlen Pásztor is, a' Szent Hajlék' tselédi közül való. be érték egymást hangzatokkal, és értelmesen beszéltek. — Hallotta Orfeus, és mint-egy lefestve látta, midőn a' tengeri veszedelemben, Arion a' Delfineket segítségre tsalogatta énekével. — A' sok ideig tartó öszve beszélgetés, az Ekhó szárnyainn repdeső ének-szózatok, mind jobban jobban erősítették véletlen ismeretségeket, 's minek előtte vették vólna, már jó Barátok vóltak.

Nem képzeltetett Orfeus szentségtelen teremtésben, olyan emberszerető indulatokat 's bájolva tsalogató kedvességet, mint a' millyeket Arionban tapasztalt; de nem is hihette; hogy ha az is azoknak az eredeti kiességű ligetek' lakossa, 's a' Böltsesség hajlékinak gyermeki közül való vólna; ne illetné őtet tsak egyszer-is egy ismeretes Szent tsókkal; Arion pedig fohászzkodott néha, néha örömeben tombolt; mikor látta, hogy a' Természetnek alkotója tudott más melljébe is olyan szívet helyheztetni mint az övé; gyakran szívére tapíntott, mikor Barátja' lantja meg pendült, hogy vallyon Prometheus nem lopta e ki melljéből a' szívet, 's nem adta e azt más valami ember teremtésben; mert abban is úgy láttattak verni az élet erek, mint ő benne. — Sokszor emlékezett a' régi Kőlteményekre, hogy Kásztor és Polluksz együtt bírtak egy halhatatlanságot; de az sem vólt elég a' titok magyarázatjára. — Kezd vala már meg-elégedni azzal, hogy tsinált a' Teremtő két egy formát; egyik ő, másik Orfeus, de megint el-nyomta ez maga hittségéből származott gyönyörű gondolatot a'

bámuló tisztelet, 's azt kezdte hinni, hogy az ő lelke Orfeusnak tsak valamely réssze, de sokkal kisebb. Orfeus egyszer ki fakasztja, 's a nyári Hajnal szárnyjainn, ilyen hangzásokat botsát a' téli est-hajnal kertje felé: mellyek a' tenger széleit őrző magas hegyek' tetején fel-találván a' Júnó' Leányát, kettőztetett harsogással hatottak ¹ a' Cseresbe, a' hol Arion lakott, közel a' Déli Parthoz: Ugy van e kedves Arionom! hogy mind ketten bujdosók vagyunk? Sátor alatt szarándokoskodunk; de a' mi sátorunk tulajdona annak a' Sz. hajléknak, annak a' boldog Hazának, a' mellynek Polgár Társai 's valóságos lakosi vagyunk; úgy mutatják szerentsés lépéseink 's nagyon egyező szívünk, hogy mi egy uton járunk, ha úgy vagyon, nyulytsd kezedet és soha egy mástól el ne váljunk; ha pedig Téged' tsak az áldott 'Természet' titkos keze vezet azon egy tárgyra, mellyre engemet olyan el-téveszthetetlen fonalak vonnak, mint Thezeust vonta az Ariadne' 'sinegje, 's vezette a' setét bolygó-házból ki, a' szabad levegőre. jer, légy nekem Pirithousom, egyenesebb és bizonyosabb uton foglal vezetni, mert történhetik hogy a' Természet el-találja téveszteni, vagy meg-unja Kalauzságát. — El-fogódott szíve Arionnak a' hangra; ah! ugy mond, Te igen szerentsés, Te igen boldog Jó Barát! miért a' szentségtelen test' szemei olyan született vakok, hogy a' gyakorlásból a' leg-igazabb virtusra reá nem ismernek. — Hát nem méltó volt e én bennem az én félelmem, 's hát nem szüléimnek tsalfa tsábitása Bennem a' jöendő dolgoknak tudása, (Si non augurium vani docuere Parentes. Virg.) hogy van Valóságos boldogság, van tökéletes szépség, de az nekem így a' mint vagyok, nem lehet tulajdonom. — Vezess engem', vezess! Ne gondolj a' Scithiai szírtek közt termett faragatlan nyelvem' darabos hangzattal; ne gondolj azzal, hogy ama' böltsesség Temploma' hasonlatosságára tsinált, de azzal ugyan azon egy valóságú szent sátorokban, darab ideig néma leszek; vond-le születésemmel kapott hályogomat szememről, vezess be, mert érzem, érzem a' Teremtőnek erejét, de nem értem, tudom hogy van meg-nem-fertéztetett szépség, de nem képzelhetem. előttem áll a' böltsesség és az értelem, de kettőznek szemeim, rövidek kezeim, meg-nem foghatom.

A' mennyit örült erre a' vissza hangzásra Orfeus, szint annyit szomorkodott, hogy még az ő Arionja szentségtelen, — nem tulaj-

¹ Először *jutottak* volt írva, de a levélíró kitörülte.

doníthatta a' magában tökéletlen születésnek, hanem a' magános ligetek' el-ragadó gyönyörűségeinek, 's gyakorlott árnyékinak azt, hogy egy Pásztor, hajnal nélkül, nap nélkül, siketen, vakonn, tsaknem ért-hetetlenül ugyan azon Hazába utaz úton kívül, sok göröngyös, pusztás ösvényekenn, a' hová ő sima utonn, tiszta világosságnál — «Mond-játok-meg, ugy mond, Ti hajnalnak Leányji! a' Tengeri és Tenger-«mellyéki Nimfáknak: hogy nem nyugszom addig, míg az Arion' «tseressét, a' boldog mezők' mirtus Erdejének tornáttzává nem teszem; «meg-lágyítom, engedelmességre hajtom e' kies vidék' Isteneit, és a' «szentségtelenség' küszöbeit meg-reszkettem; az én 'Testvérim, kiket «ő nem ismér, nem sokára meg-kenik az ő szemeit olyan írral, melly «a' hályogot róla le-vonja; és az én lantom nem fog többé Arion-«nak a' valóságos szépségről és boldogságról addig szóllani, míg az «ő vele született állhatatossága, ki álván az éltető állatoknak pró-«bájit, olyan lessz szíve, mint a' tűzben meg-próbáltatott Arany. — «addig ne tudjon rólam egyebet, hanem hogy neki Barátja 's Pásztor «társaság vagyok, akkor lássa, mitsoda ő 's mi vagyok én; és melly «boldogok' vagyunk mind a' ketten: örüljön akkor jövendölésének, «mikor tapasztaládjja be-telleyesedését hogy testvérek vagyunk: — «leszünk egy Szent Városnak Polgár Társai, egy örökké valónak Fijai, «a' böltsesség' Hajlékának egy szent czélra született tselédi.» — Vég-hez is ment tsak hamar a' tágas folyó víznek partján a' ditsősséges el-változás, meg-nyíltak Arionnak szemei, hogy lássa: melly ki gázol-hatatlan bolygó ház az, a' mellybe őtet rekesztette az eredeti szár-mazás: látta: mennyivel több Orfeus, mint a' mennyinek tetszett; mivé lett ő is és mivé lehet? messzéről nézte Orfeus a' változást mint a' madár, fere vonván magát az ág' hegyén, lesi fijainak ipar-kodássit 's erőtlen szárnyaik billegetésit; és mikor már látta hogy fel reppen *Arion* mint egy *hattyú*, 's fennyen nézi a' levegőnek magas oszlopiról, ez maga terhével küszködő Föld' temérdekségit, és ennek vak lakosít, miként botlanak minden szempillantásban egyik a' másikba és azon való tűnődés között, hogy ő szembe-kötte is tudott lépdegelni 's vakonn is a' szépséget imígy amúgy tapogatni. — Neki veszi magát és repül sebes szárnyakon a' boldogság felé egyenes útonn, — el-mosolyodik Orfeus 's azt kérdi: Hova hova? Arion! hova sijetsz? mi vóltál? mivé lettél? Tekint Arion: hát látja Orfeust tiszta fényes fejr Papi ruhában egy tsutsossan fel-emeltetett Oszlop mellett; tsillag vólt előtte, és arczultatja körül Nap sűgár, el-andalo-

dik — szive el-fogódik örömében, 's fel-emelvén énekének hangjait,
így kezd felelni Orfeusnak:

Arionnak, ki született vak vala, Fel tetszett már a' fényes nap
hajnala.

Hát Orfee! hová utaz barátod? Miért kérded; mikor magad jól
látod.

Arion, ez bűnnel tölt alsó égben, Élt ismeretlen szentségtelenségben,
Hát Orfee! — mi vólt a' Te Barátod? Miért kérded? mikor magad
jól látod.

Arion, eddig be kötött szemekkel Botorkázott, kétséges lépésekkel,
Hát Orfee! miért sijet Barátod? Miért kérded? mikor magad etc.

Arion tsudálatosan szentté lett, Tudja már, mi a szépség, Virtus, élet.
Hát Orfee! — mivé lett most Barátod? Miért kérded, mikor ma-
gad etc.

Arion, hogy a' Virtust meg-lelhette, A' Szent Hajlékba Orfeus vezette:
Hát Orfee! — mi vólt? 's mi lett Barátod? Miért kérded? mikor
magad etc.

Arion, hogy hova utaz? tudja már: De nem látja meddig terjed a'
határ.

Hát Orfee! boldog a' Te Barátod: De ő nem tudja mi lesz még?
Te látod.

Arion a' Böltsesség, tornáttzában Meg állott egyik oszlop árnyékában,
Hát Orfee! vezesd bellyebb — Barátod még nem tudja, mi van
bellyebb, *Te látod.*

Szántód $57 \begin{matrix} >^{29} \\ <_{12} \end{matrix} 89$

nézd a' Coopertát.¹

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 185. sz.]

278.

Földi János — Kazinczynak.

Kazintzi Ferentznek D. Földi bódogságot!

Irtam vala már Tenéked, hogy az Esztendő Hólnapjainak az
Égi-jegyektől vett Magyar nevezeteiben méltó vólna mindnyájunknak
követni Tisztelendő Rájnis Urnak jeles és hasznos tanácsát. Ez a'

¹ A Cooperta nincs meg.

tanáts vagyon az említett Tudós Urnak a' Magyar Virgiliussára tett Előljáró beszédének első Levelén. «Talám egy általjában jobb volna, úgymond a' böles Író a' nevezett helyen, a' tizenkét Hólnapot a' tizenkét égi jegyekről nevezni. Nyilvánóságos dolog, hogy ha Magyarúl akarunk írni, a' Hólnapok Deák nevezeteivel; *Januarius, Februarius* 'sat. mellyekkel még ma is leg-többen élnek; mi igazságoson és illendően nem élhetünk. Melly fele-más és illetlen öszvekötések ezek: *18-dik Januarii*, vagy *Januariusban!* A' Németek ha némelly Hólnapokban meg-tartották is ezen nevezeteket; ugyantsak meg-kurtították azokat, és Német végezetre változtatták, mint *Jänner, März* 'sat. Minékünk ez a' rövidítés is idegenül hangzik. A' Szentektől vett, Kalendariumi közönséges Magyar Nevezetek, Bóldog Asszony hava, Szent György, Sz. Iván, Sz. Jakab, Sz. Mihály és Minden Szentek havai, hosszak is az írásban 's véle élésben, illetlenek is, és alkalmatlanok. Ha e' Szenteknél régibb időkről akarnánk szólni, mi módon neveznénk azon időket?» «A' Szentektől vett Név nem illik a' régi időkhöz.» maga mondja az említett tanátsló. A' Bartzafalvi Szabó Dávid Fagylanos, Olvanos, Hevenes, Zúzoros, Dúdoros, 's több nevezetei megmutatták, hogy jó volna rövidebb és alkalmatosabb Neveket hozni; de a' közönséges tetszést meg nem nyerték. Nints is erre alkalmatosabb, mint ezen égi jegyeiktől vett Neveket venni-fel. Ebben igen nagy újítás sem esik; mert eddig is a' tizenkét égi jegyek minden Kalendarium eleibe ki-szoktak renddel irattatni, és a' Napnak valamely Jegybe menetele minden Hólnapban ki-jelentetik. Ez rövidebb nevezés is; mert Nyelvünkben majd fele ezen Jegyeknek egy tagú szó, (monosyllabum) mint Kos hava, Rák, Szűz, Bak, Hal hava, és ha még a' Mérték helyett Fontot tészünk. Idővel pedig hozzá-szokván, a' *Hava* is el-maradhatna írásunkból, imígy: *Víz-öntő* 19-kén. Az pedig mitsoda illendőség volna, és melly igen ki-vágnánk vele majd minden Nemzeteken, hogy az Ég-visgálók jegyeikkel eggyeznének Hólnapjainknak neveik? A' melly versengés e' Név-változtatás eránt a' Német Museumban vagyon, a' Carolus Magnus Hólnapi nevezeteit javasló Tudós, és O. Vossz között; mi attól nem tarthatunk; mert sem a' miket meg-vetünk, nem olly alkalmatosok, mint már e' Németek *Jänner-je* 'sat.; sem a' miket fel-veszünk, nem olly idegenek és szokatlanok. — Tanátslom azért újolag ezen Neveknek bé-vételét, 's az ezekkel való élést Orfeusodnak folytatására. Ha tsak egy ember találja-fel a' hasznost, a' szépet, a' többek pedig követésére nem indulnak; semmit sem ér. Sok szépek és követésre méltók jelentek

már meg Nyelvünk pallérozására, itt ott, a' magános írásokban, de nintsen azoknak követője. Társaság kell azoknak bé-vételére, nem egy ember; úgymint a' kiknek munkájok több kezekben is fordul-meg, nagyobb tekintet is vagyon reájok. Egy ember a' Nyelvet ki nem pallérozza, ha leg szebbet talál is annak pallérozására; és ha mindenkor tsak a' régiségben maradunk, újítani, jobbitani a' hol kel-lene is irtózunk: a' Nyelv nem pallérozódik. A' hasznos és bölts talál-mány mindenektől gyors követést kíván. — Attól sem szükség tar-tanod, hogy hát a' Vizöntő 's Hal havát tudhatjuk e majd tévedés nélkül, hogy mellyik? Mihelyt ezt egy ilyen Társaság el-kezdené, és az az után hallgatók vele élnének; követnék ezt az után a' Kalenda-riom írók, és így tsak hamar közönségessé lenne. Addig is pedig ezen Égi jegyeket renddel be-foglaló egy pár Vers sokaknak emlékezetét segítheti, melly ama' Deák Vers szerént: *Sunt Aries, Taurus* 'sat. ekképen vagyon:

Kos, Bika, Kettős, Rák, az Oroszlán, Szüzzel,
Font, Skorpio, Nyilas, Bak, Vizöntő, Hal, jel.

vagy:

Kos, Bika, Kettős, Rák az Oroszlán, Szüz, jegyek, és még
Mérték, Skorpi', Nyilas, Bak, Vizöntő, Halak egygyütt.

Most, azt meg tartván, hogy itten a' leg első jegy Martiusnak esik, (első Hólnapnak tévén Romulussal Martiust) a' többi következő szerint rendre a' több Hólnapoknak meg-felel. Melly végre, ha amaz egy pár Versnek, ismé' emez egy párt alája veted; emlékezetedet szépen segítheted: úgymint:

Martius, Aprilis, Maius, Jun. Julius, August,
Septemb. Octo-Novemb. Decemb. Január, Februárral.

Most tanásodra ezeket írtam. Ha jónak ítéled, iktasd-be Levele-met Orfeusodba. Ha mit benne szeretsz, igazítsd. Ha mit minapi Levelemben jobban 's szebben fejeztem ki, abból pótol-d-ki. Minthogy pedig ezen Te Orfeusod Hólnaponként járó munka: én ezen tzelnak el-érésére is, mellyet felyebb le-írek; más kedveltetésére is még egyget gondoltam, mellyet most veled közlök. Én a' hat első Hólnapokra egygynehány Verseket írtam, mellyeknek eleje Mindenik Hólnapnak nevezetével való szép meg-eggyezés; a' vége pedig Gazda-emberi

(Oeconomicum) kötelességeket foglal magában, mellyeket mindenik Hólnapban a' Házi-gazdának követni kell. A' Versek mesterségesek, és egészen a' Német formára valók. A' him és Nöstény Végezetek (Cadentziák) benne szorossan meg-vagnak. A' Trochaicus mértéket is többnyire meg-tartják; de mégis ezt nem tehettem egészen, hanem néztem még is a' könnyű folyásra és jól hangzásra. Lehetne ezeket egyenként mindenik Hólnap elébe rakni, ilyen formán:

Januarius. az Égi jegy szerint Vízöntő Hava.

Vízöntő havában Nyárra
 Hordj jeget, ha a' Tél nagy
 A' Vízvévő tsatornára,
 Vigyázz, bé ne zárja fagy.
 Trágyázz, vadássz, búzát forgass,
 Égett bort 's olajt le-tsorgass.
 Száraz ágakat le-nyess,
 Tűzre, másra fákat mess.

Februarius. az Égi jegy szerint Hal hava.

Hal havában lékeléssel
 Halas tódon nyiss ajtót,
 Szárassz Halat, 's új nemzéssel
 Töltsd viszont az Halas tót.
 Most ólts, almád nem lesz férges,
 Most ha fád mohokkal kérges,
 Mind mohot 's hernyót le-végy,
 Fűzfa rakni jó ha mégy.

Martius. az Égi jegy szerint Kos hava.

Kos havában a' meg-ellő
 Nyáj Juh gond nélkül nem hágy.
 Ekkor a' Juh fris füvellő,
 Rétre újlag ki-vágy.
 Által-ültess fát, virágot,
 Óltsad a' sok óltó ágot,
 Szántogass 's azokba vess.
 Veteményezz, szőlőt mess.

Aprilis. az Égi jegy szerint Bika hava.

Bika Hóban a' bikákat
 Ismét a' tsordába verd.
 Szöllőt köss, a' báránykakat
 El-választani még ne merd.
 Vess a' mit még nem vetettél,
 Kőfalat most jól kezdettél,
 Méheket ki-menni hagyj,
 Plántáidnak vizet adj.

Maius. az Égi jegy szerint Kettős hava.

Kettős hóban vidámodván
 Plánta, állat párral szép.
 Párost tojik, párosodván,
 Párost költ a' tollas nép.
 Most palántot ültetgettes,
 Kendert, lent vess, téglát vettess,
 Rajzik a' méh, fogj rajat,
 Sajtot nyomj, köpülj vajat.

Junius. az Égi jegy szerint Rák hava.

A' kies Nap Rák havára
 Leg magasb tetőre ér,
 A' Nap hossza Rák módjára
 Már ezentúl hátra tér.
 Sípra most ólts, most kaszáltass,
 Török búzát most kapáltass,
 Most a' Szöllőd ad sok bajt,
 'S Méhed mikor botsát rajt.

Ezeket íteld meg! ha helybe-hagyod, a' több Hólnapokat is kintinálom és hozzád el-küldöm. Orthographiámat is, reményilem, Víz-öntő havában hozzád el-küldhetem. mellyel eddig is késtem, számlálhatatlan bajaim miatt. Előre örvendek a' Te Orfeusodnak, és igen óhajtozom látni! De hogyan lesz a' jártatása? A' Músák Almanachja, Magyar Ország Geographiája és Historiája mind kívánatos tzélok. — Egyg mostani kis foglalatosságomat közlöm veled, nem Orfeusra, mert azt nem érdemli, hanem az e' félékben önnön magad gyönyörködé-

sére. Én mostanában el-jegyzém magamnak a' Debreczeni Doctor F. Veszprémi István Úr leg kisebb Leányát Juliánnát, melly alkalmatossággal egygy Levelemben ezt íram nékie :

A' Horácz III. Könyve XII. Éneke nótájára. ~|~|~|~|~|~|~| etc.

(NB. Tudod, hogy én azt a' Vers-formát nagyon szeretem, és azért azon Dalt fordítottam is.)

Örömmnek gyönyörű hajnala tetszik!

Jegyesem már, kit akartam, Juliánnám!

Jegyesem már Juliánnám, örömöm hajnala tetszik!

Ha Juliskám maga szivébe vesz' engem,

Nem irigylem sem ama' Grackhusok Anyját,

Sem ama' Trójai Hertzeg piperézett Helenáját.

Az Apollóm, 's Eratóm karjai közzül

Megyek immár Julisom karjai közzé.

Julisom karjai közzül meg azok karjai közzé.

Te vagy immár bizodalmom, Te Reményem!

Te maradj tárgya szerelmemnek örökre.

Juli kintsem! Juli Szépem! Juli díszem! Juli Fényem!

Most ezeket! másszor többet írok.

Élj szerentsésenn és szeresd Barátodat.

Szathmár 1789. Bak [=decz.] havának 29-ikén.

[Eredetije a m. t. Akadémia könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 187. sz.]

J E G Y Z E T E K.

Mint az előszóban említettük, e fölvilágosító jegyzetekben nem kívántunk kiterjeszkedni oly tények ismertetésére, a melyek az irodalomtörténetből különben is ismeretesek. Ha ez lett volna célunk: szinte a végtelenig szaporíthatjuk vala a jegyzeteket a nélkül, hogy kimerítően megmagyarázhattunk volna mindent. Sokszor azonban a legszükségesebb felvilágosításokat sem adhattuk meg különféle okokból, legfőként, mivel adataink hiányoznak. Ha Kazinczynak csak irodalomtörténeti fontosságú leveleit kell vala magyaráznunk: ez talán nem járt volna leküzdhetetlen akadályokkal. De kivált a hozzáírt levelekben előforduló minden egyes név viselőjének ki-létét, vagy az ezekben érintett sokszor egészen magán, bizalmas természetű tárgyat földeríteni ma már szinte teljes képtelenség. Kazinczynak például László öcséséhez írott leveleiből semmi sem maradt fenn s alig is lehet reményünk, hogy valaha ismeretes legyen. Így tehát e levelekben — nincs mit tagadnunk — nem egy hézag marad felvilágosítás nélkül, a melyet pótolni még oly kiterjedt kutatással is lehetetlen. Hiszen sokszor maga Kazinczy sem értette öcsce czélzatait, mint például a 72. számú levélre tett jegyzetéből kitűnik.

Mind e mellett, a hol csak lehetett, nem mulasztottuk el az irodalomtörténettel foglalkozók munkáját megkönnyíteni részint biztos adatokkal, részint sok helyen hozzávető véleményekkel, a melyekre a levelezés további, előtűnt már ismeretes anyaga feljogosított, vagy legalább némi alapot szolgáltatott.

Ez észrevételek előrebocsátása után még csak azt jegyezzük meg, hogy a jegyzetek elején álló számok a levelek sorozat-számát jelölik. A hol a jegyzet nem az egész levél tartalmára, hanem csak egy-egy mondatára, kifejezésére vagy a levélben előforduló névre vonatkozik: ott a lapszámot és sort is külön megjelöljük.

1. A levélnek mind belső, mind külső formája azt mutatja, hogy e levelet a *negyedfél éves* Kazinczy nem írhatta. A kézirat, mely a szövegben *eredetiül* van megnevezve, gyermekes vonásokat mutat ugyan, de ha a tartalom körmönfonságát nem tekintjük is, e vonások koránsem a zsenge gyermekéi. Hogy mégis fölvevük a szövegbe: oka az, hogy a valóban meglevő eredeti levelet teljesen el nem mellőzhettük, s másfelől nagyon jellemzőnek tartottuk Kazinczy levélírói pályájának gazdag adalékait épen ezzel kezdeni. Ugy hiszszük, ez okból

került az a Kazinczy leveles tárába is a már fejlettebb ifjútól. Nem lehetetlen, hogy valami hasonlót csakugyan irhatott körülbelül négy éves korában, s lehet, hogy e fenmaradt gyermekkori levelét akarta később az itt közlött sorokkal mintegy kicserelni. *Pályám Emlékezetében** olvasható e néhány szó: «Még birom egy 1764. decz. 3-án irt levelemet.» Meglehet, hogy ugyanazt érti, a mely itt a levelezést megnyitja, ámbár a kelet más.

2. E levélkét késmárki deák korában (1767—1769.) írta Kazinczy. Az itt közlött szöveg változatlan lenyomata a Toldy közlésének. A 2-dik sorban; in *haec* epistola kifejezésben *haec* (*haec* helyett) Toldynál is így van, ki e levelet «némi mulatságul» közlé.

3. *Szathmáry Király György* a sárospataki főiskolának 1763-tól 1775-ig főkurátora. Meghalt Hangácson, 1775-ben, életének 73-dik esztendejében. Lásd Kazinczy F. jegyzetét e levélhez. — *Kazinczy József*, Ferencz atyja, 1774. márcz. 20-kán halt el s ez alkalomból írta Sz. Király György e levelet Ferenczhez, mint a hét árva legidősebbjéhez.

4. *Beleznay Miklós* tábornok, fia a Mária Terézia alatt nagy szerepet vívő hasonnevű tábornagnak, az evangélikusok ágense az udvarnál, a ki — mint Kazinczy írja — ebben az időben «igen kedves választ hozza az udvartól» a protestánsoknak, a mivel nagy örömmre gerjeszté felekezetét. A Kazinczy-testvérek iránt különös érdeklődéssel viseltetett. Kazinczy hosszasan leírja, mikép ismerkedtek meg vele. L. a *P. E.* 20—22. l.

5. E levél nyomtatásban is megjelent ama mű előtt, a melyre az ajánlat vonatkozik. A «második szülött», a melyet édes anyjának ajánl, a következő címet viseli: «Az Amerikai Podotz' és Kazimir' kereszttyén vallásra-való megterése. Németből magyarra fordítottatott Kazinczi Ferencz által. Kassán, Landerer Mihály' betűivel. 1776.» 8°. 32., 47. l. — Az első mű, a melyre Kazinczy az ajánló levélben emlékezik, a következő címmel jelent meg: «Magyar Ország Geographica, az az Földi állapotjának le-rajzolása, melyet egynebány fő-Geographusok munkájából ki-szedegtetett, és azoknak, a' kik Hazájokhoz illendő szívességgel viseltetnek, szemek eleibe terjesztett Kazintzy Ferentz. Kassán, Landerer Mihály betűivel. (1775.)» 8°. 71 l. — Kazinczy előbbi művére vonatkoznak a 6. 8. 9. számú levelek is.

6. 8. 9. V. ö. az 5. levélre tett jegyzettel. «Az Amerikai Podotz» stb. című munka szerzője, tudvalevőleg, Bessenyei György, a ki azonban nincs megnevezve a címlapon.

10. Kár, hogy Kazinczynak sem e levele, sem verse nem maradt fenn. «Én néhány distichont írék Szabóhoz — mondja egyik önéletrajzi töredékében — s elküldém neki postán. A mit én írtam, nincs meg többé; szégyenlém később a szerencsétlen merést, s eltéptem.» Mikor találkozott Kazinczy *személyesen*

* Kazinczynak ez önéletrajzi művét a továbbiakban *P. E.*-vel idézzük s Abafi Lajos kiadását, a *Nemzeti Könyvtár* III. kötetét, tartjuk szem előtt. 1879. sr. XVI, 371 l.

Baróti Szabóval, erről sem az önéletrajz, sem a *P. E.* nem értesít. Baróti Szabó *szembe beszédbe jövéséről* emlékezik, s talán nem csalódunk, ha Toldyval azt hiszszük, hogy Kazinczy valószínűleg már 1777-ben meglátogatta a «halhatatlan embert». L. Toldy *Kazinczy Ferencz és kora cz.* művét. Pest, 1859. A m. tud. Akad. kiadása. XI. l.

11. *Carlowszky János*, szül. 1721. febr. 16-án s meghalt 1794. okt. 20-án. Ősei eredetileg Sziléziából vándoroltak be hazánkba. Carlowszky magyarországi iskoláztatása után Halléban s Göttingában tanult s mikor hazánkba visszajött, nem sokára az eperjesi főiskola rectorává választatott. Kéziratban több theologiai s jogi műve maradt fenn. Egy kis munkája nyomtatásban is megjelent Pozsonyban, 1757-ben «In mortem Michaelis Peschko» czímmel. L. *Novi eccl. et schol. Annales evangelicorum Aug. et Helv. conf. in Austr. Monarchia.* 1795. Tom. prior, 50—52. l.

13. *Fábrí Gergely* Hrussován, Gömörmegyében született 1718 ban. Volt eperjesi rector; később, 1774-ben, superintendenssé lett. Számos kinyomtatot és kéziratban levő latin nyelvű verses művet hagyott hátra. L. bővebben: *Das Gelehrte Oesterreich cz.* mű I. kötetének 119. lapját.

15. *Koppi Károly* (1740—1801.) ismert működésű tudós piarista, ez időben Kassán a történelem tanára, s mint illet ötvözlí őt Kazinczy, a sárospataki deák. Koppi a mult század tudományos mozgalmában, mint latin nyelvű történetíró, rendkívül nagy munkásságot fejtett ki. L. egyebek közt Kazinczynak a *Magyar Pantheon* * czímű művét, Abafitól kiadva, *Nemzeti könyvtár* XXXVI. köt. 306 l.

17. *Hajnalkőy* (v. helyesebben *Hajnalkövy*) János tornai plébános volt abban az időben, mikor vele Kazinczy, mint kezdő patvarista, megismerkedett. A fiatal plébános e tájban tért vissza Rómából, a hol tanulmányait végezte. «Szeretetremlő ember — írja Kazinczy — ki okosabb dolgot is ismert, mint különböző felekezet embereivel azon tárgyak felől beszélteni, melyek bennünket egymástól elválasztának, s szebb nevelésű, minthogy ne tudta, hogy társaságban azt kell előhozni, a mi kedves és így a lelkeket egymás felé vonzza, nem a mi egymástól eltolja.» *L. a P. E.* 47 l. V. ö. még Toldynak *Kazinczy Ferencz és kora cz.* műve 32., 33. lapjaival.

18. *Kazinczy László*, Ferencz negyedik testvére, ki bátyjához eleintén igazi odaadó testvéri szeretettel viseltetett, de a ki iránt Ferencz később egészen elhidegült, mint az 1800. utáni levelei mutatják, 1783-ban lett a gradiskai ezred zászlótartójává, később, mint a Davidovics ezred ezredese, Bécsben szomorúan végezte életét, gyógyíthatatlan nyavalyában. A testvérek 1794 után többé nem leveleztek egymással. Lászlónak e kötetben közzétett levelei a legőszintébb s mesterkéletlenebb megnyilatkozásai könnyed kedélyének. Egyszersmind e levelek élénken mutatják, hogy az ősi magyar család ivadéka lassanként, szinte észrevétlenül, mennyire átalakul a katonaságnál felfogására, szellemére s nyelvére nézve. Levelei telve vannak a legszorosb családi vonatkozásokkal, a melyeknek

* A továbbiakban *M. P.* alatt idézzük.

egy részét hasztalan igyekeztünk földeríteni. Rövid életrajzát l. a. *M. P.* 200—205. lapjain.

Az itt következő két darab levél töredékét, a melyekből épen a Ferencz bátyjához intézett sorok hiányzanak, legalább jegyzetben közöljük.

Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek.

Nr. 1.

Hochwohlgeborner Gnädiger Herr Papa!

Ich hofe, dass Sie diese Zeilen noch in guter Gesundheit antreffen, denn ich bin auch noch wohl auf, aber ich habe eine beschwerliche Reise gehabt, und Frankfurt am Main ist eine schöne Stadt. Auf des Postillions Rath trat ich in der besten Herberge ab, wo man elend isst und theuer bezahlt. Hier habe ich mit Heinrich, dem Hausknecht das Merkwürdigste besehen: die Kirche, wo sie den Kaiser gemacht haben, der sich aber nun in Wien aufhält; die goldene Bulle, die aber nicht von Gold ist; und den Sonnen Berg, der nicht wie ein Berg, sondern wie ein Markplatz aussiehet. Morgen geht meine Reise nach Frankreich mit dem Post-Wagen vor sich. Ich habe mit Micheln alles wohl überlegt, und meine Reise Kutsche verkauft, denn dass Geld ist am besten in dem Sack, wie euer Hoch[wohlgebohrne] Gnaden zu sagen pflegen; und auf dem Post-Wagen ist gute Gesellschaft, so dass mir die Zeit nicht lang werden wird.

Nr. 2.

Paris 3. Julii 1777.

Mon reverend Père!

Werden aus dem Titel sehen, dass ich nun endlich in Paris angekommen bin. Ich dachte, dass es mit dieser Stadt kein Ende nehmen wird. Ich glaube, dass der Umfang wohl 1000 Last Rocken Einstalt[?] hat. — Wir reisten Tag und Nacht durch eine Menge Städte und Dörfer, der Henker mag alle die Namen behalten. In Strassburg traf ich im Wirtshaus zum Geist zwei junge Edelleute aus Sachsen an, der eine ein geputzter und gepuderter Pursch, der seine Mutter Sprache vergessen haben will; der andere einer sauertöpfischer Art von Kerl hat in Göttingen studiret, und fragte mich, ob ich die Alten könne. Mein Alter — sagte ich — ist der Baron Hunter aus Wildesheim, und ich heisse Juncker Fritz, das werden Sie, denke ich, so gut wissen, als ich. Hier hätten Sie das alberne Gelächter hören sollen. — Auf der Dielschanze [Diligence] von Strassburg nach Paris fand ich drei artige französische Herrn. Der eine Sprach gut deutsch und war mit einem Prinzen als Hom de Schamber [homme de chambre] (ist eine Hof-Bedienung) auf Reisen gewesen; der andere war der vornehmste Comediant von Strassburg, der alles verstehet, was die andern nicht wissen, denn ich habe es mit meinen Augen gesehen, dass er den Kopf aus der Diele steckte, und ihnen jedes Wort einblies. Der dritte war königlicher Tabaks-Comissarius und Visiteur Ausserdem war noch ein Frauenzimmer da, die mir mit ihren schwarzen Augen nicht übel gefiel, nur hätte ihre Wäsche reinlicher sein können. Sie ist, wie sie sagte, von einer vornehmsten Familie und hat eine Menge Bekannte unter den Officieren in der Garnison. — Man kann nicht höflicher sein, als es meine Reisegefährten waren. Wenn ich lächte, so lachten sie mit, wenn ich

gähnte, so riessen sie die Kinnbacken auf, und wenn ich nieste, so zogen sie die Hüte vom Kopf. Niemand hatt bessere Tage, wie Michel. Der Hom de Schamber kämte mich zu erst und der königliche Commissarius trug mir die Sachen vom Wagen. Ich musste darum höflich sein und die Herrn freihalten. Aber das Geld ist nicht weggeworfen, denn ich habe dreimal mehr französisch gelernt, als der Bettel werth ist und Michel lernt umsonst mit. Sie wundern sich alle über mein Schenie [Genie], wie sie es nennen. — Mit nächsten Berichte ein mehreres. Eins ärgert mich in Paris, ich wollte heute früh auf die Feldhühner Jagd gehen, das, sagt man, ist verboten. Sie müssen hier auch nicht wissen, wer ich bin, und dass wir die hohe und niedere Jagd haben, aber das will ich ihnen zeigen und ich verbleibe.

Ugy e szép, de még szebb az a három, a mely következik, és én örül-nék, ha ennél rútabb leveleket is kaphatnám a Farsangolóknak; de még nekem is lesz síros pogótsám. Farsangolnak ugy e, de bezzeg unatkozom én, mert reggel úgy vigyázok, hogy Ő Nagysága az nálla esmeretes Biblia mellet vagy Gellert mellet találjon, mint az Agár a Nyúl után; azonba még az szokatlan énekes misét is meg kell halgatni Vasárnap az Gyülekezetben s énekelni keményen: Örül mi szívünk, mikor — és bezzeg itt mondhatná Sz. Pál, et vitae tuae inper-vestigabiles; mert ki gondolhatta volna, hogy éngem az Katonaság által tértísen és tselekedje, hogy nemtsak Liskától, hanem Octobernek végítől fogva — — — [Vége hiányzik.]

Kivül: Monsieur Monsieur François de Kazinczy à Eperjes. Von Esseg per Buda. Cachau.*

A 18. sz. alatt közölt levélben először van említés *Török István*ról, a kinek keresztnévét László csak egy-két levelében írja ki, de a kiról majd minden levelében emlékezik 1787-ig. Török 1781-ben mint senior volt bejegyezve a sárospataki főiskola anyakönyvébe. (Tehát nem tanár, mint Abafi gondolja, *P. E.* 369 l.) A Kazinczy-testvérek itt tanulásának vége felé 1777 s 1778 körül talán alkönyvtárnok lehetett, mert Ferencz azt írja róla *P. E.*, hogy nem jó szemmel nézte őt, a mint a bibliothecából csupa poetákat hordozgatott ki s erővel Vitschius és Vitringa olvasásával akarta gyötörni. Az ő utasításából kezdte aztán olvasni Ferencz a Morhof Polyhistorát és a «Csókok kedves énekesét, Janus Secundus Hagiensist.» Ő kísérte haza S.-Patakról 1779-ben Ferenczet és Dénest, mikor iskoláikat elvégezték, azt mondván az özvegy Kazinczynénak s a «római hitű» nagyatyának, Bossányi Ferencznek, hogy «ha a cathedrai tudományokat is tanulták volna, bizvást kívánhatnák a papi fölszentelést.» Később Torsán paposkodott, mint a 45. sz. levélből kiténik s összezőrdült Lászlóval. V. ö. a 36., 37., 42., 46., 48., 70. stb. leveleiben előforduló említésekkel.

Darvas Imre, úgy látszik, *Darvas Ferencz* helytartótanácsosnak testvére. Kazinczy a *M. P.*-ban ennyit jegyez meg róla: «D. I., Menyhért apja, meghalt N.-Rhdén 1812. okt. 26-án.»

20. lap. «De én még ez után is delectálhatom magam a *gróf* oldal-szobájában, a tüzelő mellett olvasgatván.» A Kazinczy László leveleiben több

* E töredékek eredetije a m. tud. Akad. könyvtárában: *M. Irod. Lev. 4r. 231. sz.*

helyen emlegetett *gróf* nem más, mint Wartensleben Vilmos generális, kiről Kazinczy F. egyik önéletrajzi töredékében így emlékezik: «László öcsémet generalis gr. W., egy német gyalogezred tulajdonosa s a gradiskai és bródi horvát regimentek brigádása, a maga házánál Gyömrőn s katonai szállásán, Vinkovczán, Eszék mellett kadétoskodtatá, s szolgálatja kilenczedik hónapjában a gradiskai regimentnek zászlótartójává nevezteté ki (1783. máj.)» Erről K. László leveleiben nincs emlékezet; úgy látszik, László ekkor szünidőt kapott. V. ö. a 32. sz. levéllel, a melyben először írja magát zászlótartónak. — Wartensleben generálisról egy régi schematismusban ezeket olvassuk: «General Graf Wartensleben hat bey der den 14. July (1778.) in der Nacht geschehenen Allarmirung der Feinde und Zugrundrichtung der Brücke über den Aupafluss; dann den 23. des nämlichen Monats in einem Gefecht bey Rohenitz und Jessena; ferner den 25. Aug. bey dem Abmarsch der Feinde; und endlich den 9. November bey dem Ueberfall des Regiments Tadden zu Dietersbach, im Commando viel Einsicht und in Anführung der Truppen ins Gefecht viel heldenmässige Bravour bewiesen.» *Oesterreichischer Kriegs-Almanach*. Wien, 1779. II-ter Theil. 60. l. 1790-től fogva altábornagynak s hadparancsnok.

20. 22. lap fölül 5. sor: *Bay patvaristája*. Valószínűleg Bay Ferencz főlörvényszéki és udvari tanácsost érti. Ki lehetett ez a patvarista: gyanítani sem tudjuk.

Kazinczy László leveleiben sok *rövidítés* van, a melyeknek az értelme nem mindig bizonyos. A 23. lapon, alul a 2-dik sorban: *b az A.*, valami drastikus kifejezés lehet: *b . . . m az Anyját* helyett. V. ö. a 76. számú levél 3-dik sorával.

Bárczay István, Bárczay Ferencz abauji szolgabírónak második fia. Az első, Ferencz, szintén szolgabíró, a kiről a későbbi levelekben többször van említés, Kazinczy Ferencz régi, ifjúkori jó barátja volt.

21. 25. lap alul 9-dik sor: *et sic tichlop to* kifejezés magyarázatára, a mely az eredetiben nem világosan olvasható, minden utánjárásunk mellett sem juthattunk. Lehet, hogy ez valami katonai szólam, — legalább Jakab Elek úr ezt véli — mely az ügetés hangjától van elvonva: de lehet valamely rosszul írt szláv közmondás vagy szólam is.

26. lap fölül 5-ik sor: *a lednyok*: László testvérei, t. i. Juliánna, Klára, Zuzsánna, Teréz.

22. 28. lap fölül 6. sor: «Hadnagy *Vayhoz* betérven . . . » Vay Miklóshoz, a későbbi nagyhírű generálishoz, a kiről Kazinczy Ferencz az 1800 utáni leveleiben mindig a csodálat és elragadtatás hangján emlékezik. V. ö. a *M. P.* 266. s köv. lapjaival.

23. *Pejachevich Antal gr.*, a ki Kazinczy László leveleiben majd Piatsovits és Piachovich, majd Pejachovich stb. változattal fordul elő, ez időben őrnagy az 1-ső bánáti regimentnél. L. *Militaer-Almanach*. Nro. II. (1791.) 148., 156. l. és a *M. P.* 201. l.

25. 35. lap 2-dik kikezdésében : «Es freut mich sehr, dass Sie meinen Siegwart in Ihre vaterländische Sprache übersetzen wollen, u. wird mich um so mehr freuen, wenn ich hoffen darf. auch andern Ihrer braven Landsleute eben das Vergnügen zu machen, das ich, nach Ihrer Versicherung, *Ihnen u. Ihrer Geliebten* gemacht habe . . . » Ez a *kedves*, Toldy közlései után, kétség-telenül *Steinmetz* özvegy katonarvosné leánya, *Ninon* volt, a kivel eperjesi patvarista korában ismerkedett meg (1781—1782 közepéig). «Szerelmesen — írta később — s a legtündéribb tájon, melyet képzelhetni, s könyveim birtokában, Eperjesen éltem el életemnek legtündéribb szakát » Ugyanakkor udvarolt a leánynak Ketzer György is s övé lett a Kazinczy «védangyala». V. ö. a 36. sz. levélre Kazinczytól készült jegyzettel. «Egy igen tiszteletes leány szerelme *Siegwartot* fordíttatá velem s Gessner idylljeit» — írja Kazinczy Toldynak 1827. jan. 25-én kelt levelében. Nem ez volt a Kazinczy első szerelmi viszonya. Kassai tartózkodása idején, az előbbi évben, ismerkedett meg *Rozgonyi Erzsivel*, de Kazinczy-nak e leány iránti szerelméről az előttünk ismeretes önéletrajzi töredékeknek csak egyikében emlékezik, azonban ehhez sem férhettünk a jegyzetek készítésénél s így csak a Toldy elbeszélésére vagyunk kénytelenek támaszkodni. Többek közt ezeket írja Kazinczy : «Égtem, lángoltam érte, s ő nem ellenzék, hogy szeressem, ő neki tetszett, hogy szeretém ; oly boldogok valánk mind ketten, midőn azt a vékony, négy ujjaimmal általfoghatott, hajlékony derekat körülöleltem, mikor szám ahhoz a barack-orczához érhetett, de az ő lelke tiszta vala, mint az ég, melynek színét szemében viselte. Úgy néze, mint barátját, mint testvérét s józanon maradt elszédíthető szédelgésem mellett.» L. bővebben Toldy id. műve 34—36. l.

26. «Meglehetősen zeng füleidben *kobzom* ?» mondja B. Szabó Kazinczy-nak. Vajjon melyik művére érti ezt Kazinczy, nem tudjuk. B. Szabó első műve az «Új mértékre vett külömb verseknek három könyvei» Kassán, 1777-ben jelent meg s talán ezért «lángolt meglátogatni a halhatatlan embert» Kazinczy. Második műve B. Szabónak, a «Paraszti Majorság, melyet Vaniérből hat lábbal mérsékelt magyar versekbe foglalt,» 1779-ben látott napvilágot. Nem lehetetlen, hogy talán ebben *zeng meglehetősen* a B. Szabó *kobza*.

27. «*Puky István* Uramtól örömmel értettem . . . » Puky István fia Bizáki Puky Lászlónak, a ki 1792-ben Abauj vármegyének helyettes viceispánja volt. Puky Istvánnak ismerjük Kazinczyhoz intézett egy levelét 1805-ből, a melyet Csokonai halála után írt, kérvén őt, hogy a szegény Csokonai életrajzát írja meg s tegye közzé az akkori lapokban ; senki sem teheti ezt — úgy mond — több joggal, mint Kazinczy.

«*Ritka szomorú solemnitas* . . . » Kinek a temetéséről emlékezik itt Kazinczy László, nem tudjuk eldönteni. A 32 számú levélben azt írja, hogy vette bátyjának *Podmaniczky Lizi* halálára írt verseit. Lehet, hogy ennek a temetését írja le László e levelében. Kazinczy Ferencz verses műveiben ily című költeményre nem akadhatni. De a temetés leírása után valószínűnek tartjuk, hogy a szóban forgó halotti pompa Podmaniczky Lizinek rendezték.

28. 38. lap fölül 9. sor : «stets eckelte mich der affektirte Putz des Petr. Francius und derer, die *Oporin* gesammelt hat.» Petrus Francius, ki latin ver-

seket írt, született 1645-ben Amsterdamban s meghalt 1704-ben. Egy műve, mely I. Lipót császár és királynak van ajánlva, a M. N. Múzeum könyvtárában is megvan. Címe: «P. Francii Buda expugnata.» — *Oporinon*, valószínűleg Oporinus Jánost, a kiváló nyomdász-kiadót érti Kazinczy, a ki Bázelen született 1507-ben. Egy ideig a görög nyelv tanára is volt Bázelen; meghalt 1568-ben. A latin és görög remekíróknak korrekt szövegű kiadásait terjedelmes mutatókkal látta el. Így például Pomponius Mela «De situ orbis» című nagy munkáját több társával együtt, mint Hermolaus Barbarussal, Joach. Vadianussal stb. ő kísérte a szűkeges magyarzó jegyzetekkel, indexsel.

Szathmáry Paksí Dániel, a kiről, mint naményi lelkészről emlékezik. később 1810-ben S.-Patakon a dogmatica theologia tanárává lett. 1818-ban halt meg Kis-Győrben.

Szilágyi Sámuel superintendens, a ki Kazinczyra főkép a görög remekírók tanulmányozásával tett nagy hatást, adta az első biztató szót Kazinczynak. Mikor «Az amerikai Podocz és Kazimir» című munkája 1776-ban megjelent, a többi közt így szóla Kazinczyhoz: «A munka ugyan hibás, a mint egy-két belévetett pillantás után látom, de mely dicséretes törekedés e gyöngye esztendőnkben! Ne szűnjék meg!» stb. V. ö. a *P. E.* 32., 52. stb. s a *M. P.* 111—123. lapjaival.

29. *Szirmay Antal* (1747—1812.), kiről Kazinczy számos leveleiben emlékezik s a kinek számos történelmi s jogi művei ismeretesek, úgy látszik, mint zemplénmegyei jegyző ismerkedett meg Kazinczyval. Szirmay különféle hivatalokat viselt, de Kazinczyval való barátságát folyvást megtartá. Érdekesnek tartjuk megemlíteni, hogy a Martinovics-féle mozgalom történetét ő írta meg először, úgy szólván, közvetlenül az események hatása alatt. E munkára Kazinczy éles helyreigazító jegyzeteket tett s több levelében nyilatkozik róla, mint elfogult műről. Mind a Szirmay művének, mind Kazinczy arra tett jegyzeteinek kéziratát a M. N. Múzeum könyvtára őrzi. Legújabbban Aigner adta ki a *Magyar Könyvesház* cz. gyűjteménye 155—157. számában. V. ö. a *M. P.* 124—133. lapjaival.

Balogh Péter. «Nógrádnak szolgabírája, vice-ispánja, assessor a kir. táblánál, 1795-ben referendarius, majd septemvir tulajdon kivánságára, s excellentiás titulussal; főispán Torontál vármegyében, hol őt b. Prónay László installálta; zólyomi főispán lett» — írja róla maga Kazinczy a *M. P.* 285. lapján.

Jósa. (Józsa László, Gergely vagy *Zsigmond*?). A Ráday Gedeonnal váltott levelekben több helyen van róla említés, mint Kazinczy megbízottjáról. Valószínűleg ugyanaz, a kit 1788-ban Bacsányi mint nagyváradi tanárt üdvözöl. L. *Magyar Múzeum*, 1788. III. negyed, 202. l.

Cornides Dániel (1732—1787.) ismert működésű történetíró, a ki Koppival, Katonával s Prayval nagy szerepet vitt a mult század tudományos mozgalmában, mely a hazai történet kutatását latin nyelven üzte. Gr. Teleki József titkárává a 70-es évek közepe körül lehetett s ekkor utazta be a gróffal együtt Olasz-, Német- és Franciaországot. Mint a diplomatika s heraldika egyetemi tanára hunyt el s utóda Schwartner lett. Tudományos dolgokban mintegy előzője volt Kazinczynak, mint epistolographnak. Levelezése, a mely maig fennmaradt, mintegy öt nagy kötetre rüg.

40. lap «Subscriptio vexilli Rákóczyani . . .» V. ö. a 12. sz. levél kezdetével.

31. A cseh, morva és sziléziai protestánsok sanyarú sorsa a II. József türelmi rendeletével fordult kedvezőbbre. Országszerte újabb és újabb gyülekezetek alakultak s mind többen és többen lettek protestánsokká. Papjuk azonban eleintén nem volt, míg Kovács Ferencz alsókemenzei és Jessenius Joel lasztóczi lelkész személyében először nem nyertek hitoktatókat. A két missionarius még inkább fokozta a gyülekezeteknek a protestáns vallás iránti buzgalmát és sovárgását. A Tisza mellékén a sárospataki ref. főiskola találta legjobb módját annak, mikép lehet segíteni a lelkészeknek immár égetővé vált hiányán. 1782. szeptember hónapban a s.-pataki rektor-professor, Szentgyörgyi István, felszólítására egymásután jelentkeztek a missióra kész tógátusok, úgy mint Szalay József, Kovács András és Molnár Péter. Ezek közt jelentkezett e levél írója is, Végh János. Ezek a következő évben letévén a papi vizsgálatot, papokká szenteltetének s «együtt indultak a hosszú útra, apostoli tevékenységök színhelyére». — 1783 s 1784-ben többen vállalkoztak e föladatra, mint: Ákos András, Bacsa Máté, Baka László, Bari Mihály, Bereti István, Bodnár János, Breznai János, Csider Imre, Csomor János, Fazekas György, Gál István, Gál Mihály, Galambos Sámuel, Kaposi Sámuel, Kazai János, Kiss Benjamin, Marton Dániel, Orosz Sámuel, Rimány István, Sallay János, Sikora Péter, Szalatnay János, Szegő András, Szeremlei István, Szeremlei Samu, Szűcs Samuel, Tardy Mózes, Toronyai Miklós és Túróczy János. Közülök némelyikre Végh is hivatkozik a szóban forgó levelében. — Végh J. később az 1795-diki szervezésnél a pödebradi egyházmegye lelkészévé lett, Baka László pedig ugyanazon egyházmegyének esperesévé. Végh meg is írta ezt az egész mozgalmat ily című művében: «Nachricht von der Entstehung der reformirten Gemeinden in Böhmen. Verfasst und beschrieben v. J. Wégh, d. z. Prediger der ref. Gemeinde zu Nebuschell 1819.» A mű maig is kiadatlan. Eredetije a s.-pataki főiskola könyvtárában. — L. a csehországi térítés történetére nézve bővebben Ballagi Aladár a «Magyar ref. papok Csehországban» című értekezését a melyből az itt elősorolt adatokat merítettük. *Prot. egyházi és isk. Lap* 1887. 41., 42. sz.

33. «*Hogy Besten és ott körül-belül jártál . . .*» Kazinczy a P. E.-ben elmondja, hogy ő benne is el akará érni édesanyja örömeit, mint László és Dénes fiaiban (amaz ekkor lett a gradiskai ezred zászlótartójává, emez pedig Bihar vármegyének vice-notariusává), azért augusztusban (1783-ban) Pestre küldé, hogy magát Abaúj vármegyében Orczy Lőrincz b. főispánnal notáriussá tétesse.

Kazinczy András, Ferencz nagybátyja, a ki rendkívül sokat fáradozott unokaöccseieért, mikor ezeket a Martinovics-féle bűnperben részeseknek mondták s mint ilyeneket 1794. decemberében elfogták. Ő ment a császárhoz is a kegyelem kieszközlésére. Ferencz a börtönből is ír neki ez ügyben. 1738. ápr. 11-kén született s 1804. nov. 11-dikén halt meg épen azon a napon, mikor Ferencz Török Zsófia grófnővel megesküdött. «Fiatalabb esztendei óta — írja róla K. Ferencz — köz hivatalt nem viselt, de vármegyénknek minden nehezebb dolgai tanácsain fordultak meg, s két diaetákon követségét is viselte.» — A levelezés további folyamában sűrűn találkozzunk még Kazinczy András nevével. V. ö. a *M. P.* 284. l.

37. *Korponai* (Zsigmond?) talán a Kazinczy-gyermekek tanítója.

«Szabónak levelét vettem . . .» valószínűleg Szilvási Szabó Jánosnak, a ki előbb a Kazinczy-, később a Vay-ház gyermekeinek nevelője volt. V. ö. a *P. E.*

226. l. Úgy látszik, ugyanaz, a ki később *Aszalaira* változtatta nevét Kazinczy tanácsára s kivel többször találkozunk. L. a 238. sz. levélre vonatkozó jegyzetet is.

38. «Nem lehetne e félni a Rolly urammal való barátságos egyetértéstől . . .» *Rolly József* ebben az időben felső-regmeczi lakos volt, s úgy látszik, azért félt Kazinczy az ő és Rátkai egyetértésétől. «Rolly egy Mária Terézia alatt meggazdagodott bányász fia, s maga lett nemes ember az atyjával.» V. ö. a *M. P.* 309—311. l.

39. *Benkő József* (1740—1814.) híres erdélyi történetíró. Életére nézve l. gr. Mikó Imre művét, mely «Benkő József élete és munkái» címmel 1867-ben, Pesten jelent meg; továbbá *Uj Magyar Múzeum* 1853. I. 239. 1856. I. 334. l.; *Budapesti Szemle* VII. 1859. 238., 246. l.; *Kolozsvári Nagy Naptár* 1865. 101. l.; *Századok*, 1869. 227. l. stb. Történelmi tanulmányain kívül nagy szeretettel foglalkozott a fűvészzel is. Közép-Ajtán, honnan e levelét keztei, három szép, ritka gyümölcsfákkal s más növényekkel gazdagon ellátott kertet művelt, hol késő öregségét tölté. Erdélyország flórájának összeállításán haláláig dolgozott. Művei közül maga fölemlíti a *Téli bokrétát* vagy *Tornya Borbála felett elmondott halotti beszédét*, a mely Szebenben, 1781-ben jelent meg 4r. alakban.

«Főtiszt. Molnár János apátur ösztönös kérésére dolgoztam a Botanica Nomenclaturát . . .» Ez a növénytani névjegyzék latin, magyar, német s francia nyelven jelent meg *Nomenclatura Botanica* címmel a Molnár J. *Magyar Könyvházában* I. d. 319—432. l. 1783-ban Ugyan e folyóirat II. darabjában, a 405—432. lapokon van tőle egy *Nomenclatura vegetabilium* című közlemény, folytatása az előbbinek, s ez a növényeknek latin, magyar s oláh nyelvű névjegyzéke.

40. *Geyser G.* német rézmetsző. Kazinczy először 1776-ban a Wieland Musarionában látta metszeteit, a melyeket a szépre törekvő lélek egész elragadtatásával és mohóságával nézegetett s csodált. V. ö. a 215. és 247. sz. levelekkel.

41. *Czirjék Mihály* (1753—1798.) igen fiatal korában lett katonává s már 1775-ben, Szatmármegye ajánlatára, testőrré. A török háborúkban emberül viselte magát. «A vitézségükkel kitűnt bátor tisztek közöttett névsorából — írja Ballagi Aladár* — soha ki nem maradt s szerzett érdemeiért, a harczmezőn tanúsított bátorságáért 1788. májusában főhadnagyi rangra emeltetett.» Egyetlen művét ismerjük, a melynek címe: «Érzékeny levelek, melyeket frantziából magyarra fordított Cziriék Mihály, magyar nemes testőröz. Bétsben, Nemes Trattner János udvari könyvnyomtató betűfivel. 1785.» 8r. Gróf Sztáray Mihálynak, Szabolcsmegye főispánjának van ajánlva.

«Kapitány *Báróczy*nak általadtam szép munkád reám bízott részét . . .» kéziratban, nyomtatva azonban csak öt év mulva jelent meg.

* A magyar királyi testőrség története különös tekintettel irodalmi működésére. Pest, 1872. 218—224. l.

42. *Fejér farkas* . . . A *Fehér farkas* című vendégfogadó a mostani hatvani utczában volt az «Arany csillag»-gal átellenben. Ide szokott volt Kazinczy Ferencz későbbi éveiben szállni, ha Pestre jött.

43. 65. lap «Neked és *Pestának* . . .» Bárczay Istvánnak, kiről László sűrűn emlékezik.

«A *conscriptióról*, kérek, engem umständlich tudósíts . . .» II. József császár 1784. máj. 1-jén általános conscriptiót rendelt el Magyarországbán. «Magától érthető, — mondja az ezt elrendelő parancs — hogy sem nemesnek, sem főuraknak nem szabad röstelleni, ha családjaikkal együtt fölírják őket, házaikra pedig számokat raknak. A császári várak is számozva vannak, azok pedig politikai tekintetben fogyasztók.» Meg sem álmotta a császár, milyen nagy elégtelenséget támaszt e rendeletével a magyarokban. L. e rendeletet s a keresztültvitelére megtett intézkedéseket bővebben Marczali Henrik *Magyarország története II. József korában*. Budapest, 1884. II. köt. 369—383. l. V. ö. még a 44., 45., sz. alatt közölt levelekkel.

«Zemplényi *nótáriuság*», l. Kazinczynak az 54. sz. levélre tett jegyzetét, valamint a Toldy id. m. 54—56. l.

44. «*Brentano* nevezetű Obester,» valószínűleg ugyanaz, a ki egy 1793-ki schematismushban «D. Jos. Laurentius Baro Brentano et Cimaroli, Caes. regius generalis Genuae et in Toscana» czímmel van bejegyezve. Máshol nem emlékezik róla Kazinczy László.

«Irtam mind *Darvasnak*, mind *Rádaynak* . . .» V. ö. a 18. levélre tett jegyzettel. *Rádayn* minden valószínűség szerint Gedeont érti, a kívül Ferencz, bátyja útján már 1782 óta megismerkedhetett. Levelére a 45. és 46. számú leveleiben megint hivatkozik.

45. «Hát a *német nyelv* mibe van?» II. József császár 1784. ápr. 26-án bocsátotta ki a német nyelvet illető rendeletét, a melyre nézve Marczali id. művére utasítjuk az olvasót, II. köt. 384—405. l.

46. *Pettauer*. Kazinczy Ferencz a László öcséséről írt életrajzban erre vonatkozólag ezeket írja: «1783-ban a gradiskai gyalog-seregnél zászlótartó leve (t. i. László) s itt a gondviselés *kapitány Pettauerben*, egy sok tudományú s legtisztább moralitású katonában, második védangyalt ada ifjúságának» L. a *M. P.* 201. l.

69. lap fölül 6. sor: «A *Mária képihez* sok szerencsét . . .» Kazinczy Ferencz talán 1784 végén vagy a következő év legelején ismerkedhetett meg Kassán Kácsándy László földbirtokos leányával, Zsuzsánnával. «A leány — írja Toldy id. műve 57. l. — a női cultura magas vonalán állott, ismerte nemcsak az új művelt népek irodalmát, hanem jártas volt a görög nyelvben és poetákban is, kik közül Anakreont különösen kedvelte.» E leányra, valamint testvérjére, Terézre s barátnőjére, Radvánszky Terézre több levélben hivatkozik K. László. V. ö. a 47. sz. levél végével. Kácsándy Zsuzsánna gr. Gyulai Ferencz feleségévé lett s Kazinczy sokkal később is megtartotta szívének meleg vonzalmát iránta,

mint a hozzá, gyermekeihez s Döbrenteihez írt levelei mutatják. V. ö. a 48. sz. alatt közölt levéllel.

«*Honores mutant mores . . .*» Kazinczy Dénes 1783. jun. 14-kén neveztetett ki Biharmegye aljegyzőjévé. Erre czéloz László.

47. 70. lap fölül 7. sor. «Hogy gr. Teleky a váradi circulust kapja . . .» Erre nézve ideiktatjuk a *P. E.* egy helyét, a mely mindent felvilágosít. «József az ország minden megyéit — írja Kazinczy — tíz circulusokra vonta össze s azoknak kormányzóit kir. commissariusi nevezettel s excellentiás titulussal s hat ezer forint fizetéssel küldötte ki. Ezeknek mindenike egyszersmind valóságos főispánja vala circulusa egyik megyéjének.» Ilyen commissarius lett a váradi kerületben, mely Bihar-, Szabolcs-, Békés-, Csongrád-, Csanád- s Aradvármegyék-ből s a Nagy-Kunsághból állott, gr. Teleki Sámuel, a ki 1790-ben erdélyi cancellariusnak neveztetett ki. V. ö. a 48. sz. levéllel s az erre tett jegyzettel.

48. 73. lap «Hát hiszen a vármegyék eltörültetnek . . .» József császár szigorúan el volt határozva, hogy a conscriptio miatt tapasztalt ellenállásért boszút áll a magyar nemességen s döntő csapást mér az ország alkotmányára. 1784. november óta nem szűnt meg a magyar alkotmány reformján dolgozni. Így már a következő évben az 54 főispán helyett 10-et rendel, a kiknek szigorú parancsuk felügyelni a császár rendeleteinek végrehajtására. V. ö. a 47. sz. levélre tett jegyzettel s Marczali id. műve 433—470. lapjaival.

51. 76. l. «Én a *Generalisné által* köveket fogok hasogattatni» — Wartenslebenné, Teleki Klára grófnő által, a ki Teleki Sámuel főispánnak testvére volt.

52. *Gessner pásztori énekei . . .* v. ö. a 41. sz. levéllel s az erre vonatkozó jegyzettel.

53. *Rádaynál* alig volt valaki nagyobb hatással a fiatal Kazinczyra, a ki 1782. augusztusban költözött Pestre, hogy Bernáth József patvaristája legyen, de már szept. 21-kén a királyi táblához esküdött föl Sághy Mihály ítélőmester mellé. Így ismerkedett meg Ráday Gedeonnal és Orczy Lőrinczcel, kikhez — mint maga írja — templomi érzéssel közelített mindig. A Rádayról írt életrajzi töredékeiben megjegyzi, hogy először 1775-ben látta őt, mikor Dénes öcsésével együtt Beleznay tábornok üdvözlésére Bugyiba ment. V. ö. a *M. P.* 1—19. l.; Toldy F. id. m. 41—45. l. és az itt közlött 50. 60. stb. levelekkel, a melyek mindent megmagyaráznak.

Gessner idylljeinek fordítását, mely Kassán csak 1788-ban jelent meg; «Geszner idylliumi. Fordította Kazinczy Ferentz» czímmel, Rádaynak ajánlotta. Az 1785. aug. 27-kéről keltezett ajánlásban, mely a fordítás elején olvasható, így szól erre nézve Kazinczy: «Midőn én ezeknek a Pásztori-énekeknek általfordításokhoz fogtam, éppen nem volt szándékom, hogy idővel őket ki-ereszszem kezem közül; sőt még az sem, hogy végig mennek rajtok. Távól minden köz-nyelv-re-kelés óhajtasától, — mert ez a nyughatatlan indulat nem férkezhetik egy ifjú Arcás' szívéhez — egyedül önnön múlattságom 's erőm' próbál-gatása volt ösztöne 's tzelja törekedésimnek.» A Báróczy példája azonban azt

a kivánságot ébreszté benne, hogy «eddig való mulatságát» haszonra fordítsa. «Serényebb szorgalommal fogtam — folytatja Kazinczy — ekkor kedves énekets-kéim' magyarázatjokhoz, 's nem hagytam semmit próbálatlanúl, a' mivel gondoltam, hogy fordításomat az eredetihez hasonlóbbá tehetem, 's annak újabb tökéletességet, tsínosságot, correctiót adhatok; nem kéméltem semmi munkát, semmi fáradozást; 's az a' reménység, hogy végtére tsak-ugyan motskok nélkül láthatom-meg fordításomat, el-felejtette vélem únalmát fáradozásimnak. — — *Te* íteld-meg, mennyire értem-el végemet: énnékem mind eggy, mind más esetre meg-nyúgtatásomra fog válni, hogy egész erővel igyekeztem meg haladni magamat.»

55. *Orczynak* e levele eredetiben is fenmaradt a M. T. Akad. könyvtára: M. Irod. Lev. 4r. 188. sz. alatt. Azonban egyfelől azért, mivel ez időből a Kazinczy orthographiájára vonatkozólag az ő átíratát, illetőleg közlését nagyon jellemzőnek tartottuk, másfelül pedig, mert a levél homályosb részeit jegyzetekkel deríté föl: nem az eredetit, hanem a Kazinczy közlését adjuk, mely a tartalmat illetőleg hű mása az eredetinek mindenben. Csupán a levél címzése hiányzik, a melyet ide iktatunk: *à Monsieur Monsieur François Kazinczy, Notaire du Comte d'Abaujvár, à Cassau, de Gyöngyös.* — A levél zárlatán piros viaszpecsét.

57. «Auffíroltam magam az *obester Csernelnél*» . . . D. Csernel de Chernelháza egy 1792-ki schematismusban a bánáti generalatus «generalis campi vigiliarum praefectus»-ának van bejegyezve, mi a mostani katonai rang vezér-őrnagyának felel meg. Ennek a révén került László az eszéki szabadkőműves lózsiba. A szövegben az *L.* mindenhol *lózsit* jelent, valamint a □ és a ⊙ jel is.

82. lap fölül 8. sor. «Denique egy *Schmidtfeld* nevű *generalistól* . . .» Schmidtfeld János báró az 1791-ki katonai almanachban «Command. General in Syrmien u. Sclavonien»-nek van bejegyezve s talán nem csatlakozunk, ha ezt a férfit, a körülmények azonossága miatt is, a levélben említett egynek vesszük.

58. «Miskolczi *uraktól* egy iráskát végy . . .» értsd: a szabadkőművesektől. Ferencz is ebbe a lózsiba jutott gr. Török Lajos, későbbi ipa útján. Valószínűleg őt s többi szabadkőműves társait érti László.

*Ovidius*nak itt közlött X. elegiája László levelében XI-nek van véve, hibásan. A szöveg közlése sem felel meg az eredetinek, a mennyiben a második distichon az eredetiben 14 sorral előbbre való az első distichonnál.

59. A levélben említett *Horváth Ferencz* és *Timár* kilétükről semmit sem voltunk képesek földeríteni.

Alul 2-ik sor: «*Szerencsédnek* messziről örvendeztem . . .» Mi volt ez a szerencse: nem tudjuk. Ferencz ez évben Zemplén vármegye aljegyzője volt s főnökei részéről nagy elismerésnek örvendett, mint ki gyorsan és szépen fogalmazott német és latin nyelven egyaránt. Ez volt-e a szerencse, vagy talán, mi inkább hihető: Kácsándy Zsuzsánnával való szerelmi viszonya, a melyről főntebb volt szó — hajos eldönteni.

60. Kazinczy a *M. P.*-ban ezeket írja: «Nálam bekötvé állanak (Rádaynak) hozzám 1786. jun. 6 dika óta 1791. febr. 6-ig irt harminczöt levelei. Lesz egy idő, melyben nyelvünknek egy később barátja ezeket végig tekinti, s holmit belőlök, mint literaturánk régiségeit, sajtó alá ereszt.» Ime az az idő jó későn teljeseedik, de még sem későn arra, hogy az irodalmi közönség ne tanulja e levelekből megismerni a rendkívül finom érzékű, hasonlíthatatlan izlésű Rádayt. Kazinczy téved, mikor a Ráday leveleinek elsejét 1786. jun. 6-áról keltezettnak mondja. Látjuk, hogy félévvel előbb, jan. 3-ától kezdődik a levelezés.

63. *Erdődy* Lajos munkája. Erdődy Lajostól összes bibliographiai segéd-könyveinkben hiába kerestünk bármiféle munkát. E nevet sem a régebbi, sem az újabb irodalomban nem találhatni. Ha sejtelmünk nem csal: Rádaynak ezen s más későbbi levelében sürgetett munka nem más, mint a melyet Ráday a 87. sz. alatti levélben megköszön s a melyet a Kazinczy levélkivonata földerít. Sztáraynak itt említett francia művét eredetiben nem, de magyar és német fordítását sikerült meglelnünk a M. N. Muzeum könyvtárában. Az elsőnek czíme: «Sans-Soucinak avagy gond nélkül való helynek rövid le-írása. Melly frantzia nyelvben G. Sz[táray] M[ihály] által irattatott, magyarra pedig G. C. I. fordította, mellyet utóllýára együgyű magyar versekben foglalt *Dioszeghi Erdődy Lajos.*» 12r. 29. l. Lötse, 1777. — A német kiadás czíme: «Das neue Sans Souci, beschriehen von Herrn Gr. M[ichael] Sz[táray] übersetzt und mit einigen Zusätzen vermehrt von F. B. v. E. 1777.» 11 számozatlan levél 8r. Sztáray Mihály, kiról a későbbi levelekben többször van említés, 1749-ben született s 1798-ban halt meg, mint Szabolcs vármegye főispánja. Második házasságából (Eszterházy Eleonórától) született Eleonóra nevű leánya, a ki gr. Dessewffy József nejévé lett.

Kaprinainak itt említett műve a következő czímet viseli: «Ur-napi bizonyítás, mellyet a' Szent íráshól, régi szent atyákból, egy-házi históriákból feltett jegyzésekkel írtt Kaprinai István Jesus Társasága béli, Nemes kassai Akadémiában Egy-házi Historiáknak Professora. MDCCLV. Kassán.» A 2-ik, v. talán már 3-ik kiadás is ugyancsak Kassán jelent meg 1770-ben. 8r.

Spangárnak a Ráday levelében említett műve csak függeléke a Petheó Gergely krónikájának, mint az idejegyzett czím mutatja: «Magyar Krónika díszessen, és rövideden elő adván Magyar Országnak kezdetét, régi és mostani osztását, részeit, tartományait, vármegyéit, városit, királyit, tiszti-viselőit, mivoltát; ugy a' Magyar Nemzetnek eredetét, Scythiából való ki-jövetelét, terjedését, szaporodását, elő-menetelét, hadakozásit... Kinek is három első fő részeit, azokba foglalván 373-tól fogva 1626. esztendeig folyó időt, sok rendbéli fő Historiás könyvekből nagy szorgalmatossággal egybe szedte, és elsőben írta néhai Nemzetes *Pettő Gergely*... A három utolsó fő részeivel peniglen, abba foglalván 106 esztendőt, úgy mint 1627-től fogva 1732. esztendeig, ajánló Levéllel, sok szép tudósításokkal, tóldalékokkal 's más a' Magyar Krónikához tartozandó, és annak nagyobb értékére hasznos, és szükséges dolgoknak fel-jedzésével, de leg-főképpen a' *Magyarok Bibliotekájával*, az az: a' Magyar, avagy a' Magyar Sz. Korona alatt lévő Országokból szármozandó Íróktúl szerzett, és irt Könyveknek laistromával azon Krónikát terjesztette, szaporította, és a' Magyarok tanú-

ságára ki-bocsátotta P. Spangar András Jesuvita. Nyomtatott Kassán 1738. > 4r. 8, 322, 2, 209, 2, 169, 1, 4. l.

65. 66. 69. L. a 29. és 63. számú levélre vonatkozó jegyzeteket.

74. 110. lap 3. sor: «Hát az én *kis feleségem* mit csinál, mulatja-e jól magát *Ferivel?*» Úgy látszik, Bárczay Ferencz abaúji szolgabírórt érti, a kinek szellemes neje, Jenny, Kazinczy Ferenczet is elbájolta. Toldy szerint erre vonatkozik az *Uj láncz* című ritornell. V. ö. *Toldy* id. m. 87. 88. l.

75. «Egész részt veszek *örömedben...*», t. i. hogy Ferencz Zemplén-megye tanfelügyelőjévé lett 1786. nov. elején. V. ö. *Toldy* id. m. 61. 62. l. és a *P. E* 71. l.

«Leveled is, úgy tartom, *Bécsből* jött.» A kineveztetést sürgette Ferencz Bécsben s egyszersmind művészeti tanulmányokat tett. Zemplén első alispánja, a mint meghallotta, hogy Ferencz elérte célját, Szentiványi Ferencz kir. biztost reá vette, hogy még Bécsből való hazaérkezte előtt főjegyzőnek nevezze ki Kazinczyt, gondolván, hogy «a reá nézve nélkülözhetetlen embert a fényes hivatal által s már huszonhetedik esztendejében, elvonhatja szándékától s magának és a megyének megtarthatja.» — Vay József hasonló reményt táplált az ő megnyerhetése iránt. V. ö. a 79. sz. levéllel.

77. 113. lap fölül 7. sor: «*Jankovichnál* egy darabig secretarius volt...» Úgy látszik, Jankovics Antal gróftot érti, ki korábban a nagyváradi kerületnek fődirectora volt, majd azután Szerém megyének főispánjává, belső titkos tanácsossá, főkincstartóvá s a hétszemélyes tábla bírájává lön. Meghalt 1790-ben. A következő levelekben is többször történik reá hivatkozás.

78. Ez epistola eredetét maga Kazinczy elmondja önéletrajzában. Öcscse, Miklós, kinek Baróti Szabó tanára volt a retorikában, egykor este egy, hexameterekben írt «irgalmatlan rossz» könyvvel tért haza, a melyet B. Szabó Ferencznek küldött. Ferencz evvel az epistolával küldte vissza a könyvet B. Szabónak. *Toldy* id. művében 1776. év van keltéül mondva, mi világosan nyomdahiba 1786. helyett. Az epistola közölve van *K. F. eredeti munkáiban* is (Buda, 1836) a 171. lapon.

79. 80. V. ö. a 75. sz. levél jegyzetével.

116. lap «*Péczely Henriássa*... 1786-ban jelent meg ily címmel: «Henriás az az negyedik Henrik francia királynak életének némelly része, melly francia versekből ugyanannyi számú 's lábú versekbe foglaltatott Pétzeli József által.»

80. *Orczynak* e levelét Kazinczy szintén közölte az 1790-ki *Orpheusban* (I. k. 143—147. l.) s a következő apró jegyzeteket tette hozzá:

3. sor: a *kis barátocskám* kifejezésre ezt jegyzi meg Kazinczy: «Igy nevezte Orczy Kazinczyt kis termete miatt, noha nálánál maga sem volt nagyobb.»

8. sor: a *veszett farkas* kifejezésre: «Herostratus Zeleznik. Végtere Fel-

séges Urunk parantsolatjából vasra verettetett. Abstulit hunc tandem — — poena tumultum, Absolvitque Deos!»

Második kikezdés, 3. sor: meddig tart hazánkban az árulók *becse*? Erre a következő jegyzést teszi Kazinczy: «Voltaire is így panaszolkodik egy helyt ezek ellen: Le trois maniers. — O delateurs! monstres de ma Patrie! Nées de l'Enfer, hélas!»

Nem érdektelen megjegyeznünk, hogy Kazinczy a maga *Orpheus*-ban a levél végső négy sorát elhagyta, innen: «van annyi tűz» stb.

82. *Trattner* levele Gessner fordításának nyomtatására vonatkozik. V. ö. a 69. sz. levélnek Kazinczy készítette kivonatával.

83. 119. lap «Nevezett tiszt. Úr (Baróti Szabó) egyik *előljáró beszéde* szerint nem szenvedheti azt, hogy a hexameterek és pentameterek a vers közepén és végén összehangoztassanak.» A leoninusokat érti, a mely forma mind Rádaynál, mind Kazinczynál egyaránt gyűlöletes volt. Baróti *Verskoszorújának* 1786-ki kiadásában (a második szakasz előszavában) így ír erre vonatkozólag: «Mihent nyelvünkön is az Alagyázás (hat-ötös versezés) lábat kezd kapni; ottan támadának némellyek, a' kik a' Deák 's Görög derék vertt útból ki-tántorogván, aztat ha pázsitjában nem fojták is meg, leg alább derekason meg-tsáválák. Nem az igaz, 's töllem is érdemek szerént nagyra betsültt Ritmista nagy nevű Poétákat értem én itten; hanem egyedül azokat, kik az Alagyás verset úgy szokták fel-osztani, hogy a' közép vágaték (caesura) hangi esetével a' vers' vég' ki-menetele szüntelen azon egy húron pendüljön; az az: úgy neveztetni szokott Leoninum légyen: p. o.

Akkor búsújjunk, akkor hova, jaj hova bújjunk!

Szám szemem akkor el-áll, sutra Magyar le se szálly.

Vallyon kit vettek ezek a' jámborok magoknak kalauzúl? adjanak, ha emberek, tsak egyetlen egy régi Görög, vagy Deák főbb nevezetű Vers-szerzőt, a' ki ezen eggyező, 's egyedül tsak fülnek, nem elmének szolgáló hangzat kedvéért illy tsigán kínozta volna a' szegény Alagyát?» stb.

85. A levélben említett *Merkur* a következő címmel jelent meg: «Merkur von Ungarn, oder Litterarzeitung für das Königreich Ungarn und dessen Kronländer. Herausgegeben v. einer Gesellschaft patriotischer Liebhaber der Litteratur, geordnet u. besorget v. Martin Georg Kovachich.» 1786—1787. Nyomatott Pesten Lettnernél. 8r. Havi folyóirat.

87. «Az magyar Sans-Souci...» v. ö. a 63. sz. levél jegyzetével.

«Az levélhez adnectált *verseket*...»: mik voltak e versek, bajos eldönteni. Talán *A tavítvány* és *A tavaszhoz* vagy *Az est-hajnalhoz* címűek, a melyeket ez évben írt, s a melyek közül az utóbbi a *Magyar Museum* I. negyedében meg is jelent.

91. Gróf *Eszterházy Károly*, Eszterházy Ferencz tárnokmester és gr. Pálffy Szidónia gyermeke, 1725-ben született s 1799-ben halt meg. 1762-ben lett egri püspökké. A lakosság sokat tudott bőkezűségéről beszélni halála után is.

Nemcsak Héczén (Abauj-Tornamegye gönczi járásában), hanem egyéb örökös helységein s egyházi jószágain, mint Baktán, Deménden, Makláron, Kápolnán, Tisza-Nánán stb., is építtetett templomot és iskolákat, mint itt közölt levelei is mutatják. L. bővebben: *Tudományos Gyűjtemény*, 1819. évf. V. f., a hol arczképe is közölve van.

93. Kazinczynak gr. Eszterházy püspökhöz írt leveleit eredetiben nem láttuk. Másolatai dr. Nagy Sándornak a Kazinczyra vonatkozó jegyzetei és levél-másolatai közt voltak s mivel a bizottság elnökének az egri érseki könyvtár igazgatójához ez ügyben írt levele válasza sem érdemesítettett: nem lévén alkalmunk az eredetiekkel e másolatokat összehasonlítani, úgy adjuk e leveleket, a mint azok másolatban voltak. A levél alatti pár sornyi jegyzet is a másolaton olvasható. Ugyanezt mondhatjuk a 243. 244. 245. és 246. sz. levelekről is.

98. *Rát Mátyás*, mióta a *Magyar Hirmondót* megindította, egyszerűsind egy nagy szótár (a mint ő lapjában nevezi, lexicon) készítésén is fáradozott. A «közhírré-való bocsátás» még 1781-ben megjelent, de úgy látszik, nem sok reménnyel kecsegtetett, mert a terv megvalósítása mind tovább és tovább húzódott. Csak mikor 1786-ban a kénytelen nyugalom napjait élte Győrött, irányza Rát minden törekvését terve megvalósítására. Három nyelvű nagy szótárt akart kiadni, t. i. német-magyar-latin, magyar-latin-német és latin-német-magyar nyelven, négy kötetben. Az év közepéig Németországban aláírókat, itthon, hazánkban pedig előfizetőket toborzott. Ha elegendő előfizetők jelentkeztek volna: már azon év őszén szándékozott az első kötetet nyilvánosság elé bocsátani. A terv azonban teljesen meghiúsult; az egész vállalatból csak az előleges jelentés látott napvilágot s az itt közölt levélben erre hivatkozik. L. *Rát M.* életrajzát id. Szinyei J.-tól. *Figyelő* 1880. évf.

100. «*Siegwartot* csak láttam...» Ekkor jelent meg Barczafalvi Szabó Dávid fordításában ily címmel: «Szigvárt klastromi története. Első-második szakasz. Fordítódott németből magyarra B. Sz. D. által. Nyomatódott Pozsonyban Fűskúti Landerer Mihály költségével 's betűivel. 1787.» 2. kötet. A munka Darvas Ferencz helytartó-tanácsosnak s nejének Fáy Erzsébetnek van ajánlva. A kötetek végén az *új szavak* magyarázatára magyar-latin szótár olvasható. V. ö. a 114. levél végével.

«*Hír-adásaim*...» Érti a *Magyar Hirmondót*, az első magyar hirlapot, mely 1780-ban indult meg Pozsonyban. V. ö. *A magyar hirlapírodalom története* 1780-tól 1867-ig. Irta Ferenczy József. Budapest, 1887. 21. l.

101. 141. lap alul 5. sor: «De minek vesződöm az ilyen *hímírás* tzupfolásával...» Talán nem árt megjegyezni, hogy a *hímírás* nem egyéb, mint színes lapra hegyes eszközzel (pl. tüvel, árral) való karczolás. Sok helyen a festett tojásra egész címereket vagy egyes jelmondatokat szokás ily módon bekarcolni. *Hím*-et írni a. m. a német *vordrucken*, innen lett ez a kifejezés: *hím*et *varrni*.

104. «Die Armeé soll der Kriegs-Präsident *Hadik* commandiren. . . .» Gróf Hadik András tábornagnak, a hadi tanács elnökének, ki 21 hadjárásban vett részt, élete sokkal ismertebb egyfelől, másfelől pedig sokkal jelentékenyebb hatású, semhogy azt egy magyarzó jegyzet szűk keretében előadhatnók. Csak annyit említünk meg róla, a mennyi ide tartozik, hogy József császár 1789-ben őt bízta meg a főhadserég vezérletével, a melynek Belgrádot kelle ostromlania. Azonban az előnyomulás közben beteggyba esett, s mikor fölépült: a császár visszahívta Bécsbe s mint azelőtt, újra a főhaditanács elnökévé tette. Belgrád bevételének tervét még ő készítette el s megérte a vár bevételének győzelmét. De a császár halála s ennek végórájában a hadseregtől vett érzékeny búcsúja annyira meghatották a nyolczvan éves aggasztánt, hogy márcz. 11-kén meghalt.

107. Megjelent a *Magyar Museum* II. negyedének 86. lapján.

109. «Vettem az Alcaeus és Catullus rendű Ódákat.» Kazinczynak *A tanítvány* s *Az est-hajnalhoz* című verseit értheti, a melyeket ez Rádaynak is elküldött. Kazinczy minden költeményét el szokta volt másolatban bírálatra küldeni azoknak, a kiknek ítéletére adott valamit.

110. «Különös köszönettel vettem azon *versek* megküldését. . . » Úgy látszik, hogy *A tavaszhoz* s a *Boldog bolondoskodás* című költeményeket érti itt Ráday. Az utóbbi a *Magyar Museum* II. negyedében meg is jelent. Össze-gyűjtött munkáiban (1836.) *Bor mellett* címmel van közölve.

Zrinyi Miklós *Syrénája*. . . . Az *Obsidio Szigethiana* először ily című könyvben jelent meg: «Ádriai tengernek syrenája. Groff Zrini Miklós. Nyomtatta Bécsben a' Koloniai Udvarban Kosmerovi Máté, Császár Ó Felsége könyvnyomtatója. Anno 1651» Az eposzt az ajánlás, előszó s egy «idilium» előzik meg, mely utóbbiban egy vadász Violának kegyetlenségéről panaszolkozik 36 strófában. Az epos után: Arianna sírása s Orpheusnak Eurydice fölötti siralma s néhány epigramma olvashatók.

112. A miről Kazinczy e levél elején értesíti Kovachichot, hogy t. i. a II. Rákóczy György zászlajáról s a nyirbátori templom feliratáról két kis cikket küld neki, azt a szerkesztő már nem használhatta fel, mivel a folyóirat az 1787. év végén végkép megszűnt. V. ö. a 233. sz. levél 2-ik bekezdésével.

154. lap «Ich gedenke hier auch eine periodische ung. Schrift auszugeben. . . .» Kazinczy már régebben gondolkozott egy, a német *Bremische Beyträge, Deutsches Museum, Der deutsche Merkur* stb. című közlönyök mintájára megindítandó magyar folyóiratról, mivel az eddigi *Műsákkal*, úgy látszik, épen nem volt megelegetve. E czélból látogatta meg ugyanez év novemberében Baróti Szabót, a ki abban az időben kassai académiái tanár volt s a ki készséggel ajánlotta föl magát a szép eszme érvényesítésére, de határozottan kívánta Bacsányi közreműködését is. V. ö. a 117. és 118. számú levelet a megindításra nézve.

Kovachich már az 1787. évfolyam 9. füzetének borítékján hirdeti Kazinczynak e szándékát: «Zu Kaschau haben sich einige Gelehrte, welche sich der Vollkommenheit der ungarischen Sprache vorzüglich belliesen, zur Herausgabe

eines Werkes unter dem Titel: *Magyar Parnassus* (ungarischer Parnass) vereinigt, es soll nichts anders, als die Sammlung von kleinen ungarischen, die Belletrie betreffende Schriften einiger Freunde seyn, sie wollen einander anfeuern u. eine kleine Aemulation erwecken. Uebersetzungen aus den klassischen Werken anderer Nationen u. die Recensionen von Ungarischen Büchern sollen hier den Vorzug haben.» stb. Azután előszámlálja egyenkint a társakat, felsorolva mindegyiknek irodalmi munkásságát.

155. lap kikezdés: «Auch *beygeschlossene Theses...*» Kazinczy levelének innen kezdődő része egész a következő lapon végződő pont végeig közölve van a *Merkur v. Ungarn* cz. folyóirat két borítékján (1787. VI. Heft.) «Auszug eines Schreibens von Hernald» czímmel. A közlemény tehát kétségkívül Kazinczyé, azért is folytatását ide iktatjuk, annál is inkább, mert, mint tudva van, Szentgyörgyi István igen nagy hatással volt Kazinczy vallásos lelkületének kialakulására.

Theses e Theologia naturali depromptae, in examine publico anno 1787. die 9. Julii Praeside Stephano Szent-Györgyi in Collegio Helv. Conf. addict. Sáros-Patakiensi Philosophie et Linguae Graecae Prof. P. O. Speciminis causa disputandae.

I. Auctoritas Theologiae naturalis tanta est, ut non possit pro divinitus revelato haberi, quod ei contrarium est.

II. Mens humana non est modus corporis humani, sed substantia a corpore distincta et in corporea.

III. Homo praeditus est libertate indifferentiae, quod ad ea, quae illi posunt imputari.

IV. Deus, id est mundi causa efficiens libera et sapiens, omnino existit

V. Atque illius notis contradictionem non involvit.

VI. Contra vero quamlibet Atheismi speciem assumat quis, in contradictionem incidat necesse est.

VII. Essentiae rerum in Divino Intellectu, sunt aeternae ac necessariae.

VIII. Praescit Deus omnia, etiam quae libere fiunt.

IX. Exercitium Justitiae Dei vindicativae non est arbitrarium, sed necessarium.

X. Decretum Dei non est ipse Deus, sed opus Dei liberum etc.

Diese Lehrsätze könnten auf einer jeden auch wohl katholischen Universität ohne Anstand ausgesetzt werden, und dienen zum Beweise, dass ein bescheidener Lehrer, wie Herr Szent Györgyi ist, auch solche Wissenschaft, wie die natürliche Theologie ist, für jede Religionsparthey unschädlich vortragen könne.

Szentgyörgyiről l. a 127. sz. levélhez írt jegyzetet.

155. lap alul 5. sor: «Ich las . Tag u. Nacht im *Piktet*, *Rissenius*, *Vitringa*...»

Piktet Benedek (1665—1724) genfi származású historikus és dogmatikus író, ki Arnd János nyomdokain lépett föl, mint theologiai tudós. Művei közül valószínűleg a «La morale chrétienne ou l' art de bien vivre» (Genève 1693—6) címűt olvashatta, mely a mult század második tizedében németül is megjelent.

Vitringa Campegius (1659—1722) a híres Coccejus J. tanítványa volt s mint exegeta tett szert hírré. Művei közül talán a «Commentatio in Esaiam»

vagy még inkább a «*Doctrina christiana religionis*» (1702) című munkáját tanulmányozhatta Kazinczy. Egyébiránt Vitringának egy pár munkája (mint a «Lelkiélet» 1722) magyarul is megjelent Baha Ferencz fordításában. A *P. E.*-ben is panaszkodik Kazinczy e miatt, hogy ily művekkel gyötörte őt Török István.

Risseniusról nem emlékezik máshol, mint e levelében. Ha jól sejtjük, Rissenius is az előbbiekhöz hasonló theologiai író lehetett. Grässe nem ismeri, vagy legalább nem említi.

113. 157. lap 15. sor: «Der Herr v. *Lakich* hat mich veranlasst...» t. i. Lakich György, helytartósági tanácsos, közvetítő Kazinczy és Kovachich között.

114. 158. lap alul 12. sor: «Bessenyei uram rövidséget tett neki (t. i. *Könyvnek*)...» Bessenyeinek ismeretes vígjátékában, *A filosofusban*, Lidás, Parmenio szolgája az ötödik «játék» (szín) VII. jelenésében magára hagyatva, a többek közt ezt mondja: «Ih, most jut eszembe, hiszen van nekem egy szerelmes verses könyvem, jöszte. (Kihúzó zsebéből egy könyvet.) Bezzeg nem philosophia e? Ki írta? Lássuk: Kónyi János, ország hadi szolgája.... Míg ez a könyv ki nem jött, mindig Gyöngyösiből írtak szerelmességet, de már ebből az újból írnak, én is ebből írok. — Hollá — itt meg van jegyezve, lássuk, hatvanolczadik levél:

Kiben szívem örült, merült,
Tőlem elhült s idegenült,
Szép galambom már elrepült,
Másnak kebelében pendült,
Pendült, került, ölébe dült,
Ölébe dült, hült, fült s örült.

Ah! szépen van; de elmaradt még egy, lássuk: Ah, ölébe dült, hült, fült s örült — és sült. Ez ez, épen ez maradt volt el, magamnak kell a szépít hozzá csinálnom.» stb. Ez a meglehetősen finom gúny sértette a Ráday nemes, gyöngéd érzését. Innen a czélzás.

Különben Bessenyei czélzásai nemcsak Rádayban szültek visszatetszést, de Bacványiban is, minek a «Bessenyei Györgyről és annak munkáiról» írt hosszabb értekezésében a következőkép ad kifejezést: «A' *Filosofus* Vig-Játékban keményebben bánt *Könyvival*. Azok az ott előhozott Versek méltán megérdemlették ugyan a' kinevetetést; de ellenben még-is megérdemlette volna ám az a' fáradhatatlan és jó-igyekezetű Író-is, hogy leg-alább a' neve meg-kíméltessék. — Az illy ki-katagtatást tsak azok a' kába firkálók érdemlik-meg, kik semmi intésre nem hajolván, mind egyre Horatiusokat, Hyppolitusokat 's t. aff. mázolnak; sőt szentségtörő kezeikkel önnön magát *Anakreont* illetni nem irtóznak.» Valószínű, hogy Bacványi épen Ráday levelének hatása alatt írta e sorokat. — V. ö. Beöthy Zs.: *A szépprózai elbeszélés a régi m. irodalomban*. II. köt. 106—131. l.

159. lap utolsó kikezdés: «Tudakozza az Ur, mit tartok az mostani *új szó koholókról*». Barczafalvi Szabó Dávidot érti főkép, a ki már, mint a *Magyar Hirmondó* szerkesztője, elkezdte a «maga dolgait üzni», mint Kazinczy megjegyzi ugyane levél kivonatában.

116. 163. lap kikezdés: «Das wollte ich Sie aber doch bitten, dass Sie in der Ihnen durch *Tertina* zugeschickten biographie des Pr. Szabó . . . meinen Namen zu nennen nicht vergessen» . . . *Tertina Mihály*, kiről Kazinczy későbbi leveleiben is többször emlékezik, több helyen (mint Eperjesen, N.-Váradon stb.) tanárkodott a mult század második felében. 1750 körül született s 1808-ban halt meg. Egyike volt azoknak a magyar születésű, de németül dolgozó tudósoknak, a kik (mint Rummy K., Schedius L. stb.) leginkább a történelmet s philológiát művelték s inkább encyclopaedicus hatásra törekedtek. *Tertina* szorgalmas munkása volt Schedius folyóiratának, a *Zeitschrift v. u. für Ungarn*-nak, de írt önálló műveket is, versben és prózában; ilyenek: 1. *Carmen, quo migrantis Agria, Zagrabia . . . in ampl. cades pestenas, quas instructioni cleri, religionis firmamento vocit Jos. II. 1786.* — 2. *In immortalis herois, ducisque Gedeonis, Laudonii Belgrado per Pestinum Viennam redeuntis . . . Budae, 1790.* 36 l. — 3. *Adplausus Parnassi Pannonii, etc. 1806.* stb.

A mi a Baróti Szabó életrajzát illeti, melyben Kazinczy «seinen gekränkten Namen von der Verleumdung rettete» s a melyről sajnálja Kazinczy, hogy a szerkesztő nem írta ki a közlő nevét, a *Merkur von Ungarn* folyóirat 1787. évfolyamának függelékében (Anhang) jelent meg. Három lapnyi közlemény, Baróti életének s jellemének rövid, de éles vonásokkal írt rajza. Munkái is fel vannak sorolva. — Általában Kazinczy többször nyilatkozik Baróti Szabóról későbbi műveiben, utazásai leírásában, önéletrajzaiban stb. is, s mind e nyilatkozatok egyhangú tanúsága szerint, nagy tisztelettel viseltetett iránta. V. ö. a 10. levéllel s jegyzetével. Az *apologia* nyilván a Baróti és Rajnis közti első hevesebb polemiaira vonatkozik, a melyben a heves és gúnyos Rajnis később említendő művével oly elszántan lépett föl egykori jezsuita társa, az engedékenyebb természetű Baróti Szabó ellen. Mily szerepe volt Kazinczynak e heves és éles harcban: a későbbi levelekből következtethetjük. V. ö. a 174. 180. 187. sz. levelekkel.

117. Gradiska ostromára, s általában a Kazinczy László leveleiben elbeszélte eseményekre nézve l. az «Unpartheyischer geographisch-historischer Kriegsweiser» című folyóiratot, melyet 1788-tól kezdve Bécsben adtak ki. Az érdeklődő kutatót bátran utasíthatjuk e gazdag forrásra.

118. «*Tudós társaság*» . . . a *Magyar Museum* megalapítására czéloz, a melyet tudvalevőleg Bacsfányi, Baróti Szabó és Kazinczy indítottak meg 1788. júl. 1-jén.

«*Teleki Urak, József és Ádám*» . . . Az első irodalmunkban, mint tanító költő ismeretes, a második pedig mint a Corneille *Cid*-jének (megjelent 1773-ben) első magyar fordítója.

168. l. fölül 10. sor: «az Ur igen helyes praefatiója. » Erre nézve v. ö. a 187. számú levéllel, a melyben Kazinczy az egész ügyről felvilágosít.

119. E levelet Szűcs Sámuel közölte először a *Borsodmegyei Lapok* 1883. évf. 29. számában. Barkassy, mint a levél czímféje mutatja, ez időben a jászberényi hely. hitv. egyház lelkésze volt. Fordított is egyet-mást s korának több nevezetes emberével állott ismeretségben.

120. «Írj valamit S-ról . . . » Ugy látszik, Kácsándy Zsuzsáról, kiről már az előbbi levelekben is volt szó. Toldy id. művében úgy vélekedik, hogy 1786-tól kezdve valamely előttünk ismeretlen leány birta Ferencz szerelmét, a ki itt *Cenci* név alatt van emlegetve. Ennek a föltevésnek nyilván nincs elég alapja. A később *Cidli* néven emlegetett Zsuzsi épen úgy viselhette akkor még a divatosb Cenci poétai nevet, mint később a Cidliét, úgy hogy tehát ebben az esetben ugyanegy személyről volna szó. László leveleiből, ha jól sejtjük, ugyanez olvasható ki. «A télen összevesztetek volt» — írja László, közvetlenül S-ról való kérdezősködése után. Tehát László szerint is S-ra (Zsuzsira, Susie-ra) vonatkozik ez az összeszóalkozás. «De a szép kikelet — folytatja László — úzi a telet.» (E szavak idézet K. Ferencznek A *tavaszhoz* című költeménye kezdő sorairól.) Különböztetve ezt az *összeveszést* László leveleiből sem kell betű szerint venni. Lehetett az egy félreértett szó, mint szerelmesek közt gyakran megesik. Ferencz említett verséből sem érezhető ki valamely sötétebb elborulás: a költő reményli, hogy a tavasszal együtt Cenci szive is szerelemre olvad. Panaszkodhatott öcscsének, a ki vigasztalja is, de aligha érzett mélyebb felindulást. V. ö. a 121. levéllel.

121. «Te, a mint veszem észre, *Czenczi* miatt nem igen jól vagy disponálva». . . Ugy látszik, kezdte észre venni, hogy a Kácsándy-család sokkal szívesebben látja leányuk udvarlójaként gr. Gyulai Ferenczet, a ki két év múlva, 1790-ben, csakugyan nőül is vette. V. ö. a 120. levélre tett jegyzettel.

122. 172. lap fölül 4. sor: «Abban a Szabóként költ szegény versecskében. . . » Mely költeményre czéloz Révai, alig lehet megállapítani. Mi a 78. sz. alatt közölt epistoláját véljük Kazinczynak.

A levél tartalma a «hangmérséklés» elveiből támadt éles polemiaira vonatkozik, a melyet először a fordítás törvényei ügyében vívott egymással Bacsányi és Rajnis. A polemia sokkal ismertebb, semhogy azt itt részleteiben szükségesnek látnók előadni. V. ö. *Révai Miklós életét* Csaplártól és Bánóczy J.-tól.

173. lap fölül 5. sor: «Hijában írt Molnár s annak kérelmére *Nagy János*, hijában *Józsa Gergely*.» — Nagy J. 1732 körül született s 1803-ban halt meg. Ifjú korában a jezsuita rend tagja volt s csak a rend eltörlése után lett világi pappá. Révaival korán megismerkedett s mint szanyi plebánus, úgy látszik, többször iparkodott is segíteni Révait, ki őt valódi jóltevőjének nézte. Több kisebb-nagyobb becsű művei közül csak a következőt említjük: «Nyájas múza. Irta N. J., Rába-közben Szany helységnek plebánusa. Győrött, 1790.» 8r. 278 l. A könyv alig felel meg címének, mert nagy része kiméltlenül korbácsoló satyra. Érdekes, hogy egyetlen darab sincs az egész könyvben mértékes vers. Ő nem osztozott a classicus verselők ama nézetében, hogy csak a mértékes vers az igazi. Erős nemzeti érzésű hazafi volt, ki mindent üldözött, a mi idegen, azért valószínűleg elítélte ezt az egész mozgalmat.

Józsa Gergely-re nézve l. a 29. sz. levél jegyzetét.

124. «Der Feldzeugmeister *Rubro*i soll plesirt seyn. . . » b. *Rouvro*y *Tódor* Zimonynál 1789. szept. 3-kán kapott sebében halt meg. V. ö. *Műit.-Almanach*. 1790. II.

126. «Által-ballagtam *Vitalis vicarius* úrhoz. . . » Vitális Józsefhez, a ki később olvasó-kanonokká lett a szepesi egyházmegyében. Az apost. sz. szék proto-notariusza és a consistoriumnak assessora is volt.

«Reménylem, megnyílik *másodszor* a pitvar» — mondja Molnár. Csak a negyedik negyedben találunk Molnártól közleményt «Homérus Iliassa' Első könyvének eleje» czímmel.

127. *Szentgyörgyi István*, Kazinczy tanára S.-Patakon. Szül. Aszalón 1735 vagy 1736-ban; tanárrá lett 1770-ben, meghalt 1799. okt. 1-jén. V. ö. a *P. E.* 19. 27. 40. 49. lapjait. Mire vonatkozik a levélben említett restantia: iskolára-e vagy valami irodalmi ügyre, — nem tudjuk eldönteni. A többire nézve v. ö. a 112. sz. levélnek a 155. lapon való 2-ik bekezdésével s az erre tett jegyzettel. Szentgyörgyi művei közül a következőket ismerjük: 1. Stephani Szent-Györgyi Phil. et Linguae Graecae in Coll. S. Patakiensi H. C. addictorum prof. Theologia naturalis in usum auditorum Suorum edita. Posonii et Cassoviae, 1784. — 2. Steph. Szentgyörgyi . . . Philosophia instrumentalis in usum tironum philosophiae S. Patakiensium. Pestini, 1793. (A M. N. Múzeum könyvtárában a Kazinczy példánya található.) — 3. Steph. Szentgyörgyi . . . Logica multum mutata, et quoad facere licuit, aevo nostro accommodata. 1805.

128. «El-készült végtére az én *Gesznerem* is.» Kéziratban már vagy három éve készen volt. Ekkor jelent meg nyomtatásban. V. ö. a 41. sz. levéllel s az 53. sz. levélre tett jegyzettel.

130. 182. lap 16—18. sor: «E szerint méltónak itélném . . . *felölök* emlékezetet tenni, ottan, az hol a' Brémai Beytragok említetnek.» Valóban a *Múzeum* bevezetésében hivalkozás is van mind a két német folyóiratra. «A' Német Litteratura — olvassuk a jegyzetben — egy ilyen Gyűjtemény által jött leginkább virágzásba, úgy-mint a' *Bremische Beiträge* által! melly Munka ennek a' Száznak ötödik tizében kezdődött, és a' Német Országi leg-szebb elméknek szüleményeit magában foglalta. A' leg-újabb ilyen-nemű munkák: *der deutsche Merkur*, mellyet Wieland ád-ki. Kezdődött 1773-ban, és most-is folytatódik. *Deutsches Museum*, melly leg-először 1776-ban jött-ki, 's hasonló-képpen most-is folytatódik.»

131. Kazinczy Lászlónak az itt közlött levelében említett terve, hogy önkéntes csapatot alakítson, nem sikerült. Csak 1800-ban kérte őt fel Bihármegye a fölkelt nemesség vezérletére, mint «obristlieutenantot» s később 1805-ben, mint oberstert.

186. lap 8. sor: «próbáltasd meg *Örivel*.» t. i. *Öri Fülep Gáborral*, előbb aszalai predikátorral, 1773 óta sárospataki theologiai tanárral, ki 1797-ben superintendenssé lett. V. ö. Szombati Jánosnak «A sárospataki kollégiomnak rövid historiája» cz. művét. Patak, 1827. 48. l. *Öri Fülep Gábor számos theologiai és erkölcsstani munka írója, vagy átültetője. Mi a következő műveit ismerjük: 1. Halotti elmélkedés, mellyel néhai . . . idősb Szemerei Szemere László Ur, egynehány t. vármegyék nagy érdemű tábla birájának utolsó tisztességet kívánt tenni Ó. F. G. 1787; 2. Uzong. Napkeleti Történet. Készítette Haller Albert.*

Magyarul ki-adta F. Őri F. G. Pozsony, 1792. E mű Sándor Lipót «ertz-hertzegeknek van ajánlva, a ki — mint a fordító írja — «már nem csak a' Magyar Országi leg-méltóságosabb, és mindjárt a' Királyi Felség után való Nádor-Ispáni ditsőséges Hivatalt, maga Nemzetünk' örömeire naponként erősödő Ertz-Hertzegei vállaira kész és mind két Részbeli tellyes meg-nyugovással felvenni, és viselni, hanem annak felette Nemzetünk' anyai szép Nyelvének meg-tanulásától-is, nem hogy idegenkedő, de sőt abban ugyan gyönyörködő, s minket-is nagyon gyönyörködtető, valóban Magyar Hertzeget illető hajlandóságát-is, jelenteni méltóztatott.» Ugyancsak Pozsonyban jelent meg a 3. műve is : Zimmermann János György a' nemzeti büszkeségről. A' negyedik nyomtatás szerint fordította Ő. F. G. 1792; 4. Haller Albertnek a' kijelentett vallást, Voltér és más némelly közelébb éltt Hitetlenkedők ellen védelmező Leveli. Magyarul Ő. F. G. I—II. Szakasz. Kassán, 1798; 5. A' menny-ország már itt e földön. Németül Szalczmann Krisztián Gotthelf, magyarul F. Ő. F. G. sajó-szentpéteri prédikátor, és a' Tiszán innen-lévő Reform. Ekklesiáknak superintendense által. Kassán, 1806.

132. 187. lap fölül 3. sor : «Nagy örömet hozott nékem *Berzeviczy* Ur. .» Berzeviczy Gergely, a kiről Kazinczy levelezésének további folyamán többször van említés, az ágost. vallást követő tiszamelléki superintendens kerületi inspectora volt. Régi nemes családból született 1763-ban Szepesben. Ugyan e megye tiszteletbeli jegyzőségén kezdte közhivatali pályáját 1778-ban. Az 1791-ki országgyűlésen mint a jelen nem lévők követe vett részt. Nyílt házat tartott, mely középpontja volt a Kárpát látogatóinak. 1806-ban József nádor is vendége volt néhány napig. Első híres műve, a melyről Kazinczynak a jelen század első tizedében írt számos leveleiben találunk említést, a következő cízzel jelent meg : «De industria et commercio Hungariae. Leutschoviaë, 1797.» Meghalt 1822-ben. L. bővebben a *Tudományos Gyűjtemény* 1822. évf. V. füzetét.

134. *Prónay László*ról Kazinczy a következő rövid biographiai jegyzetet írta : «szül. 1734. szept. 17-én, consiliarius lesz a helytartótanácsnál 1783. nov. 16-án, ott első protestáns, királyi biztos és zólyomi főispán 1785-ben, csanádi főispán 1790-ben, megh. Pesten 1808. okt. 28-án. Neje : Radvánszky Rozália ; gyermekei : Sándor, kamarás, luth. főinspector ; Lajos oberster ; Simon, Kálmán és 3 lány.» *M. P.* 393 l.

Prónaynak itt közlött levele az *Orpheus*ban is megjelent (I. köt. 15—17. l.) gr. Pálffy Károlynak Péczeli Józsefhez intézett francia levelével együtt, a mely utóbbit Kazinczy magyar fordításban közli s a következő jegyzettel kíséri : «Ezen két Levél világosan mutatja azt, hogy Hazánknak tisztelt Fijai között sokan vagynak olly érzékenyek, a' kik Litteraturánknak zsenge gyümölteit kegyességgel fogadják, 's ápolgatásokat ajánlják. Meg-nevezett Nagyjaink eránt való háladatosságból 's hazafiúi örvendezésből adtam én ezeknek leg-elöl helyt hólnapos írásomban ; hadd ragadtasson munkára ezeknek el-hevítő olvasások által ismét valamely érdemes Hazafi ; és azok, a' kik tsüggedni kezdenek, végyenek vizasztalást. Széphalmy.» V. ő. a 181. és 228. sz. levelekkel, Nagy Iván *Magyar családok* című művének illető kötetével s a *Tud. Gyűjtemény* 1817. VII. f. mellékletével.

135. «*Recenzióm* felől . . . » Gelei Józsefnek németből fordított «Ifjabbik Robinzona» felől, mely 1787-ben jelent meg Pozsonyban. Sr. 479 lapon. «E könyv — írja K. — egyike a' leg-olvashatóbb fordításainknak.» Jobbadán germanismusait s latinismusait igazítja ki, meg azokat a «popularis alacsony szólásokat», a melyek talán a fordító tudta nélkül jutottak a műbe. A bírálat két levelet foglal el s az utolsó előtti harmadik darab a *M. Museum* I. negyedében.

137. «*Klári* már régen maga írt, hogy ő gyűrűt váltott . . . » — Kraynik József, göncz-ruszkai birtokossal. 1788. júl. 20-kán volt a menyegzőjük. V. ö. a *P. E.* 197. 198. 202. 315. 316. lapjaival.

138. «*B. Vécsey administrator* Ur jelenletében». B. Vécsey Miklós cs. és kir. kamarás, m. kir. helytartótanácsos, a kassai kerületben kamarai administrator. Neje: Orczy Mária, Lőrincz leánya. Innen az ismeretség.

139. Rádaynak itt közölt levelei mutatják, hogy mennyire tudta ő méltányolni a *Szigeti veszedelem* című eposnak compositióját. Zrinyinek csak verselésével nem volt megelégedve s azért kívánta azt classicaí versekbe öltöztetni egyrészt, másrészt pedig prózába tenni. A *Magyar Museum* III. negyedében meg is jelent az egész első éneknek prózai paraphrasisa azokkal az «előjáró versek»-kel, a melyek közlésünkben a 202. lapon olvashatók. Azonban a mi közlésünk, mely a Ráday eredetijének hű mása, s a *Magyar Museum* közlése közt némi különbség van. A variánsokat ide jegyezzük s rövidség okáért az itteni közlést I-vel, a *Museum* közlését II-vel jelöljük:

- I. 3. sor: *Büszke* keménységét. . . II. *Szíve* keménységét. . .
 4. » *Harczokat éneklek most már. . . Fegyvert énekelek már most.*
 7. » S nem rémíté meg nagy híre amaz Sulimánnak

Az kinek Európa hadait rettegve tsudálta.

A II-ban e sorok helyett a következők olvashatók:

Sőt noha már magais Szulimán oda érkeze haddal,
 Még sem réttene meg nagy szíve ama' Szulimántól,
 A' kinek Európa rémültt hírére, ha hallá.

A 12. sorhoz Ráday a következő jegyzetet csatolta (a II-ben): «Én elsőben Ifjabb koromban az egész Zrinyi Munkáját Hexameterekre szándékoztam fordítani; akkor így voltak itt formálva a' versek:

— — — Ne neheztely érte, ha munkád'
 Mérészlem mértékre-szabott versekbe ki-tenni.»

A 16. sorhoz pedig ezeket: «Ezen fordításomat még a' Nagy Mária Therésia idejében kezdettem, kinek-is nevét most már változtatni véteknek tartottam volna; noha életében munkáimat, akadályaim miatt el-nem végezhettem.»

A Zrinyi III. éneke a *Museum* IV. negyedében jelent meg prózában, Mechmednek a szerencsét magasztaló énekével együtt. Az I. és II. közlés között a következő variánsok vannak.

- I. 2. strófa: Tavaszkor vidítsz zöld erdővel.
 II. » » Tavaszszal vidítsz vig erdőkkkel.

- I. 2. strofa 6. sor: Majd lialkan *tsörgök*.
 II. » » » » » » *tsurgök*.
 I. 3. » 4. » Mint vóltis *hozzám*: Innen lett. . .
 II. » » » » Mint vóltis, 's *ugyan* innen lett. . .
 I. 4. » 8. sor: Van fagylalt, *van* megy-kotsonya.
 II. » » » » Van fagylaltan megy kotsonya.
 I. 5. » 5. » 'S az erdön ollykor ha vadászok,
 Vagy kedvem töltvén, madarászok. . .
 II. » » » » 'S ha néha történik vadásznom,
 Vagy kedvem töltve madarásznom

A *Magyar Museum* közlésében jegyzetekkel igyekszik Ráday némely homályosb helyet földeríteni. A 3-ik str. 4. sorára ezt jegyzi meg: «Szokás a' sátorokat virágokkal, 's egyéb czifrázatokkal ki-varrni, mely ki-varrást itt Mehmet a' szeretőjének tulajdonít »

Ugyancsak a 3. str. 7. sorára, a *serbét* és *ráspia* szavak magyarázataképezeket jegyzi meg: «Serbét közönséges kedves itala a' Törököknek.» — «Ráspiát így tsinálnak: szüretkor ép fekete szőlő szemmel félig meg-töltenek egy üres hordót, az után azt tiszta vízzel úgy töltik tele, hogy tsak ugyan felől egy kis hézagja maradjon, mely meg lévén, béfojtyák, 's jó hives pintzébe le-teszik: Nyárba kedves hivesítő ital; a' színe rósa színű: A tőtelékje bor szokott lenni.»

Az egész versnek mintegy igazolásául ezt írja Ráday: «Ezen Ének Zrinyi munkájába hasonló versek nemével van a' többivel, de én jobbnak itéltem valóságos Ének formába önteni, 's nem tagadom, hogy itt kéntelen vóltam, nem ugyan új gondolatokat, hanem a' Vers' módgya' kedvéért bővebb le-írásokat hozzá tenni.»

140. *Bubenhoven b.* (Kazinczy L. leveleiben rosszúl: *Pubenhoffen*) generalis 1790-ben a czettini táborban a törökök rohama alatt kapott sebében halt meg 1790. júl. 11-kén. V. ö. *Milit.-Almanach*. 1792.

141. «General *de Vins*. (Kazinczy L. a hangzás után írja hibásan *De Vens*-nek.) Hat bey Tollstein den 2. August (1778) wegen der allzustarken feindlichen Uebermacht sich noch zu rechter Zeit mit der geführten Avantgarde zurückgezogen, und dadurch groszen Nachtheil verhütet. Den 19. Sept. hingegen vertrieb er bey Leutmeritz den Feind aus der Stadt u. der dasigen Schanze.» *Oesterr. Kriegs-almanach*. 1779. Jhg. Czettinje bevételének tervét is ő készítette 1790-ben, a mikor már táborszernagy volt.

142. «Kész már az *Első Hajós, Eraszt és Daphnis*», t. i. Gessner idylljei, a melyek Kazinczy 9 kötetes kiadásának 2. és 3-ik kötetében jelentek meg.

146. 209. lap alul 12. sor: «valamely híresebb nevűt czitálhattunk volna, úgy mint *Eschenburgot*, ki is a németek . . . kies tudományairól . . . írt egy kis compendiumocskát». *Eschenburg János Joachim* (szül. Hamburgban 1743. s meghalt mint braunschweigi tanár 1820-ban) 1783-ban Berlinben adta ki az «Entwurf einer Theorie u. Litteratur der schönen Wissenschaften» című művét, a melyre Ráday céloz s a mely azóta vagy öt kiadást ért. *Eschenburg* e mű-

vében az addig élt legnevezetesebb kritikusok különböző nézeteit összefüggő rendszerben egyesíté s kivonathban mutatá be a régi és újabb népek irodalmának remekeit. Ugyancsak ő adta ki nyolcz kötetben a «Beispielsammlung»-ot, a melyben, korának színvonalát tekintve, nem csekély szakismerettel próbálja rajzolni az irodalmak fejlődését a legrégebb kortól egészen a saját idejéig.

150. Földinek itt közlött fordításai közül csak az jelent meg a *Magyar Museumban*, a melyet Catullusból fordított (67. «versének követése» czímmel), három strófában, vagyis minden két sor négy sorban.

A levél *czímzése* nyomdahibából maradt ki. Itt következik: «Von Szathmár à Monsieur Monsieur François de Kazinczy mon tres bon Ami, per Tokaj, à Caschau.»

A levél végén említett *Horváth János*, legtöbb valószínűség szerint, az ismert egyházi író, ki veszprémi kanonok, majd fejfővári püspök volt.

151. 221. lap a bekezdés: «Nem ártott ezen én örömmönek» stb. A *Holmi*, melyet itt említ, a szerzőnek 28 éves korában jelent meg, de bizonyosan már régebben megírta, azért «árulja el hajdani iskolai porát». Czíme ez: «Hol-Mi, külömb-külob-m-féle dolgokról írt külömb-féle Versek, mellyeket maga' régibb és újabb írásaiból öszve-szedett H. Á. Pesthen, 1788.» A mű Lengyel Imrének, «sok nemes vármegyék táblabírájának» van ajánlva.

Egy évvel hamarabb, 1787-ben, jelent meg Győrött a másik, itt említett műve is, a *Hunntas*, vagy Magyar Hunyadi, az az ama' híres magyar vezér Hunyadi János' életének egy része, mellyet a' Virgilius' Éneisse' formájába öntve, négy sorú magyar strófákkal leírt H. Á.»

Szerdahelyi György, a kinek kritikus tekintélyét Horváth több levelében hangoztatja, kétségkívül az első nevezetesebb író e téren. 1750-ben született. Fialat korában a jezsuita szerzet tagjává lett s mint ilyen a nagyszombati főiskolában először tanította az aesthetikát. A szerzet eltörlése után a budai főgymnasium igazgatójává nevezeték ki, s mint ilyen nagy befolyással volt a tanulmányi ügyek intézésére. Révai törekvéseit, hogy az egyetemre juthasson, ő ellensúlyozta legkitartóbban. 1808-ban halt meg. Főműve: «Aesthetica, sive doctrina boni gustus ex philosophia pulchri deducta in scientias et artes amoeniores.» Két kötet 1778. V. ö. Radnai Rezső művével: *Aesthetikai törekvések Magyarországon 1772—1817.* 4—8 fejezet. (Olcsó könyvtár 252. sz.) Továbbá: Révai Miklós élete. Irta Csaplár B. IV. kötet.

152. 225. lap fölül 2. sor: «Der Laudon bleibt in N. Gradiska mit dem *Mitrovsky* . . .» gróf *Mitrovsky* Mihálylyal, a ki 1790-ben már szintén mint generális említették. *L. Milít. Almanach.* 1790. II. f.

13. sor: «*Susi* is asszony.» Saját testvérjüket érti, a ki Péchy Sándor neje lett 1788. év, szept. 29-én. L. a *M. P.* 392. l. Zsuzsánna a Kazinczy-testvérek között az ötödik volt. Férje, Péchy Sándor 1757. aug. 4-én született s 1811-ben halt meg. Két gyermekük volt: László és Klári (Fényes Károlyné). Ez utóbbi csak két hónappal élte túl atyját.

153. Kazinczynak itt közlött fordításaiból csak az *Anakreon-* és *Young-*ból való jelent meg a *M. Museum* 2-dik negyedében. A Young fordításához írt

jegyzeteiben itt-ott a saját fordítása mellé állítja a Péczeliét s igyekszik ennek hibáit kijavítani. A *Museum* közlése 24 sorral több az itt közlöttinél s utána e sorokat olvassuk: «Itt véget vetek, mert Youngot fordítani nem szándékozom. Poétai érdemeit tiszteltem: de gondolkozásum, az ő gondolkozásával sok helyen nem egyezik; ezenn felül pedig hypochondriás declamatióji hamar el-úntatnak. De még elébb által-adok itt a' Hazának egy töredéket . . . » s közli ugyanennek a résznek Báróczytól készült prózai fordítását.

156. 234. lap alul 7. sor: «Gróff *Balassa* . . . » Kékkői és balassa-gyarmati gr. Balassa Ferenczet érti, az irodalomtörténetben jól ismert ő s régi család ivadékát, ki az újabb időben leginkább emelte családjá fényét. 1756-ban kamarás, majd helytartó-tanácsos, 1762-ben Szörénymegye főispánja, belső titkos tanácsos, 1783-ban kamarai elnök, koronaőr és horvát bán stb. 1807-ben halt meg, 76 éves korában. — Horváth maga is czéloz arra, hogy miért segíté a gróf az ő igyekezetét a Hunnias megírásában. A szövegben említett adatot Bél Mátyásból meríté, a ki szerint egyik Balassa leány, Julianna, Hunyadi Mátyás rokonságából való volt.

157. 4. sor: «Két orig. darabot, mint a *Mint bánthattalak* és a *Dudogó napa*.» Az előbbit lásd a 78. sz. alatt, az utóbbit pedig a 153. levélben közli Kazinczy a Rádaynak írt levelében «*A meg-tsalt Öreg*» czímmel.

159. «A mi illeti az *ajánló levelet*» t. i. a Gessner fordításához írt ajánló levelet, a melyet a nyomdász kihagyott. V. ö. a 129. sz. levéllel.

Neuman Lajos Bertrand latin nyelven dolgozta át Milton Elvesztett Paradicsomát s ezt az átdolgozást fordította magyarra Baróti Szabó. E fordításból a *M. Museum*-ban töredékek jelentek meg. Neumann, a horni kollegium rectora Alsó-Ausztriában, Freystadthban született 1726. máj. 14-kén, meghalt 1777. aug. 12. Milton-átdolgozása 1768-ban jelent meg Bécsben, ily czímmel: «*Lapsus protoparentume poemate Miltonii cantus VI. Accedit supplementum ad libr. VI. Aeneid.*»

161. 242. lap fölül 10. sor: «*Románodra* én hirtelen praenumeransokat nem kapok,» t. i. a Bácsmezeire, a mely ekkor már sajtó alatt volt.

«*Révainak* ez előtt két esztendővel *tellyes erővel igyekeztem szolgálni.*» Révai 1785-ben bocsátotta ki először «*Hírré-adás*»-át a «Magyar költeményes gyűjtemény» kinyomtatása iránt, s mivel ennek nem lett meg a kívánt sikere, a következő évben újra ismételte azt «*ujonabb segedelem-kérés*» czímen. Horváth buzdító verset ír ez alkalommal Révaihoz, a melyben így szól a többi közt:

Kezdjük azért alatt, csak lassú munkával,
Míg minden társ több társat hoz magával
S majd el bámul Hazánk dolgunk jobb folytával,
Mit tett egy két Magyar Nemzete hasznával.

Ismeretes, hogy nemcsak Horváth, de más buzgó hazafiak ügyekezete is kevés sikerű volt a gyűjtemény tervezett kiadását illetőleg.

162. «*Catullus* is . . . némelly szabados verseiről Aureliushoz és Furiushoz írott *Epigrammájába* menti magát,» t. i. a XI. darabban, mely «*Furi et*

Aureli, comites Catulli,» sorral kezdődik. Úgy látszik, Ráday a 4-dik és 6-dik strófára czéloz.

166. 247. lap alul 4. sor: «B. Orczy is küldött némelly darabokat . . .» A *Múzeum* III. negyedében csakugyan megjelent egy lapnyi fordítása a következő czímmel: «Fels. Katharina Orosz Császárné' Törvény-könyvéből, mely 1776. eszt. Orosz Péter-Váratt nyomtatódott.» *Teleki Józseftől*, a ki szintén ígért valamit, semmiféle közlemény nincs a *Múzeum* egész folyamában.

168. 2. sor: «igen *distractus* vagy.» Kazinczy ez időtájban sok szép napot tölte Radvánszky Terézzel s Polyxénnel, majd pedig Bárczay Ferencz abaúji szolgabíró ifjú hitvesével, kinek szíve — mint Toldy írja — megoszlott közte (t. i. Bárczay F.) s férjének szép és hódító barátja közt. E «nem vétkes, de jogtalan» viszonytól azonban csakhamar megszabadulhatott Kazinczy, mint László további levelei mutatják.

169. 250. lap 6. sor: «*Lelkem az ákhácz* . . .» Kazinczynak «Az est-hajnalhoz» című költeményéből való idézet. Az utolsó strófa 2. sora: «Lelkem, *remény-fám* bánatos ágain.» A remény-fára ezt jegyzi meg Kazinczy: «Igy nevezem én az ákháztot, mellynek árnyékában vannak a' temetők többnyire az al-földön.» A nevezett költemény a *M. Múzeum* I. negyedében jelent meg s a cím alá ez a kelet van írva: «Kassán, octób. 28d. 1787.»

170. 255. lap fölül 4. sor: «Által nézhettem volna és *Gantscsal* corrigál-tathattam volna . . .» Gancsházi Gancs Pál — mint Szinnyei József adataiból értesülünk — 1764. febr. 2-án született Gancsházán, Pozsonymegyében s meghalt 1826. febr. 25-én. Eleintén a Ráday-család nevelője, később titkára, utóbb pedig jószágigazgatója volt. A Szinnyei J. (nejének Gancs Pál egyik öse volt) birtokában levő levelei azt mutatják, hogy Rádaynak itt közlött leveleit, valószínűleg dictálás után ő írta. A kézírás ugyanegy.

256. lap 5. sor: «Igen szeretném, ha t. Szabó Dávid Úrnak is az hozzám írott . . . verse kimaradhatna.» Ráday e kérelmének nem tehettek eleget a *M. Múzeum* szerkesztői. A II. negyedben megjelent Baróti Szabó epistolája «Méltós. Báró Ráday Gedeon társunkhoz» czímmel.

A mi Ráday levelének többi részét illeti: Anacreon VIII. énekének fordítása alatt csakugyan *A. J.* látható; ellenben a Gellertből való fordítása (2 db.) saját nevével jelent meg. V. ö. a 173. sz. levéllel.

257. lap 4. pont. A szóban forgó *comedia* valóban meg is jelent «Váratlan vendég. Vigságos játék, három fel-vonásban. prof. Simai Kristóf által» czímmel. A vigjáték Plautusból van fordítva. Horváth Á. is hivatkozik rá többször. V. ö. a 197. sz. levéllel s az erre vonatkozó jegyzettel.

174. 265. lap alul 12. sor: «Példa most is a' Komáromi *ígért Mindenés Gyűjtemény*.» Nemcsak ígért, de tényleg már meg is jelent első száma (mai nap rendkívül ritka), azonban a pártolás lanyhasága miatt megszűnt. Ezen fölül a Magyar Kurir szerkesztője, Szaecsvay félvén, hogy előfizetői közül néhányat talán elvon az új vállalat, mindent elkövetett, hogy Péczelit gúny tárgyává tegye a közönség előtt. V. ö. a 178. levéllel s az arra tett jegyzettel.

266. lap alul 17. sor: «Pesti *Magyar Merkurban* . . .» t. i. ily című hírlapban, mely 1788. okt. 8-kán indult meg Szabó Márton szerkesztésében, de pártolás hiánya miatt már a 100-ik számmal végkép megszűnt.

175. 268. lap alul 5. sor: «*Hatvani*től jó testimonialisom volt.» Hatvani István, híres debreczeni tanártól, a ki 1718-ban született Rimaszombaton s 1786-ban halt meg. Hatvani már ifjú korában bejárta a nevezeteseb német egyetemeket, különösen Bazelen időzött sokáig s a theologiai tudományok mellett az orvosi tudományban is kitűnő előmenelt tett. 1749-ben foglalta el a debreczeni főiskolában a mértan és bölcelet tanszékét. Tanárkodása mellett mint gyakorló orvos is rendkívüli hírnek örvendett. úgy hogy a legelső családok folyamodtak segélyéhez. E mellett a csillagászat terén is jóformán úttörő volt nálunk. Már Bázelen több műve megjelent, vallási és jogi egyformán, jobbadán latin nyelven. Tanítványai számára megírta a bölcelet kézi könyvét. 1777-ben jelent meg egyik leghíreseb műve «A nagyváradi fürdőkről természetani és orvosi tekintetben.» 8r. 203. l. Révész Imre szerint (Vasárnapi Ujság, 1871. évf. 6. sz.) a róla keringő mondáknak igen kevés történeti alapja van. Szerinte e mondáknak, vagy legalább nagy részöknek szerzője Kazinczy Sámuel, hajdúkerületbeli főorvos volt. Jókai magyar Faustnak tartja. V. ö. az «Osztrák-Magyar Monarchia i. és k.» Magyarországról szóló rész II. kötetével, a hol Debreczenről van szó és Heinrich Gusztáv cikkével «Der ungarische Faust» az *Ungarische Revue*ben VI., 1886. 780. l.

269. lap alul 16. sor: «a te *fordításodat* is gyengén rostálgatta a' Museumban» (t. i. Horváthné). Klopstock «Das Anschauen Gottes» című darahjának fordítására céloz, mely német és magyar szöveggel az I. negyedben jelent meg a 20—29. lapokon.

270. lap alul 15. sor: «Gróff *Győrié* . . .», Győri Ferencz, győri kerületi királyi biztosé, a ki több megyék főispánja s administratora volt. — A *tihani apátra* vonatkozólag l. a 199. sz. levél jegyzetének. 3. pontját.

272. lap 1-ső bekezdés: «Az idegen szók iránt nagyon nemesen viseled magadat és erről *Nyári Éjtszaka* nevű könyvetskémnek . . . Praefatiójában Museumtokat meg-dítsérem.» Az itt említett mű csak 1791-ben jelent meg a következő címmel: «Leg-rövidebb *Nyári Éjtszaka*, mellyben le-iratik egy olyan tsillag-vizsgálónak beszélgetése; a' ki a' múlt 1787dik Esztendőben Nyár kezdetkor, az égi testeket tsudálkozva nézegeti, azoknak forgásaikat le-írja, és az ismérétesebb Tsillagzatok' neveit a' régi Pogányok költeményeiből, a' nagyjából magyarázza.» A munka Sándor Leopold nádorispánnak van ajánlva. A dicséretre, a melyről Horváth levelében emlékezik, nem található más czélzás az előszóban, mint a következő: «A' Magyarságom, vagy Magyar Írásom' jóságáról hosszasan írok az előbeszédben (a mely hiányzik); mellyben olyanok is vagnak, a' mellyekről három esztendő óta változott ítéletem, és olyanok, a' mellyeket a' már fel-állóban lévő *Magyar Társaság* fog el-igazítani.» A magyar társaságon, úgy látszik, a Révai sürgette tudós társaságot érti Horváth.

272. lap 2-dik bekezdés: «Azt kérde: mit mond *Batsányi* a' 38-dik laponn? . . .» t. i. a' *M. Museum* 38. lapján az Orczyhoz intézett s Ossiánról írt felszólalásban Horváth Á. kissé félre érti Bacsányi sorainak értelmét s mást olvas ki azokból, mint a mit az író értetni akar. Jellemző Horváthra, hogy a

Kazinczy iránt való meleg ragaszkodása még ítéletének helyességét is mintegy megvesztegeli. Bacsányi ezeket írja: «Az *érzékeny és felséges* az ő fő tulajdonsága (t. i. Ossiáné). *Semmi fürgentz és vidám nints gondolataiban*; semmi könnyebb-szerű és enyelgő mondásiban. Mindenkor a' Nagynak és Felsőlegesnek magas tartományban jár. Egy bizonyos hangot választ eleintén magának, 's fenn-tartya azt egész végig. — Szavai válogatottak és illendők, ki-ejtése rövid, hathatós és tele képekkel. Ugyan-azért a' ki többszer olvassa, többszer 's nagyobb mértékben érzi szépségeit. — Ossiánnak szíve egy nemes érzésekben, nagyságos és érzékeny indulatokban olvadozó szív; szív, melly ég, 's a' képzelődést tűzbe hozza; szív, melly teli van, és áradozik.» — Lehet, hogy mindezt Horváth «máskép» írta volna, de nagyon kételkedünk, hogy *jobban* is.

273. lap 3-dik bekezdés: «Tudod e már, hogy az ő Mindenés Gyűjtemény-jek dugába dült!» stb. V. ö. a 178. sz. levéllel s az arra tett jegyzettel.

Az itt említett három darab közül csak egy jelent meg a *M. Museumban*; a II. negyedben a «Vidám-indulatú haldokló». A folyóirat egész folyamában mindössze is csak két dolgozat van Horváthtól; a most említett «Vidám-indulatú haldokló» s az utolsó negyedben «Bátsmegyei, Mantzijának lakadalma után,» mely utóbbit a Kazinczy hasonnevű fordításából meríté. Horváthnak ez utóbbi darabja egykor nagyon divatos ének levén — még Toldy is úgy említi, mint a melyet ifjú korában többször hallott «érzékenyen elénekeltetni» — s mivel a későbbiekben többször történik reá hivatkozás: első versszakát nem tartjuk fölöslegesnek ide iktatni:

Szemeimből ár-víz módra
Fólynak alá könnyeim,
Apadhatatlan források
Lettenek két szemeim.
Minden óra reszketésre
Kénszeríti szívemet:
A' gond, a' sok jaj, 's aggodás
Rövidfűti éltemet.

175. lap 2-dik bekezdés: «Az új esztendő elején a' Bétsi Kurirnak küldöttem valamit az *üstökös tsillagról*». A *Kurirnak* első negyedében semmiféle ilyen czikk nincs Horváthtól. A 2-dik számban van egy 'tudósítás «A csillagvizsgálóknak egy nevezetes jegyzések» czímmel; azonban e cikkben épen ellenkezőt olvasunk. Azt írja ugyanis Szacsvay, hogy «ezen megjelenendő üstökös csillagról némelyek igen sokat írnak (talán czélzás Horváth czikkére), de mi akkor írjunk, mikor megjelenik; mert ilyen dolgoknak szokások sokszor kimaradni.»

276. lap fölül 6. sor: «A' tsillag sugárokról fundamentomos jegyzéseket tesznek» (t. i. a *Mind. Gyűjteményben*). Mivel a Mindenés Gyűjteménynek itt említett első száma, mely 1789. jan. 1-jén jelent meg, ma már a legnagyobb ritkaságok közé tartozik,* talán nem lesz fölösleges a czélzott részleteket ide-

* A fővárosi nyilvános könyvtárakban is hiába keressük. Mi Széll Farkas úr példányát használtuk.

jegyeznünk. A vers «Újj Esztendői Ajándék a' Böltseknek» czímmel jelent meg s így kezdődik:

Ti, kik mérő fontba a' földet teszitek,
 Az Ég' Seregeit mind számba veszitek,
 Az Üstökös Tsillag' kerengő menését
 Nézitek; 's előre tudjátok jövését.
 Mint a' minek kézzel nagy szélét éritek,
 Hány mért-föld a' Nap 's Hold hozzánk, meg-méritek . . .
 Sőt réf gyanánt vévén földünk' fél tengelyét,
 Bátran mérséklitek minden tsillag helyét.
 Négy-száz ezerszerte a' Naptól azt messzebb
 Találjátok, mely van hozzánk leg-közelebb.
 Ugy, hogy hat esztendő kívántatott árra,
 Hogy földünkre érjen leg-első ságára.

Az utóbbi sorra következik már a levélben czélzott következő jegyzés: «E' szerént Ádám egygy Tsillagot sem látott hat esztendeig, ha azok tsak két nappal idősebbek nála, hanem hat esztendő múlva látta-meg *Siriust*, mely hozzánk leg-közelebb van; 's az után másokat. Azért is némelly Böltsek úgy vélekednek, hogy Móses, az Első Részben nem a' Világnak teremtetéséről, hanem tsak a' mi földünknek valamely rajta történt nagy változás után lett újonnan való formálásáról szöll.» stb.

276. lap fölül 8. sor: «Én a Nyári Éjtszakában, . . . meg igazítom Mósest.» Az idézett műben erre nézve a következő sorok olvashatók (4. lap):

De, bezeg tudta ám Mózsés; hogy elősször kezdetben
Mennyet, földet tsinált Isten, Minden a' természetben.
 Egy *szárazavart*, mellyben minden eredetek és magok
 Vóltak, vólt *világosság* is, volt *nap*, hóld, és tsillagok.

Ez vala az az *ekesség nélkül való és pusztá*.

Mellyből osztán a' részeket apródonként ki húzta stb. Az utolsó sorra írt hosszú jegyzetében még tovább fejtegeti a szentírás értelmét, így írván a többi közt: «Meg-jegyzésre méltó; hogy Mózsés nem mondja a' hat napok közül sohol is, hogy teremtett volna Isten földet: hanem, hogy *nevezé* a' ki választott szárazt *földnek* és, kezdetben mondja: hogy teremtett mennyet és *földet*, de még ez Chaos vólt — nem járóké úgy? mint Newton a' mennyei jelenések magyarázásával; ha azt mondom: hogy a földet is tsillagnak hitte Mózsés, és különös munkája volt Istennek mind ebben; mind a' több égi testekben, leg-alább a' *Planétákban*, el-választani a' szárazt, a' tengertől, és úgy adott osztán a' negyedik napon világosító erőt, minden égi testnek a' maga neméhez képpest. Az semmit sem tesz, hogy Mózsés elébb említi a' harmadik napi munkát az égi testeknél, Ovid' pedig utóbb. — ha olyan jó üveg szeme lett volna Ovidiusnak is mint Mózsésnek, ő világosabban írhatott volna.» — stb.

178. Az ok, mely miatt — nem számítván ide a legfőbb okot, a pártolás hiányát — az 1789 elején megindult *Mindenes Gyűjtemény* az első szám után megakadt, a következő volt: Szacsvey Sándor, a *M. Kurír* élelmes szerkesztője, az első valódi magyar journalista, Fejér Györgynek, a ki Péczeli törekvéseinek

egyik legbuzgóbb támogatója volt, a pozsonyi német újságban közzétett ama nyilatkozatára, a melyben az új vállalat tudományos közleményeinek egyszerű kiollózása ellen tiltakozott, a *Kurír* 10. számában meglehetősen gorombán igyekezett neveltségessé tenni mind Fejért, mind Péczelit. «Azért — írja Szacsvay a többi közt — hogy a Kurir azt találta mondani, hogy ő a nevezetesebb tudománybeli dolgokat ebből ki fogja venni és közleni a maga olvasóival, úgy megnehezítettnek, hogy ezeknek egy álorczás magát németnek írt jóakarójok a közelebb költ pozsonyi német újságnak toldalékjában goromba vagdalkozásokkal sérteget. Ezen álorczás íróf, minthogy az állatokat körmökről — számaré vagy oroslányé — igen meg lehet esmérni, mi gondoljuk, ki légyen. Azt kívánja ezen goromba író, hogy én ezen héti levélből valamit kivenni ne próbáljak, mert ez tilalmas dolog. Bár csak németül ne írt volna ezen író, hogy a maga felekezettől ne nevetetnék ki, kik itt Bécsben jól tudják, mi szabad s mi nem.» — Ez még nem volt minden. Szacsvay el nem titkolható kárörömét a komáromi vállalat fennakadásán, s a *Magyar Músa* febr. 25-diki számában S.-Patakról keltezett vidéki nyilatkozatot tett közzé, a mely az irodalmi tisztesség legtágabb határait is messzé túllépi. E nyilatkozatban előre bocsátván a komáromi vállalat megszüntét (helyesebben csak fennakadását), így folytatja: «Kár! mert olyan emberek fogtak hozzá, kiknek vagy semmi dolgok nincs, vagy a dolgokat is félre tették volna jó pénzért. Bizony kár, hogy a Mindenes Gyűjteményből semmi gyűjtemény sem leve! pedig már megfogadták vala Bálámot is (a főntebb említett Fejért), hogy a Kurirt intse meg. Meg is cselekedte Bálám, de együgyűen, mintha a dolog csak a szamarára lett volna bízva . . . pedig bizony szép gondolkodású emberek fogtak hozzá; mert ha ezer praenumeransok lett volna, s az mindenik 10 forintot fizetett: hat-vagy hétezer forint hasznok is lett volna; ez tehát bizony szép gondolkodás és nem rossz gustus. Csakugyan kár hát, hogy a Mindenes Gyűjteményből semmi gyűjtemény sem leve; mert ennek az érdemes közönségnek minden része hasznát vehette volna, p. o. a fonóban mesélhettek volna belőle a fonók; mások meg tudhatták volna, hogy hány akó eső esett le ez vagy amaz határon, egy nyáron, s talán még azt is meg lehetett volna tudni, hogy hány cseber víz folyt le a Dúnán.» stb. Erre vonatkozólag (523. l.) írja Kazinczy a 274. sz. levélben Péczelinek: «Hadd öntse-ki dühös irigységét Szacsvay nemtelen Satyrájában, az igazabb Itélő az Úrtól meg nem fogja soha vonni javallását.» Jellemző adat a múlt század bajlódásai között s pedig annál inkább, minél kevesebben sürgölődtek az irodalmi munka mezején. Csakhogy a patakiak sem hagyták abban a dolgot. Péczelihez írott levelükben teljesen kimentik magukat s nyilatkozatot kívánnak közzé tenni, hogy «Patakról azon mocskos írás nem származott.» L. ez adatokat bővebben a *Nemzeti Könyvtár* XXXIX. kötetében: Péczeli József meséi. Kiadta és életrajzzal ellátta dr. Takáts Sándor, 237—255. lap.

179. 278. lap alul 6. sor: «. . . inkább az helyett az mennyen bé, a' hol Cupidót a' Méh meg csipte.» Ez Anakreon 40-dik darabja, mely csak a negyedik negyedben jelent meg s így kezdődik:

A' rósák közt Cupido
Egy el-rejtett méhetskét
Nem láta, 's a' meg-tsipé. stb.

A harmadik negyedben a főntebb már említett Zrinyi első éneke van Ráday neve alatt közölve, valamint az utolsó lapon a «XV. 'soltár' szokott nótájára» című öt strófából álló költemény; ellenben Horatius IX. ódája a 3-ik könyvből A. J. jegy alatt olvasható.

180. A levélben említett írók többé-kevésbbé valamennyien ismeretesek az irodalomtörténetből, a nem közönséges tehetségű s hányatott életű *Poots András* kivételével, a kinek élete majdnem teljesen ismeretlen. Ha egy templomi beszédét s az az elé írt előszavát nem ismernők: azt sem tudnók, hogy az ország mely részében élt s miféle hivatalt viselt. Templomi beszéde 1802-ben jelent meg Pesten s ily címet visel: «Század' eleire készítettet papi, históriai és oratóri *tanítás*, melyet az ungvári reformátusok templomában mindenféle rangú 's vallású számos gyülekezet hallatára élő szóval elmondott tsenkeszfai P. A. Ungvári ref. prédikátor. A' XIX-dik századnak első napján.» A beszéd Pongrátz Ferencz ungvármegyei és Madarassy István pest-pilis- és soltvármegyei szolgálónak van ajánlva s Poots András életére a következő fontos adat olvasható ez ajánlatban: «A' mi engemet illet: — írja P. A. — Huszonhat esztendeje már, miolta az Isten Oltára körül forgolódom: ezen szép időnek el-forgása alatt, mind az Isten Házában, mind másutt számtalanszor mondtam el olly ivességre vezető Papi és Oratóri munkátskákat, a' mellyek, ha közrebocsátó Jól-tévőkre akadhattak volna 's akadhatnának még ma-is; hizelkedem magamnak azzal, hogy avagy tsak a' nálamnál együgyűbbek használhatnák.» E szerint már 1752. körül születetett s 1776-ban lehetett pappá. Hol volt először pap s mikor választották meg Ungvárra: mindezt szintén nem tudjuk, de azt szóbeli közlés útján hallottuk, hogy könnyelmű s tán nem is eléggé erkölcsös életet folytatott s e miatt kevés ideig lehetett egy-egy állomásán. Ungvárról Miskolczra került, de innen is távoznia kellett. Mikor s mily körülmények közt végezte viszontagságos életét: mind ezt a jövő fogja kideríteni. Egy kötet verse (két részben) 1791-ben jelent meg Pozsonyban és Komáromban Wéber Simon Péter költséggel «Csenkeszfai P. A. ifjúi versei» czímen s első darabja a következő alcímet viseli: «Sénai Lukrétzia, kinek törvénytelen életét, 's példás halálát Aeneas Sylvius írásaiból magyar versekbe szedte, egy L. baronissa' parantsolatjára, és most világ eleibe bocsátotta Cs. P. A.» A hosszú ajánlást, a melyben a költészet hasznáról, szükségességéről és a korabeli tehetségtelen költők stíljéről értekezik, báji Patay Borbála és Mária »kisasszonykákhöz« intézi. Elmondja egyszersmind műve keletkezését, hogy t. i. a mit Aeneas Sylvius (később II. Pius néven pápa) mintegy 7—8 levélkén elmondott, ő azt több, mint ezer versre szaporította «vers-írói szabadságával élván.» A mű aesthetikai becséről, az író erőteljes nyelvéről, élénk előadásáról, ügyes verseléséről szólni e helytt nem föladatunk. De mintegy megelőzve a sorrendet: a mű kiadását említjük meg. Ugyanis Fejérváry Károly az 1789. aug. 2-kán kelt s 225. sz. alatt közölt levelében Pootsnak e művéről is emlékezik, a melyet Kazinczytól kér többekkel együtt. Vajjon kéziratban volt-e már elterjedve, vagy ez a rész nyomtatásban is megjelent: nem tudjuk. Az ajánlat 1787. elején kelt, s így ez utóbbi körülmény sem valószínűtlen. Lehet, hogy a Sénai Lukrétzia már ez év (1789.) elején megjelent s később, a második darabbal megbővítve, második kiadásban 1791-ben újra napvilágot látott. A második darabban latin és magyar leoninusok vannak:

«Kutya lakzi, kutya tor, Elegyes versek,» stb. cím alatt. Poots A. névével a levelezés későbbi folyamán is többször találkozunk. Kazinczy rendkívül haragudott reá, minek okát Pootsnek az ő izlésével ellentétes irányában kereshetjük.

Szerentsi Nagy István, mint egyik munkája is mutatja («Beköszöntő prédikáció, melyet ns Nagy-Győr sz. kir. fővárosában... a helv. conf. sz. gyülekezetben elmondott —), győri pap volt 1783-tól egészen 1789-ig. A ref. egyházi irodalomban a «Magyar Konkordánzia» című művéről híres, a melynek egyik szerzője s kiadója. (A másik szerző s kiadó Kőrösi Mihály.) Egyébiránt Sz. Nagy István a politikai irodalomban sem ismeretlen. Ő fordította le ugyanis Eybel «Was ist der Pabst» című művét 1782-ben, a melynek azonban nem annyira politikai tartalma, mint megjelenésének alkalmoszerűsége kölcsönöz jelentőséget. Horváth a *Magyar Músa* 1789. évf. 61. lapján egy elegiaszerű költeményt szentel emlékének ily címmel: «T. T. Sz. Nagy I. Úr' halálán tűnődik egy jó barátja. H. Á.»

181. 286. lap a bekezdés 3. sor: «a' Museumba iktatott *koporsó-íráso-ban*,» t. i. az I. negyedben jelent meg Bacsányitól a következő című költemény: «Koporsó-írás. 1785. esztend.» Ebben fordulnak elő az itt idézett sorok:

Néki másként tetszett! — 's azért bús végzése

Nem engedte, légyen délre jöhetése! —

287. lap 2. bekezdés 4. sor: «Vidám haldokló», Horváthnak már föntebb idézett költeménye. V. ö. a 177. sz. levél jegyzetével.

183. 291. lap bekezdés 7. sor: «*Gyöngyösinek* az V. Magyar Músában p. 67. láthatod *egy versset*.» Címe: «Torotzkói Látóna avagy születési versek Fartzadi Nagy Gáborhoz... midőn élete kedves párjának... Tsernátoni Vajda Klára Aszszonytól... Anna nevű leánya született volna. 1788.»

292. lap fölül 3. sor: «két versemet láthattad...» Egyiknek címe: «A Magyar Kurirnak sok holdog Új esztendőt kíván H. Á.» A másik, mely a febr. 4-ki számban jelent meg, «Egy Magyar Múza szóll a' Magyar Kurirnak» címet viseli. Több a csillag alatti jegyzet benne, mint maga a szöveg. Innen a czélzás: «notae sine textu.»

292. lap 3-ik bekezdés. Horváthnak itt említett műve a köv. címmel jelent meg Pápán, 1788-ban: «A' Lélek Halhatatlansága felől való Gondolatok, a' mint azokat édes atyja' halálakor szomorú szívvel rendbe szedhette H. Á.» 4r. 32. l. A *Holmi* 2-ik darabjában újra kinyomatta.

185. A levélben említett *Zilai* (vagy talán helyesebben *Zilahy*?) vásárhelyi professorról semmi közelebbi életrajzi adatot föl nem deríthetünk. A jelen század elején van említés *Zilahy József* nagyváradi prédikátorról, a kinek egy pár halotti beszéde nyomtatásban is megjelent; de hogy ez ugyanazon személy-e a levélben említett tanárral: nem tudjuk eldönteni. Veszprémi István a *Succincta medicorum biographia* cz. műve III. kötetében (142. lap) említ egy Zilahy Sámuel nevű tanulót, a ki 1780-ban Leydenben theológiát is hallgatott; de ily nevű papról vagy tanárról hiába kerestünk bővebb értesítést.

A mit Ráday utóiratának 2-ik pontjában (295. l.) Szacsavayról s a Min-

denes Gyűjteményről ír: erre vonatkozólag l. a 178. sz. levelet s az erre tett jegyzetet.

186. 290. lap alul 5. sor: «Látom, hogy te *igen égsz.*» Erre nézve v. ö. a 168. sz. levél jegyzetével s Toldy id. műve 84—97. lapjával. Az *M.* nemcsak Manczit, de *Mimi*-t is jelenthet s lehet, hogy talán megint a Radvánszky leányok valamelyikét kell e költői névben keresnünk. Egyébiránt nem lehetetlen, hogy Rozgonyi Erzsike rejtezik e név alatt. Mindezt Kazinczy Ferencz leveleinek híján bajos eldöntenünk. V. ö. különben a 194. sz. levéllel s az erre vonatkozó jegyzettel.

187. 301. lap fölül 13. sor: «Aranka caractere felől nem tudok egyebet, hanem csak annyit, a' mennyit a Szatsvai pasquillusából, melyet a *Zakhariás levelei* mellé vetett, ki-tanúlhattam.» Szacsvai említett művének teljes címe a következő: «Zakkariásnak, a' Pápa titkos író-deákjának az austriai tartományokban lett vallásbéli megvilágosításról, Rómából költ levelei az ő lelki barátjaihoz. Ki-adattattak egy eretnek-által. Fordítottattak olasz nyelvből. 1786. eszt.» Vajjon mit ért Kazinczy azon, hogy annyit tud Arankáról, a mennyit Szacsvai e pasquill «mellé vetett»: nem tudjuk; a munka mellett semmi függelék vagy toldalék nincs. L. e műre vonatkozólag Ballagi Gézának *A politikai irodalom története* cz. művét, a 171. 201. és 611. lapokon.

«Közlök itten én is egy kedves levelet.» V. ö. a 134. és 264. sz. levéllel.

302. lap 3. sor: «*Geyszerrel* szándékozom metzetni a' Títel-Vigneteket...» V. ö. a 40. sz. levéllel.

188. 304. lap bekezdés: «Prof. Szabó László Ur Verseiről is a'kor semmit sem irék.» Szentjóni Szabónak «*A sír-halom*» című költeményét érti, a mely nem is jambicus menetű, mint Földi véli. Ime első versszaka:

Piros rózsá-boltozatok!
Légyen Sírom alattatok,
Ha el-érem halálom'.
Hullott rózsák' levelével
Nyugtassa porom' békével
Az a' jól-téví álom!

Ebből is láthatni, hogy a műben a hangsúly az uralkodó, mely csak a két utolsó sorban nincs megtartva. 8 szótagú s szintén 2 ütemű (4,3).

307. lap 7. sor: «Nagy-Graduálnak ki-adója...» Az irodalomtörténetből ismeretes munka a következő cízzel jelent meg: «Az keresztyéni Vdvoztó Hitnek egy nyomban járó igazságához intéztetett ékes rhythmusu hymnusokkal, prophetai lélekkel szeresztetett szent 'Sóltárokkal, örvendetes notájú prosákkal... tökéletesen meg töltetett öreg *Gradval*... Keserői Dajka Jánosnak és Geleji Katona Istvánnak Erdély országában levő magyar keresztyén reformata Ecclesiáknak Pöspökinek... fáradságos munkájok által... Gyula Feir-Váratt, az Igének meg testesülése után 1636.» A Földi levelében való idézet az előző 2-ik lapján olvasható s folytatása a mostani helyesírással itt következik: «Tudom, az tanuló és az megismért fogyatkozásokat örömezt elhagyó emberek ezekből egyet mászt szedegetnek elméjekben, az kik penig inkább akarnak az kösséggel az

vétkes szokásban meg maradni, mint valakivel irásokban és szövegekben, jobbitást tenni, szabad, senki ököket nem erőlteti. Nem volna talán jobb, mint az minden saját régi ős betűinkkel élnénk, az melyekben mindenre kiváló éppen való böltük vagynak és azok szerént az irásban egymástól nem különbözhetnénk; melly böltük még nálunk jelen vagynak, de félok, hogy el ne temetődjenek lassan-lassan, melly bizony kár s szégyen leszen minékünk, ha az mi eleinknek böltük az mi gondviseletlenségünk miatt vesznek el. Jele, hogy azoknak *virtusik*-től elfajultunk.» Szolgáljon ez utóbbi észrevétel buzdításul azoknak, a kik a régi magyar irás jegyeinek földerítésével foglalkoznak.

189. *Klaniczay János*, a ki több érdekes tudósítást közöl az iskoláról, úgy látszik, mint iskola-vigyázó — a hogy akkor neveztek — (visitor) lehetett Kazinczy alá rendelve. A Prónay- és Radvánszky-családokkal ismeretségben levén, némi közvetítő szerepet viselhetett Kazinczy s az említett családok közt. Életéről semmiféle adatot nem sikerült felderítenünk, azon kívül, a mi a Kazinczyhoz irt leveleiben található. Még Horvát István sem említi a *Lexicon eruditum Regni Hungariae* cz. nagy kéziratgyűjteményében; valamint az akkori schematismusokban is hiába keressük nevét.

190. 309. lap fölül 12. sor: «San praeguge mondta *Szilágyi Sámuel*...» a debreczeni superintendens, a Henrias fordítója. L. életrajzát Kazinczy *M. P.* 111—123. lapjain.

19. sor: «egy kis *distinctiót* keresel...» v. ö. a 168. levélre tett jegyzettel.

192. *Fejérváry Károly* (Komlós-Keresztesi) szül. 1743-ban s meghalt 1794-ben. Anyai ágon rokonságban volt a Dessewffy-családdal. Úgy látszik, hogy Sárosmegye közéletében rendkívül nagy szerepet vitt, mint a megyei törvényszék egyik tagja. A magyar nemes családok genealogiájának története mellett, a mely legkiválóbb műve (kiadatlan, kézírata a M. N. Múzeum könyvtárában), sok más műve maradt fenn szintén kéziratban. Sárosmegye történetének írásába is bele kezdett, de bevégzésében a halál meggátolta. L. *Novi eccl. et schol. Annales evangelicorum Aug. et Helv. conf. in Austr. Monurchia.* 1795. Tom. prior: 54—55. l.

313. lap 13. sor: «Gejza Jos. Halotti praedikációi...», csak egy ilyen praed. maradt fenn a következő czímmel: «Eleven temetség. Vagy olyan halotti oratio, mellyben midőn Istenben holdogul ki-múlt, 's példás kegyessége jutalmának el-vételére tellyes reménnyel 's egész bizodalommal el-indult, nemzeti Aranyas Rákosi *Filep Ersébeth* aszszonynak Oratora lett... a' Kolo'svári Unitárium Collégiumban Logicát tanító Ifju, *Gejza* Jo'sef. Kolo'sváratt. Az 1767. eszt.» 11 számozatlan levél.

193. 314. lap alul 17. sor: «1500 frt készen megy a kezedbe.» Kazinczy fizetése eleinte 600 frt, 1789-ben 1500 frt volt s innentől fogva négy tisztviselő (visitor) főszolgabírói ranggal volt alája rendelve.

315. lap fölül 9. sor: «olgyan Faludiban a' *Fillis nyugszik*...» Faludinak XVI. darabja (Bacsányi kiadása, 1824.) kezdődik így. Horváth többször idézi e verset s ezért első strópháját ide iktatjuk:

Fillis nyugszik : mély álomban
 A szép Fillis elmerült.
 Ime, Amor jött azonban ;
 Loppal oldalához ült.

315. lap második bekezdés : «*Ráth M. krizissére* a' Szabó verseiről ...» Hol jelent meg ez a kritika : nem tudunk ráakadni. A «Hadi és más nevezetes történetek» cz. lap ez évi folyamában kétszer is van rövidebb említés Baróti verseiről, de név nélkül, s ezeket nehezen gondolhatta Horváth.

315. lap 2. bekezdés 9. l. : «Érdekettem én az illyent valamennyire a' *Holmi Praefatiójában* ...» t. i. mikor ezeket írja : «Sokann, hogy a' magok' hibás vélekedéseiket másokkal-is kedveltessék, sok szívekbe beverhessék ; vagy valóságos, vagy költött nagy neveket, személyeket, a' magok' írásaikban olyan színbe öltöztetnek, a' millyenbe szeretnek jární tulajdon magok. Sokann, a' meg-emberegett világ előtt gyermekekedni szégyelvén, a' tsalfaságot, a' Moralis Philosophia, erköltsöket javító tudomány' mázzával egy kitsinyt bekenik, és szemlátomást kedvessé teszik. És az illyenek miatt annyira ment már, a' Júnó helyet tündér párát ölelgető Világ ; hogy a' leg-jobb Moralisták-is kéntelenek, a' magok' erköltsöket javalló Törvényjeiket, vagy Mesében, vagy leg-alább Históriában adni-elő.» stb.

315. lap 3. bekezdés 3. sor : «A' Pataki levél engemet nagyon meg-háborított ...» v. ö. a 178. sz. levéllel s az erre vonatkozó jegyzettel.

317. lap fölül 6. sor : «de ha a' *Magyar Psychológiát* el-találom ...» ily című művére czéloz, mely azonban csak 1792-ben jelent meg. Horváth Ádám pályázni akart e művével. A *M. Kurír* 1789. évfolyamának 9. számában ugyanis Görög Demeter, akkor az ifjú gr. Kollinovich László nevelője, 30 arany pályadíjat tűzött ki a magyar psychologia megírására. L. a 276. sz. levélét.

Dr. Szombatirol és *Magyar Györgyről*, a kiket, mint barátait említi Horváth, semmiféle közelebbi életrajzi adatot nem sikerült felderítenünk.

194. 320. lap 3. sor : «Kenneten Sie die treffliche *Julie* persöhnlich ...» Ki volt e leány : csak gyaníthatjuk, de adatok hiányában teljes bizonyossággal meg nem mondhatjuk. Annyi kitűnik Klaniczay leveléből, hogy a Radvánszky leányoknak volt barátja. Úgy látszik, hogy a Prónay-családdal is ismeretségben vagy talán rokonságban volt. Klaniczaynak a róla adott leírása után azt véljük, hogy ő lehetett az a jó módú ház gyermeke, a ki az 1789-ki telet Bécsben tölté s a kinek kedvéért Kazinczy is, később bizonyára megismerkedvén vele, felrándult oda. Toldy e levélre nem hivatkozik. Nekünk úgy látszik, hogy az a homályos alak, a kiről Toldy emlékezik, de a kinek nevét sem tudja, senki más, mint ez a *Julie*. Nem lehetetlen, hogy a Kazinczy L. levelében tett czélzások is ő reá vonatkoznak, a kiért Ferencz «úgy égett». V. ö. a 266. sz. levéllel, a melynek idevonatkozó részét Toldy is idézi.

196. Szilágyi Sámuel műve, a melynek kézirata, ha az előszó keltezéséből következtetnünk lehet, már 1786 óta hevert Landerernél, 1789-ben jelent meg a következő czímmel : «Voltér úrnak Henriása Magyar versekben. Frantzia nyelvből fordítottat a' Tizsán-túl lévő reformátusok' districtusának néhai nagy

érdemű superintendensse idősb Sz. S. Úr által.» A művet ifj. Szilágyi S. adta ki s látta el előszóval. V. ö. a 204. sz. levéllel (351. l. végén).

197. Mondanunk is felesleges talán, hogy az itt közlött művek az *Orpheus*nak voltak szárvá s általában az 1789. évnek nagy része evvel a készülődéssel telt el; legalább a Horváth, Földi és Kazinczy levelei nagyrészt erről szólnak. L. kivált a 264. 267—271. 273—276. és 278. sz. leveleket.

324. lap 9. pont: «Specimina Carminum Latinorum: ha az a' *Németi* az...» *Németi Pált*, a korán elhalt jeles tehetségű ifjú versírót érti, a ki 1758. febr. 6-án született Debreczenben s 1783. jul. 2-án halt meg. Már 15 éves korában nagy jövőt jósoltak neki s azért gr. Teleki József nevelőtől fogadta házához István és László fiai mellé. Latin versei sokáig heverték kiadatlanul. Péczeli József mentette meg azokat a végenyészettől s adta ki 1830-ban, Debreczenben, igen szép s izléses kiadásban. A versek előtt rövid előszó s a fiatal költő életrajza olvasható.

325. lap 5-ik kikezdés: «Majd meg látom azt a híres *Drámát*,» t. i. a Simai fordítását, melyről fentebb szóltunk. V. ö. a 170. sz. levél jegyzetével.

326. lap fölül 3. sor: «De hát minden bizonytalán Rajnis *Te rólad* szebben emlékezett...» Rajnisnak ez év elején jelent meg a «Magyar Virgilius I. darab. Máró Virgiliusnak Eklogái azaz pásztori versei» cz. műve, felső-szopori Szily János szombathelyi püspöknek ajánlva. Két toldalék van hozzá csatolva, egyiknek czíme: «A' magyar Virgiliushoz tartozó sisakos, paizsos-kardos mentő-írás», a melyben Baróti Szabó ellen kíméletlenül síkra száll és minden érdemet megtagad tőle, még azt is, hogy általában poeta és magyar. A másik toldalékban, a melyet Bacsfányihoz és Kazinczyhoz intéz, a fordítás mesterségéről nyilatkozik. Erre czéloz Horváth.

«Elég bors volt neki a «Ki nyertes.» T. i. Baróti munkája, mely 1787-ben jelent meg a következő cízzel: «Ki nyertes az hang-mérséklésben? Az Erdélyiek' nyelvek' járása szerént írta 's a' magyar vers-szerzőkkel közlöttele erdélyi baróthi Sz. D. a' kassai fő-iskolában a' szelídebb tudományoknak első kir. tanítója.» E munkára volt válasz a Rájnis *mentő-írása*, a melyről az itt közlött levelekben többször van említés. Az egész polemia, mely a mult század leghevesebb irodalmi polemijája volt s némileg a XVI. és XVII. század vallási vitáinak hangjára emlékeztet, úgy hiszszük, hogy sokkal ismeretesebb az irodalomtörténettel foglalkozók előtt, semhogy szükségesnek látnók azt hővebben tárgyalni. Különben az itt közlött levelek érdekes adalékokat nyújtanak hozzá. Mintegy két táborra oszlott az akkori írók egész serege, a mi mutatja, hogy milyen fontos kérdés volt akkor az orthographia kérdése, mely szoros összefüggésben van a «hang-mérséklés»-sel (prosodiával). V. ö. a Bacsfányinak és Barótinak írt s e levélhez csatolt levelekkel, továbbá Földinek a 263. számú levélével.

199. *Csapodi Gábor*, a kit Horváth többször említ leveleiben (egyszer hibásan Gáspárnak írja), mint a 264. sz. levélből kitűnik, Somogy vármegye főszolgabírája volt ez időben. Kazinczy a *M. P.* 375. lapján szintén említi, de már mint Somogy vármegye első alispánját, a ki 1825-ben 64 esztendősen korában halt meg. A *Helikoni virágokban* «Keresztes Bálint» stb. cz. versének egyik so-

rához Kazinczy a következő jegyzést teszi: «Csapodi Gábor Ur, Somogy Várme gyei Fő Szolgabíró, Horvátnak is, nékem is betsült, 's szeretett Barátom.»

Varjas János (341. l.), hírneves debreczeni tanár a mult század második felében, született 1721-ben Acsán. Iskoláit elvégezvén, Zürichbe, majd Utrechtbe ment, honnan 1750-ben visszatérvén, a kecskeméti iskolához hivatott tanárnak. Itt két évig működött s ez után jutott Debreczenbe a keleti nyelvek tanszékére. 1786-ban halt meg. Itt említett énekét, mely csupa e hangzóból áll, maga Kazinczy is kiadta a «Magyar régiségek és ritkaságok» todalékjában 1808-ban s elmondja, hogy e verset megszerezni, jóllehet ez azelőtt mintegy harmincz évvel jelent meg, annyi fáradságába került, mintha csak valami XVI. század-beli ritkaság lett volna. A vers címe a következő: «Megtért embernek énekje, mellyet nem régen szerzett és egy megkeseredett, de reménységgel teljes lélek' képében tett fel egy nevezetlen ember Debreczenben.» A vers 55, öt sorú stró-phából áll. Első strópháját mutatványul ide iktatjuk:

Vétkeztem, jéh! vétkes fészekben;
Vétkes test 's vér lett kezdetem.
Elnézem teljes életem':
Ezer 's meg' ezer esetekben,
Estem vétebben.

343. lap fölül 2. sor: «Éppen ma vettem Szombathelyről a' vólt Tihani Apátúr levelét», t. i. *Vajda Sámuelét*, ki mint dömölkai administrator s theologiai tanár 1760-ban lett tihanyi apáttá. Vajda korának egyik legtudományo-sabb embere volt. Késő öreg korában, 1795-ben halt meg.

«Szombathelyi Püspök» t. i. felső-szopori Szily János, a kinek beiktatá-sára Rajnis egy örvendező verset írt, mely a *Kalauzban* is megjelent.

202. 348. lap fölül 5. sor: «Geographicum opusculum ill. D. Com. *Török*. .» Török Lajosnak ilyenmő munkájáról nem szerezhettünk tudomást. Mindössze két kis műve jelent meg — legalább a M. N. Múzeum könyvtárában csak kettő található —; egyik 1789-ben, mely a nevelésről szól; a másikban pedig, 1803-ban, egy új orvosság hasznáról értekezik. Ez utóbbiról Kazinczy későbbi leveleiben is többször van említés.

204. 351. lap alul 3. sor: «Henriássát (Szilágyi Sámuelét) azért szeretném látni» . . . v. ö. a 196. sz. levéllel s az erre vonatkozó jegyzettel.

352. lap fölül 1. sor: «Kár volt Debreczenben jártodkor T. *Hunyadi* Uram-tól elő nem kérni az ő magyar Horatiussát . . .» Hunyadi (Szabó) Ferenczet érti, a debreczeni prédikátort, a ki később superintendens lett. 1743-ban született Telegden, hol atya, szintén Ferencz, prédikátor volt. Svájczai tanulmányútjáról visszatérvén, Szilágyi Sámuel superintendens mellett káplánkodott Debreczen-ben, a hol előzékeny s kedves modorával az egész lakosság tiszteletét kivívta s gyorsan emelkedett az egyházi hivatalok rangfokozatán. 1795-ben halt meg Sáros-Patakon. A Csokonai életét bővebben ismerők tudják, hogy a költőre kimondott ítélet végrehajtását ő húzta-halasztotta, azt vélvén, hogy az izgalom lecsillapultával talán még el lehet simítani a dolgot. Egyébiránt részt vett a debreczeni grammatika szerkesztésében is. Egyházi beszédeinek számos gyűjte-

ménye jelent meg 1791-től 1808-ig. Műveinek nagy része azonban kéziratban maradt fenn.

205. László a testvérbátyján, Ferenczen, elkövetett méltatlanságok miatt van e levelében úgy felindulva. T. i. Ferenczet hivatalos életében, talán a közös iskolák létesítése s a német nyelv tanítása érdekében kifejtett törekvései miatt, némi világpolgáriai érzelmek, sőt vallástalanság vádjával is illették. Ide járult szabadkőművessége, főképp pedig protestáns vallású volta, mely miatt kivált a kath. püspökök nagyon megnehezítették állását, a mire egyik beszédében világosan céloz is. «Szolgálatom' harmadik esztendejének végével — írja a *Hivatalba vezető beszédben* — mind öszveséggel 124 oskolát, 's ezek közt 19 közöst, 2 félig közöst, 61 Pápistát, 5 Oroszt, 25 Lutheranust, 5 Kálvinistát, és 7 Zsidót mutathatok.» De másfelül kénytelen bevallani, hogy sokat nem tett, a mit tehetett volna, mert — úgy mond — boszantások s igyekezetének hátráltatásai némelykor elcsüggesztették. Egyébiránt a *norma*, mely közös iskoláival és német nyelvvel valódi bohrányköve volt a felekezeteknek, az írók közt is ellenségeket szerzett Kazinczynak. V. ö. a 229., 231. sz. levelekkel, a melyekben Horváth a Péczeli panaszát tolmácsolja, és a 274. számúval, a melyben Kazinczy e panaszokra felel. (524. l.)

359. lap bekezdés: «A te Confessiod in *puncto amoris*. . .» V. ö. a 168. 186. 194. és 266. sz. levelekkel s az ezekre vonatkozó jegyzetekkel.

206. A levélben (360. l.) említett *Losonczy István*, a «Hármas Kis Tükör» neves írója, 1709-ben született Debreczenben. Iskoláit elvégezvén, czeglédi rektorra lett s innen Utrechtbe ment, hogy tanulmányait tovább folytassa. 1741-ben a nagykőrösi ref. főiskola igazgatójává választá, hol lelkesen működött tovább egy negyed századnál. 1780 táján halt meg. Számos munkát írt, de nevét legtovább fentartá a már említett «Hármas Kis Tükör», mely vagy 25 kiadást ért. Magyarország földrajzi leírását ebből tanulták apáink a mult század végén, sőt még a jelen századnak első felében is.

360. lap alul 6. sor: «A *Rájn*is pánczélos . . . mentő levele» . . . v. ö. a 197. levéllel s az arra vonatkozó jegyzettel. A későbbi levelekben is többször van említés téve ez éles és kiméletlen hangon írt polemiaíró.

Antonius Mizaldus híres orvos művének egyetlen magyar fordítója akadt *Nadányi Jánosban*, ki e fordítását Bornemisza Anna fejedelemasszonynak ajánlja. Czíme: «Kerti dolgoknak le-írása. Négy könyvekben rendezen bé-fog-laltatott: mellyek közzül az első A' kerteknek Gondviselését, ékesítését, és sok rend-béli titkait mutatya meg: a' második az óltásnak mesterségét adgya előnkbe; az harmadik kerti holmiknek orvos hasznait rendre írja ki; a' negyedik a' kerti holmiknek, parajoknak, gyökereknek gyönyörűséges állapotban megtartásoknak módgyát fejtegeti. . .» Kolozsvár, 1669. eszt. A munka mindössze 75 példányban nyomatott. Ugy látszik, Horváth ugyanazt a példányt láthatta a gr. Széchenyi könyvtárából, a melyet magunk is láttunk.

Michael Adami jezsuitának, később udvari agensnek itt említett műve 1760-ban jelent meg a következő czímmel: «Ausführliche und neuerläuterte Ungarische Sprachkunst, der hochlöblichen Deutschen Nation zum Besten, Besonders aber zum Nutzen, und Dienst derjenigen, so Verwandtschaft, Amts- oder

anderer Umstände halber mit den National-Ungarn Umganges pflegen müssen.» Adami 1781-ben halt meg s Rát Mátyás a *Magyar Hirmondó*ban azt írja róla, hogy magyar grammatikája oly kelendőségnek örvendett, hogy csakhamar elfogytak a nyomtatott darabok, és «a hol vagy egy ír-magúl találtatott, azért aranyat is adogáltak. Valakik ő utána magyar grammatikát írtnak, mind valamennyin vagy az ő nyomdokiba léptenek, vagy nálánál sokkal többet hibáztanak.» Művét Károly főhercegnek ajánlotta. V. ö. Szinnye J. *Magyar írók élete és munkái* 1890. I. köt. 62—63. l.

363. lap *Kalmár György* neve nem ismeretlen az irodalomtörténettel foglalkozók előtt, de inkább különözségeiről, mint tudományáról. Számos munkái közül az itt említett a legnevezetesebb, mely «Prodromus idiomatis Scythico-Mogorico-Chuno-Avarici, sive adparatus criticus ad linguam Hungaricam» czímmel jelent meg Pozsonyban 1770-ben. Mint orientalista külföldön is hírré kapott. Kazinczy elbeszéli, hogy «míg Prodromusát (Landerernél) nyomtattatá, egy kerti nyaralóban töltötte a telet, fázva, koplalva s nyakiglan ülve a szalma közt s úgy dolgozó verseit, reszkette minden tetemiben a hideg miatt.» V. ö. a *P. E.* 61. 62. l.

210. 369. lap alul 6. sor: *Vattay István*. E név viselőjének kilétét gyanítani sem tudjuk. Horváth többször említi, de ily nevű egyéniséget akkori schematismusainkban is hiába keresünk. Horvát István a *Lexicon eruditorum Regni Hung.* cz. nagy gyűjteményében főlemli egy *Watay István* nevű tanulót s hivatkozik a Weszprémi *Succincta medicorum biographiájára*. (Cent. III. Tom. IV.) Weszprémi id. helyén azt találjuk, hogy *Watay* 1775-ben Leydenben tanult. . . . .

371. lap fölül 2. sor: «*A Paraszt énekedben . . .*» Melyikre czéloz Horváth, nem tudjuk. A kiadottak közül bizonyára egyikre sem. A 187. sz. levélben közlött két versszakra sem értheti, mert abban van cadentia.

371. lap 3-ik bekezdés: «Ha Patakon megfordúlsz, mutasd meg az én Énekemet, melyet *ide rekesztek . . .*» Horváth e leveléhez semmit sem mellékel. Talán a már ekkor készülő *Kedves tsalattatását* érti. V. ö. a 214. sz. levél.

Mint Horváthnak e leveléből olvasható (369. l. bekezdés 4. sor): két más levél volt hozzá csatolva, t. i. Baróti Szabónak Horváthoz s Horváthnak Barótihoz írt levele, a melyek azonban az eredeti leveleket tartalmazó gyűjteményben nem voltak a szövegben közlött levelekhez kapcsolva s csak később akadunk reájuk. Idecsatoljuk mind a kettőt az eredetiekhez hű másolatban:

Szabó' levele Horváthhoz. Költ Kassán 2-a Mai 1789.

Barátom! Balra ne véld hosszas halgatásomat; Ezer foglalatosságaim voltak; olyanokkal pedig épen nem bővelkedtem, a' mellyeknek meg-írásával érdemed szerént kedveskedhettem volna. Azért Barátim által mind eddig ígéretekkal tartottalak. Utolsó leveledre hogy leg ottan meg feloljék, már mintegy kénszeríttem.

Miben bántottunk-meg Barátom! hogy illy véletlen idegenségre fakadnál? mit jelent ez: *örömet cooperans is lennék*, ha . . . ? mi okra tilalmazod nevednek ki tevését? mi végre nézve választottad inkább imez ígéket: *írta egy valaki Túl a' Dunán*. A' mint sajdíthatom a' dolgot, Batsányi Barátom ellen látszatol nehezelti. Veled lett levelezéseiben meg bántott e, nem e? azt nem tudom; azt

tudom: hogy midőn előttem felőled emlékeznek, mindenkor hírednek gyarapítására szándékozott: ha némelly darabjaidnak még közre ki adását még nem javallotta, azon talán nem akadsz fenn, mivel magad is meg vallottad, hogy még az utolsó tsinosgatáson által nem estek. A' többit pedig illendő betsülettel magasztalta. Azért ha valamit kedved ellen talált tselekedni, arra ne magyarázd, mintha valami elsőséget vadászna. Egyenlő akarattal keltünk össze, magunk között minden fellyebbezést előre ki rekesztvén. Hogy ezen fellyebbezésnek mindenkor ellensége volt Batsányi, azt igazán írhatom. Tedd le a' gyanóságot, és a' szépen el-indult dolgot ne kívánd ezen újítással meg zavarni. Annak okát éppen nem látom, miért akarnád nevedet Museumunktól meg-tagadni. mert ebből is: *irta egy valaki túl a' Dunán*, sőt írásod módgyából is kiki azonnal reád ismer. Az sem elegendő ok, nevednek palástolására, hogy az írás módjában velünk, a' versek' mértékjében pedig velem nem egygezel. mert mi is valahányan vagyunk, annyi tsapásra ereszkedtünk, ezzel a' nyelvnek belső előmenetelét semmit sem hátráltatván. Nézd el az öreg B. Rádait; ez mind társunknak valya magát, mind nevének ki tevését meg-engedte kérésünkre. [!] Ne engedd Te is, hogy változó tselekedetedből valami bal ítéletet vehessen valaki Museumunk ellen. most kezdünk valamihez; nyakát ne szakasszuk meg hasonlásunkkal arról bizonyossá teszlek, hogy írásodban semmi változtatás nem fog esni. Örvendek Társaságtokonn; segéllye elő a' Magyarok Istene. bár minden Fő Városban kelne egy egy.

Rajnis mint bánt legyen velem. nem szükség említenem, eddig magad is olvashattad. meg vallom Barátom, hogy igen sok ez, egy betsületét szerető emberre. A' Ki nyertest meg nem bontogathatván, más részekről támadott meg.

Ha valakinek nálatok tetszeni fog a' majd ki jövő első Darabja költeményes munkáimnak etc. etc. — — —

Kazinczi Barátom nintsen itthon; Batsányi Barátom általam tisztel. Ez az utolsó Leveledet velem közölvén, e' szókra fakadott: *Ezt az embert valaki fel büjtögetta én ellenem, mert a' mennyire Horváthnak magyar szívit ismerem, illy kemény és esdeklő pennával nem illetett volna. idegen méreg fekszik szavaiban.* Batsányit mind eddig olyannak ismertem, a' ki szemben néha keményebben szóll az emberrel, de háta megett meg nem támadja, sokaknak ellenkező szokások ellen.

A' mint észre veheted írásom' módgyában, én magam is néhult változtatást tettem. jóllehet most több betűre legyen szükségem. mert p. o. *mondgya*, *adgya*, *gondgya*, 's a' t. sokkal jobban ki űti az igaz magyar hangot, mintsem *mondja*, *adja*, *gondja*, 's a' t. mivel a' j betű az ilyen esetekben tsupa németes ki ejtést hoz be. Az ilyeneket is *fordított*, *épített*, 's a' t. inkább így írom, mert ezzel mind a' Magyar Országiai *i* betűjét, mind az Erdélyiek *tt* kettőztetését össze békeltetem. Élly szerentséssen. Kassán, Pünkösdhava 2. napján.

igaz barátod

Szabó Dávid.

Horváth Válassza Szabóhoz Szántódról 25-a Mai 1789.

Kedves Barátom! Hosszas halgatásodat balra nem magyarázhatom: tudom foglalatosságodat; mind az által, hogy érdmem szerént valókkal nem bővelkedtél, ezt a' ki fejezést szégyenlem. nekem ha jó Barátom' levelében két három

sort olvashatok 's látom alatta nevét, elég öröm. és érzékeny serkenést indít ereimben. Tudom azt, hogy nem minden embernek engedik meg foglalatossági, hogy a' levelekből hasonló örömet érezzen, ez az oka, hogy én is ritkábban látogatlak Tégedet leveleimmel, mint némelly jó barátimot. a' mit Társaság-tokhoz kellett is írnom, többnyire Kazinczi 's Batsányi Urakhoz küldöttem. Úgy igyekezem most is, hogy 2-a Mai költ leveledre tett ezen válaszom a' mennyire lehet, rövid legyen; tsak hogy Te is a' rövidséget ne magyarázd Laconismusra.

Te engemet tudtomra meg-nem-bántottál. Batsányi Úr bántott e vagy nem? maga tudja. de én tsak ugyan szégyenleném azt meg-bántásnak nevezni. mert igaz ugyan, hogy minden fullánk olyan hegyes, a' millyenre faragták; de a' szúrás tsak úgy fáj a' mint érzik; jobb hát azt nem érzeni. Azt sajdítod Levelemből, hogy Batsányi Úrra láttatom neheztelni; sőt inkább azt munkálodom, hogy ne neheztelhessek; ha úgy vélekedel, hogy nevem titkolásával társaság-tokat bontogatom, ezt is azért tselekszem, hogy se ő, se én ne neheztelhesünk. de tsak ugyan

Nem látom által, mit vontam volna vissza abból a' mit ígértem; most is Társatok vagyok úgy a' mint eddig voltam; eddig is tsak abban állott Társ-voltom, hogy némelly darabokat küldjek Museumtokba. azt most is meg-aján-lottam, Batsányi Urhoz küldött utolsó Levelembé. — Valóságos Társá pedig engemet sohasem tettetek Az én emberséges Declaratiomra, melly szerént az időtől várván, magamat alkalmatlannak vallottam; Te magad azt válaszoltad, juthat eszedbe: hogy Társaságtokba kívánczóságom egyenlő akarattal helybe hagyatott: én velem pedig azólta is úgy mint Társal semmit se közöltetek. még azt sem tudom, miből fognak állani második 's harmadik ki adástok. Az én némelly darabjaimat nem a' Museumba valóknak lenni meg irtátok, és azt mint Társok ugy határozótátok meg. ha hát én is Társ vagyok, kellett volna látnom minden egyéb darabokat, vagy legalább tudnom azoknak némelly részszét; hogy voksomat adhattam volna. nem gondolhattam hát egyebet, hanem hogy Ti Kassán egynehanyan, a' kik öszve gyűlhettek, Társok vagytok, és a' hozzátok küldött darabokat meg vizsgáljátok, 's meg itélték. a' Többek pedig tsak annyiban Társok, hogy küldenek nektek ki adni valót. ezt én is megajánlottam, 's most sem vonom vissza; hanem hogy se versemet, se írásom módját ne változtassátok, azt már meg kívánhattam, mert a' mit a' magaméban jónak látok, azt addig rossznak nem vallhatom, míg meg nem győztettem felőle. és így inkább arra állottam, hogy hagyjátok ki egészen.

Hogy nevemet el titkoltatni kívántam, vagy inkább tsak ki nem iratni; ennek éppen az az oka, hogy Társ nem vagyok. hogy az *egy valaki Túl a' Dunánból*, és írásom' módjából akarki reá ismer darabjaimra, az meg lehet; de abból tsak által is fogja látni akarki, hogy Társ nem vagyok: hanem tsak a' Museumot akarom bővíteni, és őrzöm egyszersmind Társaságtokat az egyenetlenség gyanújától, mivel a' mértékben 's írás' módjában töletek különbözöm. használ még ez arra is, hogy ha valaki Darabjaimat gyengéknek, pallérozatlanoknak, 's hijjánosoknak találandja; nem hárul a' szégyen a' Ti Museumtokra, azt fogja mondani akarki: Ah! ez nem a' Társaság' munkája, hanem egy játszi 's kevéssel gondoló Poetáé. ebben a' tekintetben, hogy B. Rádai a' maga nevét el nem titkolja, az nem tsuda; mert ő talpig tanúlt ember; 's tudja mind maga

mind a' világ, hogy az ő munkáinak meg ítéelésében Ti bírók nem lehettek. De ha éppen nevémet kívánod, én nem bánom; 's mit is szégyenleném én, a' B. Rádai, a' Te Neved, 's más érdemes nevek között látni a' magam nevét? tsak hogy találjatok neki valami külömböztetést; vagy írjátok görbe betűkkel *cursivis*, vagy csillagot tegyetek mellé, vagy korlátollyátok be egészen, így

Horváth Adám

ne neheztelly ezért; mert midőn töletek annyira külömbözöm,

az egész világ meg ítélné engemet, hogy egy Társaságban tsak magam vagyok olyan ki vonó, a' ki nem akarok úgy írni, mint a' többi, de ha látják nevémet a' Tietektől meg külömböztetve, azt ítélik: nem tsuda ha külömböz, mert nem Társ.

Isten mentsen meg, hogy a' kezdetnek nyakát akarnám szakasztani; én is azt akarnám, a' mit Te, hogy bár minden városban egy egy társaság volna. Szentül esküszöm, hogy igyekszem gyarapításán Museumtoknak; ha volnék külön külön minden társatokkal olyan ellenkezésben mint Te vagy Rajnissal: még akkor is olyan forró volna Magyar vérem, hogy erőlködném segíteni Szent Szándéktokat. Különözhet egy valaki egy valakitől; de azonban az Anyát, a' Hazát, a' nyelvet, az ellenkező Atyafiaknak, Hazafiaknak, Magyaroknak, együtt segíteni nem akarni, halálos vétek volna.

Batsányi Urnak ezen panaszára: *Ezt az embert valaki fel bujtotta ellenem* etc. feleljenek meg maga tulajdon Levelei; feleljen pedig az én ment-ségemre az én első, tökéletes emberséget mutató Levelem. — én nem vitatom — arról tsak ugyan felelek, hogy semmi familiaris spiritusra nintsen szükségem. Mióta a' születéssel belém adatott Magyar vér szabadabb folyásra eredett: szabad Lelkem, tsekélly Tudománykamban olyan regulákra talált, melyek szerént egy két levélből, kivált ha az írásra magam adhatok alkalmatosságot, hamar által látom a' szívet, és meg-érezem: hogy Rabság nélkül lehetek e jó Barát. Nem hogy engemet valaki más harmadik ellen fel bújthatna; sőt inkább vagynak olyan egy mással ellenkező barátim, a' kiket minden erővel öszve vonni 's visszálkodásokat félbe szakasztani erőlködöm. noha azomban, hogy magam, ha bánatanak, leg bolondabb vagyok, azt nem tagadom.

Rajnis mint bántott meg? még nem láttam: de előre is képzelem, míg látnám. arra alig merlek kénszeríteni, hogy meg ne bosszúld, mert tudom írás-tokból, milyen érzékenyek vagytok mind a' ketten.

Győrben meg halván Nagy István, etc. etc. — — — —

Veszem észre igen is, hogy írásod' módját változtatod, és szégyenlem; nem hogy a' mostani jó írás' módjának (a' mennyire meg vagyon) a' szó ki ejtésekhez képeest változtatni kellene. hanem inkább, a' mellyek már most a' pronuntiatio szerént hibásan iratnak, ha nagy szem szűrés nélkül meg eshetik, azokat is az eredeti törvényes írás' módjára kellene vonnunk; most van ideje: ha a Orthographiát önként el-rontjuk; a' maradék meg ítélt érte; kárt teszünk az utánunk élendőknek azzal is, ha egy Társaságnak több tagjai külömböznek az Írás-ban; a' Német minden Tartományban más-más-képpen beszél, még is egyformán ír: majd ötven hatvan esztendő mulva a' szegény magyar bele tekintvén a' Museumba, soha sem tudja magát meg határozni, ha úgy írjon e mint Te, vagy más? akar-milyen tsekélység legyen az Orthographia, ha leg alsó Gráditis is, tsak azon kell a' lépést kezdeni; *Módyga, adgya, gondgya*; ha a' hang szerént akarsz írni, miért nem írod inkább: *mógyga, aggya, gonggya*, mert úgy hangzik. Batsá-

nyi Ur írja: *Férjfi*, pedig ez is csak így hangzik: *férfi*, egy szóval: az ilyenekből egész Törvénytelenység következhetik. Azt irád nekem első Leveledben, hogy a' mint eddig irtál, azt meg-nem-változtatod. én pedig akkor fontos okokkal kénszerfettelek némellyekre. de még Rajnisnak 's Révainak is, az ilyen magaddal való ellenkezéssel sok okot fogsz adni az ízetlenségre. Ám Te lássad.

Kazinczi Ur írja nekem, hogy egy versemet, mely így kezdődik: *Férjfi ember magyar*, nektek által adta, hogy ha tettzik, a' Museumba iktassátok be: de én neki is meg írtam, 's Tégedet is nagyon kérlek, hogy azt hagyjátok ki. Félek a' szótól; nagyon szeretek érzékeny szívű jó barát lenni, de sok hideg vérű olvasók tsúfot úznének versemből. 'S talám Vanitással vádolnának. Használna az a' darab sok barátságatlan embernek ki készítésére, de ha kedvetek lessz ki adni, inkább némelly helyeken egy-egy kitsinyt változtatni fogok benne. 's az után meg küldöm. Jó szíve van Kazinczinak, nem fog nehezeltetni, ha vissza adjátok, mikor én kérlek. Élly szerentséssen. Irtam — — — igaz barátod Horváth mp.

211. 373. lap fölül 10. sor: «*Michaelis Tsomós inauguralem dissertationem . . .*» Tsomósnak, ki 1781. szept. 12-kén állta ki a szigorlatokat. itt említett műve a következő czímmel jelent meg: «*Dissertatio juridica ad decreti Tripartiti partis 1-mae tit. LVII.*» Claudiopoli 1784.

Az itt felhozott művek közül csak a *Galambos Mihályét* nem említettük még, a melyet Fejérváry rosszúl idéz. Ez ugyanis ily czímet visel: «*Hieronimus József [gr. Colloredo] Salisburgum érsekének Pásztori levele a Salisburgumi érsekségnek 1782-ben a tizenkettődik száz esztendő bé telése után esendő öröm esztendeje'* innepére. Németből magyarra ford. G. M.» Pozsony, 1787.

212. 375. lap 5-ik bekezdés: Das Verhältniss des Pastors *Fabriczy* mit dem Herrn von H. . . » *Fábriczzy* Andrásról csak annyit sikerült megtudnunk a *Schedius Zeitschrift von u. für Ungarn* cz. folyóiratából (1803. III. f.), hogy szepességi író s pópádi prédikátor volt. Katechismust írt s ezen kívül a következő munkája ismeretes: «*Das Verlangen der Frommen nach dem Hause des Herrn. Eine Predigt.*» Megjelent Lőcsén, 1785-ben. Hogy miféle viszállya volt, s kit kell a *P.* és *H.* kezdőbetűk alatt értenünk, mind ez még földerítésre vár.

213. *Benkő Ferencz*, korának nevezetes magyar tudósa, 1745-ben született Magyar Láposon. Elvégezvén alsóbb és középiskoláit, 1776-ban Svájcba ment s a theologiai tudományok mellett a természettudományokkal is behatóan foglalkozott. Visszatérvén külföldi tanulmányútjáról, a nagyszebeni ref. ecclesia megválasztotta papjává. Itt írta a Magyar Mineralogiáját s több más művét, melyek olvasóink előtt bizonyára ismeretesek. 1816. decemberében halt meg. Életéről többben írtak. Egyik legjobb életrajza halála után a *Tud. Gyűjteményben* jelent meg. 1817. évf. XII. füzet 112—117. l.

217. 384. lap fölül 4. sor: «*Ide zárom* azon történetnek *Históriáját* versekben:» a 214. sz. alatt közölt *Kedves tsalattatás* című versét érti, a melyet, úgy látszik, e leveléhez mellékelte. Megjelent az *Orpheus* 1. füzetében is *Tsalattatás* czímmel.

4-ik bekezdés: «*Olvastad e az igaz magyarnak* harmadik darabját?» Szeitz Leonak itt említett műve a következő czímmel jelent meg: «*Igaz Magyar.*

Az az: az igaz magyaroknak Máriához, az ő Nagyasszonyokhoz és nagy Pátronájokhoz való különös ájtatosságáról; és a mostani ujságokról. Irá Máriafi István.» Párisban és Berlinben 1785—1789. A harmadik darab 44-ik lapján (a kéziratban hibásan 42. l.) a *Görtsös Bot, Bányász csákány* című pamphlettekről szólván, így folytatja Szeitz: «Ezen malomban örül még ama' nem rég költt *Hunniás* is a 73. 76. Lev. 's több helyen is.» Az első lapon nem tudjuk, mi sértette Szeitz vallásos érzését, hanem a 76-ik lapon már világosan látszik, hogy azok a sorok voltak visszatetszők előtte, a melyekben Horváth a váradi és egri püspökök sorsát írja le ekkép:

Úzi (t. i. a váradi püspök a törököt), de nyomorúlt, ő a' szent Irással
Jobban tudván bánni mint a hartzolással.

Míg megy győzedelem 's öröm' kiáltással,
Jön a' derék sereg szörnyű ropogással.

Meg-ijed a' Püspök; és hátra fordúla
György után, ki régen már vissza-nyomúla,
Megy: — hogy közel érje, a' lápnak indúla,
De szegény lovastúl a' posványba fúla.

Az Egri Püspök-is úgy meg-szorítottat,
Hogy futva *Galata* Vár-felé vágatott,
De hogy a' Táborba haza hátolhatott,
Soha-is a' hartzonn többé nem láttatott. stb.

Azok a művek, a melyekhez Szeitz a *Hunniást* hasonlítja: *iksüt tők* és *Zakkarías* stb., az első Matkótól, a másik Szatsvaitól való. L. ezekre bővebben *Ballagi Géza* id. műve 75., 135., 169., 171., 172., 199. stb. lapjait.

386. lap fölül 7. sor: «Úgy teltszik hogy vannak már olyan strophái Dr. *Veszprém*inek is...» Veszprémi Istvánra, a mult század nevezetes orvos-írójára céloz, a ki fiatalabb korában csakugyan foglalkozhatott versírással is, mert Sándor István említi «A magyar királyok versekben» című művét is, mely Bécsben, 1752-ben jelent meg. Életére nézve l. *Lit. Anzeiger* 1799. 17. *Veszprém*, 1866: 12. sz. s leginkább ifj. Szinyei József: *A m. irodalomtörténetírás története*, Budapest, 1879.

221. Kazinczynak a levél elején említett betegségére több levélben van célzás. L. a 223., 225., 226., 228., 229. stb. számú leveleket. Erre vonatkozólag Toldy id. műve 121. s 122. lapján ezeket olvassuk: «1789. május utolsóján Szepesből visszatérvén, ideglázba esett. Kassának még most is emlegetett híres és emberszerető orvosa, Viczaynak nappali és éjjeli gondjai, a nála virrasztó édesanya ápolásai daczára napról-napra enyészék a gyógyulás reménye: június 19-dikén lemondának életéről végkép; a jó Baróti miséjébe, Kovács István ref. pred. 20-án vasárnap lévén, köz könyörgésébe foglalja őt, Kassa holtján hirdeti, az irodalom emberei szerte az országban mint elhunytat siratják, s a sebész, ki azon éjjel az utolsó szert, rendelethől, de meggyőződés nélkül, alkalmazá, midőn reggel újra hivatnék, meglepetve kérdezi: Tehát nem halt meg? A szer hatott: a szerencsés fordulat beállott... A betegnek ismerem volt felvilágosodott, bár erkölcsös gondolkodása s vallási türelme, s a tiszteletes úr (az említett Kovács) úgy hívé, hogy a haldoklóért így kelle könyörgenie: «Vagyon, Uram, ezen mi

gyülekezetünkben egy úri renden lévő betegünk. Ez, Uram, egészséges korában a haszontalan gondolatok szélvészétől hányattatván, Tégedet megismérni nem akart: adjad, hogy . . . most ismerjen meg, és . . .!» A superintendens conventben dorgálta meg a túlbuzgót; kinyilatkoztatta, hogy ismeri a betegnek egész gondolkozását, s adja Isten, hogy mindennek annyi religiója legyen.» V. ö. még a 238., 257. sz. levéllel.

397. lap *Erdődy Lajosra* nézve l. a 63. sz. levél jegyzetének 1-ső pontját.

U. o. «*Bessenyei* Tudomány nélkül affectálja a' leg-sublimisabb Philosophust . . . Ausoniát Lausioniának nevezi *tudatlanságból, akár mit mond Batsányi a' Muzzeum 2dik darabjában.*» Czélzás Bacsányinak a «*Bessenyei Györgyről és annak munkájáról*» czímen írt dolgozatára, a melyben Bessenyei nagy érdemei először vannak a közönség előtt is nyilvánosan méltatva. L. *M. Muzzeum* 106—133. l.

398. lap fölül 5. sor: «A 2dik Negyedében a' Museumnak Klopstocknak Messiásából fordított darabokra fogsz találni.» Kazinczy t. i. az I. és II. énekből töredékeket közölt prózai fordításban.

222. «Panasz képpen hallottam, hogy Péczeli *Jung*-ját a' Museumnak második darabjában meg rostáltatok» . . . v. ö. a 153. sz. levéllel s az erre vonatkozó jegyzettel.

224. 401. l. 6. sor: «A' Veszprémi István *Medicorum Biographiáját* kéred?» Az itt említett nevezetes munkának teljes címe: «*Succincta medicorum Hungariae et Transilvaniae Biographia. Centuria I—III.*» Lipsiae, 1774. 3 kötet.

225. A levélben említett műveknek egy része, mint a Magyar Hunyadi (*Hunnias*), Orczy és Révai költeményei, *Zayr* (Pézteli ismeretes fordítása), Egy Budai Történet (a melyen Gvadányi József «Egy falusi notariusnak budai utazása» cz. művét érti) az irodalomtörténetből ismeretes. — *Poóts* A. művére nézve l. a. 180. sz. levélre vonatkozó jegyzetet. — *Rosai Antal*nak semmiféle műve sem ismeretes sem nyilvános könyvtárainkban, sem Petrik Magyar könyvészeti-ben. Ugy szintén a *Gejza* «*Conciones funebres*» munkája is ismeretlen. Mind össze egy beszéde jelent meg nyomtatásban; l. a 192. sz. levélre tett jegyzetet.

402. lap fölül 10. sor: «Habui nuper Fortunam cum S. D. Fratre Andrea Kazinczy constituendi, qui mihi recenter editi *Babrii** cujuspiam operis gustum fecerat.» *Babrius* életéről, a ki *Babrius* vagy *Gabrius* néven is előfordúl, semmit sem tud az irodalomtörténet azon fölül, hogy görög költő volt, a ki Aesopus-féle meséket (*mythica*) írt tíz könyvben. Meséi közül ötvenhárom darab fön is maradt. Negyvenhárom Manutius adott ki közülök 1505-ben, nyolczat pedig Frobenius 1518-ban. Fejérváry, úgy látszik, a következő czímű újonnan kiaoott művet érti: «*Thomae Tyrwhitt dissertatio de Babrio, fabularum Aesopearum scriptore, inseruntur fabulae quaedam Aesopeae nunquam antehac editae ex cod. Ms. Bodleiano. Accedunt Babrii fragmenta. Editio altera atque auctior. Praefatus est Theoph. Christ. Harles. Erlangae, 1785.*»

* Minden valószínűség szerint *Babrii*-t kell a levél szövegében kérdőjellel ellátott szón értenünk. Más hasonló név, a melyet e szó kéziratából ki lehetne olvasni, semmiféle, előttünk ismeretes bibliographiai műben nem fordul elő.

Gr. Brunsvík József, a későbbi országbíró, Antalnak, a család fénye és méltósága megalapítójának, fia, már 1786-ban val. belső titkos tanácsossá lett, később Nógrád vármegye főispánjává. Életét 1827-ben végezte. L. a *Tudományos Gyűjtemény* 1828. évf. I. f. 122. l.

227. A levélben említett kézirat Aranka fordításának kézírata volt, mely nyomtatásban *Julia' levelei Ovidiushoz. Németből szabadfordítás* címmel 1790-ben Kassán jelent meg 6, 136 lapon. A fordító neve nincs kitéve, de hogy Arankáé, ezt az itt közlött (232., 240., 249.) levelek is kétségtelenné teszik.

228. A levélben említett *Prónay Gábor* báró, a föntebb említett Lászlónak, a csanádi főispánnak testvére. Mindkettőt 1770-ben emelte Mária Terézia báróságra. II. József alatt a pozsonyi kerület főigazgatója lett, majd azután Bars- és Gömör vármegyék főispánja.

Prónay Sándor (1760—1839) Lászlónak fia s korának egyik legtanultabb s legműveltebb főura. Mint buzgó protestáns, az 1790-ki zsinaton is részt vett s lelkesen fáradozott a kormánynál felekezete érdekében. Az *országgyűlés elrendezéséről* írt műve 1830-ban jelent meg. A tudományok pártolásával maradandó hírnevet szerzett magának. Neje gr. Teleki Janka volt, a kitől nem maradt gyermeke. Nagynyja Radvánszky leány volt s talán ennek valamelyik ivadékára czéloz Klaniczay e levelében. L. Székács J. emlékbeszédét a *magyar tudós társaság évk.* V. 1. 187. l.

229. 409. lap fölül 13. l: «General *Splényi* . . . » t. i. Splényi Gábor altábornagy (generalis campi mareschalli locum tenens), egyik gyalogezred ezredese (colonellus) s később szabolcsmegyei főispán.

409. lap alul 11. sor: «Fő Ispányunk *Splényi*» . . . t. i. Splényi József, val. b. titk. tanácsos, Tolnamegye főispánja s a pécsi kerület kir. biztosa.

410. lap alul 15. sor: «Ezt írtam, a' mit ide rekesztek» . . . Mint látható: e levélhez semmi melléklet nincs kapcsolva. Elveszett-e az, vagy tán a 234. szám alatt közlött versére czéloz, nem tudjuk. Mi ez utóbbit tartjuk valószínűnek.

A levél végére nézve v. ö. a 153. 205. és 231. sz. leveleket s az elsőre vonatkozó jegyzetet.

230. *Szalay Sámuel* miskolczi superintendens, született Tállyán 1712-ben. Előbb S.-Patakon, később Leydenben és Frankfurtban tanult. 1748 óta a miskolczi iskolában tanított, 1770-ben pedig a tiszáninneri kerületi helv. hitvallást követők superintendensévé választott. Meghalt 1792. júl. V. ö. *Novi Annales evang.* 1793. II. 48.

232. 421. lap alul 7. sor: «Az ugyan a' mit *Boldog Bolondáskodásomban* írtam, hogy fekete hajszálaim hullanak, nem igaz.» Az említett című költeménynek elejére czéloz:

Fut az idő, 's nem sokára
Leg-szebb korom majd el-múl;
Közelget, érzem, halára,
S hajjam barna szála hull.

422. lap alul 12. sor: «Gessner . . . *Seminjét* és *Szemiráját* a' Museum 3dik Negyedében található fel . . .» Kazinczy tévedt, a mondott helyen e dolgozatok nem jelentek meg, csak később az *Orpheus* III. füzetében közölte ő maga.

423. lap 4. pont: «A külföldi szók meg-tartásáról másszor. Lehetetlen, hogy ne olvastad volna azt, a' mit Bácsmegyeem Jelentésében erről a' materiáról mondok.» Kazinczy egy jó nevelésű, a külföldi nyelvekben is jártas levélíró kíván e művében bemutatni, ki magához hasonló művelt ifjakkal levelez, a kik «oly szerentsés nevelést nyervén mint ő maga, barátjoknak idegen ugyan, de a' nagy-világban mindenek előtt esmeretes szavait értették.» Ez idegen szavak — úgymond — «kedves negligéet» kölcsönöznek a műnek. S hogy ő ezeket használni merte: erre nyelvünk «tagadhatatlan készületlenségén» kívül a «leg-virágzóbb Nemzetek' példái» bátorították. «Nem szóllok semmit — így folytatja — a' Frantzia, Olasz és Anglus zúr-zavarról: egyedül a' Németeket említem, mely, valamint a' miénk is, anya-nyelv. Ha ezek, minék utánna már a' Tudományoknak minden nemében remek-munkákat mutathatnak, nem szégyenlik segedelműl vonni az idegen szókat: ha azoknak még az Odákban, Epicumokban 's Tragoe-diákban is, helyet engednek: mit akarunk mi, a' kik alig mutathatunk egy-két fordítást, mely az idegen Nyelvet tsak félig-értő Olvasó előtt érthetőbb ne légyen az eredetiben mint a' magyarban, ezzel a' példátlan különöséggel?»

423. lap alul 4. sor: «Hogy Idylliumim tetszenek mind néked, mind T. *Borosnyai* Urnak» . . . Talán Borosnyai Györgyöt érti, az adózó jobbágyság ágensét és ügyvédét.

424. lap fölül 4. sor: «Esméred é Te *Halmágyi László* Barátomat, *Domokos Lajos* Urnak, Debreczenből, Vejét?» «Domokos Lajos — írja Kazinczy a *M. Panth.* 377. l. — debreczeni bíró s bihari diaetai követ, megh. 1803-ban; neje: Kenessey Kata megh. 1804. aug. 5-én.» *A P. E.* ben (52. l.) elbeszéli, hogy Rát Mátyás Magyar Hirmondójának a nyelvére mennyire haragudtak. «E panaszt leghangosabban Domokos Lajos úzó, tiszteletes követje Biharnak az 1790. diaetán.» Rát ezt nyilván nem tudta, de visszaadta neki a kölcsönt «Álom II. Józsefről» című röpiratában.* «A sánták szeretik nevetni a fél szeműt» — végzi az elbeszélést Kazinczy. V. ö. a *P. E.* 52. és 137. l.

233. 425. lap fölül 9. sor: «Sollen Sie von mir erhalten Gabriel Kolinovics Chronicon Templariorum . . .» E mű a következő czímmel jelent meg 1789-ben: «Gabrielis Kolinovics Senquiciensis: Chronicon militaris ordinis equitum Templariorum e bullis papalibus, diplomatibus, regiis, ceterisque instrumentis publicis, tum coaevis, aliisque probatissimis scriptoribus collectum. Nunc primum . . . edidit M. G. K.»

425. lap fölül 18. sor: «Nächstens werde herausgeben: *Analecta ad Hist. Litt. et Schol. Hung. pertinentia* . . .» Kovachichnak ily című műve nincs. Talán a «*Beyträge zur neueren Litterargeschichte von Ungarn*» cz. művére czéloz, mely Pesten jelent meg év nélkül.

* Ballagi G. id. műve. 239. lapján Keresztúri Józsefnek tulajdonítja e művet, mely 1781-ben jelent meg magyarul is, németül is külön-külön.

426. lap, kikezdés 3. sor: *Munkatscher Bischof*, t. i. *Bacsinszky András* munkácsi megyés püspök, ki 1729-ben született s 1809. nov. 19-kén halt meg. Alsóbb iskoláit Ungvárott, a felsőbbeket pedig N.-Szombathban végzé. Előbb Dorogon, később Munkácson káplánkodott s innen kezdve gyorsan emelkedett az egyházi méltóságokban, míg nem 1777-ben püspökké lett s mint ilyen először szabadtotta fel a munkácsi püspökséget az egri érsek fenhatósága alól. Ő alatta tétetett a püspöki szék Ungvárra. Felekezete papjai közt ő hívatott meg először a főrendek táblájához 1789-ben. Harminczbét évi püspökségének emlékét maig is emlegetik; az egész kerületét a jólét aránylag magasabb fokára ő emelte először. L. a *Felsőmagyarországi Minerva*, 1827. évf. III. f. 1147—1152. l.

234. 433. lap alul 7. sor: «a' *Tréfás Holmi* eléggé kimutatja.» Czézlás Horváthnak a *Holm*ben előforduló ily című versére: «Maga Gyilkosa. Azaz egy magát fel-akasztott Aszszonynak halálának Komédia formába öntött Historiája; melyet, tsak a' több-féle versek nemeiben lehető maga gyakorlásáért írt a' Vers-író; azért a' Játék' részeinek el-rakását senki-se neheztelje.» (50—75. l.)

235. Ivánkai *Vitéz Imre* előbb pécskerületi, később győri iskolafelügyelő (visitor) — mint Kazinczy írja a *M. P.*-ban (404. l.) — 1806. márcz. 25-én halt meg; feleséges, de gyermektelen volt. Életéről ennél többet nem tudunk. Kazinczy ösztönzésére kezdett fordítgatni. 1789-ben jelent meg itt említett műve: «A' tiszta és nemes szeretet ereje. [Dusch után] fordította I. V. J.» Az itt közlött levél, valamint Kazinczynak erre írt válasza, a 238. számú is, e munka elején jelentek meg. Ugyanő ültette át nyelvünkbe Spiess német regényét a *Törpe Pétert* (1790) s Goethe *Clavigo*-ját. — V. ö. a 274. sz. levélnek erre vonatkozó részével.

236. *Pethő Jakab* kir. tanácsos, a m. kir. helytartótanácsnál a tudományok bizottságának assessora; ez időben a budai kerületi nemzeti iskolák felügyelője, egyszersmind a szatmármegyei szék táblabírája. 1752 körül született s 1819-ben márt. 9-kén halt meg. A nemzeti iskolák felvirágoztatásának szentelte egész életét. Rövid necrológiát l. a *Tud. Gyűjtemény* 1819. III. 117. l.

237. 437. lap fölül 2. sor: «Úgy ragad magához, mint a' vidám Haldokló a' Halhatatlanságnak Horváthi lelke.» Czézlás Horváth Ádámnak «A vidám-indulatú haldokló» című költeményére, mely a *M. Museum* II. negyedében (134. l.) jelent meg.

238. Kis-viczai *Viczay József*, Kassának sokáig nagy hírben álló orvosa, szül. 1746. márczius 23-án s meghalt 1810. ápr. 5-kén. Viczay Bécsben tanult s 25 éves korában tért vissza, hogy orvosi működését megkezdje. «Szerencsés gyógyításai, kötelességének hű teljesítése, számtalan jótétei betegek körül, melyek szinte a vesztegetésig mentenek, kevés holnapok alatt oly hírbe hozák, a mit mások minden nagy érdemek mellett egész életekben sem tudnak megszerzeni» — írja róla a *Felsőmagyarországi Minerva*. (1827. évf. 1267—1272. l.) A kevésbé vagyonosakat ingyen gyógyította, a szegényeknek pedig még az orvosságot is ő fizette. Halálakor nemcsak Kassa, de az egész vidék gyászba borult.

440. lap fölül 8. sor: «S mit mutat az én kedves *Horváthom dalja*?» Czézlás Horváth Ádámnak a «Bácsmegyei, Mantzijának lakadalma után» című

versére, mely a *M. Museum* IV. negyedében (364—365. l.) jelent meg s a melynek forrása, mint Horváth is megjegyzi csillag alatt, a Kazinczy szóban forgó fordítása volt. L. a 117. sz. levél jegyzetét.

440. lap 2-ik bekezdés: «Vályi és Aszalai köszöntenek.» *Vályi András*, ki később egyetemi tanárrá lett, s működése az irodalomtörténetből eléggé ismeretes. V. ö. a 274., 275. sz. levelekkel, továbbá a *M. P.* 304., 402. lapjaival. — *Aszalai Jánosra* nézve I. Szinnyi J. *Magyar írók élete és munkái* cz. művét. I. k. 280—281. hasáb.

243. 244. 245. 246. Az e számok alatt közlött levelek hitelességeért épen úgy nem vállalhatunk felelősséget, mint a gr. Eszterházy Károly egri püspökhöz írottakért. E levelek másolatait a dr. Nagy Sándor másolatai között találuk s nem volt alkalmunk az eredetiekkel összehasonlítani.

249. Aranka művére nézve l. a 227. sz. levelet s az erre vonatkozó jegyzetet. Kazinczynak itt tanácsolt megjegyzései közül nem mindeniket fogadta el Aranka, a mint a kinyomtatott munkából látszik; hanem a kifogásolt kifejezések nagy részét újra dolgozta. Kazinczynak Arankához 1789. decz. 20-án írt levele szerint a fordítást csakugyan Kazinczy rendezte sajtó alá s adta ki ama korhoz mérve igazán díszesen. V. ö. a 271. sz. levéllel.

250. 465. lap 1-ső bekezdés. A mit e pontban prózában mond el Horváth: azt később versbe önti s e vers meg is jelent a *Holmi* II. darabjában «Egy jó Baráthoz válasz a' Barátságáról» czímmel. Ez a vers ugyan 1789. márcz. 8-áról van keltezve: de az idő valószínűleg kimosódott a szerző emlékezetéből.

466. lap 2-ik bekezdés: «Polemicus levelemre» . . . v. ö. a 231. sz. levéllel, a melyben a lélek halhatatlanságáról értekezik.

466. lap 3-ik bekezdés: «A vicecancellarius . . .» t. i. gr. Teleki Sámuel. Erdély vicecancellarius, a ki egyszersmind máramarosi főispán is volt.

467. lap 3-ik bekezdés: «Az Anacreon dalját olvasom» . . . Nem tudjuk bizonyosan, de úgy sejtjük, hogy a *M. Museum* II. negyedében megjelent XIX-dik «énekére» czéloz Anacreonnak, mely így kezdődik:

A' barna föld iszik, 's azt
Viszontag a' fa issza, stb.

252. 469. lap 5. sor: Bacsányi «hatalmasan megadta Rajnisnak.» T. i. a *Museum* 3-dik darabjában jelent meg a *Toldalék*, melyben «T. Rajnis Józsefnek a' Virgilius fordítójának viszontag egészszéges hosszú életet kíván B. J.» E jeles polemiában felel Bacsányi Rajnisnak a Mentő-íráshoz függesztett ama *toldalékára*, «mellyben a' Magyar Muzeumról, jelesbben pedig az abban foglaltatott fordítás' mesterségének Reguláiról való ítéletét ki-nyilatkoztatja.»

469. 2-ik bekezdés 3. sor: «*Portia* ment belé» . . . t. i. a Messiás VII. könyvének 264—496. sora prózai fordításban.

Ugyancsak a 3. negyedben van közölve Szentjóni Szabó Lászlótól *A rózsához* cz. vers Overbeck éneke után, Szuhányi Ferencztől *Alexishoz az ő jegyesse* című epistola, B. Orczy Lőrincztől (B. O. L. jegy alatt) «Wieland

Agathonjának utolsó könyvéből. 30dik decemb. 1778.» című prózai fordítás, Rádaynak már említett Zrinyi-átdolgozása, Horatiusból való fordításai s a «XV. 'soltar' szokott nótájára» címmel az itt említett költemény.

253. 472. lap 2-ik bekezdés: «Meine Vorgänger waren Rákoczy» . . . Egyik őse, *V. Péter*, a ki a XVII. században Zemplény- és Beregvármegyék főjegyzője, majd országgyűlési követe volt, a Rákóczy Ferencz pártjához tartozott s mint ilyen csak nagy pénzbírsággal s katholizálással válthatta meg életét. Ennek fia *András*, e néven IX-dik, visszatért ősei vallására s mint ungi alispán, II. Rákóczy fölkelésében a zemplényi és ungi nemesség főkapitánya lón, majd követe a széchényi és ónodi országgyűléseken. Kazinczy András az irodalomban is ismeretes. Kazinczy Ferencz között tőle egyet-mást az *Orpheusban*. Ez az András Ferencznek nagyatyja volt.

A mit Rákóczy beszédéről ír Kazinczy: az az irodalomtörténetből is ismeretes. Toldy István is közli a *Magyar politikai szónoklat kézikönyvében*. Egyébiránt a levelezés későbbi folyamában szintén közölve lesz úgy, a mint azt Kazinczy Virág Benedeknek megküldi.

470. lap alul 2. sor: «Halálomra írt versedet» . . . Kazinczy reménysége nem teljesült, a verset Bacsányiék nem közölték, de közölte a *Mindenes Gyűjtemény*. L. a 255. sz. levélre tett jegyzetet.

254. A miről e levelében Pethő Kazinczyt értesíti, hogy «az Úr alkalmasint *egri Custos* fog lenni», tudtunkkal az egyetlen adat Kazinczy tanfelügyelősége helyének változására. Komoly volt-e e szándék s talán Eszterházy püspök szegült ellene, vagy csupán Pethőtől eredt: nem tudjuk. Mi ez utóbbit tartjuk valószínűnek, annál inkább, mert Kazinczy az előttünk ismeretes önéletrajzi töredékeinek egyikében sem említi a tervezett változtatást.

255. 475. lap fölül 15. sor: «Nem sokára együtt utazhatok a' valóságos boldogság útján» . . . czélzás leendő szabadkőművességére. V. ö. a 258. sz. levél 482. lapja 1. pontjával.

475. lap alul 3. sor: «P. Leo Igaz Magyarja' Harmadik Darabjának leterkolása» . . . Valószínűleg a censura akadályozta meg, mert a *Holmi* II. darabjában ilyenmő vers nincs.

476. lap. A mit az idézett négy versorról ír, hogy már egyszer elküldte Kazinczynak: Horváth valószínűleg téved; ha csak abban a levélben nem volt, mely elveszett.

477. lap fölül 1. sor: «A' Te halálodra írt verseimet úgy is kiadta a' *Komáromi Gyűjtemény*». Az első a XXV. számban (szept. 23.) jelent meg ily címmel: «A' Kassai kerületben a' Nemzeti Oskolák Inspectorának Tek. Kazinczy Ferencz Úrnak haláláról hiteles hírt hallván egy jó Barátja, szomorúságának bizonyosságára, és egyszersmind sohasem látott kedves Barátja emlékezetére ez egynehány sorokat írta 25. Julii, 1789.» — A másik vers, a melyről Horváth emlékezik a *Mindenes Gyűjtemény* XXVI. számában (szept. 26.) jelent meg ily címmel: «Ugyanazon jó Barát, meg-tudván, hogy a' Kazinczy haláláról vett hír nem igaz vőlt; ez egynehány sorban örvendi fel-gyógyulását; és egyszersmind a betegnek panaszára felel». Mind a két vers név nélkül jelent meg. — Horváth-

nak az a terve, hogy ezek a versek mind benne lesznek az ő «Collectiójában» (Holmi), még pedig evvel a címmel *εκας εκας οτις αλλιτρος*: nem teljesült. Az itt említett versek egyike sem található a *Holmiban*. A második vers ugyanaz, mely a 234. sz. alatt olvasható.

257. 480. lap alul 5. sor: «*Jósi* már eddig legény és *Miklós* is» . . . Mind a kettő a Ferencz és László testvére, József a 6-ik, Miklós a 7-ik; amaz 1772. jun. 4-én született, emez 1774. aug. 15-én, tehát atyjuk halála után öt hónapra. Amaz Ragályi Máriát, emez először Beóthy Viktóriát, másodsor Gordon Zsuzsannát vette nőül. A levelezés későbbi folyamában mindkettővel sűrűn találkozunk. Miklós az irodalomtörténetből is ismeretes, bátyja példájára és ösztönzésére fordítgatott egyet-mást.

258. 481. lap alul 7. sor: Bácsmegyey olyan fordítás, mint «a' mellyet Rajnis *harmadik rendbe* tett.» Rajnis t. i. a fordításról közölt toldalékjában háromféle fordítást különböztet meg: *rabi*, *köz* és *jeles* fordítást. Bácsmegyeyt tehát Horváth *jeles* fordításnak mondja. — Hogy az idegen szavakat Kazinczy hátul megmagyarázta: evvel ő a fordításhoz függesztett «Magyarázolja az esméretlenebb szókknak» cz. toldalékjára czéloz, a melyben Kazinczy a művelt társaságban divatos idegen szavakat, mint: *accompagnirozni*, *artista*, *assemblee*, *atmosfera*, *belletrista*, *capriol*, *character*, *chêne*, *concert*, *contrast*, *cosmopolita*, *delicatesse*, *detail*, *dilettant*, *Elysium*, *episóda*, *epopoea* stb. értelmezi.

259. 483. lap bekezdés: «*Keresztes Bálintod* miként tettett?» . . . Ugyanazt a töredéket, a melyet Rádayval láttatott, megküldte Kazinczy Horváthnak is s a czélzás erre vonatkozik. L. a 187. sz. levelet. Megjelent a *Helikoni Virágok* I. kötetében, a honnan Toldy is idézi a *Magyar költészet kézikönyve* II. kötetében (1857. kiadás.)

484. lap kikezdés 3. sor: «az Octoberi harmadik és negyedik levélben valaki megint sértegeti a' négy sorú stróphákat» . . . Czélzás a *Mindenes Gyűjtemény* okt. 3. 4. és 5. számában megjelent ily című czikkre: «Az észről vagy elmésségről», melynek írója a cadentiákat igazi gyermekjátéknak tartja, a mely «semmi engedelmet nem érdemel». Nem érdektelen a czikkirónak a magyar verselését illető felfogása: «A' tudatlanság' 's rossz' ízlés Századjainak gyümöltseik mi nálunk is a' négy sorú strófák, 's azok a' mértékes versek, mellyek mind közepeken mind végeken egyformán hangzanak. Ez előtt egynébány esztendőkkel ezek felől való gondolatimat közlöttem volt a' Poésis' szeretőjével, a' Pozsoni Hír-mondóban, mellyeket sok érdemes Hazafijak helyben hagytak; anyival inkább, hogy senkinek kissebbítésére nem tzóloztak; hanem tsak a' hibás ízlésnek jobbítására írtak . . . Meg-mondottam, hogy igen nehéz, sőt talám lehetetlen az ilyen vers nemének gyakorlása által a' Helikonra menni, és ott valaha a' régi és újabb Poéták között helyet érdemelni» . . . Főkép a leoninusok ellen kel ki a czikk írója, melyeket az elme megkötésének, megbékőzésának mond.

485. lap alul 5. sor: «Erasztod, Első Hajósod» . . . Kazinczy már 1783 óta foglalkozott Gessner idylljeinek átültetésével. Mint e levél bizonyítja, 1789-ben már készen is voltak kéziratban, nyomtatásban azonban csak 1815-ben láthattak napvilágot összes fordításai 2-ik és 3-dik kötetében. V. ő. a 261. sz. levéllel, a

melyben Horváth nem annyira Kazinczy fordítását, mint inkább az eredetieket bírálja.

260. *B. Andrassy Antal* 1742-ben született s 1799. nov. 12.-kén halt meg. 18 éves korában lett jezsuitává s már mint ifjú szerzetes némi hírnévre tett szert nagy tudománnyal párosult alázatosságával. «Őtet látni — mondja magyar parentálója — annyi volt, mint a nagy tudományok mellett is az alázatosságra gerjedni.» Mikor a jezsuita szerzet eltöröltetett: Andrassy visszavonult Krasznahorkára s itt élt pár évig. 1776-ban Mária Terézia püspökséget állítván fel Rozsnyón: Andrassy itt először kanonokká, préposttá, majd Révai Antal grófnak a nyitrai püspöki székbe történt áthelyezése után, püspökké lön 1780-ban. L. bővebben Molnár J. *Magyar Könyv-ház* cz. gyűjteménye XIV. kötetének 306—317. l., valamint a *P. E.* 134., 135., 296. l.

261. A Gellért *Pántlikájának* fordítása, illetőleg átdolgozása Horváthtól megjelent a *Holmi* 2-ik darabjában «Fillis' tsalfasága» czímmel s a következő megjegyzéssel. «Gellért Pántlikáját Magyarra fordítva írásban egy Barátom megküldvén hozzám, hogy nézzem által; én a' Játékot, annak Szakaszaí' és változásaí' rendje szerént ez énekbe foglaltam.» A fordítás megegyez az itteni közléssel, csak a sorok elhelyezése más, mint az itt idézett első versszak mutatja:

Fillis' kezét valami meg sértette,
Az fájt neki, mikor *Montánt* féltette,
Még-is ha *Montánt* keresik, azt mondja:
Hogy ő neki a' Pásztorra mi gondja?
Mi gondja? — mi gondja?

Gellert eredetijének címe: «Das Band, ein Schäferspiel in 1. Aufzuge. Leipzig 1744»; előbb a Bremer *Beiträgen*ben jelent meg VI, 191.

263. A levél kezdetére nézve l. a 197. sz. levelet s az arra vonatkozó jegyzetet.

504. lap alul 3. sor: «Hol lakik az a' *Lovasi Benedek*»... Lovasi a mult század leghíresebb magyar egyházi szónokai közé tartozott. Ez időben Kassán élt s itt ismerkedett meg vele Kazinczy, a ki szónoklatának egyik leglelkesebb hallgatója s magasztalója volt. Lovasi protestáns szülők gyermeke volt, Debreczenben tanult s csak később katolizált s lépett be a Sz. Ferencz rendi szerzetbe. Kazinczy barátságot kötött vele s protestáns hitfeleit is seregestül vonzá Lovasi beszédeinek hallgatására. «A gróf, (t. i. Török L.) és én — írja Kazinczy a *P. E.*-ben (134 l.) — oly hírbe hozánk Lovasit, hogy hallgatói alig lelének helyt a templomban, s az én felekezetembeliek csaknem annyian hallgatták mindig, mint a gróf felekezetén lévők. A barát gyanúba jött, a rozsnyói püspök, b. Andrassy Antal, elkérte őtet az egritől, hogy szem alatt tartsa.» — Ugy látszik, hogy Lovasi ez után majd minden helyén megfordult az országnak, a hol Ferenczesek voltak. Volt Kecskeméten is a jelen században s itt is csodálat tárgya szónoklata miatt. Hornyik János is megemlékezik róla, mint a ki Sándor András apát és kecskeméti plebánus ravatala felett nagy beszédet mondott s ez a beszéd 1812-ben Pesten is megjelent. (Kecskeméti Lapok, 1872: 44. sz.) — A miről itt a levél szövegében említették: semmit sem tudunk. Ugy sejtjük, hogy az a «megrakás», a melyről bizonyosan Kazinczy szólt a Földihez intézett levelében először, aligha irodalmi vagy nyelvi dologra vonatkozott. Hajlandóbbak

vagynk azt hinni, hogy olynemű összeszólalkozása volt Kazinczynak Lovasival, mint patvarista korában Hajnalkövy Jánossal. L. a *P. E.* 47. l.

505. lap fölül 3. sor : «A' Te *Hexametereidet* 's *Dalodat* . . . betsülöm.» Az elsőkn, nem tudni, melyeket érti Földi, a másodikon legtöbb valószínűséggel a *Sóhajtás* címűt, a melynek kelete a *Helikoni Virágokban* épen erre az időre van téve.

264. 508. lap bekezdés. «Erasztdra s Első Hajósodra tett jegyzéseim» . . . A 262. sz. levélnek még egy függeléke van, a mely nagyon csekély változással ugyanazokat az észrevételeket tartalmazza, a melyeket már föntebb elmondott. Úgy látszik a levél végéből, hogy ezt az *Orpheusba* szánta, hol azonban nem jelent meg. Azért is ide iktatjuk, a mint következik :

Nota. Eraszt egy nagyon nemes Történet. a' Fordítás szép, noha magyaránn mondva ez sem egészen tökéletes ; és Bátsmegyeivel ugyan nem ér sem ez, sem az Első Hajós. Barátom ! neked leg jobb volna azt, a' mit fordítani akarsz, előre meg tanulni, azután az Auctorhoz való ragaszkodás nélkül szabad ésszel írni : úgy talám minden munkádra úgy rá fognám mint Bátsmegyeidre : hogy valószággal Originalis. Bátsmegyei, kettón kívül minden leveleket maga ír ; még is benne van az egész Historia ; és már ez valószággal szép, sőt Remek. Ha Erasztban az Originalhoz nem ragaszkodtál volna, millyen szép lehetett vala ebből is : de most már tekints az Auctorod hibájára, melly neked szemedbe nem tűnhetett talám azért, mert Ötet nagyon betsülöd. — Ez az Eraszt egy Játék, a' mint a' Ki jövetelek mutatják : Hibázik leg először is a' Játéknak igaz öszve rakása ellen, szint úgy, mint a' Pántlika. De hibázik a' Játék' beszédje természete ellen is. Tudod millyen természeti színeket kíván a Játék ; ha beszélgetnek a' személyek, beszélgessenek úgy az írásban is, mintha előttünk álva beszélénének, (a' mint a' Második Ki Jövetelben helyessen van), ha tünődik ; magában panaszkodik ; ne historizáljon, ne úgy intézze szavait, mintha másnak beszélne ; hanem, mintha az Istenenn kívül senki sem hallaná : de azomban a' tünődések olyan mester-ségesen legyenek öszve szöve fonva, hogy a' Historia benne legyen, 's egészen ki tessék. Nézd meg tsak Virgiliusban, melly szépen tünődik a' bosszonkodó Junó, úgy hogy lehetetlen azt másképpen tsak képzelni is, és még is millyen szépen bele van szöve fonva a' Historia. Már az első ki jövetelben, ezek a' sorok : *Mínhogy nem volt kenyérünk, a' puskát vettem elő, 's valami vadat vagy madárkát akartam löni.* nem magában tünődő, hanem másnak panaszkodó ember szavai ; mert hiszen, nem tartozom én magam előtt okát adni, hogy miért mentem puskázni, — minthogy kenyérünk nem volt. hanem ha már a' Játékot, még egy személlyel meg sokasította volna az Auctor ; és egy véletlen hozzá akadott valakinek panaszkodva beszélne nyomorúságát Eraszt, akkor illenének szájába ezek a' szók, és ez sokat is használna az egész Játéknak meg világosítására ; vagy legalább a' Stilust kellett volna úgy ejteni, hogy ne láttatna Eraszt historizálni : illyen formán : *Imé híjjába jártam megint, — híjjába akartam, kenyérünknek meg fogyatkozását, valami vaddal, egy madárkával, — ezzel a' puskával helyre pótolni.* s' a' t. Hasonló erőltetett az is, a' mit alább ezen ki jövetelben olvasok : *Nekem pedig minden vétkem az, hogy akarhatja ellen vettem el s' a' t.* ezek mind azt mutatják, hogy a' Játéknak egy személly híjja

van. — De tudod e mit? nekem egy gyanúságom van az Originalis felől; már akar Geszner írta, akar más, nem tehetek róla. A' mint nekem Szerdahelyi írta a' minap, a' német Auctorok, átallyában, a' leg java is, nagyon tudnak a' lopáshoz, ki keresik a' Régi Görög és Deák Auctorokból a' Kötleményeket, más ruhába öltöztetik, 's osztán rá fogják, hogy Originalis. A' Te Auctorod bizonyosan valami régi Auctorban olvasta ezt a' Historiát, de tsak Historia formában; 's Komoediát akart belőle tsinálni, de rosszul sült-el. és mihelyt beszélhetek Szerdahelyivel, elő hozom név nélkül a' Historiát, ő talám emlékezni fog, mivel nagyon jártas a' Könyvekben, hogy hol olvasott hasonlót: azomban a' mit írtam úgy írtam, hogy meg nem bánom, ha eleibe nyomtattatod is; magad tudod, hogy mindent a' régiekből tanulunk; és még, eddig őket utól nem érhetjük. Aeschylusnak, Sophoclesnek, Euripidesnek, Senecának, sokkal utánna tehetjük a' Játékokban még Lessinget is, a' kit leg jobb német Poetának tartotok; avagy tsak Geszneret és Gellértet, a' mint fordított munkáik mutatják, bizony utánnok. Sign. Szántód 15-a. 9bris 1789.

Horváth mp.

509. lap fölül 1. sor: «Mit akar Batsányi a' második negyedben, mikor azt mondja . . .» Czélzás Bacsányinak a Bessenyeiről szóló, főttebb említett czikkére, a mely a *M. Museum*ban jelent meg. E czikk 113. lapján rossz néven veszi Bacsányi, hogy Bessenyei Kónyival oly keményen bánt s ezeket veti utána: «Az illy ki-katzagtatást tsak azok a' kába firkálók érdemlik-meg, kik semmi intésre nem hajolván, mind egyre Horatiusokat, Hyppolitusokat 'st. aff. mázolnak; sőt szentség-törő kezeikkel önmön magát Anakreont illetni nem irtóznak.»

509. lap 5. bekezdés. Horváth arra czéloz, hogy a «Vidám-indulatú haladkló» cz. versét a *M. Museum* a II. negyedben közölte.

267. A levél elején említett *Wagner*, kinek Kazinczy a Merkurt küldé, bizonyosan nem más, mint *Wagner Károly*, az ismert történetíró. Született 1732. ápr. 11-kén s meghalt 1790. jan. 7. Tizenötéves korában a jезsuiták szkolczai kolostorába ment s eltöltvén a fogadalmi évet, N.-Szombatba helyeztetett át, a szerzet eltöröltetése után pedig az akkor Budán levő egyetemi könyvtár őrévé lón. Működésének javarészét a családok nemzetségrendjének s a pecséteknek vizsgálata teszi. «Diplomatarium Comitatus Sarosiensis» cz. munkája 1780-ban, «Collectanea genealogico-historica illustrium Hungariae familiarum» cz. műve pedig 1802-ben jelent meg, Pozsonyban, jóval halála után. Ő ugyanis élte vége felé odahagyván hivatalát, N.-Szebenbe vonúlt s itt is halt meg. Élete s működése egyébiránt sokkal ismeretesh, semhogy akár egyikről, akár másíkról itt hosszasan kellene szólnunk.

Mivel e levelének tartalmát többször ismétli Kazinczy: talán nem fölösleges azt az *Orpheus*ból ide iktatnunk. A januári számban a következő darabok olvashatók: 1. Fő-Cancellarius gr. Pálffy Károly Ur excellent. Levele, a' Voltaire Henriásának fordítójához, Pézseli József Urhoz. Ugyanaz magyarul (Kazinczy fordításában). 2. B. Prónay László Úr Exc. Kazinczyhoz. (A mely a 134. sz. alatt van közölve.) 3. Helvetius Úr Gróf — — — nak a' Petersburgi Académia Praesessének. (Ford. Kallós Dániel.) 4. Virgilius eclogáinak K. Rajnis J. Úr által tett fordítására (Révaitól). 5. A' Músákhöz (Fejér Gy-től). 6. Pope Newtonra (angolul és magyarul Szilágyi Sámuel-től). 7. Liciniushoz (Horatiusból Földi, I. a 263. sz.

levelet). 8. A' veréb (Arankától). 9. B. Rádaynak Pétzeli palotája (Hexameterek, Rádaytól). 10. Töredék a' Wieland Diogeneséből (Próza, Vitéz Imrétől). 11. Egy hírre-vágyóhoz (Epigrama, Arankától). 12. Egy haragoshoz (Vers, Dömétől). 13. A' majom és a' róka (Prózai ford. Aszalaytól). 14. Glycerion, Wielandnak Diogeneséből, Szentjóni Szabó L.-tól. (Ez a fordítás a 252. sz. levélben is közölve van). 15. Az öreg és fiók galamb (Próza, Aszalaytól). 16. Söhajtás (Kazinczytól, jegyzetekkel). 17. Tsalattatás (Horváth Ádámnak a 214. sz. alatt közölt verse). 18. Utazások. Első levél. Kassa. — Második levél. Kassa. (Kazinczytól). 19. Litteratori tudósítások. (Szintén Kazinczytól). 20. A' törvény-szabásról (Rousseau után Kazinczytól). 11. Grammatikai jegyzések. (Szintén Kazinczytól). — Ennyiből áll az első füzet. Összesen 102 lap.

512. lap 3. bekezdés 3. sor: «*Katona* in Gran . . . » t. i. Katona István, az ismeretes, hírneves történétíró. «Sagen Sie das dem Koppi . . . » Erre nézve az *Utazások* harmadik levelében Szeitz Leóról beszélve így emlékezik meg: «Valóban mutatott egynehány levelet, a' melyben K. — — (e levélből tudjuk, hogy *Koppi* Károly) Úr tüzelte, 's kérte hogy ezt 's ezt támadja meg: de ez a K.- Úr nem *Kovachich*, tudod . . . Ő rá P. Leo azért bosszankodik, hogy véle viadalra szállani nem akar.» (L. Orpheus II. hónap. 171. 1.).

Hoffmann Lipót Alajos, a pesti egyetemenél a német nyelv és irodalom tanára, 1786-ban adta ki brochurjét «Geschichte der Pábste» czímmel, a melyben — mint Szeitz hívé — a pápaságról hamis tanokat terjesztett. Őt is azok közé az «Aufklärungs-Fantasztták» közé számlálja Szeitz, a kik «naponként többeket elámitanak, elbolondítanak és minden mesterségüket és hatalmokat arra fordítják, hogy minden jót elrontsanak s minden kutyaságot behozzanak s jobban kiterjeszzenek» stb. L. a Ballagi Géza id. műve 201., 203. stb. 1.

513. lap. «Meine Empfehlungen an H. v. *Gály*,» — *Gály* Andrást, a helytartó tanács egyik fogalmazóját érti.

268. Rádaynak az itt közölt levelében említett *Andrád Sámuelre* nézve I. Szinnyei J. «Magyar írók élete és munkái» cz. műve I. kötetének 161., 162. hasábját.

269. 270. *Döme Károly*, szül. 1768-ban Komáromban s meghalt 1845-ben. A lapokban s folyóiratokban írt kisebb dolgozatain kívül önálló s maig is meglevő művei a következők: 1. Kesergő versek, melyeket ft. Vizer Ádám Úrnak, pétsi tizmetes kánonoknak . . . bé-ajánlott. Pozsony, 1788. — 2. Jajgató alagya, mellyel megváltását . . . Szabó András Úrnak, midőn . . . püspöki névre magasztaltatván, megszűnt a pozsonyi papnevelő háznak igazgatásától. H. és n. (1788.) — 3. Könyvező Musa, melly . . . Ostermajer Ferentz Úrtól . . . bútsúzott. Pozsony, 1789. — 4. Pásztori dal három ízben. Pozsony, 1791. — 5. Beszéd, mellyet Sz. István király napjára . . . készített és a budai főtemplomban elmondott . . . Budán, 1810. L. *A m. tud. társaság évk.* VIII. 1. *Uj Magyar Múzeum* 1857. I. 469. l. *Tud. Gyűjtemény.* 1817. X. füz. 132. l. stb. — Kazinczy lelkesült örömmel említi később is, mily kedvesen fogadták a pozsonyi papnövendékek, mikor 1789-ben belátogatott hozzájuk. «Kimondhatatlan az az öröm, mellyel a derék ifjak látásomra ömlöttek. Körül valék fogva a fekete talárisba

öltözött ifjaktól, s Döme a körből ki nem ereszte, míg nekik valamely versemet el nem mondom.» stb. L. a *P. E.* 125., 126. l.

517. lap 2. kikezdés: «Én már kifáradtam a' munkában. 18 árkust szórtam bé téntával.» V. ö. a 274. és 275. sz. levelekkel s az elsőre vonatkozó jegyzettel.

271. A levélben említett írók valamennyien ismeretesek, *Tsergits* kivételével. Csergics Simon e tájban szömbathelyi kispap volt. Több helyen volt plébánus, így Felső-Lendván is. 1806 táján halhatott meg. Néhány verse az e korbeli folyóiratokban és zsebkönyvekben jelent meg, mint pl. a *Helikoni virágokban* (1791) a «Bentzéhez» címűt Kazinczy adta ki. Tudunkkal csak két kisebb műve jelent meg önállólag, egy-egy elegia. Az egyik a következő czímet viseli: «Nagy-mélt. Felső-Szopori Szily János (szömbathelyi püspök) halálát kesergő versek.» 4r. Szömbathely, 1799. — A másíknak czíme: «Gyászoló versek, mellyekkel gróf Eszterházy Pál László pétsi püspök halálát sirattya 1799. esztendőben.» H. és é. n.

519. lap az 1. bekezdésre nézve l. a 249. sz. levelet; a 2. bekezdésre nézve pedig, hogy mily műveit közölte Arankának az *Orpheus* első száma, l. a 267. sz. levél jegyzetét.

Haska verse. Úgy látszik Haschka Lőrincz Lipót bécsi író t érti Kazinczy, a kinek egy művét 1793-ban Diószeghy Erdődy Lajos is lefordította nyelvünkre a következő czímmel: «Átok, mellyet a' frantziáknak német versekben énekelt Bétsben H. L. L.» Erdődyre nézve l. a 87. levél jegyzetét.

273. 520. lap 1. bekezdés 4. sor: «Én erről Orpheusnak Bé-vezetésében irtam valamit.» Kazinczy a következő sorokra czéloz: «Harmadik tárgyam a' magyar történetek. E' nevezet alatt nem magát a' Históriát értem, hanem mind azt, valami a' Nemzetnek történeteit, characterét, gazdagságát, Culturáját illeti, 's magunkat magunkkal esmértethet.»

521. lap 1. bekezdésre nézve l. a 267. levél jegyzetét; a 4. bekezdésre nézvé pedig a 238. sz. levelet s az erre vonatkozó jegyzetet.

Döme K. epigrammájára nézvé ezt írja Kazinczy a *P. E.* 126. lapján: «Döme egy versezetet küldé le hozzám a Rózsa nevű fogadóba. mely melegen festé nekem szeretetét.»

274. A levélnek az Orpheusra vonatkozó részét illetőleg l. a 267. sz. levél jegyzetét.

A mi pedig a visitorokhoz tartott beszédét illeti, a melynek egy részét úgy ebben, mint a 275. sz. levelében közli, majdnem szószerént: e beszéd nyomtatásban is megjelent magyarul is, németül is. A magyar kiadás czíme: «Hivatalba vezető Beszéd, mellyet a' Kassai Tudománybeli megye' Nemzeti Oskoláinak leg-első Királyi Visitoraihoz tartott Kazinczy Ferencz. Tettes Abaujvár és Sáros Vármegyék Törvény-Táblájok' Birája, mint a' meg-nevezett Oskoláknak Királyi Districtualis Inspector. Kassán, Decemb. 20dik. 1789. Kassán » 30. l. — A német kiadás czíme: «Rede bei der Einsetzung der Königl. Nationalschulen Visitatoren des Kaschauer Litterarbezirkes in Ihr Amt, gehalten durch F. K. Beisitzer der Gerichtstafeln von den Comitaten Abaujvár u. Schárosch, als Königl. Nat. Schulen Inspector desselben Litterarbezirkes.» 29. l. 8r.

A mire Péczelit kéri, hogy a *Mindenes Gyűjtemény*be iktassa bele mind-azt, a mit e levélből ért: e kívánságának még is felelt Péczeli folyóiratának 1790. jan. 20-án kelt számában, (VI. levél) a következő czikkkel:

«Aba Uj Vármegyéből tudósíttatunk, hogy T. Kazintzi Ferentz Úr *Klopstock Messiasát*, *Geszner Salamon*nak minden munkáját és *Hamletet* szándékozik minden órán ki-botsítani. — Ugyan onnan írják, hogy ez a' fáradhatatlan Hazafi az alatta lévő oskolák' vigyázóiknak meg-parantsolta, hogy a' Német nyelvet is szorgalmatosan taníttassák ugyan: de azért a' Haza nyelvét is minden igyekezetekkel boldogítsák, mert a' Tsászári Felségnek éppen nem tzelja az Anyai nyelvnek el-törlése. — — Ha mindenütt így tselekednének, úgy kedves nyelvünk talán nem halna meg olly hamar: de hány Kazintzik vagynak a' Hazában, 's hányan lesznek ezután? — Sok helyen már azt is megparantsolták, hogy a' Magyar Orthografiát ne tanítsák; mert nem szükség, hogy a' gyermek Magyarúl tudjon írni. — — — Mi lesz mind ezekből egyéb, hanem idővel mind a' nyelvnek, mind a' Nemzetnek el-töröltetése! Az ilyenek pedig esnek a' Kegyelmes Felségnek tzelja és akaratja ellen, mert ki merne tsak gondolkozni is úgy, hogy ez a' Haza' édes atyja a' Magyar Nemzetet akarná el-törölni, a' mellynek köszönheti egyedül az Austriai Birodalom a' maga mostani fenn-állását 's virágzását» stb.

276. 277. E két levél nyilván összefügg egymással, mit nemcsak a kelet bizonyít, hanem az első levélnek vége is. Hogy mégis két külön levélnek vettük, annak az az oka, hogy az eredetieit Kazinczy két külön számmal jelölte. Lehet, hogy Horváth nem egyszerre küldötte el e leveleket, hanem egymás után. Kazinczynak e levelekre írt válaszlai elveszvé: a kérdést ma már el nem dönthetjük.

278. A mire Földi e levélben Kazinczyt kéri, hogy a hónapok elnevezésében az égi jegyek neveiből induljon ki: Kazinczy az Orpheusban csakugyan teljesíti is kívánságát. Az 1790. febr. 16-kán (halak hava) Földihez intézett levélben jobbára ismétli az e levélben felhozott okokat s így végzi sorait: «Éljünk ezzel; Rajnis, Te, a' Pozsonyi papság, én, már élünk vélek; 's nem fog é Horváth-is, Uraniának kedvese? — 's mi kell több példánk követésére?» Az ajánlott verseket azonban nem közölte Kazinczy az *Orpheusban*.

NÉV- ÉS TÁGYMUTATÓ.

A számok a lap számait mutatják. A csillagos számok azokat a lapokat jelölik, melyeken az illető névről vagy tárgyról a jegyzetekben némi fölvilágosítás olvasható.

- A**dami Mihály. 362. 579*.
 Adolf levelei I. Bácsmegyey levelei.
 Aeneas. 391.
 Aeschylus. 500.
 Aigner (Abafi) Lajos. 540. 541. 543. 546.
 Ákos András ref. missionarius. 547.
 Almanach (német —) 256.
 Alvinczy generális. 152.
 Anacreon. 256. 262. 278. 300. 304. 311. 366. 467. 509. 558. 565. 567. 571. 595.
 Andrád Sámuel. 514. 596*.
 András (II. vagy Jeruzsálemi). 302. 523. 525.
 Andrásy Antal b. 593*.
 Anonymus (Béla király névtelen jegyzője). 520.
 Ányos Pál. 264. 272. 283. 285. 286*. 287. 289. 292. 317. 325. 330.
 Apelles. 377.
 Apollo. 350. 378.
 Aranka György. 155. 205. 294—298. 301. 311. 326. 371. 376. 395. 404. 440. 445. 449. 468. 519. 521. 587. 590.
 — műve: Julia levelei. 457—463. 519.
 Archenholz kapitány. 391.
 Archilochus. 306.
 Arnd János. 557.
 Assprung. 32. 35.
 Aszalay János. 440. 509. 590.
 Attila. 141. 523. 525.
Baba Ferencz. 558.
 Babrius. 586*.
 Bacsa Máté ref. missionarius. 547.
 Bacsányi János. 162. 182. 185. 187. 195. 205. 212. 215. 226. 239. 243. 247. 255. 262. 264. 272. 278. 280. 282. 285. 292. 300. 301. 312. 316. 318. 324—336. 342. 349. 350. 369. 371. 384. 386. 396. 398. 404. 437. 441. 443. 447. 449. 464. 469. 471. 475. 477. 505. 507. 508. 513. 515. 546. 558. 559. 568. 573. 577. 580. 590. 595.
 Bacsinszky-András. 589*.
 Bacsinszky Tivadar. 426.
 Bácsmegyey levelei. 162. 180. 187. 196. 242. 248. 273. 285. 316. 320. 321. 326. 348. 368. 371. 373. 375. 376. 384. 385. 387—391. 398. 400. 407. 423. 438. 440. 448. 481. 491. 498. 515. 517. 521. 566. 588. 592.
 Baka László ref. missionarius. 547.
 Balassa Ferencz gr. 234. 276. 566*

- Bálintfi tanító. 438. 467.
 Ballagi Aladár. 547. 548.
 Ballagi Géza. 574. 585. 588. 596.
 Balogh Péter. 39. 546*.
 Bánóczy József. 560.
 Baranyi Gábor. 421.
 Barbarus Hermolaus. 546.
 Barclajus. 348. 352.
 Barcsai Ábrahám. 62.
 Barczafalvi Szabó Dávid. 160. 533.
 555. 558.
 — — műve: Szigvárt klastromi története. 555*.
 Bárczay Ferencz. 25. 125. 169. 299.
 359. 480. 483. 553. 567.
 — — neje. 309. 553. 567.
 Bárczay István. 17. 24. 48. 69. 544*.
 549.
 Bárczay Sámuel. 124.
 Bárcey István. 20. 26.
 Bari Mihály ref. missionarius. 547.
 Barkassy Ádám. 559*.
 Barkóczy Ferencz gr. 94. 102.
 Báróczy Sándor. 62. 180. 263. 457.
 518. 521. 548. 566.
 Baróti Szabó Dávid. 14. 15. 60. 116.
 118. 142. 150. 162. 163. 166. 172.
 177. 190. 209. 212. 217. 221. 226.
 233. 240. 242. 248. 256. 260. 264.
 276. 279. 280. 297. 300. 315. 326.
 331. 332. 334. 342. 349. 361. 369.
 396. 398. 432. 445. 469. 470. 472.
 476. 503. 509. 540. 545. 553. 554.
 559*. 566. 567. 577. 580.
 Basedov J. 213.
 Báthory Zsófia. 473.
 Bay Ferencz. 22. 544*.
 Beleznay Miklós. 540*. 550.
 Bél Mátyás. 566.
 Bemacs Zsigmondné. 22.
 Benkő József. 376. 520. 548*.
 Benkő Ferencz. 584*.
 Beöthy Zsolt. 558.
 Bercsényi Miklós. 473.
 Bereti István ref. missionarius. 547.
 Bernáth József. 550.
 Berzeviczy Gergely. 187. 243. 246.
 257. 562*.
 Bessenyei György. 158. 397. 447. 540.
 558. 586. 595.
 Beytrag (Bremischer —). 209. 561*.
 Bodnár János ref. missionarius. 547.
 Boronkay (Gáspár?) 11.
 Borosné. 299.
 Borosnyai György. 423. 588*.
 Bossányi Ferencz. 3. 5. 421. 543.
 Brentano ezredes. 66. 549*.
 Breznai János ref. missionarius. 547.
 Brunszvik József gr. 141. 402. 587*.
 Bubenhoven b. 203. 564*.
 Burchard b. 90.
 Capacelli. 350.
 Carlowszky János. 541*.
 Cartesius. 445.
 Castor (és Pollux). 428. 529—532.
 Catullus. 113. 172. 216. 227. 243.
 262. 306. 565. 566.
 Censura (Bécsi —). 138. 140.
 Chernel D. ezredes. 81. 93. 113. 551*.
 Chodowiecki Dániel. 61.
 Chor (Frey —; önkéntes csapat). 196.
 Cicero. 310.
 Coccejus I. 557.
 Colardeau. 396.
 Conscriptio II. József alatt. 63. 65.
 66. 67. 549*.
 Cornides Dániel. 39. 546*.
 Corneille P.: Cid. (Ford. Teleki Sámuel). 559.
 Csaplár Benedek. 560. 565.
 Csapodi Gábor. 338. 367. 369. 371.
 385. 408. 413. 434. 437. 438. 464.
 465. 468. 471. 475. 482. 483. 486.
 497. 509. 577*.
 Csergics Simon. 518. 597*.
 Csider Imre ref. missionarius. 547.
 Csintalan József tanító. 454.
 Csokonai V. Mihály. 545.
 Csomor János ref. missionarius. 547.
 Csomós Mihály. 373. 584*.
 Csurilovich. 65. 73.
 Curtius. 437.
 Czekus József. 11.
 Czinér. 348. 373.
 Czírijék Mihály. 548*.

- Daczó József.** 58.
Danczkai. 62.
Darvas Ferencz. 70. 74. 543. 555.
 — — neje, Fáy Erzsébet. 555.
Darvas Imre. 22. 37. 66. 67. 68. 543*.
De Vins generális. 204. 564*.
Dessewffy Imre gr. 272.
Dessewffy József gr. 552.
 — — neje, Eszterházy Eleonóra. 552.
Dictionaryum (Költői —). 339. 340.
Diepold könyvkereskedő. 349.
Dietenhofer tanító. 436.
Dietrichstein. 399.
Dobay Károly. 39.
Dobos Kálmán. 121.
Domokos Lajos. 424. 588*.
Döbrentei Gábor. 550.
Döme Károly. 518. 521. 596*.
Dóri Náni. 105. 110.
Draskovich Ferencz. 67. 70. 125.
Draskovich János. 70.
Dugonics András. 352. 440. 442. 518.
 — — műve: *Etelka.* 191. 194. 292. 295. 297. 518.
Dusch: «Von der Stärke der reinen Liebe.» 349. 424. 434. 439. 464. 523.
Dürer Albert képeiről. 210.
- Ebert.** 226.
Erdődy János gr. 70.
Erdődy Lajos. 91. 94. 102. 124. 397. 552*.
Eschenburg J. 209. 564*.
d'Este tanár. 191.
Eszterházy Ferencz gr. kancellár. 231.
Eszterházy Ferencz gr. tárnokmester. 554.
Eszterházy Károly egri püspök 554*.
Euridice. 379. 431.
Euripides. 500.
- Fabri Gergely.** 541*.
Fábriczay András. 375. 584*.
Faludi Ferencz. 271. 315. 324. 335. 371. 396. 476. 575.
Farkas György tanító. 11.
- Fáy Ignáczné.** 453.
Fazekas György ref. missionarius. 547.
Fejér Antal. 348
Fejér György. 516. 518. 571.
Fejérváry Károly. 511. 575*. 584.
Ferenczy József. 555.
Földi János. 41. 166. 187. 191. 193. 198. 209. 216. 243. 254. 278. 281. 283. 291. 316. 318. 326. 328. 339. 344. 384. 385. 469. 565. 598.
Francius Petrus. 38. 546*.
Frater Imre. 50.
Fridmanszky József. 151.
Fülep János kassai tanácsos. 449. 468.
- Galambos Mihály.** 373. 584*.
Galambos Sámuel ref. missionarius. 547.
Gál István ref. missionarius 547.
Gály András. 513. 596*
Gammel tanító 454.
Gancs Pál. 255. 258. 567*.
Gejza József. 313. 373. 402. 575*.
Gelei István: *Az ifjabbik Robinzon.* 194. 563*.
Gellert. 159. 243. 260. 278. 302. 316. 494. 543. 567. 593.
 — műve: *Pántlika (das Band).* 494—497. 500—503. 509. 526. 527. 593.
Genei generális. 75.
Gesellius. 237.
Gessner S. 33.
 — — *Ekklogái.* 123.
 — — *idylljei (általában).* 51—54. 76. 77. 80. 86—89. 91. 94—102. 180. 187. 194. 205. 214. 235. 285. 301. 311. 320. 326. 347. 373. 376. 382. 335. 395. 398. 405. 422. 434. 463. 500. 509. 523. 545. 550*. 554. 561. 566. 588.
 — — «*Első Hajós*» cz. *idyllje.* 490—498. 508. 520. 526. 527. 564. 592. 593.
 — — «*Eraszt*» cz. *idyllje.* 498—500. 508. 527. 528. 564. 592. 593.
Geysler G. 302. 548* 574.
Gillányi (Ghillányi?) b. főhadnagy. 244.

- Goethe. W. J. 180. 589.
 — — műve: Werther. 162.
 Görög Demeter. 518. 576.
 Graduál (Nagy —). 307. 574*.
 Grammatika. (Magyar —). 266. 306.
 Grassalkovich. 23.
 Gravesande. 385. 467. 482
 Grässe J. 558.
 Gvadányi József gr. 277. 586*.
 Gvozdanovich b. ezredes. 29. 207.
 231. 403.
 Gyöngyösi János (leoninus vers-író),
 119. 150. 158. 253. 281. 291. 325.
 339. 360. 368. 371. 483. 484.
 573.
 Győri Ferencz. gr. 270. 568*.
Hadik András gr. 146. 556*.
 — — neje. 82.
 Hajnalkóy János. 541*.
 Haller Albert. 109. 561.
 Halmágyi László. 424. 588*.
 «Hangmérséklés» és verselés. 172.
 251—253. 287. 289. 331—336. 442.
 Harlós. 300. 311.
 Haschka Lőrincz. 519. 597*.
 Hatvani István. 268. 568*.
 Heinrich Gusztáv. 568.
 Hejzei iskola összekapcsolása. 129.
 131. 132. 147—150. 176. 179. 206.
 208. 211.
 «Heloiz és Abelard». Colardeau műve.
 122.
 Helvetius. 512. 522.
 Helytartó-tanács. 168. 176. 179. 206.
 208.
 Hesiodus. 339. 467.
 Heskin. 300.
 Hipponax. 304. 306.
 Hoffmann Lipót. 512. 596*.
 Homeros. 262. 286. 339. 342. 350.
 352. 467. 490. 561.
 Horányi Elek. 162. 442. 473.
 Horatius 218. 241. 262. 345. 352. 366.
 469. 498. 505. 537. 558.
 Horváth Ádám. 266. 285. 295. 306.
 318. 324. 343. 349. 368. 379. 387.
 395. 440. 443. 447. 465. 483. 488.
 505. 510. 514. 518. 521. 523. 566.
 568. 573. 580—584. 591.
 — — életrajza. 268—271. 353. 354.
 — — művei: Holmi: 221. 242. 275.
 282. 292. 315. 316. 325. 332. 335.
 343. 354. 373. 475. 482. 508. 565.
 576. 589.
 — — Hunnias. 221. 233. 242. 249.
 275. 282. 288. 331. 332. 343. 354.
 373. 402. 505. 565.
 — — A lélek halhatatlansága. 343.
 354. 362.
 — — Nyári Éjtszaka. 272. 276. 315.
 325. 330. 335. 399. 482. 508. 514.
 568.
 — — Psychologia. 317. 482. 509.
 527. 528. 576*.
 Horváth Ádammé. 269. 316. 432—434.
 Horváth Ferencz. 84. 174. 551.
 Horváth János. 220. 565*.
 Horváth Péter. 168.
 Hubertól Gessner fordítása. 51. 54.
 396.
 Hubert József tanító. 452.
 Hunyadi (Szabó) Ferencz. 352. 398.
 422. 578*.
 Hunyadi Mátyás. 233. 386. 523. 525.
 566.
Jankovics Antal gr. 39. 113. 170.
 435. 553*.
 Jánosz György. 143.
 Janus Secundus Hagiensis. 543.
 — — — műve: A Lillám szája (for-
 dította Kazinczy F.) 213. 243.
 Janusek József tanító. 474. 523.
 Jeney ezredes. 224.
 Jessenius Joel ref. lelkész. 547.
 Józsa Gergely. 102. 173. 546*.
 560.
 József császár (II.) 57. 63. 64. 175.
 197. 206. 546. 549. 550. 556.
 Julius Caesar. 316.
Kácsándy László. 549.
 Kácsándy Zsuzsánna. 71. 73. 169.
 245. 310. 511. 549*.
 551. 560*.
 Kácsándy Teréz. 549.
 Kádas. 373.

- Kallystratos. 467.
 Kalmár György. 363. 444. 580*.
 Kapi László. 385.
 Kapisztrán János. 234. 235.
 Kaposi Sámuel ref. missionarius. 547.
 Kaprinai István. 91. 94. 102. 552*.
 Kassai «tudós társaság.» 165. 167.
 223. 237. 246. 260. 267. 276. 281. 329.
 Katona István. 512. 546. 596.
 Kaunicz herczeg. 64. 231.
 Kazai János ref. missionarius. 547.
 Kazinczy család. 59. 472. 473.
 Kazinczy András. 49. 185. 189. 244.
 402. 473. 547*. 591.
 Kazinczy Dénes. 17. 20. 41. 48. 50.
 55. 57. 65. 69. 71. 72. 75. 127.
 129. 136. 146. 359. 392. 403. 480.
 547. 550.
 Kazinczy Ferencz. 288. 297. 320.
 329—336. 360—365. 370. 374. 380.
 381. 408. 427—432. 436. 437. 455.
 465. 477. 483. 488—496. 551. 552.
 578. 593.
 — — életrajza. 421. 422.
 — — megyei jegyző. 65. 69. 72. 114.
 — — tanfelügyelő. 553. 575. 594.
 — — művei: Anacreon fordítása.
 227. 467. 565. 590.
 — — — Az esthajnalhoz. 556. 567.
 — — — A tanítvány. 556.
 — — — Amerikai Podotz és Kazimír. 5. 6. 540*.
 — — — Bácsmegyei levelei. I. e
 czfmet külön.
 — — — Boldog bolondoskodás. 421.
 556. 587.
 — — — Gessner fordítása. I. Gessner
 alatt.
 — — — Hamlet fordítása. 523. 598.
 — — — Hivatalba vezető beszéd.
 523—526. 597*.
 — — — Horatius: Egy hajóhoz. 345.
 346. 350.
 — — — Messias fordítása. 269. 382.
 398. 420. 422. 438. 440. 456. 463.
 467. 469. 523. 590.
 — — — Magyarország Geographica.
 5. 6. 540*.
 Kazinczy Ferencz művei: Stolberg:
 A félénk leány. 226.
 — — — Szegevári (Siegwart). 33. 61.
 140. 196. 347. 520.
 — — — Ujláncz. 553.
 — — — Young fordítása. 226. 229.
 237. 466. 565*.
 Kazinczy József (Ferencz atyja). 4. 6.
 540*. 542. 543.
 Kazinczy József (Ferencz testvére).
 50. 480. 592*.
 Kazinczy Juliánna. 17. 41.
 Kazinczy Klára. 17. 41. 107. 122. 127.
 139. 145. 170. 196. 203. 225. 236.
 259. 299. 309. 311. 337. 480. 511.
 563*.
 Kazinczy László. 17. 48. 133. 541*.
 561. 576.
 Kazinczy Miklós. 50. 480. 511. 553.
 592*.
 Kazinczy Péter (Ferencz öse). 472.
 591.
 Kazinczy Péter (Ferencz nagybátyja).
 21. 472. 473.
 Kazinczy Zsuzsánna. 480. 565*.
 Kelcz Antal. 79.
 Kindel corrector. 278. 280. 294
 Kis István könyvkötő. 354.
 Kis kapitány. 244. 383.
 Kiss Benjamin ref. missionarius. 547.
 Klaniczay János. 322. 412. 575*. 576.
 Klimesch Tamás. 210. 213.
 Klohammer János piarista. 136. 156.
 Klopstock. 109. 198. 213. 237. 316.
 333. 350. 382. 398. 423. 439. 469.
 568. 586.
 — «Messias» cz. műve I. Kazinczy
 F. művei közt.
 Knauer H. festő. 213.
 Knesovich őrnagy. 70. 164.
 Koczok István. 58.
 Kohári István gr. 218.
 Kollinovics Gábor. 425. 472. 588*.
 Kónyi János. 114. 158. 186. 558.
 Koppí Károly. 163. 442. 473. 512.
 525. 541*. 546. 596.
 Koros Imre. 157. 166. 182. 186.
 Korponai (Zsigmond?) 57. 547.

- Kovachich Márton György. 171. 478.
518. 556. 588. 596.
- Kovács András ref. lelkész. 547.
- Kovács Ferencz ref. lelkész. 547.
- Kozmai Sámuel. 216.
- Kulcsár István. 353.
- Lajos király (I.)** 523. 525.
- Lakich György. 157. 161. 558*.
- Lánczy. 373.
- Landerer Mihály. 90. 95. 114. 123.
165. 180. 181. 322. 323. 540. 576.
- Laudon. 204. 207. 225. 236. 310. 383.
391. 393. 559. 565.
- Lavater. 52. 54.
- Leibnitz. 528.
- Lessing. 277. 350. 500.
- Lettner nyomdász. 166. 554.
- Lichtenstein herczeg. 175. 204.
- Likurg. 390.
- Literatura (Magyar—) 142. 264—265.
360.
- Locke 385. 467. 482.
- Losonczy István: «Kis tükör» cz. mű-
ve. 360. 579*.
- Lovasi Benedek. 504. 593*.
- Lucanus. 397.
- Magyar György.** 317. 576.
- Magyar Hirmondó. 59. 140. 445. 558.
580. 588.
- Magyar Könyvház. 60. 548.
- Magyar Kurir. 242. 273. 275. 276.
315. 317. 569. 576.
- Magyar Merkurius. 266. 568*.
- Magyar Músa. 264. 291. 295. 306. 330.
573.
- Magyar Museum. 166. 177. 178. 182.
184. 190. 191. 193. 198. 215. 237.
246. 259. 261. 262. 264. 272. 274.
276. 278. 280. 282. 283. 286. 291.
294—298. 300. 303. 305. 311. 316.
317. 321. 325—336. 347. 348. 360.
366. 373. 376. 386. 397. 398. 404.
419. 422. 442. 467. 470. 475. 485.
503. 507. 513. 519. 563.
- Malherbe. 183. 185.
- Málnási László. 521.
- Manifestum a hollandok ellen. 63.
- Marczali Henrik. 549. 550.
- Mária Terézia. 201. 523. 525. 548.
593.
- Martialis. 232. 251.
- Martinovics Ignác. 546.
- Marton Dániel ref. missionarius. 547.
- Mathesen báró. 20.
- Mecich. 125. 127.
- Meixner. 293.
- Mekó. 436.
- Merkur (szerk. Kovachich M. G.) 121.
136. 155. 156. 401. 425. 472. 511.
518. 554*. 557.
- Mikó Imre gr. 548.
- Miller J. M. Briefwechsel dreyer akad.
Freunde. II. Th. 34.
- — — Geschichte Karls v. Burg-
heim u. Emiliens von Rosenau. 4
Bände. 34.
- — — Predigten für das Landvolk.
2 Bände. 34.
- Milton J. 333. 350. 566.
- Mindenes Gyűjtemény. 265. 276. 282.
295. 335. 343. 400. 477. 484. 516.
522. 567. 569. 571*. 591. 592. 598.
- Mittrovsky Mihály. 225. 565*.
- Mizáldi Antal. 361. 579*.
- Módszer (Elemi iskolai—) 320. 406.
407. 411. 523. 524.
- Molnár János. 17. 60. 154. 173. 192.
196. 247. 330. 440. 548. 560. 561.
- Molnár Péter ref. lelkész. 547.
- Morgenbesser. 214.
- Morhof. 543.
- Nagy János.** 173. 560*.
- Nagy Sándor dr. 555. 590.
- Némethi ügyvéd. 58.
- Némethi Pál. 324. 371. 577*.
- Neumann Bert. Lud. 239. 566*.
- Newton. 523.
- Nyírbátori templom fölrata. 154.
- Ödvajer.** 164.
- Oláh Mihály. 527.
- Oporinus János. 38. 546*.
- Orczy József. 449. 469.
- Orczy László. 76.

- Orczy Lőrincz 165. 247. 301. 464. 469.
 547. 550. 553. 567.
 Orosz Dániel ref. missionarius. 547.
 Orpheus (költő). 339. 430. 507. 529—
 532. 556.
 Orpheus (Kazinczy folyóirata) 264.
 288. 291. 303. 324. 339. 370. 371.
 419. 442. 447. 465. 472. 484. 504.
 506. 507. 512—520. 522. 525. 528.
 533. 534. 536. 553. 554. 562. 595.
 597. 598.
 Orthographia (Magyar—) 284. 288.
 291. 306. 316. 317. 325. 327. 328.
 333. 339—343. 361—365. 386. 387.
 444—447. 524. 536.
 Ossian. 239. 523. 568. 569.
 Ovidius. 249. 270. 300. 350. 352.
 457—463. 488. 498. 551.
 — művei: Amorum lib. II. el. IV.
 (Kazinczy L. fordítása) 84.
 — — Metamorphosis. 169. 222.
 — — Trist. lib. X. 83.
 Őri Fülöp Gábor. 186. 264. 280. 283.
 325. 328. 561*.
Paczko pozsonyi nyomdász. 316.
 Palásti Ignác. 115.
 Pálffy Károly kancellár. 165. 167.
 327. 507. 512. 522. 525. 562.
 Parini. 405.
 Páriz Pápai dictionariuma. 60. 306.
 Pázmány Péter. 324.
 Péchy Gábor. 11. 13.
 Péchy György. 21.
 Péchy Imre. 17. 69.
 Péchy Sándor. 565.
 Péczei József. 116. 159. 266. 273.
 281. 291. 315. 325. 328. 336. 343.
 371. 373. 384. 398. 410. 420. 434.
 438. 447. 465. 484. 513. 522. 553.
 562. 571.
 Pejachevich Antal gr. 29. 47. 65—68.
 70—72. 81. 83. 544*.
 Pethő Gergely 552*.
 Pethő Jakab. 589*. 591.
 Petranus. 263.
 Pettauer. 68. 71. 549*.
 Piccolomini. 350.
 Pichler orvos. 511.
 Pictet Benedek. 155. 557*.
 Pindarus. 339. 350.
 Plato. 528.
 Plinius. 128.
 Podmaniczky Liza. 36. 545*.
 Poharnekk zászlótartó. 45.
 Pollux (Castor és—) 428. 529—532.
 Polyánczai Péter tanító. 474. 523.
 Pomponius Mela. 546.
 Poots András. 281. 402. 572*.
 Pope. 109. 350. 523.
 Pósa István. 58.
 Posch Lénárd festő. 422.
 Pray György. 546.
 Prónay Angelika. 320.
 Prónay Gábor b. 406. 587*.
 Prónay László b. 196. 284. 301. 306.
 311. 507. 512. 546. 562*.
 Prónay Sándor. 406. 587*.
 Prosodia I. «Hang-mérséklés».
 Puky András. 102.
 Puky István. 36. 545*.
 Pulszky Sámuel. 11.
Quintilianus 332.
Rabener. 159. 316. 503.
 Racine. 350.
 Ráday Gedeon b. idősb. 63. 67. 70.
 74. 81. 156. 215. 217. 247. 263.
 273. 305. 326. 330. 332. 395. 422.
 469. 472. 507. 515. 519. 521. 523.
 524. 525. 549. 550*. 552. 558. 563.
 564. 567.
 Radnai Rezső. 565.
 Radvánszky Ágnes. 407.
 Radvánszky Karolina (Podmaniczky
 Lászlóné) 36. 37.
 Radvánszky Polixén 308. 320. 375.
 407. 567.
 Radvánszky Rozália. 562.
 Radvánszky Teréz. 375. 407. 549. 567.
 Rajnis József. 172. 218. 260. 322.
 326. 334—336. 342. 460. 364. 384.
 396. 400. 439. 445. 469. 475. 503.

504. 516. 523. 532. 533. 559. 577.
578. 590.
- Rajtzi András. 412.
- Rákóczy Ferencz (II.) 473.
- Rákóczy György zászlaja. 153. 556.
- Ramler. 383.
- Rát Mátyás. 190. 315. 364. 445 555*.
576. 580. 588.
- Rátkai. 58. 548.
- Révai Miklós. 16. 192. 242. 260. 289.
305. 331. 342. 371. 373. 396. 402.
516. 523. 560. 565. 566. 568.
- Reviczky (József?) 407.
- Rimány István ref. missionarius. 547.
- Rissenius. 155. 558.
- Rolly József. 58. 548*.
- Rósai Antal. 402. 586.
- Rothkrepf József tanító. 454.
- Rousseau 142. 277. 396. 457.
- Rouvroy tábornagy 175. 560*.
- Rozgonyi Erzs. 545. 574.
- Rudnyánszky. 214.
- Rumy György Károly. 559.
- Saarossy András. 10.
- Sághy Mihály. 550.
- Sallay János ref. missionarius. 547.
- Sándor István. 585.
- Sannazarius. 385.
- Scharanlia basa. 207.
- Schäfer-Muse. 38. 62.
- Schedius Lajos. 559.
- Schindler kassai szállító. 366.
- Schmidt Ferencz generális. 135.
- Schmidtfeld János b. 82. 551*.
- Schneider tanító. 436.
- Schwartner J. 546.
- Seneca 371. 390. 494. 502. 509.
- Shakspere. 523.
- Sikora Péter ref. missionarius. 547.
- Simai Kristóf. 171. 325. 567. 577.
- Sonnenfels. 180.
- Sophocles 500.
- Spangár András. 94. 95. 102. 103. 552*.
Splényi Gábor generális. 409. 587*.
- Splényi József főispán. 409. 587*.
- Steinmetz Náni (Keczer Györgyné)
56. 545*.
- Stolberg. 109. 226.
- Stollius. 220.
- Strohmayr nyomdász. 349. 366.
- Sturm b. 29.
- Swieten. 524.
- Systhema (Katonai — 1787-ből) 130.
- Szabó János (Aszalay.) 547*.
- Szabó Márton. 568.
- Szacsvay Sándor. 295. 301. 314. 315.
325. 344. 384. 522. 571. 574.
- Szalatnay János. ref. missionarius.
547.
- Szalay József ref. missionarius 547.
- Szalay Sámuel. 587*.
- Szathmári Király György. 540*.
- Szathmáry Paksi Dániel. 342. 546*.
- Szathmáry alispán. 410.
- Széchenyi Ferencz gr. 70. 72. 222.
330. 399. 409. 411. 420. 437. 465.
482. 508. 518. 524.
- Szegő András ref. missionarius. 547.
- Szeitz Leo. 384. 475. 512. 585. 591.
596.
- Szentgyörgyi István. 155. 156. 196.
264. 280. 283. 292. 300. 325. 328.
338. 340. 349. 371. 384. 484. 547.
557*. 561*.
- Szentiványi Ferencz. 553.
- Szentjóni Szabó László. 281. 291. 304.
305. 323. 442. 469. 476. 493. 503.
509. 527. 574. 590.
- — fordítása : a »Pántlika«, 1. Gel-
lert alatt.
- Szerdahelyi György. 221. 223. 233.
247. 275. 292. 500. 565*.
- Szerdahelyi M. püspök. 39.
- Szeremlei István ref. missionarius.
547.
- Szeremlei Samu ref. missionarius. 547.
- Szerentsi Nagy István. 282. 573*.
- Szilágyi Márton 9. 38.
- Szilágyi Sámuel. 309. 321. 351. 523.
546*. 575.
- — műve: Henrias. 321. 322. 576*.
578.
- Szily János püspök. 578. 597.
- Szinovicz superintendens. 319.
- Szinnyei József id. 555. 567. 580. 596.

- Szirmay András. 511.
 Szirmay Antal. 546*.
 — — neje. 49.
 Szluha 164.
 Szombati orvos. 55. 116. 317. 576.
 Szombati János tanár 561.
 Szőke. 319.
 Sztáray János. 39.
 Sztáray Mihály gr. 124. 548. 552*.
 — — műve: Sans Souci. 123. 124. 552*.
 Szuhányi Ferencz. 469. 590.
 Szűcs Sámuel (a Kisfaludy-társaság tagja) 559.
 Szűcs Sámuel ref. missionarius. 547.
- T**
 Takáts Sándor. 571.
 Tardy Mózes ref. missionarius. 547.
 Tarkovics Gergely. 426. 473.
 Taros Péter. 48.
 Teleki Ádám gr. 165. 559.
 Teleki József gr. 39. 49. 70. 165. 192. 247. 269. 295. 301. 324. 326. 332. 358. 397. 423. 521. 546. 559. 567. 577.
 Teleki Klára (Wartensleben Vilmosné) 550.
 Teleki Sámuel gr. 76. 135. 410. 420. 423. 437. 448. 466. 550. 559. 590.
 Telner főhadnagy. 203.
 Tertina Mihály. 163. 559*.
 Theognis. 350. 467.
 Theokritos. 38. 88.
 Timár. 84. 551.
 Tiszta Pál. 171.
 Toldy Ferencz: «Kazinczy és kora» cz. műve. 3. 540. 541. 555. 560. 569. 570. 592.
 Toronyai Miklós ref. missionarius. 547.
 Tót Mihály dr. 344.
 Török István. 17. 19. 24. 25. 32. 39. 55. 57. 63. 67. 74. 104. 105. 543*.
 Török Lajos gr. 93. 115. 154. 163. 211. 290. 321. 348. 372. 410. 425. 451. 472. 551.
 Török Pál. 81.
 Török Zsófia (Kazinczy Ferenczné). 547.
- Trattner János M. 38. 102. 123. 181. 187. 195. 198. 215. 257. 261. 311. 248. 503. 513. 548. 554.
 Trenk b. 316.
 Trstyánszky. 526.
 Tsétsi János. 306. 307.
 Turóczy János ref. missionarius. 547.
 Tussai Márton. 45.
- U**
 Urbán András tanító. 474. 523.
 Úti János. 143.
 Ürményi József. 16.
- V**
 Vadianus Joachim. 546.
 Vajda Sámuel. 578*.
 Vályi (Wályi) András. 410. 423. 436. 438. 464. 467. 474. 479. 512. 519. 520. 522. 523. 590*.
 Vanier: «Paraszti Majorság» cz. műve (ford. Baróti Szabó D.) 12. 14. 17. 119. 545.
 Varjas János. 341. 352. 578*.
 Vattai (Watay?) István. 327. 369. 580*.
 Vay József. 553.
 Vay Miklós. 28. 544*.
 Vécsey (Wécsey) Miklós b. 197. 464. 563*.
 Vécsey Miklósné Orczy Mára. 563.
 Végh (Wégh) János. 547*.
 Verner Jakab iskolai igazgató. 451. 452.
 Verseghi Ferencz. 261. 277. 294.
 Veszprémi (Weszprémi) István. 386. 401. 537. 573. 580. 585*. 586.
 Veszprémi Julianna (Földi Jánosné) 537.
 Viczay József orvos. 439. 585. 589*.
 Vida tanító. 168.
 Virgilius 38. 187. 216. 241. 251. 262. 286. 331. 333. 343. 352. 430. 491. 499. 529. 530. 565. 577. 593.
 Vitalis József kanonok. 177. 561*.
 Vitéz Imre. 349. 366. 423. 464. 519. 521. 523. 589*.
 — — műve: Orestes 519. 521. 523.
 Vitringa Campegius. 155. 543. 557*.
 Voltaire. 116. 142. 325. 333. 350. 554. 562.
 Voss. 533.

- W**agner Károly. 511. 595*.
 Wallaszki Pál. 103.
 Wartensleben Ferdinánd. 55. 110.
 Wartensleben Károly ezredes. 145.
 Wartensleben Vilmos. 20. 49. 82. 105.
 110. 111. 134. 135. 145. 170. 189.
 207. 544*.
 Weigand könyvtárús. 89. 90. 95. 165.
 349.
 Weisz orvos. 410. 414.
 Wieland. 109. 182. 256. 424. 464. 469.
 548. 561. 590.
Young éjszakái (Péczei fordítása)
 159. 205. 226. 237. 514. 586.
Xenophon. 222.
- Z**echenter. 114.
 Zeleznik. 115. 553.
 Zengwall főszolgabíró. 113.
 Zichy József gr. 385.
 Zilai (Zilahy József, Sámuel?) 294.
 464. 573*.
 Zombory Zsigmond. 79.
 Zrinyi Ilona. 473.
 Zrinyi Miklós művei (általában) 158.
 160. 198. 278. 279. 293. 303. 311.
 366. 469. 563. 591.
 — — Syrénája. 151. 157. 166. 182.
 186. 556*.
 Zsilka tanító. 451.
 Zwittering. 103.

TARTALOM.

	Lap
1. Kazinczy — szüleinek. Ér-Semjény, 16. Febr. 1763.....	3 (539.)*
2. Kazinczy — atyjának. Hely és kelet nélkül.....	3 (540)
3. Sz. Király György — Kazinczynak. Hangáts, d. 15-a Apr. 1774.	4 (540)
4. Beleznay Miklós — Kazinczy Ferencz és Dénesnek. Pilis 28-a Dec. 1774.....	4 (540)
5. Kazinczy — anyjának. S-Patak, 16. Febr. 1776.....	5 (540)
6. Beleznay Miklós — Kazinczynak. Pilis 29-a xbr. 1776.....	6 (540)
7. Beleznay Miklós — Kazinczy Ferencz- és Dénesnek. Pilis, 29-a xbr. 1776.	7
8. Beleznay Miklósné — Kazinczynak. Pilis, 29-a xbr. 1776.....	7 (540)
9. Bessenyei György — Kazinczynak. Béts, 11-a Febr. 1777.....	8 (540)
10. Baróti Szabó D. — Kazinczynak. Kassán, 1778. Bőjtmás havának [márczius] 8-kán.....	9 (540)
11. Carlowszky János — Kazinczynak. Epperjesini, d. 18. Sept. 1778.	10 (540)
12. Baróti Szabó D. — Kazinczynak. Kassán, 3. Jan. 1779.....	12
13. Fábri Gergely — Kazinczynak. Eperjes, 16. Febr. 1779.....	13 (541)
14. Baróti Szabó D. — Kazinczynak. Kassán, 7. Apr. 1779.....	14
15. Koppi Károly — Kazinczynak. 24. Junii 1779. Cassoviae.....	16 (541)
16. Baróti Szabó D. — Kazinczynak. Kassán, júl. 3. 1779.	16
17. Hajnalkőy János — Kazinczynak à Torna, 29. du. May 1780. . .	18 (541)
18. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Vinkovcze, d. 18. Febr. 1782.....	18 (541)
19. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. 4-a Apr. 1782.....	20
20. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek [?] Vinkovcze 13. Apr. 1782.....	24 (544)
21. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek [?] Vinkovczán, 3. May 1782.....	24 (544)
22. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek [?] Dresden, 1782. 8. May.....	26 (544)
23. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Tittel, ultima May. 1782.	28 (544)

* A zárjel közti szám az illető levélre vonatkozó jegyzet lapszáma.

	Lap
24. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Vinkovczán, 6-a Jun. 1782.....	31
25. Miller János M. — Kazinczynak. Ulm, d. 6. Juli 1782.	32 (545)
26. Baróti Szabó D. — Kazinczynak. 16. July. 1782.	35 (545)
27. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. 17. Jul. 1782.	36 (545)
28. Kazinczy — Gesznernek. Alschó-Regmetz, d. 19. Oct. 1782.....	37 (545)
29. Kazinczy — Szirmay Antalnak, Pesthini, d. 12-a Febr. 1783 ...	39 (546)
30. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Vinkovcze, 1. Apr. 1783.	40
31. Wégh János — Kazinczynak. Libische d. 7-a Juny, 1783.	42 (546)
32. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Uj Gradiska, 1. Sept. 1783.	46
33. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Ressetare, 25. oct. 1783.	48 (547)
34. Kazinczy — Gesznernek. Alsó-Regmetz, d. 29. Nov. 1783.	50
35. Geszner — Kazinczynak. Zürich, d. 24. Dec. 1783.	53
36. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Vinkovcze, 25d. xbr. 1783.....	55
37. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Ressetare, 18d. Jan. 1784.	56 (547)
38. Kazinczy — gr. Károlyi Antalnak. Alsó-Regmetz, d. 15. Febr. 1784.	58 (548)
39. Benkő József — Kazinczynak. Közép-Ajtán, 1784. 15. Apr.	59 (548)
40. Geysler G. — Kazinczynak. Leipzig, d. 14. Jul. 1784.	61 (548)
41. Czirjék Mihály — Kazinczynak. Nagy-Boldogasszony h. 20. 1784.	62 (548)
42. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Gyömrő, 23d. oct. 1784.	63 (549)
43. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Gradiska, 23d. novbr. 1784.....	64 (549)
44. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Ressetare, 14d. dec. 1784.	66 (549)
45. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Neu-Gradiska, 18d. Dec. 1784.	67 (549)
46. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Ressetare, 20d. Jan. 1785.	68 (549)
47. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Zágráb, 23d. Febr. 1785.	69 (550)
48. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Ressetare, 5d. Apr. 1785.	71 (550)
49. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Vinkovcze, 22d. May 1785.....	73
50. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Peterwardein, 2d. Juny 1785. .	74
51. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Neu-Gradiska, 10d. July 1785.	75 (550)
52. Báróczy — Kazinczynak. Béts, 5785: 15/VII.....	76 (550)
53. Kazinczy — B. id. Ráday Gedeonnak. Kassán, 13-a Oct. 1785....	77 (550)
54. Kazinczy — B. Orczynak. Hely és kelet nélkül.....	78 (551)
55. B. Orczy — Kazinczynak. Eörss, 5d. Nov. 1785.	78
56. Kazinczy — B. id. Ráday Gedeonnak. Kassán, 2d. Dec. 1785. .	80
57. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Gradiska, 7-a Dec. 1785.	81 (551)
58. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. 5785: 10/XII.....	83 (551)
59. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Jablanác 30d. Dec. 1785.	85 (551)
60. B. id. Ráday Gedeon — Kazinczynak. Péczel, 3. Jan. 1786.	86 (551)
61. Kazinczy — B. id. Ráday Gedeonnak. Kassán, 12. Jan. 1786. ...	88

	Lap
62. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Ressetare, 15. Jan. 1786.	89
63. B. id. Ráday Gedeon — Kazinczynak. Pesth, 28. Febr. 1786. . .	90 (552)
64. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Vinkovcze, 6d. Mart. 1786.	93
65. Kazinczy — B. id. Ráday Gedeonnak. Kassán, 7. Mart. 1786. . .	94 (553)
66. B. id. Ráday Gedeon — Kazinczynak. Pest, 21-a Mart. 1786. . .	95 (553)
67. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Vinkovcze, 16d. Apr. 1786.	100
68. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Vinkovcze, 21d. Apr. 1786.	101
69. B. id. Ráday Gedeon — Kazinczynak. Pesth, 26. Apr. 1786. . . .	102 (553)
70. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Vinkovcze, 19. May 1786.	104
71. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Eszék, 23d May 1786.	104
72. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Földvár, 29d Jul. 1786.	105
73. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Ressetare, 24d. Aug. 1786.	106
74. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Kobáss, 4d. Sept. 1786.	108 (553)
75. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Kobáss, 15d. Sept. 1786.	110 (553)
76. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Ressetare, 22. Sept. 1786.	111
77. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Ressetare, 12d. Oct. 1786.	112 (553)
78. Kazinczy — Baróti Szabó Dávidnak. Kassán, Oct. 16d. 1786. . .	113 (553)
79. Vay József — Kazinczynak. Miskolcz, 25-a Oct. 1786.	114 (553)
80. B. Orczy — Kazinczynak. Tarna-Eőrss 1-a Nov. 1786.	115 (553)
81. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Ressetare, 3d. Nov. 1786.	116
82. Trattner — Kazinczynak. Wien, 14d. Nov. 1786.	118 (554)
83. B. id. Ráday Gedeon — Kazinczynak. Pesth, 23. Nov. 1786. . .	118 (554)
84. Kazinczy — Dobos Jánosnak. Kassán, 5. Jan. 1787.	121
85. Kazinczy — Kovachich M. Györgynek. 20/I. 1787.	121 (554)
86. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Kobáss, 20/I. 1787. . .	122
87. B. id. Ráday Gedeon — Kazinczynak. Pesth, 2da Mart. 1787. . .	123 (554)
88. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Ressetare 3d. Mart. 1787.	124
89. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Ressetare 8d. Mart. 1787.	127
90. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Ressetare, 27d. Mart. 1787.	128
91. Gr. Eszterházy Károly — Kazinczynak. Eger, 29. Martz. 1787.	129 (554)
92. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Berdiáne, 3d. April 1787.	130
93. Kazinczy — gr. Eszterházy Károlynak. Kassán, ápr. 7. 1787. . .	131 (555)
94. Gr. Eszterházy Károly — Kazinczynak. Eger, 11-a Apr. 1787. . .	132
95. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Ressetare 13d. Apr. 1787.	133
96. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Berdiáne, 18d. Apr. 1787.	134
97. Kovachich Márton Gy. — Kazinczynak. Ofen, 5787: 18/V.	136
98. Rát Mátyás — Kazinczynak. Győr, máj. 9. 1787.	137 (555)

	Lap
99. Kazinczy László -- Kazinczy Ferencznek. Ressetare, 19d. May 1787.....	138
100. Rát Mátyás — Kazinczynak. Győr, jún. 9. 1787.	140 (555)
101. Molnár János — Kazinczynak. Szepes, 7. Aug. 1787.	141 (555)
102. Vay József — Kazinczynak. N. Kálló, 26-a Aug. 1787.....	143
103. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Berdiáne, 4d. Sept. 1787.	144
104. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Neu-Gradiska, d. 21. Sept. 1787.....	146 (556)
105. Gr. Eszterházy Károly — Kazinczynak. Eger, 11. Oct. 1787....	147
106. Gr. Eszterházy Károly — Kazinczynak. Eger, 23. Oct. 1787....	148
107. Baróti Szabó D. — Kazinczynak. 1787. Nov.	149 (556)
108. Gr. Eszterházy Károly — Kazinczynak. Eger, 6-a Nov. 1787.	150
109. Molnár János — Kazinczynak. Szepes, 14-a Nov. 1787.	150 (556)
110. B. id. Ráday Gedeon — Kazinczynak. Pest, 1787. 3-da Dec....	151 (556)
111. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Uj Gradiskán, 14d. Dec. 1787.	152
112. Kazinczy — Kovachich M. Györgynek. Kaschau, 5787: 17/XII.	153 (556)
113. Kovachich Márton Gy. — Kazinczynak. Ofen, d. 29. Dec. 1787.	156 (558)
114. B. id. Ráday Gedeon — Kazinczynak. Pest, 4-a Jan. 1788.	157 (558)
115. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Uj Gradiskán, 20d. Jan. 1788.	161
116. Kazinczy — Kovachich M. Györgynek. Kaschau, 29. Jan. 1788.	161 (559)
117. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Uj Gradiskán, 12d. Febr. 1788.	163 (559)
118. B. id. Ráday Gedeon — Kazinczynak. Pest, 15-a Febr. 1788.	165 (559)
119. Kazinczy — Barkassy Ádámnak. Alsó-Regmetz, 20-a Febr. 1788.	168 (559)
120. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Dollina 6d. Mart. 1788.	169 (560)
121. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Orubicza, 14d. Mart. 1788.	170 (560)
122. Révai Miklós — Kazinczynak. Győrött, apr. 2. 1788.	171 (560)
123. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Orubicza, 10d. Apr. 1788.	173
124. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Dollina, d. 5. May 1788.	175 (560)
125. Kazinczy — Gr. Eszterházy Károlynak. Kassán, 8-a Maj. 1788.	176
126. Molnár János — Kazinczynak. Szepes, 10-a Máj. 1788.	177 (561)
127. Szentgyörgyi István — Kazinczynak. S. Patak, 11. May 1788.	178 (561)
128. Gr. Eszterházy Károly — Kazinczynak. Gyöngyössön, Máj. 14. 1788.	179 (561)
129. Kazinczy — B. id. Ráday Gedeonnak. Kassán, 19. May 1788.	180
130. B. id. Ráday Gedeon — Kazinczynak. Pest, 2-a Juny 1788.	181 (561)
131. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Orubicza, 2d. Juny 1788.	185 (561)
132. B. id. Ráday Gedeon — Kazinczynak. Pesten, d. 12-a Juny 1788.	186 (562)
133. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Orubicza, 13d. Juny 1788.	188

	Lap
134. B. Prónay László — Kazinczynak. Ribári Feredőben, 13-a Junii 1788.....	189 (562)
135. Kazinczy — B. id. Ráday Gedeonnak. Késmárk, 21-a Jun. 1788.	191 (563)
136. B. id. Ráday Gedeon — Kazinczynak Pesth, 8. Julii 1788.	193
137. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Orubicza, 14d. July 1788.....	196 (563)
138. Gr. Eszterházy Károly — Kazinczynak. Eger, 18-a July 1788.	197 (563)
139. B. id. Ráday Gedeon — Kazinczynak. Pétzsel, d. 28-a July 1788.	198 (563)
140. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Orubicza, 29d. July 1788.	203 (564)
141. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Neu-Gradiska 27d. Aug. 1788.....	204 (564)
142. Kazinczy — B. id. Ráday Gedeonnak. [1788.]	205 (564)
143. Kazinczy — Gr. Eszterházy Károlynak. Kassán, szept. 3. 1788.	206
144. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Alt Gradiskán, 8d. Sept. 1788.	207
145. Gróf Eszterházy Károly — Kazinczynak. Agerben, 12. Sept. 1788.	208
146. B. id. Ráday Gedeon — Kazinczynak. Pest, d. 22-a Sept. 1788.	209 (564)
147. Kazinczy — Gr. Eszterházy Károlynak. Kassán, Sept. 23. 1788.	211
148. Kazinczy — B. id. Ráday Gedeonnak. Kassán, 27. Sept. 1788.	212
149. Kazinczy — Névtelenek. Cassoviae, d. 28-a Sept. 1788.	214
150. Földi János — Kazinczynak. Pesth, 1788. 2d. Oct.	215 (565)
151. Horváth Ádám — Kazinczynak. Szántód, 14. Oct. 1788.	220 (565)
152. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Alt Gradiska 14d. Oct. 1788.....	223 (565)
153. Kazinczy — B. id. Ráday Gedeonnak. Kassán, Oct. 15d. 1788.	225 (565)
154. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Orubicza d. 31. Oct. 1788.....	231
155. Palásti Márton — Kazinczynak. Wien, d. 31. Oct. 1788.	231
156. Horváth Ádám — Kazinczynak. Szántód, 3-a Nov. 1788.	232 (566)
157. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Orubiczán, 7d. Nov.	235 (566)
158. Kazinczy — B. Prónay Lászlónak. Kassán, Nov. 20d. 1788.	237
159. Báróczy — Kazinczynak. Béts, 25d. Nov. 1788.	239 (566)
160. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Alt Gradiskán, 6d. Dec. 1788.....	240
161. Horváth Ádám — Kazinczynak. Füredrül, 7a Dec. 1788.	240 (566)
162. B. id. Ráday Gedeon — Kazinczynak Pest, d. 11. Dec. 1788.	243 (566)
163. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek Orubiczán, 24d. Dec. 1788.	244
164. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Uj Gradiskán, 27d. 1788.....	245
165. Horváth Ádám — Kazinczynak. 1789. 1-o Jan. Szántód.....	245
166. Kazinczy — B. id. Ráday Gedeonnak. Kassán, 3-a Jan. 1789.	246 (567)
167. Horváth Ádám — Kazinczynak. Szántód, 9-a Jan. 1789.	248
168. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Orubiczán, 15d. Jan. 1789	249 (567)
169. Horváth Ádám — Kazinczynak. Szántód, 16-a Jan. 1789.	250 (567)

	Lap
170. B. id. Ráday Gedeon — Kazinczynak. Pest, 20. Jan. 1789.	254 (567)
171. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Orubiczán, 31. Jan. 1789.....	258
172. B. Prónay László — Kazinczynak. Beszterczen, 2-a Febr. 1789.	259
173. Kazinczy — B. id. Ráday Gedeonnak. Kassa, 2-a Febr. 1789.	260
174. Földi János — Kazinczynak. Szathmár, 5d. Febr. 1789.....	261 (567)
175. Horváth Ádám — Kazinczynak. Szántód, 7-o Febr. 1789.....	267 (568)
176. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Orubicza, 7d. Febr. 1789.....	273
177. Horváth Ádám — Kazinczynak. Szántód, 9-a Febr. 1789.....	274 (569)
178. Péczeli József — Kazinczynak. Komárom. 13. Febr. 1789.....	276 (570)
179. B. id. Ráday Gedeon — Kazinczynak. Pesth, d. 19-a Febr. 1789.	277 (571)
180. Horváth Ádám — Kazinczynak. Pápa, 19-a Febr. 1789.....	280 (572)
181. Horváth Ádám — Kazinczynak. (Két melléklettel.) Füred, 21-a Febr. 1789.	283 (573)
182. Gr. Eszterházy Károly — Kazinczynak. Eger, 1789. febr. 25d.	290
183. Horváth Ádám — Kazinczynak. Szántód, 26-a Febr. 1789.	290 (573)
184. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Orubiczán, 28d. febr. 1789.....	293
185. B. id. Ráday Gedeon — Kazinczynak. Pest, d. 1-a Mart. 1789.	293 (573)
186. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Orubiczán, 2d. Mart. 1789.....	299 (574)
187. Kazinczy — B. id. Ráday Gedeonnak. 14 Marty 1789.	300 (574)
188. Földi János — Kazinczynak. Szathmár, 20d. Mart. 1789.....	303 (574)
189. Klaniczay János — Kazinczynak. Neusohl d. 26. März 1789....	308 (575)
190. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Orubicza, 28d. Mart. 1789.	308 (575)
191. B. id. Ráday Gedeon — Kazinczynak. Pest, d. 31-a Mart. 1789.	311
192. Fejérváry Károly — Kazinczynak. Epperies, d. 2. Apr. 1789.	312 (575)
193. Horváth Ádám — Kazinczynak. Szántód, 8-a Apr. 1789.	313 (575)
194. Klaniczay János — Kazinczynak. Neusohl d. 11. Apr. 1789....	318 (576)
195. Kazinczy — B. Prónay Lászlónak. Kassa, Apr. 11d. 1789.....	321
196. Kazinczy — ifj. Szilágyi Sámuelnek. Kassán, 12. Apr. 1789....	322 (576)
197. Horváth Ádám — Kazinczynak. (Két melléklettel.) Szántód, 17-a Apr. 1789.	324 (577)
198. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Orubicza, d. 20. Apr. 1789.	337
199. Horváth Ádám — Kazinczynak. Szántód, 24-a Apr. 1789.....	338 (577)
200. Kazinczy — B. id. Ráday Gedeonnak. Ér-Semjénben, Apr. 24d. 1789.....	345
201. Kazinczy — B. Prónay Lászlónak. Ér-Semjénben. 24. Apr. 1789.	346
202. Fejérváry Károly — Kazinczynak. Eperjes, d. 7. May 1789....	347 (578)
203. Kazinczy — B. id. Ráday Gedeonnak. Kassa, 9-a Maji 1789....	348
204. Horváth Ádám — Kazinczynak. Szántód, 13-a Mai 1789.....	349 (578)
205. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Orubiczán, 13d. May 1789.	358 (579)

	Lap
206. Földi János — Horváthnak és Kazinczynak. Szathmár, 1789. 16d. Maii.	359 (579)
207. B. id. Ráday Gedeon — Kazinczynak. Pesth, 18-a May 1789.	366
208. Horváth Ádám — Kazinczynak. Füred, 18-a Mai 1789.	367
209. Földi János — Kazinczynak. Szathmár 1789. 19d. Maii.	368
210. Horváth Ádám — Kazinczynak. Szántód, 26-a Mai 1789.	369 (580)
211. Fejérváry Károly — Kazinczynak. Epperjesini, 3. Juny 1789. ...	372 (584)
212. Klaniczay János — Kazinczynak. Neusohl, d. 8. Juni 1789. ...	374 (584)
213. Benkő Ferencz — Kazinczynak. Szeben, 8-a Juny 1789.	376 (584)
214. Horváth Ádám — Kazinczynak. Jun. 8d. 1789.	377
215. Chodowiecki D. — Kazinczynak. Berlin, d. 9. Juny 1789.	382
216. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Ó-Gradiskán, 11d. Juny 1789.	383
217. Horváth Ádám — Kazinczynak. Szántód, 16-a Junii 1789.	384 (584)
218. Horváth Ádám — Kazinczynak. Szántód, 18-a Juny 1789.	387
219. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Okutsáni Táborba, 19d. Juny 1789.	391
220. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Feld-Schantz u. Ber- bier d. 5. Jul. 1789.	392
221. Kazinczy — Aranka Györgynek. Kassán, 10. Jul. 1789.	395 (585)
222. Horváth Ádám — Kazinczynak. Szántód, 18-a Julii 1789.	398 (586)
223. Gr. Török Lajos — Kazinczynak. Kaschau, d. 25. July 1789. ...	399
224. Földi János — Kazinczynak. Szathmár 1 Aug. 1789.	400 (586)
225. Fejérváry Károly — Kazinczynak. Epperiesini d. 2. Aug. 1789.	401 (586)
226. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Zut a sz. Granyitzon, 3d. Aug. 1789.	403
227. B. id. Ráday Gedeon — Kazinczynak. Pest, d. 3-a Aug. 1789.	404 (587)
228. Klaniczay János — Kazinczynak. Neusohl, d. 5. Aug. 1789. ...	405 (587)
229. Horváth Ádám — Kazinczynak. Füred, 8-a Aug. 1789.	408 (587)
230. Szalay Sámuel — Kazinczynak. Miskolcz, 8-a Aug. 1789.	412 (587)
231. Horváth Ádám — Kazinczynak. Szántód, 11-a Aug. 1789.	413
232. Kazinczy — Aranka Györgynek. Alsó-Regmetz, Aug. 13d. 1789.	421 (587)
233. Kovachich Márton Gy. — Kazinczynak. Ofen, d. 13. Aug. 1789.	424 (588)
234. Horváth Ádám — Kazinczynak. Szántód, 14-a Aug. 1789.	427 (589)
235. Vitéz Imre — Kazinczynak. Kassán, Aug. 18. 1789.	434 (589)
236. Pethő Jakab — Kazinczynak. Budán, 20-a Aug. 1789.	435 (589)
237. Kazinczy — Horváth Ádámnak. Regmetz, Aug. 21d. 1789.	436 (589)
238. Kazinczy — Vitéz Imrének. Miskolcz, Aug. 23d. 1789.	438 (589)
239. Földi János — Kazinczynak. Szathmár. 1789. 25-ik Aug.	440
240. Kazinczy — Aranka Györgynek. Miskóltz. 26-a Aug. 1789.	448
241. B. id. Ráday Gedeon — Kazinczynak. Pest, d. 1-a Sept. 1789.	449
242. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Novi felett. 1-ső Sept. 1789.	450
243. Kazinczy — Hubert Józsefnek Sept. 2. 1789.	451 (590)
244. Kazinczy — Szeged város tanácsának. Kassán, Sept. 2. 1789.	452 (590)
245. Kazinczy — Király Pálnak, Hely és kelet nélkül.	453 (590)
246. Kazinczy — Gyöngyös város tanácsának. Hely és kelet nélkül.	454 (590)

	Lap
247. Chodowiecki D. — Kazinczynak. Berlin, d. 3. Sept. 1789.	454
248. Horváth Ádámné — Kazinczynak. Füred, 5. Sept. 1789.	456
249. Kazinczy — Aranka Györgynek. Kassán, 7. Sept. 1789.	457
250. Horváth Ádám — Kazinczynak. Szántód, 9-a Sept. 1789.	464 (590)
251. B. id. Ráday Gedeon — Kazinczynak. Pest, d. 13-a Sept. 1789.	468
252. Kazinczy — Horváth Ádámnak. Kassa, 19. Sept. 1789.	469 (590)
253. Kazinczy — Kovachich M. Györgynek. 19. Sept. 1789.	471 (591)
254. Pethő Jakab — Kazinczynak. Budán, 22-a Sept. 1789.	474 (591)
255. Horváth Ádám — Kazinczynak. Szántód, 5-a Oct. 1789.	475 (591)
256. Kovachich Márton Gy. — Kazinczynak. Ofen, d. 5. Oct. 1789.	478
257. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Kostainczán, 8d. Oct. 1789.	480 (592)
258. Horváth Ádám — Kazinczynak. Szántód, 16-a Oct. 1789.	481 (592)
259. Horváth Ádám — Kazinczynak. Szántód, 29-a Oct. 1789.	483 (592)
260. B. Andrassy Antal — Kazinczynak. Rosnaviae, d. 3-a Nov. 1789.	486 (593)
261. Horváth Ádám — Kazinczynak. Füred, 3-a Nov. 1789.	487 (593)
262. Horváth Ádám — Kazinczynak. Szántód, 14-a Nov. 1789.	497
263. Földi János — Kazinczynak. Szathmár, 1789. 17d. Nov.	503 (593)
264. Horváth Ádám — Kazinczynak. Hely és kelet nélkül.	506 (594)
265. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Dubiczán, 20d. Nov. 1789.	510
266. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Posegán, 28d. Nov. 1789.	510
267. Kazinczy — Kovachich Márton Gy-nek. Kaschau, d. 5. Dec. 1789.	511 (595)
268. B. id. Ráday Gedeon — Kazinczynak. Péczel, d. 12-a Dec. 1789.	513 (596)
269. Kazinczy — Döme Károlynak. Rozsnyón, Dec. 12. 1789.	515 (596)
270. Kazinczy — Döme Károlynak. Kassán, Dec. 18d. 1789.	516 (596)
271. Kazinczy — Aranka Györgynek. Kassán, 20. Dec. 1789.	517 (597)
272. Kazinczy László — Kazinczy Ferencznek. Uj-Gradiskán, 20d. Dec. 1789.	519
273. Kazinczy — Aranka Györgynek. Kassán, 21. Dec. 1789.	520 (597)
274. Kazinczy — Péczeli Józsefnek. Alsó-Regmetz, 23. Dec. 1789. . .	522 (597)
275. Kazinczy — Kovachich M. Györgynek. Regmetz. d. 28. Dec. 1789.	525
276. Horváth Ádám — Kazinczynak. 29-a Dec. 1789.	526 (598)
277. Horváth Ádám — Kazinczynak. Szántód, 29/12. 1789.	529 (598)
278. Földi János — Kazinczynak. Szathmár, 1789. decz. 29.	532 (598)
Jegyzetek	539
Név és tárgymutató.	599
Igazítás.	619

TARTALOM.

ABC-rendben a levélírók szerint.

- Andrássy Antal b. 260.*
Báróczy Sándor. 52. 159.
Baróti Szabó Dávid. 10. 12. 14. 16. 26. 107.
Beleznay Miklós. 4. 6. 7.
Beleznay Miklósné 8.
Benkő Ferencz. 213.
Benkő József. 39.
Bessenyei György. 9.
Carlowitzky János. 11.
Chodowiecki Dániel. 215. 247.
Czirjék Mihály. 41.
Eszterházy Károly gr. 91. 94. 105. 106. 108. 128. 138. 145. 147. 182.
Fábri Gergely 13.
Fejérváry Károly. 192. 202. 211. 225.
Földi János. 150. 174. 188. 206. 209. 224. 239. 263. 278.
Gesznér S. 35.
Geysér G. 40.
Hajnalkóczy János. 17.
Horváth Ádám. 151. 156. 161. 165. 167. 169. 175. 177. 180. 181. 183. 193. 197.
199. 204. 208. 210. 214. 217. 218. 222. 229. 231. 234. 250. 255. 258.
259. 261. 262. 264. 276. 277.
Horváth Ádámné. 248.
Kazinczy Ferencz — anyjának. 5.
Kazinczy Ferencz — Aranka Györgynek. 221. 232. 240. 249. 271. 273.
Kazinczy Ferencz — atyjának. 2.
Kazinczy Ferencz — Barkassy Ádámnak. 119.
Kazinczy Ferencz — Baróti Szabónak. 78.
Kazinczy Ferencz — Dobos Jánosnak. 84.
Kazinczy Ferencz — Döme Károlynak. 269. 270.

* A számok az illető levelek sorszámát jelölik.

- Kazinczy Ferencz — Eszterházy Károlynak. 93. 125. 143. 147.
 Kazinczy Ferencz — Gesznernek. 28. 34.
 Kazinczy Ferencz — Gyöngyös város tanácsának. 246.
 Kazinczy Ferencz — Horváth Ádámnak. 237. 252.
 Kazinczy Ferencz — Hubert Józsefnek. 243.
 Kazinczy Ferencz — Károlyi Antalnak. 38.
 Kazinczy Ferencz — Király Pálnak. 245.
 Kazinczy Ferencz — Kovachich M. Györgynek. 85. 112. 116. 253. 267. 275.
 Kazinczy Ferencz — Névtelennek. 149.
 Kazinczy Ferencz — Orczy Lőrincznek. 54.
 Kazinczy Ferencz — Péczeli Józsefnek. 274.
 Kazinczy Ferencz — Prónay Lászlónak. 158. 195. 201.
 Kazinczy Ferencz — Ráday Gedeonnak. 53. 56. 61. 65. 129. 135. 142. 148. 153.
 166. 173. 187. 200. 203.
 Kazinczy Ferencz — Szeged város tanácsának. 244.
 Kazinczy Ferencz — Szilágyi Sámuelnek. 196.
 Kazinczy Ferencz — Szirmay Antalnak. 29.
 Kazinczy Ferencz — szüleinek. 1.
 Kazinczy Ferencz — Vitéz Imrének. 238.
 Kazinczy László. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 27. 30. 32. 33. 36. 37. 42. 43. 44.
 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 57. 58. 59. 62. 64. 67. 68. 70. 71. 72. 73. 74.
 75. 76. 77. 81. 86. 88. 89. 90. 92. 95. 96. 99. 103. 104. 111. 115. 117.
 120. 121. 123. 124. 131. 133. 137. 140. 141. 144. 152. 154. 157. 160. 163.
 164. 168. 171. 176. 184. 186. 190. 198. 205. 216. 219. 220. 226. 242. 257.
 265. 266. 272.
 Klaniczay János. 189. 194. 212. 228.
 Koppi Károly. 15.
 Kovachich Márton György. 97. 113. 233. 256.
 Miller János Márton. 25.
 Molnár János. 101. 109. 126.
 Orczy Lőrincz. 55. 80.
 Palásti Márton. 155.
 Péczeli József. 178.
 Pethő Jakab. 236. 254.
 Prónay László. 134. 172.
 Ráday Gedeon. 60. 63. 66. 69. 83. 87. 110. 114. 118. 130. 132. 136. 139. 146.
 162. 170. 179. 185. 191. 207. 227. 241. 251. 268.
 Rát Mátyás. 98. 100.
 Révai Miklós. 122.
 Szalay Sámuel. 230.
 Szathmáry Király György. 3.
 Szentgyörgyi István. 127.
 Trattner János M. 82.
 Török Lajos. 223.
 Vay József. 79. 102.
 Vitéz Imre. 235.
 Wégh János. 31.

IGAZÍTÁS.

154. lap alul 12. sor: ansteuern [?] olv. *anfeuern*.

402. » fölül 10. sor: Bobou [?] olv. *Babrii*.

A 41. sz. levél N. Boldogasszony havának (vagyis január) 21-én kelt s így tévedésből került e helyre. Tulajdonkép a 38. szám alá kellett volna esnie.

KAZINCZY FERENCZ ÖSSZES MŰVEI.

HARMADIK OSZTÁLY.

KAZINCZY FERENCZ LEVELEZÉSE.